නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

දීඝනිකායෙ

සීලක්ඛන්ධවග්ගඅභිනවටීකා

(දුතියො භාගො)

2. සාමඤ්ඤඵලසුත්තවණ්ණනා

රාජාමච්චකථාවණ්ණනා

150. ඉදානි සාමඤ්ඤඵලසුත්තස්ස සංවණ්ණනාක්කමො අනුප්පත්තොති දස්සෙතුං **"එවං…පෙ…. සුත්ත"**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **අනුපුබ්බපදවණ්ණනාති** අනුක්කමෙන පදවණ්ණනා, පදං පදං පති අනුක්කමෙන වණ්ණනාති වුත්තං හොති. පුබ්බෙ වුත්තඤ්හි, උත්තානං වා පදමඤ්ඤත්‍ර වණ්ණනාපි ''අනුපුබ්බපදවණ්ණනා'' ත්වෙව වුච්චති. එවඤ්ච කත්වා **"අපුබ්බපදවණ්ණනා"**තිපි පඨන්ති, පුබ්බෙ අවණ්ණිතපදවණ්ණනාති අත්ථො. දුග්ගජනපදට්ඨානවිසෙසසම්පදාදියොගතො පධානභාවෙන රාජූහි ගහිතට්ඨෙන එවංනාමකං, න පන නාමමත්තෙනාති ආහ **"තඤ්හී"**තිආදි. නනු මහාවග්ගෙ **මහාගොවින්දසුත්තෙ** ආගතො එස පුරොහිතො එව, න රාජා, කස්මා සො රාජසද්දවචනීයභාවෙන ගහිතොති? මහාගොවින්දෙන පුරොහිතෙන පරිග්ගහිතම්පි චෙතං රෙණුනා නාම මගධරාජෙන පරිග්ගහිතමෙවාති අත්ථසම්භවතො එවං වුත්තං, න පන සො රාජසද්දවචනීයභාවෙන ගහිතො තස්ස රාජාභාවතො. මහාගොවින්දපරිග්ගහිතභාවකිත්තනඤ්හි තදා රෙණුරඤ්ඤා පරිග්ගහිතභාවූපලක්ඛණං. සො හි තස්ස සබ්බකිච්චකාරකො පුරොහිතො, ඉදම්පි ච ලොකෙ සමුදාචිණ්ණං ''රාජකම්මපසුතෙන කතම්පි රඤ්ඤා කත''න්ති. ඉදං වුත්තං හොති – මන්ධාතුරඤ්ඤා චෙව මහාගොවින්දං බොධිසත්තං පුරොහිතමාණාපෙත්වා රෙණුරඤ්ඤා ච අඤ්ඤෙහි ච රාජූහි පරිග්ගහිතත්තා රාජගහන්ති. කෙචි පන ''මහාගොවින්දො''ති මහානුභාවො එකො පුරාතනො රාජාති වදන්ති. **පරිග්ගහිතත්තාති** රාජධානීභාවෙන පරිග්ගහිතත්තා. ගය්හතීති හි **ගහං,** රාජූනං, රාජූහි වා ගහන්ති **රාජගහං.** නගරසද්දාපෙක්ඛාය නපුංසකනිද්දෙසො.

අඤ්ඤෙපෙත්ථ පකාරෙති නගරමාපනෙන රඤ්ඤා කාරිතසබ්බගෙහත්තා **රාජගහං,** ගිජ්ඣකූටාදීහි පඤ්චහි පබ්බතෙහි පරික්ඛිත්තත්තා පබ්බතරාජෙහි පරික්ඛිත්තගෙහසදිසන්තිපි **රාජගහං,** සම්පන්නභවනතාය රාජමානං ගෙහන්තිපි **රාජගහං,** සුසංවිහිතාරක්ඛතාය අනත්ථාවහිතුකාමෙන උපගතානං පටිරාජූනං ගහං ගහණභූතන්තිපි **රාජගහං,** රාජූහි දිස්වා සම්මා පතිට්ඨාපිතත්තා තෙසං ගහං ගෙහභූතන්තිපි **රාජගහං,** ආරාමරාමණෙය්‍යතාදීහි රාජති, නිවාසසුඛතාදිනා ච සත්තෙහි මමත්තවසෙන ගය්හති පරිග්ගය්හතීතිපි **රාජගහන්ති** එදිසෙ පකාරෙ. නාමමත්තමෙව පුබ්බෙ වුත්තනයෙනාති අත්ථො. සො පන පදෙසො විසෙසට්ඨානභාවෙන උළාරසත්තපරිභොගොති ආහ **"තං පනෙත"**න්තිආදි. තත්ථ **"බුද්ධකාලෙ, චක්කවත්තිකාලෙ වා"**ති ඉදං යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං අඤ්ඤදාපි කදාචි සම්භවතො, **"නගරං හොතී"**ති ච ඉදං උපලක්ඛණමෙව මනුස්සාවාසස්සෙව අසම්භවතො. තථා හි වුත්තං **"සෙසකාලෙ සුඤ්ඤං හොතී"**තිආදි. **තෙසන්ති** යක්ඛානං. **වසනවනන්ති** ආපානභූමිභූතං උපවනං.

අවිසෙසෙනාති විහාරභාවසාමඤ්ඤෙන, සද්දන්තරසන්නිධානසිද්ධං විසෙසපරාමසනමන්තරෙනාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – ''පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරති, (අ. නි. 5.101; පාචි. 147; පරි. 441) පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, (ධ. ස. 160) මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති, (දී. නි. 3.71, 308; ම. නි. 1.77, 459, 509; 2.309, 315; 3.230; විභ. 642) සබ්බනිමිත්තානං අමනසිකාරා අනිමිත්තං චෙතොසමාධිං උපසම්පජ්ජ විහරතී''තිආදීසු (ම. නි. 1.459) සද්දන්තරසන්නිධානසිද්ධෙන විසෙසපරාමසනෙන යථාක්කමං ඉරියාපථවිහාරාදිවිසෙසවිහාරසමඞ්ගීපරිදීපනං , න එවමිදං, ඉදං පන තථා විසෙසපරාමසනමන්තරෙන අඤ්ඤතරවිහාරසමඞ්ගීපරිදීපනන්ති.

සතිපි ච වුත්තනයෙන අඤ්ඤතරවිහාරසමඞ්ගීපරිදීපනෙ ඉධ ඉරියාපථසඞ්ඛාතවිසෙසවිහාරසමඞ්ගීපරිදීපනමෙව සම්භවතීති දස්සෙති **"ඉධ පනා"**තිආදිනා. කස්මා පන සද්දන්තරසන්නිධානසිද්ධස්ස විසෙසපරාමසනස්සාභාවෙපි ඉධ විසෙසවිහාරසමඞ්ගීපරිදීපනං සම්භවතීති? විසෙසවිහාරසමඞ්ගීපරිදීපනස්ස සද්දන්තරසඞ්ඛාතවිසෙසවචනස්ස අභාවතො එව. විසෙසවචනෙ හි අසති විසෙසමිච්ඡතා විසෙසො පයොජිතබ්බොති. අපිච ඉරියාපථසමායොගපරිදීපනස්ස අත්ථතො සිද්ධත්තා තථාදීපනමෙව සම්භවතීති. කස්මා වායමත්ථො සිද්ධොති? දිබ්බවිහාරාදීනම්පි සාධාරණතො. කදාචිපි හි ඉරියාපථවිහාරෙන විනා න භවති තමන්තරෙන අත්තභාවපරිහරණාභාවතොති.

ඉරියනං පවත්තනං **ඉරියා,** කායිකකිරියා, තස්සා පවත්තනූපායභාවතො පථොති **ඉරියාපථො,** ඨානනිසජ්ජාදයො. න හි ඨානනිසජ්ජාදිඅවත්ථාහි විනා කඤ්චි කායිකං කිරියං පවත්තෙතුං සක්කා, තස්මා සො තාය පවත්තනූපායොති වුච්චති. විහරති පවත්තති එතෙන, විහරණමත්තං වා තන්ති **විහාරො,** සො එව විහාරො තථා, අත්ථතො පනෙස ඨානනිසජ්ජාදිආකාරප්පවත්තො චතුසන්තතිරූපප්පබන්ධොව. දිවි භවො **දිබ්බො,** තත්ථ බහුලං පවත්තියා බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාදිදෙවලොකෙ භවොති අත්ථො, යො වා තත්ථ දිබ්බානුභාවො, තදත්ථාය සංවත්තතීති **දිබ්බො,** අභිඤ්ඤාභිනීහාරාදිවසෙන වා මහාගතිකත්තා **දිබ්බො,** සොව විහාරො, දිබ්බභාවාවහො වා විහාරො **දිබ්බවිහාරො,** මහග්ගතජ්ඣානානි. **නෙත්තියං** [නෙත්ති. 86 (අත්ථතො සමානං)] පන චතස්සො ආරුප්පසමාපත්තියො ආනෙඤ්ජවිහාරාති විසුං වුත්තං, තං පන මෙත්තාජ්ඣානාදීනං බ්‍රහ්මවිහාරතා විය තාසං භාවනාවිසෙසභාවං සන්ධාය වුත්තං. **අට්ඨකථාසු** පන දිබ්බභාවාවහසාමඤ්ඤතො තාපි ''දිබ්බවිහාරා'' ත්වෙව වුත්තා. බ්‍රහ්මානං, බ්‍රහ්මභූතා වා හිතූපසංහාරාදිවසෙන පවත්තියා සෙට්ඨභූතා විහාරාති **බ්‍රහ්මවිහාරා,** මෙත්තාජ්ඣානාදිවසෙන පවත්තා චතස්සො අප්පමඤ්ඤායො. අරියා උත්තමා, අනඤ්ඤසාධාරණත්තා වා අරියානං විහාරාති **අරියවිහාරා,** චතස්සොපි ඵලසමාපත්තියො. ඉධ පන රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං, තබ්බසෙන පවත්තා අප්පමඤ්ඤායො , චතුත්ථජ්ඣානිකඅග්ගඵලසමාපත්ති ච භගවතො දිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරා.

අඤ්ඤතරවිහාරසමඞ්ගීපරිදීපනන්ති තාසමෙකතො අප්පවත්තත්තා එකෙන වා ද්වීහි වා සමඞ්ගීභාවපරිදීපනං, භාවලොපෙනායං භාවප්පධානෙන වා නිද්දෙසො. භගවා හි ලොභදොසමොහුස්සන්නෙ ලොකෙ සකපටිපත්තියා වෙනෙය්‍යානං විනයනත්ථං තං තං විහාරෙ උපසම්පජ්ජ විහරති. තථා හි යදා සත්තා කාමෙසු විප්පටිපජ්ජන්ති, තදා කිර භගවා දිබ්බෙන විහාරෙන විහරති තෙසං අලොභකුසලමූලුප්පාදනත්ථං ''අප්පෙව නාම ඉමං පටිපත්තිං දිස්වා එත්ථ රුචිමුප්පාදෙත්වා කාමෙසු විරජ්ජෙය්‍යු''න්ති. යදා පන ඉස්සරියත්ථං සත්තෙසු විප්පටිපජ්ජන්ති, තදා බ්‍රහ්මවිහාරෙන විහරති තෙසං අදොසකුසලමූලුප්පාදනත්ථං ''අප්පෙව නාම ඉමං පටිපත්තිං දිස්වා එත්ථ රුචිමුප්පාදෙත්වා අදොසෙන දොසං වූපසමෙය්‍යු''න්ති. යදා පන පබ්බජිතා ධම්මාධිකරණං විවදන්ති, තදා අරියවිහාරෙන විහරති තෙසං අමොහකුසලමූලුප්පාදනත්ථං ''අප්පෙව නාම ඉමං පටිපත්තිං දිස්වා එත්ථ රුචිමුප්පාදෙත්වා අමොහෙන මොහං වූපසමෙය්‍යු''න්ති. එවඤ්ච කත්වා ඉමෙහි දිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙහි සත්තානං විවිධං හිතසුඛං හරති, ඉරියාපථවිහාරෙන ච එකං ඉරියාපථබාධනං අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්දිත්වා අපරිපතන්තං අත්තභාවං හරතීති වුත්තං ''අඤ්ඤතරවිහාරසමඞ්ගීපරිදීපන''න්ති.

''තෙනා''තිආදි යථාවුත්තසංවණ්ණනාය ගුණදස්සනං, තස්මාති අත්ථො, යථාවුත්තත්ථසමත්ථනං වා. තෙන ඉරියාපථවිහාරෙන විහරතීති සම්බන්ධො. තථා වදමානො පන **විහරතීති** එත්ථ **වි**-සද්දො විච්ඡෙදනත්ථජොතකො, **''හරතී''**ති එතස්ස ච නෙති පවත්තෙතීති අත්ථොති ඤාපෙති **''යීතොපී''**තිආදිනා විච්ඡෙදනයනාකාරෙන වුත්තත්තා. එවඤ්හි සති තත්ථ කස්ස කෙන විච්ඡින්දනං, කථං කස්ස නයනන්ති අන්තොලීනචොදනං සන්ධායාහ. **''සො හී''**තිආදීති අයම්පි සම්බන්ධො උපපන්නො හොති. යදිපි භගවා එකෙනෙව ඉරියාපථෙන චිරතරං කාලං පවත්තෙතුං සක්කොති, තථාපි උපාදින්නකස්ස නාම සරීරස්ස අයං සභාවොති දස්සෙතුං **''එකං ඉරියාපථබාධන''**න්තිආදි වුත්තං. **අපරිපතන්තන්ති** භාවනපුංසකනිද්දෙසො, අපතමානං කත්වාති අත්ථො. යස්මා පන භගවා යත්ථ කත්ථචි වසන්තො වෙනෙය්‍යානං ධම්මං දෙසෙන්තො, නානාසමාපත්තීහි ච කාලං වීතිනාමෙන්තො වසති, සත්තානං, අත්තනො ච විවිධං සුඛං හරති, තස්මා විවිධං හරතීති විහරතීති එවම්පෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ගොචරගාමනිදස්සනත්ථං ''රාජගහෙ''ති වත්වා බුද්ධානමනුරූපනිවාසට්ඨානදස්සනත්ථං පුන ''අම්බවනෙ''ති වුත්තන්ති දස්සෙන්තො **''ඉදමස්සා''**තිආදිමාහ. **අස්සාති** භගවතො. **තස්සාති** රාජගහසඞ්ඛාතස්ස ගොචරගාමස්ස. යස්ස සමීපවසෙන ''රාජගහෙ''ති භුම්මවචනං පවත්තති, සොපි තස්ස සමීපවසෙන වත්තබ්බොති දස්සෙති **''රාජගහසමීපෙ අම්බවනෙ''**ති ඉමිනා. **සමීපත්ථෙති** අම්බවනස්ස සමීපත්ථෙ. **එතන්ති** ''රාජගහෙ''ති වචනං. **භුම්මවචනන්ති** ආධාරවචනං. භවන්ති එත්ථාති හි **භුම්මං,** ආධාරො, තදෙව වචනං තථා, භුම්මෙ පවත්තං වා වචනං විභත්ති **භුම්මවචනං** , තෙන යුත්තං තථා, සත්තමීවිභත්තියුත්තපදන්ති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – කාමං භගවා අම්බවනෙයෙව විහරති. තස්සමීපත්තා පන ගොචරගාමදස්සනත්ථං භුම්මවචනවසෙන ''රාජගහෙ''තිපි වුත්තං යථා තං ''ගඞ්ගායං ගාවො චරන්ති, කූපෙ ගග්ගකුල''න්ති චාති. අනෙනෙව යදි භගවා රාජගහෙ විහරති, අථ න වත්තබ්බං ''අම්බවනෙ''ති. යදි ච අම්බවනෙ, එවම්පි න වත්තබ්බං ''රාජගහෙ''ති. න හි ''පාටලිපුත්තෙ පාසාදෙ වසතී''තිආදීසු විය ඉධ අධිකරණාධිකරණස්ස අභාවතො අධිකරණස්ස ද්වයනිද්දෙසො යුත්තො සියාති චොදනා අනවකාසා කතාති දට්ඨබ්බං. කුමාරභතො එව **කොමාරභච්චො** සකත්ථවුත්තිපච්චයෙන, නිරුත්තිනයෙන වා යථා ''භිසග්ගමෙව භෙසජ්ජ''න්ති. **''යථාහා''**තිආදිනා ඛන්ධකපාළිවසෙන තදත්ථං සාධෙති. කස්මා ච අම්බවනං ජීවකසම්බන්ධං කත්වා වුත්තන්ති අනුයොගෙන මූලතො පට්ඨාය තමත්ථං දස්සෙන්තො **''අයං පනා''**තිආදිමාහ.

දොසාභිසන්නන්ති වාතපිත්තාදිවසෙන උස්සන්නදොසං. **විරෙචෙත්වාති** දොසප්පකොපතො විවෙචෙත්වා. **සිවෙය්‍යකං දුස්සයුගන්ති** සිවිරට්ඨෙ ජාතං මහග්ඝං දුස්සයුගං. **දිවසස්ස ද්වත්තික්ඛත්තුන්ති** එකස්සෙව දිවසස්ස ද්විවාරෙ වා තිවාරෙ වා භාගෙ, භුම්මත්ථෙ වා එතං සාමිවචනං, එකස්මිංයෙව දිවසෙ ද්විවාරං වා තිවාරං වාති අත්ථො. **තම්බපට්ටවණ්ණෙනාති** තම්බලොහපට්ටවණ්ණෙන. **සචීවරභත්තෙනාති** චීවරෙන, භත්තෙන ච. **''තං සන්ධායා''**ති ඉමිනා න භගවා අම්බවනමත්තෙයෙව විහරති, අථ ඛො එවං කතෙ විහාරෙ. සො පන තදධිකරණතාය විසුං අධිකරණභාවෙන න වුත්තොති සන්ධායභාසිතමත්ථං දස්සෙති. සාමඤ්ඤෙ හි සති සන්ධායභාසිතනිද්ධාරණං.

අඩ්ඪෙන තෙළස **අඩ්ඪතෙළස.** තාදිසෙහි **භික්ඛුසතෙහි.** අඩ්ඪො පනෙත්ථ සතස්සෙව. යෙන හි පයුත්තො තබ්භාගවාචකො අඩ්ඪසද්දො, සො ච ඛො පඤ්ඤාසාව, තස්මා පඤ්ඤාසාය ඌනානි තෙළස භික්ඛුසතානීති අත්ථං විඤ්ඤාපෙතුං **''අඩ්ඪසතෙනා''**තිආදි වුත්තං. අඩ්ඪමෙව සතං සතස්ස වා අඩ්ඪං තථා.

රාජතීති අත්තනො ඉස්සරියසම්පත්තියා දිබ්බති සොභති ච. **රඤ්ජෙතීති** දානාදිනා, සස්සමෙධාදිනා ච චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි රමෙති, අත්තනි වා රාගං කරොතීති අත්ථො. **ච**-සද්දො චෙත්ථ විකප්පනත්ථො. ජනපදවාචිනො පුථුවචනපරත්තා **''මගධාන''**න්ති වුත්තං, ජනප්පදාපදෙසෙන වා තබ්බාසිකානං ගහිතත්තා. **රඤ්ඤොති** පිතු බිම්බිසාරරඤ්ඤො. සසති හිංසතීති **සත්තු,** වෙරී, අජාතොයෙව සත්තු **අජාතසත්තු. ''නෙමිත්තකෙහි නිද්දිට්ඨො''**ති වචනෙන ච අජාතස්ස තස්ස සත්තුභාවො න තාව හොති, සත්තුභාවස්ස පන තථා නිද්දිට්ඨත්තා එවං වොහරීයතීති දස්සෙති. අජාතස්සෙව පන තස්ස ''රඤ්ඤො ලොහිතං පිවෙය්‍ය''න්ති දෙවියා දොහළස්ස පවත්තත්තා අජාතොයෙවෙස රඤ්ඤො සත්තූතිපි වදන්ති.

''තස්මි''න්තිආදිනා තදත්ථං විවරති, සමත්ථෙති ච. **දොහළොති** අභිලාසො. **භාරියෙති** ගරුකෙ, අඤ්ඤෙසං අසක්කුණෙය්‍යෙ වා. **අසක්කොන්තීති** අසක්කුණමානා. **අකථෙන්තීති** අකථයමානා සමානා. **නිබන්ධිත්වාති** වචසා බන්ධිත්වා. **සුවණ්ණසත්ථකෙනාති** සුවණ්ණමයෙන සත්ථකෙන, සනසුවණ්ණකතෙනාති අත්ථො. අයොමයඤ්හි රඤ්ඤො සරීරං උපනෙතුං අයුත්තන්ති වදන්ති. සුවණ්ණපරික්ඛතෙන වා අයොමයසත්ථෙනාති අත්ථෙපි අයමෙවාධිප්පායො. **බාහුං ඵාලාපෙත්වාති** ලොහිතසිරාවෙධවසෙන බාහුං ඵාලාපෙත්වා. කෙවලස්ස ලොහිතස්ස ගබ්භිනියා දුජ්ජීරභාවතො උදකෙන සම්භින්දිත්වා පායෙසි. **හඤ්ඤිස්සතීති** හඤ්ඤිස්සතෙ, ආයතිං හනීයතෙති අත්ථො. නෙමිත්තකානං වචනං තථං වා සියා, විතථං වාති අධිප්පායෙන **''පුත්තොති වා ධීතාති වා න පඤ්ඤායතී''**ති වුත්තං. **''අත්තනො''**තිආදිනා අඤ්ඤම්පි කාරණං දස්සෙත්වා නිවාරෙසි. රඤ්ඤො භාවො **රජ්ජං,** රජ්ජස්ස සමීපෙ පවත්තතීති **ඔපරජ්ජං,** ඨානන්තරං.

මහාති මහතී. සමාසෙ විය හි වාක්‍යෙපි මහන්තසද්දස්ස මහාදෙසො. **ධුරාති** ගණස්ස ධුරභූතා, ධොරය්හා ජෙට්ඨකාති අත්ථො. **ධුරං නීහරාමීති** ගණධුරමාවහාමි, ගණබන්ධියං නිබ්බත්තෙස්සාමීති වුත්තං හොති. **''සො න සක්කා''**තිආදිනා පුන චින්තනාකාරං දස්සෙති. **ඉද්ධිපාටිහාරියෙනාති** අහිමෙඛලිකකුමාරවණ්ණවිකුබ්බනිද්ධිනා. **තෙනාති** අප්පායුකභාවෙන. **හීති** නිපාතමත්තං. **තෙන හීති** වා උය්‍යොජනත්ථෙ නිපාතො. තෙන වුත්තං ''කුමාරං…පෙ. … උය්‍යොජෙසී''ති. **බුද්ධො භවිස්සාමීති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ඉදමත්ථො, ඉමිනා ඛන්ධකෙ ආගතනයෙනාති අත්ථො. **පුබ්බෙ බොධිආදීහිපි** ඛන්ධකපාළියෙව (චූළව. 339).

පොත්ථනියන්ති ඡුරිකං. යං ''නඛර''න්තිපි වුච්චති, **දිවා දිවසෙති** (දී. නි. ටී. 1.150) දිවසස්සපි දිවා. සාම්‍යත්ථෙ හෙතං භුම්මවචනං ''දිවා දිවසස්සා''ති අඤ්ඤත්ථ දස්සනතො. දිවස්ස දිවසෙතිපි වට්ටති අකාරන්තස්සපි දිවසද්දස්ස විජ්ජමානත්තා. නෙපාතිකම්පි දිවාසද්දමිච්ඡන්ති සද්දවිදූ, මජ්ඣන්හිකවෙලායන්ති අත්ථො. සා හි දිවසස්ස විසෙසො දිවසොති. **''භීතො''**තිආදි පරියායො, කායථම්භනෙන වා **භීතො.** හදයමංසචලනෙන **උබ්බිග්ගො.** ''ජානෙය්‍යුං වා, මා වා''ති පරිසඞ්කාය **උස්සඞ්කී. ඤා**තෙ සති අත්තනො ආගච්ඡමානභයවසෙන **උත්‍රස්තො. වුත්තප්පකාරන්ති** දෙවදත්තෙන වුත්තාකාරං **විප්පකාරන්ති** අපකාරං අනුපකාරං, විපරීතකිච්චං වා. **සබ්බෙ භික්ඛූති** දෙවදත්තපරිසං සන්ධායාහ.

අච්ඡින්දිත්වාති අපනයනවසෙන විලුම්පිත්වා. **රජ්ජෙනාති** විජිතෙන. එකස්ස රඤ්ඤො ආණාපවත්තිට්ඨානං ''රජ්ජ''න්ති හි වුත්තං, රාජභාවෙන වා.

මනසො අත්ථො ඉච්ඡා **මනොරථො** ර-කාරාගමං, ත-කාරලොපඤ්ච කත්වා, චිත්තස්ස වා නානාරම්මණෙසු විබ්භමකරණතො මනසො රථො ඉව **මනොරථො,** මනො එව රථො වියාති වා **මනොරථොති**පි නෙරුත්තිකා වදන්ති. **සුකිච්චකාරිම්හීති** සුකිච්චකාරී අම්හි. **අවමානන්ති** අවමඤ්ඤනං අනාදරං. **මූලඝච්චන්ති** ජීවිතා වොරොපනං සන්ධායාහ, භාවනපුංසකමෙතං. රාජකුලානං කිර සත්ථෙන ඝාතනං රාජූනමනාචිණ්ණං, තස්මා සො **''නනු භන්තෙ''**තිආදිමාහ. **තාපනගෙහං** නාම උණ්හගහාපනගෙහං, තං පන ධූමෙනෙව අච්ඡින්නා. තෙන වුත්තං **''ධූමඝර''**න්ති. **කම්මකරණත්ථායාති** තාපන කම්මකරණත්ථමෙව. කෙනචි ඡාදිතත්තා උච්චො අඞ්ගොති **උච්චඞ්ගො ,** යස්ස කස්සචි ගහණත්ථං පටිච්ඡන්නො උන්නතඞ්ගොති ඉධ අධිප්පෙතො. තෙන වුත්තං **''උච්චඞ්ගං කත්වා පවිසිතුං මා දෙථා''**ති. **''උච්ඡඞ්ගෙ කත්වා''**තිපි පාඨො, එවං සති මජ්ඣිමඞ්ගෙව, උච්ඡඞ්ගෙ කිඤ්චි ගහෙතබ්බං කත්වාති අත්ථො. **මොළියන්ති** චූළායං ''ඡෙත්වාන මොළිං වරගන්ධවාසිත''න්තිආදීසු (ම. නි. අට්ඨ. 2.1; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.55; අප. අට්ඨ. 1.අවිදූරෙනිදානකථා; බු. වං. අට්ඨ. 27.අවිදූරෙනිදානකථා; ජා. අට්ඨ. 1.අවිදූරෙනිදානකථා) විය. තෙනාහ **''මොළිං බන්ධිත්වා''**ති. **චතුමධුරෙනාති** සප්පිසක්කරමධුනාළිකෙරස්නෙහසඞ්ඛාතෙහි චතූහි මධුරෙහි අභිසඞ්ඛතපානවිසෙසෙනාති වදන්ති, තං මහාධම්මසමාදානසුත්තපාළියා (ම. නි. 1.473) න සමෙති. වුත්තඤ්හි තත්ථ ''දධි ච මධු ච සප්පි ච ඵාණිතඤ්ච එකජ්ඣං සංසට්ඨ''න්ති, (ම. නි. 1.485) **තදට්ඨකථායඤ්ච** වුත්තං **''දධි ච මධු චාති** සුපරිසුද්ධං දධි ච සුමධුරං මධු ච. **එකජ්ඣං සංසට්ඨන්ති** එකතො කත්වා මිස්සිතං ආලුළිතං. **තස්ස තන්ති** තස්ස තං

චතුමධුරභෙසජ්ජං පිවතො''ති ''අත්තුපක්කමෙන මරණං න යුත්ත''න්ති මනසි කත්වා **රාජා තස්සා සරීරං ලෙහිත්වා යාපෙති.** න හි අරියා අත්තානං විනිපාතෙන්ති.

මග්ගඵලසුඛෙනාති මග්ගඵලසුඛවතා, සොතාපත්තිමග්ගඵලසුඛූපසඤ්හිතෙන චඞ්කමෙන යාපෙතීති අත්ථො. **හාරෙස්සාමීති** අපනෙස්සාමි. **වීතච්චිතෙහීති** විගතඅච්චිතෙහි ජාලවිගතෙහි සුද්ධඞ්ගාරෙහි. **කෙනචි සඤ්ඤත්තොති** කෙනචි සම්මා ඤාපිතො, ඔවදිතොති වුත්තං හොති. **මස්සුකරණත්ථායාති** මස්සුවිසොධනත්ථාය. **මනං කරොථාති** යථා රඤ්ඤො මනං හොති, තථා කරොථ. **පුබ්බෙති** පුරිමභවෙ. **චෙතියඞ්ගණෙති** ගන්ධපුප්ඵාදීහි පූජනට්ඨානභූතෙ චෙතියස්ස භූමිතලෙ. **නිසජ්ජනත්ථායාති** භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නිසීදනත්ථාය. **පඤ්ඤත්තකටසාරකන්ති** පඤ්ඤපෙතබ්බඋත්තමකිලඤ්ජං. තථාවිධො කිලඤ්ජො හි ''කටසාරකො''ති වුච්චති. **තස්සාති** යථාවුත්තස්ස කම්මද්වයස්ස. තං පන මනොපදොසවසෙනෙව තෙන කතන්ති දට්ඨබ්බං. යථාහ –

> ''මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා, මනොසෙට්ඨා මනොමයා;
> මනසා චෙ පදුට්ඨෙන, භාසති වා කරොති වා;
> තතො නං දුක්ඛමන්වෙති, චක්කංව වහතො පද''න්ති. (ධ. ප. 1; නෙත්ති. 90);

පරිචාරකොති සහායකො. අභෙදෙපි භෙදමිව වොහාරො ලොකෙ පාකටොති වුත්තං **''යක්ඛො හුත්වා නිබ්බත්තී''**ති. එකායපි හි උප්පාදකිරියාය ඉධ භෙදවොහාරො, පටිසන්ධිවසෙන හුත්වා, පවත්තිවසෙන නිබ්බත්තීති වා පච්චෙකං යොජෙතබ්බං, පටිසන්ධිවසෙන වා පවත්තනසඞ්ඛාතං සාතිසයනිබ්බත්තනං ඤාපෙතුං එකායෙව කිරියා පදද්වයෙන වුත්තා. තථාවචනඤ්හි පටිසන්ධිවසෙන නිබ්බත්තනෙයෙව දිස්සති ''මක්කටකො නාම දෙවපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති (ධ. ප. අට්ඨ. 1.5) කණ්ටකො නාම…පෙ…. නිබ්බත්ති, (ජා. අට්ඨ. 1.අවිදූරෙනිදානකථා) මණ්ඩූකො නාම…පෙ…. නිබ්බත්තී''තිආදීසු විය. ද්වින්නං වා පදානං භාවත්ථමපෙක්ඛිත්වා ''යක්ඛො''තිආදීසු සාමිඅත්ථෙ පච්චත්තවචනං කතං පුරිමාය පච්ඡිමවිසෙසනතො, පරිචාරකස්ස…පෙ…. යක්ඛස්ස භාවෙන නිබ්බත්තීති අත්ථො, හෙත්වත්ථෙ වා එත්ථ ත්වා-සද්දො යක්ඛස්ස භාවතො පවත්තනහෙතූති. අස්ස පන රඤ්ඤො මහාපුඤ්ඤස්සපි සමානස්ස තත්ථ බහුලං නිබ්බත්තපුබ්බතාය චිරපරිචිතනිකන්ති වසෙන තත්ථෙව නිබ්බත්ති වෙදිතබ්බා.

තං දිවසමෙවාති රඤ්ඤො මරණදිවසෙයෙව. **බොධෙත්වාති** පුත්තස්නෙහස්ස බලවභාවතො, තංසහජාතපීති වෙගස්ස ච සවිප්ඵාරතාය තං සමුට්ඨානරූපධම්මෙහි ඵරණවසෙන සකලසරීරං ආලොළෙත්වා. තෙනාහ **''අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච අට්ඨාසී''**ති. **පිතුගුණන්ති** පිතුනො අත්තනි සිනෙහගුණං. තෙන වුත්තං **''මයි ජාතෙපී''**තිආදි. **විස්සජ්ජෙථ විස්සජ්ජෙථාති** තුරිතවසෙන, සොකවසෙන ච වුත්තං.

අනුට්ඨුභිත්වාති අඡඩ්ඩෙත්වා.

නාළාගිරිහත්ථිං මුඤ්චාපෙත්වාති එත්ථ **ඉති**-සද්දො පකාරත්ථො, තෙන ''අභිමාරකපුරිසපෙසනාදිප්පකාරෙනා''ති පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරත්තයං පච්චාමසති, කත්ථචි පන සො න දිට්ඨො. **පඤ්ච වත්ථූනීති** ''සාධු භන්තෙ භික්ඛූ යාවජීවං ආරඤ්ඤිකා අස්සු''තිආදිනා (පාරා. 409; චූළව. 343) විනයෙ වුත්තානි පඤ්ච වත්ථූනි. **යාචිත්වාති** එත්ථ යාචනං විය කත්වාති අත්ථො. න හි සො පටිපජ්ජිතුකාමො යාචතීති අයමත්ථො **විනයෙ** (පාරා. අට්ඨ. 2.410) වුත්තොයෙව. **සඤ්ඤාපෙස්සාමීති** චින්තෙත්වා සඞ්ඝභෙදං කත්වාති සම්බන්ධො. ඉදඤ්ච තස්ස අනික්ඛිත්තධුරතාදස්සනවසෙන වුත්තං, සො පන අකතෙපි සඞ්ඝභෙදෙ තෙහි සඤ්ඤාපෙතියෙව. **උණ්හලොහිතන්ති** බලවසොකසමුට්ඨිතං උණ්හභූතං ලොහිතං. **මහානිරයෙති** අවීචිනිරයෙ. **විත්ථාරකථානයොති** අජාතසත්තුපසාදනාදිවසෙන විත්ථාරතො වත්තබ්බාය කථාය නයමත්තං. කස්මා පනෙත්ථ සා න වුත්තා, නනු සඞ්ගීතිකථා විය **ඛන්ධකෙ** (චූළව. 343) ආගතාපි සා වත්තබ්බාති චොදනාය ආහ **''ආගතත්තා පන සබ්බං න වුත්ත''**න්ති, ඛන්ධකෙ ආගතත්තා, කිඤ්චිමත්තස්ස ච වචනක්කමස්ස වුත්තත්තා න එත්ථ කොචි විරොධොති අධිප්පායො. **''එව''**න්තිආදි යථානුසන්ධිනා නිගමනං.

කොසලරඤ්ඤොති පසෙනදිකොසලස්ස පිතු මහාකොසලරඤ්ඤො. නනු විදෙහස්ස රඤ්ඤො ධීතා වෙදෙහීති අත්ථො සම්භවතීති චොදනමපනෙති **''න විදෙහරඤ්ඤො''**ති ඉමිනා. අථ කෙනට්ඨෙනාති ආහ **''පණ්ඩිතාධිවචනමෙත''**න්ති, පණ්ඩිතවෙවචනං, පණ්ඩිතනාමන්ති වා අත්ථො. අයං පන පදත්ථො කෙන නිබ්බචනෙනාති වුත්තං **''තත්‍රාය''**න්තිආදි. **විදන්තීති** ජානන්ති. **වෙදෙනාති** කරණභූතෙන ඤාණෙන. **''ඊහතී''**ති එතස්ස පවත්තතීතිපි අත්ථො **ටීකායං** වුත්තො. **වෙදෙහීති** ඉධ නදාදිගණොති ආහ **''වෙදෙහියා''**ති.

සොයෙව අහො **තදහො,** සත්තමීවචනෙන පන **''තදහු''**ති පදසිද්ධි. **එත්ථාති** එතස්මිං දිවසෙ. උපසද්දෙන විසිට්ඨො වසසද්දො උපවසනෙයෙව, න වසනමත්තෙ, උපවසනඤ්ච සමාදානමෙවාති දස්සෙතුං **''සීලෙනා''**තිආදි වුත්තං. එත්ථ ච **සීලෙනාති** සාසනෙ අරියූපොසථං සන්ධාය වුත්තං. **අනසනෙනාති** අභුඤ්ජනමත්තසඞ්ඛාතං බාහිරූපොසථං. **වා**-සද්දො චෙත්ථ අනියමත්ථො, තෙන එකච්චං මනොදුච්චරිතං, දුස්සීල්‍යාදිඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. තථා හි ගොපාලකූපොසථො අභිජ්ඣාසහගතස්ස චිත්තස්ස වසෙන වුත්තො, නිගණ්ඨූපොසථො මොසවජ්ජාදිවසෙන. යථාහ

විසාඛුපොසථෙ ‘‘සො තෙන අභිජ්ඣාසහගතෙන චෙතසා දිවසං අතිනාමෙතී’’ති, (අ. නි. 3.71) ‘‘ඉති යස්මිං සමයෙ සච්චෙ සමාදපෙතබ්බා, මුසාවාදෙ තස්මිං සමයෙ සමාදපෙතී’’ති (අ. නි. 3.71) ච ආදි.

එවං අධිප්පෙතත්ථානුරූපං නිබ්බචනං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්ථුද්ධාරවසෙන නිබ්බචනානුරූපං අධිප්පෙතත්ථං දස්සෙතුං **‘‘අයං පනා’’**තිආදිමාහ. **එත්ථා**ති උපොසථසද්දෙ. සමානසද්දවචනීයානං අනෙකප්පභෙදානං අත්ථානමුද්ධරණං **අත්ථුද්ධාරො** සමානසද්දවචනීයෙසු වා අත්ථෙසු අධිප්පෙතස්සෙව අත්ථස්ස උද්ධරණං **අත්ථුද්ධාරො**තිපි වට්ටති. අනෙකත්ථදස්සනඤ්හි අධිප්පෙතත්ථස්ස උද්ධරණත්ථමෙව. නනු ච ‘‘අත්ථමත්තං පති සද්දා අභිනිවිසන්තී’’තිආදිනා අත්ථුද්ධාරෙ චොදනා, සොධනා ච හෙට්ඨා වුත්තායෙව. අපිච විසෙසසද්දස්ස අවාචකභාවතො පාතිමොක්ඛුද්දෙසාදිවිසයොපි උපොසථසද්දො සාමඤ්ඤරූපො එව, අථ කස්මා පාතිමොක්ඛුද්දෙසාදිවිසෙසවිසයො වුත්තොති? සච්චමෙතං, අයං පනත්ථො තාදිසං සද්දසාමඤ්ඤමනාදියිත්වා තත්ථ තත්ථ සම්භවත්ථදස්සනවසෙනෙව වුත්තොති, එවං සබ්බත්ථ. සීලදිට්ඨීවසෙන (සීලසුද්ධිවසෙන දී. නි. ටී. 1.150) උපෙතෙහි සමග්ගෙහි වසීයති න උට්ඨීයතීති **උපොසථො,** පාතිමොක්ඛුද්දෙසො. සමාදානවසෙන, අධිට්ඨානවසෙන වා උපෙච්ච අරියවාසාදිඅත්ථාය වසිතබ්බො ආවසිතබ්බොති **උපොසථො,** සීලං. අනසනාදිවසෙන උපෙච්ච වසිතබ්බො අනුවසිතබ්බොති **උපොසථො,** වතසමාදානසඞ්ඛාතො උපවාසො. නවමහත්ථිකුලපරියාපන්නෙ හත්ථිනාගෙ කිඤ්චි කිරියමනපෙක්ඛිත්වා තංකුලසම්භූතතාමත්තං පති රුළ්හිවසෙනෙව **උපොසථො**ති සමඤ්ඤා, තස්මා තත්ථ නාමපඤ්ඤත්ති වෙදිතබ්බා. අරයො උපගන්ත්වා උසෙති දාහෙතීති **උපොසථො,** උසසද්දො දාහෙතිපි සද්දවිදූ වදන්ති. දිවසෙ පන උපොසථ සද්දපවත්ති අට්ඨකථායං වුත්තායෙව. **‘‘සුද්ධස්ස වෙ සදාඵග්ගූ’’**තිආදීසු **සුද්ධස්සා**ති සබ්බසො කිලෙසමලාභාවෙන පරිසුද්ධස්ස. **වෙ**ති නිපාතමත්තං, බ්‍යත්තන්ති වා අත්ථො. **සදා**ති නිච්චකාලම්පි. **ඵග්ගූ**ති ඵග්ගුණීනක්ඛත්තමෙව යුත්තං භවති, නිරුත්තිනයෙන චෙතස්ස සිද්ධි. යස්ස හි සුන්දරිකභාරද්වාජස්ස නාම බ්‍රාහ්මණස්ස ඵග්ගුණමාසෙ උත්තරඵග්ගුණීයුත්තදිවසෙ තිත්ථන්හානං කරොන්තස්ස සංවච්ඡරම්පි කතපාපපවාහනං හොතීති ලද්ධි. තතො තං විවෙචෙතුං ඉදං මජ්ඣිමාගමවරෙ මූලපණ්ණාසකෙ වත්ථසුත්තෙ භගවතා වුත්තං. **සුද්ධස්සුපොසථො සදා**ති යථාවුත්තකිලෙසමලසුද්ධියා පරිසුද්ධස්ස උපොසථඞ්ගානි, වතසමාදානානි ච අසමාදියතොපි නිච්චකාලං උපොසථවාසො එව භවතීති අත්ථො. **‘‘න භික්ඛවෙ’’**තිආදීසු ‘‘අභික්ඛුකො ආවාසො න ගන්තබ්බො’’ති නීහරිත්වා සම්බන්ධො. **උපවසිතබ්බදිවසො**ති උපවසනකරණදිවසො, අධිකරණෙ වා තබ්බසද්දො දට්ඨබ්බො. එවඤ්හි අට්ඨකථායං වුත්තනිබ්බචනෙන සමෙති. අන්තොගධාවධාරණෙන, අඤ්ඤත්ථාපොහනෙන ච නිවාරණං සන්ධාය **‘‘සෙසද්වයනිවාරණත්ථ’’**න්ති වුත්තං. ‘‘පන්නරසෙ’’ති පදමාරබ්භ දිවසවසෙන යථාවුත්තනිබ්බචනං කතන්ති දස්සෙන්තො **‘‘තෙනෙව වුත්ත’’**න්තිආදිමාහ. පඤ්චදසන්නං තිථීනං පූරණවසෙන ‘‘පන්නරසො’’ති හි දිවසො වුත්තො.

‘‘තානි එත්ථ සන්තී’’ති එත්තකෙයෙව වුත්තෙ නන්වෙතානි අඤ්ඤත්ථාපි සන්තීති චොදනා සියාති තං නිවාරෙතුං **‘‘තදා කිරා’’**තිආදි වුත්තං. අනෙන බහුසො, අතිසයතො වා එත්ථ තද්ධිතවිසයො පයුත්තොති දස්සෙති. චාතුමාසී, චාතුමාසිනීති ච පච්චයවිසෙසෙන ඉත්ථිලිඞ්ගෙයෙව පරියායවචනං. **පරියොසානභූතා**ති ච පූරණභාවමෙව සන්ධාය වදති තාය සහෙව චතුමාසපරිපුණ්ණභාවතො. **ඉධා**ති පාළියං. තීහි ආකාරෙහි පූරෙතීති **පුණ්ණා**ති අත්ථං දස්සෙති **‘‘මාසපුණ්ණතායා’’**තිආදිනා. තත්ථ තදා කත්තිකමාසස්ස පුණ්ණතාය **මාසපුණ්ණතා.** පුරිමපුණ්ණමිතො හි පට්ඨාය යාව අපරා පුණ්ණමී, තාව එකො මාසොති තත්ථ වොහාරො. වස්සානස්ස උතුනො පුණ්ණතාය **උතුපුණ්ණතා.** කත්තිකමාසලක්ඛිතස්ස සංවච්ඡරස්ස පුණ්ණතාය **සංවච්ඡරපුණ්ණතා.** පුරිමකත්තිකමාසතො පභුති යාව අපරකත්තිකමාසො, තාව එකො කත්තිකසංවච්ඡරොති එවං සංවච්ඡරපුණ්ණතායාති වුත්තං හොති. ලොකිකානං මතෙන පන මාසවසෙන සංවච්ඡරසමඤ්ඤා ලක්ඛිතා. තථා ච ලක්ඛණං ගරුසඞ්කන්තිවසෙන. වුත්තඤ්හි **ජොතිසත්ථෙ** –

> ‘‘නක්ඛත්තෙන සහොදය-මත්ථං යාති සූරමන්ති;
> තස්ස සඞ්කං තත්‍ර වත්තබ්බං, වස්සං මාසකමෙනෙවා’’ති.

මිනීයති දිවසො එතෙනාති **මා.** තස්ස හි ගතියා දිවසො මිනිතබ්බො ‘‘පාටිපදො දුතියා, තතියා’’තිආදිනා. **එත්ථ පුණ්ණො**ති එතිස්සා රත්තියා සබ්බකලාපාරිපූරියා පුණ්ණො. චන්දස්ස හි සොළසමො භාගො ‘‘කලා’’ති වුච්චති, තදා ච චන්දො සබ්බාසම්පි සොළසන්නං කලානං වසෙන පරිපුණ්ණො හුත්වා දිස්සති. එත්ථ ච ‘‘තදහුපොසථෙ පන්නරසෙ’’ති පදානි දිවසවසෙන වුත්තානි, ‘‘කොමුදියා’’තිආදීනි තදෙකදෙසරත්තිවසෙන.

කස්මා පන රාජා අමච්චපරිවුතො නිසින්නො, න එකකොවාති චොදනාය සොධනාලෙසං දස්සෙතුං පාළිපදත්ථමෙව අවත්වා **‘‘එවරූපායා’’**තිආදීනිපි වදති. එතෙහි චායං සොධනාලෙසො දස්සිතො ‘‘එවං රුච්චමානාය රත්තියා තදා පවත්තත්තා තථා පරිවුතො නිසින්නො’’ති. **ධොවියමානදිසාභාගායා**ති එත්ථාපි චියසද්දො යොජෙතබ්බො. **රජතවිමානනිච්ඡරිතෙහී**ති රජතවිමානතො නික්ඛන්තෙහි, රජතවිමානප්පභාය වා විප්ඵුරිතෙහි. **‘‘විසරො’’**ති ඉදං මුත්තාවළිආදීනම්පි විසෙසනපදං. අබ්භං ධූමො රජො රාහූති ඉමෙ චත්තාරො උපක්කිලෙසා පාළිනයෙන (අ. නි. 4.50; පාචි. 447). **රාජාමච්චෙහී**ති රාජකුලසමුදාගතෙහි අමච්චෙහි. අථ වා අනුයුත්තකරාජූහි චෙව අමච්චෙහි චාති අත්ථො. **කඤ්චනාසනෙ**ති සීහාසනෙ. ‘‘රඤ්ඤං තු හෙමමාසනං, සීහාසනමථො වාළබීජනිත්ථී ච චාමර’’න්ති හි වුත්තං. **කස්මා නිසින්නො**ති නිසීදනමත්තෙ චොදනා. **එත න්ති** කන්දනං, පබොධනං වා. **ඉතී**ති ඉමිනා

හෙතුනා. **නක්ඛත්ත** න්ති කත්තිකානක්ඛත්තඡණං. සම්මා ඝොසිතබ්බං එතරහි නක්ඛත්තන්ති **සඞ්ඝුට්ඨං.** පඤ්චවණ්ණකුසුමෙහි ලාජෙන, පුණ්ණඝටෙහි ච පටිමණ්ඩිතං ඝරෙසු ද්වාරං යස්ස තදෙතං නගරං **පඤ්ච…පෙ…. ද්වාරං. ධජො** වටෙං. **පටාකො** පට්ටොති සීහළියා වදන්ති. තදා කිර පදීපුජ්ජලනසීසෙන කතනක්ඛත්තං. තථා හි **උම්මාදන්තිජාතකාදීසුපි** (ජා. 2.18.57) කත්තිකමාසෙ එවමෙව වුත්තං. තෙනාහ **''සමුජ්ජලිතදීපමාලාලඞ්කතසබ්බදිසාභාග''**න්ති. **වීථි** නාම රථිකා මහාමග්ගො. **රච්ඡා** නාම අනිබ්බිද්ධා ඛුද්දකමග්ගො. තත්ථ තත්ථ නිසින්නවසෙන සමානභාගෙන පාටියෙක්කං නක්ඛත්තකීළං අනුභවමානෙන සමභිකිණ්ණන්ති වුත්තං හොති. **මහාඅට්ඨකථායං** එවං වත්වාපි තත්ථෙව ඉති සන්නිට්ඨානං කතන්ති අත්ථො.

උදානං උදාහාරෙති අත්ථතො එකං. **මානන්ති** මානපත්තං කත්තුභූතං. ඡඩ්ඩනවසෙන **අවසෙකො.** සොතවසෙන **ඔඝො. පීතිවචනන්ති** පීතිසමුට්ඨානවචනං කම්මභූතං. **හදයන්ති** චිත්තං කත්තුභූතං. **ගහෙතුන්ති** බහි අනිච්ඡරණවසෙන ගණ්හිතුං, හදයන්තොයෙව ඨපෙතුං න සක්කොතීති අධිප්පායො. තෙන වුත්තං **''අධිකං හුත්වා''**තිආදි. ඉදං වුත්තං හොති – යං වචනං පටිග්ගාහක නිරපෙක්ඛං කෙවලං උළාරාය පීතියා වසෙන සරසතො සහසාව මුඛතො නිච්ඡරති, තදෙවිධ ''උදාන''න්ති අධිප්පෙතන්ති.

දොසෙහි ඉතා ගතා අපගතාති **දොසිනා** ත-කාරස්ස න-කාරං කත්වා යථා ''කිලෙසෙ ජිතො විජිතාවීති ජිනො''ති ආහ **''දොසාපගතා''**ති. යදිපි සුත්තෙ වුත්තං ''චත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ චන්දිමසූරියානං උපක්කිලෙසා, යෙහි උපක්කිලෙසෙහි උපක්කිලිට්ඨා චන්දිමසූරියා න තපන්ති න භාසන්ති න විරොචන්ති. කතමෙ චත්තාරො? අබ්භා භික්ඛවෙ…පෙ…. මහිකා. ධූමො රජො. රාහු භික්ඛවෙ චන්දිමසූරියානං උපක්කිලෙසො''ති, (චූළව. 447) තථාපි තතියුපක්කිලෙසස්ස පභෙදදස්සන වසෙන අට්ඨකථානයෙන දස්සෙතුං **''පඤ්චහි උපක්කිලෙසෙහී''**ති වුත්තං. අයමත්ථො ච රමණීයාදිසද්දයොගතො ඤායතීති ආහ **''තස්මා''**තිආදි. අනීය-සද්දොපි බහුලා කත්වත්ථාභිධායකො යථා ''නියාානිකා ධම්මා''ති (ධ. ස. දුකමාතිකා 96) දස්සෙති **''රමයතී''**ති ඉමිනා. ජුණ්හාවසෙන රත්තියා සුරූපත්තමාහ **''වුත්තදොසවිමුත්තායා''**තිආදිනා. අබ්භාදයො චෙත්ථ වුත්තදොසා. අයඤ්ච හෙතු **''දස්සිතුං යුත්තා''**ති එත්ථාපි සම්බජ්ඣිතබ්බො. තෙන කාරණෙන, උතුසම්පත්තියා ච පාසාදිකතා දට්ඨබ්බා. ඊදිසාය රත්තියා යුත්තො දිවසො මාසො උතු සංවච්ඡරොති එවං දිවසමාසාදීනං **ලක්ඛණා** සල්ලක්ඛණූපායා **භවිතුං යුත්තා,** තස්මා ලක්ඛිතබ්බාති **ලක්ඛණියා,** සා එව **ලක්ඛඤ්ඤා** ය-වතො ණ-කාරස්ස ඤ-කාරාදෙසවසෙන යථා ''පොක්ඛරඤ්ඤො සුමාපිතා''ති ආහ **''දිවසමාසාදීන''**න්තිආදි.

''යං නො පයිරුපාසතො චිත්තං පසීදෙය්‍යා''ති වචනතො **සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා**ති එත්ථ පරමත්ථසමණො, පරමත්ථබ්‍රාහ්මණො ච අධිප්පෙතො, න පන පබ්බජ්ජාමත්තසමණො, න ච ජාතිමත්තබ්‍රාහ්මණොති වුත්තං **''සමිතපාපතාය''**තිආදි. බහති පාපෙ බහි කරොතීති **බ්‍රාහ්මණො** නිරුත්තිනයෙන. බහුවචනෙ වත්තබ්බෙ එකවචනං, එකවචනෙ වා වත්තබ්බෙ බහුවචනං වචනබ්‍යත්තයො වචනවිපල්ලාසොති අත්ථො. ඉධ පන ''පයිරුපාසත''න්ති වත්තබ්බෙ ''පයිරුපාසතො''ති වුත්තත්තා බහුවචනෙ වත්තබ්බෙ එකවචනවසෙන වචනබ්‍යත්තයො දස්සිතො. අත්තනි, ගරුට්ඨානියෙ ච හි එකස්මිම්පි බහුවචනප්පයොගො නිරූළ්හො. **පයිරුපාසතොති** ච වණ්ණවිපරියායනිද්දෙසො එස යථා ''පයිරුදාහාසී''ති. අයඤ්හි බහුලං දිට්ඨපයොගො, යදිදං පරිසද්දෙ ය-කාරපරෙ වණ්ණවිපරියායො. තථා හි අක්ඛරචින්තකා වදන්ති ''පරියාදීනං රයාදිවණ්ණස්ස යරාදීහි විපරියායො''ති. **යන්ති** සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා. **ඉමිනා සබ්බෙනපි වචනෙනාති** ''රමණීයා වතා''තිආදිවචනෙන. **ඔභාසනිමිත්තකම්මන්ති** ඔභාසභූතං නිමිත්තකම්මං , පරිබ්‍යත්තං නිමිත්තකරණන්ති අත්ථො. **මහාපරාධතායාති** මහාදොසතාය.

''තෙන හී''තිආදි තදත්ථවිවරණං. **දෙවදත්තො වාති** එත්ථ ච-සද්දො සමුච්චයවසෙන අත්ථුපනයනෙ, තෙන යථා රාජා අජාතසත්තු අත්තනො පිතු අරියසාවකස්ස සත්ථු උපට්ඨාකස්ස ඝාතනෙන මහාපරාධො, එවං භගවතො මහානත්ථකරස්ස දෙවදත්තස්ස අපස්සයභාවෙනාපීති ඉමමත්ථං උපනෙති. **තස්ස පිට්ඨීඡායායාති** වොහාරමත්තං, තස්ස ජීවකස්ස පිට්ඨිඅපස්සයෙන, තං පමුඛං කත්වා අපස්සායාති වුත්තං හොති. **වික්ඛෙපපච්ඡෙදනත්ථන්ති** වක්ඛමානාය අත්තනො කථාය උප්පජ්ජනකවික්ඛෙපස්ස පච්ඡින්දනත්ථං, අනුප්පජ්ජනත්ථන්ති අධිප්පායො. තෙනාහ **''තස්සං හී''**තිආදි. **අසික්ඛිතානන්ති** කායවචීසංයමනෙ විගතසික්ඛානං. **කුලූපකෙති** කුලමුපගතෙ සත්ථාරෙ. **ගහිතාසාරතායාති** ගහෙතබ්බගුණසාරවිගතතාය. **නිබ්බික්ඛෙපන්ති** අඤ්ඤෙසමපනයනවිරහිතං.

භද්දන්ති අවස්සයසම්පන්නතාය සුන්දරං.

151. අයඤ්චත්ථො ඉමාය පාළිච්ඡායාය අධිගතො, ඉමමත්ථමෙව වා අන්තොගධං කත්වා පාළියමෙවං වුත්තන්ති දස්සෙති **''තෙනාහා''**තිආදිනා. අසත්ථාපි සමානො සත්ථා පටිඤ්ඤාතො යෙනාති **සත්ථුපටිඤ්ඤාතො,** තස්ස අබුද්ධස්සාපි සමානස්ස බුද්ධපටිඤ්ඤාතස්ස ''අහමෙකො ලොකෙ අත්ථධම්මානුසාසකො''ති ආචරියපටිඤ්ඤාතභාවං වා සන්ධාය එවං වුත්තං. **''සො කිරා''**තිආදිනා අනුස්සුතිමත්තං පති පොරාණට්ඨකථානයොව කිරසද්දෙන වුත්තො. එස නයො පරතො මක්ඛලිපදනිබ්බචනෙපි . **එකූනදාසසතං පූරයමානොති** එකෙනූනදාසසතං අත්තනා සද්ධිං අනූනදාසසතං කත්වා පූරයමානො. එවං ජායමානො වෙස මඞ්ගලදාසො ජාතො. **ජාතරූපෙනෙවාති** මාතුකුච්ඡිතො විජාතවෙසෙනෙව, යථා වා සත්තා අනිවත්ථා අපාරුතා ජායන්ති, තථා ජාතරූපෙනෙව. **උපසඞ්කමන්තීති** උපගතා

භජන්තා හොන්ති. **තදෙව පබ්බජ්ජං අග්ගහෙසීති** තදෙව නග්ගරූපං ''අයමෙව පබ්බජ්ජා නාම සියා''ති පබ්බජ්ජං කත්වා අග්ගහෙසි. **පබ්බජිංසූති** තං පබ්බජිතමනුපබ්බජිංසු.

''පබ්බජිතසමූහසඞ්ඛාතො''ති එතෙන පබ්බජිතසමූහතාමත්තෙන සඞ්ඝො, න නියාානිකදිට්ඨිවිසුද්ධසීලසාමඤ්ඤවසෙන සංහතත්තාති දස්සෙති. **අස්ස අත්ථීති** අස්ස සත්ථුපටිඤ්ඤාතස්ස පරිවාරභාවෙන අත්ථි. **''සඞ්ඝී ගණී''**ති වෙදං පරියායවචනං, සඞ්කෙතමත්තතො නානත්ති ආහ **''ස්වෙවා''**තිආදි. **ස්වෙවාති** ච පබ්බජිතසමූහසඞ්ඛාතො එව. කෙචි පන ''පබ්බජිතසමූහවසෙන **සඞ්ඝී,** ගහට්ඨසමූහවසෙන **ගණී''**ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං ගණෙ එව ලොකෙ සඞ්ඝ-සද්දස්ස නිරුළ්හත්තා. අචෙලකවතචරියාදි අත්තනා පරිකප්පිතමත්තං **ආචාරො. පඤ්ඤාතො පාකටො** සඞ්ඝීආදිභාවෙන. **අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨොති** අත්ථතො එකං. තත්ථ ලබ්භමානාප්පිච්ඡතං දස්සෙතුං **''අප්පිච්ඡතාය වත්ථම්පි න නිවාසෙති''**ති වුත්තං. න හි තස්මිං සාසනිකෙ විය සන්තගුණනිග්ගූහණලක්ඛණා අප්පිච්ඡතා ලබ්භති. **යසොති** කිත්තිසද්දො. තරන්ති එතෙන සංසාරොඝන්ති එවං සම්මතතාය ලද්ධි **තිත්ථං** නාම ''සාධූ''ති සම්මතො, න ච සාධූහි සම්මතොති අත්ථමාහ **''අය''**න්තිආදිනා. න හි තස්ස සාධූහි සම්මතතා ලබ්භති. **සුන්දරො සප්පුරිසොති** ද්විධා අත්ථො. **අස්සුතවතොති** අස්සුතාරියධම්මස්ස, කත්තුත්ථෙ චෙතං සාමිවචනං. ''ඉමානි මෙ වතසමාදානානි එත්තකං කාලං සුචිණ්ණානී''ති බහූ රත්තියො ජානාති. තා පනස්ස රත්තියො චිරකාලභූතාති කත්වා **''චිරං පබ්බජිතස්සා''**තිආදි වුත්තං, අන්තත්ථඅඤ්ඤපදත්ථසමාසො චෙස යථා ''මාසජාතො''ති. අථ තස්ස පදද්වයස්ස කො විසෙසොති චෙ? චිරපබ්බජිතග්ගහණෙනස්ස බුද්ධිසීලතා, රත්තඤ්ඤූගහණෙන තත්ථ සම්පජානතා දස්සිතා, අයමෙතස්ස විසෙසොති. කිං පන අත්ථං සන්ධාය සො අමච්චො ආහාති වුත්තං **''අචිරපබ්බජිතස්සා''**තිආදි. **ඔකප්පනීයාති** සද්දහනීයා. **අද්ධානන්ති** දීඝකාලං. කිත්තකො පන සොති ආහ **''ද්වෙ තයො රාජපරිවට්ටෙ''**ති, ද්වින්නං, තිණ්ණං වා රාජූනං රජ්ජානුසාසනපටිපාටියොති අත්ථො. ''අද්ධගතො''ති වත්වාපි පුන කතං වයග්ගහණං ඔසානවයාපෙක්ඛං පදද්වයස්ස අත්ථවිසෙසසම්භවතොති දස්සෙති **''පච්ඡිමවය''**න්ති ඉමිනා. **උභයන්ති** ''අද්ධගතො, වයොඅනුප්පත්තො''ති පදද්වයං.

කාජරො නාම එකො රුක්ඛවිසෙසො, යො ''පණ්ණකරුක්ඛො''තිපි වුච්චති. දිස්වා විය අනත්තමනොති සම්බන්ධො. පුබ්බෙ පිතරා සද්ධිං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා දෙසනාය සුතපුබ්බතං සන්ධායාහ **''ඤාතා…පෙ…. කාමො''**ති. **තිලක්ඛණබ්භාහතන්ති** තීහි ලක්ඛණෙහි අභිඝට්ටිතං. **දස්සනෙනාති** නිදස්සනමත්තං. සො හි දිස්වා තෙන සද්ධිං අල්ලාපසල්ලාපං කත්වා , තතො අකිරියවාදං සුත්වා ච අනත්තමනො අහොසි. **ගුණකථායාති** අභූතගුණකථාය. තෙනාහ **''සුට්ඨුතරං අනත්තමනො''**ති. යදි අනත්තමනො, කස්මා තුණ්හී අහොසීති චොදනං විසොධෙති **''අනත්තමනො සමානොපී''**තිආදිනා.

152. **ගොසාලායාති** එවංනාමකෙ ගාමෙති වුත්තං. වස්සානකාලෙ ගුන්නං පතිට්ඨිතසාලායාති පන අත්ථෙ තබ්බසෙන තස්ස නාමං සාතිසයමුපපන්නං හොති බහුලමනඤ්ඤසාධාරණත්තා, තථාපි සො පොරාණෙහි අනනුස්සුතොති එකච්චවාදො නාම කතො. **''මා ඛලීති සාමිකො ආහා''**ති ඉමිනා තථාවචනමුපාදාය තස්ස ආඛ්‍යාතපදෙන සමඤ්ඤාති දස්සෙති. සඤ්ඤාය හි වත්තුමිච්ඡාය ආඛ්‍යාතපදම්පි නාමිකං භවති යථා ''අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො''ති (මහාව. 17). **සෙසන්ති** ''සො පණ්ණෙන වා''තිආදිවචනං.

153. දාසාදීසු සිරිවඩ්ඪකාදිනාමම්ව **අජිතොති** තස්ස නාමමත්තං. කෙසෙහි වායිතො කම්බලො යස්සාතිපි යුජ්ජති. **පටිකිට්ඨතරන්ති** නිහීනතරං. **''යථාහා''**තිආදිනා අඞ්ගුත්තරාගමෙ තිකනිපාතෙ මක්ඛලිසුත්ත (අ. නි. 3.138) මාහරි. **තන්තාවුතානීති** තන්තෙ විතානි. **''සීතෙ සීතො''**තිආදිනා ඡහාකාරෙහි තස්ස පටිකිට්ඨතරං දස්සෙති.

154. පකුජ්ඣති සම්මාදිට්ඨිකෙසු බ්‍යාපජ්ජතීති **පකුධො. වච්චං කත්වාපීති** එත්ථ **පි**-සද්දෙන භොජනං භුඤ්ජිත්වාපි කෙනචි අසුචිනා මක්ඛිත්වාපීති ඉමමත්ථං සම්පිණ්ඩෙති. **වාලිකාථූපං කත්වාති** වතසමාදානසීසෙන වාලිකාසඤ්චයං කත්වා, තථාරූපෙ අනුපගමනීයට්ඨානෙ පුන වතං සමාදාය ගච්ඡතීති වුත්තං හොති.

156. **''ගණ්ඨනකිලෙසො''**ති එතස්ස ''පලිබුන්ධනකිලෙසො''ති අත්ථවචනං, සංසාරෙ පරිබුන්ධනකිච්චො ඛෙත්තවත්ථුපුත්තදාරාදිවිසයො රාගාදිකිලෙසොති අත්ථො. **''එවංවාදිතාය''**ති ඉමිනා ලද්ධිවසෙනස්ස නාමං, න පනත්ථතොති දස්සෙති. යාව හි සො මග්ගෙන සමුග්ඝාටිතො, තාව අත්ථියෙව. අයං පන වචනත්ථො – ''නත්ථි මය්හං ගණ්ඨො''ති ගණ්හාතීති **නිගණ්ඨොති. නාටපුත්තොති** එවංනාමකස්ස.

කොමාරභච්චජීවකකථාවණ්ණනා

157. සබ්බථා තුණ්හීභූතභාවං සන්ධාය **''එස නාග…පෙ…. විය''**ති වුත්තං. **සුපණ්ණොති** ගරුළො, ගරුඩො වා සක්කටමතෙන. ''ඩ-ළාන'මවිසෙසො''ති හි තත්ථ වදන්ති. යථාධිප්පායං න වත්තතීති කත්වා **''අනත්ථො වත මෙ''**ති වුත්තං. **උපසන්තස්සාති** සබ්බථා සඤ්ඤමෙන උපසමං ගතස්ස. ජීවකස්ස තුණ්හීභාවො මම අධිප්පායස්ස මද්දනසදිසො, තස්මා තදෙව තුණ්හීභාවං පුච්ඡිත්වා කථාපනෙන මම අධිප්පායො සම්පාදෙතබ්බොති අයමෙත්ථ රඤ්ඤො අධිප්පායොති දස්සෙන්තො **''හත්ථිම්හි ඛො පනා''**තිආදිමාහ. **කින්ති** කාරණපුච්ඡායං නිපාතොති දස්සෙති

"**කෙන කාරණෙනා**"ති ඉමිනා, යෙන තුවං තුණ්හී, කිං තං කාරණන්ති වා අත්ථං දස්සෙති. තත්ථ යථාසම්භවං කාරණං උද්ධරිත්වා අධිප්පායං දස්සෙතුං "**ඉමෙස**"න්තිආදි වුත්තං. **යථා එතෙසන්ති** එතෙසං කුලූපකො අත්ථි යථා, ඉමෙසං නු ඛො තිණ්ණං කාරණානං අඤ්ඤතරෙන කාරණෙන තුණ්හී භවසීති පුච්ඡතීති අධිප්පායො.

කථාපෙතීති කථාපෙතුකාමො හොති. **පඤ්චපතිට්ඨිතෙනාති** එත්ථ පඤ්චහි අඞ්ගෙහි අභිමුඛං ඨිතෙනාති අත්ථො, පාදජාණු කප්පර හත්ථ සීසසඞ්ඛාතානි පඤ්ච අඞ්ගානි සමං කත්වා ඔනාමෙත්වා අභිමුඛං ඨිතෙන පඨමං වන්දිත්වාති වුත්තං හොති. යම්පි වදන්ති "නවකතරෙනුපාලි භික්ඛුනා වුඩ්ඪතරස්ස භික්ඛුනො පාදෙ වන්දන්තෙන ඉමෙ පඤ්ච ධම්මෙ අජ්ඣත්තං උපට්ඨාපෙත්වා පාදා වන්දිතබ්බා'තිආදිකං (පරි. 469) විනයපාළිමාහරිත්වා එකංසකරණඅඤ්ජලිපග්ගහණපාදසම්බාහනපෙමගාරවුපට්ඨාපනවසෙන පඤ්චපතිට්ඨිතවන්දනා"ති, තමෙත්ථානධිප්පෙතං දූරතො වන්දනෙ යථාවුත්තපඤ්චඞ්ගස්ස අපරිපුණ්ණත්තා. වන්දනා චෙත්ථ පණාමනා අඤ්ජලිපග්ගහණකරපුටසමායොගො. "**පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා**"ති ච කායපණාමො වුත්තො, "**මම සත්ථුනො**"තිආදිනා පන වචීපණාමො, තදුභයපුරෙචරානුචරවසෙන මනොපණාමොති. කාමං සබ්බාපි තථාගතස්ස පටිපත්ති අනඤ්ඤසාධාරණා අච්ඡරියබ්භුතරූපාව, තථාපි ගබ්භොක්කන්ති අභිජාති අභිනික්ඛමන අභිසම්බොධි ධම්මචක්කප්පවත්තන (සං. නි. 5.1081; පටි. ම. 3.30) යමකපාටිහාරියදෙවොරොහනානි සදෙවකෙ ලොකෙ අතිවිය සුපාකටානි, න සක්කා කෙනචි පටිබාහිතුන්ති තානියෙවෙත්ථ උද්ධටානි.

ඉත්ථං ඉමං පකාරං භූතො පත්තොති **ඉත්ථම්භූතො,** තස්ස ආඛ්‍යානං **ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානං,** සොයෙවත්ථො **ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථො.** අථ වා ඉත්ථං එවංපකාරො භූතො ජාතොති **ඉත්ථම්භූතො,** තාදිසොති ආඛ්‍යානං **ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානං,** තදෙවත්ථො **ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථො,** තස්මිං උපයොගවචනන්ති අත්ථො. **අබ්භුග්ගතොති** එත්ථ හි **අභිසද්දො** පධානවසෙන ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථජොතකො කම්මප්පවචනීයො අභිභවිත්වා උග්ගමනකිරියාපකාරස්ස දීපනතො, තෙන පයොගතො "තං ඛො පන භගවන්ත"න්ති ඉදං උපයොගවචනං සාමිඅත්ථෙ සමානම්පි අප්පධානවසෙන ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථදීපනතො "ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථෙ"ති වුත්තං. තෙනෙවාහ "**තස්ස ඛො පන භගවතොති අත්ථො**"ති. නනු ච "සාධු දෙවදත්තො මාතරමභී"ති එත්ථ විය "තං ඛො පන භගවන්ත"න්ති එත්ථ අභිසද්දො අප්පයුත්තො, කථමෙත්ථ තංපයොගතො උපයොගවචනං සියාති? අත්ථතො පයුත්තත්තා. අත්ථසද්දපයොගෙසු හි අත්ථපයොගොයෙව පධානොති. ඉදං වුත්තං හොති – යථා "සාධු දෙවදත්තො මාතරමභී"ති එත්ථ අභිසද්දපයොගතො ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානෙ උපයොගවචනං කතං, එවමිධාපි "තං ඛො පන භගවන්තං අභි එවං කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො උග්ගතො"ති අභිසද්දපයොගතො ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානෙ උපයොගවචනං කතන්ති. යථා හි "සාධු දෙවදත්තො මාතරමභී"ති එත්ථ "දෙවදත්තො මාතරමභි මාතුවිසයෙ, මාතුයා වා සාධූ"ති එවං අධිකරණත්ථෙ, සාමිඅත්ථෙ වා භුම්මවචනස්ස, සාමිවචනස්ස වා පසඞ්ගෙ ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානජොතකෙන කම්මප්පවචනීයෙන අභිසද්දෙන පයොගතො උපයොගවචනං කතං, එවමිධාපි සාමිඅත්ථෙ සාමිවචනප්පසඞ්ගෙ යථා ච තත්ථ "දෙවදත්තො මාතුවිසයෙ, මාතු සම්බන්ධී වා සාධුත්තප්පකාරප්පත්තො"ති අයමත්ථො විඤ්ඤායති, එවමිධාපි "භගවතො සම්බන්ධී කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතො අභිභවිත්වා උග්ගමනප්පකාරප්පත්තො"ති අයමත්ථො විඤ්ඤායති. තත්ථ හි දෙවදත්තග්ගහණං විය ඉධ කිත්තිසද්දග්ගහණං, "මාතර"න්ති වචනං විය "භගවන්ත"න්ති වචනං, සාධුසද්දො විය උග්ගතසද්දො වෙදිතබ්බො.

කල්‍යාණොති භද්දකො. කල්‍යාණභාවො චස්ස කල්‍යාණගුණවිසයතායාති ආහ "**කල්‍යාණගුණසමන්නාගතො**"ති, කල්‍යාණෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතො තබ්බිසයතාය යුත්තොති අත්ථො. තං විසයතා හෙත්ථ සමන්නාගමො, කල්‍යාණගුණවිසයතාය තන්නිස්සිතොති අධිප්පායො. **සෙට්ඨොති** පරියායවචනෙපි එසෙව නයො. සෙට්ඨගුණවිසයතා එව හි කිත්තිසද්දස්ස සෙට්ඨතා "භගවාති වචනං සෙට්ඨං, භගවාති වචනමුත්තම"න්තිආදීසු (විසුද්ධි. 1.142; පාරා. අට්ඨ. 1.වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා; උදා. අට්ඨ. 1; ඉතිවු. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා; මහානි. අට්ඨ. 49) විය. "අරහං සම්මාසම්බුද්ධො"තිආදිනා ගුණානං සංකිත්තනතො, සද්දනීයතො ච වණ්ණොයෙව කිත්තිසද්දො නාමාති ආහ "**කිත්තියෙවා**"ති. වණ්ණො එව හි කිත්තෙතබ්බතො **කිත්ති,** සද්දනීයතො **සද්දොති** ච වුච්චති. කිත්තිපරියායො හි සද්දසද්දො යථා "උළාරසද්දා ඉසයො, ගුණවන්තො තපස්සිනො"ති. කිත්තිවසෙන පවත්තො සද්දො **කිත්තිසද්දොති** භින්නාධිකරණතං දස්සෙති "**ථුතිඝොසො**"ති ඉමිනා. කිත්තිසද්දො හෙත්ථ ථුතිපරියායො කිත්තනමභිත්ථවනං කිත්තීති. ථුතිවසෙන පවත්තො ඝොසො **ථුතිඝොසො,** අභිත්ථවුදාහාරොති අත්ථො. අභිසද්දො අභිභවනෙ, අභිභවනඤ්චෙත්ථ අජ්ඣොත්ථරණමෙවාති වුත්තං "**අජ්ඣොත්ථරිත්වා**"ති, අනඤ්ඤසාධාරණෙ ගුණෙ ආරබ්භ පවත්තත්තා අභිබ්‍යාපෙත්වාති අත්ථො. කින්ති-සද්දො අබ්භුග්ගතොති චොදනාය "ඉතිපි සො භගවා"තිආදිමාහාති අනුසන්ධිං දස්සෙතුං "**කින්ති**"ති වුත්තං.

පදානං සම්බජ්ඣනං **පදසම්බන්ධො. සො භගවාති** යො සො සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා සබ්බකිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො දෙවානමතිදෙවො සක්කානමතිසක්කො බ්‍රහ්මානමතිබ්‍රහ්මා ලොකනාථො භාග්‍යවන්තතාදීහි කාරණෙහි සදෙවකෙ ලොකෙ "භගවා"ති පත්ථටකිත්තිසද්දො, සො භගවා. යං තං-සද්දා හි නිච්චසම්බන්ධා. "භගවා"ති ච ඉදමාදිපදං සත්ථු නාමකිත්තනං. තෙනාහ ආයස්මා ධම්මසෙනාපති "භගවාති නෙතං නාමං මාතරා කතං, න පිතරා කත"න්තිආදි (මහානි. 6; චූළනි. 2). පරතො පන "භගවා"ති පදං ගුණකිත්තනං. යථා කම්මට්ඨානිකෙන"අරහ"න්තිආදීසු නවසු ඨානෙසු පච්චෙකං ඉතිපිසද්දං යොජෙත්වා බුද්ධගුණා අනුස්සරීයන්ති, එවමිධ බුද්ධගුණසංකිත්තකෙනාපීති දස්සෙන්තො "**ඉතිපි අරහං…පෙ…. ඉතිපි භගවා**"ති ආහ. එවඤ්හි

සති‘‘අරහ’’න්තිආදීහි නවහි පදෙහි යෙ සදෙවකෙ ලොකෙ අතිවිය පාකටා පඤ්ඤාතා බුද්ධගුණා, තෙ නානප්පකාරතො විභාවිතා හොන්ති ‘‘ඉතිපී’’ති පදද්වයෙන තෙසං නානප්පකාරතාදීපනතො. ‘‘ඉතිපෙතං භූතං, ඉතිපෙතං තච්ඡ’’න්තිආදීසු (දී. නි. 1.6) විය හි **ඉති**-සද්දො ඉධ ආසන්නපච්චක්ඛකරණත්ථො, **පි**-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, තෙන ච නෙසං නානප්පකාරභාවො දීපිතො, තානි ච ගුණසල්ලක්ඛණකාරණානි සද්ධාසම්පන්නානං විඤ්ඤුජාතිකානං පච්චක්ඛානි හොන්ති, තස්මා තානි සංකිත්තෙන්තෙන විඤ්ඤුනා චිත්තස්ස සම්මුඛීභූතානෙව කත්වා සංකිත්තෙතබ්බානීති දස්සෙන්තො **‘‘ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙනාති වුත්තං හොතී’’**ති ආහ. එවඤ්හි නිරූපෙත්වා කිත්තෙන්තෙ යස්ස සංකිත්තෙති, තස්ස භගවති අතිවිය පසාදො හොති.

ආරකත්තාති කිලෙසෙහි සුවිදූරත්තා. **අරීනන්ති** කිලෙසාරීනං. **අරානන්ති** සංසාරචක්කස්ස අරානං. **හතත්තාති** විද්ධංසිතත්තා. **පච්චයාදීනන්ති** චීවරාදිපච්චයානඤ්චෙව පූජා විසෙසානඤ්ච. **රහාභාවාති** චක්ඛුරහාදීනමභාවතො. රහොපාපකරණාභාවො හි පදමනතික්කම්ම රහාභාවොති වුත්තං. එවම්පි හි යථාධිප්පෙතමත්ථො ලබ්භතීති. **තතොති** විසුද්ධිමග්ගතො (විසුද්ධි. 1.123). යථා ච විසුද්ධිමග්ගතො, එවං තංසංවණ්ණනාය **පරමත්ථමඤ්ජූසායං** (විසුද්ධි. ටී. 1.124) නෙසං විත්ථාරො ගහෙතබ්බො.

යස්මා ජීවකො බහුසො සත්ථු සන්තිකෙ බුද්ධගුණෙ සුත්වා ඨිතො, දිට්ඨසච්චතාය ච සත්ථුසාසනෙ විගතකථංකථො, සත්ථුගුණකථනෙ ච වෙසාරජ්ජප්පත්තො, තස්මා සො එවං විත්ථාරතො එව ආහාති වුත්තං **‘‘ජීවකො පනා’’**තිආදි. **‘‘එත්ථ චා’’**තිආදිනා සාමත්ථියත්ථමාහ. **ථාමො** දෙසනාඤාණමෙව, **බලං** පන දසබලඤාණං. **විස්සත්ථන්ති** භාවනපුංසකපදං, අනාසඞ්කන්ති අත්ථො.

පඤ්චවණ්ණායාති ඛුද්දිකාදිවසෙන පඤ්චපකාරාය. **නිරන්තරං ඵුටං අහොසි** කතාධිකාරභාවතො. කම්මන්තරායවසෙන හිස්ස රඤ්ඤො ගුණසරීරං ඛතූපහතං හොති. කස්මා පනෙස ජීවකමෙව ගමනසජ්ජාය ආණාපෙතීති ආහ **‘‘ඉමායා’’**තිආදි.

158. ‘‘උත්තම’’න්ති වත්වා න කෙවලං උත්තමභාවොයෙවෙත්ථ කාරණං, අථ ඛො අප්පසද්දතාපීති දස්සෙතුං **‘‘අස්සයානරථයානානී’’**තිආදි වුත්තං. හත්ථියානෙසු ච නිබ්බිසෙවනමෙව ගණ්හන්තො හත්ථිනියොපි කප්පාපෙසි. **පදානුපදන්ති** පදමනුගතං පදං පුරතො ගච්ඡන්තස්ස හත්ථියානස්ස පදෙ තෙසං පදං කත්වා, පදසද්දො චෙත්ථ පදවළඤ්ජෙ. **නිබ්බුතස්සාති** සබ්බකිලෙසදරථවූපසමස්ස . **නිබ්බුතෙහෙවාති** අප්පසද්දතාය සද්දසඞ්ඛොභනවූපසමෙහෙව.

කරෙණූති හත්ථිනිපරියායවචනං. කණති සද්දං කරොතීති හි **කරෙණු,** කරොච යස්සා, න දීඝො දන්තොති වා **කරෙණු, ‘‘කරෙණුකා’’**තිපි පාඨො, නිරුත්තිනයෙන පදසිද්ධි. **ආරොහනසජ්ජනං** කූථාදීනං බන්ධනමෙව. **ඔපවය්හන්ති** රාජානමුපවහිතුං සමත්ථං. **‘‘ඔපගුය්හ’’**න්තිපි පඨන්ති, රාජානමුපගූහිතුං ගොපිතුං සමත්ථන්ති අත්ථො. **‘‘එවං කිරස්සා’’**තිආදි පණ්ඩිතභාවවිභාවනං. **කථා වත්තතීති** ලද්ධොකාසභාවෙන ධම්මකථා පවත්තති. ‘‘රඤ්ඤො ආසඞ්කානිවත්තනත්ථං ආසන්නචාරීභාවෙන හත්ථිනීසු ඉත්ථියො නිසජ්ජාපිතා’’ති (දී. නි. ටී. 1.158) **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** වුත්තං. අට්ඨකථායං පන ‘‘ඉත්ථියො නිස්සාය පුරිසානං භයං නාම නත්ථි, සුඛං ඉත්ථිපරිවුතො ගමිස්සාමී’’ති තත්ථ කාරණං වුත්තමෙව. ඉමිනාපි කාරණෙන භවිතබ්බන්ති පන ආචරියෙන එවං වුත්තං සියා. රඤ්ඤො පරෙසං දූරුපසඞ්කමනභාවදස්සනත්ථං තා පුරිසවෙසං ගාහාපෙත්වා ආවුධහත්ථා කාරිතා. **හත්ථිනිකාසතානීති** එත්ථ හත්ථිනියො එව හත්ථිනිකා. ‘‘පඤ්ච හත්ථිනියා සතානී’’තිපි කත්ථචි පාඨො, සො අයුත්තොව ‘‘පඤ්චමත්තෙහි භික්ඛුසතෙහී’’තිආදීසු (පාරා. 1) විය ඊදිසෙසු පච්ඡිමපදස්ස සමාසස්සෙව දස්සනතො. **කස්සචිදෙවාති** සන්නිපතිතෙ මහාජනෙ යස්ස කස්සචි එව, තදඤ්ඤෙසම්පි ආයතිං මග්ගඵලානමුපනිස්සයොති ආහ **‘‘සා මහාජනස්ස උපකාරාය භවිස්සතී’’**ති.

පටිවෙදෙසීති ඤාපෙසි. **උපචාරවචනන්ති** වොහාරවචනමත්තං තෙනෙව අධිප්පෙතත්ථස්ස අපරියොසානතො . තෙනාහ **‘‘තදෙව අත්තනො රුචියා කරොහී’’**ති. ඉමිනායෙව හි තදත්ථපරියොසානං. **මඤ්ඤසීති** පකතියාව ජානාසි. **තදෙවාති** ගමනාගමනමෙව. යදි ගන්තුකාමො, ගච්ඡ, අථ න ගන්තුකාමො, මා ගච්ඡ, අත්තනො රුචියෙවෙත්ථ පමාණන්ති වුත්තං හොති.

159. පාටිඑක්කායෙව සන්ධිවසෙන **පච්චෙකා.** ‘‘මහඤ්ච’’න්ති පදෙ කරණත්ථෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ **‘‘මහතා’’**ති. මහන්තස්ස භාවො **මහඤ්චං. න** කෙවලං නිග්ගහීතන්තවසෙනෙව පාඨො, අථ ඛො ආකාරන්තවසෙනාපීති ආහ **‘‘මහච්චාතිපි පාළී’’**ති. යථා ‘‘ඛත්තියා’’ති වත්තබ්බෙ ‘‘ඛත්‍යා’’ති, එවං ‘‘මහතියා’’ති වත්තබ්බෙ මහත්‍යා. පුන ච-කාරං කත්වා මහච්චාති සන්ධිවසෙන පදසිද්ධි. පුල්ලිඞ්ගවසෙන වත්තබ්බෙ ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන විපල්ලාසො **ලිඞ්ගවිපරියායො.** විසෙසනඤ්හි හියොා විසෙසාලිඞ්ගාදිගාහකං. **තියොජනසතානන්ති** පච්චෙකං තියොජනසතපරිමණ්ඩලානං. **ද්වින්නං මහාරට්ඨානං ඉස්සරියසිරීති** අඞ්ගමගධරට්ඨානමාධිපච්චමාහ. තදත්ථං විවරති **‘‘තස්සා’’**තිආදිනා. **පටිමුක්කවෙඨනානීති** ආබන්ධසිරොවෙඨනානි. **ආසත්තඛග්ගානීති** අංසෙ ඔලම්බනවසෙන සන්නද්ධාසීනි. **මණිදණ්ඩතොමරෙති** මණිදණ්ඩඞ්කුසෙ.

‘‘අපරාපී’’තිආදිනා පදසා පරිවාරා වුත්තා. ඛුජ්ජවාමනකා වෙසවසෙන, කිරාතසවරඅන්ධකාදයො ජාතිවසෙන තාසං පරිවාරකිනියො දස්සිතා. **විස්සාසිකපුරිසා**ති වස්සවරෙ සන්ධායාහ. කුලභොගඉස්සරියාදිවසෙන මහතී මත්තා පමාණමෙතෙසන්ති **මහාමත්තා,** මහානුභාවා රාජාමච්චා. **විජ්ජාධරතරුණා වියා**ති මන්තානුභාවෙන විජ්ජාමයිද්ධිසම්පන්නා විජ්ජාධරකුමාරකා විය. **රට්ඨියපුත්තා**ති භොජපුත්තා. රට්ඨෙ පරිචරන්තීති හි ලුද්දකා **රට්ඨියා,** තෙසං නානාවුධපරිචයතාය රාජභටභූතා පුත්තාති අත්ථො, අන්තරරට්ඨභොජකානං වා පුත්තා **රට්ඨියපුත්තා,** ඛත්තියා භොජරාජානො. ‘‘අනුයුත්තා භවන්තු තෙ’’තිආදීසු විය හි **ටීකායං** (දී. නි. ටී. 1.159) වුත්තො භොජසද්දො භොජකවාචකොති දට්ඨබ්බං. **උස්සාපෙත්වා**ති උද්ධං පසාරෙත්වා. **ජයසද්දන්**ති ‘‘ජයතු මහාරාජා’’තිආදිජයපටිබද්ධං සද්දං. **ධනුපන්තිපරික්ඛෙපො**ති ධනුපන්තිපරිවාරො. සබ්බත්ථ තංගාහකවසෙන වෙදිතබ්බො. **හත්ථිඝටා**ති හත්ථිසමූහා. **පහරමානා**ති ඵුසමානා. **අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්ඝට්ටනා**ති අවිච්ඡෙදගමනෙන අඤ්ඤමඤ්ඤසම්බන්ධා. **සෙණියො**ති ගන්ධිකසෙණිදුස්සිකසෙණිආදයො ‘‘අනපලොකෙත්වා රාජානං වා සඞ්ඝං වා ගණං වා පූගං වා සෙණිං වා අඤ්ඤත්‍ර කප්පා වුට්ඨාපෙය්‍යා’’තිආදීසු (පාචි. 682) විය. ‘‘අට්ඨාරස අක්ඛොභිණී සෙනියො’’ති කත්ථචි ලිඛන්ති, සො අනෙකෙසුපි පොත්ථකෙසු න දිට්ඨො. අනෙකසඞ්ඛ්‍යා ච සෙනා හෙට්ඨා ගණිතාති අයුත්තොයෙව. තදා සබ්බාවුධතො සරොව දූරගාමීති කත්වා සරපතනාතික්කමප්පමාණෙන රඤ්ඤො පරිසං සංවිදහති. කිමත්ථන්ති ආහ **‘‘සචෙ’’**තිආදි.

සයං භායනට්ඨෙන **චිත්තුත්‍රාසො භයං** යථා තථා භායතීති කත්වා. භායිතබ්බෙ එව වත්ථුස්මිං භයතො උපට්ඨිතෙ ‘‘භායිතබ්බමිද’’න්ති භායිතබ්බාකාරෙන තීරණතො **ඤාණං භයං** භයතො තීරෙතීති කත්වා. තෙනෙවාහ **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 2.751) ‘‘භයතුපට්ඨානඤාණං පන භායති, න භායතීති? න භායති. තඤ්හි ‘අතීතා සඞ්ඛාරා නිරුද්ධා, පච්චුප්පන්නා නිරුජ්ඣන්ති, අනාගතා නිරුජ්ඣිස්සන්ති’ති තීරණමත්තමෙව හොතී’’ති. භායනට්ඨානට්ඨෙන **ආරම්මණං භයං** භායති එතස්මාති කත්වා. භායනහෙතුට්ඨෙන **ඔත්තප්පං භයං** පාපතො භායති එතෙනාති කත්වා. **භයානක**න්ති භායනාකාරො. **තෙපී**ති දීඝායුකා දෙවාපි. **ධම්මදෙසන**න්ති පඤ්චසු ඛන්ධෙසු පන්නරසලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං ධම්මදෙසනං. **යෙභුය්‍යෙනා**ති ඨපෙත්වා ඛීණාසවදෙවෙ තදඤ්ඤෙසං වසෙන බාහුල්ලතො. ඛීණාසවත්තා හි තෙසං චිත්තුත්‍රාසභයම්පි න උප්පජ්ජති. කාමං **සීහොපමසුත්තට්ඨකථායං** (අ. නි. අට්ඨ. 2.4.33) චිත්තුත්‍රාසභයම්පි තදත්ථභාවෙන වුත්තං, ඉධ පන පකරණානුරූපතො ඤාණභයමෙව ගහිතං. **සංවෙග**න්ති සහොත්තප්පඤාණං. **සන්තාස**න්ති සබ්බසො උබ්බිජ්ජනං. භායිතබ්බට්ඨෙන භයමෙව භීමභාවෙන භෙරවන්ති **භයභෙරවං,** භීතබ්බවත්ථු. තෙනාහ **‘‘ආගච්ඡතී’’**ති, එතං නරං තං භයභෙරවං ආගච්ඡති නූනාති අත්ථො.

භීරුං පසංසන්තීති පාපතො භායනතො උත්‍රාසනතො භීරුං පසංසන්ති පණ්ඩිතා. **න හි තත්ථ සූර**න්ති තස්මිං පාපකරණෙ සූරං පගබ්භධංසිනං න හි පසංසන්ති. තෙනාහ **‘‘භයා හි සන්තො න කරොන්ති පාප’’**න්ති. තත්ථ **භයා**ති පාපුත්‍රාසතො, ඔත්තප්පහෙතූති අත්ථො.

ඡම්භිතස්සාති ථම්භිතස්ස, ථ-කාරස්ස ඡ-කාරාදෙසො. තදත්ථමාහ **‘‘සකලසරීරචලන’’**න්ති, භයවසෙන සකලකායපකම්පනන්ති අත්ථො. උභයොධනං **සම්පහාරො.**

එකෙති උත්තරවිහාරවාසිනො. **‘‘රාජගහෙ’’**තිආදි තෙසමධිප්පායවිවරණං. එකෙකස්මිං මහාද්වාරෙ ද්වෙ ද්වෙ කත්වා **චතුසට්ඨි ඛුද්දකද්වාරානි. ‘‘තදා’’**තිආදිනා අකාරණභාවෙ හෙතුං දස්සෙති.

ඉදානි සකවාදං දස්සෙතුං **‘‘අයං පනා’’**තිආදි වුත්තං. **‘‘ජීවකො කිරා’’**තිආදි ආසඞ්කනාකාරදස්සනං. **අස්සා**ති අජාතසත්තුරඤ්ඤො. **උක්කණ්ඨිතො**ති අනභිරතො. ඡත්තං උස්සාපෙතුකාමො මඤ්ඤෙති සම්බන්ධො . **භායිත්වා**ති භායනහෙතු. **තස්සා**ති ජීවකස්ස. සම්මසද්දො සමානත්ථො, සමානභාවො ච වයෙනාති ආහ **‘‘වයස්සාභිලාපො’’**ති. වයෙන සමානො **වයස්සො** යථා ‘‘එකරාජා හරිස්සවණ්ණො’’ති (ජා. 1.2.17). සමානසද්දස්ස හි සාදෙසමිච්ඡන්ති සද්දවිදූ, තෙන අභිලාපො ආලපනං තථා, රුළ්හීනිද්දෙසො එස, ‘‘මාරිසා’’ති ආලපනම්ව. යථා හි මාරිසාති නිද්දුක්ඛතාභිලාපො සදුක්ඛෙපි නෙරයිකෙ වුච්චති ‘‘යදා ඛො තෙ මාරිස සඞ්කුනා සඞ්කු හදයෙ සමාගච්ඡෙය්‍යා’’තිආදීසු, (ම. නි. 1.512) එවං යො කොචි සහායො අසමානවයොපි ‘‘සම්මා’’ති වුච්චතීති, තස්මා සහායාභිලාපො ඉච්චෙව අත්ථො. කච්චි න වඤ්චෙසීති පාළියා සම්බන්ධො. ‘‘න පලම්භෙසී’’ති වුත්තෙපි ඉධ පරිකප්පත්ථොව සම්භවතීති වුත්තං **‘‘න විප්පලම්භෙය්‍යාසී’’**ති, න පලොභෙය්‍යාසීති අත්ථො. කථාය සල්ලාපො, සො එව නිග්ඝොසො තථා.

විනස්සෙය්‍යාති චිත්තවිඝාතෙන විහඤ්ඤෙය්‍ය. ‘‘න තං දෙවා’’තිආදිවචනං සන්ධාය **‘‘දළ්හං කත්වා’’**ති වුත්තං. තුරිතවසෙනිදමාමෙඩිතන්ති දස්සෙති **‘‘තරමානොවා’’**ති ඉමිනා. ‘‘අභික්කම මහාරාජා’’ති වත්වා තත්ථ කාරණං දස්සෙතුං ‘‘එතෙ’’තිආදි වුත්තන්ති සසම්බන්ධමත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘මහාරාජ චොරබලං නාමා’’**තිආදිමාහ.

සාමඤ්ඤඵලපුච්ඡාවණ්ණනා

160. අයං බහිද්වාරකොට්ඨකොකාසො **නාගස්ස භූමි නාම.** තෙනාහ **‘‘විහාරස්සා’’**තිආදි. භගවතො තෙජොති බුද්ධානුභාවො. **රඤ්ඤො සරීරං එරි** යථා තං සොණදණ්ඩස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස භගවතො සන්තිකං ආගච්ඡන්තස්ස

අන්තොවනසණ්ඩගතස්ස. **‘‘අත්තනො අපරාධං සරිත්වා මහාභයං උප්පජ්ජී’’**ති ඉදං සෙදමුඤ්චනස්ස කාරණදස්සනං. න හි බුද්ධානුභාවතො සෙදමුඤ්චනං සම්භවති කායචිත්තපස්සද්ධිහෙතුභාවතො.

එකෙති උත්තරවිහාරවාසිනොයෙව. තදයුත්තමෙවාති දස්සෙති **‘‘ඉමිනා’’**තිආදිනා. **අභිමාරෙ**ති ධනුග්ගහෙ. **ධනපාල**න්ති නාළාගිරිං. සො හි තදා නාගරෙහි පූජිතධනරාසිනො ලබ්භනතො ‘‘ධනපාලො’’ති වොහරීයති. න කෙවලං දිට්ඨපුබ්බතොයෙව, අථ ඛො පකතියාපි භගවා සඤ්ඤාතොති දස්සෙතුං **‘‘භගවා හී’’**තිආදිමාහ. **ආකිණ්ණවරලක්ඛණො**ති බත්තිංස මහාපුරිසලක්ඛණෙ සන්ධායාහ. **අනුබ්‍යඤ්ජනපටිමණ්ඩිතො**ති අසීතානුබ්‍යඤ්ජනෙ (ජිනාලඞ්කාරටීකාය විජාතමඞ්ගලවණ්ණනායං විත්ථාරො). **ඡබ්බණ්ණාහි රස්මීහී**ති තදා වත්තමානා රස්මියො. **ඉස්සරියලීළායා**ති ඉස්සරියවිලාසෙන. නනු ච භගවතො සන්තිකෙ ඉස්සරියලීලාය පුච්ඡා අගාරවොයෙව සියාති චොදනාය **‘‘පකති හෙසා’’**තිආදිමාහ, පකතියා පුච්ඡනතො න අගාරවොති අධිප්පායො. පරිවාරෙත්වා නිසින්නෙන භික්ඛුසඞ්ඝෙන පුරෙ කතෙපි අත්ථතො තස්ස **පුරතො නිසින්නො** නාම. තෙනාහ **‘‘පරිවාරෙත්වා’’**තිආදි.

161. **යෙන, තෙනා**ති ච භුම්මත්ථෙ කරණවචනන්ති දස්සෙති **‘‘යත්ථ, තත්ථා’’**ති ඉමිනා. යෙන මණ්ඩලස්ස ද්වාරං, තෙනුපසඞ්කමීති සම්පත්තභාවස්ස වුත්තත්තා ඉධ උපගමනමෙව යුත්තන්ති ආහ **‘‘උපගතො’’**ති. **අනුච්ඡවිකෙ එකස්මිං පදෙසෙ**ති යත්ථ විඤ්ඤුජාතිකා අට්ඨංසු, තස්මිං. කො පනෙස අනුච්ඡවිකපදෙසො නාම? අතිදූරතාදිඡනිසජ්ජදොසවිරහිතො පදෙසො, නපච්ඡතාදිඅට්ඨනිසජ්ජදොසවිරහිතො වා. යථාහු අට්ඨකථාචරියා –

> ‘‘න පච්ඡතො න පුරතො, නාපි ආසන්නදූරතො;
> න කච්ඡෙ නො පටිවාතෙ, න චාපි ඔනතුන්නතෙ;
> ඉමෙ දොසෙ විස්සජ්ජෙත්වා, එකමන්තං ඨිතා අහූ’’ති. (ඛු. පා. අට්ඨ. එවමිච්චාදිපාඨවණ්ණනා; සු. නි. අට්ඨ. 2.261);

තදා භික්ඛුසඞ්ඝෙ තුණ්හීභාවස්ස අනවසෙසතො බ්‍යාපිතභාවං දස්සෙතුං **‘‘තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූත’’**න්ති විච්ඡාවචනං වුත්තන්ති ආහ **‘‘යතො…පෙ…. මෙවා’’**ති, යතො යතො භික්ඛුතොති අත්ථො. හත්ථෙන, හත්ථස්ස වා කුකතභාවො **හත්ථකුක්කුච්චං,** අසඤ්ඤමො, අසම්පජඤ්ඤකිරියා ච. තථා **පාදකුක්කුච්ච**න්ති එත්ථාපි. **වා**-සද්දො අවුත්තවිකප්පනෙ, තෙන තදඤ්ඤොපි චක්ඛුසොතාදිඅසඤ්ඤමො නත්ථීති විභාවිතො. තත්ථ පන චක්ඛුඅසංයමො සබ්බපඨමො දුන්නිවාරිතො චාති තදභාවං දස්සෙතුං **‘‘සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිත’’**න්තිආදි වුත්තං.

විප්පසන්නරහදමිවාති අනාවිලොදකසරමිව. යෙනෙතරහි…පෙ…. ඉමිනා මෙ…පෙ…. හොතූති සම්බන්ධො. අඤ්ඤො හි අත්ථක්කමො, අඤ්ඤො සද්දක්කමොති ආහ **‘‘යෙනා’’**තිආදි. තත්ථ කායික-වාචසිකෙන උපසමෙන ලද්ධෙන මානසිකොපි උපසමො අනුමානතො ලද්ධො එවාති කත්වා **‘‘මානසිකෙන වා’’**ති වුත්තං. **සීලූපසමෙනා**ති සීලසඤ්ඤමෙන. වුත්තමත්ථං ලොකපකතියා සාධෙන්තො **‘‘දුල්ලභඤ්හී’’**තිආදිමාහ. **ලද්ධා**ති ලභිත්වා.

උපසමන්ති ආචාරසම්පත්තිසඞ්ඛාතං සංයමං. **‘‘එව’’**න්තිආදිනා තථා ඉච්ඡාය කාරණං දස්සෙති . **සො**ති අයාකො, උදයභද්දො වා. **‘‘කිඤ්චාපී’’**තිආදි තදත්ථ-සමත්ථනං. **සාතෙස්සතියෙවා**ති තංකාලාපෙක්ඛාය වුත්තං. තෙනාහ **‘‘සාතෙසී’’**ති. ඉදඤ්හි සම්පතිපෙක්ඛවචනං. **පඤ්චපරිවට්ටො**ති පඤ්චරාජපරිවට්ටො.

කස්මා එවමාහ, නනු භගවන්තමුද්දිස්ස රාජා න කිඤ්චි වදතීති අධිප්පායො. **වචීභෙදෙ**ති යථාවුත්තඋදානවචීභෙදෙ. **තුණ්හී නිරවො**ති පරියායවචනමෙතං. **‘‘අය’’**න්තිආදි චිත්තජානනාකාරදස්සනං. අයං…පෙ. … න සක්ඛිස්සතීති ඤත්වාති සම්බන්ධො. **වචනානන්තර**න්ති උදානවචනානන්තරං. **යෙනා**ති යත්ථ පදෙසෙ, යෙන වා සොතපථෙන. **යෙන පෙම**න්ති එත්ථාපි යථාරහමෙස නයො.

කතාපරාධස්ස ආලපනං නාම දුක්කරන්ති සන්ධාය **‘‘මුඛං නප්පහොතී’’**ති වුත්තං. ‘‘ආගමා ඛො ත්වං මහාරාජ යථාපෙම’’න්ති වචනනිද්දිට්ඨං වා තදා තදත්ථදීපනාකාරෙන පවත්තං නානානයවිචිත්තං භගවතො මධුරවචනම්පි සන්ධාය එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. එකම්පි හි අත්ථං භගවා යථා සොතූනං ඤාණං පවත්තති, තථා දෙසෙති. යං සන්ධාය අට්ඨකථාසු වුත්තං ‘‘භගවතා අබ්‍යාකතං තන්තිපදං නාම නත්ථි, සබ්බෙසඤ්ඤෙව අත්ථොපි භාසිතො’’ති. **පඤ්චහාකාරෙහී**ති ඉට්ඨානිට්ඨෙසු සමභාවාදිසඞ්ඛාතෙහි පඤ්චහි කාරණෙහි. වුත්තඤ්හෙතං **මහානිද්දෙසෙ** (මහානි. 38, 162) –

> ‘‘පඤ්චහාකාරෙහි තාදී ඉට්ඨානිට්ඨෙ තාදී, චත්තාවීති තාදී, තිණ්ණාවීති තාදී, මුත්තාවීති තාදී, තංනිද්දෙසා තාදී.
>
> කථං අරහා ඉට්ඨානිට්ඨෙ තාදී? අරහා ලාභෙපි තාදී, අලාභෙපි, යසෙපි, අයසෙපි, පසංසායපි, නින්දායපි, සුඛෙපි, දුක්ඛෙපි තාදී, එකං චෙ බාහං ගන්ධෙන ලිම්පෙය්‍යුං, එකං චෙ බාහං වාසියා තච්ඡෙය්‍යුං, අමුස්මිං නත්ථි රාගො, අමුස්මිං නත්ථි පටිඝං, අනුනයපටිඝවිප්පහීනො, උග්ඝාතිනිඝාතිවීතිවත්තො, අනුරොධවිරොධසමතික්කන්තො, එවං අරහා ඉට්ඨානිට්ඨෙ තාදී.

කථං අරහා වත්තාවීති තාදී? අරහතො…පෙ…. ථම්භො, සාරම්භො, මානො, අතිමානො, මදො, පමාදො, සබ්බෙ කිලෙසා, සබ්බෙ දුච්චරිතා, සබ්බෙ දරථා, සබ්බෙ පරිළාහා , සබ්බෙ සන්තාපා, සබ්බා කුසලාභිසඞ්ඛාරා වත්තා වන්තා මුත්තා පහීනා පටිනිස්සට්ඨා, එවං අරහා වත්තාවීති තාදී.

කථං අරහා තිණ්ණාවීති තාදී? අරහා කාමොඝං තිණ්ණො, භවොඝං තිණ්ණො, දිට්ඨොඝං තිණ්ණො, අවිජ්ජොඝං තිණ්ණො, සබ්බං සංසාරපථං තිණ්ණො උත්තිණ්ණො නිත්තිණ්ණො අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තො, සො වුට්ඨවාසො චිණ්ණචරණො ජාතිමරණසඞ්ඛයො, ජාතිමරණසංසාරො (මහානි. 38) නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති, එවං අරහා තිණ්ණාවීති තාදී.

කථං අරහා මුත්තාවීති තාදී? අරහතො රාගා චිත්තං මුත්තං විමුත්තං සුවිමුත්තං, දොසා, මොහා, කොධා, උපනාහා, මක්ඛා, පළාසා, ඉස්සාය, මච්ඡරියා, මායාය, සාඨෙය්‍යා, ථම්භා, සාරම්භා, මානා, අතිමානා, මදා, පමාදා, සබ්බකිලෙසෙහි, සබ්බදුච්චරිතෙහි, සබ්බදරථෙහි, සබ්බපරිළාහෙහි, සබ්බසන්තාපෙහි, සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරෙහි චිත්තං මුත්තං විමුත්තං සුවිමුත්තං; එවං අරහා මුත්තාවීති තාදී.

කථං අරහා තංනිද්දෙසා තාදී? අරහා ‘සීලෙ සති සීලවා’ති තංනිද්දෙසා තාදී, ‘සද්ධාය සති සද්ධො’ති, ‘වීරියෙ සති වීරියවා’ති, ‘සතියා සති සතිමා’ති, ‘සමාධිම්හි සති සමාහිතො’ති, ‘පඤ්ඤාය සති පඤ්ඤවා’ති, ‘විජ්ජාය සති තෙවිජ්ජො’ති, ‘අභිඤ්ඤාය සති ඡළභිඤ්ඤො’ති තංනිද්දෙසා තාදී, එවං අරහා තංනිද්දෙසා තාදී’’ති.

භගවා පන සබ්බෙසම්පි තාදීනමතිසයො **තාදී.** තෙනාහ **‘‘සුප්පතිට්ඨිතො’’**ති. වුත්තම්පි චෙතං භගවතා **කාළකාරාමසුත්තන්තෙ** ‘‘ඉති ඛො භික්ඛවෙ තථාගතො දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු තාදීයෙව තාදී, තම්හා ච පන තාදිම්හා අඤ්ඤො තාදී උත්තරිතරො වා පණීතතරො වා නත්ථීති වදාමී’’ති (අ. නි. 4.24). අථ වා පඤ්චවිධාරියිද්ධිසිද්ධෙහි පඤ්චහාකාරෙහි තාදිලක්ඛණෙ සුප්පතිට්ඨිතොති අත්ථො. වුත්තඤ්හෙතං ආයස්මතා ධම්මසෙනාපතිනා **පටිසම්භිදාමග්ගෙ** –

‘‘කතමා අරියා ඉද්ධි? ඉධ භික්ඛු සචෙ ආකඞ්ඛති ‘පටිකූලෙ අප්පටිකූලසඤ්ඤී විහරෙය්‍ය’න්ති, අප්පටිකූලසඤ්ඤී තත්ථ විහරති, සචෙ ආකඞ්ඛති ‘අප්පටිකූලෙ පටිකූලසඤ්ඤී විහරෙය්‍ය’න්ති, පටිකූලසඤ්ඤී තත්ථ විහරති, සචෙ ආකඞ්ඛති ‘පටිකූලෙ ච අප්පටිකූලෙ ච අප්පටිකූලසඤ්ඤී විහරෙය්‍ය’න්ති, අප්පටිකූලසඤ්ඤී තත්ථ විහරති, සචෙ ආකඞ්ඛති ‘අප්පටිකූලෙ ච පටිකූලෙ ච පටිකූලසඤ්ඤී විහරෙය්‍ය’න්ති, පටිකූලසඤ්ඤී තත්ථ විහරති, සචෙ ආකඞ්ඛති ‘පටිකූලෙ ච අප්පටිකූලෙ ච තදුභයං අභිනිවජ්ජෙත්වා උපෙක්ඛකො විහරෙය්‍යං සතො සම්පජානො’ති, උපෙක්ඛකො තත්ථ විහරති සතො සම්පජානො’’ති (පටි. ම. 3.17).

බහිද්ධාති සාසනතො බහිසමයෙ.

162. **එසාති** භික්ඛුසඞ්ඝස්ස වන්දනාකාරො. තමත්ථං ලොකසිද්ධාය උපමාය සාධෙතුං **‘‘රාජාන’’**න්තිආදි වුත්තං. **ඔකාසන්ති** පුච්ඡිතබ්බට්ඨානං.

න මෙ පඤ්හවිස්සජ්ජනෙ භාරො අත්ථීති සත්ථු සබ්බත්ථ අප්පටිහතඤාණචාරතාය අත්ථතො ආපන්නාය දස්සනං. ‘‘යදි ආකඞ්ඛසී’’ති වුත්තෙයෙව හි එස අත්ථො ආපන්නො හොති. **සබ්බං තෙ විස්සජ්ජෙස්සාමීති** එත්ථාපි අයං නයො. ‘‘යං ආකඞ්ඛසි, තං පුච්ඡා’’ති වචනෙනෙව හි අයමත්ථො සිජ්ඣති. අසාධාරණං සබ්බඤ්ඤුපවාරණන්ති සම්බන්ධො. යදි ‘‘යදාකඞ්ඛසී’’ති න වදන්ති, අථ කථං වදන්තීති ආහ **‘‘සුත්වා’’**තිආදි. පදෙසඤාණෙයෙව ඨිතත්තා තථා වදන්තීති වෙදිතබ්බං. බුද්ධා පන සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙන්තීති සම්බන්ධො.

‘‘පුච්ඡාවුසො යදාකඞ්ඛසී’’තිආදීනි සුත්තපදානි යෙසං පුග්ගලානං වසෙන ආගතානි, තං දස්සනත්ථං **‘‘යක්ඛනරින්දදෙවසමණබ්‍රාහ්මණපරිබ්බාජකාන’’**න්ති වුත්තං. තත්ථ හි **‘‘පුච්ඡාවුසො යදාකඞ්ඛසී’’**ති ආළවකස්ස යක්ඛස්ස ඔකාසකරණං, **‘‘පුච්ඡ මහාරාජා’’**ති නරින්දානං, **‘‘පුච්ඡ වාසවා’’**තිආදි දෙවානමින්දස්ස, **‘‘තෙන හී’’**තිආදි සමණානං, **‘‘බාවරිස්ස චා’’**තිආදි බ්‍රාහ්මණානං, **‘‘පුච්ඡ මං සභියා’’**තිආදි පරිබ්බාජකානං ඔකාසකරණන්ති දට්ඨබ්බං. **වාසවාති** දෙවානමින්දාලපනං. තදෙතඤ්හි **සක්කපඤ්හසුත්තෙ. මනසිච්ඡසීති** මනසා ඉච්ඡසි.

කතාවකාසාති යස්මා තුම්හෙ මයා කතොකාසා, තස්මා බාවරිස්ස ච තුය්හං අජිතස්ස ච සබ්බෙසඤ්ච සෙසානං යං කිඤ්චි සබ්බං සංසයං යථා මනසා ඉච්ඡථ, තථා පුච්ඡව්හො පුච්ඡථාති යොජනා. එත්ථ ච බාවරිස්ස සංසයං මනසා පුච්ඡව්හො, තුම්හාකං පන සබ්බෙසං සංසයං මනසා ච අඤ්ඤථා ච යථා ඉච්ඡථ, තථා පුච්ඡව්හොති අධිප්පායො. බාවරී හි ‘‘අත්තනො සංසයං මනසාව පුච්ඡථා’’ති අන්තෙවාසිකෙ ආණාපෙසි. වුත්තඤ්හි –

‘‘අනාවරණදස්සාවී, යදි බුද්ධො භවිස්සති;

මනසා පුච්ඡිතෙ පඤ්හෙ, වාචාය විස්සජෙස්සතී''ති. (සු. නි. 1011);

තදෙතං **පාරායනවග්ගෙ.** තථා ''පුච්ඡ මං සභියා''තිආදිපි.

බුද්ධභූමින්ති බුද්ධට්ඨානං, ආසවක්ඛයඤාණං, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්ච. **බොධිසත්තභූමි** නාම බොධිසත්තට්ඨානං පාරමීසම්භරණඤාණං, භූමිසද්දො වා අවත්ථාවාචකො, බුද්ධාවත්ථං, බොධිසත්තාවත්ථායන්ති ච අත්ථො. එකත්තනයෙන හි පවත්තෙසු ඛන්ධෙසු අවත්ථායෙව තං තදාකාරනිස්සිතා.

යො භගවා බොධිසත්තභූමියං පදෙසඤාණෙ ඨිතො සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසි, තස්ස තදෙව අච්ඡරියන්ති සම්බන්ධො. කථන්ති ආහ **''කොණ්ඩඤ්ඤ පඤ්හානී''**තිආදි. තත්ථ **කොණ්ඩඤ්ඤා**ති ගොත්තවසෙන සරභඞ්ගමාලපන්ති. **වියාකරොහී**ති බ්‍යාකරොහි. **සාධුරූපා**ති සාධුසභාවා. **ධම්මො**ති සනන්තනො පවෙණිධම්මො. **ය**න්ති ආගමනකිරියාපරාමසනං, යෙන වා කාරණෙන ආගච්ඡති, තෙන වියාකරොහීති සම්බන්ධො. **වුද්ධ**න්ති සීලපඤ්ඤාදීහි වුද්ධිප්පත්තං, ගරුන්ති අත්ථො. **එස භාරො**ති සංසයුපච්ඡෙදනසඞ්ඛාතො එසො භාරො, ආගතො භාරො තයා අවස්සං වහිතබ්බොති අධිප්පායො.

මයා කතාවකාසා හොන්තො පුච්ඡන්තු. කස්මාති චෙ? අහඤ්හි තං තං වො බ්‍යාකරිස්සං ඤත්වා සයං ලොකමිමං, පරඤ්චාති. **සය**න්ති ච සයමෙව පරූපදෙසෙන විනා. එවං සරභඞ්ගකාලෙ සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසීති සම්බන්ධො.

පඤ්හානන්ති ධම්මයාගපඤ්හානං. **අන්තකර**න්ති නිට්ඨානකරං. **සුචිරතෙනා**ති එවං නාමකෙන බ්‍රාහ්මණෙන. **පුට්ඨු**න්ති පුච්ඡිතුං. **ජාතියා**ති පටිසන්ධියා, ''විජාතියා''තිපි වදන්ති. පංසුං කීළන්තො සම්භවකුමාරො නිසින්නොව හුත්වා පවාරෙසීති යොජෙතබ්බං.

තග්ඝාති එකංසත්ථෙ නිපාතො. **යථාපි කුසලො තථා**ති යථා සබ්බධම්මකුසලො සබ්බධම්මවිදූ බුද්ධො ජානාති කථෙති, තථා තෙ අහමක්ඛිස්සන්ති අත්ථො. **ජානාති**-සද්දො හි ඉධ සම්බන්ධමුපගච්ඡති . යථාහ ''යෙන යස්ස හි සම්බන්ධො, දූරට්ඨම්පි ච තස්ස ත''න්ති (සාරත්ථ. ටී. 1.පඨමමහාසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනා). ජානනා චෙත්ථ කථනා. යථා ''ඉමිනා ඉමං ජානාතී''ති වුත්තොවායමත්ථො ආචරියෙන. **රාජා ච ඛො තං යදි කාහති වා, න වා**ති යො තං ඉධ පුච්ඡිතුං පෙසෙසි, සො කොරබ්‍යරාජා තං තයා පුච්ඡිතමත්ථං, තයා වා පුට්ඨෙන මයා අක්ඛාතමත්ථං යදි කරොතු වා, න වා කරොතු, අහං පන යථාධම්මං තෙ අක්ඛිස්සං ආචික්ඛිස්සාමීති වුත්තං හොති. **ජාතකට්ඨකථායං** පන –

> **''රාජා ච ඛො ත**න්ති අහං තං පඤ්හං යථා තුම්හාකං රාජා ජානාති ජානිතුං සක්කොති, තථා අක්ඛිස්සං. තතො උත්තරි රාජා යථා ජානාති, තථා යදි කරිස්සති වා, න වා කරිස්සති, කරොන්තස්ස වා අකරොන්තස්ස වා තස්සෙවෙතං භවිස්සති, මය්හං පන දොසො නත්ථීති දීපෙතී''ති (ජා. අට්ඨ. 5.16.172) –

ජානාති-සද්දො වාක්‍යද්වයසාධාරණවසෙන වුත්තො.

163. **සිප්පමෙව සිප්පායතනං** ආයතනසද්දස්ස තබ්භාවවුත්තිත්තා. අපිච සික්ඛිතබ්බතාය සිප්පඤ්ච තං සත්තානං ජීවිතවුත්තියා කාරණභාවතො, නිස්සයභාවතො වා ආයතනඤ්චාති **සිප්පායතනං. සෙය්‍යථීද**න්ති එකොව නිපාතො, නිපාතසමුදායො වා. තස්ස තෙ කතමෙති ඉධ අත්ථොති ආහ **''කතමෙ පන තෙ''**ති. ඉමෙ කතමෙතිපි පච්චෙකමත්ථො යුජ්ජති. එවං සබ්බත්ථ. ඉදඤ්ච වත්තබ්බාපෙක්ඛනවසෙන වුත්තං, තස්මා තෙ සිප්පායතනිකා කතමෙති අත්ථො. ''පුථුසිප්පායතනානී''ති හි සාධාරණතො සිප්පානි උද්දිසිත්වා උපරි තංතංසිප්පූපජීවිනොව නිද්දිට්ඨා පුග්ගලාධිට්ඨානාය කථාය. කස්මාති චෙ? පපඤ්චං පරිහරිතුකාමත්තා. අඤ්ඤථා හි යථාධිප්පෙතානි තාව සිප්පායතනානි දස්සෙත්වා පුන තංතංසිප්පූපජීවිනොපි දස්සෙතබ්බා සියුං තෙසමෙවෙත්ථ පධානතො අධිප්පෙතත්තා. එවඤ්ච සති කථාපපඤ්චො භවෙය්‍ය, තස්මා තං පපඤ්චං පරිහරිතුං සිප්පූපජීවීහි තංතංසිප්පායතනානි සඞ්ගහෙත්වා එවමාහාති තමත්ථං දස්සෙතුං **''හත්ථාරොහාතිආදීහි යෙ තං තං සිප්පං නිස්සාය ජීවන්ති, තෙ දස්සෙතී''**ති වුත්තං. කස්මාති ආහ **''අයඤ්හී''**තිආදි. සිප්පං උපනිස්සාය ජීවන්තීති **සිප්පූපජීවිනො.**

හත්ථිමාරොහන්තීති **හත්ථාරොහා,** හත්ථාරූළ්හයොධා. හත්ථිං ආරොහාපයන්තීති **හත්ථාරොහා,** හත්ථාචරිය හත්ථිවෙජ්ජ හත්ථිමෙණ්ඩාදයො. යෙන හි පයොගෙන පුරිසො හත්ථිනො ආරොහනයොග්ගො හොති, තං හත්ථිස්ස පයොගං විධායන්තානං සබ්බෙසම්පෙතෙසං ගහණං. තෙනාහ **''සබ්බෙපී''**තිආදි. තත්ථ **හත්ථාචරියා** නාම යෙ හත්ථිනො, හත්ථාරොහකානඤ්ච සික්ඛාපකා. **හත්ථිවෙජ්ජා** නාම හත්ථිභිසක්කා. **හත්ථිමෙණ්ඩා** නාම හත්ථිනං පාදරක්ඛකා. හත්ථිං මණ්ඩයන්ති රක්ඛන්තීති හත්ථිමණ්ඩා, තෙයෙව **හත්ථිමෙණ්ඩා,** හත්ථිං මිනෙන්ති සම්මා විදහනෙන හිංසන්තීති වා **හත්ථිමෙණ්ඩා. ආදි**-සද්දෙන හත්ථීනං යවපදායකාදයො සඞ්ගණ්හාති. **අස්සාරොහා**ති එත්ථාපි සුද්ධහෙතුකත්තුවසෙන යථාවුත්තොව අත්ථො. රථෙ නියුත්තා **රථිකා. රථරක්ඛා** නාම රථස්ස ආණිරක්ඛකා. ධනුං ගණ්හන්තීති **ධනුග්ගහා,** ඉස්සාසා, ධනුං ගණ්හාපෙන්තීති **ධනුග්ගහා,** ධනුසිප්පසික්ඛාපකා ධන්වාචරියා.

වෙලෙන වෙලපටාකාය යුද්ධෙ අකන්ති ගච්ඡන්තීති **වෙලකා,** ජයද්ධජගාහකාති ආහ **"යෙ යුද්ධෙ"**තිආදි. **ජයධජන්ති** ජයනත්ථං, ජයකාලෙ වා පග්ගහිතධජං. **පුරතොති** සෙනාය පුබ්බෙ. යථා තථා ඨිතෙ සෙනිකෙ බ්‍යූහවිචාරණවසෙන තතො තතො වලයන්ති උච්චාලෙන්තීති **චලකාති** වුත්තං **"ඉධ රඤ්ඤො"**තිආදි. සකුණග්ඝිආදයො විය මංසපිණ්ඩං පරසෙනාසමූහසඞ්ඛාතං පිණ්ඩං සාහසිකතාය ඡෙත්වා ඡෙත්වා දයන්ති උප්පතිත්වා උප්පතිත්වා නිග්ගච්ඡන්තීති **පිණ්ඩදායකා.** තෙනාහ **"තෙ කිරා"**තිආදි. සාහසං කරොන්තීති **සාහසිකා,** තෙයෙව මහායොධා. **පිණ්ඩමිවාති** තාලඵලපිණ්ඩමිවාති වදන්ති, ''මංසපිණ්ඩමිවා''ති (දී. නි. ටී. 1.163) ආචරියෙන වුත්තං. සබ්බත්ථ ''ආචරියෙනා''ති වුත්තෙ **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරොව** ගහෙතබ්බො. දුතියවිකප්පෙ පිණ්ඩෙ ජනසමූහසඞ්ඛාතෙ සම්මද්දෙ දයන්ති උප්පතන්තා විය ගච්ඡන්තීති **පිණ්ඩදායකා, දය**-සද්දො ගතියං, අය-සද්දස්ස වා ද-කාරාගමෙන නිප්ඵත්ති.

උග්ගතුග්ගතාති සඞ්ගාමං පත්වා ජවපරක්කමාදිවසෙන අතිවිය උග්ගතා. **තදෙවාති** පරෙහි වුත්තං තමෙව සීසං වා ආවුධං වා. **පක්ඛන්දන්තීති** වීරසූරභාවෙන අසජ්ජමානා පරසෙනමනුපවිසන්ති. ථාමජවබලපරක්කමාදිසම්පත්තියා මහානාගසදිසතා. තෙනාහ **"හත්ථිආදීසුපි"**තිආදි. **එකන්තසූරාති** එකචරසූරා අන්තසද්දස්ස තබ්භාවවුත්තිතො, සූරභාවෙන එකාකිනො හුත්වා යුජ්ඣනකාති අත්ථො. **සජාලිකාති** සවම්මිකා. සන්නාහො කඞ්කටො වම්මං කවචො උරච්ඡදො ජාලිකාති හි අත්ථතො එකං. **සවම්මිකාති** ජාලිකා විය සරීරපරිත්තාණෙන වම්මෙන සවම්මිකා. **චම්මකඤ්චුකන්ති** චම්මමයකඤ්චුකං. **පවිසිත්වාති** තස්ස අන්තො හුත්වා, පටිමුඤ්චිත්වාති වුත්තං හොති. **සරපරිත්තාණං චම්මන්ති** චම්මපටිසිබ්බිතං ඵෙලකං, චම්මමයං වා ඵලකං. **බලවසිනෙහාති** සාමිනි අතිසයපෙමා. **සරදාසයොධාති** අන්තොජාතදාසපරියාපන්නා යොධා, **"සරදාසිකපුත්තා"**තිපි පාඨො, අන්තොජාතදාසීනං පුත්තාති අත්ථො.

ආළාරං වුච්චති මහානසං, තත්ථ නියුත්තා **ආළාරිකා. පූවිකාති** පූවසම්පාදකා, යෙ පූවමෙව නානප්පකාරතො සම්පාදෙත්වා වික්කිණන්තා ජීවන්ති. කෙසනඛසණ්ඨපනාදිවසෙන මනුස්සානං අලඞ්කාරවිධිං කප්පෙන්ති සංවිදහන්තීති **කප්පකා.** චුණ්ණවිලෙපනාදීහි මලහරණවණ්ණසම්පාදනවිධිනා න්හාපෙන්ති නහානං කරොන්තීති **න්හාපිකා.** නවන්තාදිවිධිනා පවත්තො ගණනගන්ථො අන්තරා ඡිද්දාභාවෙන **අච්ඡිද්දකොති** වුච්චති, තදෙව පඨෙන්තීති **අච්ඡිද්දකපාඨකා.** හත්ථෙන අධිප්පායවිඤ්ඤාපනං, ගණනං වා **හත්ථමුද්දා.** අඞ්ගුලිසඞ්කොචනඤ්හි **මුද්දාති** වුච්චති, තෙන ච විඤ්ඤාපනං, ගණනං වා හොති. **හත්ථ**සද්දො චෙත්ථ තදෙකදෙසෙසු අඞ්ගුලීසු දට්ඨබ්බො ''න හුඤ්ජමානො සබ්බං හත්ථං මුඛෙ පක්ඛිපිස්සාමී''තිආදීසු (පාචි. 618) විය, තමුපනිස්සාය ජීවන්තීති **මුද්දිකා.** තෙනාහ **"හත්ථමුද්දායා"**තිආදි.

අයකාරො කම්මාරකාරකො. **දන්තකාරො** හමකාරො. **චිත්තකාරො** ලෙපචිත්තකාරො. **ආදි**-සද්දෙන කොට්ටකලෙඛකචිලීවකාරඉට්ඨකකාරදාරුකාරාදීනං සඞ්ගහො. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. කරණනිප්ඵාදනවසෙන **දස්සෙත්වා. සන්දිට්ඨිකමෙවාති** අසම්පරායිකතාය සාමං දට්ඨබ්බං, සයමනුභවිතබ්බං අත්තපච්චක්ඛන්ති අත්ථො. **උපජීවන්තීති** උපනිස්සාය ජීවන්ති. **සුඛිතන්ති** සුඛප්පත්තං. ථාමබලූපෙතභාවොව පීණනන්ති ආහ **"පීණිතං ථාමබලූපෙත"**න්ති. **උපරීති** දෙවලොකෙ. තථා **උද්ධන්තිපි.** සො හි මනුස්සලොකතො උපරිමො. අග්ගං වියාති **අග්ගං,** ඵලං. ''කම්මස්ස කතත්තා ඵලස්ස නිබ්බත්තනතො තං කම්මස්ස අග්ගිසිඛා විය හොතී''ති ආචරියෙන වුත්තං. අපිච **සග්ගන්ති** උත්තමං, ඵලං. **සග්ගන්ති** සුට්ඨු අග්ගං, රූපසද්දාදිදසවිධං අත්තනො ඵලං නිප්ඵාදෙතුං අරහතීති අත්ථො. සුඅග්ගිකාව නිරුත්තිනයෙන **සොවග්ගිකා,** දක්ඛිණාසද්දාපෙක්ඛාය ච සබ්බත්ථ ඉත්ථිලිඞ්ගනිද්දෙසො. **සුඛොති** සුඛූපායො ඉට්ඨො කන්තො. **අග්ගෙති** උළාරෙ. අත්තනා පරිභුඤ්ජිතබ්බං බාහිරං **රූපං,** අත්තනො වණ්ණපොක්ඛරතා **වණ්ණොති** අයමෙතෙසං විසෙසො. දක්ඛන්ති වඩ්ඪන්ති එතායාති **දක්ඛිණා,** පරිච්චාගමයං පුඤ්ඤන්ති ආහ **"දක්ඛිණං දාන"**න්ති.

මග්ගො සාමඤ්ඤං සමිතපාපසඞ්ඛාතස්ස සමණස්ස භාවොති කත්වා, තස්ස විපාකත්තා අරියඵලං **සාමඤ්ඤඵලං. "යථාහා"**තිආදිනා මහාවග්ගසංයුත්තපාළිවසෙන තදත්ථං සාධෙති. **තං එස රාජා න ජානාති** අරියධම්මස්ස අකොවිදතාය. යස්මා පනෙස ''දාසකස්සකාදිභූතානං පබ්බජිතානං ලොකතො අභිවාදනාදිලාභො සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං නාමා''ති චින්තෙත්වා ''අත්ථි නු ඛො කොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා ඊදිසමත්ථං ජානන්තො''ති වීමංසන්තො පූරණාදිකෙ පුච්ඡිත්වා තෙසං කථාය අනධිගතචිත්තො භගවන්තම්පි එතමත්ථං පුච්ඡි. තස්මා වුත්තං **"දාසකස්සකොපමං සන්ධාය පුච්ඡතී"**ති.

රාජාමච්චාති රාජකුලසමුදාගතා අමච්චා, අනුයුත්තකරාජානො චෙව අමච්චා චාතිපි අත්ථො. **කණ්හපක්ඛන්ති** යථාපුච්ඡිතෙ අත්ථෙ ලබ්භමානදිට්ඨිගතූපසංහිතං සංකිලෙසපක්ඛං. **සුක්කපක්ඛන්ති** තබ්බිධුරං උපරි සුත්තාගතං වොදානපක්ඛං. **සමණකොලාහලන්ති** සමණකොතූහලං තං තං සමණවාදානං අඤ්ඤමඤ්ඤවිරොධං. **සමණභණ්ඩනන්ති** තෙනෙව විරොධෙන ''එවංවාදීනං තෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං අයං දොසො, එවංවාදීනං තෙසං අයං දොසො''ති එවං තං තං වාදස්ස පරිභාසනං. **ඉස්සරානුවත්තකො හි ලොකොති** ධම්මතාදස්සනෙන තදත්ථසමත්ථනං. අත්තනො දෙසනාකොසල්ලෙන **රඤ්ඤො භාරං කරොන්තො,** න තදඤ්ඤෙන පරවම්භනාදිකාරණෙන.

164. නු-සද්දො විය නො-සද්දොපි පුච්ඡායං නිපාතොති ආහ **“අභිජානාසි නූ”**ති. **අයඤ්චාති** එත්ථ ච-සද්දො න කෙවලං අභිජානාසිපදෙනෙව, අථ ඛො ‘‘පුච්ඡිතා’’ති පදෙන චාති සමුච්චයත්ථො. කථං යොජෙතබ්බොති අනුයොගමපනෙති **“ඉදඤ්හී”**තිආදිනා. **පුච්ඡිතා නූති** පුබ්බෙ පුච්ඡං කත්තා නු. **නං පුට්ඨභාවන්ති** තාදිසං පුච්ඡිතභාවං අභිජානාසි නු. **න තෙ සම්මුට්ඨන්ති** තව න පමුට්ඨං වතාති අත්ථො. **අඵාසුකභාවොති** තථා භාසනෙන අසුඛභාවො. **පණ්ඩිතපතිරූපකානන්ති** (සාමං විය අත්තනො සක්කාරානං පණ්ඩිතභාසානං) ආමං විය පක්කානං පණ්ඩිතා භාසානං. (දී. නි. ටී. 1.163) **පාළිපදඅත්ථබ්‍යඤ්ජනෙසූති** පාළිසඞ්ඛාතෙ පදෙ, තදත්ථෙ තප්පරියාපන්නක්ඛරෙ ච, වාක්‍යපරියායො වා බ්‍යඤ්ජනසද්දො ‘‘අක්ඛරං පදං බ්‍යඤ්ජන’’න්තිආදීසු (නෙත්ති. 28) විය. භගවතො රූපං සභාවො විය රූපමස්සාති **භගවන්තරූපො,** භගවා විය එකන්තපණ්ඩිතොති අත්ථො.

පූරණකස්සපවාදවණ්ණනා

165. **එකමිදාහන්ති** එත්ථ **ඉදන්ති** නිපාතමත්තං, එකං සමයමිච්චෙව අත්ථො. සම්මොදෙති සම්මොදනං කරොතීති **සම්මොදනීයං**. අනීයසද්දො හි බහුලා කත්වත්ථාභිධායකො යථා ‘‘නිය්‍යානිකා’’ති, (ධ. ස. සුත්තන්තදුකමාතිකා 97) සම්මොදනං වා ජනෙතීති **සම්මොදනියං** තද්ධිතවසෙන. සරිතබ්බන්ති **සාරණීයං, සරණස්ස** අනුච්ඡවිකන්ති වා **සාරණියං,** එතමත්ථං දස්සෙතුං **“සම්මොදජනකං සරිතබ්බයුත්තක”**න්ති වුත්තං, සරිතබ්බයුත්තකන්ති ච සරණානුච්ඡවිකන්ති අත්ථො.

166. **සහත්ථාති** සහත්ථෙනෙව, තෙන සුද්ධකත්තාරං දස්සෙති, **ආණත්තියාති** පන හෙතුකත්තාරං, නිස්සග්ගියථාවරාදයොපි ඉධ සහත්ථ කරණෙනෙව සඞ්ගහිතා. **හත්ථාදීනීති** හත්ථපාදකණ්ණනාසාදීනි. පචනං දහනං විබාධනන්ති ආහ **“දණ්ඩෙන උප්පීළෙන්තස්සා”**ති. **පපඤ්චසූදනියං** නාම **මජ්ඣිමාගමට්ඨකථායං** පන **“පචතො”**ති එතස්ස ‘‘තජ්ජෙන්තස්ස වා’’ති (ම. නි. අට්ඨ. 3.97) දුතියොපි අත්ථො වුත්තො, ඉධ පන තජ්ජනං, පරිභාසනඤ්ච දණ්ඩෙන සඞ්ගහෙත්වා ‘‘දණ්ඩෙන උප්පීළෙන්තස්ස ඉච්චෙව වුත්ත’’න්ති (දී. නි. ටී. 1.166) ආචරියෙන වුත්තං, අධුනා පන පොත්ථකෙසු ‘‘තජ්ජෙන්තස්ස වා’’ති පාඨොපි බහුසො දිස්සති. **සොකන්ති** සොකකාරණං, සොචනන්තිපි යුජ්ජති කාරණසම්පාදනෙන ඵලස්සපි කත්තබ්බතො. **පරෙහීති** අත්තනො වචනකරෙහි කම්මභූතෙහි. **ඵන්දතොති** එත්ථ පරස්ස ඵන්දනවසෙන සුද්ධකත්තුත්ථො න ලබ්භති, අථ ඛො අත්තනො ඵන්දනවසෙනෙවාති ආහ **“පරං ඵන්දන්තං ඵන්දනකාලෙ සයම්පි ඵන්දතො”**ති, අත්තනා කතෙන පරස්ස විබාධනපයොගෙන සයම්පි ඵන්දතොති අත්ථො. **“අතිපාතාපයතො”**ති පදං සුද්ධකත්තරි, හෙතුකත්තරි ච පවත්තතීති දස්සෙති **“හනන්තස්සාපි හනාපෙන්තස්සාපී”**ති ඉමිනා. **සබ්බත්ථාති** ‘‘ආදියතො’’තිආදීසු. **කරණකාරණවසෙනාති** සයංකාරපරංකාරවසෙන.

සරභිත්තියා අන්තො ච බහි ච සන්ධි **සරසන්ධි.** කිඤ්චිපි අසෙසෙත්වා නිරවසෙසො ලොපො විලුම්පනං **නිල්ලොපොති** ආහ **“මහාවිලොප”**න්ති. එකාගාරෙ නියුත්තො විලොපො **එකාගාරිකො.** තෙනාහ **“එකමෙවා”**තිආදි. ‘‘පරිපන්ථෙ තිට්ඨතො’’ති එත්ථ අච්ඡින්දනත්ථමෙව තිට්ඨතීති අයමත්ථො පකරණතො සිද්ධොති දස්සෙති **“ආගතාගතාන”**න්තිආදිනා. **“පරිතො සබ්බසො පන්ථෙ හනනං පරිපන්ථො”**ති (දී. නි. ටී. 1.166) අයමත්ථොපි ආචරියෙන වුත්තො. **කරොමීති සඤ්ඤායාති** සඤ්චෙතනිකභාවමාහ, තෙනෙතං දස්සෙති ‘‘සඤ්චිච්ච කරොතොපි න කරීයති නාම, පගෙව අසඤ්චිච්චා’’ති. **පාපං න කරීයතීති** පුබ්බෙ අසතො උප්පාදෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා පාපං අකතමෙව නාම. තෙනාහ **“නත්ථි පාප”**න්ති.

යදි එවං කථං සත්තා පාපෙ පවත්තන්තීති අත්තනො වාදෙ පරෙහි ආරොපිතං දොසමපනෙතුකාමො පූරණො ඉමමත්ථම්පි දස්සෙතීති ආහ **“සත්තා පනා”**තිආදි. සඤ්ඤාමත්තමෙතං ‘‘පාපං කරොන්තී’’ති, පාපං පන නත්ථෙවාති වුත්තං හොති. එවං කිරස්ස හොති – ඉමෙසං සත්තානං හිංසාදිකිරියා අත්තානං න පාපුණාති තස්ස නිච්චතාය නිබ්බිකාරත්තා, සරීරං පන අචෙතනං කට්ඨකලිඞ්ගරූපමං, තස්මිං විකොපිතෙපි න කිඤ්චි පාපන්ති. පරියන්තො වුච්චති **නෙමි පරියොසානෙ** ඨිතත්තා. තෙන වුත්තං ආචරියෙන ‘‘නිසිතඛුරමයනෙමිනා’’ති (දී. නි. ටී. 1.166). දුතියවිකප්පෙ චක්කපරියොසානමෙව පරියන්තො, ඛුරෙන සදිසො පරියන්තො යස්සාති **ඛුරපරියන්තො.** ඛුරග්ගහණෙන චෙත්ථ ඛුරධාරා ගහිතා තදවරොධතො. පාළියං **චක්කෙනාති** චක්කාකාරකතෙන ආවුධවිසෙසෙන. තං මංසඛලකරණසඞ්ඛාතං නිදානං කාරණං යස්සාති **තතොනිදානං,** ‘‘පච්චත්තවචනස්ස තොආදෙසො, සමාසෙ චස්ස ලොපාභාවො’’ති (පාරා. අට්ඨ. 1.21) අට්ඨකථාසු වුත්තො. ‘‘පච්චත්තත්ථෙ නිස්සක්කවචනම්පි යුජ්ජතී’’ති (සාරත්ථ. ටී. පඨමමහාසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනා) **ආචරියසාරිපුත්තත්ථෙරො.** ‘‘කාරණත්ථෙ නිපාතසමුදායො’’තිපි අක්ඛරචින්තකා.

ගඞ්ගාය දක්ඛිණදිසා අප්පතිරූපදෙසො, උත්තරදිසා පන පතිරූපදෙසොති අධිප්පායෙන **“දක්ඛිණඤ්චෙ”**තිආදි වුත්තං, තඤ්ච දෙසදිසාපදෙසෙන තන්නිවාසිනො සන්ධායාති දස්සෙතුං **“දක්ඛිණතීරෙ”**තිආදිමාහ. හනනදානකිරියා හි තදායත්තා. **මහායාගන්ති** මහාවිජිතරඤ්ඤො යඤ්ඤසදිසම්පි මහායාගං. දමසද්දො ඉන්ද්‍රියසංවරස්ස, උපොසථසීලස්ස ච වාචකොති ආහ **“ඉන්ද්‍රියදමෙන උපොසථකම්මෙනා”**ති. කෙචි පන උපොසථකම්මෙනා’ති ඉදං ඉන්ද්‍රියදමස්ස විසෙසනං, තස්මා ‘උපොසථකම්මභූතෙන ඉන්ද්‍රියදමෙනා’ති’’ අත්ථං වදන්ති, තදයුත්තමෙව තදුභයත්ථවාචකත්තා දමසද්දස්ස, අත්ථද්වයස්ස ච විසෙසවුත්තිතො. අධුනා හි කත්ථචි පොත්ථකෙ වා-සද්දො, ච-සද්දොපි දිස්සති. **සීලසංයමෙනාති** තදඤ්ඤෙන කායිකවාචසිකසංවරෙන. **සච්චවචනෙනාති** අමොසවජ්ජෙන. තස්ස විසුං වචනං ලොකෙ

ගරුතරපුඤ්ඤසම්මතභාවතො. යථා හි පාපධම්මෙසු මුසාවාදො ගරුතරො, එවං පුඤ්ඤධම්මෙසු අමොසවජ්ජො. තෙනාහ භගවා **ඉතිවුත්තකෙ** –

> ''එකධම්මං අතීතස්ස, මුසාවාදිස්ස ජන්තුනො;
> විතිණ්ණපරලොකස්ස, නත්ථි පාපං අකාරිය''න්ති. (ඉතිවු. 27);

පවත්තීති යො කරොති, තස්ස සන්තානෙ ඵලුප්පාදපච්චයභාවෙන උප්පත්ති. එවඤ්හි ''නත්ථි කම්මං, නත්ථි කම්මඵල''න්ති අකිරියවාදස්ස පරිපුණ්ණතා. සති හි කම්මඵලෙ කම්මානමකිරියභාවො කථං භවිස්සති. **සබ්බථාපීති** ''කරොතො''තිආදිනා වුත්තෙන සබ්බප්පකාරෙනපි.

ලබුජන්ති ලිකුචං. **පාපපුඤ්ඤානං කිරියමෙව පටික්ඛිපති,** න රඤ්ඤා පුට්ඨං සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං බ්‍යාකරොතීති අධිප්පායො. ඉදඤ්හි අවධාරණං විපාකපටික්ඛෙපනිවත්තනත්ථං. යො හි කම්මං පටික්ඛිපති, තෙන අත්ථතො විපාකොපි පටික්ඛිත්තොයෙව නාම හොති. තථා හි වක්ඛති ''කම්මං පටිබාහන්තෙනාපී''තිආදි (දී. නි. අට්ඨ. 1.170-172).

පටිරාජූහි අනභිභවනීයභාවෙන විසෙසතො ජිතන්ති **විජිතං,** එකස්ස රඤ්ඤො ආණාපවත්තිදෙසො. ''මා මය්හං විජිතෙ වසථා''ති අපසාදනා පබ්බජිතස්ස පබ්බාජනසඞ්ඛාතා විහෙඨනායෙවාති වුත්තං **''විහෙඨෙතබ්බ''**න්ති. තෙන වුත්තස්ස අත්ථස්ස ''එවමෙත''න්ති උපධාරණං සල්ලක්ඛණං **උග්ගණ්හනං,** තදමිනා පටික්ඛිපතීති ආහ **''සාරතො අග්ගණ්හන්තො''**ති. තස්ස පන අත්ථස්ස අද්ධනියභාවාපාදනවසෙන චිත්තෙන සන්ධාරණං **නික්කුජ්ජනං,** තදමිනා පටික්ඛිපතීති දස්සෙති **''සාරවසෙනෙව…පෙ…. අට්ඨපෙන්තො''**ති ඉමිනා. **සාරවසෙනෙවාති** උත්තමවසෙනෙව, අචිතථත්තා වා පරෙහි අනුච්චාලිතො ථිරභූතො අත්ථො අපෙග්ගුභාවෙන සාරොති වුච්චති, තංවසෙනෙවාති අත්ථො. **නිස්සරණන්ති** වට්ටතො නිය්‍යානං. **පරමත්ථොති** අවිපරීතත්ථො, උත්තමස්ස වා ඤාණස්සාරම්මණභූතො අත්ථො. **බ්‍යඤ්ජනං පන තෙන උග්ගහිතඤ්චෙව නික්කුජ්ජිතඤ්ච** තථායෙව භගවතො සන්තිකෙ භාසිතත්තා.

මක්ඛලිගොසාලවාදවණ්ණනා

168. **උභයෙනාති** හෙතුපච්චයපටිසෙධවචනෙන. **''විජ්ජමානමෙවා''**ති ඉමිනා සභාවතො විජ්ජමානස්සෙව පටික්ඛිපනෙ තස්ස අඤ්ඤාණමෙව කාරණන්ති දස්සෙති. **සංකිලෙසපච්චයන්ති** සංකිලිස්සනස්ස මලිනස්ස කාරණං . **විසුද්ධිපච්චයන්ති** සංකිලෙසතො විසුද්ධියා වොදානස්ස පච්චයං. **අත්තකාරෙති** පච්චත්තවචනස්ස එ-කාරවසෙන පදසිද්ධි යථා ''වනප්පගුම්බෙ යථා ඵුසිතග්ගෙ''ති, (ඛු. පා. 13; සු. නි. 236) පච්චත්තත්ථෙ වා භුම්මවචනං යථා ''ඉදම්පිස්ස හොති සීලස්මි''න්ති (දී. නි. 1.194), තදෙවත්ථං දස්සෙති **''අත්තකාරො''**ති ඉමිනා. සො ච තෙන තෙන සත්තෙන අත්තනා කාතබ්බකම්මං, අත්තනා නිප්ඵාදෙතබ්බපයොගො වා. තෙනාහ **''යෙනා''**තිආදි. **සබ්බඤ්ඤුතන්ති** සම්මාසම්බොධිං. **තන්ති** අත්තනා කතකම්මං. **දුතියපදෙනාති** ''නත්ථි පරකාරෙ''ති පදෙන. **පරකාරො ච නාම** පරස්ස වාහසා ඉජ්ඣනකපයොගො. තෙන වුත්තං **''යං පරකාර''**න්තිආදි. **ඔවාදානුසාසනින්ති** ඔවාදභූතමනුසාසනිං, පඨමං වා ඔවාදො, පච්ඡා අනුසාසනී. ''පරකාර''න්ති පදස්ස උපලක්ඛණවසෙන අත්ථදස්සනඤ්චෙතං, ලොකුත්තරධම්මෙ පරකාරාවස්සයො නත්ථීති ආහ **''ඨපෙත්වා මහාසත්ත''**න්ති. අත්ථෙවෙස ලොකියධම්මෙ යථා තං අම්හාකං බොධිසත්තස්ස ආළාරුදකෙ නිස්සාය පඤ්චාභිඤ්ඤාලොකියසමාපත්තිලාභො, තඤ්ච පච්ඡිමභවිකමහාසත්තං සන්ධාය වුත්තං, පච්චෙකබොධිසත්තස්සපි එත්ථෙව සඞ්ගහො තෙසම්පි තදභාවතො. **මනුස්සසොභග්‍යතන්ති** මනුස්සෙසු සුභගභාවං. **එවන්ති** වුත්තප්පකාරෙන කම්මවාදස්ස, කිරියවාදස්ස ච පටික්ඛිපනෙන. **ජිනචක්කෙති** ''අත්ථි භික්ඛවෙ කම්මං කණ්හං කණ්හවිපාක''න්තිආදි (අ. නි. 4.232) නයප්පවත්තෙ කම්මානං, කම්මඵලානඤ්ච අත්ථිතාපරිදීපනෙ බුද්ධසාසනෙ. පච්චනීකකථනං පහාරදානසදිසන්ති **''පහාරං දෙති නාමා''**ති.

යථාවුත්තඅත්තකාරපරකාරාභාවතො එව සත්තානං පච්චත්තපුරිසකාරො නාම කොචි නත්ථීති සන්ධාය **''නත්ථිපුරිසකාරෙ''**ති තස්ස පටික්ඛිපනං දස්සෙතුං **''යෙනා''**තිආදි වුත්තං. ''දෙවත්තම්පී''තිආදිනා, ''මනුස්සසොභග්‍යත''න්තිආදිනා ච **වුත්තප්පකාරා.** ''බලෙ පතිට්ඨිතා''ති වත්වා වීරියමෙව්ධ බලන්ති දස්සෙතුං **''වීරියං කත්වා''**ති වුත්තං. සත්තානඤ්හි දිට්ඨධම්මිකසම්පරායික නිබ්බානසම්පත්තිආවහං වීරියබලං නත්ථීති සො පටික්ඛිපති, නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං වොදානියබලස්ස පටික්ඛිපනං සංකිලෙසිකස්සාපි බලස්ස තෙන පටික්ඛිපනතො. යදි වීරියාදීනි පුරිසකාරවෙවචනානි, අථ කස්මා තෙසං විසුං ගහණන්ති ආහ **''ඉදං නො වීරියෙනා''**තිආදි. **ඉදං නො වීරියෙනාති** ඉදං ඵලං අම්හාකං වීරියෙන පවත්තං. **පවත්තවචනපටික්ඛෙපකරණවසෙනාති** අඤ්ඤෙසං පවත්තවොහාරවචනස්ස පටික්ඛෙපකරණවසෙන . වීරියථාමපරක්කමසම්බන්ධෙනෙන පවත්තබලවාදීනං වාදස්ස පටික්ඛෙපකරණවසෙන ''නත්ථි බල''න්ති පදම්ව සබ්බානිපෙතානි තෙන ආදීයන්තීති අධිප්පායො. තඤ්ච වචනීයත්ථතො වුත්තං, වචනත්ථතො පන තස්සා තස්සා කිරියාය උස්සන්නට්ඨෙන **බලං.** සූරවීරභාවාවහට්ඨෙන **වීරියං.** තදෙව දළ්හභාවතො, පොරිසධුරං වහන්තෙන පවත්තෙතබ්බතො ච **පුරිසථාමො.** පරං පරං ඨානං අක්කමනවසෙන පවත්තියා **පුරිසපරක්කමොති** වෙදිතබ්බං.

රූපාදීසු සත්තවිසත්තතාය **සත්තා.** අස්සසනපස්සසනවසෙන පවත්තියා පාණනතො **පාණාති** ඉමිනා අත්ථෙන සමානෙපි පදද්වයෙ එකින්ද්‍රියාදිවසෙන පාණෙ විභජිත්වා සත්තතො විසෙසං කත්වා එස වදතීති ආහ **"එකින්ද්‍රියො"**තිආදි. භවන්තීති **භූතාති** සත්තපාණපරියායෙපි සති අණ්ඩකොසාදීසු සම්භවනට්ඨෙන තතො විසෙසාව, තෙන වුත්තාති දස්සෙති **"අණ්ඩ...පෙ.... වදතී"**ති ඉමිනා. **වත්ථිකොසො** ගබ්භාසයො. ජීවනතො පාණං ධාරෙන්තො විය වඩ්ඪනතො **ජීවා.** තෙනාහ **"සාලියවා"**තිආදි. **ආදිසද්දෙන** විරුළ්හධම්මා තිණරුක්ඛා ගහිතා. නත්ථි එතෙසං සංකිලෙසවිසුද්ධීසු වසො සාමත්ථියන්ති **අවසා.** තථා **අබලා අවීරියා.** තෙනාහ **"තෙස"**න්තිආදි. **නියතාති** නියමනා, අජෙජ්ජසුත්තාවුතස්ස අහෙජ්ජමණිනො විය නියතප්පවත්තිතාය ගතිජාතිබන්ධාපවග්ගවසෙන නියාමොති අත්ථො. **තත්ථ තත්ථාති** තාසු තාසු ජාතීසු. **ඡන්නං අභිජාතීනං** සම්බන්ධීභූතානං **ගමනං** සමවායෙන සමාගමො. සම්බන්ධීනිරපෙක්ඛොපි භාවසද්දො සම්බන්ධීසහිතො විය පකතියත්ථවාචකොති ආහ **"සභාවොයෙවා"**ති, යථා කණ්ටකස්ස තික්ඛතා, කපිත්ථඵලාදීනං පරිමණ්ඩලතා, මිගපක්ඛීනං විචිත්තාකාරතා ච, එවං සබ්බස්සාපි ලොකස්ස හෙතුපච්චයමන්තරෙන තථා තථා පරිණාමො අකුත්තිමො සභාවොයෙවාති අත්ථො. තෙන වුත්තං **"යෙනා"**තිආදි. පරිණමනං නානප්පකාරතාපත්ති. **යෙනාති** සත්තපාණාදිනා. යථා භවිතබ්බං, තථෙවාති සම්බන්ධො.

ඡළභිජාතියො පරතො විත්ථාරීයිස්සන්ති. ''සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තී''ති වදන්තො මක්ඛලි අදුක්ඛමසුඛභූමිං සබ්බෙන සබ්බං න ජානාතීති වුත්තං **"අඤ්ඤා අදුක්ඛමසුඛභූමි නත්ථීති දස්සෙතී"**ති. අයං ''සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තී''ති වචනං කරණභාවෙන ගහෙත්වා වුත්තා ආචරියස්ස මති. පොත්ථකෙසු පන **"අඤ්ඤා සුඛදුක්ඛභූමි නත්ථීති දස්සෙතී"**ති අයමෙව පාඨො දිට්ඨො, න ''අදුක්ඛමසුඛභූමී''ති. එවං සති ''ඡස්වෙවාභිජාතීසූ''ති වචනං අධිකරණභාවෙන ගහෙත්වා ඡසු එව අභිජාතීසු සුඛදුක්ඛපටිසංවෙදනං, න තෙහි අඤ්ඤත්ථ, තායෙව සුඛදුක්ඛභූමි, න තදඤ්ඤාති දස්සෙතීති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අයමෙව ච යුත්තතරො පටික්ඛෙපිතබ්බස්ස අත්ථස්ස භූමිවසෙන වුත්තත්තා. යදි හි ''සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තී''ති වචනෙන පටික්ඛෙපිතබ්බස්ස දස්සනං සියා, අථ ''අඤ්ඤා අදුක්ඛමසුඛා නත්ථී''ති දස්සෙය්‍ය, න ''අදුක්ඛමසුඛභූමී''ති දස්සනහෙතුවචනස්ස භූමිඅත්ථාභාවතො. දස්සෙති චෙතං තාසං භූමියා අභාවමෙව, තෙන විඤ්ඤායති අයං පාඨො, අයඤ්චත්ථො යුත්තතරොති.

පමුඛයොනීනන්ති මනුස්සෙසු ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදිවසෙන, තිරච්ඡානාදීසු සීහබ්‍යග්ඝාදිවසෙන පධානයොනීනං, පධානතා චෙත්ථ උත්තමතා. තෙනාහ **"උත්තමයොනීන"**න්ති. **සට්ඨී සතානීති** ඡ සහස්සානි. ''පඤ්ච ච කම්මුනො සතානී''ති පදස්ස අත්ථදස්සනං **"පඤ්ච කම්මසතානි චා"**ති. **"එසෙව නයො"**ති ඉමිනා ''කෙවලං තක්කමත්තකෙන නිරත්ථකං දිට්ඨිං දීපෙතී''ති ඉමමෙවත්ථමතිදිසති. එත්ථ ච **"තක්කමත්තකෙනා"**ති වදන්තො යස්මා තක්කිකා අවස්සයභූතතථත්ථග්ගහණඅඞ්කුසනයමන්තරෙන නිරඞ්කුසතාය පරිකප්පනස්ස යං කිඤ්චි අත්තනා පරිකප්පිතං සාරතො මඤ්ඤමානා තථෙව අභිනිවිස්ස තත්ථ ච දිට්ඨිගාහං ගණ්හන්ති, තස්මා න තෙසං දිට්ඨිවත්ථුස්මිං විඤ්ඤූහි විචාරණා කාතබ්බාති ඉමමධිප්පායං විභාවෙති. **කෙචීති** උත්තරවිහාරවාසිනො. **පඤ්චින්ද්‍රියවසෙනාති** චක්ඛාදිපඤ්චින්ද්‍රියවසෙන. තෙ හි ''චක්ඛුසොතඝානජිව්හාකායසඞ්ඛාතානි ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි 'පඤ්ච කම්මානී'ති තිත්ථියා පඤ්ඤපෙන්තී''ති වදන්ති ''කායවචීමනොකම්මානි ච 'තීණි කම්මානී'ති''. **කම්මන්ති ලද්ධීති** තදුභයං ඔළාරිකත්තා පරිපුණ්ණකම්මන්ති ලද්ධි. මනොකම්මං අනොළාරිකත්තා උපඩ්ඪකම්මන්ති ලද්ධීති යොජනා. ''ද්වාසට්ඨී පටිපදා''ති වත්තබ්බෙ සභාවනිරුත්තිං අජානන්තො ''ද්වට්ඨිපටිපදා''ති වදතීති ආහ **"ද්වාසට්ඨී පටිපදා"**ති. සද්දරචකා පන ''ද්වාසට්ඨියා සලොපො, අත්තමා''ති වදන්ති, තදයුත්තමෙව සභාවනිරුත්තියා යොගතො අසිද්ධත්තා . යදි හි සා යොගෙන සිද්ධා අස්ස, එවං සභාවනිරුත්තියෙව සියා, තථා ච සති ආචරියානං මතෙන විරුජ්ඣතීති වදන්ති. ''චුල්ලාසීති සහස්සානී''තිආදිකා පන අඤ්ඤත්‍ර දිට්ඨප්පයොගා සභාවනිරුත්තියෙව. දිස්සති හි **විසුද්ධිමග්ගාදීසු** –

> ''චුල්ලාසීති සහස්සානි, කප්පා තිට්ඨන්ති යෙ මරූ;
> න ත්වෙව තෙපි තිට්ඨන්ති, ද්වීහි චිත්තෙහි සමොහිතා''ති. (විසුද්ධි. 2.715; මහානි. 10, 39);

එකස්මිං කප්පෙති චතුන්නමසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යකප්පානං අඤ්ඤතරභූතෙ එකස්මිං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යකප්පෙ. තත්ථාපි ච විවට්ටට්ඨායිසඤ්ඤිතං එකමෙව සන්ධාය **"ද්වට්ඨන්තරකප්පා"**ති වුත්තං. න හි සො අස්සුතසාසනධම්මො ඉතරෙ ජානාති බාහිරකානමවිසයත්තා, අජානන්තො එවමාහාති අත්ථො.

උරබ්භෙ හනන්ති, හන්ත්වා වා ජීවිතං කප්පෙන්තීති **ඔරබ්භිකා.** එස නයො **සාකුණිකාදීසුපි. ලුද්දාති** වුත්තාවසෙසකා යෙ කෙචි චාතුප්පදජීවිකා නෙසාදා. මාගවිකපදස්මිඤ්හි රොහිතාදිමිගජාතියෙව ගහිතා. බන්ධනාගාරෙ නියොජෙන්තීති **බන්ධනාගාරිකා. කුරූරකම්මන්තාති** දාරුණකම්මන්තා. **අයං** සබ්බොපි කණ්හකම්මපසුතතාය **කණ්හාභිජාතීති වදති** කණ්හස්ස ධම්මස්ස අභිජාති අබ්භුප්පත්ති යස්සාති කත්වා. **භික්ඛූති** බුද්ධසාසනෙ භික්ඛූ. **කණ්ටකෙති** ඡන්දරාගෙ. සඤ්ඤොගවසෙන තෙසං පක්ඛිපනං. කණ්ටකසදිසඡන්දරාගෙන සඤ්ඤුත්තා භුඤ්ජන්තීති හි අධිප්පායෙන **"කණ්ටකෙ පක්ඛිපිත්වා"**ති වුත්තං. කස්මාති චෙ? යස්මා ''තෙ පණීතපණීතෙ පච්චයෙ පටිසෙවන්තී''ති තස්ස මිච්ඡාගාහො, තස්මා ඤායලද්ධෙපි පච්චයෙ භුඤ්ජමානා ආජීවකසමයස්ස විලොමගාහිතාය පච්චයෙසු කණ්ටකෙ පක්ඛිපිත්වා ඛාදන්ති නාමාති වදති **කණ්ටකවුත්තිකාති** කණ්ටකෙන යථාවුත්තෙන සහ ජීවිකා. **අයඤ්හිස්ස පාළියෙවාති** අයං මක්ඛලිස්ස වාදදීපනා අත්තනා රචිතා පාළියෙවාති යථාවුත්තමත්ථං සමත්ථෙති. කණ්ටකවුත්තිකා එව නාම **එකෙ** අපරෙ **පබ්බජිතා** බාහිරකා සන්ති, තෙ නීලාභිජාතීති **වදතීති** අත්ථො. තෙ හි සවිසෙසං

අත්තකිලමථානුයොගමනුයුත්තා. තථා හි තෙ කණ්ටකෙ වත්තන්තා විය භවන්තීති **කණ්ටකවුත්තිකාති** වුත්තා. නීලස්ස ධම්මස්ස අභිජාති යස්සාති **නීලාභිජාති.** එවමිතරෙසුපි.

අම්හාකං සඞ්ඛොපනගණ්ඨො නත්ථීති වාදිනො බාහිරකපබ්බජිතා **නිගණ්ඨා.** එකමෙව සාටකං පරිදහන්තා **එකසාටකා.** කණ්හතො පරිසුද්ධො නීලො, තතො පන ලොහිතොතිආදිනා යථාක්කමං තස්ස පරිසුද්ධං වාදං දස්සෙතුං **"ඉමෙ කිරා"**තිආදි වුත්තං. **පණ්ඩරතරාති** භුඤ්ජනනහානපටික්ඛෙපාදිවතසමායොගෙන පරිසුද්ධතරා කණ්හනීලමුපාදාය ලොහිතස්සාපි පරිසුද්ධභාවෙන වත්තබ්බතො. **ඔදාතවසනාති** ඔදාතවත්ථපරිදහනා. **අචෙලකසාවකාති** ආජීවකසාවකභූතා. **තෙ කිර** ආජීවකලද්ධියා විසුද්ධචිත්තතාය නිගණ්ඨෙහිපි **පණ්ඩරතරා** හලිද්දාභානම්පි පුරිමෙ උපාදාය පරිසුද්ධභාවප්පත්තිතො. **"එව"**න්තිආදිනා තස්ස ඡන්දාගමනං දස්සෙති. නන්දාදීනං සාවකභූතා පබ්බජිතා **ආජීවකා.** තථා **ආජීවකිනියො.** නන්දාදයො කිර තථාරූපං ආජීවකපටිපත්තිං උක්කංසං පාපෙත්වා ඨිතා, තස්මා නිගණ්ඨෙහි ආජීවකසාවකෙහි පබ්බජිතෙහි පණ්ඩරතරා වුත්තා පරමසුක්කාභිජාතීති අයං තස්ස ලද්ධි.

පුරිසභූමියොති පධානනිද්දෙසො. ඉත්ථීනම්පි හෙතා භූමියො එස ඉච්ඡතෙව. **සත්ත දිවසෙති** අච්චන්තසඤ්ඤොගවචනං, එත්තකම්පි මන්දා මොමූහාති. **සම්බාධට්ඨානතොති** මාතුකුච්ඡිං සන්ධායාහ. **රොදන්ති චෙව විරවන්ති ච** තමනුස්සරිත්වා. බෙදනං, කීළනඤ්ච ඛිඩ්ඩාසද්දෙනෙව සඞ්ගහෙත්වා **ඛිඩ්ඩාභූමි** වුත්තා. පදස්ස නික්ඛිපනං **පදනික්ඛිපනං.** යදා තථා පදං නික්ඛිපිතුං සමත්ථො, තදා **පදවීමංසභූමි නාමාති** භාවො. වතාවතස්ස **ජානනකාලෙ. භික්ඛු ච පන්නකොති**ආදිපි තෙසං බාහිරකානං පාළියෙව. තත්ථ **පන්නකොති** භික්ඛාය විචරණකො, තෙසං වා පටිපත්තියා පටිපන්නකො. **ජිනොති** ජිණ්ණො ජරාවසෙන හීනධාතුකො, අත්තනො වා පටිපත්තියා පටිපක්ඛං ජිනිත්වා ඨිතො. සො කිර තථාභූතො ධම්මම්පි කස්සචි න කථෙසි. තෙනාහ **"න කිඤ්චි ආහා"**ති. ඔට්ඨවදනාදිවිප්පකාරෙ කතෙපි ඛමනවසෙන න කිඤ්චි කථෙතීතිපි වදන්ති. **අලාභින්ති** "සො න කුම්භිමුඛා පටිග්ගණ්හාතී"තිආදිනා නයෙන මහාසීහනාදසුත්තෙ (දී. නි. 1.394; ම. නි. 1.155) වුත්තඅලාභහෙතුසමායොගෙන අලාභිං. තතොයෙව ජිඝච්ඡාදුබ්බලපරෙතතාය සයනපරායනට්ඨෙන **සමණං පන්නභූමිති වදති.**

ආජීවවුත්තිසතානීති සත්තානමාජීවභූතානි ජීවිකාවුත්තිසතානි. "පරිබ්බාජකසතානී"ති වුච්චමානෙපි චෙස සභාවලිඞ්ගමජානන්තො **"පරිබ්බාජකසතෙ"**ති වදති. එවමඤ්ඤෙසුපි. තෙනාහ **"පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජාසතානී"**ති. නාගභවනං **නාගමණ්ඩලං** යථා "මහිංසකමණ්ඩල"න්ති. පරමාණුආදි **රජො. පසු**ග්ගහණෙන එළකජාති ගහිතා. **මිග**ග්ගහණෙන රුරුගවයාදි මිගජාති. **ගණ්ඨිම්හීති** එළම්හි, පබ්බෙති අත්ථො. චාතුමහාරාජිකාදිබ්‍රහ්මකායිකාදිවසෙන, තෙසඤ්ච අන්තරභෙදවසෙන **බහූ දෙවා.** තත්ථ චාතුමහාරාජිකානං එකච්චඅන්තරභෙදො **මහාසමයසුත්තෙන** (දී. නි. 2.331) දීපෙතබ්බො. **"සො පනා"**තිආදිනා අජානන්තො පනෙස බහූ දෙවෙපි සත්ත එව වදතීති තස්ස අප්පමාණතං දස්සෙති. **මනුස්සාපි අනන්තාති** දීපදෙසකුලවංසාජීවාදිවිභාගවසෙන. පිසාචා එව **පෙසාචා,** තෙ අපරපෙතාදිවසෙන **මහන්තමහන්තා,** බහුතරාති අත්ථො. බාහිරකසමයෙ පන "ඡද්දන්තදහමන්දාකිනියො කුවාළියමුචලින්දනාමෙන වොහරිතා"ති (දී. නි. ටී. 1.168) ආචරියෙන වුත්තං.

ගණ්ඨිකාති පබ්බගණ්ඨිකා. පබ්බගණ්ඨිම්හි හි පවුටසද්දො. **මහාපපාතාති** මහාතටා. පාරිසෙසනයෙන **ඛුද්දකපපාතසතානි.** එවං සුපිනෙසුපි. **"මහාකප්පිනො"**ති ඉදං "මහාකප්පාන"න්ති අත්ථතො වෙදිතබ්බං. සද්දතො පනෙස අජානන්තො එවං වදතීති න විචාරණක්ඛමං. තථා **"චුල්ලාසීති සතසහස්සානී"**ති ඉදම්පි. සො හි "චතුරාසීති සතසහස්සානී"ති වත්තුමසක්කොන්තො එවං වදති. සද්දරචකා පන "චතුරාසීතියා තුලොපො, චස්ස චු, රස්ස ලො, ද්විත්තඤ්චා"ති වදන්ති. **එත්තකා මහාසරාති** එතප්පමාණවතා මහාසරතො, සත්තමහාසරතොති වුත්තං හොති. **කිරාති** තස්ස වාදානුස්සවනෙ නිපාතො. **පණ්ඩිතොපි...පෙ.... න ගච්ඡති,** කස්මා? සත්තානං සංසරණකාලස්ස නියතභාවතො.

"අචෙලකවතෙන වා අඤ්ඤෙන වා යෙන කෙනචී"ති වුත්තමතිදිසති **"තාදිසෙනෙවා"**ති ඉමිනා. **තපොකම්මෙනාති** තපකරණෙන. එත්ථාපි "තාදිසෙනෙවා"ති අධිකාරො. යො...පෙ.... විසුජ්ඣති, සො අපරිපක්කං කම්මං පරිපාචෙති නාමාති යොජනා. **අන්තරාති** චතුරාසීතිමහාකප්පසතසහස්සානමබ්භන්තරෙ. **ඵුස්ස ඵුස්සාති** පත්වා පත්වා. **වුත්තපරිමාණං කාලන්ති** චතුරාසීතිමහාකප්පසතසහස්සපමාණං කාලං. ඉදං වුත්තං හොති – **අපරිපක්කං** සංසරණනිමිත්තං කම්මං සීලාදිනා සීඝංයෙව විසුද්ධප්පත්තියා **පරිපාචෙති නාම. පරිපක්කං** කම්මං ඵුස්ස ඵුස්ස කාලෙන පරිපක්කභාවානාපාදනෙන **බ්‍යන්තිං** විගමනං **කරොති නාමාති. දොණෙනාති** පරිමිතනදොණතුම්බෙන. රූපකවසෙනත්ථො ලබ්භතීති වුත්තං **"මිතං විය"**ති. න හාපනවඩ්ඪනං පණ්ඩිතබාලවසෙනාති දස්සෙති **"න සංසාරො"**තිආදිනා. වඩ්ඪනං **උක්කංසො.** හාපනං **අවකංසො.**

කතසුත්තගුළෙති කතසුත්තවට්ටියං. **පලෙතීති** පරෙති යථා "අභිසම්පරායො"ති, (මහානි. 69; චූළනි. 85; පටි. ම. 3.4) ර-කාරස්ස පන ල-කාරං කත්වා එවං වුත්තං යථා "පලිබුද්ධො"ති (චූළනි. 15; මි. ප. 3.6). සො ච චුරාදිගණවසෙන ගතියන්ති වුත්තං **"ගච්ඡතී"**ති. ඉමාය උපමාය චෙස සත්තානං සංසාරො අනුක්කමෙන ඛීයතෙව, න වඩ්ඪති පරිච්ඡින්නරූපත්තාති ඉමමත්ථං විභාවෙතීති ආහ **"සුත්තෙ ඛීණෙ"**තිආදි. **තත්ථෙවාති** ඛීයනට්ඨානෙයෙව.

අජිතකෙසකම්බලවාදවණ්ණනා

171. **දින්නන්ති** දෙය්‍යධම්මසීසෙන දානචෙතනායෙව වුත්තා. තංමුඛෙන ච ඵලන්ති දස්සෙති **“දින්නස්ස ඵලාභාව”**න්ති ඉමිනා. දින්නඤ්හි මුඛ්‍යතො අන්නාදිවත්ථු, තං කථමෙස පටික්ඛිපිස්සති . එස නයො **යිට්ඨං හුතන්ති** එත්ථාපි. සබ්බසාධාරණං මහාදානං **මහායාගො.** පාහුනභාවෙන කත්තබ්බසක්කාරො **පාහුනකසක්කාරො. ඵලන්ති** ආනිසංසඵලං, නිස්සන්දඵලඤ්ච. **විපාකොති** සදිසඵලං. චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙ දානෙ ඨානන්තරාදිපත්ති විය හි ආනිසංසො, **සඞ්ඛබ්‍රාහ්මණස්ස** දානෙ (ජා. 1.10.39) තාණලාභමත්තං විය නිස්සන්දො, පටිසන්ධිසඞ්ඛාතං සදිසඵලං විපාකො. **අයං ලොකො, පරලොකොති** ච කම්මුනා ලද්ධබ්බො වුත්තො ඵලාභාවමෙව සන්ධාය පටික්ඛිපනතො. පච්චක්ඛාදිට්ඨියො හි ලොකො කථං තෙන පටික්ඛිත්තො සියා. **“සබ්බෙ තත්ථ තත්ථෙව උච්ඡිජ්ජන්ති”**ති ඉමිනා කාරණමාහ, යත්ථ යත්ථ භවයොනිආදීසු ඨිතා ඉමෙ සත්තා, තත්ථ තත්ථෙව උච්ඡිජ්ජන්ති, නිරුදයවිනාසවසෙන විනස්සන්තීති අත්ථො. **තෙසූති** මාතාපිතූසු. **ඵලාභාවවසෙනෙව වදති,** න මාතාපිතූනං, නාපි තෙසු ඉදානි කරියමානසක්කාරාසක්කාරානමභාවවසෙන තෙසං ලොකෙ පච්චක්ඛත්තා. පුබ්බුළස්ස විය ඉමෙසං සත්තානං උප්පාදො නාම කෙවලො, න චවිත්වා ආගමනපුබ්බකො අත්ථීති දස්සනත්ථං ‘‘නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා’’ති වුත්තන්ති ආහ **“චවිත්වා උපපජ්ජනකා සත්තා නාම නත්ථී”**ති. සමණෙන නාම යාථාවතො ජානන්තෙන කස්සචි අකථෙත්වා සඤ්ඤතෙන භවිතබ්බං, අඤ්ඤථා අහොපුරිසිකා නාම සියා. කිඤ්හි පරො පරස්ස කරිස්සති, තථා ච අත්තනො සම්පාදනස්ස කස්සචි අවස්සයො එව න සියා තත්ථ තත්ථෙව උච්ඡිජ්ජනතොති ඉමමත්ථං සන්ධාය **“යෙ ඉමඤ්ච… පෙ…. පවෙදෙන්ති”**ති ආහ. අයං අට්ඨකථාවසෙසකො අත්ථො.

චතූසු මහාභූතෙසු නියුත්තො **චාතුමහාභූතිකො,** අත්ථමත්තතො පන දස්සෙතුං **“චතුමහාභූතමයො”**ති වුත්තං. යථා හි මත්තිකාය නිබ්බත්තං භාජනං මත්තිකාමයං, එවමයම්පි චතූහි මහාභූතෙහි නිබ්බත්තො චතුමහාභූතමයොති වුච්චති. **අජ්ඣත්තිකපථවීධාතූති** සත්තසන්තානගතා පථවීධාතු. **බාහිරපථවීධාතුන්ති** බහිද්ධා මහාපථවිං, තෙන පථවියෙව කායොති දස්සෙති. **අනුගච්ඡතීති** අනුබන්ධති. **උභයෙනාපීති** පදද්වයෙනපි. **උපෙති උපගච්ඡතීති** බාහිරපථවිකායතො තදෙකදෙසභූතා පථවී ආගන්ත්වා අජ්ඣත්තිකභාවප්පත්ති හුත්වා සත්තභාවෙන සණ්ඨිතා, සා ච මහාපථවී ඝටාදිගතපථවී විය ඉදානි තමෙව බාහිරං පථවිකායං සමුදායභූතං පුන උපෙති උපගච්ඡති, සබ්බසො තෙන බාහිරපථවිකායෙන නිබ්බිසෙසතං එකීභාවමෙව ගච්ඡතීති අත්ථො. **ආපාදීසුපි එසෙව නයොති** එත්ථ පජ්ජුන්නෙන මහාසමුද්දතො ගහිතආපො විය වස්සොදකභාවෙන පුනපි මහාසමුද්දං, සූරියරංසිතො ගහිතඉන්දග්ගිසඞ්ඛාතතෙජො විය පුනපි සූරියරංසිං, මහාවායුක්ඛන්ධතො නිග්ගතමහාවාතො විය පුනපි මහාවායුක්ඛන්ධං උපෙති උපගච්ඡතීති පරිකප්පනාමත්තෙන දිට්ඨිගතිකස්ස අධිප්පායො.

මනච්ඡට්ඨානි ඉන්ද්‍රියානීති මනමෙව ඡට්ඨං යෙසං චක්ඛුසොතඝානජිව්හාකායානං, තානි ඉන්ද්‍රියානි. **ආකාසං පක්ඛන්දන්ති** තෙසං විසයභාවාති වදන්ති. විසයීගහණෙන හි විසයාපි ගහිතා එව හොන්ති. කථං ගණිතා මඤ්චපඤ්චමාති ආහ **“මඤ්චො චෙව…පෙ…. අත්ථො”**ති. ආළාහනං සුසානන්ති අත්ථතො එකං. **ගුණාගුණපදානීති** ගුණදොසකොට්ඨාසානි. **සරීරමෙව වා පදානි** තංතංකිරියාය පජ්ජිතබ්බතො. **පාරාවතපක්ඛිවණ්ණානීති** පාරාවතස්ස නාම පක්ඛිනො වණ්ණානි. **“පාරාවතපක්ඛවණ්ණානී”**ති පාඨො, පාරාවතසකුණස්ස පත්තවණ්ණානීති අත්ථො. **භස්මන්තාති** ඡාරිකාපරියන්තා. තෙනාහ **“ඡාරිකාවසානමෙවා”**ති. ආහුතිසද්දෙනෙත්ථ ‘‘දින්නං යිට්ඨං හුත’’න්ති වුත්තප්පකාරං දානං සබ්බම්පි ගහිතන්ති දස්සෙති **“පාහුනකසක්කාරාදිභෙදං දින්නදාන”**න්ති ඉමිනා, විරූපෙකසෙසනිද්දෙසො වා එස. **අත්ථොති** අධිප්පායතො අත්ථො සද්දතො තස්ස අනධිගමිතත්තා. එවමීදිසෙසු. දබ්බන්ති මුය්හන්තීති දත්තූ, බාලපුග්ගලා, තෙහි **දත්තූහි.** කිං වුත්තං හොතීති ආහ **“බාලා දෙන්ති”**තිආදි. පාළියං ‘‘ලොකො අත්ථී’’ති මති යෙසං තෙ **අත්ථිකා,** ‘‘අත්ථී’’ති චෙදං නෙපාතිකපදං, තෙසං වාදො අත්ථිකවාදො, තං **අත්ථිකවාදං.**

තත්ථාති තෙසු යථාවුත්තෙසු තීසු මිච්ඡාවාදීසු. **කම්මං පටිබාහති** අකිරියවාදිභාවතො. **විපාකං පටිබාහති** සබ්බෙන සබ්බං ආයතිං උපපත්තියා පටික්ඛිපනතො. **විපාකන්ති** ච ආනිසංසනිස්සන්දසදිසඵලවසෙන තිවිධම්පි විපාකං. **උභයං පටිබාහති** සබ්බසො හෙතුපටිසෙධනෙනෙව ඵලස්සාපි පටිසෙධිතත්තා. **උභයන්ති** ච කම්මං විපාකම්පි. සො හි ‘‘අහෙතූ අප්පච්චයා සත්තා සංකිලිස්සන්ති, විසුජ්ඣන්ති චා’’ති වදන්තො කම්මස්ස විය විපාකස්සාපි සංකිලෙසවිසුද්ධීනං පච්චයත්තාභාවජොතනතො තදුභයං පටිබාහති නාම. **විපාකො පටිබාහිතො හොති** අසති කම්මස්මිං විපාකාභාවතො. **කම්මං පටිබාහිතං හොති** අසති විපාකෙ කම්මස්ස නිරත්ථකතාපත්තිතො. **ඉතීති** වුත්තත්ථනිදස්සනං. **අත්ථතොති** සරූපතො, විසුං විසුං තංතංදිට්ඨිදීපකභාවෙන පාළියං ආගතාපි තදුභයපටිබාහකාවාති අත්ථො. පච්චෙකං තිවිධදිට්ඨිකා එව තෙ උභයපටිබාහකත්තා. **“උභයප්පටිබාහකා”**ති හි හෙතුවචනං හෙතුගබ්භත්තා තස්ස විසෙසනස්ස. **අහෙතුකවාදා චෙවාතිආදි** පටිඤ්ඤාවචනං තප්ඵලභාවෙන නිච්ඡිතත්තා. තස්මා විපාකපටිබාහකත්තා **නත්ථිකවාදා,** කම්මපටිබාහකත්තා **අකිරියවාදා,** තදුභයපටිබාහකත්තා **අහෙතුකවාදාති** යථාලාභං හෙතුඵලතාසම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. යො හි විපාකපටිබාහනෙන නත්ථිකදිට්ඨිකො උච්ඡෙදවාදී, සො අත්ථතො කම්මපටිබාහනෙන අකිරියදිට්ඨිකො, උභයපටිබාහනෙන අහෙතුකදිට්ඨිකො ච හොති. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

“යෙ වා පනා”තිආදිනා තෙසමනුදිට්ඨිකානං නියාමොක්කන්තිවිනිච්ඡයො වුත්තො. තත්ථ **තෙසන්ති** පූරණාදීනං. **සජ්ඣායන්තීති** තං දිට්ඨිදීපකං ගන්ථං යථා තථා තෙහි කතං උග්ගහෙත්වා පඨන්ති. **වීමංසන්තීති** තස්ස අත්ථං විචාරෙන්ති. **“තෙස”**න්තිආදි වීමංසනාකාරදස්සනං. ‘‘කරොතො…පෙ…. උච්ඡිජ්ජතී’’ති එවං වීමංසන්තානං තෙසන්ති සම්බන්ධො. **තස්මිං ආරම්මණෙති** යථාපරිකප්පිතෙ කම්මඵලාභාවාදිකෙ ‘‘කරොතො න කරීයති පාප’’න්තිආදි නයප්පවත්තාය මිච්ඡාදස්සනසඞ්ඛාතාය ලද්ධියා ආරම්මණෙ. **මිච්ඡාසති සන්තිට්ඨතීති** මිච්ඡාසතිසඞ්ඛාතා ලද්ධිසහගතා තණ්හා සන්තිට්ඨති. ‘‘කරොතො න කරීයති පාප’’න්තිආදිවසෙන හි අනුස්සවූපලද්ධෙ අත්ථෙ තදාකාරපරිවිතක්කනෙහි සවිග්ගහෙ විය සරූපතො චිත්තස්ස පච්චුපට්ඨිතෙ චිරකාලපරිචයෙන ‘‘එවමෙත’’න්ති නිජ්ඣානක්ඛමභාවූපගමනෙ, නිජ්ඣානක්ඛන්තියා ච තථා තථා ගහිතෙ පුනප්පුනං තථෙව ආසෙවන්තස්ස බහුලීකරොන්තස්ස මිච්ඡාවිතක්කෙන සමානීයමානා මිච්ඡාවායාමුපත්ථම්භිතා අතංසභාවම්පි ‘‘තංසභාව’’න්ති ගණ්හන්තී මිච්ඡාලද්ධිසහගතා තණ්හා මුසා විතථං සරණතො පවත්තනතො මිච්ඡාසතීති වුච්චති. **චතුරඞ්ගුත්තරටීකායම්පි** (අ. නි. ටී. 2.4.30) වෙස අත්ථො වුත්තොයෙව. මිච්ඡාසඞ්කප්පාදයො විය හි මිච්ඡාසති නාම පාටියෙක්කො කොචි ධම්මො නත්ථි, තණ්හාසීසෙන ගහිතානං චතුන්නම්පි අකුසලක්ඛන්ධානමෙතං අධිවචනන්ති **මජ්ඣිමාගමටීකාථායම්පි සල්ලෙඛසුත්තවණ්ණනායං** (ම. නි. ටී. 1.83) වුත්තං.

චිත්තං එකග්ගං හොතීති යථාසකං විතක්කාදිපච්චයලාභෙන තස්මිං ආරම්මණෙ අවට්ඨිතතාය අනෙකග්ගතං පහාය එකග්ගං අප්පිතං විය හොති, චිත්තසීසෙන චෙත්ථ මිච්ඡාසමාධි එව වුත්තො. සො හි පච්චයවිසෙසෙහි ලද්ධභාවනාබලො ඊදිසෙ ඨානෙ සමාධානපතිරූපකකිච්චකරොයෙව හොති වාලවිජ්ඣනාදීසු වියාති දට්ඨබ්බං. **ජවනානි ජවන්තීති** අනෙකක්ඛත්තුං තෙනාකාරෙන පුබ්බභාගියෙසු ජවනවාරෙසු පවත්තෙසු සන්නිට්ඨානභූතෙ සබ්බපච්ඡිමෙ ජවනවාරෙ සත්ත ජවනානි ජවන්ති. **“පඨමජවනෙ සතෙකිච්ඡා හොන්ති, තථා දුතියාදීසූ”**ති ඉදං ධම්මසභාවදස්සනමෙව, න පන තස්මිං ඛණෙ තෙසං තිකිච්ඡා කෙනචි සක්කා කාතුන්ති දස්සනං තෙස්වෙව ඨත්වා සත්තමජවනස්ස අවස්සමුප්පජ්ජමානස්ස නිවත්තිතුං අසක්කුණෙයාත්තා, එවං ලහුපරිවත්තෙ ච චිත්තවාරෙ ඔවාදානුසාසන වසෙන තිකිච්ඡාය අසම්භවතො. තෙනාහ **“බුද්ධානම්පි අතෙකිච්ඡා අනිවත්තිනො”**ති . **අරිට්ඨකණ්ටකසදිසාති** අරිට්ඨභික්ඛුකණ්ටකසාමණෙරසදිසා, තෙ විය අතෙකිච්ඡා අනිවත්තිනො මිච්ඡාදිට්ඨිගතිකායෙව ජාතාති වුත්තං හොති.

තත්ථාති තෙසු තීසු මිච්ඡාදස්සනෙසු. **කොචි එකං දස්සනං ඔක්කමතීති** යස්ස එකස්මිංයෙව අභිනිවෙසො, ආසෙවනා ච පවත්තා, සො එකමෙව දස්සනං ඔක්කමති. **කොචි ද්වෙ, කොචි තීණිපීති** යස්ස ද්වීසු, තීසුපි වා අභිනිවෙසො, ආසෙවනා ච පවත්තා, සො ද්වෙ , තීණිපි ඔක්කමති, එතෙන පන වචනෙන යා පුබ්බෙ ‘‘ඉති සබ්බෙපෙතෙ අත්ථතො උභයප්පටිබාහකා’’තිආදිනා උභයප්පටිබාහකතාමුඛෙන දීපිතා අත්ථතො සිද්ධා සබ්බදිට්ඨිකතා, සා පුබ්බභාගියා. යා පන මිච්ඡත්තනියාමොක්කන්තිභූතා, සා යථාසකං පච්චයසමුදාගමසිද්ධිතො භින්නාරම්මණානං විය විසෙසාධිගමානං එකජ්ඣං අනුප්පත්තියා අඤ්ඤමඤ්ඤං අබ්බොකිණ්ණා එවාති දස්සෙති. **“එකස්මිං ඔක්කන්තෙපී”**තිආදිනා තිස්සන්නම්පි දිට්ඨීනං සමානසාමත්ථියතං, සමානඵලතඤ්ච විභාවෙති. සග්ගාවරණාදිනා හෙතා සමානසාමත්ථියා චෙව සමානඵලා ච, තස්මා තිස්සොපි චෙතා එකස්ස උප්පන්නාපි අබ්බොකිණ්ණා එව, එකාය විපාකෙ දින්නෙ ඉතරා තස්සා අනුබලප්පදායිකායොති දට්ඨබ්බං. **“පත්තො සග්ගමග්ගාවරණඤ්චෙවා”**තිආදිං වත්වා **“අභබ්බො”**තිආදිනා තදෙවත්ථං ආවිකරොති. **මොක්ඛමග්ගාවරණන්ති** නිබ්බානපථභූතස්ස අරියමග්ගස්ස නිවාරණං. **පගෙවාති** පටික්ඛෙපත්ථෙ නිපාතො, මොක්ඛසඞ්ඛාතං පන නිබ්බානං ගන්තුං කා නාම කථාති අත්ථො. අපිච **පගෙවාති** පා එව, පඨමතරමෙව මොක්ඛං ගන්තුමභබ්බො, මොක්ඛගමනතොපි දූරතරමෙවාති වුත්තං හොති. එවමඤ්ඤත්ථාපි යථාරහං.

“වට්ටඛාණු නාමෙස සත්තො”ති ඉදං වචනං නෙයාත්ථමෙව, න නීතත්ථං. තථා හි වුත්තං **පපඤ්චසූදනියං** නාම **මජ්ඣිමාගමට්ඨකථායං** ‘‘කිං පනෙස එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ නියතො හොති, උදාහු අඤ්ඤස්මිම්පීති? එකස්මිංයෙව නියතො, ආසෙවනවසෙන පන භවන්තරෙපි තං තං දිට්ඨිං රොචෙතියෙවා’’ති (ම. නි. අට්ඨ. 3.103). අකුසලඤ්හි නාමෙතං අබලං දුබ්බලං, න කුසලං විය සබලං මහාබලං, තස්මා ‘‘එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ නියතො’’ති තත්ථ වුත්තං. අඤ්ඤථා සම්මත්තනියාමො විය මිච්ඡත්තනියාමොපි අච්චන්තිකො සියා, න ච අච්චන්තිකො. යදෙවං වට්ටඛාණුජොතනා කථං යුජ්ජෙය්‍යාති ආහ ‘‘ආසෙවනවසෙනා’’තිආදි, තස්මා යථා **සත්තඞ්ගුත්තරපාළියං** ‘‘සකිං නිමුග්ගොපි නිමුග්ගො එව බාලො’’ති [අ. නි. 7.15 (අත්ථතො සමානං)] වුත්තං, එවං වට්ටඛාණුජොතනාපි වුත්තා. යාදිසෙ හි පච්චයෙ පටිච්ච අයං තං තං දස්සනං ඔක්කන්තො, පුන කදාචි තප්පටිපක්ඛෙ පච්චයෙ පටිච්ච තතො සීසුක්ඛිපනමස්ස න හොතීති න වත්තබ්බං. තස්මා තත්ථ, (ම. නි. අට්ඨ. 3.102) ඉධ ච අට්ඨකථායං **“එවරූපස්ස හි යෙභුයොන භවතො වුට්ඨානං නාම නත්ථී”**ති යෙභුයාග්ගහණං කතං, ඉති ආසෙවනවසෙන භවන්තරෙපි තංතංදිට්ඨියා රොචනතො යෙභුයොනස්ස භවතො වුට්ඨානං නත්ථීති කත්වා වට්ටඛාණුකො නාමෙස ජාතො, න පන මිච්ඡත්තනියාමස්ස අච්චන්තිකතායාති නීහරිත්වා ඤාතබ්බත්ථතාය නෙයාත්ථමිදං, න නීතත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. යං සන්ධාය **අභිධම්මෙපි** ‘‘අරහා, යෙ ච පුථුජ්ජනා මග්ගං න පටිලභිස්සන්ති, තෙ රූපක්ඛන්ධඤ්ච න පරිජානන්ති, වෙදනාක්ඛන්ධඤ්ච න පරිජානිස්සන්තී’’තිආදි (යම. 1.ඛන්ධයමක 210) වුත්තං. **පථවිගොපකොති** යථාවුත්තකාරණෙන පථවිපාලකො. තදත්ථං සමත්ථෙතුං **“යෙභුයොනා”**තිආදි වුත්තං.

එවං මිච්ඡාදිට්ඨියා පරමසාවජ්ජානුසාරෙන සොතූනං සතිමුප්පාදෙන්තො **''තස්මා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **තස්මාති** යස්මා එවං සංසාරබාණ්ඩුභාවස්සාපි පච්චයො අපණ්ණකජාතො, තස්මා පරිවජ්ජෙය්‍යාති සම්බන්ධො. **අකල්‍යාණජනන්ති** කල්‍යාණධම්මවිරහිතජනං අසාධුජනං. **ආසීවිසන්ති** ආසුමාගතහලාහලං. **භූතිකාමොති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථානං වසෙන අත්තනො ගුණෙහි වුඩ්ඪිකාමො. **විචක්ඛණොති** පඤ්ඤාචක්ඛුනා විවිධත්ථස්ස පස්සකො, ධීරොති අත්ථො.

පකුධකච්චායනවාදවණ්ණනා

174. ''අකටා''ති එත්ථ ත-කාරස්ස ට-කාරාදෙසොති ආහ **''අකතා''**ති, සමෙන, විසමෙන වා කෙනචිපි හෙතුනා අකතා, න විහිතාති අත්ථො. තථා **අකටවිධාති** එත්ථාපි. නත්ථි කතවිධො කරණවිධි එතෙසන්ති **අකටවිධා.** පදද්වයෙනාපි ලොකෙ කෙනචි හෙතුපච්චයෙන නෙසං අනිබ්බත්තභාවං දස්සෙති. තෙනාහ **''එවං කරොහී''**තිආදි. **ඉද්ධියාපි න නිම්මිතාති** කස්සචි ඉද්ධිමතො චෙතොවසිප්පත්තස්ස පුග්ගලස්ස, දෙවස්ස, ඉස්සරාදිනො ච ඉද්ධියාපි න නිම්මිතා. **අනිම්මාපිතාති** කස්සචි අනිම්මාපිතා. කාමං සද්දතො යුත්තං, අත්ථතො ච පුරිමෙන සමානං, තථාපි පාළියමට්ඨකථායඤ්ච අනාගතමෙව අගහෙතබ්බභාවෙ කාරණන්ති දස්සෙති **''තං නෙව පාළිය''**න්තිආදිනා.

බ්‍රහ්මජාලසුත්තසංවණ්ණනායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.30) **වුත්තත්ථමෙව.** ඉදමෙත්ථ යොජනාමත්තං – වඤ්ඣාති හි වඤ්ඣපසුවඤ්ඣතාලාදයො විය අඵලා කස්සචි අජනකා, තෙන පථවිකායාදීනං රූපාදිජනකභාවං පටික්ඛිපති. රූපසද්දාදයො හි පථවිකායාදීහි අප්පටිබද්ධවුත්තිකාති තස්ස ලද්ධි. පබ්බතස්ස කූටමිව ඨිතාති **කූටට්ඨා,** යථා පබ්බතකූටං කෙනචි අනිබ්බත්තිතං කස්සචි ච අනිබ්බත්තකං, එවමෙතෙපි සත්තකායාති අධිප්පායො. යම්පිදං ''බීජතො අඞ්කුරාදි ජායතී''ති වුච්චති, තං විජ්ජමානමෙව තතො නික්ඛමති, න අවිජ්ජමානං, ඉතරථා අඤ්ඤතොපි අඤ්ඤස්ස උපලද්ධි සියා, එවමෙතෙපි සත්තකායා, තස්මා **එසිකට්ඨායිට්ඨිතාති. ඨිතත්තාති** නිබ්බිකාරභාවෙන සුප්පතිට්ඨිතත්තා. **න චලන්තීති** න විකාරමාපජ්ජන්ති. විකාරාභාවතො හි තෙසං සත්තන්නං කායානං එසිකට්ඨායිට්ඨිතතා, අනිඤ්ජනඤ්ච අත්තනො පකතියා අවට්ඨානමෙව. තෙනාහ **''න විපරිණමන්තී''**ති. **පකතින්ති** සභාවං . අවිපරිණාමධම්මත්තා එව **න අඤ්ඤමඤ්ඤං උපහනන්ති.** සති හි විකාරමාපාදෙතබ්බභාවෙ උපඝාතකතා සියා, තථා අනුග්ගහෙතබ්බභාවෙ සති අනුග්ගාහකතාපීති තදභාවං දස්සෙතුං පාළියං **''නාල''**න්තිආදි වුත්තං. පථවීයෙව කායෙකදෙසත්තා **පථවිකායො** යථා ''සමුද්දො දිට්ඨො''ති, **පථවිසමූහො වා** කායසද්දස්ස සමූහවාචකත්තා යථා ''හත්ථිකායො''ති. ජීවසත්තමානං කායානං නිච්චතාය නිබ්බිකාරභාවතො න හන්තබ්බතා, න ඝාතෙතබ්බතා ච, තස්මා නෙව කොචි හන්තා, ඝාතෙතා වා අත්ථීති දස්සෙතුං පාළියං **''සත්තන්නං ත්වෙව කායාන''**න්තිආදි වුත්තං. යදි කොචි හන්තා නත්ථි, කථං තෙසං සත්ථප්පහාරොති තත්ථ චොදනායාහ **''යථා''**තිආදි. තත්ථ **සත්තන්නං ත්වෙවාති** සත්තන්නමෙව. **ඉතිසද්දො** හෙත්ථ නිපාතමත්තං. **පහතන්ති** පහරිතං. එකතොධාරාදිකං **සත්ථං.** අන්තරෙනෙව පවිසති, න තෙසු. ඉදං වුත්තං හොති – **කෙවලං** ''අහං ඉමං ජීවිතා වොරොපෙමී''ති තෙසං තථා **සඤ්ඤාමත්තමෙව,** හනනඝාතනාදි පන පරමත්ථතො නත්ථෙව කායානං අවිකොපනීයභාවතොති.

නිගණ්ඨනාටපුත්තවාදවණ්ණනා

177. චත්තාරො යාමා භාගා චතුයාමං, චතුයාමං එව **චාතුයාමං.** භාගත්ථො හි ඉධ **යාම**-සද්දො යථා ''රත්තියා පඨමො යාමො''ති (සං. නි. අට්ඨ. 3.368). සො පනෙත්ථ භාගො සංවරලක්ඛිතොති ආහ **''චතුකොට්ඨාසෙන සංවරෙන සංවුතො''**ති, සංයමත්ථො වා **යාමසද්දො** යමනං සඤ්ඤමනං යාමොති කත්වා. ''යතත්තො''තිආදීසු විය හි අනුපසග්ගොපි සඋපසග්ගො විය සඤ්ඤමත්ථවාචකො, සො පන චතූහි ආකාරෙහීති ආහ **''චතුකොට්ඨාසෙන සංවරෙනා''**ති. ආකාරො කොට්ඨාසොති හි අත්ථතො එකං. වාරිතො සබ්බවාරි යස්සායං **සබ්බවාරිවාරිතො** යථා ''අග්‍යාහිතො''ති. තෙනාහ **''වාරිතසබ්බඋදකො''**ති. වාරිසද්දෙන චෙත්ථ වාරිපරිභොගො වුත්තො යථා ''රත්තූපරතො''ති. පටික්ඛිත්තො සබ්බසීතොදකො තප්පරිභොගො යස්සාති තථා. **තන්ති** සීතොදකං. **සබ්බවාරියුත්තොති** සංවරලක්ඛණමත්තං කථිතං. **සබ්බවාරිධුතොති** පාපනිජ්ජරලක්ඛණං. **සබ්බවාරිඵුටොති** කම්මක්ඛයලක්ඛණන්ති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **''සබ්බෙනා''**තිආදිමාහ, **සබ්බෙන පාපවාරණෙන යුත්තොති** හි සබ්බප්පකාරෙන සංවරලක්ඛණෙන පාපවාරණෙන සමන්නාගතො. **ධුතපාපොති** සබ්බෙන නිජ්ජරලක්ඛණෙන පාපවාරණෙන විධුතපාපො. **ඵුට්ඨොති** අට්ඨන්නම්පි කම්මානං ඛෙපනෙන මොක්ඛප්පත්තියා කම්මක්ඛයලක්ඛණෙන සබ්බෙන පාපවාරණෙන ඵුට්ඨො, තං පත්වා ඨිතොති අත්ථො. ''ද්වෙයෙව ගතියො භවන්ති, අනඤ්ඤා''තිආදීසු (දී. නි. 1.258; 2.34; 3.199, 200; ම. නි. 2.384, 398) විය ගමුසද්දො නිට්ඨානත්ථොති වුත්තං **''කොටිප්පත්තචිත්තො''**ති, මොක්ඛාධිගමෙන උත්තමමරියාදප්පත්තචිත්තොති අත්ථො. කායාදීසු ඉන්ද්‍රියෙසු සංයමෙතබ්බස්ස අභාවතො **සංයතචිත්තො.** අතීතෙ හෙත්ථ ත-සද්දො. සංයමෙතබ්බස්ස අවසෙසස්ස අභාවතො **සුප්පතිට්ඨිතචිත්තො. කිඤ්චි සාසනානුලොමන්ති** පාපවාරණං සන්ධාය වුත්තං. **අසුද්ධලද්ධිතායාති** ''අත්ථි ජීවො, සො ච සියා නිච්චො, සියා අනිච්චො''ති (දී. නි. ටී. 1.177). එවමාදිමලීනලද්ධිතාය. **සබ්බාති** කම්මපකතිවිභාගාදිවිසයාපි සබ්බා නිජ්ඣානක්ඛන්තියො. **දිට්ඨියෙවාති** මිච්ඡාදිට්ඨියො එව ජාතා.

සඤ්චයබෙලට්ඨපුත්තවාදවණ්ණනා

179-181. **අමරාවික්ඛෙපෙ වුත්තනයො එවාති** බ්‍රහ්මජාලෙ අමරාවික්ඛෙපවාදවණ්ණනායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.61) වුත්තනයො එව. කස්මා? වික්ඛෙපබ්‍යාකරණභාවතො, තථෙව ච තත්ථ වික්ඛෙපවාදස්ස ආගතත්තා.

පඨමසන්දිට්ඨිකසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා

182. **පීළෙත්වාති** තෙලයන්තෙන උප්පීළෙත්වා, ඉමිනා රඤ්ඤො ආභොගමාහ. වදතො හි ආභොගවසෙන සබ්බත්ථ අත්ථනිච්ඡයො. අට්ඨකථාචරියා ච තදාභොගඤ්ඤූ, පරම්පරාභතත්ථස්සාවිරොධිනො ච, තස්මා සබ්බත්ථ යථා තථා වචනොකාසලද්ධභාවමත්තෙන අත්ථො න වුත්තො, අථ ඛො තෙසං වත්තුමිච්ඡිතවසෙනාති ගහෙතබ්බං, එවඤ්ච කත්වා තත්ථ තත්ථ අත්ථුද්ධාරාදිවසෙන අත්ථවිවෙචනා කතාති.

183. **යථා තෙ රුච්චෙය්‍යාති** ඉදානි මයා පුච්ඡියමානො අත්ථො යථා තව චිත්තෙ රුච්චෙය්‍ය, තයා චිත්තෙ රුච්චෙථාති අත්ථො. කම්මත්ථෙ හෙතං කිරියාපදං. මයා වා දානි පුච්ඡියමානමත්ථං තව සම්පදානභූතස්ස රොචෙය්‍යාතිපි වට්ටති. සරදාසියා කුච්ඡිස්මිං ජාතො **අන්තොජාතො.** ධනෙන කීතො **ධනක්කීතො.** බන්ධග්ගාහගහිතො **කරමරානීතො.** සාමමෙව යෙන කෙනචි හෙතුනා දාසභාවමුපගතො **සාමංදාසබ්‍යොපගතො. සාමන්ති** හි සයමෙව. **දාසබ්‍යන්ති** දාසභාවං. කොචි දාසොපි සමානො අලසො කම්මං අකරොන්තො ‘‘කම්මකාරො’’ති න වුච්චති, සො පන න තථාභූතොති විසෙසනමෙතන්ති ආහ **‘‘අනලසො’’**තිආදි. **දූරතොති** දූරදෙසතො ආගතං. **පඨමමෙවාති** අත්තනො ආසන්නතරට්ඨානුපසඞ්කමනතො පගෙව පුරෙතරමෙව. **උට්ඨහතීති** ගාරවවසෙන උට්ඨහිත්වා තිට්ඨති, පච්චුට්ඨාතීති වා අත්ථො. **පච්ඡාති** සාමිකස්ස නිපජ්ජාය පච්ඡා. **සයනතො අවුට්ඨිතෙති** රත්තියා විභායනවෙලාය සෙය්‍යතො අවුට්ඨිතෙ. **පච්චූසකාලතොති** අතීතරත්තියා පච්චූසකාලතො . **යාව සාමිනො රත්තිං නිද්දොක්කමනන්ති** අපරාය භාවිනියා රත්තියා පදොසවෙලායං යාව නිද්දොක්කමනං. යා අතීතරත්තියා පච්චූසවෙලා, භාවිනියා ච පදොසවෙලා, එත්ථන්තරෙ සබ්බකිච්චං කත්වා පච්ඡා නිපතතීති වුත්තං හොති. **කිං කාරමෙවාති** කිං කරණීයමෙව කින්ති පුච්ඡාය කාතබ්බතො, පුච්ඡිත්වා කාතබ්බවෙය්‍යාවච්චන්ති අත්ථො. පටිස්සවෙනෙව සමීපචාරිතා වුත්තාති ආහ **‘‘පටිසුණන්තො විචරතී’’**ති. පටිකුද්ධං මුඛං ඔලොකෙතුං න විසහතීතිපි දස්සෙති **‘‘තුට්ඨපහට්ඨ’’**න්ති ඉමිනා.

දෙවො වියාති ආධිපච්චපරිවාරාදිසමන්නාගතො පධානදෙවො විය, තෙන මඤ්ඤෙ-සද්දො ඉධ උපමත්ථොති ඤාපෙති යථා ‘‘අක්ඛාහතං මඤ්ඤෙ අට්ඨාසි රඤ්ඤො මහාසුදස්සනස්ස අන්තෙපුරං උපසොභයමාන’’න්ති (දී. නි. 2.245). **සො වතස්සාහන්ති** එත්ථ සො වත අස්සං අහන්ති පදච්ඡෙදො, සො රාජා විය අහම්පි භවෙය්‍යං. කෙනාති චෙ? යදි පුඤ්ඤානි කරෙය්‍යං, තෙනාති අත්ථොති ආහ **‘‘සො වත අහ’’**න්තිආදි. වතසද්දො උපමායං. තෙනාහ **‘‘එවරූපො’’**ති. **පුඤ්ඤානීති** උළාරතරං පුඤ්ඤං සන්ධාය වුත්තං අඤ්ඤදා කතපුඤ්ඤතො උළාරාය පබ්බජ්ජාය අධිප්පෙතත්තා. **‘‘සො වතස්සාය’’**න්තිපි පාඨෙ සො රාජා විය අයං අහම්පි අස්සං. කථං? ‘‘යදි පුඤ්ඤානි කරෙය්‍ය’’න්ති අත්ථසම්භවතො **‘‘අයමෙවත්ථො’’**ති වුත්තං. **අස්සන්ති** හි උත්තමපුරිසයොගෙ අහං-සද්දො අප්පයුත්තොපි අයං-සද්දෙන පරාමසනතො පයුත්තො විය හොති. සො අහං එවරූපො අස්සං වත, යදි පුඤ්ඤානි කරෙය්‍යන්ති පඨමපාඨස්ස අත්ථම්පිච්ඡන්ති කෙචි. එවං සති දුතියපාඨෙ ‘‘අයමෙවත්ථො’’ති අවත්තබ්බො සියා තත්ථ අයං-සද්දෙන අහං-සද්දස්ස පරාමසනතො, ‘‘සො’’ති ච පරාමසිතබ්බස්ස අඤ්ඤස්ස සම්භවතො. **යන්ති** දානං. **සතභාගම්පීති** සතභූතං භාගම්පි, රඤ්ඤා දින්නදානං සතධා කත්වා තත්ථ එකභාගම්පීති වුත්තං හොති. **යාවජීවං න සක්ඛිස්සාමි දාතුන්ති** යාවජීවං දානත්ථාය උස්සාහං කරොන්තොපි සතභාගමත්තම්පි දාතුං න සක්ඛිස්සාමි, තස්මා පබ්බජිස්සාමීති පබ්බජ්ජායං උස්සාහං කත්වාති අත්ථො. **‘‘යංනූනා’’**ති නිපාතො පරිවිතක්කනත්ථෙති වුත්තං **‘‘එවං චින්තනභාව’’**න්ති.

කායෙන පිහිතොති කායෙන සංවරිතබ්බස්ස කායද්වාරෙන පවත්තනකස්ස පාපධම්මස්ස සංවරණවසෙන පිදහිතො. උස්සුක්කවචනවසෙන පනත්ථො විහරෙය්‍ය-පදෙන සම්බජ්ඣිතබ්බත්තාති ආහ **‘‘අකුසලපවෙසනද්වාරං ථකෙත්වා’’**ති. හුත්වාති හි සෙසො. **අකුසලපවෙසනද්වාරන්ති** ච කායකම්මභූතානමකුසලානං පවෙසනභූතං කායවිඤ්ඤත්තිසඞ්ඛාතං ද්වාරං. **සෙසපදද්වයෙපීති** ‘‘වාචාය සංවුතො, මනසා සංවුතො’’ති පදද්වයෙපි. **ඝාසච්ඡාදනෙන පරමතායාති** ඝාසච්ඡාදනපරියෙසනෙ සල්ලෙඛවසෙන පරමතාය, උක්කට්ඨභාවෙ වා සණ්ඨිතො ඝාසච්ඡාදනමත්තමෙව පරමං පමාණං කොටි එතස්ස , න තතො පරං කිඤ්චි ආමිසජාතං පරියෙසති, පච්චාසිසති චාති **ඝාසච්ඡාදනපරමො,** තස්ස භාවො **ඝාසච්ඡාදනපරමතා**තිපි අට්ඨකථාමුත්තකො නයො. ඝසිතබ්බො අසිතබ්බොති ඝාසො, ආහාරො, ආභුසො ඡාදෙති පරිදහති එතෙනාති **අච්ඡාදනං,** නිවාසනං, අපිච ඝසනං **ඝාසො,** ආභුසො ඡාදීයතෙ **අච්ඡාදනන්**තිපි යුජ්ජති. **එතදත්ථම්පීති** ඝාසච්ඡාදනත්ථායාපි. **අනෙසනන්ති** එකවීසතිවිධම්පි අනනුරූපමෙසනං.

විවෙකට්ඨකායානන්ති ගණසඞ්ගණිකතො පවිවිත්තෙ ඨිතකායානං, සම්බන්ධීභූතානං කායවිවෙකොති සම්බන්ධො. **නෙක්ඛම්මාභිරතානන්ති** ඣානාභිරතානං. **පරමවොදානප්පත්තානන්ති** තාය එව ඣානාභිරතියා පරමං උත්තමං වොදානං චිත්තවිසුද්ධිං පත්තානං. **නිරූපධීනන්ති** කිලෙසූපධිඅභිසඞ්ඛාරූපධීහි අච්චන්තවිගතානං. විසඞ්ඛාරං වුච්චති නිබ්බානං, තදධිගමනෙනා **විසඞ්ඛාරගතා,** අරහන්තො, තෙසං. **‘‘එවං වුත්තෙ’’**ති ඉමිනා **මහානිද්දෙසෙ** (මහානි. 7, 9) ආගතභාවං දස්සෙති. එත්ථ ච පඨමො විවෙකො ඉතරෙහි ද්වීහි විවෙකෙහි සහාපි වත්තබ්බො ඉතරෙසු සිද්ධෙසු තස්සාපි සිජ්ඣනතො, විනා ච තස්මිං සිද්ධෙපි ඉතරෙ සමසිජ්ඣනතො. තථා දුතියොපි. තතියො පන ඉතරෙහි සහෙව

වත්තබ්බො. න විනා ඉතරෙසු සිද්ධෙසුයෙව තස්ස සිජ්ඣනතොති දට්ඨබ්බං. **‘‘ගණසඞ්ගණිකං පහායා’’**තිආදි තදධිප්පායවිභාවනං. තත්ථ ගණෙ ජනසමාගමෙ සන්නිපතනං **ගණසඞ්ගණිකා,** තං **පහාය. කායෙන එකො විහරති** විවරති පුග්ගලවසෙන අසහායත්තා. චිත්තෙ කිලෙසානං සන්නිපතනං **චිත්තකිලෙසසඞ්ගණිකා,** තං **පහාය. එකො විහරති** කිලෙසවසෙන අසහායත්තා. මග්ගස්ස එකචිත්තක්ඛණිකත්තා, ගොත්‍රභුආදීනඤ්ච ආරම්මණකරණමත්තත්තා න තෙසං වසෙන සාතිසයා නිබ්බුතිසුඛසම්ඵුසනා, ඵලසමාපත්තිනිරොධසමාපත්තිවසෙන පන සාතිසයාති ආහ **‘‘ඵලසමාපත්තිං වා නිරොධසමාපත්තිං වා’’**ති. ඵලපරියොසානො හි නිරොධො. **පවිසිත්වාති** සමාපජ්ජනවසෙන අන්තොකත්වා. **නිබ්බානං පත්වාති** එත්ථ උස්සුක්කවචනමෙතං ආරම්මණකරණෙන, චිත්තචෙතසිකානං නිරොධෙන ච නිබ්බුතිපජ්ජනස්ස අධිප්පෙතත්තා. **චොදනත්ථෙති** ජානාපෙතුං උස්සාහකරණත්ථෙ.

184. **අභිහරිත්වාති** අභිමුඛභාවෙන නෙත්වා. **නන්ති** තථා පබ්බජ්ජාය විහරන්තං. **අභිහාරොති** නිමන්තනවසෙන අභිහරණං. ‘‘චීවරාදීහි පයොජනං සාධෙස්සාමී’’ති වචනසෙසෙන යොජනා. තථා ‘‘යෙනත්ථො, තං වදෙය්‍යාථා’’ති. **චීවරාදිවෙකල්ලන්ති** චීවරාදීනං ලූඛතාය විකලභාවං. **තදුභයම්පීති** තදෙව අභිහාරද්වයම්පි. **සප්පායන්ති** සබ්බගෙලඤ්ඤාපහරණවසෙන උපකාරාවහං. භාවිනො අනත්ථස්ස අජනනවසෙන පරිපාලනං රක්ඛාගුත්ති. පච්චුප්පන්නස්ස පන අනත්ථස්ස නිසෙධවසෙන පරිපාලනං ආවරණගුත්ති. කිමත්ථියං ‘‘ධම්මික’න්ති විසෙසනන්ති ආහ **‘‘සා පනෙසා’’**තිආදි. **විහාරසීමායාති** උපචාරසීමාය, ලාභසීමාය වා.

185. කෙවලො යදි-එවං-සද්දො පුබ්බෙ වුත්තත්ථාපෙක්ඛකොති වුත්තං **‘‘යදි තව දාසො’’**තිආදි. **එවං සන්තෙති** එවං ලබ්භමානෙ සති. දුතියං උපාදාය පඨමභාවො, තස්මා ‘‘පඨම’’න්ති භණන්තො අඤ්ඤස්සාපි අත්ථිතං දීපෙති. තදෙව ච කාරණං කත්වා රාජාපි එවමාහාති දස්සෙතුං **‘‘පඨමන්ති භණන්තො’’**තිආදි වුත්තං. **තෙනෙවාති** පඨමසද්දෙන අඤ්ඤස්සාපි අත්ථිතාදීපනෙනෙව.

දුතියසන්දිට්ඨිකසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා

186. **කසතීති** විලෙඛති කසිං කරොති. **ගහපතිකොති** එත්ථ **ක**-සද්දො අප්පත්ථොති වුත්තං **‘‘එකගෙහමත්තෙ ජෙට්ඨකො’’**ති. ඉදං වුත්තං හොති – ගහස්ස පති **ගහපති,** ඛුද්දකො ගහපති **ගහපතිකො** එකස්මිඤ්ඤෙව ගෙහමත්තෙ ජෙට්ඨකත්තාති, ඛුද්දකභාවො පනස්ස ගෙහවසෙනෙවාති කත්වා ‘‘එකගෙහමත්තෙ’’ති වුත්තං. තෙන හි අනෙකකුලජෙට්ඨකභාවං පටික්ඛිපති, ගහං, ගෙහන්ති ච අත්ථතො සමානමෙව. **කරසද්දො** බලිම්හීති වුත්තං **‘‘බලිසඞ්ඛාත’’**න්ති. **කරොතීති** අභිනිප්ඵාදෙති සම්පාදෙති. **වඩ්ඪෙතීති** උපරූපරි උප්පාදනෙන මහන්තං සන්නිචයං කරොති.

කස්මා තදුභයම්පි වුත්තන්ති ආහ **‘‘යථා හී’’**තිආදි. අප්පම්පි පහාය පබ්බජිතුං දුක්කරන්ති දස්සනඤ්ච පගෙව මහන්තන්ති විඤ්ඤාපනත්ථං. එසා හි කථිකානං පකති, යදිදං යෙන කෙනචි පකාරෙන අත්ථන්තරවිඤ්ඤාපනන්ති. අප්පම්පි පහාය පබ්බජිතුං දුක්කරභාවො පන මජ්ඣිමනිකායෙ මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ **ලටුකිකොපමසුත්තෙන** (ම. නි. 2.148 ආදයො) දීපෙතබ්බො. වුත්තඤ්හි තත්ථ ‘‘සෙය්‍යථාපි උදායි පුරිසො දලිද්දො අස්සකො අනාළ්හියො, තස්ස’ස්ස එකං අගාරකං ඔලුග්ගවිලුග්ගං කාකාතිදායිං නපරමරූපං, එකා ඛටොපිකා ඔලුග්ගවිලුග්ගා නපරමරූපා’’ති විත්ථාරො. යදි අප්පම්පි භොගං පහාය පබ්බජිතුං දුක්කරං, කස්මා දාසවාරෙපි භොගග්ගහණං න කතන්ති ආහ **‘‘දාසවාරෙ පනා’’**තිආදි. **අත්තනොපි අනිස්සරොති** අත්තානම්පි සයමනිස්සරො. යථා ච දාසස්ස භොගාපි අභොගායෙව පරායත්තභාවතො, එවං ඤාතයොපීති දාසවාරෙ ඤාතිපරිවට්ටග්ගහණම්පි න කතන්ති දට්ඨබ්බං. පරිවට්ටතී පරම්පරභාවෙන සමන්තතො ආවට්ටතීති **පරිවට්ටො,** ඤාතියෙව. තෙනාහ **‘‘ඤාතියෙව ඤාතිපරිවට්ටො’’**ති.

පණීතතරසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා

189. **තන්ති** යථා දාසවාරෙ ‘‘එවමෙවා’’ති වුත්තං, න තථා ඉධ කස්සකවාරෙ, තදවචනං කස්මාති අනුයුඤ්ජෙය්‍ය චෙති අත්ථො. **එවමෙවාති වුච්චමානෙති** යථා පඨමදුතියානි සාමඤ්ඤඵලානි පඤ්ඤත්තානි, තථායෙව පඤ්ඤපෙතුං සක්කා නු ඛොති වුත්තෙ. **එවරූපාහීති** යථාවුත්තදාසකස්සකූපමාසදිසාහි උපමාහි. **සාමඤ්ඤඵලං දීපෙතුං පහොති** අනන්තපටිභානතාය විචිත්තනයදෙසනභාවතො. **තත්ථාති** එවං දීපනෙ. **පරියන්තං නාම නත්ථි** අනන්තනයදෙසනභාවතො, සවනෙ වා අසන්තොසනෙන භියොභියො සොතුකාමතාජනනතො සොතුකාමතාය පරියන්තං නාම නත්ථීති අත්ථො. **තථාපීති** ‘‘දෙසනාය උත්තරුත්තරාධිකනානානයවිචිත්තභාවෙ සතිපී’’ති (දී. නි. ටී. 1.189) ආචරියෙන වුත්තං, සතිපි එවං අපරියන්තභාවෙතිපි යුජ්ජති. අනුමානඤාණෙන **චින්තෙත්වා. උපරි විසෙසන්ති** තං ඨපෙත්වා තදුපරි විසෙසමෙව සාමඤ්ඤඵලං **පුච්ඡන්තො.** කස්මාති ආහ **‘‘සවනෙ’’**තිආදි. එතෙන ඉමමත්ථං දීපෙති – අනෙකත්ථා සමානාපි සද්ධා වත්තිච්ඡානුපුබ්බිකායෙව තංතදත්ථදීපකාති.

සාධුකං සාධූති එකත්ථමෙතං සාධුසද්දස්සෙව ක-කාරෙන වඩ්ඪෙත්වා වුත්තත්තා. තෙනෙව හි සාධුකසද්දස්සත්ථං වදන්තෙන සාධුසද්දො අත්ථුද්ධාරවසෙන උදාහටො. තෙන ච නනු සාධුකසද්දස්සෙව අත්ථුද්ධාරො වත්තබ්බො, න සාධුසද්දස්සාති චොදනා නිසෙධිතා. **ආයාචනෙති** අභිමුඛං යාචනෙ, අභිපත්ථනායන්ති

අත්ථො. **සම්පටිච්ඡනෙති** පටිග්ගහණෙ. **සම්පහංසනෙති** සංවිජ්ජමානගුණවසෙන හංසනෙ තොසනෙ, උදග්ගතාකරණෙති අත්ථො.

සාධු ධම්මරුචීති ගාථා උම්මාදන්තිජාතකෙ (ජා. 2.18.101). තත්ථායමත්ථකථාවිනිච්ඡයපවෙණී – සුචරිතධම්මෙ රොචෙතීති **ධම්මරුචි,** ධම්මරතොති අත්ථො. තාදිසො හි ජීවිතං ජහන්තොපි අකත්තබ්බං න කරොති. **පඤ්ඤාණවාති** පඤ්ඤවා ඤාණසම්පන්නො. **මිත්තානමද්දුබ්භොති** මිත්තානං අදූසනභාවො. ''අදූසකො අනුපඝාතකො''ති (දී. නි. ටී. 1.189) ආචරියෙන වුත්තං. ''අදුබ්භො''තිපි පාඨො ද-කාරස්ස දු-කාරං කත්වා.

දළ්හීකම්මෙති සාතච්චකිරියායං. **ආණත්තියන්ති** ආණාපනෙ. **ඉධාපීති** සාමඤ්ඤඵලෙපි. **අස්සාති** සාධුකසද්දස්ස. ''සුණොහි සාධුකං මනසි කරොහී''ති හි සාධුකසද්දෙන සවනමනසිකාරානං සාතච්චකිරියාපි තදාණාපනම්පි ජොතිතං හොති. ආයාචනෙනෙව ච උයොජනසාමඤ්ඤතො ආණත්ති සඞ්ගහිතාති න සා විසුං අත්ථුද්ධාරෙ වුත්තා. ආණාරහස්ස හි ආණත්ති , තදනරහස්ස ආයාචනන්ති විසෙසො. **සුන්දරෙපීති** සුන්දරත්ථෙපි. ඉදානි යථාවුත්තෙන සාධුකසද්දස්ස අත්ථත්තයෙන පකාසිතං විසෙසං දස්සෙතුං, තස්ස වා අත්ථත්තයස්ස ඉධ යොගායතං විභාවෙතුං **''දළ්හීකම්මත්ථෙන හී''**තිආදි වුත්තං. **සුග්ගහිතං ගණ්හන්තොති** සුග්ගහිතං කත්වා ගණ්හන්තො. **සුන්දරන්ති** භාවනපුංසකං. **භද්දකන්ති** පසත්ථං, **''ධම්ම''**න්ති ඉමිනා සම්බන්ධො. **සුන්දරං භද්දකන්ති** වා සවනානුග්ගහණෙ පරියායවචනං.

මනසි කරොහීති එත්ථ න ආරම්මණපටිපාදනලක්ඛණො මනසිකාරො, අථ ඛො වීථිපටිපාදනජවනපටිපාදනමනසිකාරපුබ්බකෙ චිත්තෙ ඨපනලක්ඛණොති දස්සෙන්තො **''ආවජ්ජ, සමන්නාහරා''**ති ආහ. **අවික්ඛිත්තචිත්තොති** යථාවුත්තමනසිකාරද්වයපුබ්බකාය චිත්තපටිපාටියා එකාරම්මණෙ ඨපනවසෙන අනුද්ධතචිත්තො හුත්වා. **නිසාමෙහීති** සුණාහි, අනග්ඝරතනමිව වා සුවණ්ණමඤ්ජූසාය දුල්ලභධම්මරතනං චිත්තෙ පටිසාමෙහීතිපි අත්ථො . තෙන වුත්තං **''චිත්තෙ කරොහී''**ති. එවං පදද්වයස්ස පච්චෙකං යොජනාවසෙන අත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි පටියොගීවසෙන දස්සෙතුං **''අපිචා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සොතින්ද්‍රියවික්ඛෙපවාරණං** සවනෙ නියොජනවසෙන කිරියන්තරපටිසෙධනතො, තෙන සොතං ඔදහාති අත්ථං දස්සෙති. **මනින්ද්‍රියවික්ඛෙපවාරණං** මනසිකාරෙන දළ්හීකම්මනියොජනෙන අඤ්ඤචින්තාපටිසෙධනතො. **බ්‍යඤ්ජනවිපල්ලාසග්ගාහවාරණං** ''සාධුක''න්ති විසෙසෙත්වා වුත්තත්තා. **අත්ථවිපල්ලාසග්ගාහවාරණෙපි** එස නයො.

ධාරණූපපරික්ඛාදීසූති එත්ථ ආදි-සද්දෙන තුලනතීරණාදිකෙ, දිට්ඨියා සුප්පටිවෙධෙ ච සඞ්ගණ්හාති. යථාධිප්පෙතමත්ථං බ්‍යඤ්ජෙති පකාසෙති, සයමෙතෙනාති වා **බ්‍යඤ්ජනං,** සභාවනිරුත්ති, සහ බ්‍යඤ්ජනෙනාති **සබ්‍යඤ්ජනො,** බ්‍යඤ්ජනසම්පන්නොති අත්ථො. සහප්පවත්ති හි ''සම්පන්නතා සමවායතා විජ්ජමානතා''තිආදිනා අනෙකවිධා, ඉධ පන සම්පන්නතායෙව තදඤ්ඤස්ස අසම්භවතො, තස්මා ''සහ බ්‍යඤ්ජනෙනා''ති නිබ්බචනං කත්වාපි ''බ්‍යඤ්ජනසම්පන්නො''ති (දී. නි. ටී. 1.189) අත්ථො ආචරියෙන වුත්තොති දට්ඨබ්බං, යථා තං ''න කුසලා අකුසලා, කුසලපටිපක්ඛා''ති (ධ. ස. 1) අරණීයතො උපගන්තබ්බතො අනුධාතබ්බතො **අත්ථො,** චතුපාරිසුද්ධිසීලාදි, සහ අත්ථෙනාති **සාත්ථො,** වුත්තනයෙන අත්ථසම්පන්නොති අත්ථො. සාධුකපදං එකමෙව සමානං ආවුත්තිනයාදිවසෙන උභයත්ථ යොජෙතබ්බං. කථන්ති ආහ **''යස්මා''**තිආදි. **ධම්මො** නාම තන්ති. **දෙසනා** නාම තස්සා මනසා වවත්ථාපිතාය තන්තියා දෙසනා. **අත්ථො** නාම තන්තියා අත්ථො. **පටිවෙධො** නාම තන්තියා, තන්තිඅත්ථස්ස ච යථාභූතාවබොධො. යස්මා චෙතෙ ධම්මදෙසනාත්ථපටිවෙධා සසාදීහි විය මහාසමුද්දො මන්දබුද්ධීහි දුක්ඛොගාහා, අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා ච, තස්මා ගම්භීරා. තෙන වුත්තං **''යස්මා…පෙ…. මනසි කරොහී''**ති. එත්ථ ච පටිවෙධස්ස දුක්කරභාවතො ධම්මත්ථානං දුක්ඛොගාහතා, දෙසනාඤාණස්ස දුක්කරභාවතො දෙසනාය, උප්පාදෙතුමසක්කුණෙය්‍යතාය, තබ්බිසයඤාණුප්පත්තියා ච දුක්කරභාවතො පටිවෙධස්ස දුක්ඛොගාහතා වෙදිතබ්බා. යමෙත්ථ වත්තබ්බං, තං **නිදානවණ්ණනායං** වුත්තමෙව.

''සුණාහි සාධුක''න්ති **''සාධුකං මනසි කරොහී''**ති වදන්තො න කෙවලං අත්ථක්කමතො එව අයං යොජනා, අථ ඛො සද්දක්කමතොපි උභයත්ථ සම්බන්ධත්තාති දස්සෙති. **''සක්කා මහාරාජා''**ති ඉධාපි ''අඤ්ඤම්පි දිට්ඨෙව ධම්මෙ සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං…පෙ…. පණීතතරඤ්චා''ති ඉදමනුවත්තතීති ආහ **''එවං පටිඤ්ඤාතං සාමඤ්ඤඵලදෙසන''**න්ති. විත්ථාරතො භාසනන්ති අත්ථමෙව දළ්හං කරොති **''දෙසෙස්සාමීති සංඛිත්තදීපන''**න්තිආදිනා. හි-සද්දො චෙත්ථ ලුත්තනිද්දිට්ඨො. ඉදං වුත්තං හොති – **දෙසනං** නාම උද්දිසනං. **භාසනං** නාම නිද්දිසනං පරිබ්‍යත්තකථනං. තෙනායමත්ථො සම්භවතීති යථාවුත්තමත්ථං සගාථාවග්ගසංයුත්තෙ **වඞ්ගීසසුත්තෙ** (සං. නි. 1.214) ගාථාපදෙන සාධෙතුං **''තෙනාහා''**තිආදි වුත්තං.

සාළිකායිව නිග්ඝොසොති සාළිකාය නිග්ඝොසො විය, යථා සාළිකාය ආලාපො මධුරො කණ්ණසුඛො පෙමනීයො, එවන්ති අත්ථො. **පටිභානන්ති** චෙතස්ස විසෙසනං ලිඞ්ගභෙදස්සපි විසෙසනස්ස දිස්සනතො යථා ''ගුණො පමාණ''න්ති. **පටිභානන්ති** ච සද්දො වුච්චති පටිභාති තංතදාකාරෙන දිස්සතීති කත්වා. **උදීරයීති** උච්චාරයි, වුච්චති වා, කම්මගබ්භඤ්චෙතං කිරියාපදං. ඉමිනා චෙතං දීපෙති – ආයස්මන්තං ධම්මසෙනාපතිං ථොමෙතුකාමෙන

දෙසනාභාසනානං විසෙසං දස්සෙන්තෙන පභින්නපටිසම්භිදෙන **ආයස්මතා වඞ්ගීසත්ථෙරෙන** ''සඞ්ඛිත්තෙන, විත්ථාරෙනා''ති ච විසෙසනං කතං, තෙනායමත්ථො විඤ්ඤායතීති.

එවං වුත්තෙති ''භාසිස්සාමී''ති වුත්තෙ. ''න කිර භගවා සඞ්ඛෙපෙනෙව දෙසෙස්සති, අථ ඛො විත්ථාරෙනපි භාසිස්සතී''ති හි තං පදං සුත්වාව **උස්සාහජාතො** සඤ්ජාතුස්සාහො, හට්ඨතුට්ඨොති අත්ථො. අයමාචරියස්ස අධිප්පායො. අපිච ''තෙන හි මහාරාජ සුණොහි සාධුකං මනසි කරොහි, භාසිස්සාමී''ති වුත්තං සබ්බම්පි උයොජනපටිඤ්ඤාකරණප්පකාරං උස්සාහජනනකාරණං සබ්බෙනෙව උස්සාහසම්භවතො, තස්මා **එවං වුත්තෙති** ''සුණොහි, සාධුකං මනසි කරොහි, භාසිස්සාමී''ති වුත්තෙ සබ්බෙහෙව තීහිපි පදෙහි උස්සාහජාතොති අත්ථො දට්ඨබ්බො. **පච්චස්සොසීති** පති අස්සොසි භගවතො වචනසමනන්තරමෙව පච්ඡා අස්සොසි, ''සක්කා පන භන්තෙ''තිආදිනා වා පුච්ඡිත්වා පුන ''එවං භන්තෙ''ති අස්සොසීති අත්ථො. තං පන පතිස්සවනං අත්ථතො සම්පටිච්ඡනමෙවාති ආහ **''සම්පටිච්ඡි, පටිග්ගහෙසී''**ති. තෙනෙව හි ''ඉති අත්ථො''ති අවත්වා **''ඉති වුත්තං හොතී''**ති වුත්තං.

190. ''අථස්ස භගවා එතදවොචා''ති වචනසම්බන්ධමත්තං දස්සෙත්වා ''එතං අවොචා''ති පදං විභජිත්වා අත්ථං දස්සෙන්තො **''ඉදානී''**තිආදිමාහ. **''ඉධා''**ති ඉමිනා වුච්චමානං අධිකරණං තථාගතස්ස උප්පත්තිට්ඨානභූතං ලොකමෙවාධිප්පෙතන්ති දස්සෙති **''දෙසොපදෙසෙ නිපාතො''**ති ඉමිනා. දෙසස්ස උපදිසනං **දෙසොපදෙසො,** තස්මිං. යදි සබ්බත්ථ දෙසොපදෙසෙ, අථායමත්ථො න වත්තබ්බො අවුත්තෙපි ලබ්භමානත්තාති චොදනායාහ **''ස්වාය''**න්තිආදි. සාමඤ්ඤභූතං ඉධසද්දං ගණ්හිත්වා ''ස්වාය''න්ති වුත්තං, න තු යථාවිසෙසිතබ්බං. තථා හි වක්ඛති ''කත්ථචි පදපූරණමත්තමෙවා''ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.190). **ලොකං උපාදාය වුච්චති** ලොකසද්දෙන සමානාධිකරණභාවතො. **ඉධ ලොකෙති** ච ජාතික්ඛෙත්තං, තත්ථාපි අයං චක්කවාළො අධිප්පෙතො. **සාසනමුපාදාය වුච්චති** ''සමණො''ති සද්දන්තරසන්නිධානතො. අයඤ්හි චතුකඞ්ගුත්තරපාළි. තත්ථ **පඨමො සමණොති** සොතාපන්නො. **දුතියො සමණොති** සකදාගාමී. වුත්තඤ්හෙතං තත්ථෙව –

> ''කතමො ච භික්ඛවෙ පඨමො සමණො? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නො හොතී''ති, (අ. නි. 4.241) ''කතමො ච භික්ඛවෙ දුතියො සමණො? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා රාගදොසමොහානං තනුත්තා සකදාගාමී හොතී''ති (අ. නි. 4.241) ච ආදි.

ඔකාසන්ති කඤ්චි පදෙසමුපාදාය වුච්චති ''තිට්ඨමානස්සා''ති සද්දන්තරසන්නිධානතො.

ඉධෙව තිට්ඨමානස්සාති ඉමිස්සංයෙව ඉන්දසාලගුහායං පතිට්ඨමානස්ස, **දෙවභූතස්ස මෙ සතොති** දෙවභාවෙන, දෙවො හුත්වා වා භූතස්ස සමානස්ස. **මෙති** අනාදරයොගෙ සාමිවචනං. පුන **මෙති** කත්තුත්ථෙ. ඉදඤ්හි සක්කපඤ්හතො උදාහටං.

පදපූරණමත්තමෙව ඔකාසාපදිසනස්සාපි අසම්භවෙන අත්ථන්තරස්ස අබොධනතො. පුබ්බෙ වුත්තං තථාගතස්ස උප්පත්තිට්ඨානභූතමෙව සන්ධාය **''ලොක''**න්ති වුත්තං. පුරිමං උයොජනපටිඤ්ඤාකරණවිසයෙ ආලපනන්ති පුන **''මහාරාජා''**ති ආලපති. ''අරහ''න්ති ආදයො සද්දා විත්ථාරිතාති යොජනා. අත්ථතො හි විත්ථාරණං සද්දමුඛෙනෙව හොතීති උභයත්ථ සද්දග්ගහණං කතං. යස්මා පන ''අපරෙහිපි අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා තථාගතො''තිආදිනා (උදා. අට්ඨ. 18; ඉතිවු. අට්ඨ. 38) තථාගත-සද්දො **උදානට්ඨකථාදීසු,** ''අරහ''න්ති ආදයො ච **විසුද්ධිමග්ගටීකායං** (විසුද්ධි. ටී. 1.130) අපරෙහිපි පකාරෙහි විත්ථාරිතා ආචරියෙන, තස්මා තෙසු වුත්තනයෙනපි තෙසමත්ථො වෙදිතබ්බො. තථාගතස්ස සත්තනිකායන්තොගධතාය ''ඉධ පන සත්තලොකො අධිප්පෙතො''ති වත්වා තත්ථායං යස්මිං සත්තනිකායෙ, යස්මිඤ්ච ඔකාසෙ උප්පජ්ජති, තං දස්සෙතුං **''සත්තලොකෙ උප්පජ්ජමානොපි චා''**තිආදි වුත්තං. **න දෙවලොකෙ, න බ්‍රහ්මලොකෙති** එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං පරතො ආගමිස්සති.

තස්සාපරෙනාති තස්ස නිගමස්ස අපරෙන, තතො බහීති වුත්තං හොති. **තතොති** මහාසාලතො. **ඔරතො මජ්ඣෙති** අබ්භන්තරං මජ්ඣිමපදෙසො. **එවං පරිච්ඡින්නෙති** පඤ්චනිමිත්තබද්ධා සීමා විය පඤ්චහි යථාවුත්තනිමිත්තෙහි පරිච්ඡින්නෙ. **අඩ්ඪතෙය්‍යයොජනසතෙති** පණ්ණාසයොජනෙහි ඌනතියොජනසතෙ. අයඤ්හි මජ්ඣිමජනපදො මුදිඞ්ගසණ්ඨානො, න සමපරිවට්ටො, න ච සමචතුරස්සො, උජුකෙන කත්ථචි අසීතියොජනො හොති, කත්ථචි යොජනසතිකො, තථාපි වෙස කුටිලපරිච්ඡෙදෙන මිනියමානො පරියන්ත පරික්ඛෙපතො නවයොජනසතිකො හොති. තෙන වුත්තං **''නවයොජනසතෙ''**ති. **අසීතිමහාථෙරාති** යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං සුනාපරන්තකස්ස පුණ්ණත්ථෙරස්සාපි මහාසාවකෙසු පරියාපන්නත්තා. සුනාපරන්තජනපදො හි පච්චන්තවිසයො. තථා හි ''චන්දනමණ්ඩලමාළපටිග්ගහණෙ භගවා න තත්ථ අරුණං උට්ඨපෙතී''ති **මජ්ඣිමාගම-** (ම. නි. අට්ඨ. 4.397) **සංයුත්තාගමට්ඨකථාසු** (සං. නි. අට්ඨ. 3.4.88-89) වුත්තං. **සාරප්පත්තාති** කුලභොගිස්සරියාදිවසෙන, සීලසාරාදිවසෙන ච සාරභූතා. **බ්‍රාහ්මණගහපතිකාති**බ්‍රහ්මායුපොක්ඛරසාතිආදිබ්‍රාහ්මණා චෙව අනාථපිණ්ඩිකාදිගහපතිකා ච.

තත්ථාති මජ්ඣිමපදෙසෙ, තස්මිංයෙව ‘‘උප්පජ්ජතී’’ති වචනෙ වා. **සුජාතායා**ති එවංනාමිකාය පඨමං සරණගමනිකාය **යසත්ථෙර**මාතුයා. චතූසු පනෙතෙසු විකප්පෙසු පඨමො බුද්ධභාවාය ආසන්නතරපටිපත්තිදස්සනවසෙන වුත්තො. ආසන්නතරාය හි පටිපත්තියා ඨිතොපි ‘‘උප්පජ්ජතී’’ති වුච්චති උප්පාදස්ස එකන්තිකත්තා, පගෙව පටිපත්තියා මත්ථකෙ ඨිතො. දුතියො බුද්ධභාවාවහපබ්බජ්ජතො පට්ඨාය ආසන්නමත්තපටිපත්තිදස්සනවසෙන, තතියො බුද්ධකරධම්මපාරිපූරිතො පට්ඨාය බුද්ධභාවාය පටිපත්තිදස්සනවසෙන. න හි මහාසත්තානං අන්තිමභවූපපත්තිතො පට්ඨාය බොධිසම්භාරසම්භරණං නාම අත්ථි බුද්ධත්ථාය කාලමාගමයමානෙනෙව තත්ථ පතිට්ඨානතො. චතුත්ථො බුද්ධභාවකරධම්මසමාරම්භතො පට්ඨාය බොධියා නියතභාවදස්සනෙන. බොධියා හි නියතභාවප්පත්තිතො පභුති ‘‘බුද්ධො උප්පජ්ජතී’’ති විඤ්ඤූහි වත්තුං සක්කා උප්පාදස්ස එකන්තිකත්තා. යථා පන ‘‘සන්දන්ති නදියො’’ති සන්දනකිරියාය අවිච්ඡෙදමුපාදාය වත්තමානප්පයොගො , එවං උප්පාදත්ථාය පටිපජ්ජනකිරියාය අවිච්ඡෙදමුපාදාය චතූසුපි විකප්පෙසු **‘‘උප්පජ්ජති නාමා’’**ති වුත්තං, පවත්තාපරතවත්තමානවචනඤ්චෙතං. චතුබ්බිධඤ්හි වත්තමානලක්ඛණං සද්දසත්ථෙ පකාසිතං –

> ‘‘නිච්චපවත්ති සමීපො, පවත්තුපරතො තථා;
> පවත්තාපරතො චෙව, වත්තමානො චතුබ්බිධො’’ති.

යස්මා පන බුද්ධානං සාවකානං විය න පටිපාටියා ඉද්ධිවිධඤාණාදීනි උප්පජ්ජන්ති, සහෙව පන අරහත්තමග්ගෙන සකලොපි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදිගුණරාසි ආගතො නාම හොති, තස්මා තෙසං නිප්ඵත්තසබ්බකිච්චත්තා අරහත්තඵලක්ඛණෙ උප්පන්නො නාමාති **එකඞ්ගුත්තරවණ්ණනායං** (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.170) වුත්තං. අසති හි නිප්ඵත්තසබ්බකිච්චත්තෙ න තාවතා ‘‘උප්පන්නො’’ති වත්තුමරහති. **සබ්බපඨමං උප්පන්නභාව**න්ති චතූසු විකප්පෙසු සබ්බපඨමං ‘‘තථාගතො සුජාතාය…පෙ.… උප්පජ්ජති නාමා’’ති වුත්තං තථාගතස්ස උප්පන්නතාසඞ්ඛාතං අත්ථිභාවං. තදෙව **සන්ධාය උප්පජ්ජතීති වුත්තං** බුද්ධභාවාය ආසන්නතරපටිපත්තියං ඨිතස්සෙව අධිප්පෙතත්තා. අයමෙව හි අත්ථො මුඛ්‍යතො උප්පජ්ජතීති වත්තබ්බො. තෙනාහ **‘‘තථාගතො…පෙ.… අත්ථො’’**ති.

එත්ථ ච ‘‘උප්පන්නො’’ති වුත්තෙ අතීතකාලවසෙන කොචි අත්ථං ගණ්හෙය්‍යාති තන්නිවත්තනත්ථං ‘‘උප්පන්නො හොතී’’ති වුත්තං. ‘‘උප්පන්නා ධම්මා’’තිආදීසු (ධ. ස. තිකමාතිකා 17) විය හි ඉධ උප්පන්නසද්දො පච්චුප්පන්නකාලිකො. නනු ච අරහත්තඵලසමඞ්ගීසඞ්ඛාතො උප්පන්නොයෙව තථාගතො පවෙදනදෙසනාදීනි සාධෙති, අථ කස්මා යථාවුත්තො අරහත්තමග්ගපරියොසානො උප්පජ්ජමානොයෙව තථාගතො අධිප්පෙතො. න හි සො පවෙදනදෙසනාදීනි සාධෙති මධුපායාසභොජනතො යාව අරහත්තමග්ගො, තාව තෙසං කිච්චානමසාධනතොති? න හෙවං දට්ඨබ්බං, බුද්ධභාවාය ආසන්නතරපටිපත්තියං ඨිතස්ස උප්පජ්ජමානස්ස ගහණෙනෙව අරහත්තඵලසමඞ්ගීසඞ්ඛාතස්ස උප්පන්නස්සාපි ගහිතත්තා. කාරණග්ගහණෙනෙව හි ඵලම්පි ගහිතං තදවිනාභාවිත්තා. ඉති පවෙදනදෙසනාදිසාධකස්ස අරහත්තඵලසමඞ්ගිනොපි තථාගතස්ස ගහෙතබ්බත්තා නෙය්‍යත්ථමිදං ‘‘උප්පජ්ජතී’’ති වචනං දට්ඨබ්බන්ති. තථා හි **අඞ්ගුත්තරට්ඨකථායං** (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.170) උප්පජ්ජමානො, උප්පජ්ජති, උප්පන්නොති තීහි කාලෙහි අත්ථවිභජනෙ ‘‘දීපඞ්කරපාදමූලෙ ලද්ධබ්‍යාකරණතො යාව අනාගාමිඵලා උප්පජ්ජමානො නාම, අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ පන උප්පජ්ජති නාම, අරහත්තඵලක්ඛණෙ උප්පන්නො නාමා’’ති වුත්තං. අයමෙත්ථ **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරස්ස** මති. යස්මා පන **එකඞ්ගුත්තරට්ඨකථායං** ‘‘එකපුග්ගලො භික්ඛවෙ ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජතී’’ති (අ. නි. 1.170) සුත්තපදවණ්ණනායං ‘‘ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ අරහත්තඵලක්ඛණංයෙව සන්ධාය උප්පජ්ජතී’’ති වුත්තං, ‘‘උප්පන්නො හොතීති අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො’’ති (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.170) ආගතං, තස්මා ඉධාපි අරහත්තඵලක්ඛණමෙව සන්ධාය උප්පජ්ජතීති වුත්තන්ති දස්සෙති ‘‘සබ්බපඨමං උප්පන්නභාවං සන්ධායා’’ති ඉමිනා. තෙනාහ **‘‘උප්පන්නො හොතීති අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො’’**ති. **සබ්බපඨමං උප්පන්නභාව**න්ති ච සබ්බවෙනෙය්‍යානං පඨමතරං අරහත්තඵලවසෙන උප්පන්නභාවන්ති අත්ථො. **‘‘උප්පන්නො හොතී’’**ති ච ඉමිනා අරහත්තඵලක්ඛණවසෙන අතීතකාලං දස්සෙතීති. අයමෙව ච නයො අඞ්ගුත්තරටීකාකාරෙන **ආචරියසාරිපුත්තත්ථෙරෙන** අධිප්පෙතොති.

සො භගවාති යො සො තථාගතො ‘‘අරහ’’න්තිආදිනා පකිත්තිතගුණො, සො භගවා. ඉදානි වත්තබ්බං ඉමසද්දෙන නිදස්සෙති වුච්චමානත්ථස්ස පරාමසනතො. ඉදං වුත්තං හොති – නයිදං මහාජනස්ස සම්මුඛමත්තං සන්ධාය ‘‘ඉමං ලොක’’න්ති වුත්තං, අථ ඛො ‘‘සදෙවක’’න්තිආදිනා වක්ඛමානං අනවසෙසපරියාදානං සන්ධායාති. **‘‘සහ දෙවෙහි සදෙවක’’**න්තිආදිනා යථාවාක්‍යං පදනිබ්බචනං වුත්තං, යථාපදං පන ‘‘සදෙවකො’’තිආදිනා වත්තබ්බං, ඉමෙ ච තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණබාහිරත්ථසමාසා. එත්ථ හි අවයවෙන විග්ගහො, සමුදායො සමාසත්ථො හොති ලොකාවයවෙන කතවිග්ගහෙන ලොකසමුදායස්ස යථාරහං ලබ්භමානත්තා. සමවායජොතකසහසද්දයොගෙ හි අයමෙව සමාසො විඤ්ඤායති. **දෙවෙහීති** ච පඤ්චකාමාවචරදෙවෙහි, අරූපාවචරදෙවෙහි වා. **බ්‍රහ්මුනාති** රූපාවචරාරූපාවචරබ්‍රහ්මුනා, රූපාවචරබ්‍රහ්මුනා එව වා, බහුකත්තුකාදීනම්ච නෙසං සිද්ධි. **පජාතත්තාති** යථාසකං කම්මකිලෙසෙහි පකාරෙන නිබ්බත්තකත්තා.

එවං වචනත්ථතො අත්ථං දස්සෙත්වා වචනීයත්ථතො දස්සෙතුං **‘‘තත්ථා’’**තිආදි වුත්තං. **පඤ්චකාමාවචරදෙවග්ගහණං** පාරිසෙසඤායෙන ඉතරෙසං පදන්තරෙහි විසුං ගහිතත්තා. **ඡට්ඨකාමාවචරදෙවග්ගහණං** පච්චාසත්තිඤායෙන. තත්ථ හි මාරො ජාතො, තන්නිවාසී ච. යස්මා වෙස දාමරිකරාජපුත්තො විය තත්ථ වසිතත්තා

පාකටො, තස්මා සන්තෙසුපි අඤ්ඤෙසු වසවත්තිමහාරාජාදීසු පාකටතරෙන තෙනෙව විසෙසෙත්වා වුත්තොති, අයඤ්ච නයො **මජ්ඣිමාගමට්ඨකථායං** (ම. නි. අට්ඨ. 2.290) පකාසිතොව. මාරග්ගහණෙන චෙත්ථ තංසම්බන්ධිනො දෙවාපි ගහිතා ඔකාසලොකෙන සද්ධිං සත්තලොකස්ස ගහණතො. එවඤ්හි වසවත්තිසත්තලොකස්ස අනවසෙසපරියාදානං හොති. **බ්‍රහ්මකායිකාදිබ්‍රහ්මග්ගහණ**ම්පි පච්චාසත්තිඤායෙන. **පච්චත්ථිකපච්චාමිත්තසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණ**න්ති පච්චත්ථිකා එව පච්චාමිත්තා, තෙයෙව සමණබ්‍රාහ්මණා, තෙසං ගහණං තථා, තෙන බාහිරකසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණං වුත්තං, නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං අපච්චත්ථිකපච්චාමිත්තානම්පි තෙසං ඉමිනා ගහණතො. **සමිතපාපබාහිතපාපසමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණ**න්ති පන සාසනිකසමණබ්‍රාහ්මණානං ගහණං වෙදිතබ්බං. කාමං ''සදෙවක''න්තිආදිවිසෙසනානං වසෙනෙව සත්තවිසයොපි ලොකසද්දො විඤ්ඤායති සමවායත්ථවසෙන තුල්‍යයොගවිසයත්තා තෙසං, ''සලොමකො සපක්ඛකො''තිආදීසු පන විජ්ජමානත්ථවසෙන අතුල්‍යයොගවිසයෙපි අයං සමාසො ලබ්භතීති බ්‍යභිචාරදස්සනතො අබ්‍යභිචාරෙනත්ථඤාපකං පජාගහණන්ති ආහ **''පජාවචනෙන සත්තලොකග්ගහණ''**න්ති, න පන ලොකසද්දෙන සත්තලොකස්ස අග්ගහිතත්තා එවං වුත්තං. තෙනාහ **''තීහි පදෙහි ඔකාසලොකෙන සද්ධිං සත්තලොකො''**ති. සදෙවකාදිවචනෙන උපපත්තිදෙවානං, සස්සමණබ්‍රාහ්මණීවචනෙන විසුද්ධිදෙවානඤ්ච ගහිතත්තා වුත්තං **''සදෙව...පෙ.... මනුස්සග්ගහණ''**න්ති. තත්ථ **සම්මුතිදෙවා** රාජානො . **අවසෙසමනුස්සග්ගහණ**න්ති සම්මුතිදෙවෙහි, සමණබ්‍රාහ්මණෙහි ච අවසිට්ඨමනුස්සානං ගහණං. **එත්ථා**ති එතෙසු පදෙසු. **තීහි පදෙහී**ති සදෙවකසමාරකසබ්‍රහ්මකපදෙහි. **ද්වීහී**ති සස්සමණබ්‍රාහ්මණීසදෙවමනුස්සපදෙහි. සමාසපදත්ථෙසු සත්තලොකස්සපි වුත්තනයෙන ගහිතත්තා **''ඔකාසලොකෙන සද්ධිං සත්තලොකො''**ති වුත්තං.

''අපරො නයො''තිආදිනා අපරම්පි වචනීයත්ථමාහ. අරූපිනොපි සත්තා අත්තනො ආනෙඤ්ජවිහාරෙන විහරන්තො ''දිබ්බන්තීති දෙවා''ති ඉදං නිබ්බචනං ලද්ධුමරහන්තීති ආහ **''සදෙවකග්ගහණෙන අරූපාවචරලොකො ගහිතො''**ති. තෙනෙවාහ භගවා **බ්‍රහ්මජාලාදීසු** ''ආකාසානඤ්චායතනූපගානං දෙවානං සහබ්‍යත''න්තිආදි, (අ. නි. 3.197) අරූපාවචරභූතො ඔකාසලොකො, සත්තලොකො ච ගහිතොති අත්ථො. එවං **ඡකාමාවචරදෙවලොකො, රූපී බ්‍රහ්මලොකො**ති එත්ථාපි. ඡකාමාවචරදෙවලොකස්ස සවිසෙසං මාරවසෙ පවත්තනතො වුත්තං **''සමාරකග්ගහණෙන ඡකාමාවචරදෙවලොකො''**ති. සො හි තස්ස දාමරිකස්ස විය වසපවත්තනොකාසො. **රූපී බ්‍රහ්මලොකො ගහිතො** පාරිසෙසඤායෙන අරූපීබ්‍රහ්මලොකස්ස විසුං ගහිතත්තා. **චතුපරිසවසෙනා**ති ඛත්තියබ්‍රාහ්මණගහපතිසමණචාතුමහාරාජිකතාවතිංසමාරබ්‍රහ්මසඞ්ඛාතාසු අට්ඨසු පරිසාසු ඛත්තියාදිචතුපරිසවසෙනෙව තදඤ්ඤාසං සදෙවකාදිග්ගහණෙන ගහිතත්තා. කථං පනෙත්ථ චතුපරිසවසෙන මනුස්සලොකො ගහිතොති? ''සස්සමණබ්‍රාහ්මණි''න්ති ඉමිනා සමණපරිසා, බ්‍රාහ්මණපරිසා ච ගහිතා, ''සදෙවමනුස්ස''න්ති ඉමිනා ඛත්තියපරිසා, ගහපතිපරිසා චාති. ''පජ''න්ති ඉමිනා පන ඉමායෙව චතස්සො පරිසා වුත්තා. චතුපරිසසඞ්ඛාතං පජන්ති හි ඉධ අත්ථො.

අඤ්ඤථා ගහෙතබ්බමාහ **''සම්මුතිදෙවෙහි වා සහ මනුස්සලොකො''**ති. කථං පන ගහිතොති? ''සස්සමණබ්‍රාහ්මණි''න්ති ඉමිනා සමණබ්‍රාහ්මණා ගහිතා, ''සදෙවමනුස්ස''න්ති ඉමිනා සම්මුතිදෙවසඞ්ඛාතා ඛත්තියා, ගහපතිසුද්දසඞ්ඛාතා ච අවසෙසමනුස්සාති. ඉතො පන අඤ්ඤෙසං මනුස්සසත්තානමභාවතො ''පජ''න්ති ඉමිනා එතෙයෙව චතූහි පකාරෙහි ඨිතා මනුස්සසත්තා වුත්තා. චතුකුලප්පභෙදං පජන්ති හි ඉධ අත්ථො. එවං විකප්පද්වයෙපි පජාගහණෙන චතුපරිසාදිවසෙන මනුස්සානඤ්ඤෙව ගහිතත්තා ඉදානි අවසෙසසත්තෙපි සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙතුං **''අවසෙසසබ්බසත්තලොකො වා''**ති වුත්තං. එත්ථාපි චතුපරිසවසෙන ගහිතෙන මනුස්සලොකෙන සහ අවසෙසසබ්බසත්තලොකො ගහිතො, සම්මුතිදෙවෙහි වා සහ අවසෙසසබ්බසත්තලොකොති යොජෙතබ්බං. නාගගරුළාදිවසෙන ච අවසෙසසබ්බසත්තලොකො. ඉදං වුත්තං හොති – චතුපරිසසහිතො අවසෙසසුද්දනාගසුපණ්ණනෙරයිකාදිසත්තලොකො, චතුකුලප්පභෙදමනුස්සසහිතො වා අවසෙසනාගසුපණ්ණනෙරයිකාදිසත්තලොකො ගහිතොති.

එත්තාවතා භාගසො ලොකං ගහෙත්වා යොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි තෙන තෙන විසෙසෙන අභාගසො ලොකං ගහෙත්වා යොජනං දස්සෙතුං **''අපිචෙත්ථා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතො**ති උක්කංසගතිපරිච්ඡෙදතො, තබ්බිජානනෙනාති වුත්තං හොති. පඨමනයෙන හි පඤ්චසු ගතීසු දෙවගතිපරියාපන්නාව පඤ්චකාමගුණසමඞ්ගිතාය, දීඝායුකතායාති එවමාදීහි විසෙසෙහි සෙට්ඨා. දුතියනයෙන පන අරූපිනො දූරසමුග්ඝාටිතකිලෙසදුක්ඛතාය, සන්තපණීතආනෙඤ්ජවිහාරසමඞ්ගිතාය, අතිවිය දීඝායුකතායාති එවමාදීහි විසෙසෙහි අතිවිය උක්කට්ඨා. ආචරියෙහි පන දුතියනයමෙව සන්ධාය වුත්තං. එවං පඨමපදෙනෙව පධානනයෙන සබ්බලොකස්ස සච්ඡිකතභාවෙ සිද්ධෙපි ඉමිනා කාරණවිසෙසෙන සෙසපදානි වුත්තානීති දස්සෙති **''තතො යෙස''**න්තිආදිනා. **තතො**ති පඨමපදතො පරං ආහාති සම්බන්ධො. ''ඡකාමාවචරිස්සරො'' තියෙව වුත්තෙ සක්කාදීනම්පි තස්ස ආධිපච්චං සියාති ආසඞ්කානිවත්තනත්ථං **''වසවත්තී''**ති වුත්තං, තෙන සාහසිකකරණෙන වසවත්තාපනමෙව තස්සාධිපච්චන්ති දස්සෙති. සො හි ඡට්ඨදෙවලොකෙපි අනිස්සරො තත්ථ වසවත්තිදෙවරාජස්සෙව ඉස්සරත්තා. තෙනාහ භගවා **අඞ්ගුත්තරාගමවරෙ** අට්ඨනිපාතෙ **දානානිසංසසුත්තෙ** ''තත්‍ර භික්ඛවෙ වසවත්තී දෙවපුත්තො දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථුං අතිරෙකං කරිත්වා...පෙ.... පරනිම්මිතවසවත්තී දෙවෙ දසහි ඨානෙහි අධිගණ්හාතී''ති (අ. නි. 8.36) විත්ථාරො. **මජ්ඣිමාගමට්ඨකථාය**ම්පි වුත්තං ''තත්‍ර හි වසවත්තිරාජා රජ්ජං කාරෙති, මාරො පන එකස්මිං පදෙසෙ අත්තනො පරිසාය ඉස්සරියං පවත්තෙන්තො රජ්ජපච්චන්තෙ දාමරිකරාජපුත්තො විය වසතී''ති (ම. නි. 1.60) **''බ්‍රහ්මා මහානුභාවො''**තිආදි දසසහස්සියං මහාබ්‍රහ්මුනො වසෙන වදති. ''උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතො''ති හි හෙට්ඨා වුත්තමෙව. **''එකඞ්ගුලියා''**තිආදි එකදෙසෙන මහානුභාවතාදස්සනං. **අනුත්තර**න්ති සෙට්ඨං නවලොකුත්තරං. **පුථූ**ති

බහුකා, විසුං භූතා වා. **උක්කට්ඨට්ඨානානන්ති** උක්කංසගතිකානං. **භාවානුක්කමොති** භාවවසෙන පරෙසමජ්ඣාසයානුරූපං ''සදෙවක''න්තිආදිපදානං අනුක්කමො, භාවවසෙන අනුසන්ධික්කමො වා **භාවානුක්කමො,** අත්ථානඤ්චෙව පදානඤ්ච අනුසන්ධානපටිපාටීති අත්ථො, අයමෙව වා පාඨො තථායෙව **සමන්තපාසාදිකායං** (පාරා. අට්ඨ. වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා 1) දිට්ඨත්තා, **ආචරියසාරිපුත්තත්ථෙරෙන** (සාරත්ථ. ටී. 1.වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා) ච වණ්ණිතත්තා. ''විභාවනානුක්කමො''තිපි පාඨො දිස්සති, සො පන තෙසු අදිට්ඨත්තා න සුන්දරො.

ඉදානි පොරාණකානං සංවණ්ණනානයං දස්සෙතුං **''පොරාණා පනාහූ''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ අඤ්ඤපදෙන නිරවසෙසසත්තලොකස්ස ගහිතත්තා සබ්බත්ථ **අවසෙසලොකන්**ති අනවසෙසපරියාදානං වුත්තං. තෙනාහ **''තිභවූපගෙ සත්තෙ''**ති, තෙධාතුකසඞ්ඛාතෙ තයො භවෙ උපගතසත්තෙති අත්ථො. **තීහාකාරෙහීති** දෙවමාරබ්‍රහ්මසහිතතාසඞ්ඛාතෙහි තීහි ආකාරෙහි. **තීසු පදෙසූති** ''සදෙවක''න්තිආදීසු තීසු පදෙසු. **පක්ඛිපිත්වාති** අත්ථවසෙන සඞ්ගහෙත්වා. තෙයෙව තිභවූපගෙ සත්තෙ ''සස්සමණබ්‍රාහ්මණිං, සදෙවමනුස්ස''න්ති පදද්වයෙ පක්ඛිපතීති ඤාපෙතුං **''පුනා''**ති වුත්තං. **තෙන තෙනාකාරෙනාති** සදෙවකත්තාදිනා, සස්සමණබ්‍රාහ්මණීභාවාදිනා ච තෙන තෙන පකාරෙන. ''තිභවූපගෙ සත්තෙ''ති වත්වා **''තෙධාතුකමෙවා''**ති වදන්තා ඔකාසලොකෙන සද්ධිං සත්තලොකො ගහිතොති දස්සෙන්ති. තෙධාතුකමෙව පරියාදින්නන්ති පොරාණා පනාහූති යොජනා.

සාමන්ති අත්තනා. අඤ්ඤත්ථාපොහනෙන, අන්තොගධාවධාරණෙන වා තප්පටිසෙධනමාහ **''අපරනෙය්‍යො හුත්වා''**ති, අපරෙහි අනභිජානාපෙතබ්බො හුත්වාති අත්ථො. **අභිඤ්ඤාති** ය-කාරලොපනිද්දෙසො යථා ''පටිසඞ්ඛා යොනිසො''ති (ම. නි. 1.23, 422; 2.24; 3.75; සං. නි. 4.120; අ. නි. 6.58; මහානි. 206) වුත්තං **''අභිඤ්ඤාය''**ති. අභිසද්දෙන න විසෙසනමත්තං ජොතිතං, අථ ඛො විසෙසනමුඛෙන කරණම්පීති දස්සෙති **''අධිකෙන ඤාණෙනා''**ති ඉමිනා. **අනුමානාදිපටික්ඛෙපොති** එත්ථ ආදිසද්දෙන උපමානඅත්ථාපත්තිසද්දන්තරසන්නිධානසම්පයොගවිප්පයොගසහචරණාදිනා කාරණලෙසමත්තෙන පවෙදනං සඞ්ගණ්හාති එකප්පමාණත්තා. සබ්බත්ථ අප්පටිහතඤාණචාරතාය හි සබ්බධම්මපච්චක්ඛා බුද්ධා භගවන්තො. **බොධෙති විඤ්ඤාපෙතීති** සද්දතො අත්ථවචනං. **පකාසෙතීති** අධිප්පායතො. එවං සබ්බත්ථ විවෙචිතබ්බො.

අනුත්තරං විවෙකසුඛන්ති ඵලසමාපත්තිසුඛං. **හිත්වාපීති** පි-සද්දග්ගහණං ඵලසමාපත්තියා අන්තරා ඨිතිකාපි කදාචි භගවතො දෙසනා හොතීති කත්වා කතං. භගවා හි ධම්මං දෙසෙන්තො යස්මිං ඛණෙ පරිසා සාධුකාරං වා දෙති, යථාසුතං වා ධම්මං පච්චවෙක්ඛති, තං ඛණම්පි පුබ්බාභොගෙන පරිච්ඡින්දිත්වා ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, යථාපරිච්ඡෙදඤ්ච සමාපත්තිතො වුට්ඨාය පුබ්බෙ ඨිතට්ඨානතො පට්ඨාය ධම්මං දෙසෙතීති අට්ඨකථාසු (ම. නි. අට්ඨ. 2.387) වුත්තොවායමත්ථො. **අප්පං වා බහුං වා දෙසෙන්තොති** උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස වසෙන අප්පං වා විපඤ්චිතඤ්ඤුස්ස, නෙය්‍යස්ස ච වසෙන බහුං වා දෙසෙන්තො. කථං දෙසෙතීති ආහ **''ආදිම්හිපී''**තිආදි. ධම්මස්ස කල්‍යාණතා නිය්‍යානිකතාය, නිය්‍යානිකතා ච සබ්බසො අනවජ්ජභාවෙනෙවාති වුත්තං **''අනවජ්ජමෙව කත්වා''**ති. **දෙසනායාති** පරියත්තිධම්මස්ස දෙසකායත්තෙන හි ආණාදිවිධිනා අතිසජ්ජනං පබොධනං දෙසනාති පරියත්තිධම්මො වුච්චති. කිඤ්චාපි අවයවවිනිමුත්තො සමුදායො නාම පරමත්ථතො කොචි නත්ථි, යෙසු පන අවයවෙසු සමුදායරූපෙන අවෙක්ඛිතෙසු ගාථාදිසමඤ්ඤා, තං තතො භින්නං විය කත්වා සංසාමිවොහාරමාරොපෙත්වා දස්සෙන්තො **''අත්ථි දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසාන''**න්ති ආහ. **සාසනස්සාති** පටිපත්තිධම්මස්ස. සාසිතබ්බපුග්ගලගතෙන හි යථාපරාධාදිනා සාසිතබ්බභාවෙන අනුසාසනං, තදඞ්ගවිනයාදිවසෙන විනයනන්ති කත්වා පටිපත්තිධම්මො ''සාසන''න්ති වුච්චති. අත්ථි සාසනස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානන්ති සම්බන්ධො. **චතුප්පදිකායපීති** එත්ථ පි-සද්දො සම්භාවනෙ, තෙන එවං අප්පකතරායපි ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු කල්‍යාණතා, පගෙව බහුතරායාති සම්භාවෙති. පදඤ්චෙත්ථ ගාථාය චතුත්ථංසො, යං ''පාදො''තිපි වුච්චති, එතෙනෙව තිපාදිකඡපාදිකාසුපි යථාසම්භවං විභාගං දස්සෙති. එවං සුත්තාවයවෙ කල්‍යාණත්තයං දස්සෙත්වා සකලෙපි සුත්තෙ දස්සෙතුං **''එකානුසන්ධිකස්සා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ නාතිබහුවිභාගං යථානුසන්ධිනා එකානුසන්ධිකං සන්ධාය ''එකානුසන්ධිකස්සා''ති ආහ. ඉතරස්මිං පන තෙනෙව ධම්මවිභාගෙන ආදිමජ්ඣපරියොසානා ලබ්භන්තීති **''අනෙකානුසන්ධිකස්සා''**තිආදි වුත්තං. **නිදානන්ති ආනන්දත්ථෙරෙන** ඨපිතං කාලදෙසදෙසකපරිසාදිඅපදිසනලක්ඛණං නිදානගන්ථං. **ඉදමවොචාති** නිගමනං උපලක්ඛණමෙව ''ඉති යං තං වුත්තං, ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්ත''න්ති නිගමනස්සපි ගහෙතබ්බතො. සඞ්ගීතිකාරකෙහි ඨපිතානිපි හි නිදානනිගමනානි සත්ථු දෙසනාය අනුවිධානතො තදන්තොගධානෙවාති වෙදිතබ්බං. **අන්තෙ අනුසන්ධීති** සබ්බපච්ඡිමො අනුසන්ධි.

''**සීලසමාධිවිපස්සනා**''තිආදිනා සාසනස්ස ඉධ පටිපත්තිධම්මතං විභාවෙති. **විනයට්ඨකථායං** පන ''සාසනධම්මො''ති වුත්තත්තා –

> ''සබ්බපාපස්ස අකරණං, කුසලස්ස උපසම්පදා;
> සචිත්තපරියොදපනං, එතං බුද්ධාන සාසන''න්ති. (දී. නි. 2.90; ධ. ප. 183; නෙත්ති. 30, 50, 116, 124);

එවං වුත්තස්ස සත්ථුසාසනස්ස පකාසකො පරියත්තිධම්මො එව සීලාදිඅත්ථවසෙන කල්‍යාණත්තයවිභාවනෙ වුත්තො. ඉධ පන පටිපත්තියෙව. තෙන වක්ඛති ''ඉධ දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං අධිප්පෙත''න්ති. **සීලසමාධිවිපස්සනා ආදි නාම** සාසනසම්පත්තිභූතානං උත්තරිමනුස්සධම්මානං මූලභාවතො. **කුසලානං ධම්මානන්ති**

අනවජ්ජධම්මානං. **දිට්ඨීති** විපස්සනා, අවිනාභාවතො පනෙත්ථ සමාධිග්ගහණං. මහාවග්ගසංයුත්තෙ **බාහියසුත්තපදමිදං** (සං. නි. 5.381). කාමං සුත්තෙ අරියමග්ගස්ස අන්තද්වයවිගමෙන තෙසං මජ්ඣිමපටිපදාභාවො වුත්තො, මජ්ඣිමභාවසාමඤ්ඤතො පන සම්මාපටිපත්තියා ආරම්භනිප්ඵත්තීනං මජ්ඣිමභාවස්සාපි සාධකභාවෙ යුත්තන්ති ආහ **''අත්ථි භික්ඛවෙ, මජ්ඣිමා පටිපදා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධාති එවං වුත්තො අරියමග්ගො මජ්ඣං නාමා''**ති, සීලසමාධිවිපස්සනාසඞ්ඛාතානං ආරම්භානං, ඵලනිබ්බානසඞ්ඛාතානඤ්ච නිප්ඵත්තීනං වෙමජ්ඣභාවතො අරියමග්ගො මජ්ඣං නාමාති අධිප්පායො. සඋපාදිසෙසනිබ්බානධාතුවසෙන **ඵලං පරියොසානං නාම,** අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුවසෙන පන **නිබ්බානං.** සාසනපරියොසානා හි නිබ්බානධාතු. මග්ගස්ස නිප්ඵත්ති ඵලවසෙන, නිබ්බානසච්ඡිකිරියාය ච හොති තතො පරං කත්තබ්බාභාවතොති වා එවං වුත්තං. ඉදානි තෙසං ද්වින්නම්පි සාසනස්ස පරියොසානතං ආගමෙන සාධෙතුං **''එතදත්ථං ඉද''**න්තිආදිමාහ. එතදෙව ඵලං අත්ථො යස්සාති **එතදත්ථං. බ්‍රාහ්මණාති** පිඞ්ගලකොච්ඡබ්‍රාහ්මණං භගවා ආලපති. ඉදඤ්හි මජ්ඣිමාගමෙ මූලපණ්ණාසකෙ **චූළසාරොපමසුත්ත** (ම. නි. 1.312 ආදයො) පදං. එතදෙව ඵලං සාරං යස්සාති **එතංසාරං** නිග්ගහිතාගමෙන. තථා **එතංපරියොසානං. නිබ්බානොගධන්ති** නිබ්බානන්තොගධං. **ආවුසො විසාඛාති** ධම්මදින්නාය ථෙරියා විසාඛගහපතිමාලපනං. ඉදඤ්හි **චූළවෙදල්ලසුත්තෙ** (ම. නි. 1.460 ආදයො) **''සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජන''**න්තිආදිසද්දන්තරසන්නිධානතො **''ඉධ දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං අධිප්පෙත''**න්ති වුත්තං.

එවං සද්දපබන්ධවසෙන දෙසනාය කල්‍යාණත්තයවිභාගං දස්සෙත්වා තදත්ථවසෙනපි දස්සෙන්තො **''භගවා හී''**තිආදිමාහ. අත්ථතොපි හි තස්සාධිප්පෙතභාවං **හි**-සද්දෙන සමත්ථෙති. තථා සමත්ථනමුඛෙන ච අත්ථවසෙන කල්‍යාණත්තයවිභාගං දස්සෙතීති. අත්ථතො පනෙතං දස්සෙන්තො යො තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ කතවිධි සද්දපබන්ධො ගාථාසුත්තවසෙන වවත්ථිතො පරියත්තිධම්මොයෙව ඉධ දෙසනාති වුත්තො, තස්ස වත්ථො විසෙසතො සීලාදි එවාති ආහ **''ආදිම්හි සීල''**න්තිආදි. විසෙසකථනඤ්හෙතං. සාමඤ්ඤතො පන සීලග්ගහණෙන සසම්භාරසීලං ගහිතං, තථා මග්ගග්ගහණෙන සසම්භාරමග්ගොති අත්ථත්තයවසෙන අනවසෙසතො පරියත්තිඅත්ථං පරියාදාය තිට්ඨති. ඉතරථා හි කල්‍යාණත්තයවිභාගො අසබ්බසාධාරණො සියා. එත්ථ ච සීලමූලකත්තා සාසනස්ස සීලෙන ආදිකල්‍යාණතා වුත්තා, සාසනසම්පත්තියා වෙමජ්ඣභාවතො මග්ගෙන මජ්ඣෙකල්‍යාණතා. නිබ්බානාධිගමතො උත්තරි කරණීයාභාවතො නිබ්බානෙන පරියොසානකල්‍යාණතා. **තෙනාති** සීලාදිදස්සනෙන. අත්ථවසෙන හි ඉධ දෙසනාය ආදිකල්‍යාණාදිභාවො වුත්තො. **''තස්මා''**තිආදි යථාවුත්තානුසාරෙන සොතූනමනුසාසනීදස්සනං.

එසාති යථාවුත්තාකාරෙන කථනා. **කථිකසණ්ඨිතීති** ධම්මකථිකස්ස සණ්ඨානං කථනවසෙන සමවට්ඨානං.

වණ්ණනා අත්ථවිවරණා, පසංසනා වා. **න සො සාත්ථං දෙසෙති** නිය්‍යානත්ථවිරහතො තස්සා දෙසනාය. **තස්මාති** චතුසතිපට්ඨානාදිනිය්‍යානත්ථදෙසනතො. **එකබ්‍යඤ්ජනාදියුත්තාති** සිථිලධනිතාදිභෙදෙසු දසසු බ්‍යඤ්ජනෙසු එකප්පකාරෙනෙව, ද්විප්පකාරෙනෙව වා බ්‍යඤ්ජනෙන යුත්තා **දමිළභාසා විය. සබ්බනිරොට්ඨබ්‍යඤ්ජනාති** විවටකරණතාය ඔට්ඨෙ අඵුසාපෙත්වා උච්චාරෙතබ්බතො සබ්බථා ඔට්ඨඵුසනරහිතවිමුත්තබ්‍යඤ්ජනා **කිරාතභාසා විය. සබ්බවිස්සට්ඨබ්‍යඤ්ජනාති** සබ්බස්සෙව විස්සජ්ජනීයයුත්තතාය සබ්බථා විස්සග්ගබ්‍යඤ්ජනා **සවරභාසා විය. සබ්බනිග්ගහිතබ්‍යඤ්ජනාති** සබ්බස්සෙව සානුසාරතාය සබ්බථා බින්දුසහිතබ්‍යඤ්ජනා පාරසිකාදි**මිලක්ඛු**භාසා විය. එවං ''දමිළකිරාතසවරමිලක්ඛූනං භාසා වියා''ති ඉදං පච්චෙකං යොජෙතබ්බං. **මිලක්ඛූති** ච පාරසිකාදයො. සබ්බාපෙසා බ්‍යඤ්ජනෙකදෙසවසෙනෙව පවත්තියා අපරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනාති වුත්තං **''බ්‍යඤ්ජනපාරිපූරියා අභාවතො අබ්‍යඤ්ජනා නාමා''**ති.

ඨානකරණානි සිථිලානි කත්වා උච්චාරෙතබ්බමක්ඛරං පඤ්චසු වග්ගෙසු පඨමතතියං **සිථිලං.** තානි අසිථිලානි කත්වා උච්චාරෙතබ්බමක්ඛරං තෙස්වෙව දුතියචතුත්ථං **ධනිතං.** ද්විමත්තකාලමක්ඛරං **දීඝං.** එකමත්තකාලං **රස්සං.**

> පමාණං එකමත්තස්ස, නිමීසුම්මීසතො' බ්‍රවුං;
> අඞ්ගුලිඵොටකාලස්ස, පමාණෙනාපි අබ්‍රවුං.

සඤ්ඤොගපරං, දීඝඤ්ච **ගරුකං.** අසංයොගපරං රස්සං **ලහුකං.** ඨානකරණානි නිග්ගහෙත්වා අවිවටෙන මුඛෙන උච්චාරෙතබ්බං **නිග්ගහිතං.** පරපදෙන සම්බජ්ඣිත්වා උච්චාරෙතබ්බං **සම්බන්ධං.** තථා අසම්බජ්ඣිතබ්බං **වවත්ථිතං.** ඨානකරණානි විස්සට්ඨානි කත්වා විවටෙන මුඛෙන උච්චාරෙතබ්බං **විමුත්තං. දසධාතිආදීසු** එවං සිථිලාදිවසෙන බ්‍යඤ්ජනබුද්ධිසඞ්ඛාතස්ස අක්ඛරුප්පාදකචිත්තස්ස දසහි පකාරෙහි බ්‍යඤ්ජනානං පභෙදොති අත්ථො. සබ්බානි හි අක්ඛරානි චිත්තසමුට්ඨානානි, යථාධිප්පෙතත්ථස්ස ච බ්‍යඤ්ජනතො පකාසනතො **බ්‍යඤ්ජනානීති,** බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා වා කරණභූතාය බ්‍යඤ්ජනානං දසධා පභෙදොතිපි යුජ්ජති.

අමක්ඛෙත්වාති අමිලෙච්ඡෙත්වා අවිනාසෙත්වා, අහාපෙත්වාති අත්ථො. තදත්ථමාහ **''පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනමෙව කත්වා''**ති, යමත්ථං භගවා ඤාපෙතුං එකගාථං, එකවාක්‍යම්පි දෙසෙති, තමත්ථං පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනාය එව දෙසනාය දෙසෙතීති වුත්තං හොති. **තස්මාති** පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනධම්මදෙසනතො . **කෙවලසද්දො** ඉධ අනවසෙසවාචකො. න අවොමිස්සතාදිවාචකොති ආහ **''සකලාධිවචන''**න්ති. **පරිපුණ්ණන්ති** සබ්බසො පුණ්ණං. තං

පනත්ථතො ඌනාධිකනිසෙධනන්ති වුත්තං **"අනූනාධිකවචන"**න්ති. තත්ථ යදත්ථං දෙසිතො, තස්ස සාධකත්තා අනූනතා වෙදිතබ්බා, තබ්බිධුරස්ස පන අසාධකත්තා අනධිකතා. උපනෙතබ්බස්ස වා වොදානත්ථස්ස අවුත්තස්ස අභාවතො අනූනතා, අපනෙතබ්බස්ස සංකිලෙසත්ථස්ස වුත්තස්ස අභාවතො අනධිකතා. **සකලන්ති** සබ්බභාගවන්තං. **පරිපුණ්ණන්ති** සබ්බසො පුණ්ණමෙව. තෙනාහ **"එකදෙසෙනාපි අපරිපුණ්ණා නත්ථී"**ති. **අපරිසුද්ධා දෙසනා හොති** තණ්හාය සංකිලිට්ඨත්තා. ලොකෙහි තණ්හාය ආමසිතබ්බතො **ලොකාමිසා,** චීවරාදයො පච්චයා, තෙසු අගධිතචිත්තතාය **ලොකාමිසනිරපෙක්ඛො. හිතඵරණෙනාති** හිතතො ඵරණෙන හිතූපසංහාරෙන විසෙසනභූතෙන. **මෙත්තාභාවනාය** කරණභූතාය **මුදුහදයො. උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතෙනාති** සකලසංකිලෙසතො, වට්ටදුක්ඛතො ච උද්ධරණාකාරසණ්ඨිතෙන, කාරුඤ්ඤාධිප්පායෙනාති වුත්තං හොති.

''ඉතො පට්ඨාය දස්සාමි, එවඤ්ච දස්සාමී''ති සමාදාතබ්බට්ඨෙන දානං **වතං.** පණ්ඩිතපඤ්ඤත්තතාය සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මං, බ්‍රහ්මානං වා සෙට්ඨානං චරියන්ති දානමෙව **බ්‍රහ්මචරියං.** මච්ඡරියලොභාදිනිග්ගහණෙන සමාචිණ්ණත්තා දානමෙව **සුචිණ්ණං. ඉද්ධීති** දෙවිද්ධි. **ජුතීති** පභා, ආනුභාවො වා. **බලවීරියූපපත්තීති** මහතා බලෙන, වීරියෙන ච සමන්නාගමො. **නාගාති** වරුණනාගරාජානං විධුරපණ්ඩිතස්ස ආලපනං.

දානපතීති දානසාමිනො. **ඔපානභූතන්ති** උදකතිත්ථමිව භූතං.

ධීරාති සො විධුරපණ්ඩිතමාලපති.

මධුස්සවොති මධුරසසන්දනං. **පුඤ්ඤන්ති** පුඤ්ඤඵලං, කාරණවොහාරෙන වුත්තං. බ්‍රහ්මං, බ්‍රහ්මානං වා චරියන්ති **බ්‍රහ්මචරියං,** වෙය්‍යාවච්චං. එස නයො සෙසෙසුපි.

තිත්තිරියන්ති තිත්තිරසකුණරාජෙන භාසිතං.

අඤ්ඤත්‍ර තාහීති පරදාරභූතාහි වජ්ජෙත්වා. **අම්හන්ති** අම්හාකං.

තපස්සී , ලූඛො, ජෙගුච්ඡී, පවිවිත්තොති චතුබ්බිධස්ස දුක්කරස්ස කතත්තා **චතුරඞ්ගසමන්නාගතං. සුදන්ති** නිපාතමත්තං. **ලොමහංසනසුත්තං මජ්ඣිමාගමෙ මූලපණ්ණාසකෙ, "මහාසීහනාදසුත්ත"**න්තිපි (ම. නි. 1.146) තං වදන්ති.

ඉද්ධන්ති සමිද්ධං. **ඵීතන්ති** ඵුල්ලිතං. **විත්ථාරිකන්ති** විත්ථාරභූතං. **බාහුජඤ්ඤන්ති** බහූහි ජනෙහි නියාානිකභාවෙන ඤාතං. **පුථුභූතන්ති** බහුභූතං. **යාව දෙවමනුස්සෙහීති** එත්ථ දෙවලොකතො යාව මනුස්සලොකා සුපකාසිතන්ති අධිප්පායවසෙන **පාසාදිකසුත්තට්ඨකථායං** (දී. නි. අට්ඨ. 3.170) වුත්තං, යාව දෙවා ච මනුස්සා චාති අත්ථො. **තස්මාති** යස්මා සික්ඛත්තයසඞ්ගහං සකලසාසනං ඉධ ''බ්‍රහ්මචරිය''න්ති අධිප්පෙතං, තස්මා. ''බ්‍රහ්මචරිය''න්ති ඉමිනා සමානාධිකරණානි සබ්බපදානි යොජෙත්වා අත්ථං දස්සෙන්තො **"සො ධම්මං දෙසෙතී"**තිආදිමාහ. **"එවං දෙසෙන්තො චා"**ති හි ඉමිනා බ්‍රහ්මචරියසද්දෙන ධම්මසද්දාදීනං සමානත්ථතං දස්සෙති, ''ධම්මං දෙසෙතී''ති වත්වාපි ''බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතී''ති වචනං සරූපතො අත්ථප්පකාසනත්ථන්ති ච විභාවෙති.

191. **වුත්තප්පකාරසම්පදන්ති** යථාවුත්තආදිකල්‍යාණතාදිප්පභෙදගුණසම්පදං. දූරසමුස්සාරිතමානස්සෙව සාසනෙ සම්මාපටිපත්ති සම්භවති, න මානජාතිකස්සාති වුත්තං **"නිහතමානත්තා"**ති. **උස්සන්නත්තාති** බහුලභාවතො. භොගරූපාදිවත්ථුකා මදා සුප්පහෙය්‍යා හොන්ති නිමිත්තස්ස අනවට්ඨානතො, න තථා කුලවිජ්ජාදිමදා නිමිත්තස්ස සමවට්ඨානතො. තස්මා ඛත්තියබ්‍රාහ්මණකුලීනානං පබ්බජිතානම්පි ජාතිවිජ්ජං නිස්සාය මානජප්පනං දුප්පජහන්ති ආහ **"යෙභුය්‍යෙන...පෙ.... මානං කරොන්තී"**ති. **විජාතිතායාති** විපරීතජාතිතාය, හීනජාතිතායාති අත්ථො. යෙභුය්‍යෙන උපනිස්සයසම්පන්නා සුජාතිකා එව, න දුජ්ජාතිකාති එවං වුත්තං. **පතිට්ඨාතුං න සක්කොන්තීති** සීලෙ පතිට්ඨහිතුං න උස්සහන්ති, සුවිසුද්ධං කත්වා සීලං රක්ඛිතුං න සක්කොන්තීති වුත්තං හොති. සීලමෙව හි සාසනෙ පතිට්ඨා, **පතිට්ඨාතුන්ති** වා සච්චපටිවෙධෙන ලොකුත්තරාය පතිට්ඨාය පතිට්ඨාතුං. සා හි නිප්පරියායතො සාසනෙ පතිට්ඨා නාම.

එවං බ්‍යතිරෙකතො අත්ථං වත්වා අන්වයතොපි වදති **"ගහපතිදාරකා පනා"**තිආදිනා. **කච්ඡෙහි සෙදං මුඤ්චන්තෙහීති** ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ කරණවචනං. තථා **පිට්ඨියා ලොණං පුප්ඵමානායාති,** සෙදං මුඤ්චන්තකච්ඡා ලොණං පුප්ඵමානපිට්ඨිකා හුත්වා, තෙහි වා පකාරෙහි ලක්ඛිතාති අත්ථො. **භූමිං කසිත්වාති** භූමියා කස්සනතො, ඛෙත්තූපජීවනතොති වුත්තං හොති. **තාදිසස්සාති** ජාතිමන්තූපනිස්සයස්ස. දුබ්බලං **මානං.** බලවං **දප්පං. කම්මන්ති** පරිකම්මං. **"ඉතරෙහී"**තිආදිනා ''උස්සන්නත්තා''ති හෙතුපදං විවරති. **"ඉතී"**ති වත්වා තදපරාමසිතබ්බං දස්සෙති **"නිහතමානත්තා"**තිආදිනා, **ඉතිසද්දො** වා නිදස්සනෙ, එවං යථාවුත්තනයෙනාති අත්ථො. එස නයො ඊදිසෙසු.

පච්චාජාතොති එත්ථ ආකාරො උපසග්ගමත්තන්ති ආහ **"පතිජාතො"**ති. **පරිසුද්ධන්ති** රාගාදීනං අච්චන්තමෙව පහානදීපනතො නිරුපක්කිලෙසතාය සබ්බථා සුද්ධං. ධම්මස්ස සාමී තදුප්පාදකට්ඨෙන, ධම්මෙන වා සදෙවකස්ස

ලොකස්ස සාමීති **ධම්මස්සාමී. සද්ධන්ති** පොථුජ්ජනිකසද්ධාවසෙන සද්දහනං. විඤ්ඤුජාතිකානඤ්හි ධම්මසම්පත්තිගහණපුබ්බිකා සද්ධාසිද්ධි චතුසු පුග්ගලෙසු ධම්මප්පමාණධම්මප්පසන්නපුග්ගලභාවතො. ''යො එවං ස්වාක්ඛාතධම්මො, සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා''ති සද්ධං පටිලභති. **යොජනසතන්තරෙපි වා** පදෙසෙ. **ජායම්පතිකාති** ජානිපතිකා. කාමං ''ජායම්පතිකා''ති වුත්තෙයෙව සරසාමිකසරසාමිනිවසෙන ද්වින්නමෙව ගහණං විඤ්ඤායති, යස්ස පන පුරිසස්ස අනෙකා පජාපතියො, තස්ස වත්තබ්බමෙව නත්ථි. එකායපි තාව සංවාසො සම්බාධොයෙවාති දස්සනත්ථං **''ද්වෙ''**ති වුත්තං. රාගාදිනා **කිඤ්චනං,** ඛෙත්තවත්ථාදිනා **පලිබොධනං,** තදුභයෙන සහ වත්තතීති **සකිඤ්චනපලිබොධනො,** සොයෙවත්ථො තථා. රාගො එව රජො, තදාදිකා දොසමොහරජා. වුත්තඤ්හි ''රාගො රජො න ච පන රෙණු වුච්චතී''තිආදි (මහානි. 209; චූළනි. 74) ආගමනපථතාපි උට්ඨානට්ඨානතා එවාති ද්වෙපි සංවණ්ණනා එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. **අලග්ගනට්ඨෙනාති** අසජ්ජනට්ඨෙන අප්පටිබන්ධසභාවෙන. රූපකවසෙන, තද්ධිතවසෙන වා අබ්භොකාසොති දස්සෙතුං **විය**-සද්දග්ගහණං. එවං අකුසලකුසලප්පවත්තීනං ඨානාඨානභාවෙන සරාවාසපබ්බජ්ජානං සම්බාධබ්භොකාසතං දස්සෙත්වා ඉදානි කුසලප්පවත්තියා එව අට්ඨානට්ඨානභාවෙන තෙසං තබ්භාවං දස්සෙතුං **''අපිචා''**තිආදි වුත්තං. රජානං සන්නිපාතට්ඨානං වියාති සම්බන්ධො.

විසුං විසුං පදුද්ධාරමකත්වා සමාසතො අත්ථවණ්ණනා **සඞ්ඛෙපකථා. එකම්පි දිවසන්ති** එකදිවසමත්තම්පි. **අඛණ්ඩං කත්වාති** දුක්කටමත්තස්සාපි අනාපජ්ජනෙන අඡිද්දං කත්වා. **චරිමකචිත්තන්ති** චුතිචිත්තං. **කිලෙසමලෙනාති** තණ්හාසංකිලෙසාදිමලෙන. **අමලීනන්ති** අසංකිලිට්ඨං. පරියොදාතට්ඨෙන නිම්මලභාවෙන සඞ්ඛං විය ලිඛිතං ධොතන්ති **සඞ්ඛලිඛිතං.** අත්ථමත්තං පන දස්සෙතුං **''ලිඛිතසඞ්ඛසදිස''**න්ති වුත්තං. **ධොතසඞ්ඛසප්පටිභාගන්ති** තදත්ථස්සෙව විවරණං. අපිච ලිඛිතං සඞ්ඛං **සඞ්ඛලිඛිතං** යථා ''අග්‍යාහිතො''ති, තස්සදිසත්තා පන ඉදං සඞ්ඛලිඛිතන්තිපි දස්සෙති, භාවනපුංසකඤ්චෙතං. **අජ්ඣාවසතාති** එත්ථ **අධි**-සද්දෙන කම්මප්පවචනීයෙන යොගතො **''අගාර''**න්ති එතං භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **''අගාරමජ්ඣෙ''**ති. යං නූන යදි පන පබ්බජෙය්‍යං, සාධු වතාති සම්බන්ධො. කසායෙන රත්තානි **කාසායානීති** දස්සෙති **''කසායරසපීතතාය''**ති ඉමිනා. කස්මා චෙතානි ගහිතානීති ආහ **''බ්‍රහ්මචරියං චරන්තානං අනුච්ඡවිකානී''**ති. **අච්ඡාදෙත්වාති** වොහාරවචනමත්තං, පරිදහිත්වාති අත්ථො, තඤ්ච ඛො නිවාසනපාරුපනවසෙන. අගාරවාසො **අගාරං** උත්තරපදලොපෙන, තස්ස **හිතං** වුඩ්ඪිආවහං **කසිවාණිජ්ජාදිකම්මං. තං අනගාරියන්ති** තස්මිං අනගාරියෙ.

192. **සහස්සතොති** කහාපණසහස්සතො. **භොගක්ඛන්ධො** භොගරාසි. **ආබන්ධනට්ඨෙනාති** ''පුත්තො නත්තා පනත්තා''තිආදිනා පෙමවසෙන පරිච්ඡෙදං කත්වා බන්ධනට්ඨෙන, එතෙන ආබන්ධනත්ථො **පරිවට්ට**-සද්දොති දස්සෙති. අථ වා පිතාමහපිතුපුත්තාදිවසෙන පරිවත්තනට්ඨෙන **පරිවට්ටොතිපි** යුජ්ජති. ''අම්හාකමෙතෙ''ති ඤායන්තීති **ඤාතයො.**

193. පාතිමොක්ඛසංවරෙන පිහිතකායවචීද්වාරො සමානො තෙන සංවරෙන උපෙතො නාමාති කත්වා **''පාතිමොක්ඛසංවරෙන සමන්නාගතො''**ති වුත්තං. ආචාරගොචරානං විත්ථාරො **විභඞ්ගට්ඨකථාදීසු** (විභ. අට්ඨ. 503) ගහෙතබ්බො. **''ආචාරගොචරසම්පන්නො''**තිආදි ච තස්සෙව පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතභාවස්ස පච්චයදස්සනං. අණුසදිසතාය අප්පමත්තකං ''අණූ''ති වුත්තන්ති ආහ **''අප්පමත්තකෙසූ''**ති. අසඤ්චිච්ච ආපන්නඅනුබුද්දකාපත්තිවසෙන, සහසා උප්පන්නඅකුසලචිත්තුප්පාදවසෙන ච අප්පමත්තකතා. **භයදස්සීති** භයදස්සනසීලො. **සම්මාති** අවිපරීතං, සුන්දරං වා, තබ්භාවො ච සක්කච්චං යාවජීවං අවීතික්කමවසෙන. ''සික්ඛාපදෙසූ''ති වුත්තෙයෙව තදවයවභූතං ''සික්ඛාපදං සමාදාය සික්ඛතී''ති අත්ථස්ස ගම්‍යමානත්තා කම්මපදං න වුත්තන්ති ආහ **''තං තං සික්ඛාපද''**න්ති, තං තං සික්ඛාකොට්ඨාසං, සික්ඛාය වා අධිගමුපායං, තස්සා වා නිස්සයන්ති අත්ථො.

එත්ථාති එතස්මිං ''පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො''තිආදිවචනෙ. **ආචාරගොචරග්ගහණෙනෙවාති** ''ආචාරගොචරසම්පන්නො''ති වචනෙනෙව. තෙනාහ **''කුසලෙ කායකම්මවචීකම්මෙ ගහිතෙපී''**ති. න හි ආචාරගොචරසද්දමත්තෙන කුසලකායවචීකම්මග්ගහණං සම්භවති, ඉමිනා පුනරුත්තිතාය චොදනාලෙසං දස්සෙති. **තස්සාති** ආජීවපාරිසුද්ධිසීලස්ස. **උප්පත්තිද්වාරදස්සනත්ථන්ති** උප්පත්තියා කායවචීවිඤ්ඤත්තිසඞ්ඛාතස්ස ද්වාරස්ස කම්මාපදෙසෙන දස්සනත්ථං, එතෙන යථාවුත්තචොදනාය සොධනං දස්සෙති. ඉදං වුත්තං හොති – සිද්ධෙපි සති පුනාරම්භො නියමාය වා හොති, අත්ථන්තරබොධනාය වා, ඉධ පන අත්ථන්තරං බොධෙති, තස්මා උප්පත්තිද්වාරදස්සනත්ථං වුත්තන්ති. **කුසලෙනාති** ච සබ්බසො අනෙසනපහානතො අනවජ්ජෙන. කථං තෙන උප්පත්තිද්වාරදස්සනන්ති ආහ **''යස්මා පනා''**තිආදි. කායවචීද්වාරෙසු උප්පන්නෙන අනවජ්ජෙන කායකම්මවචීකම්මෙන සමන්නාගතත්තා **පරිසුද්ධාජීවොති** අධිප්පායො. තදුභයමෙව හි ආජීවහෙතුකං ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං.

ඉදානි සුත්තන්තරෙන සංසන්දිතුං **''මුණ්ඩිකපුත්තසුත්තන්තවසෙන වා එවං වුත්ත''**න්ති ආහ. **වා**-සද්දො චෙත්ථ සුත්තන්තරසංසන්දනාසඞ්ඛාතඅත්ථන්තරවිකප්පනත්ථො. **මුණ්ඩිකපුත්තසුත්තන්තං** නාම මජ්ඣිමාගමවරෙ මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ, යං ''සමණමුණ්ඩිකපුත්තසුත්ත''න්තිපි වදන්ති. තත්ථ **ථපතීති** පඤ්චකඞ්ගං නාම වඩ්ඪකිං භගවා ආලපති. **ථපති**-සද්දො හි වඩ්ඪකිපරියායො. ඉදං වුත්තං හොති – යස්මා ''කතමෙ ච ථපති කුසලා සීලා? කුසලං

කායකම්මං කුසලං වචීකම්ම''න්ති සීලස්ස කුසලකායකම්මවචීකම්මභාවං දස්සෙත්වා ''ආජීවපාරිසුද්ධම්පි ඛො අහං ථපති සීලස්මිං වදාමී''ති (ම. නි. 2.265) එවං පවත්තාය මුණ්ඩිකපුත්තසුත්තදෙසනාය ''කායකම්මවචීකම්මෙන සමන්නාගතො කුසලෙනා''ති සීලස්ස කුසලකායකම්මවචීකම්මභාවං දස්සෙත්වා ''පරිසුද්ධාජීවො''ති එවං පවත්තා අයං සාමඤ්ඤඵලසුත්තදෙසනා එකසඞ්ගහා අඤ්ඤදත්ථු සංසන්දති සමෙති යථා තං ගඞ්ගොදකෙන යමුනොදකං, තස්මා ඊදිසීපි භගවතො දෙසනාවිභූති අත්ථෙවාති . **සීලස්මිං වදාමීති** සීලන්ති වදාමි, සීලස්මිං වා ආධාරභූතෙ අන්තොගධං පරියාපන්නං, නිද්ධාරණසමුදායභූතෙ වා එකං සීලන්ති වදාමි.

තිවිධෙනාති චූළසීලමජ්ඣිමසීලමහාසීලතො තිවිධෙන. **''මනච්ඡට්ඨෙසූ''**ති ඉමිනා කායපඤ්චමානමෙව ගහණං නිවත්තෙති. උපරි නිද්දෙසෙ වක්ඛමානෙසු **සත්තසු ඨානෙසු. තිවිධෙනාති** චතූසු පච්චෙකං යථාලාභයථාබලයථාසාරුප්පතාවසෙන තිබ්බිධෙන.

චූළමජ්ඣිමමහාසීලවණ්ණනා

194-211. **එවන්ති** ''සො එවං පබ්බජිතො සමානො පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරතී''තිආදිනා නයෙන. **''සීලස්මි''**න්ති ඉදං නිද්ධාරණෙ භුම්මං තතො එකස්ස නිද්ධාරණීයත්තාති ආහ **''එකං සීල''**න්ති. අපිච ඉමිනා ආධාරෙ භුම්මං දස්සෙති සමුදායස්ස අවයවාධිට්ඨානත්තා යථා ''රුක්ඛෙ සාඛා''ති. **''ඉද''**න්ති පදෙන කත්වත්ථවසෙන සමානාධිකරණං භුම්මවචනස්ස කත්වත්ථෙ පවත්තනතො යථා ''වනප්පගුම්බෙ යථ ඵුසිතග්ගෙ''ති (ඛු. පා. 6.13; සු. නි. 236) දස්සෙති **''පච්චත්තවචනත්ථෙ වා එතං භුම්ම''**න්ති ඉමිනා. **අයමෙවත්ථොති** පච්චත්තවචනත්ථො එව. **බ්‍රහ්මජාලෙති** බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනායං, (දී. නි. අට්ඨ. 1.7) බ්‍රහ්මජාලසුත්තපදෙ වා. සංවණ්ණනාවසෙන **වුත්තනයෙනාති** අත්ථො. ''ඉදමස්ස හොති සීලස්මි''න්ති එත්ථ මහාසීලපරියොසානෙන නිද්ධාරියමානස්ස අභාවතො පච්චත්තවචනත්ථොයෙව සම්භවතීති ආහ **''ඉදං අස්ස සීලං හොතීති අත්ථො''**ති, තතොයෙව ච පාළියං අපිග්ගහණමකතන්ති දට්ඨබ්බං.

212. අත්තානුවාදපරානුවාදදණ්ඩභයාදීනි **අසංවරමූලකානි භයානි. ''සීලස්සාසංවරතොති** සීලස්ස අසංවරණතො, සීලසංවරාභාවතොති අත්ථො''ති (දී. නි. ටී. 1.280) ආචරියෙන වුත්තං, ''යදිදං සීලසංවරතො''ති පන පදස්ස ''යං ඉදං භයං සීලසංවරතො භවෙය්‍යා''ති අත්ථවචනතො, ''සීලසංවරහෙතු භයං න සමනුපස්සති''ති ච අත්ථස්ස උපපත්තිතො සීලසංවරතො සීලසංවරහෙතූති අත්ථොයෙව සම්භවති. ''යං ඉදං භයං සීලසංවරතො භවෙය්‍යා''ති හි පාඨොපි දිස්සති. **''සංවරතො''**ති හෙතුං වත්වා තදධිගමිතඅත්ථවසෙන **''අසංවරමූලකස්ස භයස්ස අභාවා''**තිපි හෙතුං වදති. **යථාවිධානවිහිතෙනාති** යථාවිධානං සම්පාදිතෙන. **ඛත්තියාභිසෙකෙනාති** ඛත්තියභාවාවහෙන අභිසෙකෙන. **මුද්ධනි අවසිත්තොති** මත්ථකෙයෙව අභිසිත්තො. එත්ථ ච ''යථාවිධානවිහිතෙනා''ති ඉමිනා පොරාණකාචිණ්ණවිධානසමඞ්ගිතාසඞ්ඛාතං එකං අඞ්ගං දස්සෙති, ''ඛත්තියාභිසෙකෙනා''ති ඉමිනා ඛත්තියභාවාවහතාසඞ්ඛාතං, ''මුද්ධනි අවසිත්තො''ති ඉමිනා මුද්ධනියෙව අභිසිඤ්චිතභාවසඞ්ඛාතං. ඉති තිවඞ්ගසමන්නාගතො ඛත්තියාභිසෙකො වුත්තො හොති. යෙන අභිසිත්තරාජූනං රාජානුභාවො සමිජ්ඣති. කෙන පනායමත්ථො විඤ්ඤායතීති? පොරාණකසත්ථාගතනයෙන. වුත්තඤ්හි **අග්ගඤ්ඤසුත්තට්ඨකථායං** මහාසම්මතාභිසෙකවිභාවනාය ''තෙ පනස්ස ඛෙත්තසාමිනො තීහි සඞ්ඛෙහි අභිසෙකම්පි අකංසූ''ති (දී. නි. අට්ඨ. 3.131) **මජ්ඣිමාගමට්ඨකථායඤ්ච** මහාසීහනාදසුත්තවණ්ණනායං වුත්තං **''මුද්ධාවසිත්තෙනාති** තීහි සඞ්ඛෙහි ඛත්තියාභිසෙකෙන මුද්ධනි අභිසිත්තෙනා''ති (ම. නි. අට්ඨ. 1.160) **සීහළට්ඨකථායම්පි** චූළසීහනාදසුත්තවණ්ණනායං ''පඨමං තාව අභිසෙකං ගණ්හන්තානං රාජූනං සුවණ්ණමයාදීනි තීණි සඞ්ඛානි ච ගඞ්ගොදකඤ්ච ඛත්තියකඤ්ඤඤ්ච ලද්ධුං වට්ටතී''තිආදි වුත්තං.

අයං පන තත්ථාගතනයෙන **අභිසෙකවිධානවිනිච්ඡයො** – අභිසෙකමඞ්ගලත්ථඤ්හි අලඞ්කතපටියත්තස්ස මණ්ඩපස්ස අන්තොකතස්ස උදුම්බරසාඛමණ්ඩපස්ස මජ්ඣෙ සුප්පතිට්ඨිතෙ උදුම්බරභද්දපීඨම්හි අභිසෙකාරහං අභිජච්චං ඛත්තියං නිසීදාපෙත්වා පඨමං තාව මඞ්ගලාභරණභූසිතා ජාතිසම්පන්නා ඛත්තියකඤ්ඤා ගඞ්ගොදකපුණ්ණං සුවණ්ණමයසාමුද්දිකදක්ඛිණාවට්ටසඞ්ඛං උභොහි හත්ථෙහි සක්කච්චං ගහෙත්වා සීසොපරි උස්සාපෙත්වා තෙන තස්ස මුද්ධනි අභිසෙකොදකං අභිසිඤ්චති, එවඤ්ච වදෙති ''දෙව තං සබ්බෙපි ඛත්තියගණා අත්තානමාරක්ඛත්ථං ඉමිනා අභිසෙකෙන අභිසෙකිකං මහාරාජං කරොන්ති, ත්වං රාජධම්මෙසු ඨිතො ධම්මෙන සමෙන රජ්ජං කාරෙහි, එතෙසු ඛත්තියගණෙසු ත්වං පුත්තසිනෙහානුකම්පාය සහිතචිත්තො, හිතසමමෙත්තචිත්තො ච භව, රක්ඛාවරණගුත්තියා තෙසං රක්ඛිතො ච භවාහී''ති. තතො පුන පුරොහිතොපි පොරොහිච්චට්ඨානානුරූපාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කතපටියත්තො ගඞ්ගොදකපුණ්ණං රජතමයං සඞ්ඛං උභොහි හත්ථෙහි සක්කච්චං ගහෙත්වා තස්ස සීසොපරි උස්සාපෙත්වා තෙන තස්ස මුද්ධනි අභිසෙකොදකං අභිසිඤ්චති, එවඤ්ච වදෙති ''දෙව තං සබ්බෙපි බ්‍රාහ්මණගණා අත්තානමාරක්ඛත්ථං ඉමිනා අභිසෙකෙන අභිසෙකිකං මහාරාජං කරොන්ති, ත්වං රාජධම්මෙසු ඨිතො ධම්මෙන සමෙන රජ්ජං කාරෙහි, එතෙසු බ්‍රාහ්මණගණෙසු ත්වං පුත්තසිනෙහානුකම්පාය සහිතචිත්තො, හිතසමමෙත්තචිත්තො ච භව, රක්ඛාවරණගුත්තියා තෙසං රක්ඛිතො ච භවාහී''ති. තතො පුන සෙට්ඨිපි සෙට්ඨිට්ඨානභූසනභූසිතො ගඞ්ගොදකපුණ්ණං රතනමයං සඞ්ඛං උභොහි හත්ථෙහි සක්කච්චං ගහෙත්වා තස්ස සීසොපරි උස්සාපෙත්වා තෙන තස්ස මුද්ධනි අභිසෙකොදකං අභිසිඤ්චති, එවඤ්ච වදෙති ''දෙව තං සබ්බෙපි ගහපතිගණා අත්තානමාරක්ඛත්ථං ඉමිනා අභිසෙකෙන අභිසෙකිකං මහාරාජං කරොන්ති, ත්වං රාජධම්මෙසු ඨිතො ධම්මෙන සමෙන රජ්ජං කාරෙහි,

එතෙසු ගහපතිගණෙසු ත්වං පුත්තසිනෙහානුකම්පාය සහිතචිත්තො, හිතසමමෙත්තචිත්තො ච භව, රක්ඛාවරණගුත්තියා තෙසං රක්ඛිතො ච භවාහී''ති. තෙ පන තස්ස එවං වදන්තා ''සචෙ ත්වං අම්හාකං වචනානුරූපං රජ්ජං කරිස්සසි, ඉච්චෙතං කුසලං. නො චෙ කරිස්සසි, තව මුද්ධා සත්තධා ඵලතූ''ති එවං රඤ්ඤො අභිසපන්ති වියාති දට්ඨබ්බන්ති. **චඞ්කීසූකරජාතකාදීහි** වායමත්ථො විභාවෙතබ්බො, අභිසෙකොපකරණානිපි **සමන්තපාසාදිකාදීසු** (පාරා. අට්ඨ. 1.තතියසඞ්ගීතිකථා) ගහෙතබ්බානීති.

යස්මා නිහතපච්චාමිත්තො, තස්මා න සමනුපස්සතීති සම්බන්ධො. අනවජ්ජතා කුසලභාවෙනාති ආහ **''කුසලං සීලපදට්ඨානෙහී''**තිආදි. ඉදං වුත්තං හොති – කුසලසීලපදට්ඨානා අවිප්පටිසාරපාමොජ්ජපීතිපස්සද්ධිධම්මා, අවිප්පටිසාරාදිනිමිත්තඤ්ච උප්පන්නං චෙතසිකසුඛං පටිසංවෙදෙති, චෙතසිකසුඛසමුට්ඨානෙහි ච පණීතරූපෙහි ඵුට්ඨසරීරස්ස උප්පන්නං කායිකසුඛන්ති.

ඉන්ද්‍රියසංවරකථාවණ්ණනා

213. සාමඤ්ඤස්ස විසෙසාපෙක්ඛතාය ඉධාධිප්පෙතොපි විසෙසො තෙන අපරිච්චත්තො එව හොතීති ආහ **''චක්ඛුසද්දො කත්ථචි බුද්ධචක්ඛුම්හි වත්තතී''**තිආදි. විජ්ජමානමෙව හි අභිධෙය්‍යභාවෙන විසෙසත්ථං විසෙසන්තරනිවත්තනෙන විසෙසසද්දො විභාවෙති, න අවිජ්ජමානං. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං බුද්ධානමෙව චක්ඛු දස්සනන්ති **බුද්ධචක්ඛු,** ආසයානුසයඤාණං, ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණඤ්ච. සමන්තතො සබ්බසො දස්සනට්ඨෙන චක්ඛූති **සමන්තචක්ඛු,** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. **තදූපමන්ති** පබ්බතමුද්ධූපමං, ධම්මමයං පාසාදන්ති සම්බන්ධො. සුමෙධ සමන්තචක්ඛු ත්වං ජනතමවෙක්ඛස්සූති අත්ථො. **අරියමග්ගත්තයපඤ්ඤාති** හෙට්ඨිමාරියමග්ගත්තයපඤ්ඤා. ''ධම්මචක්ඛු නාම හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා, තීණි ච ඵලානී''ති **සළායතනවග්ගට්ඨකථායං** (සං. නි. අට්ඨ. 3.4.418) වුත්තං, ඉධ පන මග්ගෙහෙව ඵලානි සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙති. චතුසච්චසඞ්ඛාතෙ ධම්මෙ චක්ඛූති හි **ධම්මචක්ඛු.** පඤ්ඤායෙව දස්සනට්ඨෙන චක්ඛූති **පඤ්ඤාචක්ඛු,** පුබ්බෙනිවාසාසවක්ඛයඤාණං. **දිබ්බචක්ඛුම්හීති** දුතියවිජ්ජාය. **ඉධාති** ''චක්ඛුනා රූපං දිස්වා''ති ඉමස්මිං පාඨෙ. **අයන්ති** චක්ඛුසද්දො. **''පසාදචක්ඛුවොහාරෙනා''**ති ඉමිනා ඉධ චක්ඛුසද්දො චක්ඛුපසාදෙයෙව නිප්පරියායතො වත්තති, පරියායතො පන නිස්සයවොහාරෙන නිස්සිතස්ස වත්තබ්බතො චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙපි යථා ''මඤ්චා උක්කුට්ඨිං කරොන්තී''ති දස්සෙති. ඉධාපි සසම්භාරකථා අවසිට්ඨාති කත්වා **සෙසපදෙසුපීති පි**-සද්දග්ගහණං, ''න නිමිත්තග්ගාහී''තිආදිපදෙසුපීති අත්ථො. විවිධං අසනං බෙදනං **බ්‍යාසෙකො,** කිලෙසො එව බ්‍යාසෙකො, තෙන විරහිතො තථා, විරහිතතා ච අසම්මිස්සතා, අසම්මිස්සභාවො ච සම්පයොගාභාවතො පරිසුද්ධතාති ආහ **''අසම්මිස්සං පරිසුද්ධ''**න්ති, කිලෙසදුක්ඛෙන අවොමිස්සං, තතො ච සුවිසුද්ධන්ති අත්ථො. සති ච සුවිසුද්ධෙ ඉන්ද්‍රියසංවරෙ නීවරණෙසු පධානභූතපාපධම්මවිගමෙන අධිචිත්තානුයොගො හත්ථගතො එව හොති, තස්මා අධිචිත්තසුඛමෙව ''අබ්‍යාසෙකසුඛ''න්ති වුච්චතීති දස්සෙති **''අධිචිත්තසුඛ''**න්ති ඉමිනා.

සතිසම්පජඤ්ඤකථාවණ්ණනා

214. සමන්තතො පකාරෙහි, පකට්ඨං වා සවිසෙසං ජානාතීති **සම්පජානො,** තස්ස භාවො **සම්පජඤ්ඤං,** තථාපවත්තඤාණං, තස්ස විභජනං සම්පජඤ්ඤභාජනීයං, තස්මිං **සම්පජඤ්ඤභාජනීයම්හි. ''ගමන''**න්ති ඉමිනා අභික්කමනං **අභික්කන්තන්ති** භාවසාධනමාහ. තථා පටික්කමනං **පටික්කන්තන්ති** වුත්තං **''නිවත්තන''**න්ති. ගමනඤ්චෙත්ථ නිවත්තෙත්වා, අනිවත්තෙත්වා ච ගමනං, නිවත්තනං පන නිවත්තිමත්තමෙව, අඤ්ඤමඤ්ඤමුපාදානකිරියාමත්තඤ්චෙතං ද්වයං. කථං ලබ්භතීති ආහ **''ගමනෙ''**තිආදි. **අභිහරන්තොති** ගමනවසෙන කායං උපනෙන්තො. **පටිනිවත්තෙන්තොති** තතො පුන නිවත්තෙන්තො. **අපනාමෙන්තොති** අපක්කමනවසෙන පරිණාමෙන්තො. **ආසනස්සාති** පීඨකාදිආසනස්ස. **පුරිමඅඞ්ගාභිමුඛොති** අටනිකාදිපුරිමාවයවාභිමුඛො. **සංසරන්තොති** සංසප්පන්තො. **පච්ඡිමඅඞ්ගපදෙසන්ති** අටනිකාදිපච්ඡිමායවප්පදෙසං. **පච්චාසංසරන්තොති** පටිආසප්පන්තො. **''එසෙව නයො''**ති ඉමිනා නිපන්නස්සෙව අභිමුඛං සංසප්පනපටිආසප්පනානි දස්සෙති. ඨානනිසජ්ජාසයනෙසු හි යො ගමනවිධුරො කායස්ස පුරතො අභිහාරො, සො **අභික්කමො.** පච්ඡතො අපහාරො **පටික්කමොති** ලක්ඛණං.

සම්පජානනං **සම්පජානං,** තෙන අත්තනා කත්තබ්බකිච්චස්ස කරණසීලො **සම්පජානකාරීති** ආහ **''සම්පජඤ්ඤෙන සබ්බකිච්චකාරී''**ති. **''සම්පජඤ්ඤමෙව වා කාරී''**ති ඉමිනා සම්පජානස්ස කරණසීලො **සම්පජානකාරීති** දස්සෙති. **''සො හී''**තිආදි දුතියවිකප්පස්ස සමත්ථනං. **''සම්පජඤ්ඤ''**න්ති ච ඉමිනා **සම්පජාන**-සද්දස්ස සම්පජඤ්ඤපරියායතා වුත්තා. තථා හි **ආචරියානන්දත්ථෙරෙන** වුත්තං ''සමන්තතො, සම්මා, සමං වා පජානනං සම්පජානං, තදෙව සම්පජඤ්ඤ''න්ති (විභ. මූලටී. 2.523) අයං අට්ඨකථාතො අපරො නයො – යථා අතික්කන්තාදීසු අසම්මොහං උප්පාදෙති, තථා සම්පජානස්ස කාරො කරණං සම්පජානකාරො, සො එතස්ස අත්ථීති **සම්පජානකාරීති.**

ධම්මතො වඩ්ඪිසඞ්ඛාතෙන අත්ථෙන සහ වත්තතීති **සාත්ථකං,** අභික්කන්තාදි, සාත්ථකස්ස සම්පජානනං **සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං.** සප්පායස්ස අත්තනො පතිරූපස්ස සම්පජානනං **සප්පායසම්පජඤ්ඤං.** අභික්කමාදීසු

භික්ඛාචාරගොචරෙ, අඤ්ඤත්ථ ච පවත්තෙසු අවිජහිතකම්මට්ඨානසඞ්ඛාතෙ ගොචරෙ සම්පජානනං **ගොචරසම්පජඤ්ඤං.** සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන, හි එකසෙසනයෙන වා ගොචරසද්දො තදත්ථද්වයෙපි පවත්තති. අතික්කමාදීසු අසම්මුය්හනසඞ්ඛාතං අසම්මොහමෙව සම්පජඤ්ඤං **අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං. චිත්තවසෙනෙවාති** චිත්තස්ස වසෙනෙව, චිත්තවසමනුගතෙනෙවාති අත්ථො. **පරිග්ගහෙත්වාති** තුලයිත්වා තීරෙත්වා, පටිසඞ්ඛායාති අත්ථො. සඞ්ඛදස්සනෙනෙව උපොසථපවාරණාදිඅත්ථාය ගමනං සඞ්ගහිතං. **ආදිසද්දෙන** කසිණපරිකම්මාදීනං සඞ්ගහො. සඞ්ඛෙපතො වුත්තං තදත්ථමෙව විවරිතුං **"චෙතියං වා"**තිආදි වුත්තං. **අරහත්තං පාපුණාතීති** උක්කට්ඨනිද්දෙසො එස. සමථවිපස්සනුප්පාදනම්පි හි භික්ඛුනො වඩ්ඪියෙව. **තත්ථාති** අසුභාරම්මණෙ. **කෙචීති** අභයගිරිවාසිනො. **ආමිසතොති** චීවරාදිආමිසපච්චයතො. කස්මාති ආහ **"තං නිස්සායා"**තිආදි.

තස්මින්ති සාත්ථකසම්පජඤ්ඤවසෙන පරිග්ගහිතඅත්ථෙ. යස්මා පන ධම්මතො වඩ්ඪියෙව අත්ථො නාම, තස්මා යං ''සාත්ථක''න්ති අධිප්පෙතං ගමනං, තං සබ්බම්පි සප්පායමෙවාති සියා අවිසෙසෙන කස්සචි ආසඞ්කාති තන්නිවත්තනත්ථං **"චෙතියදස්සනං තාවා"**තිආදි ආරද්ධං. **මහාපූජායාති** මහතියා පූජාය, බහූනං පූජාදිවසෙති වුත්තං හොති. **චිත්තකම්මරූපකානි වියාති** චිත්තකම්මකතපටිමායො විය, යන්තපයොගෙන වා නානප්පකාරවිචිත්තකිරියා පටිමායො විය. **තත්‍රාති** තාසු පරිසාසු. **අස්සාති** භික්ඛුනො. **අසමපෙක්ඛනං** නාම ගෙහස්සිතඅඤ්ඤාණුපෙක්ඛාවසෙන ආරම්මණස්ස අයොනිසො ගහණං. යං සන්ධාය වුත්තං ''චක්ඛුනා රූපං දිස්වා උප්පජ්ජති උපෙක්ඛා බාලස්ස මූළ්හස්ස පුථුජ්ජනස්සා''තිආදි (ම. නි. 3.308) මාතුගාමසම්ඵස්සවසෙන **කායසංසග්ගාපත්ති.** හත්ථිආදිසම්මද්දෙන **ජීවිතන්තරායො.** විසභාගරූපදස්සනාදිනා **බ්‍රහ්මචරියන්තරායො.** ''දසද්වාදසයොජනන්තරෙ පරිසා සන්නිපතන්තී''තිආදිනා **වුත්තප්පකාරෙනෙව. මහාපරිසපරිවාරානන්ති** කදාචි ධම්මස්සවනාදිඅත්ථාය ඉත්ථිපුරිසසම්මිස්සපරිවාරෙ සන්ධාය වුත්තං.

තදත්ථදීපනත්ථන්ති අසුභදස්සනස්ස සාත්ථකභාවසඞ්ඛාතස්ස අත්ථස්ස දීපනත්ථං. **පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය** පටිවචනදානවසෙන භික්ඛූනං අනුවත්තනකථා ආචිණ්ණා, තස්මා පටිවචනස්ස අදානවසෙන අනනුවත්තනකථා තස්ස දුතියා නාම හොතීති ආහ **"ද්වෙ කථා නාම න කථිතපුබ්බා"**ති. **ද්වෙ කථාති** හි වචනකරණාකරණකථා. තත්ථ වචනකරණකථායෙව කථිතපුබ්බා, දුතියා න කථිතපුබ්බා. තස්මා සුබ්බචත්තා පටිවචනමදාසීති අත්ථො.

එවන්ති ඉමිනා. ''සචෙ පන චෙතියස්ස මහාපූජායා''තිආදිකං සබ්බම්පි වුත්තප්පකාරං පච්චාමසති, න ''පුරිසස්ස මාතුගාමාසුභ''න්තිආදිකමෙව. පරිග්ගහිතං සාත්ථකං, සප්පායඤ්ච යෙන සො **පරිග්ගහිතසාත්ථකසප්පායො,** තස්ස, තෙන යථානුපුබ්බිකං සම්පජඤ්ඤපරිග්ගහණං දස්සෙති. වුච්චමානයොගකම්මස්ස පවත්තිට්ඨානතාය භාවනාය ආරම්මණං **කම්මට්ඨානං,** තදෙව භාවනාය විසයභාවතො **ගොචරන්ති** ආහ **"කම්මට්ඨානසඞ්ඛාතං ගොචර"**න්ති. **උග්ගහෙත්වාති** යථා උග්ගහනිමිත්තං උප්පජ්ජති, එවං උග්ගහකොසල්ලස්ස සම්පාදනවසෙන උග්ගහණං කත්වා. **භික්ඛාචාරගොචරෙති** භික්ඛාචාරසඞ්ඛාතෙ ගොචරෙ, අනෙන කම්මට්ඨානෙ, භික්ඛාචාරෙ ච ගොචරසද්දොති දස්සෙති.

ඉධාති සාසනෙ. **හරතීති** කම්මට්ඨානං පවත්තනවසෙන නෙති, යාව පිණ්ඩපාතපටික්කමා අනුයුඤ්ජතීති අත්ථො. **න පච්චාහරතීති** ආහාරූපයොගතො යාව දිවාඨානුපසඞ්කමනා කම්මට්ඨානං න පටිනෙති. **තත්ථාති** තෙසු චතූසු භික්ඛූසු. **ආවරණීයෙහීති** නීවරණෙහි. **පගෙවාති** පාතොයෙව . **සරීරපරිකම්මන්ති** මුඛධොවනාදිසරීරපටිජග්ගනං. **ද්වෙ තයො පල්ලඞ්කෙති** ද්වෙ තයො නිසජ්ජාවාරෙ. ඌරුබද්ධාසනඤ්හෙත්ථ පල්ලඞ්කො. **උසුමන්ති** ද්වෙ තීණි උණ්හාපනානි සන්ධාය වුත්තං. **කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජිත්වාති** තදහෙ මූලභූතං කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජිත්වා. **කම්මට්ඨානසීසෙනෙවාති** කම්මට්ඨානමුඛෙනෙව, කම්මට්ඨානමවිජහන්තො එවාති වුත්තං හොති, තෙන ''පතොපි අචෙතනො''තිආදිනා (දී. නි. අට්ඨ. 1.214; ම. නි. අට්ඨ. 1.209; සං. නි. අට්ඨ. 3.5.168; විභ. අට්ඨ. 523) වක්ඛමානං කම්මට්ඨානං, යථාපරිහරියමානං වා අවිජහිත්වාති දස්සෙති.

ගන්ත්වාති පාපුණිත්වා. බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානං චෙ, තදෙව නිපච්චකාරසාධනං. අඤ්ඤඤ්චෙ, අනිපච්චකාරකරණම්ච හොතීති දස්සෙතුං **"සචෙ"**තිආදි වුත්තං. අතබ්බිසයෙන **තං ඨපෙත්වා. "මහන්තං චෙතියං චෙ"**තිආදිනා කම්මට්ඨානිකස්ස මූලකම්මට්ඨානමනසිකාරස්ස පපඤ්චාභාවදස්සනං. අඤ්ඤෙන පන තථාපි අඤ්ඤථාපි වන්දිතබ්බමෙව. **තථෙවාති** තික්ඛත්තුමෙව. පරිභොගචෙතියතො සාරීරිකචෙතියං ගරුතරන්ති කත්වා **"චෙතියං වන්දිත්වා"**ති පුබ්බකාලකිරියාවසෙන වුත්තං. යථාහ අට්ඨකථායං ''චෙතියං බාධයමානා බොධිසාඛා හරිතබ්බා''ති, (ම. නි. අට්ඨ. 4.128; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.275; විභ. අට්ඨ. 809) අයං ආචරියස්ස මති, **"බොධියඞ්ගණං පත්තෙනාපී"**ති පන වචනතො යදි චෙතියඞ්ගණතො ගතෙ භික්ඛාචාරමග්ගෙ බොධියඞ්ගණං භවෙය්‍ය, සාපි වන්දිතබ්බාති මග්ගානුක්කමෙනෙව ''චෙතියං වන්දිත්වා''ති පුබ්බකාලකිරියාවචනං, න තු ගරුකාතබ්බතානුක්කමෙන. එවඤ්හි සති බොධියඞ්ගණං පඨමං පත්තෙනාපි බොධිං වන්දිත්වා චෙතියං වන්දිතබ්බං, එකමෙව පත්තෙනාපි තදෙව වන්දිතබ්බං, තදුභයම්පි අප්පත්තෙන න වන්දිතබ්බන්ති අයමත්ථො සුවිඤ්ඤාතො හොති. භික්ඛාචාරගතමග්ගෙන හි පත්තට්ඨානෙ කත්තබ්බඅන්තරාවත්තදස්සනමෙතං, න පන ධුවවත්තදස්සනං. පුබ්බෙ හෙස කතවත්තොයෙව. තෙනාහ ''පගෙව චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණවත්තං කත්වා''තිආදි. බුද්ධගුණානුස්සරණවසෙනෙව බොධිආදිපරිභොගචෙතියෙපි නිපච්චකරණං උපපන්නන්ති දස්සෙති **"බුද්ධස්ස භගවතො සම්මුඛා විය නිපච්චකාරං**

දස්සෙත්වා''ති ඉමිනා. **පටිසාමිතට්ඨානන්ති** සොපානමූලභාවසාමඤ්ඤෙන වුත්තං, බුද්ධාරම්මණපීතිවිසයභූතචෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණතො බාහිරට්ඨානං පත්වාති වුත්තං හොති.

ගාමසමීපෙති ගාමූපචාරෙ. තාව පඤ්හං වා පුච්ඡන්ති, ධම්මං වා සොතුකාමා හොන්තීති සම්බන්ධො. **ජනසඞ්ගහත්ථන්ති** ''මයි අකථෙන්තෙ එතෙසං කො කථෙස්සතී''ති ධම්මානුග්ගහෙන මහාජනස්ස සඞ්ගහණත්ථං. අට්ඨකථාචරියානං වචනං සමත්ථෙතුං **''ධම්මකථා හි කම්මට්ඨානවිනිමුත්තා නාම නත්ථී''**ති වුත්තං. **තස්මාති** යස්මා ''ධම්මකථා නාම කාතබ්බායෙවා''ති අට්ඨකථාචරියා වදන්ති, යස්මා වා ධම්මකථා කම්මට්ඨානවිනිමුත්තා නාම නත්ථි, තස්මා ධම්මකථං කථෙත්වාති සම්බන්ධො. **ආචරියානන්දත්ථෙරෙන** (විභ. මූලටී. 523) පන ''තස්මා''ති එතස්ස ''කථෙතබ්බායෙවාති වදන්තී''ති එතෙන සම්බන්ධො වුත්තො. **කම්මට්ඨානසීසෙනෙවාති** අත්තනා පරිහරියමානං කම්මට්ඨානං අවිජහනවසෙන, තදනුගුණංයෙව ධම්මකථං කථෙත්වාති අත්ථො, දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **අනුමොදනං කත්වාති** එත්ථාපි ''කම්මට්ඨානසීසෙනෙවා''ති අධිකාරො. **තත්ථාති** ගාමතො නික්ඛමනට්ඨානෙයෙව.

''පොරාණකභික්ඛූ''තිආදිනා පොරාණකාචිණ්ණදස්සනෙන යථාවුත්තමත්ථං දළ්හං කරොති. **සම්පත්තපරිච්ඡෙදෙනෙවාති** ''පරිචිතො අපරිචිතො''තිආදිවිභාගං අකත්වා සම්පත්තකොටියා එව, සමාගමමත්තෙනෙවාති අත්ථො. **ආනුභාවෙනාති** අනුග්ගහබලෙන. **භයෙති** පරචක්කාදිභයෙ. **ඡාතකෙති** දුබ්භික්ඛෙ.

''පච්ඡිමයාමෙපි නිසජ්ජාචඞ්කමෙහි වීතිනාමෙත්වා''තිආදිනා **වුත්තප්පකාරං. කරොන්තස්සාති** කරමානස්සෙව, අනාදරෙ චෙතං සාමිවචනං. **කම්මජතෙජොති** ගහණිං සන්ධායාහ. **පජ්ජලතීති** උණ්හභාවං ජනෙති. තතොයෙව උපාදින්නකං ගණ්හාති, සෙදා මුච්චන්ති. **කම්මට්ඨානං වීථිං නාරොහති** බුදාපරිස්සමෙන කිලන්තකායස්ස සමාධානාභාවතො. **අනුපාදින්නං** ඔදනාදිවත්ථු. **උපාදින්නං** උදරපටලං. අන්තොකුච්ඡියඤ්හි ඔදනාදිවත්ථුස්මිං අසති කම්මජතෙජො උට්ඨහිත්වා උදරපටලං ගණ්හාති, ''ඡාතොස්මි, ආහාරං මෙ දෙථා''ති වදාපෙති, භුත්තකාලෙ උදරපටලං මුඤ්චිත්වා වත්ථුං ගණ්හාති, අථ සත්තො එකග්ගො හොති, යතො ''ඡායාරක්ඛසො විය කම්මජතෙජො''ති අට්ඨකථාසු වුත්තො. **සො පගෙවාති** එත්ථ ''තස්මා''ති සෙසො. **ගොරූපානන්ති** ගුන්නං, ගොසමූහානං වා, වජතො ගොචරත්ථාය නික්ඛමනවෙලායමෙවාති අත්ථො. වුත්තවිපරීතනයෙන **උපාදින්නකං මුඤ්චිත්වා අනුපාදින්නකං ගණ්හාති. අන්තරාභත්තෙති** භත්තස්ස අන්තරෙ, යාව භත්තං න භුඤ්ජති, තාවාති අත්ථො. තෙනාහ **''කම්මට්ඨානසීසෙන ආහාරඤ්ච පරිභුඤ්ජිත්වා''**ති. **අවසෙසට්ඨානෙති** යාගුයා අග්ගහිතට්ඨානෙ. **තතොති** භුඤ්ජනතො. **පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛන්ති** කම්මට්ඨානානුපට්ඨානස්ස අනවච්ඡෙදදස්සනමෙතං, උත්තරුත්තරින්ති අත්ථො, යථා පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං පවත්තාය සරපටිපාටියා අනවච්ඡෙදො, එවමෙතස්සාපි කම්මට්ඨානුපට්ඨානස්සාති වුත්තං හොති. **''එදිසා වා''**තිආදිනා තථා කම්මට්ඨානමනසිකාරස්සාපි සාත්ථකභාවං දස්සෙති. **ආසනන්ති** නිසජ්ජාසනං.

නික්ඛිත්තධුරොති භාවනානුයොගෙ අනුක්ඛිත්තධුරො අනාරද්ධවීරියො. වත්තපටිපත්තියා අපරිපූරණෙන සබ්බවත්තානි භින්දිත්වා. **පඤ්චවිධචෙතොඛීලවිනිබන්ධචිත්තොති** පඤ්චවිධෙන චෙතොඛීලෙන, විනිබන්ධෙන ච සම්පයුත්තචිත්තො. වුත්තඤ්හි **මජ්ඣිමාගමෙ චෙතොඛීලසුත්තෙ** –

> ''කතමස්ස පඤ්ච චෙතොඛීලා අප්පහීනා හොන්ති? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු සත්ථරි කඞ්ඛති, ධම්මෙ කඞ්ඛති, සඞ්ඝෙ කඞ්ඛති, සික්ඛාය කඞ්ඛති, සබ්‍රහ්මචාරීසු කුපිතො හොතී''ති, (ම. නි. 1.185)

> ''කතමස්ස පඤ්ච චෙතසො විනිබන්ධා අසමුච්ඡින්නා හොන්ති? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු කාමෙ අවීතරාගො හොති, කායෙ අවීතරාගො හොති, රූපෙ අවීතරාගො හොති, යාවදත්ථං උදරාවදෙහකං භුඤ්ජිත්වා සෙය්‍යසුඛං පස්සසුඛං මිද්ධසුඛං අනුයුත්තො විහරති, අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පණිධාය බ්‍රහ්මචරියං චරතී''ති (ම. නි. 1.186). ච –

විත්ථාරො . ආචරියෙන (දී. නි. ටී. 1.215) පන පඤ්චවිධචෙතොවිනිබන්ධචිත්තභාවොයෙව පදෙකදෙසමුල්ලිඞ්ගෙත්වා දස්සිතො. චිත්තස්ස කචවරඛාණුකභාවො හි චෙතොඛීලො, චිත්තං බන්ධිත්වා මුට්ඨියං විය කත්වා ගණ්හනභාවො චෙතසො විනිබන්ධො. පඨමො චෙත්ථ විචිකිච්ඡාදොසවසෙන, දුතියො ලොභවසෙනාති අයමෙතෙසං විසෙසො. **චරිත්වාති** විචරිත්වා. කම්මට්ඨානවිරහවසෙන **තුච්ඡො.**

භාවනාසහිතමෙව භික්ඛාය ගතං, පච්චාගතඤ්ච යස්සාති **ගතපච්චාගතිකං,** තදෙව වත්තං, තස්ස වසෙන. **අත්තකාමාති** අත්තනො හිතසුඛමිච්ඡන්තා, ධම්මච්ඡන්දවන්තොති අත්ථො. ධම්මො හි හිතං, සුඛඤ්ච තන්නිමිත්තකන්ති. අථ වා විඤ්ඤූනං අත්තතො නිබ්බිසෙසත්තා, අත්තභාවපරියාපන්නත්තා ච ධම්මො අත්තා නාම, තං කාමෙන්ති ඉච්ඡන්තීති **අත්තකාමා.** අධුනා පන **අත්ථකාමාති** හිතවාචකෙන අත්ථසද්දෙන පාඨො දිස්සති, ධම්මසඤ්ඤුත්තං හිතමිච්ඡන්තා, හිතභූතං වා ධම්මමිච්ඡන්තාති තස්සත්ථො. **ඉණට්ටාති** ඉණෙන පීළිතා. තථා සෙසපදද්වයෙපි. **එත්ථාති** සාසනෙ.

උසභං නාම වීසති යට්ඨියො, **ගාවුතං** නාම අසීති උසභා. **තාය සඤ්ඤායාති** තාදිසාය පාසාණසඤ්ඤාය, කම්මට්ඨානමනසිකාරෙන ‘‘එත්තකං ඨානමාගතා’’ති ජානන්තා ගච්ඡන්තීති අධිප්පායො. **තන්ති** කිලෙසං. කම්මට්ඨානවිප්පයුත්තචිත්තෙන පාදුද්ධාරණමකත්තුකාමතො තිට්ඨති, පච්ඡාගතො පන ඨිතිමනතික්කමිතුකාමතො. **සොති** උප්පන්නකිලෙසො භික්ඛු. **අයන්ති** පච්ඡාගතො . **එතන්ති** පරස්ස ජානනං. **තත්ථෙවාති** පතිට්ඨිතට්ඨානෙයෙව. **සොයෙව නයොති** ‘‘අයං භික්ඛූ’’තිආදිකා යො පතිට්ඨානෙ වුත්තො, සො එව නිසජ්ජායපි නයො. පච්ඡතො ආගච්ඡන්තානං ඡින්නභත්තභාවභයෙනාපි යොනිසොමනසිකාරං පරිබ්‍රූහෙතීති ඉදම්පි පරස්ස ජානනෙනෙව සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. **පුරිමපාදෙයෙවාති** පඨමං කම්මට්ඨානවිප්පයුත්තචිත්තෙන උද්ධරිතපාදවළඤ්ජෙයෙව. **එතීති** ගච්ඡති. **‘‘ආලින්දකවාසී මහාඵුස්සදෙවත්ථෙරො විය’’**තිආදිනා අට්ඨානෙයෙවෙතං කථිතං. ‘‘ක්වායං එවං පටිපන්නපුබ්බො’’ති ආසඞ්කං නිවත්තෙති.

මද්දන්තාති ධඤ්ඤකරණට්ඨානෙ සාලිසීසාදීනි මද්දන්තා. **අස්සාති** ථෙරස්ස, උභයාපෙක්ඛවචනමෙතං. අස්ස අරහත්තප්පත්තදිවසෙ චඞ්කමනකොටියන්ති ච . අධිගමප්පිච්ඡතාය වික්ඛෙපං කත්වා, නිබන්ධිත්වා ච පටිජානිත්වායෙව **ආරොචෙසි.**

පඨමං තාවාති පදසොභනත්ථං පරියායවචනං. **මහාපධානන්ති** භගවතො දුක්කරචරියං, අම්හාකං අත්ථාය ලොකනාථෙන ඡබ්බස්සානි කතං දුක්කරචරියං ‘‘එවාහං යථාබලං පූජෙස්සාමී’’ති අත්ථො. පටිපත්තිපූජායෙව හි පසත්ථතරා සත්ථුපූජා, න තථා ආමිසපූජා. **ඨානචඞ්කමමෙවාති** අධිට්ඨාතබ්බඉරියාපථවසෙන වුත්තං, න භොජනකාලාදීසු අවස්සං කත්තබ්බනිසජ්ජාය පටික්ඛෙපවසෙන. **එවසද්දෙන** හි ඉතරාය නිසජ්ජාය, සයනස්ස ච නිවත්තනං කරොති. **විප්පයුත්තෙන උද්ධටෙ පටිනිවත්තෙන්තොති** සම්පයුත්තෙන උද්ධරිතපාදෙයෙව පුන ඨපනං සන්ධායාහ. **‘‘ගාමසමීපං ගන්ත්වා’’**ති වත්වා තදත්ථං විවරති **‘‘ගාවී නු’’**තිආදිනා. **කච්ඡකන්තරතොති** උපකච්ඡන්තරතො, උපකච්ඡෙ ලග්ගිතකමණ්ඩලුතොති වුත්තං හොති. **උදකගණ්ඩුසන්ති** උදකාවගණ්ඩකාරකං. කතිනං තිථීනං පූරණී **කතිමී,** ‘‘පඤ්චමී නු ඛො පක්ඛස්ස, අට්ඨමී’’තිආදිනා දිවසං වා පුච්ඡිතොති අත්ථො. අනාරොචනස්ස අකත්තබ්බත්තා **ආරොචෙති.** තථා හි වුත්තං ‘‘අනුජානාමි භික්ඛවෙ සබ්බෙහෙව පක්ඛගණනං උග්ගහෙතු’’න්තිආදි (මහාව. 156).

‘‘උදකං ගිලිත්වා ආරොචෙතී’’ති **වුත්තනයෙන. තත්ථාති** ගාමද්වාරෙ. **නිට්ඨුභනන්ති** උදකනිට්ඨුභනට්ඨානං. **තෙසූති** මනුස්සෙසු. ඤාණචක්ඛුසම්පන්නත්තා **චක්ඛුමා. ඊදිසොති** සුසම්මට්ඨචෙතියඞ්ගණාදිකො. **විසුද්ධිපවාරණන්ති** ඛීණාසවභාවෙන පවාරණං.

වීථිං ඔතරිත්වා ඉතො චිතො ච අනොලොකෙත්වා පඨමමෙව වීථියො සල්ලක්ඛෙතබ්බාති ආහ **‘‘වීථියො සල්ලක්ඛෙත්වා’’**ති. යං සන්ධාය වුත්තං ‘‘පාසාදිකෙන අභික්කන්තෙන පටික්කන්තෙනා’’තිආදි (පාරා. 432). තං ගමනං දස්සෙතුං **‘‘තත්ථ චා’’**තිආදිමාහ. **‘‘න හි ජවෙන පිණ්ඩපාතියධුතඞ්ගං නාම කිඤ්චි අත්ථී’’**ති ඉමිනා ජවෙන ගමනෙ ලොලුප්පචාරිතා විය අසාරුප්පතං දස්සෙති. **උදකසකටන්ති** උදකසාරසකටං. තඤ්හි විසමභූමිභාගප්පත්තං නිච්චලමෙව කාතුං වට්ටති. **තදනුරූපන්ති** භික්ඛාදානානුරූපං. **‘‘ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤං උපට්ඨපෙත්වා’’**තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං පරතො ආගමිස්සති. රථස්ස අක්ඛානං තෙලෙන අබ්භඤ්ජනං, වණස්ස ලෙපනං, පුත්තමංසස්ස ඛාදනඤ්ච තිධා උපමා යස්ස ආහරණස්සාති තථා. **අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතන්ති** ‘‘යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා, යාපනායා’’තිආදිනා (ම. නි. 1.23; 2.24, 387; සං. නි. 4.120; අ. නි. 6.58; 5.9; විභ. 518; මහානි. 206) වුත්තෙහි අට්ඨහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං කත්වා. **‘‘නෙව දවායා’’**තිආදි පන පටික්ඛෙපමත්තදස්සනං. **හත්තකිලමථන්ති** හත්තවසෙන උප්පන්නකිලමථං. **පුරෙභත්තාදි** දිවාවසෙන වුත්තං. **පුරිමයාමාදි** රත්තිවසෙන.

ගතපච්චාගතෙසු කම්මට්ඨානස්ස හරණං වත්තන්ති අත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘හරණපච්චාහරණසඞ්ඛාත’’**න්ති ආහ. **‘‘යදි උපනිස්සයසම්පන්නො හොති’’**ති ඉදං ‘‘දෙවපුත්තො හුත්වා’’තිආදීසුපි සබ්බත්ථ සම්බජ්ඣිතබ්බං. තත්ථ පච්චෙකබොධියා උපනිස්සයසම්පදා කප්පානං ද්වෙ අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි, සතසහස්සඤ්ච තජ්ජා පුඤ්ඤඤාණසම්භාරසම්භරණං, සාවකබොධියා අග්ගසාවකානං එකමසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං, කප්පසතසහස්සඤ්ච, මහාසාවකානං (ථෙරගා. අට්ඨ. 2.වඞ්ගීසත්ථෙරගාථාවණ්ණනා විත්ථාරො) කප්පසතසහස්සමෙව, ඉතරෙසං පන අතීතාසු ජාතීසු විවට්ටුපනිස්සයවසෙන කාලනියමමන්තරෙන නිබ්බත්තිතං නිබ්බෙධභාගියකුසලං. **‘‘සෙය්‍යථාපී’’**තිආදිනා තස්මිං තස්මිං ඨානන්තරෙ එතදග්ගට්ඨපිතානං ථෙරානං සක්ඛිදස්සනං. තත්ථ **ථෙරො බාහියො දාරුචීරියොති** බාහියවිසයෙ සඤ්ජාතසංවඞ්ඪතාය බාහියො, දාරුචීරපරිහරණතො දාරුචීරියොති ච සමඤ්ඤිතො ථෙරො. සො හායස්මා –

> ‘‘තස්මා තිහ තෙ බාහිය එවං සික්ඛිතබ්බං ‘දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සති, සුතෙ, මුතෙ, විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තං භවිස්සතී’ති, එවඤ්හි තෙ බාහිය සික්ඛිතබ්බං. යතො ඛො තෙ බාහිය දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සති, සුතෙ, මුතෙ, විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තං භවිස්සති, තතො ත්වං බාහිය න තෙන. යතො ත්වං බාහිය න තෙන, තතො බාහිය න තත්ථ. යතො ත්වං බාහිය න තත්ථ, තතො ත්වං බාහිය නෙවිධ න හුරං න උභයමන්තරෙන, එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා’ති’’ (උදා. 10).

එත්තකාය දෙසනාය අරහත්තං සච්ඡාකාසි. එවං සාරිපුත්තත්ථෙරාදීනම්පි මහාපඤ්ඤතාදිදීපනානි සුත්තපදානි විත්ථාරතො වත්තබ්බානි. විසෙසතො පන අඞ්ගුත්තරාගමෙ එතදග්ගසුත්තපදානි (අ. නි. 1.188) **සිඛාපත්තන්**ති කොටිප්පත්තං නිට්ඨානප්පත්තං සබ්බථා පරිපුණ්ණතො.

තන්ති අසම්මුය්හනං. **එවන්**ති ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන වෙදිතබ්බං. ''අත්තා අභික්කමතී''ති ඉමිනා දිට්ඨිගාහවසෙන, **''අහං අභික්කමාමී''**ති ඉමිනා මානගාහවසෙන, තදුභයස්ස පන විනා තණ්හාය අප්පවත්තනතො තණ්හාගාහවසෙනාති තීහිපි මඤ්ඤනාහි අන්ධබාලපුථුජ්ජනස්ස අභික්කමෙ සම්මුය්හනං දස්සෙති. **''තථා අසම්මුය්හන්තො''**ති වත්වා තදෙව අසම්මුය්හනං යෙන සනවිනිබ්භොගෙන හොති, තං දස්සෙන්තො **''අභික්කමාමී''**තිආදිමාහ. **චිත්තසමුට්ඨානවායොධාතූ**ති තෙනෙව අභික්කමනචිත්තෙන සමුට්ඨානා, තංචිත්තසමුට්ඨානිකා වා වායොධාතු. **විඤ්ඤත්තින්**ති කායවිඤ්ඤත්තිං. **ජනයමානා උප්පජ්ජති** තස්සා විකාරභාවතො. **ඉතීති** තස්මා උප්පජ්ජනතො. **චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරවසෙනාති** කිරියමයචිත්තසමුට්ඨානවායොධාතුයා විචලනාකාරසඞ්ඛාතකායවිඤ්ඤත්තිවසෙන. **තස්සාති** අට්ඨිසඞ්ඝාටස්ස. **අභික්කමතොති** අභික්කමන්තස්ස. **ඔමත්තාති** අවමත්තා ලාමකප්පමාණා. වායොධාතුතෙජොධාතුවසෙන **ඉතරා ද්වෙ** ධාතුයො.

ඉදං වුත්තං හොති – යස්මා චෙත්ථ වායොධාතුයා අනුගතා තෙජොධාතු උද්ධරණස්ස පච්චයො. උද්ධරණගතිකා හි තෙජොධාතු, තෙන තස්සා උද්ධරණෙ වායොධාතුයා අනුගතභාවො හොති, තස්මා ඉමාසං ද්වින්නමෙත්ථ සාමත්ථියතො අධිමත්තතා, තථා අභාවතො පන ඉතරාසං ඔමත්තතාති. යස්මා පන තෙජොධාතුයා අනුගතා වායොධාතු අතිහරණවීතිහරණානං පච්චයො. කිරියගතිකාය හි වායොධාතුයා අතිහරණවීතිහරණෙසු සාතිසයො බ්‍යාපාරො, තෙන තස්සා තත්ථ තෙජොධාතුයා අනුගතභාවො හොති, තස්මා ඉමාසං ද්වින්නමෙත්ථ සාමත්ථියතො අධිමත්තතා, ඉතරාසඤ්ච තදභාවතො ඔමත්තතාති දස්සෙති **''තථා අතිහරණවීතිහරණෙසූ''**ති ඉමිනා. සතිපි චෙත්ථ අනුගමකානුගන්තබ්බතාවිසෙසෙ තෙජොධාතුවායොධාතුභාවමත්තං සන්ධාය තථාසද්දග්ගහණං කතං. පඨමෙ හි නයෙ තෙජොධාතුයා අනුගමකතා, වායොධාතුයා අනුගන්තබ්බතා, දුතියෙ පන වායොධාතුයා අනුගමකතා, තෙජොධාතුයා අනුගන්තබ්බතාති. තත්ථ අක්කන්තට්ඨානතො පාදස්ස උක්ඛිපනං **උද්ධරණං,** ඨිතට්ඨානං අතික්කමිත්වා පුරතො හරණං **අතිහරණං.** ඛාණුආදිපරිහරණත්ථං, පතිට්ඨිතපාදඝට්ටනාපරිහරණත්ථං වා පස්සෙන හරණං **වීතිහරණං,** යාව පතිට්ඨිතපාදො, තාව හරණං **අතිහරණං,** තතො පරං හරණං **වීතිහරණන්**ති වා අයමෙතෙසං විසෙසො.

යස්මා පථවීධාතුයා අනුගතා ආපොධාතු වොස්සජ්ජනෙ පච්චයො. ගරුතරසභාවා හි ආපොධාතු, තෙන තස්සා වොස්සජ්ජනෙ පථවීධාතුයා අනුගතභාවො හොති, තස්මා තාසං ද්වින්නමෙත්ථ සාමත්ථියතො අධිමත්තතා, ඉතරාසඤ්ච තදභාවතො ඔමත්තතාති දස්සෙන්තො ආහ **''වොස්සජ්ජනෙ...පෙ.... බලවතියො''**ති. යස්මා පන ආපොධාතුයා අනුගතා පථවීධාතු සන්නික්ඛෙපනස්ස පච්චයො. පතිට්ඨාභාවෙ විය පතිට්ඨාපනෙපි තස්සා සාතිසයකිච්චත්තා ආපොධාතුයා තස්සා අනුගතභාවො හොති, තථා ඝට්ටනකිරියාය පථවීධාතුයා වසෙන සන්නිරුජ්ඣනස්ස සිජ්ඣනතො තස්සා සන්නිරුජ්ඣනෙපි ආපොධාතුයා අනුගතභාවො හොති, තස්මා වුත්තං **''තථා සන්නික්ඛෙපනසන්නිරුජ්ඣනෙසූ''**ති.

අනුගමකානුගන්තබ්බතාවිසෙසෙපි සති පථවීධාතුආපොධාතුභාවමත්තං සන්ධාය තථාසද්දග්ගහණං කතං. පඨමෙ හි නයෙ පථවීධාතුයා අනුගමකතා, ආපොධාතුයා අනුගන්තබ්බතා, දුතියෙ පන ආපොධාතුයා අනුගමකතා, පථවීධාතුයා අනුගන්තබ්බතාති. **වොස්සජ්ජනඤ්**චෙත්ථ පාදස්ස ඔනාමනවසෙන වොස්සග්ගො, තතො පරං භූමිආදීසු පතිට්ඨාපනං **සන්නික්ඛෙපනං,** පතිට්ඨාපෙත්වා නිම්මද්දනවසෙන ගමනස්ස සන්නිරොධො **සන්නිරුජ්ඣනං.**

තත්ථාති තස්මිං අතික්කමනෙ, තෙසු වා යථාවුත්තෙසු උද්ධරණාතිහරණවීතිහරණවොස්සජ්ජනසන්නික්ඛෙපනසන්නිරුජ්ඣනසඞ්ඛාතෙසු ඡසු කොට්ඨාසෙසු. **උද්ධරණෙති** උද්ධරණක්ඛණෙ. **රූපාරූපධම්මාති** උද්ධරණාකාරෙන පවත්තා රූපධම්මා, තංසමුට්ඨාපකා ච අරූපධම්මා. **අතිහරණං න පාපුණන්ති** ඛණමත්තාවට්ඨානතො. සබ්බත්ථ එස නයො. **තත්ථ තත්ථෙවාති** යත්ථ යත්ථ උද්ධරණාදිකෙ උප්පන්නා, තත්ථ තත්ථෙව. න හි ධම්මානං දෙසන්තරසඞ්කමනං අත්ථි ලහුපරිවත්තනතො. **පබ්බං පබ්බන්ති** පරිච්ඡෙදං පරිච්ඡෙදං. **සන්ධි සන්ධීති** ගණ්ඨි ගණ්ඨි. **ඔධි ඔධීති** භාගං භාගං. සබ්බඤ්චෙතං උද්ධරණාදිකොට්ඨාසෙ සන්ධාය සභාගසන්තතිවසෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉතරො එව හි රූපධම්මානම්පි පවත්තික්ඛණො ගමනයොගගමනස්සාදානං දෙවපුත්තානං හෙට්ඨුපරියෙන පටිමුඛං ධාවන්තානං සිරසි, පාදෙ ච බන්ධඛුරධාරාසමාගමතොපි සීඝතරො, යථා තිලානං භිජ්ජයමානානං පටපටායනෙන භෙදො ලක්ඛීයති, එවං සඞ්ඛතධම්මානං උප්පාදෙනාති දස්සනත්ථං **''පටපටායන්තා''**ති වුත්තං, උප්පාදවසෙන පටපට-සද්දං අකරොන්තාපි කරොන්තා වියාති අත්ථො. තිලභෙදලක්ඛණං පටපටායනං විය හි සඞ්ඛතභෙදලක්ඛණං උප්පාදො උප්පන්නානමෙකන්තතො භින්නත්තා. **තත්ථාති** අභික්කමනෙ. **කො එකො අභික්කමති** නාභික්කමතියෙව. **කස්ස වා එකස්ස අභික්කමනං** සියා, න සියා එව. කස්මා? **පරමත්ථතො හි...පෙ.... ධාතූනං සයනං,** තස්මාති අත්ථො. අන්ධබාලපුථුජ්ජනසම්මූළ්හස්ස අත්තනො අභික්කමනනිවත්තනඤ්හෙතං වචනං. අථ වා **''කො එකො...පෙ.... අභික්කමන''**න්ති චොදනාය ''පරමත්ථතො හී''තිආදිනා සොධනා වුත්තා.

තස්මිං තස්මිං කොට්ඨාසෙති යථාවුත්තෙ ඡබ්බිධෙපි කොට්ඨාසෙ ගමනාදිකස්ස අපච්චාමට්ඨත්තා. ‘‘සද්ධිං රූපෙන උප්පජ්ජතෙ, නිරුජ්ඣතී’’ති ච සිලොකපදෙන සහ සම්බන්ධො. තත්ථ පඨමපදසම්බන්ධෙ **රූපෙනාති** යෙන කෙනචි සහුප්පජ්ජනකෙන රූපෙන. දුතියපදසම්බන්ධෙ පන **‘‘රූපෙනා’’**ති ඉදං යං තතො නිරුජ්ඣමානචිත්තතො උපරි සත්තරසමචිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ උප්පන්නං, තදෙව තස්ස නිරුජ්ඣමානචිත්තස්ස නිරොධෙන සද්ධිං නිරුජ්ඣනකං සත්තරසචිත්තක්ඛණායුකං රූපං සන්ධාය වුත්තං, අඤ්ඤථා රූපාරූපධම්මා සමානායුකා සියුං. යදි ච සියුං, අථ ‘‘රූපං ගරුපරිණාමං දන්ධනිරොධ’’න්තිආදි (විභ. අට්ඨ. පකිණ්ණකකථා) අට්ඨකථාවචනෙහි, ‘‘නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකධම්මම්පි සමනුපස්සාමි, යං එවං ලහුපරිවත්තං, යථයිදං චිත්ත’’න්ති (අ. නි. 1.38) එවමාදිපාළිවචනෙහි ච විරොධො සියා. චිත්තචෙතසිකා හි සාරම්මණසභාවා යථාබලං අත්තනො ආරම්මණපච්චයභූතමත්ථං විභාවෙන්තො එව උප්පජ්ජන්ති, තස්මා තෙසං තංසභාවනිප්ඵත්තිඅනන්තරං නිරොධො, රූපධම්මා පන අනාරම්මණා පකාසෙතබ්බා, එවං තෙසං පකාසෙතබ්බභාවනිප්ඵත්ති සොළසහි චිත්තෙහි හොති, තස්මා එකචිත්තක්ඛණාතීතෙන සහ සත්තරසචිත්තක්ඛණායුකතා රූපධම්මානම්ච්ඡිතාති. ලහුපරිවත්තනවිඤ්ඤාණවිසෙසස්ස සඞ්ගතිමත්තපච්චයතාය තිණ්ණං ඛන්ධානං, විසයසඞ්ගතිමත්තතාය ච විඤ්ඤාණස්ස ලහුපරිවත්තිතා, දන්ධමහාභූතපච්චයතාය රූපස්ස ගරුපරිවත්තිතා. යථාභූතං නානාධාතුඤාණං ඛො පන තථාගතස්සෙව, තෙන ච පුරෙජාතපච්චයො රූපධම්මොව වුත්තො, පච්ඡාජාතපච්චයො ච තථෙවාති රූපාරූපධම්මානං සමානක්ඛණතා න යුජ්ජතෙව, තස්මා වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බොති **ආචරියෙන** (දී. නි. ටී. 1.214) වුත්තං , තදෙතං චිත්තානුපරිවත්තියා විඤ්ඤත්තියා එකනිරොධභාවස්ස සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා එවං වුත්තං. තතො සවිඤ්ඤත්තිකෙන පුරෙතරං සත්තරසමචිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ උප්පන්නෙන **රූපෙන** සද්ධිං **අඤ්ඤං චිත්තං නිරුජ්ඣතීති** අත්ථො වෙදිතබ්බො. අඤ්ඤං චිත්තං නිරුජ්ඣති, අඤ්ඤං උප්පජ්ජතෙ චිත්තන්ති යොජෙතබ්බං. අඤ්ඤො හි සද්දක්කමො, අඤ්ඤො අත්ථක්කමොති. යඤ්හි පුරිමුප්පන්නං චිත්තං, තං නිරුජ්ඣන්තං අඤ්ඤස්ස පච්ඡා උප්පජ්ජමානස්ස අනන්තරාදිපච්චයභාවෙනෙව නිරුජ්ඣති, තථා ලද්ධපච්චයමෙව අඤ්ඤම්පි උප්පජ්ජතෙ චිත්තං, අවත්ථාවිසෙසතො චෙත්ථ අඤ්ඤථා. යදි එවං තෙසමුභින්නං අන්තරො ලබ්භෙය්‍යාති චොදනං ‘‘නො’’ති අපනෙතුමාහ **‘‘අවීචි මනුසම්බන්ධො’’**ති, යථා වීචි අන්තරො න ලබ්භති, තදෙවෙදන්ති අවිසෙසං විදූ මඤ්ඤන්ති, එවං අනු අනු සම්බන්ධො චිත්තසන්තානො, රූපසන්තානො ච **නදීසොතොව** නදියං උදකප්පවාහො විය **වත්තතීති** අත්ථො. **අවීචීති** හි නිරන්තරතාවසෙන භාවනපුංසකවචනං.

අභිමුඛං ලොකිතං **ආලොකිතන්ති** ආහ **‘‘පුරතොපෙක්ඛන’’**න්ති. යංදිසාභිමුඛො ගච්ඡති, තිට්ඨති, නිසීදති, සයති වා, තදභිමුඛං පෙක්ඛනන්ති වුත්තං හොති. යස්මා ච තාදිසමාලොකිතං නාම හොති, තස්මා තදනුගතදිසාලොකනං විලොකිතන්ති ආහ **‘‘අනුදිසාපෙක්ඛන’’**න්ති, අභිමුඛදිසානුරූපගතෙසු වාමදක්ඛිණපස්සෙසු විවිධා පෙක්ඛනන්ති වුත්තං හොති. හෙට්ඨාඋපරිපච්ඡාපෙක්ඛනඤ්හි **‘‘ඔලොකිතඋල්ලොකිතාපලොකිතානී’’**ති ගහිතානි. **සාරුප්පවසෙනාති** සමණපතිරූපවසෙන, ඉමිනාව අසාරුප්පවසෙන ඉතරෙසමග්ගහණන්ති සිජ්ඣති. සම්මජ්ජනපරිභණ්ඩාදිකරණෙ ඔලොකිතස්ස, උල්ලොකහරණාදීසු උල්ලොකිතස්ස, පච්ඡතො ආගච්ඡන්තපරිස්සයපරිවජ්ජනාදීසු අපලොකිතස්ස ච සියා සම්භවොති ආහ **‘‘ඉමිනා වා’’**තිආදි, එතෙන උපලක්ඛණමත්තඤ්චෙතන්ති දස්සෙති.

කායසක්ඛින්ති කායෙන සච්ඡිකතං පච්චක්ඛකාරිනං, සාධකන්ති අත්ථො. සො හි ආයස්මා විපස්සනාකාලෙ ‘‘යමෙවාහං ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතං නිස්සාය සාසනෙ අනභිරතිආදිවිප්පකාරං පත්තො, තමෙව සුට්ඨු නිග්ගහෙස්සාමී’’ති උස්සාහජාතො බලවහිරොත්තප්පො, තත්ථ ච කතාධිකාරත්තා ඉන්ද්‍රියසංවරෙ උක්කංසපාරමිප්පත්තො, තෙනෙව නං සත්ථා ‘‘එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං, යදිදං නන්දො’’ති (අ. නි. 1.230) එතදග්ගෙ ඨපෙසි. **නන්දස්සාති** කත්තුත්ථෙ සාමිවචනං. **ඉතීති** ඉමිනා ආලොකනෙන.

සාත්ථකතා ච සප්පායතා ච වෙදිතබ්බා ආලොකිතවිලොකිතස්සාති අජ්ඣාහරිත්වා සම්බන්ධො. **තස්මාති** කම්මට්ඨානාවිජහනස්සෙව ආලොකිතවිලොකිතෙ. ගොචරසම්පජඤ්ඤභාවතො **එත්ථාති** ආලොකිතවිලොකිතෙ. **අත්තනො කම්මට්ඨානවසෙනෙවාති** ඛන්ධාදිකම්මට්ඨානවසෙනෙව ආලොකනවිලොකනං කාතබ්බං, න අඤ්ඤො උපායො ගවෙසිතබ්බොති අධිප්පායො. **කම්මට්ඨානසීසෙනෙවාති** වක්ඛමානකම්මට්ඨානමුඛෙනෙව. යස්මා පන ආලොකිතාදි නාම ධම්මමත්තස්සෙව පවත්තිවිසෙසො, තස්මා තස්ස යාථාවතො ජානනං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤන්ති දස්සෙතුං **‘‘අබ්භන්තරෙ’’**තිආදි වුත්තං. **ආලොකෙතාති** ආලොකෙන්තො. තථා **විලොකෙතා. විඤ්ඤත්තින්ති** කායවිඤ්ඤත්තිං. **ඉතීති** තස්මා උප්පජ්ජනතො. **චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරවසෙනාති** කිරියමයචිත්තසමුට්ඨානාය වායොධාතුයා චිචලනාකාරසඞ්ඛාතකායවිඤ්ඤත්තිවසෙන. **අක්ඛිදලන්ති** අක්ඛිපටලං. **අධො සීදතීති** ඔසීදන්තං විය හෙට්ඨා ගච්ඡති. **උද්ධං ලඞ්සෙතීති** ලඞ්සෙන්තං විය උපරි ගච්ඡති. **යන්තකෙනාති** අක්ඛිදලෙසු යොජිතරජ්ජුයො ගහෙත්වා පරිබ්භමනකචක්කෙන. **තතොති** තථා අක්ඛිදලානමොසීදනුල්ලඞ්ඝනතො. මනොද්වාරිකජවනස්ස මූලකාරණපරිජානනං **මූලපරිඤ්ඤා.** ආගන්තුකස්ස අබ්භාගතස්ස, තාවකාලිකස්ස ච තඞ්ඛණමත්තපවත්තකස්ස භාවො **ආගන්තුකතාවකාලිකභාවො,** තෙසං වසෙන.

තත්ථාති තෙසු ගාථාය දස්සිතෙසු සත්තසු චිත්තෙසු. **අඞ්ගකිච්චං සාධයමානන්ති** පධානභූතඅඞ්ගකිච්චං නිප්ඵාදෙන්තං, සරීරං හුත්වාති වුත්තං හොති. භවඞ්ගඤ්හි පටිසන්ධිසදිසත්තා පධානමඞ්ගං, පධානඤ්ච ‘‘සරීර’’න්ති වුච්චති, අවිච්ඡෙදප්පවත්තිහෙතුභාවෙන වා කාරණකිච්චං සාධයමානන්ති අත්ථො. **තං ආවට්ටෙත්වාති**

භවඞ්ගසාමඤ්ඤවසෙන වුත්තං, පවත්තාකාරවිසෙසවසෙන පන අතීතාදිනා තිබ්බිධං, තත්ථ ච භවඞ්ගුපච්ඡෙදස්සෙව ආවට්ටනං. **තන්නිරොධාති** තස්ස නිරුජ්ඣනතො, අනන්තරපච්චයවසෙන හෙතුවචනං. **"පඨමජවනෙපි…පෙ…. සත්තමජවනෙපී"**ති ඉදං පඤ්චද්වාරිකවීථියං ''අයං ඉත්ථී, අයං පුරිසො''ති රජ්ජනාදුස්සනමුය්හනානමභාවං සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ හි ආවජ්ජනවොට්ඨබ්බනානං පුරෙතරං පවත්තායොනිසොමනසිකාරවසෙන අයොනිසො ආවජ්ජනවොට්ඨබ්බනාකාරෙන පවත්තනතො ඉට්ඨෙ ඉත්ථිරූපාදිම්හි ලොභසහගතමත්තං ජවනං උප්පජ්ජති, අනිට්ඨෙ ච දොසසහගතමත්තං, න පනෙකන්තරජ්ජනාදුස්සනාදි, මනොද්වාරෙ එව එකන්තරජ්ජනාදුස්සනාදි හොති, තස්ස පන මනොද්වාරිකස්ස රජ්ජනාදුස්සනාදිනො පඤ්චද්වාරිකජවනං මූලං, යථාවුත්තං වා සබ්බම්පි භවඞ්ගාදි, එවං මනොද්වාරිකජවනස්ස මූලකාරණවසෙන මූලපරිඤ්ඤා වුත්තා, ආගන්තුකතාවකාලිකතා පන පඤ්චද්වාරික ජවනස්සෙව අපුබ්බභාවවසෙන, ඉත්තරතාවසෙන ච. **යුද්ධමණ්ඩලෙති** සඞ්ගාමප්පදෙසෙ. **හෙට්ඨුපරියවසෙනාති** හෙට්ඨා ච උපරි ච පරිවත්තමානවසෙන, අපරාපරං භවඞ්ගුප්පත්තිවසෙනාති අත්ථො. තථා භවඞ්ගුප්පාදවසෙන හි තෙසං භිජ්ජිත්වා පතනං, ඉමිනා පන හෙට්ඨිමස්ස, උපරිමස්ස ච භවඞ්ගස්ස අපරාපරුප්පත්තිවසෙන පඤ්චද්වාරිකජවනතො විසදිසස්ස මනොද්වාරිකජවනස්ස උප්පාදං දස්සෙති තස්ස වසෙනෙව රජ්ජනාදිපවත්තනතො. තෙනෙවාහ **"රජ්ජනාදිවසෙන ආලොකිතවිලොකිතං හොතී"**ති.

ආපාථන්ති ගොචරභාවං. **සකකිච්චනිප්ඵාදනවසෙනාති** ආවජ්ජනාදිකිච්චනිප්ඵාදනවසෙන. **තන්ති** ජවනං. චක්ඛුද්වාරෙ රූපස්ස ආපාථගමනෙන ආවජ්ජනාදීනං පවත්තනතො පවත්තිකාරණවසෙනෙව **"ගෙහභූතෙ"**ති වුත්තං, න නිස්සයවසෙන. **ආගන්තුකපුරිසො වියාති** අබ්භාගතපුරිසො විය. දුවිධා හි ආගන්තුකා අතිථිඅබ්භාගතවසෙන. තත්ථ කතපරිචයො **"අතිථී"**ති වුච්චති, අකතපරිචයො **"අබ්භාගතො"**ති, අයමෙවිධාධිප්පෙතො. තෙනාහ **"යථා පරගෙහෙ"**තිආදි . **තස්සාති** ජවනස්ස රජ්ජනාදුස්සනමුය්හනං අයුත්තන්ති සම්බන්ධො. **ආසිනෙසූති** නිසින්නෙසු. **ආණාකරණන්ති** අත්තනො වසකරණං.

සද්ධිං සම්පයුත්තධම්මෙහි ඵස්සාදීහි. **තත්ථ තත්ථෙව** සකකිච්චනිප්ඵාදනට්ඨානෙ **භිජ්ජන්ති. ඉතීති** තස්මා ආවජ්ජනාදිවොට්ඨබ්බනපරියොසානානං භිජ්ජනතො. **ඉත්තරානීති** අචිරට්ඨීතිකානි. **තත්ථාති** තස්මිං වචනෙ අයං උපමාති අත්ථො. උදයබ්බයපරිච්ඡින්නො තාව තත්තකො කාලො එතෙසන්ති **තාවකාලිකානි,** තස්ස භාවො, තංවසෙන.

එතන්ති අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං. **එත්ථාති** එතස්මිං යථාවුත්තධම්මසමුදායෙ. **දස්සනං** චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, තස්ස වසෙනෙව ආලොකනවිලොකනපඤ්ඤායනතො ආවජ්ජනාදිනමග්ගහණං.

සමවායෙති සාමග්ගියං. **තත්ථාති** පඤ්චක්ඛන්ධවසෙන ආලොකනවිලොකන පඤ්ඤායමානෙ. නිමිත්තත්ථෙ චෙතං භුම්මං, තබ්බිනිමුත්තකො **කො එකො ආලොකෙති** න ත්වෙව ආලොකෙති. **කො ච එකො විලොකෙති** නත්වෙව විලොකෙතීති අත්ථො.

"තථා"තිආදි ආයතනවසෙන, ධාතුවසෙන ච දස්සනං. චක්ඛුරූපානි යථාරහං දස්සනස්ස නිස්සයාරම්මණපච්චයො, තථා ආවජ්ජනා අනන්තරාදිපච්චයො, ආලොකො උපනිස්සයපච්චයොති දස්සනස්ස සුත්තන්තනයෙන පරියායතො පච්චයතා වුත්තා. **සහජාතපච්චයොපි** දස්සනස්සෙව, නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං අඤ්ඤමඤ්ඤසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතාදිපච්චයානම්පි ලබ්භනතො, ''සහජාතාදිපච්චයා''තිපි අධුනා පාඨො දිස්සති. **"එව"**න්තිආදි නිගමනං.

ඉදානි යථාපාඨං සමිඤ්ජනපසාරණෙසු සම්පජානං විභාවෙන්තො **"සමිඤ්ජිතෙ පසාරිතෙ"**තිආදිමාහ. තත්ථ **පබ්බානන්ති** පබ්බභූතානං. තංසමිඤ්ජනපසාරණෙනෙව හි සබ්බෙසං හත්ථපාදානං සමිඤ්ජනපසාරණං හොති, පබ්බමෙතෙසන්ති වා **පබ්බා** යථා ''සද්ධො''ති, පබ්බවන්තානන්ති අත්ථො. **චිත්තවසෙනෙවාති** චිත්තරුචියා එව, චිත්තසාමත්ථියා වා. යං යං චිත්තං උප්පජ්ජති සාත්ථෙපි අනත්ථෙපි සමිඤ්ජිතුං, පසාරිතුං වා, තංතංචිත්තානුගතෙනෙව සමිඤ්ජනපසාරණමකත්වාති වුත්තං හොති. **තත්ථාති** සමිඤ්ජනපසාරණෙසු අත්ථානත්ථපරිග්ගණ්හනං වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. **ඛණෙ ඛණෙති** තථා ඨිතක්ඛණස්ස බ්‍යාපනිච්ඡාවචනං. **වෙදනාති** සන්ථම්භනාදීහි රුජ්ජනා. **"වෙදනා උප්පජ්ජතී"**තිආදිනා පරම්පරපයොජනං දස්සෙති. තථා **"තා වෙදනා නුප්පජ්ජන්තී"**තිආදිනාපි. පුරිමං පුරිමඤ්හි පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස කාරණවචනං. **කාලෙති** සමිඤ්ජිතුං, පසාරිතුං වා යුත්තකාලෙ. **ඵාතින්ති** වුද්ධිං. ඣානාදි පන **විසෙසො.**

තත්‍රායං නයොති සප්පායාසප්පායඅපරිග්ගණ්හනෙ වත්ථුසන්දස්සනසංඛාතො නයො. තදපරිග්ගහණෙ ආදීනවදස්සනෙනෙව පරිග්ගහණෙපි ආනිසංසො විභාවිතොති තෙසම්ධ උදාහරණං වෙදිතබ්බං. **මහාචෙතියඞ්ගණෙති** දුට්ඨගාමණිරඤ්ඤා කතස්ස හෙමමාලීනාමකස්ස මහාචෙතියස්ස අඞ්ගණෙ. වුත්තඤ්හි –

> ''දීපප්පසාදකො ථෙරො, රාජිනො අයයාකස්ස මෙ;
> එවං කිරාහ නත්තා තෙ, දුට්ඨගාමණී භූපති.

මහාපුඤ්ඤො මහාථූපං, සොණ්ණමාලිං මනොරමං;
වීසං හත්ථසතං උච්චං, කාරෙස්සති අනාගතෙ''ති.

භූමිප්පදෙසො චෙත්ථ **අඞ්ගණං** ''උදඞ්ගණෙ තත්ථ පපං අවින්දු''න්තිආදීසු (ජා. 1.1.2) විය, තස්මා උපචාරභූතෙ සුසඞ්ඛතෙ භූමිප්පදෙසෙති අත්ථො. **තෙනෙව කාරණෙන ගිහී ජාතොති** කායසංසග්ගසමාපජ්ජනහෙතුනා උක්කණ්ඨිතො හුත්වා හීනායාවත්තො. **ඣායීති** ඣායනං ඩය්හනමාපජ්ජි. මහාචෙතියඞ්ගණෙපි චීවරකුටිං කත්වා තත්ථ සජ්ඣායං ගණ්හන්තීති වුත්තං **''චීවරකුටිදණ්ඩකෙ''**ති, චීවරකුටියා චීවරඡදනත්ථාය කතදණ්ඩකෙති අත්ථො. **''මණිසප්පො** නාම සීහළදීපෙ විජ්ජමානා එකා සප්පජාතීති වදන්ති''ති ආචරියානන්දත්ථෙරෙන, (විභ. මූලටී. 242) **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** (දී. නි. ටී. 1.214) ච වුත්තං. ''කෙචි, අපරෙ, අඤ්ඤෙ''ති වා අවත්වා ''වදන්ති''ච්චෙව වචනඤ්ච සාරතො ගහෙතබ්බතාවිඤ්ඤාපනත්ථං අඤ්ඤථා ගහෙතබ්බස්ස අවචනතො, තස්මා න නීලසප්පාදි ඉධ ''මණිසප්පො''ති වෙදිතබ්බො.

මහාථෙරවත්ථුනාති එවංනාමකස්ස ථෙරස්ස වත්ථුනා. **අන්තෙවාසිකෙහීති** තත්ථ නිසින්නෙසු බහූසු අන්තෙවාසිකෙසු එකෙන අන්තෙවාසිකෙන. තෙනාහ **''තං අන්තෙවාසිකා පුච්ඡිංසූ''**ති. **කම්මට්ඨානන්ති** ''අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම''තිආදිනා (දී. නි. අට්ඨ. 1.214) වක්ඛමානප්පකාරං ධාතුකම්මට්ඨානං. පකරණතොපි හි අත්ථො විඤ්ඤායතීති. තත්ථ ඨිතානං පුච්ඡන්තානං සඞ්ගහණවසෙන ''තුම්හෙහී''ති පුන පුථුවචනකරණං. එවං රූපං සභාවො යස්සාති **එවරූපො** නිග්ගහිතලොපවසෙන තෙන , කම්මට්ඨානමනසිකාරසභාවෙනාති අත්ථො. **එවමෙත්ථාපීති අපි-** සද්දෙන හෙට්ඨා වුත්තං ආලොකිතවිලොකිතපක්ඛමපෙක්ඛනං කරොති. අයං නයො උපරිපි.

සුත්තාකඩ්ඪනවසෙනාති යන්තෙ යොජිතසුත්තානං ආවිඤ්ජනවසෙන. **දාරුයන්තස්සාති** දාරුනා කතයන්තරූපස්ස. තං තං කිරියං යාති පාපුණාති, හත්ථපාදාදීහි වා තං තං ආකාරං කුරුමානං යාති ගච්ඡතීති **යන්තං,** නටකාදිපඤ්චාලිකාරූපං, දාරුනා කතං යන්තං තථා, නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං. තථා හි නං පොත්ථෙන වත්ථෙන අලඞ්කරියත්තා **පොත්ථලිකා,** පඤ්ච අඞ්ගානි යස්සා සජීවස්සෙවාති **පඤ්චාලිකාති** ච වොහරන්ති. **හත්ථපාදලළනන්ති** හත්ථපාදානං කම්පනං, හත්ථපාදෙහි වා ලීළාකරණං.

සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධාරණෙති එත්ථ සඞ්ඝාටිචීවරානං සමානධාරණතාය එකතොදස්සනං ගන්ථගරුතාපනයනත්ථං, අන්තරවාසකස්ස **නිවාසනවසෙන,** සෙසානං **පාරුපනවසෙනාති** යථාරහමත්ථො. **තත්ථාති** සඞ්ඝාටිචීවරධාරණපත්තධාරණෙසු. **වුත්තප්පකාරොති** පච්චවෙක්ඛණවිධිනා සුත්තෙ වුත්තප්පභෙදො.

උණ්හපකතිකස්සාති උණ්හාලුකස්ස පරිළාහබහුලකායස්ස. **සීතාලුකස්සාති** සීතබහුලකායස්ස. **ඝනන්ති** අප්පිතං. **දුපට්ටන්ති** නිදස්සනමත්තං. ''උතුද්ධටානං දුස්සානං චතුග්ගුණං සඞ්ඝාටිං, දිගුණං උත්තරාසඞ්ගං, දිගුණං අන්තරවාසකං, පංසුකූලෙ යාවදත්ථ''න්ති (මහාව. 348) හි වුත්තං. **විපරීතන්ති** තදුභයතො විපරීතං, තෙසං තිණ්ණම්පි **අසප්පායං.** කස්මාති ආහ **''අග්ගළාදිදානෙනා''**තිආදි. උද්ධරිත්වා අල්ලීයාපනඛණ්ඩං **අග්ගළං. ආදිසද්දෙන** තුන්නකම්මාදීනි සඞ්ගණ්හාති. **තථා-**සද්දො අනුකඩ්ඪනත්ථො, අසප්පායමෙවාති. පට්ටුණ්ණදෙසෙ පාණකෙහි සඤ්ජාතවත්ථං **පට්ටුණ්ණං.** වාකවිසෙසමයං සෙතවණ්ණං **දුකූලං. ආදි**සද්දෙන කොසෙය්‍යකම්බලාදිකං සානුලොමං කප්පියචීවරං සඞ්ගණ්හාති. කස්මාති වුත්තං **''තාදිසඤ්හී''**තිආදි. **අරඤ්ඤෙ එකකස්ස නිවාසන්තරායකරන්ති** බ්‍රහ්මචරියන්තරායෙකදෙසමාහ. චොරාදිසාධාරණතො ච තථා වුත්තං. නිප්පරියායෙන තං අසප්පායන්ති සම්බන්ධො. අනෙනෙව යථාවුත්තමසප්පායං අනෙකන්තං තථාරූපපච්චයෙන කස්සචි කදාචි සප්පායසම්භවතො. ඉදං පන ද්වයං එකන්තමෙව අසප්පායං කස්සචි කදාචිපි සප්පායාභාවතොති දස්සෙති. මිච්ඡා ආජීවන්ති එතෙනාති **මිච්ඡාජීවො,** අනෙසනවසෙන පච්චයපරියෙසනපයොගො. නිමිත්තකම්මාදීහි පවත්තො මිච්ඡාජීවො තථා, එතෙන එකවීසතිවිධං අනෙසනපයොගමාහ. වුත්තඤ්හි **සුත්තනිපාතට්ඨකථායං ඛුද්දකපාඨට්ඨකථායඤ්ච මෙත්තසුත්තවණ්ණනායං –**

> ''යො ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වා අත්තානං න සම්මා පයොජෙති, ඛණ්ඩසීලො හොති , එකවීසතිවිධං අනෙසනං නිස්සාය ජීවිකං කප්පෙති. සෙය්‍යථිදං? වෙළුදානං, පත්තදානං, පුප්ඵ, ඵල, දන්තකට්ඨ, මුඛොදක, සිනාන, චුණ්ණ, මත්තිකාදානං, චාටුකම්‍යතං, මුග්ගසූප්‍යතං, පාරිභට්‍යතං, ජඞ්ඝපෙසනිකං, වෙජ්ජකම්මං, දූතකම්මං, පහිණගමනං, පිණ්ඩපටිපිණ්ඩං, දානානුප්පදානං, වත්ථුවිජ්ජං, නක්ඛත්තවිජ්ජං, අඞ්ගවිජ්ජ''න්ති.

අභිධම්මටීකාකාරෙන පන **ආචරියානන්දත්ථෙරෙන** එවං වුත්තං –

> ''එකවීසති අනෙසනා නාම වෙජ්ජකම්මං කරොති, දූතකම්මං කරොති, පහිණකම්මං කරොති, ගණ්ඩං ඵාලෙති, අරුමක්ඛනං දෙති, උද්ධංවිරෙචනං දෙති, අධොවිරෙචනං දෙති, නත්ථුතෙලං පචති, වණතෙලං පචති, වෙළුදානං දෙති, පත්ත, පුප්ඵ, ඵල, සිනාන, දන්තකට්ඨ, මුඛොදක, චුණ්ණ, මත්තිකාදානං දෙති, චාටුකම්මං කරොති, මුග්ගසූපියං, පාරිභටුං, ජඞ්ඝපෙසනිකං ද්වාවීසතිමං දූතකම්මෙන සදිසං, තස්මා එකවීසතී''ති (ධ. ස. මූලටී. 150-51).

අට්ඨකථාවචනඤ්චෙත්ථ **බ්‍රහ්මජාලාදිසුත්තන්තනයෙන** වුත්තං, ටීකාවචනං පන **ඛුද්දකවත්ථුවිභඞ්ගාදිඅභිධම්මනයෙන**, අතො චෙත්ථ කෙසඤ්චි විසමතාති වදන්ති, වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. අපිච **"නිමිත්තකම්මාදී"**ති ඉමිනා නිමිත්තොභාසපරිකථායො වුත්තා. **"මිච්ඡාජීවො"**ති පන යථාවුත්තපයොගො, තස්මා නිමිත්තකම්මඤ්ච මිච්ඡාජීවො ච, තබ්බසෙන **උප්පන්නං අසප්පායං** සීලවිනාසනෙන අනත්ථාවහත්තාති අත්ථො. සමාහාරද්වන්දෙපි හි කත්ථචි පුල්ලිඞ්ගපයොගො දිස්සති යථා ''චිත්තුප්පාදො''ති. අතිරුචියෙ රාගාදයො, අතිඅරුචියෙ ච දොසාදයොති ආහ **"අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්තී"**ති. තන්ති තදුභයං. **කම්මට්ඨානාවිජහනවසෙනාති** වක්ඛමානකම්මට්ඨානස්ස අවිජහනවසෙන.

"අබ්භන්තරෙ අත්තා නාමා"තිආදිනා සඞ්ඛෙපතො අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං දස්සෙත්වා **"තත්ථ චීවරම්පි අචෙතන"**න්තිආදිනා චීවරස්ස විය **"කායොපි අචෙතනො"**ති කායස්ස අත්තසුඤ්ඤතාවිභාවනෙන තමත්ථං පරිදීපෙන්තො **"තස්මා නෙව සුන්දරං චීවරං ලභිත්වා"**තිආදිනා වුත්තස්ස ඉතරීතරසන්තොසස්ස කාරණං විභාවෙතීති දට්ඨබ්බං. එවඤ්හි සම්බන්ධො වත්තබ්බො – අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං දස්සෙන්තො **"අබ්භන්තරෙ"**තිආදිමාහ. අත්තසුඤ්ඤතාවිභාවනෙන පන තදත්ථං පරිදීපිතුං වුත්තං **"තත්ථ චීවර"**න්තිආදි. ඉදානි අත්තසුඤ්ඤතාවිභාවනස්ස පයොජනභූතං ඉතරීතරසන්තොසසඞ්ඛාතං ලද්ධගුණං පකාසෙන්තො ආහ **"තස්මා නෙව සුන්දර"**න්තිආදීති.

තත්ථ **අබ්භන්තරෙති** අත්තනො සන්තානෙ. **තත්ථාති** තස්මිං චීවරපාරුපනෙ. තෙසු වා පාරුපකත්තපාරුපිතබ්බචීවරෙසු. **කායොපීති** අත්තපඤ්ඤත්තිමත්තො කායොපි. ''තස්මා''ති අජ්ඣාහරිතබ්බං, අචෙතනත්තාති අත්ථො. **අහන්ති** කම්මභූතො කායො. **ධාතුයොති** චීවරසඞ්ඛාතො බාහිරා ධාතුයො. **ධාතුසමූහන්ති** කායසඞ්ඛාතං අජ්ඣත්තිකං ධාතුසමූහං. පොත්ථකරූපපටිච්ඡාදනෙ ධාතුයො ධාතුසමූහං පටිච්ඡාදෙන්ති වියාති සම්බන්ධො. පුසනං ස්නෙහසෙචනං, පූරණං වා **පොත්ථං,** ලෙපනබනනකිරියා, තෙන කතන්ති **පොත්ථකං,** තමෙව රූපං තථා, ඛනනකම්මනිබ්බත්තං දාරුමත්තිකාදිරූපම්ධාධිප්පෙතං. **තස්මාති** අචෙතනත්තා, අත්තසුඤ්ඤභාවතො වා.

නාගානං නිවාසො වම්මිකො **නාගවම්මිකො.** චිත්තීකරණට්ඨානභූතො රුක්ඛො **චෙතියරුක්ඛො.** කෙහිචි සක්කතස්සාපි කෙහිචි අසක්කතස්ස කායස්ස උපමානභාවෙන යොග්‍යත්තා තෙසම්ධ කථනං. **තෙහීති** මාලාගන්ධගූථමුත්තාදීහි. අත්තසුඤ්ඤතාය නාගවම්මිකචෙතියරුක්ඛාදීහි විය කායසඞ්ඛාතෙන අත්තනා සොමනස්සං වා දොමනස්සං වා න කාතබ්බන්ති වුත්තං හොති.

''ලභිස්සාමි වා, නො වා''ති පච්චවෙක්ඛණපුබ්බකෙන ''ලභිස්සාමී''ති අත්ථසම්පස්සනෙනෙව ගහෙතබ්බං. එවඤ්හි සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං භවතීති ආහ **"සහසාව අග්ගහෙත්වා"**තිආදි.

ගරුපත්තොති අතිභාරභූතො පත්තො. චත්තාරො වා පඤ්ච වා ගණ්ඨිකා **චතුපඤ්චගණ්ඨිකා** යථා ''ද්වත්තිපත්තා (පාචි. 232), ඡප්පඤ්චවාචා''ති (පාචි. 61) අඤ්ඤපදභූතස්ස හි වා-සද්දස්සෙව අත්ථො ඉධ පධානො චතුගණ්ඨිකාහතො වා පඤ්චගණ්ඨිකාහතො වා පත්තො දුබ්බිසොධනීයොති විකප්පනවසෙන අත්ථස්ස ගය්හමානත්තා. ආහතා චතුපඤ්චගණ්ඨිකා යස්සාති **චතුපඤ්චගණ්ඨිකාහතො** යථා ''අග්‍යාහිතො''ති, චතුපඤ්චගණ්ඨිකාහි වා ආහතො තථා, දුබ්බිසොධනීයභාවස්ස හෙතුගබ්භවචනඤ්චෙතං. කාමඤ්ච**ඌනපඤ්චබන්ධනසික්ඛාපදෙ** (පාරා. 612) පඤ්චගණ්ඨිකාහතොපි පත්තො පරිභුඤ්ජිතබ්බභාවෙන වුත්තො, දුබ්බිසොධනීයතාමත්තෙන පන පලිබොධකරණතො ඉධ අසප්පායොති දට්ඨබ්බං. **දුද්ධොතපත්තොති** අගණ්ඨිකාහතම්පි පකතියාව දුබ්බිසොධනීයපත්තං සන්ධායාහ. **"තං ධොවන්තස්සෙවා"**තිආදි තදුභයස්සාපි අසප්පායභාවෙ කාරණං. **"මණිවණ්ණපත්තො පන ලොභනීයො"**ති ඉමිනා කිඤ්චාපි සො විනයපරියායෙන කප්පියො, සුත්තන්තපරියායෙන පන අන්තරායකරණතො අසප්පායොති දස්සෙති. ''පත්තං භමං ආරොපෙත්වා මජ්ජිත්වා පචන්ති 'මණිවණ්ණං කරිස්සාමා'ති, න වට්ටතී''ති (පාරා. අට්ඨ. 1.පාළිමුත්තකවිනිච්ඡයො) හි **විනයට්ඨකථාසු** පචනකිරියාමත්තමෙව පටික්ඛිත්තං. තථා හි වදන්ති ''මණිවණ්ණං පන පත්තං අඤ්ඤෙන කතං ලභිත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටතී''ති (සාරත්ථ. ටී. 2.85) ''තාදිසඤ්හි අරඤ්ඤෙ එකකස්ස නිවාසන්තරායකර''න්තිආදිනා චීවරෙ වුත්තනයෙන ''නිමිත්තකම්මාදිවසෙන ලද්ධො පන එකන්තඅකප්පියො සීලවිනාසනෙන අනත්ථාවහත්තා''තිආදිනා අම්හෙහි වුත්තනයොපි යථාරහං නෙතබ්බො. **සෙවමානස්සාති** හෙත්වන්තො ගධවචනං අභිවඩ්ඪනපරිහායනස්ස.

"අබ්භන්තරෙ"තිආදි සඞ්ඛෙපො. **"තත්ථා"**තිආදි අත්තසුඤ්ඤතාවිභාවනෙන විත්ථාරො. **සණ්ඩාසෙනාති** කම්මාරානං අයොගහණවිසෙසෙන. **අග්ගිවණ්ණපත්තග්ගහණෙති** අග්ගිනා ඣාපිතත්තා අග්ගිවණ්ණභූතපත්තස්ස ගහණෙ. රාගාදිපරිළාහජනකපත්තස්ස ඊදිසමෙව උපමානං යුත්තන්ති එවං වුත්තං.

"අපිචා"තිආදිනා සඞ්ඝාටිචීවරපත්තධාරණෙසු එකතො අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං දස්සෙති. ඡින්නහත්ථපාදෙ අනාථමනුස්සෙති සම්බන්ධො. **නීලමක්ඛිකා** නාම ආසාටිකකාරිකා. ගවාදීනඤ්හි වණෙසු නීලමක්ඛිකාහි කතා අනයබ්‍යසනහෙතුභූතා අණ්ඩකා **ආසාටිකා** නාම වුච්චති. **අනාථසාලායන්ති** අනාථානං නිවාසසාලායං. **දයාලුකාති** කරුණාබහුලා. **වණමත්තචොළකානීති** වණප්පමාණෙන පටිච්ඡාදනත්ථාය ඡින්නචොළඛණ්ඩකානි. **කෙසඤ්චීති** බහූසු කෙසඤ්චි අනාථමනුස්සානං. **ථූලානීති** ථද්ධානි. **තත්ථාති** තස්මිං පාපුණනෙ, භාවලක්ඛණෙ, නිමිත්තෙ වා එතං භුම්මං.

කස්මාති වුත්තං **“වණපටිච්ඡාදනමත්තෙනෙවා”**තිආදි. **චොළකෙන, කපාලෙනාති** ච අත්ථයොගෙ කම්මත්ථෙ තතියා, කරණත්ථෙ වා. වණපටිච්ඡාදනමත්තෙනෙව හෙසජ්ජකරණමත්තෙනෙවාති පන විසෙසනං, න පන මණ්ඩනානුභවනාදිප්පකාරෙන අත්ථොති. සඞ්ඛාරදුක්ඛතාදීහි නිච්චාතුරස්ස කායස්ස පරිහොගභූතානං පත්තචීවරානං එදිසමෙව උපමානමුපපන්නන්ති තථා වචනං දට්ඨබ්බං. සුබුමත්තසල්ලක්ඛණෙන උත්තමස්ස සම්පජානස්ස කරණසීලත්තා, පුරිමෙහි ච සම්පජානකාරීහි උත්තමත්තා **උත්තමසම්පජානකාරී.**

අසනාදිකිරියාය කම්මවිසෙසයොගතො අසිතාදිපදෙහෙව කම්මවිසෙසසහිතො කිරියාවිසෙසො විඤ්ඤායතීති වුත්තං **“අසිතෙති පිණ්ඩපාතභොජනෙ”**තිආදි. **අට්ඨවිධොපි අත්ථොති** අට්ඨප්පකාරොපි පයොජනවිසෙසො.

තත්ථ පිණ්ඩපාතභොජනාදීසු අත්ථො නාම ඉමිනා **මහාසිවත්ථෙර**වාදවසෙන ‘‘ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා’’තිආදිනා (සං. නි. 4.120; අ. නි. 6.58; 8.9; ධ. ස. 1355; මහානි. 206) සුත්තෙ වුත්තං අට්ඨවිධම්පි පයොජනං දස්සෙති. **මහාසිවත්ථෙරො** (ධ. ස. 1.1355) හි ‘‘හෙට්ඨා චත්තාරි අඞ්ගානි පටික්ඛෙපො නාම, උපරි පන අට්ඨඞ්ගානි පයොජනවසෙන සමොධානෙතබ්බානී’’ති වදති. තත්ථ ‘‘යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා’’ති එකමඞ්ගං, ‘‘යාපනායා’’ති එකං, ‘‘විහිංසූපරතියා’’ති එකං, ‘‘බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහායා’’ති එකං, ‘‘ඉති පුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඞ්ඛාමී’’ති එකං, ‘‘නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමී’’ති එකං, ‘‘යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සතී’’ති එකං, ‘‘අනවජ්ජතා චා’’ති එකං, ඵාසුවිහාරො පන භොජනානිසංසමත්තන්ති එවං අට්ඨ අඞ්ගානි පයොජනවසෙන සමොධානෙතබ්බානි. අඤ්ඤථා පන ‘‘නෙව දවායා’’ති එකමඞ්ගං, ‘‘න මදායා’’ති එකං, ‘‘න මණ්ඩනායා’’ති එකං, ‘‘න විභූසනායා’’ති එකං, ‘‘යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා යාපනායා’’ති එකං, ‘‘විහිංසූපරතියා බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහායා’’ති එකං, ‘‘ඉති පුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඞ්ඛාමි, නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමී’’ති එකං, ‘‘යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සතී’’ති එකං, ‘‘අනවජ්ජතා ච ඵාසුවිහාරො චා’’ති පන භොජනානිසංසමත්තන්ති වුත්තානි අට්ඨඞ්ගානි ඉධානධිප්පෙතානි. කස්මාති චෙ? පයොජනානමෙව අභාවතො, තෙසමෙව ච ඉධ අත්ථසද්දෙන වුත්තත්තා. නනු ච **“නෙවදවායාතිආදිනා නයෙන වුත්තො”**ති මරියාදවචනෙන දුතියනයස්සෙව ඉධාධිප්පෙතභාවො විඤ්ඤායතීති? න, ‘‘නෙව දවායා’’තිආදිනා පටික්ඛෙපඞ්ගදස්සනමුඛෙන පච්චවෙක්ඛණපාළියා දෙසිතත්තා, යථාදෙසිතතන්තික්කමස්සෙව මරියාදභාවෙන දස්සනතො. පාඨක්කමෙනෙව හි ‘‘නෙව දවායාතිආදිනා නයෙනා’’ති වුත්තං, න අත්ථක්කමෙන, තෙන පන ‘‘ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියාතිආදිනා නයෙනා’’ති වත්තබ්බන්ති.

තිධා දෙන්තෙ ද්විධා ගාහං සන්ධාය **“පටිග්ගහණං නාමා”**ති වුත්තං, භොජනාදිගහණත්ථාය හත්ථඔතාරණං භුඤ්ජනාදිඅත්ථාය ආලොපකරණන්තිආදිනා අනුක්කමෙන භුඤ්ජනාදිපයොගො වායොධාතුවසෙනෙව විභාවිතො. **වායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙවාති** එත්ථ එව-සද්දෙන නිවත්තෙතබ්බං දස්සෙති **“න කොචී”**තිආදිනා. **කුඤ්චිකා** නාම අවාපුරණං, යං ‘‘තාළො’’තිපි වදන්ති. **යන්තකෙනාති** චක්කයන්තකෙන. යතති උග්ඝාටනනිග්ඝාටනඋක්ඛිපනනික්ඛිපනාදීසු වායමති එතෙනාති හි **යන්තකං.** සඤ්චුණ්ණකරණං **මුසලකිච්චං.** අන්තොකත්වා පතිට්ඨාපනං **උදුක්ඛලකිච්චං.** ආලොළිතවිලොළිතවසෙන පරිවත්තනං **හත්ථකිච්චං. ඉතීති** එවං. **තත්ථාති** හත්ථකිච්චසාධනෙ, භාවලක්ඛණෙ, නිමිත්තෙ වා භුම්මං. **තනුකබෙළොති** පසන්නබෙළො. **බහලබෙළොති** ආවිලබෙළො. ජිව්හාසඞ්ඛාතෙන හත්ථෙන ආලොළිතවිලොළිතවසෙන ඉතො චිතො ච පරිවත්තකං **ජිව්හාහත්ථපරිවත්තකං. කටච්ඡු, දබ්බීති** කත්ථචි පරියායවචනං. ‘‘පුමෙ කටච්ඡු දබ්බිත්ථී’’ති හි වුත්තං. ඉධ පන යෙන භොජනාදීනි අන්තොකත්වා ගණ්හාති, සො **කටච්ඡු,** යාය පන තෙසමුද්ධරණාදීනි කරොති, සා **දබ්බීති** වෙදිතබ්බං. **පලාලසන්ථාරන්ති** පතිට්ඨානභූතං පලාලාදිසන්ථාරං. නිදස්සනමත්තඤ්හෙතං. **ධාරෙන්තොති** පතිට්ඨානභාවෙන සම්පටිච්ඡන්තො. පථවීසන්ධාරකජලස්ස තංසන්ධාරකවායුනා විය පරිභුත්තාහාරස්ස වායොධාතුනාව ආමාසයෙ අවට්ඨානන්ති දස්සෙති **“වායොධාතුවසෙනෙව තිට්ඨතී”**ති ඉමිනා. තථා පරිභුත්තඤ්හි ආහාරං වායොධාතු හෙට්ඨා ච තිරියඤ්ච සනං පරිවටුමං කත්වා යාව පක්කා සන්නිරුජ්ඣනවසෙන ආමාසයෙ පතිට්ඨිතං කරොතීති. **උද්ධනං** නාම යත්ථ උක්ඛලියාදීනි පතිට්ඨාපෙත්වා පචන්ති, යා ‘‘චුල්ලී’’තිපි වුච්චති. රස්සදණ්ඩො **දණ්ඩකො.** පතොදො **යට්ඨී. ඉතීති** වුත්තප්පකාරමතිදිසති. වුත්තප්පකාරස්සෙව හි ධාතුවසෙන විභාවනා. තත්ථ **අතිහරතීති** යාව මුඛා අභිහරති. **වීතිහරතීති** තතො කුච්ඡියං විමිස්සං කරොන්තො හරතී’’ති (දී. නි. ටී. 1.214) **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරො, ආචරියානන්දත්ථෙරො** පන ‘‘තතො යාව කුච්ඡි, තාව හරතී’’ති (විභ. මූලටී. 523) ආහ. තදුභයම්පි අත්ථතො එකමෙව උභයත්ථාපි කුච්ඡිසම්බන්ධමත්තං හරණස්සෙව අධිප්පෙතත්තා.

අපිච **අතිහරතීති** මුඛද්වාරං අතික්කාමෙන්තො හරති. **වීතිහරතීති** කුච්ඡිගතං පස්සතො හරති. **ධාරෙතීති** ආමාසයෙ පතිට්ඨිතං කරොති . **පරිවත්තෙතීති** අපරාපරං පරිවත්තනං කරොති. **සඤ්චුණ්ණෙතීති** මුසලෙන විය සඤ්චුණ්ණනං කරොති. **විසොසෙතීති** විසොසනං නාතිසුක්ඛං කරොති. **නීහරතීති** කුච්ඡිතො බහි නිද්ධාරෙති. පථවීධාතුකිච්චෙසුපි යථාවුත්තොයෙව අත්ථො. තානි පන ආහාරස්ස ධාරණපරිවත්තනසඤ්චුණ්ණනවිසොසනානි පථවීසහිතා එව වායොධාතු කාතුං සක්කොති, න කෙවලා, තස්මා තානි පථවීධාතුයාපි කිච්චභාවෙන වුත්තානි. **සිනෙහෙතීති** තෙමෙති. **අල්ලත්තඤ්ච අනුපාලෙතීති** යථා වායොධාතුආදීහි අතිවිය සොසනං න හොති, තථා අල්ලභාවඤ්ච නාතිඅල්ලතාකරණවසෙන අනුපාලෙති. **අඤ්ජසොති** ආහාරස්ස පවිසනපරිවත්තනනික්ඛමනාදීනං මග්ගො. **විඤ්ඤාණධාතූති** මනොවිඤ්ඤාණධාතු පරියෙසනජ්ඣොහරණාදිවිජානනස්ස අධිප්පෙතත්තා. **තත්ථ තත්ථාති** තස්මිං තස්මිං පරියෙසනජ්ඣොහරණාදිකිච්චෙ. තංතංවිජානනස්ස පච්චයභූතො තංනිප්ඵාදකොයෙව පයොගො **සම්මාපයොගො** නාම. යෙන හි පයොගෙන පරියෙසනාදි නිප්ඵජ්ජති,. සො තබ්බිසයවිජානනම්පි නිප්ඵාදෙති නාම

තදවිනාභාවතො. **තමන්වාය** ආගම්මාති අත්ථො. **ආභුජතීති** පරියෙසනවසෙන, අජ්ඣොහරණජිණ්ණාජිණ්ණතාදිපටිසංවෙදනවසෙන ච තානි පරියෙසනජ්ඣොහරණජිණ්ණාජිණ්ණතාදීනි ආවජ්ජෙති විජානාති. ආවජ්ජනපුබ්බකත්තා විජානනස්ස විජානනම්පෙත්ථ ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං. අථ වා **සම්මාපයොගො** නාම සම්මාපටිපත්ති. **තමන්වාය** ආගම්ම. ''අබ්භන්තරෙ අත්තා නාම කොචි භුඤ්ජනකො නත්ථී''තිආදිනා **ආභුජති** සමන්නාහරති, විජානාතීති අත්ථො. ආභොගපුබ්බකො හි සබ්බො විඤ්ඤාණබ්‍යාපාරොති ''ආභුජති''ච්චෙව වුත්තං.

ගමනතොති භික්ඛාචාරවසෙන ගොචරගාමං උද්දිස්ස ගමනතො. පච්චාගමනම්පි ගමනසභාවත්තා ඉමිනාව සඞ්ගහිතං. **පරියෙසනතොති** ගොචරගාමෙ භික්ඛාය ආහිණ්ඩනතො. පරියෙසනසභාවත්තා ඉමිනාව පටික්කමනසාලාදිඋපසඞ්කමනම්පි සඞ්ගහිතං. **පරිභොගතොති** දන්තමුසලෙහි සඤ්චුණ්ණෙත්වා ජිව්හාය සම්පරිවත්තනක්ඛණෙයෙව අන්තරහිතවණ්ණගන්ධසඞ්ඛාරවිසෙසං සුවානදොණියං සුවානවමථු විය පරමජෙගුච්ඡං ආහාරං පරිභුඤ්ජනතො. **ආසයතොති** එවං පරිභුත්තස්ස ආහාරස්ස පිත්තසෙම්හපුබ්බලොහිතාසයභාවූපගමනෙන පරමජිගුච්ඡනහෙතුභූතතො ආමාසයස්ස උපරි පතිට්ඨානකපිත්තාදිචතුබ්බිධාසයතො. ආසයති එකජ්ඣං පවත්තමානොපි කම්මබලවවත්ථිතො භුත්වා මරියාදවසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරතො තිට්ඨති පවත්තති එත්ථාති හි **ආසයො,** ආමාසයස්ස උපරි පතිට්ඨානකො පිත්තාදි චතුබ්බිධාසයො. මරියාදත්ථො හි අයමාකාරො. **නිධානතොති** ආමාසයතො. නිධෙති යථාභුත්තො ආහාරො නිචිතො හුත්වා තිට්ඨති එත්ථාති හි ආමාසයො **''නිධාන''**න්ති වුච්චති. **අපරිපක්කතොති** භුත්තාහාරපරිපාචනෙන ගහණීසඞ්ඛාතෙන කම්මජතෙජසා අපරිපාකතො. **පරිපක්කතොති** යථාවුත්තකම්මජතෙජසාව පරිපාකතො. **ඵලතොති** නිප්ඵත්තිතො, සම්මාපරිපච්චමානස්ස, අසම්මාපරිපච්චමානස්ස ච භුත්තාහාරස්ස යථාක්කමං කෙසාදිකුණපදද්දුආදිරොගාභිනිප්ඵත්තිසඞ්ඛාතපයොජනතොති වා අත්ථො. ''ඉදමස්ස ඵල''න්ති හි වුත්තං. **නිස්සන්දනතොති** අක්ඛිකණ්ණාදීසු අනෙකද්වාරෙසු ඉතො චිතො ච විස්සන්දනතො. වුත්තඤ්හි –

> ''අන්නං පානං ඛාදනීයං, භොජනඤ්ච මහාරහං;
> එකද්වාරෙන පවිසිත්වා, නවද්වාරෙහි සන්දතී''ති. (විසුද්ධි. 1.303);

සම්මක්ඛනතොති හත්ථඔට්ඨාදිඅඞ්ගෙසු නවසු ද්වාරෙසු පරිභොගකාලෙ, පරිභුත්තකාලෙ ච යථාරහං සබ්බසො මක්ඛනතො. සබ්බත්ථ ආහාරෙ පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බාති සහ පාඨසෙසෙන යොජනා. තංතංකිරියානිප්ඵත්තිපටිපාටිවසෙන චායං ''ගමනතො''තිආදිකා අනුපුබ්බී ඨපිතා. සම්මක්ඛනං පන පරිභොගාදීසු ලබ්භමානම්පි නිස්සන්දවසෙන විසෙසතො පටික්කූලන්ති සබ්බපච්ඡා ඨපිතන්ති දට්ඨබ්බං.

පත්තකාලෙති යුත්තකාලෙ, යථාවුත්තෙන වා තෙජෙන පරිපච්චනතො උච්චාරපස්සාවභාවං පත්තකාලෙ. වෙගසන්ධාරණෙන උප්පන්නපරිළාහත්තා **සකලසරීරතො සෙදා මුච්චන්ති.** තතොයෙව **අක්ඛීනි** පරිබ්භමන්ති, **චිත්තඤ්ච එකග්ගං න හොති. අඤ්ඤෙ ච** සූලභගන්දරාදයො **රොගා උප්පජ්ජන්ති. සබ්බං තන්ති** සෙදමුච්චනාදිකං.

අට්ඨානෙති මනුස්සාමනුස්සපරිග්ගහිතෙ ඛෙත්තදෙවායතනාදිකෙ අයුත්තට්ඨානෙ. තාදිසෙ හි කරොන්තං කුද්ධා මනුස්සා, අමනුස්සා වා ජීවිතක්ඛයම්පි පාපෙන්ති. **ආපත්තීති** පන භික්ඛුභික්ඛුනීනං යථාරහං දුක්කටපාචිත්තියා. **පතිරූපෙ ඨානෙති** වුත්තවිපරීතෙ ඨානෙ. **සබ්බං තන්ති** ආපත්තිආදිකං.

නික්ඛමාපෙතා අත්තා නාම අත්ථි, තස්ස කාමතාය නික්ඛමනන්ති බාලමඤ්ඤනං නිවත්තෙතුං **''අකාමතායා''**ති වුත්තං, අත්තනො අනිච්ඡාය අපයොගෙනෙව වායොධාතුවිප්ඵාරෙනෙව නික්ඛමතීති වුත්තං හොති. **සන්නිචිතාති** සමුච්චයෙන ඨිතා. **වායුවෙගසමුප්පීළිතාති** වායොධාතුයා වෙගෙන සමන්තතො අවපීළිතා, නික්ඛමනස්ස චෙතං හෙතුවචනං. **''සන්නිචිතා උච්චාරපස්සාවා''**ති වත්වා **''සො පනායං උච්චාරපස්සාවො''**ති පුන වචනං සමාහාරද්වන්දෙපි පුල්ලිඞ්ගපයොගස්ස සම්භවතාදස්සනත්ථං. එකත්තමෙව හි තස්ස නියතලක්ඛණන්ති. අත්තනා නිරපෙක්ඛං නිස්සට්ඨත්තා නෙව අත්තනො අත්ථාය සන්තකං වා හොති, කස්සචිපි දීයනවසෙන අනිස්සජ්ජිතත්තා, ජිගුච්ඡනීයත්තා ච න පරස්සපීති අත්ථො. **සරීරනිස්සන්දොවාති** සරීරතො විස්සන්දනමෙව නික්ඛමනමත්තං. සරීරෙ සති සො හොති, නාසතීති සරීරස්ස ආනිසංසමත්තන්තිපි වදන්ති. තදයුත්තමෙව නිදස්සනෙන විසමභාවතො. තත්ථ හි **''පටිජග්ගනමත්තමෙවා''**ති වුත්තං, පටිසොධනමත්තං එවාති වස්ස අත්ථො. වෙළුනාළිආදිඋදකභාජනං **උදකතුම්බො. තන්ති** ඡඩ්ඩිතඋදකං.

''ගතෙති ගමනෙ''ති පුබ්බෙ අභික්කමපටික්කමගහණෙන ගමනෙපි පුරතො, පච්ඡතො ච කායස්ස අතිහරණං වුත්තන්ති ඉධ ගමනමෙව ගහිත''න්ති (විභ. මූලටී. 525) **ආචරියානන්දත්ථෙරෙන** වුත්තං, තං කෙචිවාදො නාම **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** කතං. කස්මාති චෙ? ගමනෙ පවත්තස්ස පුරතො, පච්ඡතො ච කායාතිහරණස්ස තදවිනාභාවතො පදවීතිහාරනියමිතාය ගමනකිරියාය එව සඞ්ගහිතත්තා, විභඞ්ගට්ඨකථාදීහි (අභි. අට්ඨ. 2.523) ච විරොධනතො. වුත්තඤ්හි තත්ථ ගමනස්ස උභයත්ථ සමවරොධත්තං, භෙදත්තඤ්ච –

> ''එත්ථ ච එකො ඉරියාපථො ද්වීසු ඨානෙසු ආගතො. සො හෙට්ඨා 'අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ'ති එත්ථ භික්ඛාචාරගාමං ගච්ඡතො ච ආගච්ඡතො ච අද්ධානගමනවසෙන කථිතො. 'ගතෙ ඨිතෙ නිසින්නෙ'ති එත්ථ විහාරෙ චුණ්ණිකපාදුද්ධාරඉරියාපථවසෙන කථිතොති වෙදිතබ්බො''ති.

‘‘ගතෙ’’තිආදීසු අවත්ථාභෙදෙන කිරියාභෙදොයෙව, න පන අත්ථභෙදොති දස්සෙතුං **‘‘ගච්ඡන්තො වා’’**තිආදි වුත්තං. තෙනාහ **‘‘තස්මා’’**තිආදි . තත්ථ **සුත්තෙති** දීඝනිකායෙ, මජ්ඣිමනිකායෙ ච සඞ්ගීතෙ සතිපට්ඨානසුත්තෙ (දී. නි. 2.372; ම. නි. 1.105) **අද්ධානඉරියාපථාති** චිරපවත්තකා දීඝකාලිකා ඉරියාපථා අද්ධානසද්දස්ස චිරකාලවචනතො ‘‘අද්ධනියං අස්ස චිරට්ඨිතික’’න්තිආදීසු (දී. නි. 2.184; 3.177; පාරා. 21) විය, අද්ධානගමනපවත්තකා වා දීඝමග්ගිකා ඉරියාපථා. අද්ධානසද්දො හි දීඝමග්ගපරියායො ‘‘අද්ධානගමනසමයො’’තිආදීසු (පාචි. 213, 217) විය. **මජ්ඣිමාති** භික්ඛාචාරාදිවසෙන පවත්තා නාතිචිරකාලිකා, නාතිදීඝමග්ගිකා වා ඉරියාපථා. **චුණ්ණියඉරියාපථාති** විහාරෙ, අඤ්ඤත්ථ වා ඉතො චිතො ච පරිවත්තනාදිවසෙන පවත්තා අප්පමත්තකභාවෙන චුණ්ණවිචුණ්ණියභූතා ඉරියාපථා. අප්පමත්තකම්පි හි ‘‘චුණ්ණවිචුණ්ණ’’න්ති ලොකෙ වදන්ති. **‘‘ඛුද්දකචුණ්ණිකඉරියාපථා’’**තිපි පාඨො, ඛුද්දකා හුත්වා වුත්තනයෙන චුණ්ණිකා ඉරියාපථාති අත්ථො. **තස්මාති** එවං අවත්ථාභෙදෙන ඉරියාපථභෙදමත්තස්ස කථනතො. **තෙසුපීති** ‘‘ගතෙ ඨිතෙ’’තිආදීසුපි. **වුත්තනයෙනාති** ‘‘අභික්කන්තෙ’’තිආදීසු වුත්තනයෙන.

අපරභාගෙති ගමනඉරියාපථතො අපරභාගෙ. **ඨිතොති** ඨිතඉරියාපථසම්පන්නො. **එත්ථෙවාති** චඞ්කමනෙයෙව. එවං සබ්බත්ථ යථාරහං.

ගමනට්ඨානනිසජ්ජානං විය නිසීදනසයනස්ස කමවචනමයුත්තං යෙභුය්‍යෙන තථා කමාභාවතොති **‘‘උට්ඨාය’’** මිච්චෙව වුත්තං.

ජාගරිතසද්දසන්නිධානතො චෙත්ථ භවඞ්ගොතරණවසෙන නිද්දොක්කමනමෙව සයනං, න පන පිට්ඨිපසාරණමත්තන්ති දස්සෙති **‘‘කිරියාමයපවත්තාන’’**න්තිආදිනා. දිවාසෙය්‍යාසික්ඛාපදෙ (පාරා. 77) විය පිට්ඨිපසාරණස්සාපි සයනඉරියාපථභාවෙන එකලක්ඛණත්තා එත්ථාවරොධනං දට්ඨබ්බං. කරණං **කිරියා,** කායාදිකිච්චං, තං නිබ්බත්තෙන්තීති **කිරියාමයානි** තද්ධිතසද්දානමනෙකත්ථවුත්තිතො. අථ වා ආවජ්ජනද්වයකිච්චං **කිරියා,** තාය පකතානි, නිබ්බත්තානි වා **කිරියාමයානි.** ආවජ්ජනවසෙන හි භවඞ්ගුපච්ඡෙදෙ සති වීථිචිත්තානි උප්පජ්ජන්තීති. අපරාපරුප්පත්තියා නානප්පකාරතො වත්තන්ති පරිවත්තන්තීති **පවත්තානි.** කත්ථචි පන ‘‘චිත්තාන’’න්ති පාඨො, සො අභිධම්මට්ඨකථාදීහි, (විභ. අට්ඨ. 523) තට්ටීකාහි ච විරුද්ධත්තා න පොරාණපාඨොති වෙදිතබ්බො. කිරියාමයානි එව පවත්තානි තථා, ජවනං, සබ්බම්පි වා ඡද්වාරිකවීථිචිත්තං. තෙනාහ **අභිධම්මටීකායං** (විභ. මූලටී. 525) ‘‘කායාදිකිරියාමයත්තා , ආවජ්ජනකිරියාසමුට්ඨිතත්තා ච ජවනං, සබ්බම්පි වා ඡද්වාරප්පවත්තං කිරියාමයපවත්තං නාමා’’ති. **අප්පවත්තන්ති** නිද්දොක්කමනකාලෙ අනුප්පජ්ජනං **සුත්තං නාමාති** අත්ථො ගහෙතබ්බො. නෙය්‍යත්ථවචනඤ්හි ඉදං, ඉතරථා ඡද්වාරිකචිත්තානං පුරෙචරානුචරවසෙන උප්පජ්ජන්තානං සබ්බෙසම්පි ද්වාරවිමුත්තචිත්තානං පවත්තං සුත්තං නාම සියා, එවඤ්ච කත්වා නිද්දොක්කමනකාලතො අඤ්ඤස්මිං කාලෙ උප්පජ්ජන්තානං ද්වාරවිමුත්තචිත්තානම්පි පවත්තං ජාගරිතෙ සඞ්ගය්හතීති වෙදිතබ්බං.

චිත්තස්ස පයොගකාරණභූතෙ ඔට්ඨාදිකෙ පටිච්ච යථාසකං ඨානෙ සද්දො ජායතීති ආහ **‘‘ඔට්ඨෙ ච පටිච්චා’’**තිආදි. කිඤ්චාපි සද්දො යථාඨානං ජායති, ඔට්ඨාලනාදිනා පන පයොගෙනෙව ජායති, න විනා තෙන පයොගෙනාති අධිප්පායො. කෙචි පන වදන්ති ‘‘ඔට්ඨෙ චාතිආදි සද්දුප්පත්තිට්ඨානනිදස්සන’’න්ති, තදයුත්තමෙව තථා අවචනතො. න හි ‘‘ඔට්ඨෙ ච පටිච්චා’’තිආදිනා සසමුච්චයෙන කම්මවචනෙන ඨානවචනං සම්භවතීති. **තදනුරූපන්ති** තස්ස සද්දස්ස අනුරූපං. භාසනස්ස පටිසඤ්චික්ඛනවිරොධතො තුණ්හීභාවපක්ඛෙ ‘‘අපරභාගෙ භාසිතො ඉති පටිසඤ්චික්ඛතී’’ති න වුත්තං, තෙන ච විඤ්ඤායති ‘‘තුණ්හීභූතොව පටිසඤ්චික්ඛතීති අත්ථො’’ති.

භාසනතුණ්හීභාවානං සභාවතො භෙදෙ සති අයං විභාගො යුත්තො සියා, නාසතීති අනුයොගෙනාහ **‘‘උපාදාරූපපවත්තියඤ්හී’’**තිආදි. උපාදාරූපස්ස සද්දායතනස්ස පවත්ති තථා, සද්දායතනස්ස පවත්තනං භාසනං, අප්පවත්තනං තුණ්හීති වුත්තං හොති.

යස්මා පන මහාසිවත්ථෙරවාදෙ අනන්තරෙ අනන්තරෙ ඉරියාපථෙ පවත්තරූපාරූපධම්මානං තත්ථ තත්ථෙව නිරොධදස්සනවසෙන සම්පජානකාරිතා ගහිතා, තස්මා තං මහාසතිපට්ඨානසුත්තෙ (දී. නි. 2.376; ම. නි. 1.109) ආගතඅසම්මොහසම්පජඤ්ඤවිපස්සනාචාරවසෙන වෙදිතබ්බං, න චතුබ්බිධසම්පජඤ්ඤවිභාගවසෙන, අතො තත්ථෙව තමධිප්පෙතං, න ඉධාති දස්සෙන්තො **‘‘තයිද’’**න්තිආදිමාහ. අසම්මොහසඞ්ඛාතං ධුරං ජෙට්ඨකං යස්ස වචනස්සාති **අසම්මොහධුරං,** මහාසතිපට්ඨානසුත්තෙයෙව තස්ස වචනස්ස අධිප්පෙතභාවස්ස හෙතුගබ්භමිදං වචනං. යස්මා පනෙත්ථ සබ්බම්පි චතුබ්බිධං සම්පජඤ්ඤං ලබ්භති යාවදෙව සාමඤ්ඤඵලවිසෙසදස්සනපධානත්තා ඉමිස්සා දෙසනාය, තස්මා තං ඉධ අධිප්පෙතන්ති දස්සෙතුං **‘‘ඉමස්මිං පනා’’**තිආදි වුත්තං. **වුත්තනයෙනෙවාති** අභික්කන්තාදීසු වුත්තනයෙනෙව. නනු ‘‘සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො’’ති එතස්ස උද්දෙසස්සායං නිද්දෙසො, අථ කස්මා සම්පජඤ්ඤවසෙනෙව විත්ථාරො කතොති චොදනං සොධෙන්තො **‘‘සම්පජානකාරීති වා’’**තිආදිමාහ, සතිසම්පයුත්තස්සෙව සම්පජානස්ස වසෙන අත්ථස්ස විදිතබ්බත්තා එවං විත්ථාරො කතොති වුත්තං හොති. **‘‘සතිසම්පයුත්තස්සෙවා’’**ති ච ඉමිනා යථා සම්පජඤ්ඤස්ස කිච්චතො පධානතා ගහිතා, එවං සතියාපීති අත්ථං දස්සෙති, න පනෙතං සතියා සම්පජඤ්ඤෙන සහ භාවමත්තදස්සනං. න හි කදාචි සතිරහිතා ඤාණප්පවත්ති අත්ථීති.

නනු ච සම්පජඤ්ඤවසෙනෙවායං විත්ථාරො, අථ කස්මා සතිසම්පයුත්තස්ස සම්පජඤ්ඤස්ස වසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බොති චොදනම්පි සොධෙති **''සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතොති එතස්ස හි පදස්ස අයං විත්ථාරො''**ති ඉමිනා. ඉදං වුත්තං හොති – ''සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො''ති එවං එකතො උද්දිට්ඨස්ස අත්ථස්ස විත්ථාරත්තා උද්දෙසෙ විය නිද්දෙසෙපි තදුභයං සමධුරභාවෙනෙව ගහිතන්ති. ඉමිනාපි හි සතියා සම්පජඤ්ඤෙන සමධුරතංයෙව විභාවෙති එකතො උද්දිට්ඨස්ස අත්ථස්ස විත්ථාරභාවදස්සනෙන තදත්ථස්ස සිද්ධත්තා. ඉදානි **විභඞ්ගනයෙනාපි** තදත්ථං සමත්ථෙතුං **''විභඞ්ගප්පකරණෙ පනා''**තිආදි වුත්තං. ඉමිනාපි හි සම්පජඤ්ඤස්ස විය සතියාපෙත්ථ පධානතංයෙව විභාවෙති. තත්ථ **එතානි පදානීති** ''අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ සම්පජානකාරී හොතී''තිආදීනි උද්දෙසපදානි. **විභත්තානෙවාති** සතියා සම්පජඤ්ඤෙන සම්පයොගමකත්වා සබ්බට්ඨානෙසු විසුං විසුං විභත්තානියෙව.

මජ්ඣිමභාණකා, පන ආභිධම්මිකා (විභ. අට්ඨ. 523) ච එවං වදන්ති – එකො භික්ඛු ගච්ඡන්තො අඤ්ඤං චින්තෙන්තො අඤ්ඤං විතක්කෙන්තො ගච්ඡති, එකො කම්මට්ඨානං අවිස්සජ්ජෙත්වාව ගච්ඡති. තථා එකො තිට්ඨන්තො අඤ්ඤං චින්තෙන්තො අඤ්ඤං විතක්කෙන්තො තිට්ඨති, එකො කම්මට්ඨානං අවිස්සජ්ජෙත්වාව තිට්ඨති. එකො නිසීදන්තො අඤ්ඤං චින්තෙන්තො අඤ්ඤං විතක්කෙන්තො නිසීදති, එකො කම්මට්ඨානං අවිස්සජ්ජෙත්වාව නිසීදති. එකො සයන්තො අඤ්ඤං චින්තෙන්තො අඤ්ඤං විතක්කෙන්තො සයති, එකො කම්මට්ඨානං අවිස්සජ්ජෙත්වාව සයති. එත්තකෙන පන ගොචරසම්පජඤ්ඤං න පාකටං හොතීති චඞ්කමනෙන දීපෙන්ති. යො හි භික්ඛු චඞ්කමං ඔතරිත්වා චඞ්කමනකොටියං ඨිතො පරිග්ගණ්හාති ''පාචීනචඞ්කමනකොටියං පවත්තා රූපාරූපධම්මා පච්ඡිමචඞ්කමනකොටිං අප්පත්වා එත්ථෙව නිරුද්ධා, පච්ඡිමචඞ්කමනකොටියං පවත්තාපි පාචීනචඞ්කමනකොටිං අප්පත්වා එත්ථෙව නිරුද්ධා, චඞ්කමනවෙමජ්ඣෙ පවත්තා උභො කොටියො අප්පත්වා එත්ථෙව නිරුද්ධා, චඞ්කමනෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා ඨානං අප්පත්වා එත්ථෙව නිරුද්ධා, ඨානෙ පවත්තා නිසජ්ජං, නිසජ්ජාය පවත්තා සයනං අප්පත්වා එත්ථෙව නිරුද්ධා''ති එවං පරිග්ගණ්හන්තො පරිග්ගණ්හන්තොයෙව භවඞ්ගං ඔතාරෙති, උට්ඨහන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වාව උට්ඨහති. අයං භික්ඛු **ගතාදීසු සම්පජානකාරී** නාම හොති.

එවං පන සුත්තෙ කම්මට්ඨානං අවිභූතං හොති, කම්මට්ඨානං අවිභූතං න කාතබ්බං, තස්මා යො භික්ඛු යාව සක්කොති, තාව චඞ්කමිත්වා ඨත්වා නිසීදිත්වා සයමානො එවං පරිග්ගහෙත්වා සයති ''කායො අචෙතනො, මඤ්චො අචෙතනො, කායො න ජානාති 'අහං මඤ්චෙ සයිතො'ති, මඤ්චොපි න ජානාති 'මයි කායො සයිතො'ති. අචෙතනො කායො අචෙතනෙ මඤ්චෙ සයිතො''ති. එවං පරිග්ගණ්හන්තො පරිග්ගණ්හන්තොයෙව චිත්තං භවඞ්ගං ඔතාරෙති, පබුජ්ඣන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වාව පබුජ්ඣති, අයං **සුත්තෙ සම්පජානකාරී** නාම හොති.

''කායාදිකිරියානිප්ඵත්තනෙන තම්මයත්තා, ආවජ්ජනකිරියාසමුට්ඨිතත්තා ච ජවනං, සබ්බම්පි වා ඡද්වාරප්පවත්තං කිරියාමයපවත්තං නාම, තස්මිං සති ජාගරිතං නාම හොතී''ති පරිග්ගණ්හන්තො භික්ඛු **ජාගරිතෙ සම්පජානකාරී** නාම. අපිච රත්තින්දිවං ඡ කොට්ඨාසෙ කත්වා පඤ්ච කොට්ඨාසෙ ජග්ගන්තොපි **ජාගරිතෙ සම්පජානකාරී** නාම හොති.

විමුත්තායතනසීසෙන ධම්මං දෙසෙන්තොපි, බාත්තිංස තිරච්ඡානකථා පහාය දසකථාවත්ථුනිස්සිතං සප්පායකථං කථෙන්තොපි **භාසිතෙ සම්පජානකාරී** නාම.

අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු චිත්තරුචියං මනසිකාරං පවත්තෙන්තොපි දුතියජ්ඣානං සමාපන්නොපි **තුණ්හීභාවෙ සම්පජානකාරී** නාම. දුතියඤ්හි ඣානං වචීසඞ්ඛාරවිරහතො විසෙසතො තුණ්හීභාවො නාමාති. අයම්පි නයො පුරිමනයතො විසෙසනයත්තා ඉධාපි ආහරිත්වා වත්තබ්බො. තථා හෙස අභිධම්මට්ඨකථාදීසු (විභ. අට්ඨ. 523) ''අයං පනෙත්ථ අපරොපි නයො''ති ආරභිත්වා යථාවුත්තනයො විභාවිතොති. ''එවං ඛො මහාරාජා''තිආදි යථානිද්දිට්ඨස්ස අත්ථස්ස නිගමනං, තස්මා තත්ථ නිද්දෙසානුරූපං අත්ථං දස්සෙන්තො **''එව''**න්තිආදිමාහ. **සතිසම්පයුත්තස්ස සම්පජඤ්ඤස්සාති** හි නිද්දෙසානුරූපං අත්ථවචනං. තත්ථ විනිච්ඡයො වුත්තොයෙව. **එවන්ති** ඉමිනා වුත්තප්පකාරෙන අභික්කන්තපටික්කන්තාදීසු සත්තසු ඨානෙසු පච්චෙකං චතුබ්බිධෙන පකාරෙනාති අත්ථො.

සන්තොසකථාවණ්ණනා

215. අත්ථදස්සනෙන පදස්සපි විඤ්ඤායමානත්තා පදමනපෙක්ඛිත්වා සන්තොසස්ස අත්තනි අත්ථිතාය භික්ඛු සන්තුට්ඨොති පවුච්චතීති අත්ථමත්තං දස්සෙතුං **''ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතො''**ති වුත්තං. සන්තුස්සතීති න ලුද්ධො භවතීති හි පදනිබ්බචනං. අපිච පදනිබ්බචනවසෙන අත්ථෙ වුත්තෙ යස්ස සන්තොසස්ස අත්තනි අත්ථිභාවතො සන්තුට්ඨො නාම, සො අපාකටොති තං පාකටකරණත්ථං **''ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතො''**ති අත්ථමත්තමාහ, චීවරාදිකෙ යත්ථ කත්ථචි කප්පියපච්චයෙ සන්තොසෙන සමඞ්ගීභූතොති අත්ථො. ඉතර-සද්දො හි අනියමවචනො ද්වික්ඛත්තුං වුච්චමානො යං කිඤ්චි-සද්දෙන සමානත්ථො හොති. තෙන වුත්තං ''යත්ථ කත්ථචි කප්පියපච්චයෙ''ති. අථ වා ඉතරං වුච්චති හීනං පණීතතො අඤ්ඤත්තා, තථා පණීතම්පි හීනතො අඤ්ඤත්තා. අඤ්ඤමඤ්ඤාපෙක්ඛාසිද්ධා හි ඉතරතා, තස්මා හීනෙන වා පණීතෙන වා චීවරාදිකප්පියපච්චයෙන සන්තොසෙන සමඞ්ගීභූතොති අත්ථො දට්ඨබ්බො. සන්තුස්සතී තෙන, සන්තුස්සනමත්තන්ති වා **සන්තොසො,** තථා පවත්තො අලොභො, අලොභපධානා වා චත්තාරො ඛන්ධා. ලභනං **ලාභො,** අත්තනො ලාභස්ස අනුරූපං සන්තොසො

යථාලාභසන්තොසො. **බලන්ති** කායබලං, අත්තනො බලස්ස අනුරූපං සන්තොසො **යථාබලසන්තොසො.** **සාරුප්පන්ති** සප්පායං පතිරූපං භික්ඛුනො අනුච්ඡවිකතා, අත්තනො සාරුප්පස්ස අනුරූපං සන්තොසො **යථාසාරුප්පසන්තොසො.**

අපරො නයො – ලබ්භතෙති **ලාභො,** යො යො ලාභො **යථාලාභං,** ඉතරීතරපච්චයො, යථාලාභෙන සන්තොසො **යථාලාභසන්තොසො.** බලස්ස අනුරූපං පවත්තතීති **යථාබලං,** අත්තනො බලානුච්ඡවිකපච්චයො, යථා-සද්දො චෙත්ථ සසාධනං අනුරූපකිරියං වදති, යථා තං ''අධිචිත්ත''න්ති එත්ථ අධි-සද්දො සසාධනං අධිකරණකිරියන්ති. යථාබලෙන සන්තොසො **යථාබලසන්තොසො.** සාරුප්පති පතිරූපං භවති, සොභනං වා ආරොපෙතීති **සාරුප්පං,** යං යං සාරුප්පං **යථාසාරුප්පං,** භික්ඛුනො සප්පායපච්චයො, යථාසාරුප්පෙන සන්තොසො **යථාසාරුප්පසන්තොසො.** යථාවුත්තං පභෙදමනුගතා වණ්ණනා **පභෙදවණ්ණනා.**

ඉධාති සාසනෙ. **අඤ්ඤං න පත්ථෙතීති** අප්පත්තපත්ථනාභාවමාහ, **ලභන්තොපි න ගණ්හාතීති** පත්තපත්ථනාභාවං. පඨමෙන අප්පත්තපත්ථනාභාවෙයෙව වුත්තෙ යථාලද්ධතො අඤ්ඤස්ස අපත්ථනා නාම අප්පිච්ඡතායපි සියා පවත්තිආකාරොති අප්පිච්ඡතාපසඞ්ගභාවතො තතොපි නිවත්තමෙව සන්තොසස්ස සරූපං දස්සෙතුං දුතියෙන පත්තපත්ථනාභාවො වුත්තොති දට්ඨබ්බං. එවමුපරිපි. **පකතිදුබ්බලොති** ආබාධාදිවිරහෙපි සභාවදුබ්බලො. සමානො සීලාදිභාගො යස්සාති **සභාගො,** සහ වා සීලාදීහි ගුණභාගෙහි වත්තතීති **සභාගො,** ලජ්ජීපෙසලො භික්ඛු, තෙන. **තං පරිවත්තෙත්වාති** පකතිදුබ්බලාදීනං ගරුචීවරං න ඵාසුභාවාවහං, සරීරඛෙදාවහඤ්ච හොතීති පයොජනවසෙන පරිවත්තනං වුත්තං, න අත්රිච්ඡතාදිවසෙන. අත්රිච්ඡතාදිප්පකාරෙන හි පරිවත්තෙත්වා ලහුකචීවරපරිභොගො සන්තොසවිරොධී හොති, තස්ස පන තදභාවතො යථාවුත්තප්පයොජනවසෙන පරිවත්තෙත්වා ලහුකචීවරපරිභොගොපි න සන්තොසවිරොධීති ආහ **''ලහුකෙන යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොතී''**ති. පයොජනවසෙන පරිවත්තෙත්වා ලහුකචීවරපරිභොගොපි න තාව සන්තොසවිරොධී, පගෙව තථා අපරිවත්තෙත්වා පරිභොගෙති සම්භාවිතස්ස අත්ථස්ස දස්සනත්ථඤ්හෙත්ථ අපි-සද්දග්ගහණං. චීවරනිද්දෙසෙපි **''පත්තචීවරාදීනං අඤ්ඤතර''**න්ති වචනං යථාරුතං ගහිතාවසෙසපච්චයසන්තොසස්ස චීවරසන්තොසෙ සමවරොධිතාදස්සනත්ථං. ''ථෙරකො අයමායස්මා මල්ලකො''තිආදීසු ථෙරවොහාරස්ස පඤ්ඤත්තිමත්තෙපි පවත්තිතො දසවස්සතො පභුති චිරවස්සපබ්බජිතෙස්වෙව ඉධ පවත්තිඤාපනත්ථං **''ථෙරානං චිරපබ්බජිතාන''**න්ති වුත්තං, **ථෙරානන්ති** වා සඞ්ඛත්ථෙරං වදති. **චිරපබ්බජිතානන්ති** පන තදවසෙසෙ වුඩ්ඪභික්ඛූ. **සඞ්කාරකූටාදිතොති** කචවරරාසිආදිතො. **අනන්තකානීති** නන්තකානි පිලොතිකානි. ''අ-කාරො චෙත්ථ නිපාතමත්ත''න්ති (වි. ව. අට්ඨ. 1165) **විමානවත්ථුඅට්ඨකථායං** වුත්තං. තථා චාහු ''නන්තකං කප්පටො ජිණ්ණවසනං තු පටච්චර''න්ති නත්ථි දසාසඞ්ඛාතො අන්තො කොටි යෙසන්ති හි **නන්තකානි,** න-සද්දස්ස තු අනාදෙසෙ **අනන්තකානී**තිපි යුජ්ජති. සඞ්කෙතකොවිදානං පන ආචරියානං තථා අවුත්තත්තා වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. **''සනන්තකානී''**තිපි පාඨො, නන්තකෙන සහ සංසිබ්බිතානි පංසුකූලානි චීවරානීති අත්ථො. **සඞ්ඝාටින්ති** තිණ්ණං චීවරානං අඤ්ඤතරං චීවරං. තීණිපි හි චීවරානි සඞ්ඝටිතත්තා ''සඞ්ඝාටී''ති වුච්චන්ති. මහග්ඝං චීවරං, බහූනි වා චීවරානි ලභිත්වා තානි විස්සජ්ජෙත්වා තදඤ්ඤස්ස ගහණම්පි මහිච්ඡතාදිනයෙ අට්ඨත්වා යථාසාරුප්පනයෙ එව ඨිතත්තා න සන්තොසවිරොධීති ආහ **''තෙසං…පෙ…. ධාරෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොතී''**ති. යථාසාරුප්පනයෙන යථාලද්ධං විස්සජ්ජෙත්වා තදඤ්ඤගහණම්පි න තාව සන්තොසවිරොධී, පගෙව අනඤ්ඤගහණෙන යථාලද්ධස්සෙව යථාසාරුප්පං පරිභොගෙති සම්භාවිතස්ස අත්ථස්ස දස්සනත්ථඤ්හෙත්ථ **අපි**-සද්දග්ගහණං, එවං සෙසපච්චයෙසුපි යථාබලයථාසාරුප්පනිද්දෙසෙසු අපි-සද්දග්ගහණෙ අධිප්පායො වෙදිතබ්බො.

පකතිවිරුද්ධන්ති සභාවෙනෙව අසප්පායං. සමණධම්මකරණසීසෙන සප්පායපච්චයපරියෙසනං, පරිභුඤ්ජනඤ්ච විසෙසතො යුත්තතරන්ති අත්ථන්තරං විඤ්ඤාපෙතුං ''යාපෙන්තොපී''ති අවත්වා **''සමණධම්මං කරොන්තොපී''**ති වුත්තං. **මිස්සකාහාරන්ති** තණ්ඩුලමුග්ගාදීහි නානාවිධපුබ්බණ්ණාපරණ්ණෙහි මිස්සෙත්වා කතං ආහාරං.

අඤ්ඤම්පි සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසං දස්සෙන්තො ආහ **''යො හී''**තිආදි. පඨමෙ හි නයෙ යථාලද්ධස්ස විස්සජ්ජනෙන, දුතියෙ පන යථාපත්තස්ස අසම්පටිච්ඡනෙන යථාසාරුප්පසන්තොසො වුත්තොති අයමෙතෙසං විසෙසො. **හි**-සද්දො චෙත්ථ පක්ඛන්තරජොතකො. **මජ්ඣිමාගමට්ඨකථායං** පන පි-සද්දො දිස්සති. **''උත්තමසෙනාසනං නාම පමාදට්ඨාන''**න්ති වත්වා තබ්භාවමෙව දස්සෙතුං **''තත්ථ නිසින්නස්සා''**තිආදි වුත්තං. **නිද්දාභිභූතස්සාති** ථිනමිද්ධොක්කමනෙන චිත්තචෙතසිකගෙලඤ්ඤභාවතො භවඞ්ගසන්තතිසඞ්ඛාතාය නිද්දාය අභිභූතස්ස, නිද්දායන්තස්සාති අත්ථො. **පටිබුජ්ඣතොති** තථාරූපෙන ආරම්මණන්තරෙන පටිබුජ්ඣන්තස්ස පටිබුජ්ඣනහෙතු කාමවිතක්කා පාතුභවන්තීති වුත්තං හොති. **''පටිබුජ්ඣනතො''**තිපි හි කත්ථචි පාඨො දිස්සති. **අයම්පීති** පඨමනයං උපාදාය වුත්තං.

තෙසං ආභතෙනාති තෙහි ථෙරාදීහි ආභතෙන, තෙසං වා යෙන කෙනචි සන්තකෙනාති අජ්ඣාහරිත්වා සම්බන්ධො. **මුත්තහරීතකන්ති** ගොමුත්තපරිභාවිතං, පූතිභාවෙන වා මොචිතං ඡඩ්ඩිතං හරීතකං, ඉදානි පන පොත්ථකෙසු ''ගොමුත්තහරීතක''න්ති පාඨො, සො න පොරාණපාඨො තබ්බණ්ණනාය (දී. නි. ටී. 1.215) විරුද්ධත්තා. **චතුමධුරන්ති මජ්ඣිමාගමවරෙ මහාධම්මසමාදානසුත්තෙ** (ම. නි. 1.484 ආදයො) වුත්තං දධිමධුසප්පිඵාණිතසඞ්ඛාතං චතුමධුරං, එකස්මිඤ්ච භාජනෙ චතුමධුරං ඨපෙත්වා තෙසු යදිච්ඡසි, තං ගණ්හාහි භන්තෙති අත්ථො. **''සචස්සා''**තිආදිනා තදුභයස්ස රොගවූපසමනභාවං දස්සෙති. **බුද්ධාදීහි වණ්ණිතන්ති**

''පූතිමුත්තභෙසජ්ජං නිස්සාය පබ්බජ්ජා''තිආදිනා (මහාව. 73, 128) සම්මාසම්බුද්ධාදීහි පසත්ථං. අප්පිච්ඡතාවිසිට්ඨාය සන්තුට්ඨියා නියොජනතො පරමෙන උක්කංසගතෙන සන්තොසෙන සන්තුස්සතීති **පරමසන්තුට්ඨො.**

කාමඤ්ච සන්තොසප්පභෙදා යථාවුත්තතොපි අධිකතරා චීවරෙ වීසති සන්තොසා, පිණ්ඩපාතෙ පන්නරස, සෙනාසනෙ ච පන්නරස, ගිලානපච්චයෙ වීසතීති, ඉධ පන සඞ්ඛෙපෙන ද්වාදසවිධොයෙව සන්තොසො වුත්තො. තදධිකතරප්පභෙදො පන චතුරඞ්ගුත්තරෙ **මහාඅරියවංසසුත්තට්ඨකථාය** (අ. නි. අට්ඨ. 2.4.28) ගහෙතබ්බො. තෙනාහ **''ඉමිනා පනා''**තිආදි. එවං ''ඉධ මහාරාජ භික්ඛු සන්තුට්ඨො හොති''ති එත්ථ පුග්ගලාධිට්ඨානනිද්දිට්ඨෙන සන්තුට්ඨපදෙනෙව සන්තොසප්පභෙදං දස්සෙත්වා ඉදානි ''කායපරිහාරිකෙන චීවරෙන කුච්ඡිපරිහාරිකෙන පිණ්ඩපාතෙනා''තිආදි දෙසනානුරූපං තෙන සන්තොසෙන සන්තුට්ඨස්ස අනුච්ඡවිකං පච්චයප්පභෙදං, තස්ස ච කායකුච්ඡිපරිහාරියභාවං විභාවෙන්තො එවමාහාති අයමෙත්ථ සම්බන්ධො. කාමඤ්චෙත්ථ චීවරපිණ්ඩපාතෙහෙව යථාක්කමං කායකුච්ඡිපරිහාරියෙහි සන්තුට්ඨතා පාළියං වුත්තා, තථාපි සෙසපරික්ඛාරචතුක්කෙන ච විනා විචරණමයුත්තං, සබ්බත්ථ ච කායකුච්ඡිපරිහාරියතා ලද්ධබ්බාති අට්ඨකථායං අයං විනිච්ඡයො වුත්තොති දට්ඨබ්බං. **දන්තකට්ඨච්ඡෙදනවාසීති** ලක්ඛණමත්තං තදඤ්ඤකිච්චස්සාපි තාය සාධෙතබ්බත්තා, තෙන වක්ඛති ''මඤ්චපීඨානං අඞ්ගපාදචීවරකුටිදණ්ඩකසජ්ජනකාලෙ වා''තිආදි. වුත්තම්පි චෙතං පොරාණට්ඨකථාසු ''න හෙතං කත්ථචිපි පාළියමාගත''න්ති.

බන්ධනන්ති කායබන්ධනං. **පරිස්සාවනෙන** පරිස්සාවනඤ්ච, තෙන සහාති වා අත්ථො. යුත්තො කම්මට්ඨානභාවනාසඞ්ඛාතො යොගො යස්ස, තස්මිං වා යොගො යුත්තොති **යුත්තයොගො,** තස්ස.

කායං පරිහරන්ති පොසෙන්ති, කායස්ස වා පරිහාරො පොසනමත්තං පයොජනමෙතෙහීති **කායපරිහාරියා** ක-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා. පොසනඤ්චෙත්ථ වඩ්ඪනං, හරණං වා, තථා **කුච්ඡිපරිහාරියාපි** වෙදිතබ්බා. බහිද්ධාව කායස්ස උපකාරකභාවෙන කායපරිහාරියතා, අජ්ඣොහරණවසෙන සරීරට්ඨිතියා උපකාරකභාවෙන කුච්ඡිපරිහාරියතාති අයමෙතෙසං විසෙසො. තෙනාහ **''තිචීවරං තාවා''**තිආදි. **''පරිහරතී''**ති එතස්ස **පොසෙතීති** අත්ථවචනං. **ඉතීති** නිදස්සනෙ නිපාතො, එවං වුත්තනයෙන කායපරිහාරියං හොතීති කාරණජොතනෙ වා, තස්මා පොසනතො කායපරිහාරියං හොතීති. එවමුපරිපි. **චීවරකණ්ණෙනාති** චීවරපරියන්තෙන.

කුටිපරිභණ්ඩකරණකාලෙති කුටියා සමන්තතො විලිම්පනෙන සම්මට්ඨකරණකාලෙ.

අඞ්ගං නාම මඤ්චපීඨානං පාදුපරි ඨපිතො පධානසම්භාරවිසෙසො. යත්ථ පදරසඤ්චිනනපිට්ඨිඅපස්සයනාදීනි කරොන්ති, යො ''අටනී''තිපි වුච්චති.

මධුද්දුමපුප්ඵං **මධුකං** නාම, මක්ඛිකාමධුහි කතපූවං වා. **පරික්ඛාරමත්තා** පරික්ඛාරපමාණං. **සෙය්‍යං පච්සන්තස්සාති** පච්චත්ථරණකුඤ්චිකානං තාදිසෙ කාලෙ පරිභුත්තභාවං සන්ධාය වුත්තං. තෙනාහ **''තත්‍රට්ඨකං පච්චත්ථරණ''**න්ති. අත්තනො සන්තකභාවෙන පච්චත්ථරණාධිට්ඨානෙන අධිට්ඨහිත්වා තත්ථෙව සෙනාසනෙ තිට්ඨනකඤ්හි ''තත්‍රට්ඨක''න්ති වුච්චති. විකප්පනවචනතො පන තෙසමඤ්ඤතරස්ස නවමතා, යථාවුත්තපටිපාටියා චෙත්ථ නවමභාවො, න තු තෙසං තථාපතිනියතභාවෙන. කස්මාති චෙ? තථායෙව තෙසමධාරණතො. එස නයො දසමාදීසුපි. තෙලං පටිසාමෙත්වා හරිතා වෙළුනාළිආදිකා **තෙලනාළි.** නනු සන්තුට්ඨපුග්ගලදස්සනෙ සන්තුට්ඨොව අට්ඨපරික්ඛාරිකො දස්සෙතබ්බොති අනුයොගෙ යථාරහං තෙසම්පි සන්තුට්ඨභාවං දස්සෙන්තො **''එතෙසු වා''**තිආදිමාහ. මහන්තො පරික්ඛාරසඞ්ඛාතො භාරො එතෙසන්ති **මහාභාරා,** අයං අධුනා පාඨො, **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** පන **''මහාගජා''**ති පාඨස්ස දිට්ඨත්තා ''දුප්පොසභාවෙන මහාගජා වියාති මහාගජා''ති (දී. නි. ටී. 1.215) වුත්තං, න තෙ එත්තකෙහි පරික්ඛාරෙහි ''මහිච්ඡා, අසන්තුට්ඨා, දුබ්භරා, බාහුල්ලවුත්තිනො''ති ච වත්තබ්බාති අධිප්පායො. යදි ඉතරෙපි සන්තුට්ඨා අප්පිච්ඡතාදිසභාවා, කිමෙතෙසම්පි වසෙන අයං දෙසනා ඉච්ඡිතාති චොදනං සොධෙතුං **''භගවා පනා''**තිආදි වුත්තං. අට්ඨපරික්ඛාරිකස්ස වසෙන ඉමිස්සා දෙසනාය ඉච්ඡිතභාවො කථං විඤ්ඤායතීති අනුයොගම්පි අපනෙති **''සො හී''**තිආදිනා, තස්සෙව තථා පක්කන්තභාවෙන ''කායපරිහාරිකෙන චීවරෙනා''තිආදි පාළියා යොග්‍යතො තස්ස වසෙන ඉච්ඡිතභාවො විඤ්ඤායතීති වුත්තං හොති. වචනීයස්ස හෙතුභාවදස්සනෙන හි වාචකස්සාපි හෙතුභාවො දස්සිතොති . එවඤ්ච කත්වා **''ඉති ඉමස්සා''**තිආදි ලද්ධගුණවචනම්පි උපපන්නං හොති. සල්ලහුකා වුත්ති ජීවිකා යස්සාති **සල්ලහුකවුත්ති,** තස්ස භාවො **සල්ලහුකවුත්තිතා,** තං. **කායපාරිහාරියෙනාති** භාවප්පධානනිද්දෙසො, භාවලොපනිද්දෙසො වාති දස්සෙති **''කායං පරිහරණමත්තකෙනා''**ති ඉමිනා, කායපොසනප්පමාණෙනාති අත්ථො. තථා **කුච්ඡිපරිහාරියෙනාති** එත්ථාපි. වුත්තනයෙන චෙත්ථ ද්විධා වචනත්ථො, **ටීකායං** (දී. නි. ටී. 1.215) පන පඨමස්ස වචනත්ථස්ස හෙට්ඨා වුත්තත්තා දුතියොව ඉධ වුත්තොති දට්ඨබ්බං. මමායනතණ්හාය **ආසඞ්ගො.** පරිග්ගහතණ්හාය **බන්ධො. ජියාමුත්තොති** ධනුජියාය මුත්තො. **යූථාති** හත්ථිගණතො. තිධා පභින්නමදො **මදහත්ථී. වනපබ්භාරන්ති** වනෙ පබ්භාරං.

චතුසු දිසාසු සුඛවිහාරිතාය සුඛවිහාරට්ඨානභූතා, ''එකං දිසං ඵරිත්වා''තිආදිනා (දී. නි. 3.308; ම. නි. 1.77, 459, 509; 2.309) වා නයෙන බ්‍රහ්මවිහාරභාවනාඵරණට්ඨානභූතා චතස්සො දිසා එතස්සාති **චතුද්දිසො,** සො එව **චාතුද්දිසො,** චතස්සො වා දිසා **චතුද්දිසං,** වුත්තනයෙන තමස්සාති **චාතුද්දිසො** යථා ''සද්ධො''ති. තාස්වෙව දිසාසු

කත්ථචිපි සත්තෙ වා සඞ්ඛාරෙ වා භයෙන න පටිහනති, සයං වා තෙහි න පටිහඤ්ඤතෙති **අප්පටිඝො. සන්තුස්සමානොති** සකෙන, සන්තෙන වා, සමමෙව වා තුස්සනකො. **ඉතරීතරෙනාති** යෙන කෙනචි පච්චයෙන, උච්චාවචෙන වා. පරිච්ච සයන්ති පවත්තන්ති කායචිත්තානි, තානි වා පරිසයන්ති අභිභවන්තීති **පරිස්සයා,** සීහබ්‍යග්ඝාදයො බාහිරා, කාමච්ඡන්දාදයො ච අජ්ඣත්තිකා කායචිත්තුපද්දවා, උපයොගත්ථෙ චෙතං සාමිවචනං. **සහිතාති** අධිවාසනඛන්තියා, වීරියාදිධම්මෙහි ච යථාරහං ඛන්තා, ගහන්තා වාති අත්ථො. ථද්ධභාවකරභයාභාවෙන **අඡම්භී. එකො චරෙති** අසහායො එකාකී හුත්වා චරිතුං විහරිතුං සක්කුණෙය්‍ය. සමත්ථනෙ හි **එය්‍ය**-සද්දො යථා ''කො ඉමං විජටයෙ ජට''න්ති (සං. නි. 1.23) ඛග්ගවිසාණකප්පතාය එකවිහාරීති දස්සෙති **''ඛග්ගවිසාණකප්පො''**ති ඉමිනා. සණ්ඨානෙන ඛග්ගසදිසං එකමෙව මත්ථකෙ උට්ඨිතං විසාණං යස්සාති **ඛග්ගො;** ඛග්ගසද්දෙන තංසදිසවිසාණස්ස ගහිතත්තා, මහිංසප්පමාණො මිගවිසෙසො, යො ලොකෙ ''පලාසාදො, ගණ්ඩකො''ති ච වුච්චති, තස්ස විසාණෙන එකීභාවෙන සදිසොති අත්ථො. අපිච එකවිහාරිතාය ඛග්ගවිසාණකප්පොති දස්සෙතුම්පි එවං වුත්තං. විත්ථාරො පනස්සා අත්ථො **ඛග්ගවිසාණසුත්තවණ්ණනායං,** (සු. නි. අට්ඨ. 1.42) **චූළනිද්දෙසෙ** (චූළනි. 128) ච වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො.

එවං වණ්ණිතන්ති ඛග්ගවිසාණසුත්තෙ භගවතා තථා දෙසනාය විවරිතං, ථොමිතං වා. ඛග්ගස්ස නාම මිගස්ස විසාණෙන කප්පො සදිසො තථා. කප්ප-සද්දො හෙත්ථ ''සත්ථුකප්පෙන වත භො කිර සාවකෙන සද්ධිං මන්තයමානා''තිආදීසු (ම. නි. 1.260) විය පටිභාගෙ වත්තති, තස්ස භාවො **ඛග්ගවිසාණකප්පතා,** තං සො ආපජ්ජතීති සම්බන්ධො.

වාතාභිඝාතාදීහි සියා සකුණො ඡින්නපක්ඛො, අසඤ්ජාතපක්ඛො වා, ඉධ පන ඩෙතුං සමත්ථො සපක්ඛිකොව අධිප්පෙතොති විසෙසදස්සනත්ථං පාළියං **''පක්ඛී සකුණො''**ති වුත්තං, න තු ''ආකාසෙ අන්තලික්ඛෙ වඞ්කමතී''තිආදීසු (පටි. ම. 3.11) විය පරියායමත්තදස්සනත්ථන්ති ආහ **''පක්ඛයුත්තො සකුණො''**ති. **උප්පතතීති** උද්ධං පතති ගච්ඡති, පක්ඛන්දතීති අත්ථො. **විධුනන්තොති** විහින්දන්තො, චාලෙන්තො වා. **අජ්ජතනායාති** අජ්ජභාවත්ථාය. තථා **ස්වාතනායාති** එත්ථාපි. අත්තනො පත්තං එව භාරො යස්සාති **සපත්තභාරො.** මමායනතණ්හාභාවෙන **නිස්සඞ්ගො.** පරිග්ගහතණ්හාභාවෙන **නිරපෙක්ඛො. යෙන කාම**න්ති යත්ථ අත්තනො රුචි, තත්ථ. භාවනපුංසකං වා එතං. යෙන යථා පවත්තො කාමොති හි **යෙනකාමො,** තං, යථාකාමන්ති අත්ථො.

නීවරණප්පහානකථාවණ්ණනා

216. පුබ්බෙ වුත්තස්සෙව අත්ථචතුක්කස්ස පුන සම්පිණ්ඩෙත්වා කථනං කිමත්ථන්ති අධිප්පායෙන අනුයොගං උද්ධරිත්වා සොධෙති **''සො...පෙ.... කිං දස්සෙති''**තිආදිනා. **පච්චයසම්පත්ති**න්ති සම්භාරපාරිපූරිං. **ඉමෙ චත්තාරොති** සීලසංවරො ඉන්ද්‍රියසංවරො සම්පජඤ්ඤං සන්තොසොති පුබ්බෙ වුත්තා චත්තාරො ආරඤ්ඤිකස්ස සම්භාරා. **න ඉජ්ඣතීති** න සම්පජ්ජති න සඵලො හවති. න කෙවලං අනිජ්ඣනමත්තං, අථ ඛො අයම්පි දොසොති දස්සෙති **''තිරච්ඡානගතෙහි වා''**තිආදිනා. **වත්තබ්බතං ආපජ්ජතීති** ''අසුකස්ස භික්ඛුනො අරඤ්ඤෙ තිරච්ඡානගතානං විය, වනචරකානං විය ච නිවාසනමත්තමෙව, න පන අරඤ්ඤවාසානුච්ඡවිකා කාචි සම්මාපටිපත්ති අත්ථී''ති අපවාදවසෙන වචනීයභාවමාපජ්ජති, ඉමස්සත්ථස්ස පන දස්සනෙන විරුජ්ඣනතො සද්ධිං-සද්දො න පොරාණොති දට්ඨබ්බං. අථ වා ආරඤ්ඤකෙහි තිරච්ඡානගතෙහි, වනචරවිසභාගජනෙහි වා සද්ධිං විප්පටිපත්තිවසෙන වසනීයභාවං ආපජ්ජති. ''න භික්ඛවෙ පණිධාය අරඤ්ඤෙ වත්ථබ්බං, යො වසෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''තිආදීසු (පාරා. 223) විය හි **වත්ථබ්බ**-සද්දො වසිතබ්බපරියායො. තථා හි **විභඞ්ගට්ඨකථායම්පි** වුත්තං ''එවරූපස්ස හි අරඤ්ඤවාසො කාළමක්කටඅච්ඡතරච්ඡදීපිමිගානං අටවිවාසසදිසො හොති''ති (විභ. අට්ඨ. 526) **අධිවත්ථාති** අධිවසන්තා. පඨමං **භෙරවසද්දං සාවෙන්ති**. තාවතා අපලායන්තස්ස **හත්ථෙහිපි** සීසං පහරිත්වා පලාපනාකාරං කරොන්තීති ආචරියසාරිපුත්තත්ථෙරෙන කථිතං. එවං බ්‍යතිරෙකතො පච්චයසම්පත්තියා දස්සිතභාවං පකාසෙත්වා ඉදානි අන්වයතොපි පකාසෙතුං **''යස්ස පනෙතෙ''**තිආදි වුත්තං. කථං ඉජ්ඣතීති ආහ **''සො හී''**තිආදි. **කාළකො තිලකොති** වණ්ණවිකාරාපනරොගවසෙන අඤ්ඤත්ථ පරියායවචනං. වුත්තඤ්හි –

> ''දුන්නාමකඤ්ච අරිසං, ඡද්දිකො වමථූරිතො;
> දවථු පරිතාපොථ, තිලකො තිලකාළකො''ති.

තිලසණ්ඨානං විය ජායතීති හි **තිලකො,** කාළො හුත්වා ජායතීති **කාළකො.** ඉධ පන පණ්ණත්තිවීතික්කමසඞ්ඛාතං ථුල්ලවජ්ජං කාළකසදිසත්තා **කාළකං,** මිච්ඡාවීතික්කමසඞ්ඛාතං අණුමත්තවජ්ජං තිලකසදිසත්තා **තිලක**න්ති අයං විසෙසො. **තන්ති** තථා උප්පාදිතං පීතිං. විගතභාවෙන උපට්ඨානතො ඛයවයවසෙන සම්මසනං. ඛීයනට්ඨෙන හි **ඛයොව** විගතො, විපරීතො වා හුත්වා අයනට්ඨෙන **වයොතිපි** වුච්චති. **අරියභූමි** නාම ලොකුත්තරභූමි. **ඉතීති** අරියභූමිඔක්කමනතො, දෙවතානං වණ්ණභණනතො වා, තත්ථ තත්ථ දෙවතානං වචනං සුත්වා තස්ස යසො පත්ථටොති වුත්තං හොති, එවඤ්ච කත්වා හෙට්ඨා වුත්තං අයසපත්ථරණම්පි දෙවතානමාරොචනවසෙනාති ගහෙතබ්බං.

විවිත්ත-සද්දො ජනවිවෙකෙති ආහ **“සුඤ්ඤ”**න්ති. තං පන ජනසද්දනිග්ඝොසාභාවෙන වෙදිතබ්බං සද්දකණ්ටකත්තා ඣානස්සාති දස්සෙතුං **“අප්පසද්දං අප්පනිග්ඝොසන්ති අත්ථො”**ති වුත්තං. ජනකග්ගහණෙනෙව හි ඉධ ජඤ්ඤං ගහිතං. තථා හි වුත්තං **විභඞ්ගෙ** “යදෙව තං අප්පනිග්ඝොසං, තදෙව තං විජනවාත”න්ති (විභ. 533). **අප්පසද්ද**න්ති ච පකතිසද්දාභාවමාහ. **අප්පනිග්ඝොස**න්ති නගරනිග්ඝොසාදිසද්දාභාවං. ඊදිසෙසු හි බ්‍යඤ්ජනං සාවසෙසං විය, අත්ථො පන නිරවසෙසොති අට්ඨකථාසු වුත්තං. **මජ්ඣිමාගමට්ඨකථාවණ්ණනායං** (ම. නි. අට්ඨ. 3.364) පන **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරො** එවමාහ “අප්පසද්දස්ස පරිත්තපරියායං මනසි කත්වා වුත්තං ‘බ්‍යඤ්ජනං සාවසෙසං සියා’ති. තෙනාහ ‘න හි තස්සා’තිආදි. **අප්පසද්දො** පනෙත්ථ අභාවත්ථොතිපි සක්කා විඤ්ඤාතුං ‘අප්පාබාධතඤ්ච සඤ්ජානාමී’තිආදීසු (ම. නි. 1.225) විය”ති. තමත්ථං **විභඞ්ගපාළියා** (විභ. 528) සංසන්දන්තො **“එතදෙවා”**තිආදිමාහ. **එතදෙවාති** ච මයා සංවණ්ණියමානං නිස්සද්දතං එවාති අත්ථො. **සන්තිකෙපීති** ගාමාදීනං සමීපෙපි එදිසං විවිත්තං නාම, පගෙව දූරෙති අත්ථො. **අනාකිණ්ණ**න්ති අසඞ්කිණ්ණං අසම්බාධං. යස්ස සෙනාසනස්ස සමන්තා ගාවුතම්පි අඩ්ඪයොජනම්පි පබ්බතගහනං වනගහනං නදීගහනං හොති, න කොචි අවෙලාය උපසඞ්කමිතුං සක්කොති, ඉදං සන්තිකෙපි අනාකිණ්ණං නාම. **සෙතීති** සයති. **ආසතීති** නිසීදති. **“එත්ථා”**ති ඉමිනා **සෙන-සද්දස්ස, ආසන-සද්දස්ස** ච අධිකරණත්ථභාවං දස්සෙති, **ච-සද්දෙන** ච තදුභයපදස්ස චත්ථසමාසභාවං. **“තෙනාහා”**තිආදිනා **විභඞ්ගපාළි**මෙව ආහරති.

ඉදානි තස්සායෙවත්ථං සෙනාසනප්පභෙදදස්සනවසෙන විභාවෙතුං **“අපිචා”**තිආදි වුත්තං. විභඞ්ගපාළියං නිදස්සනනයෙන සරූපතො දස්සිතසෙනාසනස්සෙව හි අයං විභාගො. තත්ථ **විහාරො** පාකාරපරිච්ඡින්නො සකලො ආවාසො. **අඩ්ඪයොගො** දීඝපාසාදො, “ගරුළසණ්ඨානපාසාදො”තිපි වදන්ති. **පාසාදො** චතුරස්සපාසාදො. **හම්මියං** මුණ්ඩච්ඡදනපාසාදො. **අට්ටො** පටිරාජූනං පටිබාහනයොග්ගො චතුපඤ්චභූමකො පතිස්සයවිසෙසො. **මාළො** එකකූටසඞ්ගහිතො අනෙකකොණවන්තො පතිස්සයවිසෙසො. අපරො නයො – **විහාරො** දීඝමුඛපාසාදො. **අඩ්ඪයොගො** එකපස්සඡදනකගෙහං. තස්ස කිර එකපස්සෙ භිත්ති උච්චතරා හොති, ඉතරපස්සෙ නීචා, තෙන තං එකඡදනකං හොති. **පාසාදො** ආයතචතුරස්සපාසාදො. **හම්මියං** මුණ්ඩච්ඡදනකං චන්දිකඞ්ගණයුත්තං. **ගුහා** කෙවලා පබ්බතගුහා. **ලෙණං** ද්වාරබන්ධං පබ්භාරං. සෙසං වුත්තනයමෙව. “මණ්ඩපොති සාඛාමණ්ඩපො”ති (දී. නි. ටී. 1.216) එවං **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන,** අඞ්ගුත්තරටීකාකාරෙන ච **ආචරියසාරිපුත්තත්ථෙරෙන** වුත්තං.

විභඞ්ගට්ඨකථායං (විභ. අට්ඨ. 527) පන **විහාරොති** සමන්තා පරිහාරපථං, අන්තොයෙව ච රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි දස්සෙත්වා කතසෙනාසනං. **අඩ්ඪයොගොති** සුපණ්ණවඞ්කගෙහං. **පාසාදොති** ද්වෙ කණ්ණිකානි ගහෙත්වා කතො දීඝපාසාදො. **අට්ටොති** පටිරාජාදිපටිබාහනත්ථං ඉට්ඨකාහි කතො බහලභිත්තිකො චතුපඤ්චභූමකො පතිස්සයවිසෙසො. **මාළොති** භොජනසාලාසදිසො මණ්ඩලමාළො. **විනයට්ඨකථායං** පන “එකකූටසඞ්ගහිතො චතුරස්සපාසාදො”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.482-487) වුත්තං. **ලෙණන්ති** පබ්බතං ඛණිත්වා වා පබ්භාරස්ස අප්පහොනකට්ඨානෙ කුට්ටං උට්ඨාපෙත්වා වා කතසෙනාසනං. **ගුහාති** භූමිදරි වා යත්ථ රත්තින්දිවං දීපං ලද්ධුං වට්ටති, පබ්බතගුහා වා භූමිගුහා වාති වුත්තං.

තං ආවසථභූතං පතිස්සයසෙනාසනං විහරිතබ්බට්ඨෙන, විහාරට්ඨානට්ඨෙන ච **විහාරසෙනාසනං නාම.** මසාරකාදිචතුබ්බිධො **මඤ්චො.** තථා **පීඨං.** උණ්ණභිසිආදිපඤ්චවිධා **භිසි.** සීසප්පමාණං **බිම්බොහනං.** විත්ථාරතො විදත්ථිචතුරඞ්ගුලතා, දීඝතො මඤ්චවිත්ථාරප්පමාණතා චෙත්ථ සීසප්පමාණං. මසාරකාදීනි මඤ්චපීඨභාවතො, භිසිඋපධානඤ්ච මඤ්චපීඨසම්බන්ධතො **මඤ්චපීඨසෙනාසනං.** මඤ්චපීඨභූතඤ්හි සෙනාසනං, මඤ්චපීඨසම්බන්ධඤ්ච සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන, එකසෙසෙන වා “මඤ්චපීඨසෙනාසන”න්ති වුච්චති. **ආචරියසාරිපුත්තත්ථෙරොපි** එවමෙව වදති. **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** පන **“මඤ්චපීඨසෙනාසනන්ති** මඤ්චපීඨඤ්චෙව මඤ්චපීඨසම්බන්ධසෙනාසනඤ්චා”ති (දී. නි. ටී. 1.216) වුත්තං. **චිමිලිකා** නාම සුධාපරිකම්මකතාය භූමියා වණ්ණානුරක්ඛණත්ථං පටඛණ්ඩාදීහි සිබ්බෙත්වා කතා. **චම්මඛණ්ඩො** නාම සීහබ්‍යග්ඝදීපිතරච්ඡචම්මාදීසුපි යං කිඤ්චි චම්මං. **අට්ඨකථාසු** (පාචි. අට්ඨ. 112; වි. සඞ්ග. අට්ඨ. 82) හි සෙනාසනපරිභොගෙ පටික්ඛිත්තචම්මං න දිස්සති. **තිණසන්ථාරොති** යෙසං කෙසඤ්චි තිණානං සන්ථාරො. එසෙව නයො **පණ්ණසන්ථාරෙපි.** චිමිලිකාදි භූමියං සන්ථරිතබ්බතාය **සන්ථතසෙනාසනං. යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්තීති** ඨපෙත්වා වා එතානි මඤ්චාදීනි යත්ථ භික්ඛූ සන්නිපතන්ති, **සබ්බමෙතං සෙනාසනං** නාමාති එවං වුත්තං අවසෙසං රුක්ඛමූලාදිපටික්කමිතබ්බට්ඨානං අභිසඞ්ඛරණාභාවතො කෙවලං සයනස්ස, නිස්සජ්ජාය ච ඔකාසභූතත්තා **ඔකාසසෙනාසනං. සෙනාසනග්ගහණෙනාති** “විවිත්තං සෙනාසන”න්ති ඉමිනා සෙනාසනසද්දෙන විවිත්තසෙනාසනස්ස වා ආදානෙන, වචනෙන වා ගහිතමෙව සාමඤ්ඤජොතනාය විසෙසෙ අවට්ඨානතො, විසෙසත්ථිනා ච විසෙසස්ස පයුඤ්ජිතබ්බතො.

යදෙවං කස්මා “අරඤ්ඤ”න්තිආදි පුන වුත්තන්ති අනුයොගෙන **“ඉධ පනස්සා”**තිආදිමාහ. එවං ගහිතෙසුපි සෙනාසනෙසු යථාවුත්තස්ස භික්ඛුනො අනුච්ඡවිකමෙව සෙනාසනං දස්සෙතුකාමත්තා පුන එවං වුත්තන්ති අධිප්පායො. **“භික්ඛුනීනං වසෙන ආගත”**න්ති ඉදං විනයෙ ආගතමෙව සන්ධාය වුත්තං, න අභිධම්මෙ. විනයෙ හි **ගණම්හාඔහීයනසික්ඛාපදෙ** (පාචි. 691) භික්ඛුනීනං ආරඤ්ඤකධුතඞ්ගස්ස පටික්ඛිත්තත්තා ඉදම්පි ච තාසං අරඤ්ඤං නාම, න පන පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිමං අරඤ්ඤමෙව සෙනාසනං, ඉදම්පි ච තාසං ගණම්හාඔහීයනාපත්තිකරං, න තු පඤ්චධනුසතිකාදිමෙව අරඤ්ඤං. වුත්තඤ්හි තත්ථ –

‘‘එකා වා ගණම්හා ඔහීයෙය්‍යාති අගාමකෙ අරඤ්ඤෙ දුතියිකාය භික්ඛුනියා දස්සනූපචාරං වා සවනූපචාරං වා විජහන්තියා ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්ස, විජහිතෙ ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසස්සා’’ති.

විනයට්ඨකථාසුපි (පාචි. අට්ඨ. 692) හි තථාව අත්ථො වුත්තොති. අභිධම්මෙ පන ‘‘අරඤ්ඤන්ති නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ’’න්ති (විභ. 529) ආගතං. විනයසුත්තන්තා හි උභොපි පරියායදෙසනා නාම, අභිධම්මො පන නිප්පරියායදෙසනා, තස්මා යං න ගාමපදෙසන්තොගධං, තං අරඤ්ඤන්ති නිප්පරියායෙන දස්සෙතුං තථා වුත්තං. ඉන්දඛීලා බහි නික්ඛමිත්වා යං ඨානං පවත්තං , සබ්බමෙතං අරඤ්ඤං නාමාති චෙත්ථ අත්ථො. **ආරඤ්ඤකං නාම... පෙ.... පච්ඡිමන්ති ඉදං පන** සුත්තන්තනයෙන **ආරඤ්ඤකසික්ඛාපදෙ** (පාරා. 652) ආරඤ්ඤිකං භික්ඛුං සන්ධාය වුත්තං **ඉමස්ස භික්ඛුනො අනුරූපං,** තස්මා **විසුද්ධිමග්ගෙ ධුතඞ්ගනිද්දෙසෙ** (විසුද්ධි. 1.19) යං **තස්ස ලක්ඛණං වුත්තං,** තං යුත්තමෙව, අතො තත්ථ වුත්තනයෙන ගහෙතබ්බන්ති අධිප්පායො.

සන්දච්ඡායන්ති සීතච්ඡායං. තෙනාහ **‘‘තත්ථ හී’’**තිආදි. **රුක්ඛමූලන්ති** රුක්ඛසමීපං. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘යාවතා මජ්ඣන්හිකෙ කාලෙ සමන්තා ඡායා ඵරති, නිවාතෙ පණ්ණානි නිපතන්ති, එත්තාවතා රුක්ඛමූල’’න්ති. **පබ්බතන්ති** සුද්ධපාසාණසුද්ධපංසුඋභයමිස්සකවසෙන තිවිධොපි පබ්බතො අධිප්පෙතො, න සිලාමයො එව. **සෙල-**සද්දො පන අවිසෙසතො පබ්බතපරියායොති කත්වා එවං වුත්තං. **‘‘තත්ථ හී’’**තිආදිනා තදුභයස්ස අනුරූපතං දස්සෙති. **දිසාසු ඛායමානාසූති** දසසු දිසාසු අභිමුඛීභාවෙන දිස්සමානාසු. තථාරූපෙනපි කාරණෙන සියා චිත්තස්ස එකග්ගතාති එතං වුත්තං, සබ්බදිසාහි ආගතෙන වාතෙන බීජියමානභාවහෙතුදස්සනත්ථන්ති කෙචි. **කං වුච්චති උදකං** පිපාසවිනොදනස්ස කාරකත්තා. **‘‘යං නදීතුම්බන්තිපි නදීකුඤ්ජන්තිපි වදන්ති,** තං කන්දරන්ති අපබ්බතපදෙසෙපි විදුග්ගනදීනිවත්තනපදෙසං කන්දරන්ති දස්සෙතී’’ති (විභ. මූලටී. 530) **ආචරියානන්දත්ථෙරො,** තෙනෙව විඤ්ඤායති ‘‘නදීතුම්බනදීකුඤ්ජසද්දා නදීනිවත්තනපදෙසවාචකා’’ති. නදීනිවත්තනපදෙසො ච නාම නදියා නික්ඛමනඋදකෙන පුන නිවත්තිත්වා ගතො විදුග්ගපදෙසො. ‘‘අපබ්බතපදෙසෙපී’’ති වදන්තො පන අට්ඨකථායං නිදස්සනමත්තෙන පඨමං පබ්බතපදෙසන්ති වුත්තං, යථාවුත්තො පන නදීපදෙසොපි කන්දරො එවාති දස්සෙති.

‘‘තත්ථ හී’’තිආදිනාපි නිදස්සනමත්තෙනෙව තස්සානුරූපභාවමාහ. **උස්සාපෙත්වාති** පුඤ්ජං කත්වා. ‘‘ද්වින්නං පබ්බතානම්පි ආසන්නතරෙ ඨිතානං ඔවරකාදිසදිසං විවරං හොති, එකස්මිංයෙව පන පබ්බතෙ උමඞ්ගසදිස’’න්ති වදන්ති ආචරියා. එකස්මිංයෙව හි උමඞ්ගසදිසං අන්තොලෙණං හොති උපරි පටිච්ඡන්නත්තා, න ද්වීසු තථා අප්පටිච්ඡන්නත්තා, තස්මා ‘‘උමඞ්ගසදිස’’න්ති ඉදං ‘‘එකස්මිං යෙවා’’ති ඉමිනා සම්බන්ධනීයං. ‘‘මහාවිවර’’න්ති ඉදං පන උභයෙහිපි. **උමඞ්ගසදිසන්ති** ච ‘‘සුදුඞ්ගාසදිස’’න්ති (දී. නි. ටී. 1.216) **ආචරියෙන** වුත්තං. **සුදුඞ්ගාති** හි භූමිසරස්සෙතං අධිවචනං, ‘‘තං ගහෙත්වා සුදුඞ්ගාය රවන්තං යක්ඛිනී ඛිපී’’තිආදීසු විය. **මනුස්සානං අනුපචාරට්ඨානන්ති** පකතිසඤ්චාරවසෙන මනුස්සෙහි න සඤ්චරිතබ්බට්ඨානං. කස්සනවප්පනාදිවසෙන හි පකතිසඤ්චාරපටික්ඛෙපො ඉධාධිප්පෙතො. තෙනාහ **‘‘යත්ථ න කසන්ති න වපන්තී’’**ති. **ආදිසද්දෙන** පන ‘‘වනපත්ථන්ති වනසණ්ඨානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචනං, වනපත්ථන්ති භීසනකානමෙතං, වනපත්ථන්ති සලොමහංසානමෙතං, වනපත්ථන්ති පරියන්තානමෙතං, වනපත්ථන්ති න මනුස්සූපචාරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචන’’න්ති (විභ. 531) ඉමං **විභඞ්ගපාළිසෙසං** සඞ්ගණ්හාති. **පත්ථොති** හි පබ්බතස්ස සමානභූමි, යො ‘‘සානූ’’තිපි වුච්චති, තස්සදිසත්තා පන මනුස්සානමසඤ්චරණභූතං වනං, තස්මා පත්ථසදිසං වනං **වනපත්ථොති** විසෙසනපරනිපාතො දට්ඨබ්බො. සබ්බෙසං සබ්බාසු දිසාසු අභිමුඛො ඔකාසො **අබ්භොකාසොති** ආහ **‘‘අච්ඡන්න’’**න්ති, කෙනචි ඡදනෙන අන්තමසො රුක්ඛසාඛායපි න ඡාදිතන්ති අත්ථො. දණ්ඩකානං උපරි චීවරං ඡාදෙත්වා කතා **චීවරකුටි. නික්කඩ්ඪිත්වාති** නීහරිත්වා. අන්තොපබ්භාරලෙණසදිසො පලාලරාසියෙව අධිප්පෙතො, ඉතරථා තිණපණ්ණසන්ථාරසඞ්ගොපි සියාති වුත්තං **‘‘පබ්භාරලෙණසදිසෙ ආලයෙ’’**ති, පබ්භාරසදිසෙ, ලෙණසදිසෙ වාති අත්ථො. **ගච්ඡගුම්බාදීනම්පීති පි-**සද්දෙන පුරිමනයං සම්පිණ්ඩෙති.

පිණ්ඩපාතස්ස පරියෙසනං **පිණ්ඩපාතො** උත්තරපදලොපෙන, තතො පටික්කන්තො **පිණ්ඩපාතපටික්කන්තොති** ආහ **‘‘පිණ්ඩපාතපරියෙසනතො පටික්කන්තො’’**ති. **පල්ලඞ්කන්ති** එත්ථ **පරි-**සද්දො ‘‘සමන්තතො’’ති එතස්මිං අත්ථෙ, තස්මා පරිසමන්තතො අඞ්කනං ආසනං **පල්ලඞ්කො** ර-කාරස්ස ල-කාරං, ද්විභාවඤ්ච කත්වා යථා ‘‘පලිබුද්ධො’’ති, (මි. ප. 6.3.6) සමන්තභාවො ච වාමොරුං, දක්ඛිණොරුඤ්ච සමං ඨපෙත්වා උභින්නං පාදානං අඤ්ඤමඤ්ඤසම්බන්ධනකරණං. තෙනාහ **‘‘සමන්තතො ඌරුබද්ධාසන’’**න්ති. ඌරූනං බන්ධනවසෙන නිසජ්ජාව ඉධ පල්ලඞ්කො, න ආහරිමෙහි වාළෙහි කතොති වුත්තං හොති. **ආභුජිත්වාති** ච යථා පල්ලඞ්කවසෙන නිසජ්ජා හොති, තථා උභො පාදෙ ආභුග්ගෙ සමිඤ්ජිතෙ කත්වා, තං පන උභින්නං පාදානං තථාබන්ධතාකරණමෙවාති ආහ **‘‘බන්ධිත්වා’’**ති. **උජුං කායන්ති** එත්ථ **කාය-**සද්දො උපරිමකායවිසයො හෙට්ඨිමකායස්ස අනුජුකං ඨපනස්ස නිසජ්ජාවචනෙනෙව විඤ්ඤාපිතත්තාති වුත්තං **‘‘උපරිමං සරීරං උජුං ඨපෙත්වා’’**ති. තං පන උපරිමකායස්ස උජුකං ඨපනං සරූපතො දස්සෙති **‘‘අට්ඨාරසා’’**තිආදිනා, අට්ඨාරසන්නං පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨිකානං කොටියා කොටිං පටිපාදනමෙව තථා ඨපනන්ති අධිප්පායො.

ඉදානි තථා ඨපනස්ස පයොජනං දස්සෙන්තො **‘‘එවඤ්හී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **එවන්ති** තථා ඨපනෙ සති, ඉමිනා වා තථාඨපනහෙතුනා. **න පණමන්තීති** න ඔනමන්ති. **‘‘අථස්සා’’**තිආදි පන පරම්පරපයොජනදස්සනං. **අථාති** එවං

අනොනමනෙ. **වෙදනාති** පිට්ඨිගිලානාදිවෙදනා. **න පරිපතතීති** න විගච්ඡති වීථිං න විලඞ්ඝෙති. තතො එව පුබ්බෙනාපරං විසෙසප්පත්තියා කම්මට්ඨානං **වුද්ධිං ඵාතිං වෙපුල්ලං උපගච්ඡති**. පරිසද්දො චෙත්ථ අභිසද්දපරියායො අභිමුඛත්ථොති වුත්තං **“කම්මට්ඨානාභිමුඛ”**න්ති, බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණතො නිවාරෙත්වා කම්මට්ඨානංයෙව පුරක්ඛත්වාති අත්ථො. පරිසද්දස්ස සමීපත්ථතං දස්සෙති **“මුඛසමීපෙ වා කත්වා”**ති ඉමිනා, මුඛස්ස සමීපෙ විය චිත්තෙ නිබද්ධං උපට්ඨාපනවසෙන කත්වාති වුත්තං හොති. පරිසද්දස්ස සමීපත්ථතං **විභඞ්ගපාළියා** (විභ. 537) සාධෙතුං **“තෙනෙවා”**තිආදි වුත්තං. **නාසිකග්ගෙති** නාසපුටග්ගෙ. **මුඛනිමිත්තං** නාම උත්තරොට්ඨස්ස වෙමජ්ඣප්පදෙසො, යත්ථ නාසිකවාතො පටිහඤ්ඤති.

එත්ථ ච යථා “විවිත්තං සෙනාසනං භජතී”තිආදිනා (විභ. 508) භාවනානුරූපං සෙනාසනං දස්සිතං, එවං “නිසීදතී”ති ඉමිනා අලීනානුද්ධච්චපක්ඛිකො සන්තො ඉරියාපථො දස්සිතො, “පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා”ති ඉමිනා නිසජ්ජාය දළ්හභාවො, “පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා”ති ඉමිනා ආරම්මණපරිග්ගහණූපායොති. **පරි**-සද්දො පරිග්ගහට්ඨො “පරිණායිකා”තිආදීසු (ධ. ස. 16) විය. **මුඛ**-සද්දො නිය්‍යානට්ඨො “සුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුඛ”න්තිආදීසු විය. පටිපක්ඛතො නික්ඛමනමෙව හි නිය්‍යානං. අසම්මොසනභාවො **උපට්ඨානට්ඨො. තත්‍රාති** පටිසම්භිදානයෙ. **පරිග්ගහිතනිය්‍යානන්ති** සබ්බථා ගහිතාසම්මොසතාය පරිග්ගහිතං, පරිච්චත්තසම්මොසපටිපක්ඛතාය ච නිය්‍යානං **සතිං කත්වා,** පරමං සතිනෙපක්කං උපට්ඨපෙත්වාති වුත්තං හොති. අයං **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරස්ස, ආචරියසාරිපුත්තත්ථෙරස්ස** ච මති. අථ වා “කායාදීසු සුට්ඨුපවත්තියා පරිග්ගහිතං, තතො එව ච නිය්‍යානභාවයුත්තං, කායාදිපරිග්ගහණඤාණසම්පයුත්තතාය වා පරිග්ගහිතං, තතොයෙව ච නිය්‍යානභූතං උපට්ඨානං කත්වාති අත්ථො”ති අයං **ආචරියානන්දත්ථෙරස්ස** (විභ. මූලටී. 537) මති.

217. අභිජ්ඣායති ගිජ්ඣති අභිකඞ්ඛති එතායාති **අභිජ්ඣා,** කාමච්ඡන්දනීවරණං. **ලුජ්ජනට්ඨෙනාති** භිජ්ජනට්ඨෙන, ඛණෙ ඛණෙ භිජ්ජනට්ඨෙනාති අත්ථොති **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන,** (දී. නි. ටී. 1.217) **අඞ්ගුත්තරටීකාකාරෙන** ච **ආචරියසාරිපුත්තත්ථෙරෙන** වුත්තං. සුත්තෙසු ච දිස්සති “ලුජ්ජතීති ඛො භික්ඛු ලොකොති වුච්චති. කිඤ්ච ලුජ්ජති? චක්ඛු ඛො භික්ඛු ලුජ්ජති, රූපා ලුජ්ජන්ති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ලුජ්ජතී”තිආදි. (සං. නි. 4.82) **අභිධම්මට්ඨකථායං,** (ධ. ස. අට්ඨ. 7-13) පන ඉධ ච අධුනා පොත්ථකෙ “ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙනා”ති ලිඛිතං. තත්ථ ලුජ්ජනමෙව පලුජ්ජනපරියායෙන විසෙසෙත්වා වුත්තං. ලුජසද්දො හි අපෙක්ඛනාදිඅත්ථොපි භවති “ඔලොකෙතී”තිආදීසු, භිජ්ජනපභිජ්ජනට්ඨෙනාති අත්ථො. **වංසත්ථපකාසිනියං** පන වුත්තං “ඛණභඞ්ගවසෙන ලුජ්ජනසභාවතො, චුතිභඞ්ගවසෙන ච පලුජ්ජනසභාවතො ලොකො නාමා”ති (වංසත්ථපකාසිනියං නාම මහාවංසටීකායං පඨමපරිච්ඡෙදෙ පඤ්චමගාථා වණ්ණනායං) කෙචි පන “භිජ්ජනඋප්පජ්ජනට්ඨෙනා”ති අත්ථං වදන්ති. ආහච්චභාසිතවචනත්ථෙන විරුජ්ඣනතො, ලුජසද්දස්ස ච අනුප්පාදවාචකත්තා අයුත්තමෙවෙතං. අපිච ආචරියෙහිපි “ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙනා”ති පාඨමෙව උල්ලිඞ්ගෙත්වා තථා අත්ථො වුත්තො සියා, පච්ඡා පන පරම්පරාභතවසෙන පමාදලෙඛත්තා තත්ථ තත්ථ න දිට්ඨොති දට්ඨබ්බං, න ලුජ්ජති න පලුජ්ජතීති යො ගහිතොපි තථා න හොති, ස්වෙව ලොකො, අනිච්චානුපස්සනාය වා ලුජ්ජති භිජ්ජති විනස්සතීති ගහෙතබ්බොව ලොකොති තංගහණරහිතානං ලොකුත්තරානං නත්ථි ලොකතා, දුක්ඛසච්චං වා ලොකොති වුත්තං **“පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා ලොකො”**ති. එවං තත්ථ තත්ථ වචනතොපි යථාවුත්තො කෙසඤ්චි අත්ථො න යුත්තොති.

තස්මාති පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධානමෙව ලොකභාවතො. **වික්ඛම්භනවසෙනාති** එත්ථ **වික්ඛම්භනං** තදඞ්ගප්පහානවසෙනෙව අනුප්පාදනං අප්පවත්තනං, න පන වික්ඛම්භනප්පහානවසෙන පටිපක්ඛානං සුට්ඨුපහීනං. **“පහීනත්තා”**ති හි තථාපහීනසදිසතං එව සන්ධාය වුත්තං. කස්මාති චෙ? ඣානස්ස අනධිගතත්තා. එවං පන පුබ්බභාගභාවනාය තථා පහානතොයෙවෙතං චිත්තං **විගතාභිජ්ඣං** නාම, න තු චක්ඛුවිඤ්ඤාණමිව සභාවතො අභිජ්ඣාවිරහිතත්තාති දස්සෙතුං **“න චක්ඛුවිඤ්ඤාණසදිසෙනා”**ති වුත්තං. **යථා තන්ති** එත්ථ **තන්ති** නිපාතමත්තං, **තං** චිත්තං වා. අධුනා මුඤ්චනස්ස, අනාගතෙ ච පුන අනාදානස්ස කරණං පරිසොධනං නාමාති වුත්තං හොති. යථා ච ඉමස්ස චිත්තස්ස පුබ්බභාගභාවනාය පරිසොධිතත්තා විගතාභිජ්ඣතා, එවං අබ්‍යාපන්නතා, විගතථිනමිද්ධතා, අනුද්ධතතා, නිබ්බිචිකිච්ඡතා ච වෙදිතබ්බාති නිදස්සෙන්තො **“බ්‍යාපාදපදොසං පහායාතිආදීසුපි එසෙව නයො”**ති ආහ. **පූතිකුම්මාසාදයොති** ආභිදොසිකයවකුම්මාසාදයො. **පුරිමපකතින්ති** පරිසුද්ධපණ්ඩරසභාවං, ඉමිනා විකාරමාපජ්ජතීති අත්ථං දස්සෙති. **විකාරාපත්තියාති** පුරිමපකතිවිජහනසඞ්ඛාතෙන විකාරමාපජ්ජනෙන. **“උභය”**න්තිආදිනා තුල්‍යාත්ථසමාසභාවමාහ. “යා තස්මිං සමයෙ චිත්තස්ස අකල්ලතා”තිආදිනා (ධ. ස. 1162; විභ. 546) ථිනස්ස, “යා තස්මිං සමයෙ කායස්ස අකල්ලතා”තිආදිනා ච මිද්ධස්ස **අභිධම්මෙ** නිද්දිට්ඨත්තා **“ථිනං චිත්තගෙලඤ්ඤං, මිද්ධං චෙතසිකගෙලඤ්ඤ”**න්ති වුත්තං. සතිපි හි ථිනමිද්ධස්ස අඤ්ඤමඤ්ඤං අවිප්පයොගෙ චිත්තකායලහුතාදීනං විය චිත්තචෙතසිකානං යථාක්කමං තංතංවිසෙසස්ස යා තෙසං අකල්ලතාදීනං විසෙසපච්චයතා, අයමෙතෙසං සභාවොති දට්ඨබ්බං. **දිට්ඨාලොකො** නාම පස්සිතො රත්තිං චන්දාලොකදීපාලොකඋක්කාලොකාදි, දිවා ච සූරියාලොකාදි. රත්තිම්පි දිවාපි තස්ස සඤ්ජානනසමත්ථා සඤ්ඤා **ආලොකසඤ්ඤා,** තස්සා ච විගතනීවරණාය පරිසුද්ධාය අත්ථිතා ඉධ අධිප්පෙතා. අතිසයත්ථවිසිට්ඨස්ස හි අත්ථිඅත්ථස්ස අවබොධකො අයමීකාරොති දස්සෙන්තො **“රත්තිම්පී”**තිආදිමාහ, විගතථිනමිද්ධභාවස්ස කාරණත්තා චෙතං වුත්තං. සුත්තෙසු පාකටොවායමත්ථො.

සරතීති **සතො,** සම්පජානාතීති **සම්පජානොති** එවං පුග්ගලනිද්දෙසොති දස්සෙති **“සතියා ච ඤාණෙන ච සමන්නාගතො”**ති ඉමිනා. සන්තෙසුපි අඤ්ඤෙසු වීරියසමාධිආදීසු කස්මා ඉදමෙව උභයං වුත්තං, විගතාභිජ්ඣාදීසු වා

ඉදං උභයං අවත්වා කස්මා ඉධෙව වුත්තන්ති අනුයොගමපනෙතුං **‘‘ඉදං උභය’’**න්තිආදි වුත්තං, පුග්ගලාධිට්ඨානෙන නිද්දිට්ඨසතිසම්පජඤ්ඤසඞ්ඛාතං ඉදං උභයන්ති අත්ථො. **අතික්කමිත්වා ඨිතොති** ත-සද්දස්ස අතීතත්ථතං ආහ, පුබ්බභාගභාවනාය පජහනමෙව ච අතික්කමනං. ‘‘කථං ඉදං කථං ඉද’’න්ති පවත්තතීති **කථංකථා,** විචිකිච්ඡා, සා එතස්ස අත්ථීති **කථංකථී,** න කථංකථී **අකථංකථී,** නිබ්බිචිකිච්ඡොති වචනත්ථො, අත්ථමත්තං පන දස්සෙතුං **‘‘කථං ඉදං කථං ඉද’න්ති එවං නප්පවත්තතීති අකථංකථී’’**ති වුත්තං. ‘‘කුසලෙසු ධම්මෙසූ’’ති ඉදං ‘‘අකථංකථී’’ති ඉමිනා සම්බජ්ඣිතබ්බන්ති ආහ **‘‘න විචිකිච්ඡති, න කඞ්ඛතීති අත්ථො’’**ති. **වචනත්ථලක්ඛණාදිභෙදතොති** එත්ථ ආදිසද්දෙන පච්චයපහානපහායකාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. තෙපි හි පභෙදතො වත්තබ්බාති.

218. වඩ්ඪියා ගහිතං ධනං ඉණං නාමාති වුත්තං **‘‘වඩ්ඪියා ධනං ගහෙත්වා’’**ති. විගතො අන්තො **බ්‍යන්තො,** සො යස්සාති **බ්‍යන්තී.** තෙනාහ **‘‘විගතන්ත’’**න්ති, විරහිතදාතබ්බඉණපරියන්තං කරෙය්‍යාති චෙතස්ස අත්ථො. **තෙසන්ති** වඩ්ඪියා ගහිතානං ඉණධනානං. **පරියන්තො නාම** තදුත්තරි දාතබ්බඉණසෙසො. නත්ථි ඉණමස්සාති **අණණො.** තස්ස භාවො **ආණණ්‍යං.** තමෙව නිදානං **ආණණ්‍යනිදානං,** ආණණ්‍යහෙතු ආණණ්‍යකාරණාති අත්ථො. ආණණ්‍යමෙව හි නිදානං කාරණමස්සාති වා **ආණණ්‍යනිදානං,** ‘‘පාමොජ්ජං සොමනස්ස’’න්ති ඉමෙහි සම්බන්ධො. ‘‘ඉණපලිබොධතො මුත්තොම්හී’’ති **බලවපාමොජ්ජං ලභති.** ‘‘ජීවිකානිමිත්තම්පි මෙ අවසිට්ඨං අත්ථී’’ති **සොමනස්සං අධිගච්ඡති.**

219. **විසභාගවෙදනා** නාම දුක්ඛවෙදනා. සා හි කුසලවිපාකසන්තානස්ස විරොධිභාවතො සුඛවෙදනාය විසභාගා, තස්සා **උප්පත්තියා** කරණභූතාය. **කකචෙනෙවාති** කකචෙන ඉව. **චතුඉරියාපථ**න්ති චතුබ්බිධම්පි ඉරියාපථං. බ්‍යාධිතො හි යථා ඨානගමනෙසු අසමත්ථො, එවං නිසජ්ජාදීසුපි. **ආබාධෙතීති** පීළෙති. වාතාදීනං විකාරභූතා විසමාවත්ථායෙව **‘‘ආබාධො’’**ති වුච්චති. තෙනාහ **‘‘තංසමුට්ඨානෙන දුක්ඛෙන දුක්ඛිතො’’**ති, ආබාධසමුට්ඨානෙන දුක්ඛවෙදනාසඞ්ඛාතෙන දුක්ඛෙන දුක්ඛිතො දුක්ඛසමන්නාගතොති අත්ථො. දුක්ඛවෙදනාය පන ආබාධභාවෙන ආදිම්හි බාධතීති **ආබාධොති** කත්වා ආබාධසඞ්ඛාතෙන මූලබ්‍යාධිනා **ආබාධිකො,** අපරාපරං සඤ්ජාතදුක්ඛසඞ්ඛාතෙන අනුබන්ධබ්‍යාධිනා **දුක්ඛිතොති** අත්ථො ගහෙතබ්බො. එවඤ්හි සති දුක්ඛවෙදනාවසෙන වුත්තස්ස දුක්ඛිතපදස්ස ආබාධිකපදෙන විසෙසිතබ්බතා පාකටා හොතීති අයමෙත්ථ **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** (දී. නි. ටී. 1.219) වුත්තනයො. අධිකං මත්තං පමාණං **අධිමත්තං,** බාළ්හං, අධිමත්තං ගිලානො ධාතුසඞ්ඛයෙන පරික්ඛීණසරීරොති **අධිමත්තගිලානො. අධිමත්තබ්‍යාධිපරෙතතායාති** අධිමත්තබ්‍යාධිපීළිතතාය. **න රුච්චෙය්‍යාති** න රුච්චෙථ, කම්මත්ථපදඤ්චෙතං ‘‘භත්තඤ්චස්සා’’ති එත්ථ ‘‘අස්සා’’ති කත්තුදස්සනතො. මත්තාසද්දො අනත්ථකොති වුත්තං **‘‘බලමත්තාති බලමෙවා’’**ති, අප්පමත්තකං වා බලං **බලමත්තා. තදුභයන්ති** පාමොජ්ජං, සොමනස්සඤ්ච. **ලභෙථ පාමොජ්ජං** ‘‘රොගතො මුත්තොම්හී’’ති. **අධිගච්ඡෙය්‍ය සොමනස්සං** ‘‘අත්ථි මෙ කායබල’’න්ති පාළියා අත්ථො.

220. **කාකණිකමත්තං** නාම ‘‘එකගුඤ්ජමත්ත’’න්ති වදන්ති. ‘‘දියඩ්ඪවීහිමත්ත’’න්ති **විනයටීකායං** වුත්තං. අපිච **කණ**-සද්දො කුණ්ඩකෙ –

> ‘‘අකණං අථුසං සුද්ධං, සුගන්ධං තණ්ඩුලප්ඵලං;
> තුණ්ඩිකීරෙ පචිත්වාන, තතො භුඤ්ජන්ති භොජන’’න්ති. (දී. නි. 3.281) ආදීසු විය;

‘‘කණො තු කුණ්ඩකො භවෙ’’ති (අභිධානෙ භකණ්ඩෙ චතුබ්බණ්ණවග්ගෙ 454 ගාථා) හි වුත්තං. අප්පකො පන කණො **කාකණොති** වුච්චති යථා ‘‘කාලවණ’’න්ති, තස්මා කාකණොව පමාණමස්සාති **කාකණිකං,** කාකණිකමෙව **කාකණිකමත්තං,** බුද්දකකුණ්ඩකප්පමාණමෙවාති අත්ථො දට්ඨබ්බො. එවඤ්හි සති ‘‘රාජදායො නාම කාකණිකමත්තං න වට්ටති, අඩ්ඪමාසග්ඝනිකං මංසං දෙතී’’ති (ජා. අට්ඨ. 6.උමඞ්ගජාතකවණ්ණනාය) වුත්තෙන **උමඞ්ගජාතකවචනෙන** ච අවිරුද්ධං හොති. **වයොති** ඛයො භඞ්ගො, තස්ස ‘‘බන්ධනා මුත්තොම්හී’’ති ආවජ්ජයතො තදුභයං හොති. තෙන වුත්තං ‘‘ලභෙථ පාමොජ්ජං, අධිගච්ඡෙය්‍ය සොමනස්ස’’න්ති. වචනාවසෙසං සන්ධාය **‘‘සෙසං වුත්තනයෙනෙවා’’**තිආදි වුත්තං. **වුත්තනයෙනෙවාති** ච පඨමදුතියපදෙසු වුත්තනයෙනෙව. **සබ්බපදෙසූති** තතියාදීසු තීසු කොට්ඨාසෙසු. එකෙකො හි උපමාපක්ඛො ‘‘පද’’න්ති වුත්තො.

221-222. **අධීනොති** ආයත්තො, න සෙරිභාවයුත්තො. තෙනාහ **‘‘අත්තනො රුචියා කිඤ්චි කාතුං න ලභතී’’**ති. එවමිතරස්මිම්පි. යෙන ගන්තුකාමො, තෙන කාමං ගමො න හොතීති සපාඨසෙසයොජනං දස්සෙතුං **‘‘යෙනා’’**තිආදි වුත්තං. **කාමන්ති** චෙතං භාවනපුංසකවචනං, කාමෙන වා ඉච්ඡාය ගමො **කාමංගමො** නිග්ගහීතාගමෙන. **දාසබ්‍යාති** එත්ථ බ්‍ය-සද්දස්ස භාවත්ථතං දස්සෙති **‘‘දාසභාවා’’**ති ඉමිනා. අපරාධීනතාය අත්තනො භුජො විය සකිච්චෙ එසිතබ්බො පෙසිතබ්බොති **භුජිස්සො,** සයංවසීති නිබ්බචනං. ‘‘භුජො නාම අත්තනො යථාසුඛං විනියොගො, සො ඉස්සො ඉච්ඡිතබ්බො එත්ථාති **භුජිස්සො,** අස්සාමිකො’’ති **මූලපණ්ණාසකටීකායං** වුත්තං. අත්ථමත්තං පන දස්සෙන්තො **‘‘අත්තනො සන්තකො’’**ති ආහ, අත්තාව අත්තනො සන්තකො, න පරස්සාති වුත්තං හොති. අනුදකතාය කං පානීයං තාරෙන්ති එත්ථාති **කන්තාරො,** අද්ධානසද්දො ච දීඝපරියායොති වුත්තං **‘‘නිරුදකං දීඝමග්ග’’**න්ති.

223. **සෙසානීති** බ්‍යාපාදාදීනි. **තත්‍රාති** දස්සනෙ. **අයන්ති** ඉදානි වුච්චමානා **සදිසතා,** යෙන ඉණාදීනං උපමාභාවො, කාමච්ඡන්දාදීනඤ්ච උපමෙය්‍යභාවො හොති, සො නෙසං උපමොපමෙය්‍යසම්බන්ධො සදිසතාති දට්ඨබ්බං. **තෙහීති**

පරෙහි ඉණසාමිකෙහි. **කිඤ්චි පටිබාහිතුන්ති** ඵරුසවචනාදිකං කිඤ්චිපි පටිසෙධෙතුං න සක්කොති ඉණං දාතුමසක්කුණන්තො. කස්මාති වුත්තං **"තිතික්ඛාකාරණ"**න්තිආදි, ඉණස්ස තිතික්ඛාකාරණත්තාති අත්ථො. **යො යම්හි කාමච්ඡන්දෙන රජ්ජතීති** යො පුග්ගලො යම්හි කාමච්ඡන්දස්ස වත්ථුභූතෙ පුග්ගලෙ කාමච්ඡන්දෙන රජ්ජති. **තණ්හාසහගතෙන තං වත්ථුං ගණ්හාතීති** තණ්හාභූතෙන කාමච්ඡන්දෙන තං කාමච්ඡන්දස්ස වත්ථුභූතං පුග්ගලං ''මමෙත''න්ති ගණ්හාති. සහගතසද්දො හෙත්ථ තබ්භාවමත්තො ''යායං තණ්හා පොනොභවිකා නන්දීරාගසහගතා''තිආදීසු (දී. නි. 2.400; ම. නි. 1.133, 480; 3.373; සං. නි. 5.1081; මහාව. 15; පටි. ම. 2.30) විය. **තෙනාති** කාමච්ඡන්දස්ස වත්ථුභූතෙන පුග්ගලෙන. කස්මාති ආහ **"තිතික්ඛාකාරණ"**න්තිආදි, කාමච්ඡන්දස්ස තිතික්ඛාකාරණත්තාති අත්ථො. තිතික්ඛාසදිසො චෙත්ථ රාගපධානො අකුසලචිත්තුප්පාදො ''තිතික්ඛා''ති වුත්තො, න තු **"ඛන්තී** පරමං තපො තිතික්ඛා''තිආදීසු (දී. නි. 2.91; ධ. ප. 184) විය තපභූතො අදොසපධානො චිත්තුප්පාදො. **සරසාමිකෙහීති** සරස්ස සාමිකභූතෙහි සස්සුසසුරසාමිකෙහි. ඉත්ථීනං කාමච්ඡන්දො තිතික්ඛාකාරණං හොති වියාති සම්බන්ධො.

"යථා පනා"තිආදිනා සෙසානං රොගාදිසදිසතා වුත්තා. තත්ථ පිත්තදොසකොපනවසෙන **පිත්තරොගාතුරො.** තස්ස පිත්තකොපනතො සබ්බම්පි මධුසක්කරාදිකං අමධුරභාවෙන සම්පජ්ජතීති වුත්තං **"තිත්තකං තිත්තකන්ති උග්ගිරතියෙවා"**ති. **තුම්හෙ උපද්දවෙථාති** ටීකායං (දී. නි. ටී. 1.223) උද්ධටපාඨො, ''උපද්දවං කරොථා''ති නාමධාතුවසෙන අත්ථො, ඉදානි පන ''තුම්හෙහි උපද්දුතා''ති පාඨො දිස්සති. **විබ්භමතීති** ඉතො චිතො ච ආහිණ්ඩති, හීනාය වා ආවත්තති. මධුසක්කරාදීනං රසං **න වින්දති** නානුභවති න ජානාති න ලභති ච වියාති සම්බන්ධො. **සාසනරසන්ති** සාසනස්ස රසං, සාසනමෙව වා රසං.

නක්ඛත්තඡණං **නක්ඛත්තං.** තෙනාහ **"අහො නච්චං, අහො ගීත"**න්ති. **මුත්තොති** බන්ධනතො පමුත්තො. **ධම්මස්සවනස්සාති** සොතබ්බධම්මස්ස.

සීසං පවත්තෙතබ්බකිච්චං **අච්චායිකං.** සීසත්ථො හි **අති**සද්දො ''පාණාතිපාතො''තිආදීසු (ම. නි. 2.193; විභ. 968) විය. **විනයෙ අපකතඤ්ඤුනාති** විනයක්කමෙ අකුසලෙන. පකතං නිට්ඨානං විනිච්ඡයං ජානාතීති **පකතඤ්ඤූ,** න පකතඤ්ඤූ තථා. සො හි කප්පියාකප්පියං යාථාවතො න ජානාති. තෙනාහ **"කිස්මිඤ්චිදෙවා"**තිආදි. **කප්පියමංසෙපීති** සූකරමංසාදිකෙපි. **අකප්පියමංසසඤ්ඤායාති** අච්ඡමංසාදිසඤ්ඤාය.

දණ්ඩකසද්දෙනාපීති සාඛාදණ්ඩකසද්දෙනපි. **උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතොති** අවසඞ්කිතො චෙව සමන්තතො සඞ්කිතො ච, අතිවිය සඞ්කිතොති වුත්තං හොති. තදාකාරදස්සනං **"ගච්ඡතිපි"**තිආදි. සො හි ථොකං ගච්ඡතිපි. ගච්ඡන්තො පන තාය උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතතාය තත්ථ තත්ථ **තිට්ඨතිපි.** ඊදිසෙ කන්තාරෙ ගතෙ ''කො ජානාති, කිං භවිස්සතී''ති **නිවත්තතිපි,** තස්මා ච **ගතට්ඨානතො අගතට්ඨානමෙව බහුතරං හොති,** තතො එව ච **සො කිච්ඡෙන කසිරෙන ඛෙමන්තභූමිං පාපුණාති වා, න වා පාපුණාති. කිච්ඡෙන කසිරෙනාති** පරියායවචනං, කායිකදුක්ඛෙන ඛෙදනං වා **කිච්ඡං,** චෙතසිකදුක්ඛෙන පීළනං **කසිරං. ඛෙමන්තභූමින්ති** ඛෙමභූතං භූමිං අන්තසද්දස්ස තබ්භාවත්තා, භයස්ස ඛීයනං වා **ඛෙමො,** සොව අන්තො පරිච්ඡෙදො යස්සා තථා, සා එව භූමීති **ඛෙමන්තභූමි,** තං නිබ්භයප්පදෙසන්ති අත්ථො. **අට්ඨසු ඨානෙසූති** ''තත්ථ කතමා විචිකිච්ඡා? සත්ථරි කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති. ධම්මෙ. සඞ්ඝෙ. සික්ඛාය. පුබ්බන්තෙ. අපරන්තෙ. පුබ්බන්තාපරන්තෙ. ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු කඞ්ඛති විචිකිච්ඡතී''ති (විභ. 915) **විභඞ්ගෙ** වුත්තෙසු අට්ඨසු ඨානෙසු. **අධිමුච්චිත්වාති** විනිච්ඡිනිත්වා, සද්දහිත්වා වා. **සද්ධාය ගණ්හිතුන්ති** සද්ධෙය්‍යවත්ථුං ''ඉදමෙව''න්ති සද්දහනවසෙන ගණ්හිතුං, සද්දහිතුං න සක්කොතීති අත්ථො. **ඉතීති** තස්මා වුත්තනයෙන අසක්කුණනතො අන්තරායං කරොතීති සම්බන්ධො. ''අත්ථි නු ඛො, නත්ථි නු ඛො''ති අරඤ්ඤං පවිට්ඨස්ස ආදිම්හි එව සප්පනං සංසයො **ආසප්පනං.** තතො පරං සමන්තතො, උපරූපරි වා සප්පනං **පරිසප්පනං.** උභයෙනපි තත්ථෙව සංසයවසෙන පරිබ්භමනං දස්සෙති. තෙනාහ **"අපරියොගාහන"**න්ති, ''එවම්ද''න්ති සමන්තතො අනොගාහනන්ති අත්ථො. **ඡම්භිතත්තන්ති** අරඤ්ඤසඤ්ඤාය උප්පන්නං ඡම්භිතභාවං හදයමංසචලනං, උත්‍රාසන්ති වුත්තං හොති. උපමෙය්‍යපක්ඛෙපි යථාරහමෙසමත්ථො.

224. තත්‍රායං සදිසතාති එත්ථ පන අප්පහීනපක්ඛෙ වුත්තනයානුසාරෙන සදිසතා වෙදිතබ්බා . යදග්ගෙන හි කාමච්ඡන්දාදයො ඉණාදිසදිසා, තදග්ගෙන ච තෙසං පහානං ආණණ්‍යාදිසදිසතාති. ඉදං පන අනුත්තානපදත්ථමත්තං – **සමිද්ධතන්ති** අඩ්ඪතං. පුබ්බෙ පණ්ණමාරොපිතාය වඩ්ඪියා සහ වත්තතීති **සවඩ්ඪිකං. පණ්ණන්ති** ඉණදානග්ගහණෙ සල්ලක්ඛණවසෙන ලිඛිතපණ්ණං. පුන **පණ්ණන්ති** ඉණයාචනවසෙන සාසනලිඛිතපණ්ණං. **නිල්ලෙපතායාති** ධනසම්බන්ධාභාවෙන අවිලිම්පනතාය. තථා **අලග්ගතාය.** පරියායවචනඤ්හෙතං ද්වයං. අථ වා **නිල්ලෙපතායාති** වුත්තනයෙන අවිලිම්පනභාවෙන විසෙසනභූතෙන **අලග්ගතායාති** අත්ථො. **ඡ ධම්මෙති** අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගහො, අසුභභාවනානුයොගො, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ. **භාවෙත්වාති** බ්‍රූහෙත්වා, අත්තනි වා උප්පාදෙත්වා. අනුප්පන්නඅනුප්පාදනඋප්පන්නප්පහානාදිවිභාවනවසෙන මහාසතිපට්ඨානසුත්තෙ සවිසෙසං පාළියා ආගතත්තා **"මහාසතිපට්ඨානෙ වණ්ණයිස්සාමා"**ති වුත්තං. **"මහාසතිපට්ඨානෙ"**ති ච ඉමස්මිං දීඝාගමෙ (දී. නි. 2.372 ආදයො) සඞ්ගීතමාහ, න මජ්ඣිමාගමෙ නිකායන්තරත්තා. නිකායන්තරාගතොපි හි අත්ථො ආචරියෙහි අඤ්ඤත්ථ යෙභුය්‍යෙන වුත්තොති වදන්ති. එස නයො

බ්‍යාපාදාදිප්පහානභාගෙපි. **පරවත්ථුම්හීති** ආරම්මණභූතෙ පරස්මිං වත්ථුස්මිං. මමායනාභාවෙන **නෙව සඞ්ගො.** පරිග්ගහාභාවෙන **න බද්ධො. දිබ්බානිපි රූපානි පස්සතො කිලෙසො න සමුදාචරති,** පගෙව මානුසියානීති සම්භාවනෙ **අපි**-සද්දො.

අනත්ථකරොති අත්තනො, පරස්ස ච අහිතකරො. **ඡ ධම්මෙති** මෙත්තානිමිත්තස්ස උග්ගහො, මෙත්තාභාවනානුයොගො, කම්මස්සකතා, පටිසඞ්ඛානබහුලතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ. **තත්ථෙවාති** මහාසතිපට්ඨානෙයෙව. වාරිත්තසීලමෙව උද්දිස්ස පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං **"ආචාරපණ්ණත්ති"**ති වුත්තං. **ආදි**-සද්දෙන වාරිත්තපණ්ණත්තිසික්ඛාපදං සඞ්ගණ්හාති.

පවෙසිතොති පවෙසාපිතො. බන්ධනාගාරං පවෙසාපිතත්තා අලද්ධනක්ඛත්තානුභවනො පුරිසො හි **"නක්ඛත්තදිවසෙ බන්ධනාගාරං පවෙසිතො පුරිසො"**ති වුත්තො, නක්ඛත්තදිවසෙ එව වා තදනනුභවනත්ථං තථා කතො පුරිසො එවං වුත්තොතිපි වට්ටති. **අපරස්මින්ති** තතො පච්ඡිමෙ, අඤ්ඤස්මිං වා නක්ඛත්තදිවසෙ. **ඔකාසන්ති** කම්මකාරණාකාරණං, කම්මකාරණක්ඛණං වා. **මහානත්ථකරන්ති** දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථභාපනමුඛෙන මහතො අනත්ථස්ස කාරකං. **ඡ ධම්මෙති** අතිභොජනෙ නිමිත්තග්ගාහො, ඉරියාපථසම්පරිවත්තනතා, ආලොකසඤ්ඤාමනසිකාරො, අබ්භොකාසවාසො, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ, **ධම්මනක්ඛත්තස්සාති** යථාවුත්තසොතබ්බධම්මසඞ්ඛාතස්ස මහස්ස. සාධූනං රතිජනනතො හි ධම්මොපි ඡණසදිසට්ඨෙන "නක්ඛත්ත"න්ති වුත්තො.

උද්ධච්චකුක්කුච්චෙ **මහානත්ථකරන්ති** පරායත්තතාපාදනෙන වුත්තනයෙන මහතො අනත්ථස්ස කාරකං. **ඡ ධම්මෙති** බහුස්සුතතා, පරිපුච්ඡකතා, විනයෙ පකතඤ්ඤුතා, වුඩ්ඪසෙවිතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ. බලස්ස, බලෙන වා අත්තනා ඉච්ඡිතස්ස කරණං **බලක්කාරො,** තෙන. **නෙක්ඛම්මපටිපදන්ති** නීවරණතො නික්ඛමනපටිපදං උපචාරභාවනමෙව, න පඨමං ඣානං. අයඤ්හි උපචාරභාවනාධිකාරො.

බලවාති පච්චත්ථිකවිධමනසමත්ථෙන බලෙන බලවා වන්තු-සද්දස්ස අතිසයත්ථවිසිට්ඨස්ස අත්ථියත්ථස්ස බොධනතො. **හත්ථසාරන්ති** හත්ථගතධනසාරං. **සජ්ජාවුධොති** සජ්ජිතධනුචාදිආවුධො, සන්නද්ධපඤ්චාවුධොති අත්ථො. සූරවීරසෙවකජනවසෙන **සපරිවාරො. තන්ති** යථාවුත්තං පුරිසං. බලවන්තතාය, සජ්ජාවුධතාය, සපරිවාරතාය ච **චොරා දූරතොව දිස්වා පලායෙය්‍යුං. අනත්ථකාරිකාති** සම්මාපටිපත්තියා විබන්ධකරණතො වුත්තනයෙන අහිතකාරිකා. **ඡ ධම්මෙති** බහුස්සුතතා, පරිපුච්ඡකතා , විනයෙ පකතඤ්ඤුතා, අධිමොක්ඛබහුලතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ. යථා බාහුසච්චාදීනි උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානාය සංවත්තන්ති, එවං විචිකිච්ඡායපීති ඉධාපි බහුස්සුතතාදයො තයොපි ධම්මා ගහිතා, කල්‍යාණමිත්තතා, පන සප්පායකථා ච පඤ්චන්නම්පි පහානාය සංවත්තන්ති, තස්මා තාසු තස්ස තස්ස නීවරණස්ස අනුච්ඡවිකසෙවනතා දට්ඨබ්බා. **තිණං වියාති** තිණං භයවසෙන න ගණෙති විය. **දුච්චරිතකන්තාරං නිත්ථරිත්වාති** දුච්චරිතවරණූපායභූතාය විචිකිච්ඡාය නිත්ථරණවසෙන දුච්චරිතසඞ්ඛාතං කන්තාරං නිත්ථරිත්වා. විචිකිච්ඡා හි සම්මාපටිපත්තියා අප්පටිපජ්ජනනිමිත්තතාමුඛෙන මිච්ඡාපටිපත්තිමෙව පරිබ්‍රූහෙතීති තස්සා අප්පහානං දුච්චරිතචරණූපායො, පහානඤ්ච දුච්චරිතවිධූනනූපායොති.

225. "තුට්ඨාකාරො"ති ඉමිනා පාමොජ්ජං නාම තරුණපීතිං දස්සෙති. සා හි තරුණතාය කථඤ්චිපි තුට්ඨාවත්ථා තුට්ඨාකාරමත්තං. **"තුට්ඨස්සා"**ති ඉදං "පමුදිතස්සා"ති එතස්ස අත්ථවචනං, තස්සත්ථො "ඔක්කන්තිකභාවප්පත්තාය පීතියා වසෙන තුට්ඨස්සා"ති **ටීකායං** වුත්තො, එවං සති පාමොජ්ජපදෙන ඔක්කන්තිකා පීතියෙව ගහිතා සියා. **"සකලසරීරං ඛොභයමානා පීති ජායතී"**ති එතස්සා වත්ථො "අත්තනො සවිප්ඵාරිකතාය, අත්තසමුට්ඨානපණීතරූපුප්පත්තියා ච සකලසරීරං ඛොභයමානා ඵරණලක්ඛණා පීති ජායතී"ති වුත්තො, එවඤ්ච සති පීතිපදෙන ඵරණා පීතියෙව ගහිතා සියා, කාරණං පනෙත්ථ ගවෙසිතබ්බං. ඉධ, පන අඤ්ඤත්ථ ච තරුණබලවතාමත්තසාමඤ්ඤෙන පදද්වයස්ස අත්ථදීපනතො යා කාචි තරුණා පීති **පාමොජ්ජං,** බලවතී **පීති,** පඤ්චවිධාය වා පීතියා යථාක්කමං තරුණබලවතාසම්භවතො පුරිමා පුරිමා **පාමොජ්ජං** , පච්ඡිමා පච්ඡිමා **පීතී**තිපි වදන්ති, අයමෙත්ථ තදනුච්ඡවිකො අත්ථො. **තුට්ඨස්සාති** පාමොජ්ජසඞ්ඛාතාය තරුණපීතියා වසෙන තුට්ඨස්ස. ත-සද්දො හි අතීතත්ථො, ඉතරථා හෙතුඵලසම්බන්ධාභාවාපත්තිතො, හෙතුඵලසම්බන්ධභාවස්ස ච වුත්තත්තා. **"සකලසරීරං ඛොභයමානා"**ති ඉමිනා පීති නාම එත්ථ බලවපීතීති දස්සෙති. සා හි අත්තනො සවිප්ඵාරිකතාය, අත්තසමුට්ඨානපණීතරූපුප්පත්තියා ච සකලසරීරං සඞ්ඛොභයමානා ජායති. සකලසරීරෙ පීතිවෙගස්ස පීතිවිප්ඵාරස්ස උප්පාදනඤ්චෙත්ථ සඞ්ඛොභනං.

පීතිසහිතං **පීති** උත්තරපදලොපෙන. කිං පන තං? මනො, පීති මනො එතස්සාති සමාසො. පීතියා සම්පයුත්තං මනො යස්සාතිපි වට්ටති, තස්ස. අත්ථමත්තං පන දස්සෙතුං **"පීතිසම්පයුත්තචිත්තස්ස පුග්ගලස්සා"**ති වුත්තං. **කායොති** ඉධ සබ්බොපි අරූපකලාපො අධිප්පෙතො, න පන කායලහුතාදීසු විය වෙදනාදික්ඛන්ධත්තයමෙව, න ච කායායතනාදීසු විය රූපකායම්පීති දස්සෙති **"නාමකායො"**ති ඉමිනා. පස්සද්ධිද්වයවසෙනෙව හෙත්ථ පස්සම්භනමධිප්පෙතං, පස්සම්භනං පන විගතකිලෙසදරථතාති ආහ **"විගතදරථො හොතී"**ති, පහීනඋද්ධච්චාදිකිලෙසදරථොති අත්ථො. වුත්තප්පකාරාය පුබ්බභාගභාවනාය වසෙන චෙතසිකසුඛං

පටිසංවෙදෙන්තොයෙව තංසමුට්ඨානපණීතරූපඵුටසරීරතාය කායිකම්පි සුඛං පටිසංවෙදෙතීති වුත්තං **"කායිකම්පි චෙතසිකම්පි සුඛං වෙදයතී"**ති. **ඉමිනා නෙක්ඛම්මසුඛෙනාති** "සුඛං වෙදෙති"ති එවං වුත්තෙන සංකිලෙසනීවරණපක්ඛතො නික්ඛන්තත්තා, පඨමජ්ඣානපක්ඛිකත්තා ච යථාරහං නෙක්ඛම්මසඞ්ඛාතෙන උපචාරසුඛෙන අප්පනාසුඛෙන ච. සමාධානම්පෙත්ථ තදුභයෙනෙවාති වුත්තං **"උපචාරවසෙනාපි අප්පනාවසෙනාපී"**ති.

එත්ථ පනායමධිප්පායො – කාමච්ඡන්දප්පහානතො පට්ඨාය යාව පස්සද්ධකායස්ස සුඛපටිසංවෙදනා, තාව යථා පුබ්බෙ, තථා ඉධාපි පුබ්බභාගභාවනායෙව වුත්තා, න අප්පනා. තථා හි කාමච්ඡන්දප්පහානෙ **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** වුත්තං "වික්ඛම්භනවසෙනාති එත්ථ වික්ඛම්භනං අනුප්පාදනං අප්පවත්තනං, න පටිපක්ඛානං සුප්පහීනතා, පහීනත්තාති ච පහීනසදිසතං සන්ධාය වුත්තං ඣානස්ස අනධිගතත්තා"ති (දී. නි. ටී. 1.261). පස්සද්ධකායස්ස සුඛපටිසංවෙදනාය ච වුත්තප්පකාරාය පුබ්බභාගභාවනාය වසෙන චෙතසිකසුඛං පටිසංවෙදෙන්තොයෙව තංසමුට්ඨානපණීතරූපඵුටසරීරතාය කායිකම්පි සුඛං පටිසංවෙදෙතීති. අපිච කා නාම කථා අඤ්ඤෙහි වත්තබ්බා අට්ඨකථායමෙව "ඡ ධම්මෙ භාවෙත්වා"ති තත්ථ තත්ථ පුබ්බභාගභාවනාය වුත්තත්තා. සුඛිනො චිත්තසමාධානෙ පන සුඛස්ස උපචාරභාවනාය විය අප්පනායපි කාරණත්තා, "සො විවිච්චෙව කාමෙහී"තිආදිනා ච වක්ඛමානාය අප්පනාය හෙතුඵලවසෙන සම්බජ්ඣනතො පුබ්බභාගසමාධි , අප්පනාසමාධි ච වුත්තො, පුබ්බභාගසුඛම්පි වා අප්පනාසුඛම්පි අප්පනාසමාධිස්ස කාරණමෙවාති තම්පි අප්පනාසුඛං අප්පනාසමාධිනො කාරණභාවෙන **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** ගහිතන්ති ඉමමත්ථමසල්ලක්ඛෙන්තා නෙක්ඛම්මපදත්ථං යථාතථං අග්ගහෙත්වා පාළියං, අට්ඨකථායම්පි සංකිණ්ණාකුලං කෙචි කරොන්තීති.

පඨමජ්ඣානකථාවණ්ණනා

226. යදෙවං "සුඛිනො චිත්තං සමාධියතී"ති එතෙනෙව උපචාරවසෙනපි අප්පනාවසෙනපි චිත්තස්ස සමාධානං කථිතං සියා, එවං සන්තෙ "සො විවිච්චෙව කාමෙහී"තිආදිකා දෙසනා කිමත්ථියාති චොදනාය **"සො විවිච්චෙව…පෙ. … වුත්තන්ති වෙදිතබ්බ"**න්ති වුත්තං. තත්ථ "සමාහිතෙ"ති පදද්වයං "දස්සනත්ථං වුත්ත"න්ති ඉමෙහි සම්බන්ධිත්වා සමාහිතත්තා තථා දස්සනත්ථං වුත්තන්ති අධිප්පායො වෙදිතබ්බො. **උපරිවිසෙසදස්සනත්ථ**න්ති උපචාරසමාධිතො, පඨමජ්ඣානාදිසමාධිතො ච උපරි පත්තබ්බස්ස පඨමදුතියජ්ඣානාදිවිසෙසස්ස දස්සනත්ථං. උපචාරසමාධිසමධිගමෙනෙව හි පඨමජ්ඣානාදිවිසෙසො සමධිගන්තුං සක්කා, න පන තෙන විනා, දුතියජ්ඣානාදිසමධිගමෙපි පාමොජ්ජුප්පාදාදිකාරණපරම්පරා ඉච්ඡිතබ්බා, දුතියමග්ගාදිසමධිගමෙ පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධි වියාති දට්ඨබ්බං. **අප්පනාසමාධිනාති** පඨමජ්ඣානාදිඅප්පනාසමාධිනා. **තස්ස සමාධිනොති** යො අප්පනාලක්ඛණො සමාධි "සුඛිනො චිත්තං සමාධියතී"ති සබ්බසාධාරණවසෙන වුත්තො, තස්ස සමාධිනො. **පභෙදදස්සනත්ථ**න්ති දුතියජ්ඣානාදිවිභාගස්ස චෙව පඨමාභිඤ්ඤාදිවිභාගස්ස ච පභෙදදස්සනත්ථං. **කරජකායන්ති** චතුසන්තතිරූපසමුදායභූතං චාතුමහාභූතිකකායං. සො හි ගබ්භාසයෙ කරීයතීති කත්වා කරසඞ්ඛාතතො පුප්ඵසම්භවතො ජාතත්තා **කරජොති** වුච්චති. **කරොති** හි මාතු සොණිතසඞ්ඛාතපුප්ඵස්ස, පිතු සුක්කසඞ්ඛාතසම්භවස්ස ච නාමං, තතො ජාතො පන අණ්ඩජජලාබුජවසෙන ගබ්භසෙය්‍යකකායොව. කාමං ඔපපාතිකාදීනම්පි හෙතුසම්පන්නානං යථාවුත්තසමාධිසමධිගමො සම්භවති, තථාපි යෙභුය්‍යත්තා, පාකටත්තා ච ස්වෙව කායො වුත්තොති. කරොති පුත්තෙ නිබ්බත්තෙතීති **කරො,** සුක්කසොණිතං, කරෙන ජාතො **කරජොති**පි වදන්ති.

නනු ච නාමකායොපි විවෙකජෙන පීතිසුඛෙන තථා ලද්ධූපකාරොව සියා, අථ කස්මා යථාවුත්තො රූපකායොව ඉධ ගහිතොති? සද්දන්තරාභිසම්බන්ධෙන අධිගතත්තා. "අභිසන්දෙති"තිආදිසද්දන්තරාභිසම්බන්ධතො හි රූපකායො එව ඉධ භගවතා වුත්තොති අධිගමීයති තස්සෙව අභිසන්දනාදිකිරියායොග්‍යත්තාති. **අභිසන්දෙතීති** අභිසන්දනං කරොති, සො ඉමමෙව කායං විවෙකජෙන පීතිසුඛෙනාති හි භෙදවසෙන, සමුදායාවයවවසෙන ච පරිකප්පනාමත්තසිද්ධා හෙතුකිරියා එත්ථ ලබ්භති, අභිසන්දනං පනෙතං ඣානමයෙන පීතිසුඛෙන කරජකායස්ස තින්තභාවාපාදනං, සබ්බත්ථකමෙව ච ලූඛභාවස්සාපනයනන්ති ආහ **"තෙමෙති ස්නෙහෙතී"**ති, අවස්සුතභාවං, අල්ලභාවඤ්ච කරොතීති අත්ථො. අත්ථතො පන අභිසන්දනං නාම යථාවුත්තපීතිසුඛසමුට්ඨානෙහි පණීතරූපෙහි කායස්ස පරිප්ඵරණං දට්ඨබ්බං. තෙනෙවාහ **"සබ්බත්ථ පවත්තපීති සුඛං කරොතී"**ති. තංසමුට්ඨානරූපඵරණවසෙනෙව හි සබ්බත්ථ පවත්තපීතිසුඛතා. **පරිසන්දෙතීති**ආදීසුපි එසෙව නයො. **හස්තං** නාම චම්මපසිබ්බකං. **පරිප්ඵරතීති** සුද්ධකිරියාපදං. තෙන වුත්තං **"සමන්තතො ඵුසතී"**ති, සො ඉමමෙව කායං විවෙකජෙන පීතිසුඛෙන සමන්තතො ඵුට්ඨො භවතීති අත්ථො. ඵුසනකිරියායෙවෙත්ථ උපපන්නා, න බ්‍යාපනකිරියා භික්ඛුස්සෙව සුද්ධකත්තුභාවතො. සබ්බං එතස්ස අත්ථීති **සබ්බවා** යථා "ගුණවා"ති, තස්ස **සබ්බවතො,** "අවයවාවයවීසම්බන්ධෙ අවයවිනි සාමිවචන"න්ති සද්දලක්ඛණෙන පනෙතස්ස "කිඤ්චී"ති අවයවෙන සම්බජ්ඣනතො අවයවීවිසයොයෙවෙස සබ්බසද්දොති මන්ත්වා ඡවිමංසාදිකොට්ඨාසසඞ්ඛාතෙන අවයවෙන අවයවීභාවං දස්සෙන්තො ආහ **"සබ්බකොට්ඨාසවතො කායස්සා"**ති. **"කිඤ්චී"**ති එතස්ස **"උපා…පෙ…. ඨාන"**න්ති අත්ථවචනං. **උපාදින්නකසන්තතිපවත්තිට්ඨානෙති** කම්මජරූපසන්තතියා පවත්තිට්ඨානෙ අඵුටං නාම න හොතීති සම්බන්ධො. **ඡවිමංසලොහිතානුගතන්ති** ඡවිමංසලොහිතාදිකම්මජරූපමනුගතං. යත්ථ යත්ථ කම්මජරූපං, තත්ථ තත්ථ චිත්තජරූපස්සාපි බ්‍යාපනතො තෙන තස්ස කායස්ස ඵුටභාවං සන්ධාය **"අඵුටං නාම න හොතී"**ති වුත්තං.

227. **ඡෙකොති** කුසලො, තං පන කොසල්ලං ‘‘කංසථාලෙ න්හානියචුණ්ණානි ආකිරිත්වා’’තිආදිසද්දන්තරසන්නිධානතො, පකරණතො ච න්හානියචුණ්ණානං කරණෙ, පයොජනෙ, පිණ්ඩනෙ ච සමත්ථතාවසෙන වෙදිතබ්බන්ති දස්සෙති **‘‘පටිබලො’’**තිආදිනා. **කංස**සද්දො පන ‘‘මහතියා කංසපාතියා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.61) සුවණ්ණෙ ආගතො, ‘‘කංසො උපහතො යථා’’තිආදීසු (ධ. ප. 134) කිත්තිමලොහෙ, ‘‘උපකංසො නාම රාජා මහාකංසස්ස අත්‍රජො’’තිආදීසු [ජා. අට්ඨ. 4.10.164 (අත්ථතො සමානං)] පණ්ණත්තිමත්තෙ. ඉධ පන යත්ථ කත්ථචි ලොහෙති ආහ **‘‘යෙන කෙනචි ලොහෙන කතභාජනෙ’’**ති. නනු උපමාකරණමත්තමෙවිදං, අථ කස්මා කංසථාලකස්ස සවිසෙසස්ස ගහණං කතන්ති අනුයොගං පරිහරති **‘‘මත්තිකාභාජන’’**න්තිආදිනා. **‘‘සන්දෙන්තස්සා’’**ති පරිමද්දෙත්වා පිණ්ඩං කරොන්තස්සෙව භිජ්ජති, න පන සන්දනක්ඛමං හොති, අනාදරලක්ඛණෙ චෙතං සාමිවචනං. කිරියන්තරස්ස පවත්තනක්ඛණෙයෙව කිරියන්තරස්ස පවත්තනඤ්හි අනාදරලක්ඛණං. ‘‘පරිප්ඵොසකං පරිප්ඵොසක’’න්ති ඉදං භාවනපුංසකන්ති දස්සෙති **‘‘සිඤ්චිත්වා සිඤ්චිත්වා’’**ති ඉමිනා. ඵුසසද්දො චෙත්ථ පරිසිඤ්චනෙ යථා තං වාතවුට්ඨිසමයෙ ‘‘දෙවො ච ථොකං ථොකං ඵුසායතී’’ති, (පාචි. 362) තස්මා තතො තතො න්හානියචුණ්ණතො උපරි උදකෙන බ්‍යාපනකරණවසෙන පරිසිඤ්චිත්වා පරිසිඤ්චිත්වාති අත්ථො. අනුපසග්ගොපි හි සද්දො සඋපසග්ගො විය පකරණාධිගතස්ස අත්ථස්ස දීපකො, ‘‘සිඤ්චිත්වා සිඤ්චිත්වා’’ති පන වචනං ‘‘පරිප්ඵොසකං පරිප්ඵොසක’’න්ති එතස්ස ‘‘සන්දෙය්‍යා’’ති එත්ථ විසෙසනභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. එවමීදිසෙසු. ‘‘සන්දෙය්‍යා’’ති එත්ථ සන්ද-සද්දො පිණ්ඩකරණෙති වුත්තං **‘‘පිණ්ඩං කරෙය්‍යා’’**ති. **අනුගතා**ති අනුපවිසනවසෙන ගතා උපගතා. **පරිග්ගහිතා**ති පරිතො ගහිතා සමන්තතො ඵුට්ඨා.

අන්තරො ච බාහිරො ච පදෙසො, තෙහි සහ පවත්තතීති **සන්තරබාහිරා,** න්හානියපිණ්ඩි, **‘‘සමන්තරබාහිරා’’**තිපි පාඨො, ම-කාරො පදසන්ධිවසෙන ආගමො. යථාවුත්තෙන පරිග්ගහිතතාකාරණෙනෙව සන්තරබාහිරො න්හානියපිණ්ඩි ඵුටා උදකස්නෙහෙනාති ආහ **‘‘සබ්බත්ථකමෙව උදකසිනෙහෙන ඵුටා’’**ති. සබ්බත්ථ පවත්තනං **සබ්බත්ථකං,** භාවනපුංසකඤ්චෙතං, සබ්බපදෙසෙ හුත්වා එව ඵුටාති අත්ථො. ‘‘සන්තරබාහිරා ඵුටා’’ති ච ඉමිනා න්හානියපිණ්ඩියා සබ්බසො උදකෙන තෙමිතභාවමාහ, ‘‘න ච පග්ඝරණී’’ති පන ඉමිනා තින්තායපි තාය ඝනථද්ධභාවං. තෙනාහ **‘‘න ච බින්දුං බින්දු’’**න්තිආදි. උදකස්ස ඵුසිතං ඵුසිතං, න ච පග්ඝරණී සුදනීති අත්ථො, ‘‘බින්දුං උදකං’’ තිපි කත්ථචි පාඨො, උදකසඞ්ඛාතං බින්දුන්ති තස්සත්ථො. බින්දුසද්දො හි ‘‘බ්‍යාලම්බම්බුධරබින්දු’’තිආදීසු විය ධාරාවචනො. එවං පන අපග්ඝරණතො හත්ථෙනපි ද්වීහිපි තීහිපි අඞ්ගුලෙහි ගහෙතුං, ඔවට්ටිකාය වා කාතුං සක්කා. යදි හි සා පග්ඝරණී අස්ස, එවං සති ස්නෙහවිගමනෙන සුක්ඛත්තා ථද්ධා හුත්වා තථා ගහෙතුං, කාතුං වා න සක්කාති වුත්තං හොති. **ඔවට්ටිකාය**ති පරිවට්ටුලවසෙන, ගුළිකාවසෙන සා පිණ්ඩි කාතුං සක්කාති අත්ථො.

දුතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා

229. තාහි තාහි උදකසිරාහි උබ්භිජ්ජති උද්ධං නික්ඛමතීති **උබ්භිදං,** තාදිසං උදකං යස්සාති **උබ්භිදොදකො,** ද-කාරස්ස පන ත-කාරෙ කතෙ **උබ්භිතොදකො,** ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **‘‘උබ්භින්නඋදකො’’**ති වුත්තං, නදීතීරෙ ඛතකූපකො විය උබ්භිජ්ජනකඋදකොති අත්ථො. උබ්භිජ්ජනකම්පි උදකං කත්ථචි හෙට්ඨා උබ්භිජ්ජිත්වා ධාරාවසෙන උට්ඨහිත්වා බහි ගච්ඡති, න තං කොචි අන්තොයෙව පතිට්ඨිතං කාතුං සක්කොති ධාරාවසෙන උට්ඨහනතො, ඉධ පන වාලිකාතටෙ විය උදකරහදස්ස අන්තොයෙව උබ්භිජ්ජිත්වා තත්ථෙව තිට්ඨති, න ධාරාවසෙන උට්ඨහිත්වා බහි ගච්ඡතීති විඤ්ඤායති අබොහකස්ස සන්නිසින්නස්සෙව උදකස්ස අධිප්පෙතත්තාති ඉමමත්ථං සන්ධායාහ **‘‘න හෙට්ඨා’’**තිආදි. **හෙට්ඨා**ති උදකරහදස්ස හෙට්ඨා මහාඋදකසිරා, ලොහිතානුගතා ලොහිතසිරා විය උදකානුගතො පථවිපදෙසො ‘‘උදකසිරා’’ති වුච්චති. **උග්ගච්ඡනකඋදකො**ති ධාරාවසෙන උට්ඨහනකඋදකො. **අන්තොයෙවා**ති උදකරහදස්ස අන්තො සමතලපදෙසෙ එව. **උබ්භිජ්ජනකඋදකො**ති උබ්භිජ්ජිත්වා තත්ථෙව තිට්ඨනකඋදකො. **ආගමනමග්ගො**ති බාහිරතො උදකරහදාභිමුඛං ආගමනමග්ගො. **කාලෙන කාල**න්ති රුළ්හීපදං ‘‘එකො එකාය’’තිආදි (පාරා. 443, 444, 452) වියාති වුත්තං **‘‘කාලෙ කාලෙ’’**ති. **අන්වද්ධමාස**න්ති එත්ථ **අනු**සද්දො බ්‍යාපනෙ. වස්සානස්ස අද්ධමාසං අද්ධමාසන්ති අත්ථො. එවං **අනුදසාහ**න්ති එත්ථාපි. **වුට්ඨී**න්ති වස්සනං. **අනුප්පවච්ඡෙය්‍යා**ති න උපවච්ඡෙය්‍ය. වස්සසද්දතො වස්ස සිද්ධීති දස්සෙති **‘‘න වස්සෙය්‍යා’’**ති ඉමිනා.

‘‘සීතා වාරිධාරා’’ති ඉත්ථිලිඞ්ගපදස්ස **‘‘සීතං ධාර’’**න්ති නපුංසකලිඞ්ගෙන අත්ථවචනං ධාරසද්දස්ස ද්විලිඞ්ගිකභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං. **සීත**න්ති බොහනාභාවෙන සීතලං, පුරාණපණ්ණතිණකට්ඨාදිසංකිණ්ණාභාවෙන වා **සෙතං** පරිසුද්ධං. සෙතං සීතන්ති හි පරියායො. කස්මා පනෙත්ථ උබ්භිදොදකොයෙව රහදො ගහිතො, න ඉතරෙති අනුයොගමපනෙති **‘‘හෙට්ඨා උග්ගච්ඡනඋදකඤ්හී’’**තිආදිනා. **උග්ගන්ත්වා උග්ගන්ත්වා භිජ්ජන්ත**න්ති උට්ඨහිත්වා උට්ඨහිත්වා ධාරාකිරණවසෙන උබ්භිජ්ජන්තං, විනස්සන්තං වා. **බොහෙතී**ති ආලොළෙති. **වුට්ඨී**ති වස්සනං. **ධාරානිපාතපුබ්බුළකෙහී**ති උදකධාරානිපාතෙහි ච තතොයෙව උට්ඨිතඋදකපුබ්බුළකසඞ්ඛාතෙහි ඵෙණපටලෙහි ච. එවං යථාක්කමං තිණ්ණම්පි රහදානමගහෙතබ්බතං වත්වා උබ්භිදොදකස්සෙව ගහෙතබ්බතං වදති **‘‘සන්නිසින්නමෙවා’’**තිආදිනා. තත්ථ **සන්නිසින්නමෙවා**ති සම්මා, සමං වා නිසින්නමෙව, අපරික්ඛොභතාය නිච්චලමෙව, සුප්පසන්නමෙවාති අධිප්පායො. **ඉද්ධිනිම්මිතමිවා**ති ඉද්ධිමතා ඉද්ධියා තථා නිම්මිතං ඉව. **තත්ථා**ති තස්මිං උපමොපමෙය්‍යාවචනෙ. **සෙස**න්ති ‘‘අභිසන්දෙතී’’තිආදිකං.

තතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා

231. **“උප්පලිනී”**තිආදි ගච්ඡස්සපි වනස්සපි අධිවචනං. ඉධ පන ‘‘යාව අග්ගා, යාව ච මූලා’’ති වචනයොගෙන ‘‘අප්පෙකච්චානී’’තිආදිනා උප්පලගච්ඡාදීනමෙව ගහෙතබ්බතාය වනමෙවාධිප්පෙතං, තස්මා **“උප්පලානීති** උප්පලගච්ඡානි. **එත්ථාති** උප්පලවනෙ’’තිආදිනා අත්ථො වෙදිතබ්බො. අවයවෙන හි සමුදායස්ස නිබ්බචනං කතං. එකස්මිං උප්පලගච්ඡාදි උප්පලාදියෙව, වනප්පමත්තම්පි පන උප්පලාදිවනන්ති වොහරීයති, **සාරත්ථදීපනියං** පන ජලාසයොපි උප්පලිනිආදිභාවෙන වුත්තො. **එත්ථ චාති** එතස්මිං පදත්තයෙ, එතෙසු වා තීසු උප්පලපදුමපුණ්ඩරීකසඞ්ඛාතෙසු අත්ථෙසු. **“සෙතරත්තනීලෙසූ”**ති උප්පලමෙව වුත්තං, සෙතුප්පලරත්තුප්පලනීලුප්පලෙසූති අත්ථො. **යං කිඤ්චි උප්පලං උප්පලමෙව** උප්පලසද්දස්ස සාමඤ්ඤනාමවසෙන තෙසු සබ්බෙසුපි පවත්තනතො. **සතපත්තන්ති** එත්ථ **සත**සද්දො බහුපරියායො ‘‘සතග්ඝී සතරංසි සූරියො’’තිආදීසු විය අනෙකසඞ්ඛ්‍යාභාවතො. එවඤ්ච කත්වා අනෙකපත්තස්සාපි පදුමභාවෙ සඞ්ගහො සිද්ධො හොති. **පත්තන්ති** ච පුප්ඵදලමධිප්පෙතං. වණ්ණනියමෙන **සෙතං පදුමං, රත්තං පුණ්ඩරීකන්ති** සාසනවොහාරො, ලොකෙ පන ‘‘රත්තං පදුමං, සෙතං පුණ්ඩරීක’’න්ති වදන්ති. වුත්තඤ්හි ‘‘පුණ්ඩරීකං සිතං රත්තං, කොකනදං කොකාසකො’’ති. රත්තවණ්ණතාය හි කොකනාමකානං සුනඛානං නාදයතො සද්දාපයතො, තෙහි ච අසිතබ්බතො **“කොකනදං, කොකාසකො”**ති ච පදුමං වුච්චති. යථාහ ‘‘පද්මං යථා කොකනදං සුගන්ධ’’න්ති. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො උදකං පාති, උදකෙ වා ප්ලවතීති **උප්පලං.** පඞ්කෙ දවති ගච්ඡති, පකාරෙන වා දවති විරූහතීති **පදුමං.** පණ්ඩරං වණ්ණමස්ස, මහන්තතාය වා මුඩිතබ්බං‍ඛණ්ඩෙතබ්බන්ති **පුණ්ඩරීකං** ම-කාරස්ස ප-කාරාදිවසෙන. මුඩිසද්දඤ්හි මුඩරිසද්දං වා ඛණ්ඩනත්ථම්ච්ඡන්ති සද්දවිදූ, සද්දසත්ථතො චෙත්ථ පදසිද්ධි. යාව අග්ගා, යාව ච මූලා උදකෙන අභිසන්දනාදිභාවදස්සනත්ථං පාළියං ‘‘උදකානුග්ගතානී’’ති වචනං, තස්මා උදකතො න උග්ගතානිච්චෙව අත්ථො, න තු උදකෙ අනුරූපගතානීති ආහ **“උදකා…පෙ…. ගතානී”**ති. ඉධ පන උප්පලාදීනි විය කරජකායො, උදකං විය තතියජ්ඣානසුඛං දට්ඨබ්බං.

චතුත්ථජ්ඣානකථාවණ්ණනා

233. යස්මා පන චතුත්ථජ්ඣානචිත්තමෙව ‘‘චෙතසා’’ති වුත්තං, තඤ්ච රාගාදිඋපක්කිලෙසමලාපගමතො නිරුපක්කිලෙසං නිම්මලං, තස්මා උපක්කිලෙසවිගමනමෙව පරිසුද්ධභාවොති ආහ **“නිරුපක්කිලෙසට්ඨෙන පරිසුද්ධ”**න්ති. යස්මා ච පරිසුද්ධස්සෙව පච්චයවිසෙසෙන පවත්තිවිසෙසො පරියොදාතතා සුද්ධන්තසුවණ්ණස්ස නිඝංසනෙන පභස්සරතා විය, තස්මා පභස්සරතායෙව පරියොදාතතාති ආහ **“පභස්සරට්ඨෙන පරියොදාත”**න්ති. විජ්ජු විය පභාය ඉතො චිතො ච නිච්ඡරණං **පභස්සරං** යථා ‘‘ආභස්සරා’’ති. **ඔදාතෙන වත්ථෙනාති** එත්ථ ‘‘ඔදාතෙනා’’ති ගුණවචනං සන්ධාය **“ඔදාතෙන…පෙ…. ඉද”**න්ති වුත්තං. **උතුඵරණත්ථන්ති** උණ්හස්ස උතුනො ඵරණදස්සනත්ථං. කස්මාති ආහ **“කිලිට්ඨවත්ථෙනා”**තිආදි. **උතුඵරණං න හොතීති** ඔදාතවත්ථෙන විය සවිසෙසං උතුඵරණං න හොති, අප්පකමත්තමෙව හොතීති අධිප්පායො . තෙනාහ **“තඞ්ඛණ…පෙ…. බලවං හොතී”**ති. **“තඞ්ඛණධොතපරිසුද්ධෙනා”**ති ච එතෙන ඔදාතසද්දො එත්ථ පරිසුද්ධවචනො එව ‘‘ගිහී ඔදාතවත්ථවසනො’’තිආදීසු විය , න සෙතවචනො යෙන කෙනචි තඞ්ඛණධොතපරිසුද්ධෙනෙව උතුඵරණසම්භවතොති දස්සෙති.

නනු ච පාළියං ‘‘නාස්ස කිඤ්චි සබ්බාවතො කායස්ස ඔදාතෙන වත්ථෙන අඵුටං අස්සා’’ති කායස්ස ඔදාතවත්ථඵරණං වුත්තං, න පන වත්ථස්ස උතුඵරණං, අථ කස්මා උතුඵරණං ඉධ වුත්තන්ති අනුයොගෙනාහ **“ඉමස්සාය හී”**තිආදි. යස්මා වත්ථං විය කරජකායො, උතුඵරණං විය චතුත්ථජ්ඣානසුඛං, තස්මා එවමත්ථො වෙදිතබ්බොති වුත්තං හොති, එතෙන ච ඔදාතෙන වත්ථෙන සබ්බාවතො කායස්ස ඵරණාසම්භවතො, උපමෙය්‍යෙන ච අයුත්තත්තා කායග්ගහණෙන තන්නිස්සිතවත්ථං ගහෙතබ්බං, වත්ථග්ගහණෙන ච තප්පච්චයං උතුඵරණන්ති දස්සෙති. නෙය්‍යත්ථතො හි අයං උපමා වුත්තා. විචිත්‍රදෙසනා හි බුද්ධා භගවන්තොති. යොගිනො හි කරජකායො වත්ථං විය දට්ඨබ්බො උතුඵරණසදිසෙන චතුත්ථජ්ඣානසුඛෙන ඵරිතබ්බත්තා, උතුඵරණං විය චතුත්ථජ්ඣානසුඛං වත්ථස්ස විය තෙන කරජකායස්ස ඵරණතො, පුරිසස්ස සරීරං විය චතුත්ථජ්ඣානං උතුඵරණට්ඨානියස්ස සුඛස්ස නිස්සයභාවතො. තෙනාහ **“තස්මා”**තිආදි. ඉදඤ්හි යථාවුත්තවචනස්ස ගුණදස්සනං. එත්ථ ච පාළියං ‘‘පරිසුද්ධෙන චෙතසා’’ති චෙතොගහණෙන චතුත්ථජ්ඣානසුඛං භගවතා වුත්තන්ති ඤාපෙතුං ‘‘චතුත්ථජ්ඣානසුඛං, චතුත්ථජ්ඣානසුඛෙනා’’ති ච වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. නනු ච චතුත්ථජ්ඣානසුඛං නාම සාතලක්ඛණං නත්ථීති? සච්චං, සන්තසභාවත්තා පනෙත්ථ උපෙක්ඛායෙව ‘‘සුඛ’’න්ති අධිප්පෙතා. තෙන වුත්තං **සම්මොහවිනොදනියං** ‘‘උපෙක්ඛා පන සන්තත්තා, සුඛමිච්චෙව භාසිතා’’ති (විභ. අට්ඨ. 232; විසුද්ධි. 2.644; මහානි. අට්ඨ. 27; පටි. ම. අට්ඨ. 1.105).

එත්තාවතාති පඨමජ්ඣානාධිගමපරිදීපනතො පට්ඨාය යාව චතුත්ථජ්ඣානාධිගමපරිදීපනා, තාවතා වචනක්කමෙන. ලභනං **ලාභො,** සො එතස්සාති **ලාභී,** රූපජ්ඣානානං ලාභී **රූපජ්ඣානලාභී** යථා ‘‘ලාභී චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරාන’’න්ති, (සං. නි. 2.70; උදා. 38) ලභනසීලො වා **ලාභී.** කිං ලභනසීලො? රූපජ්ඣානානීතිපි යුජ්ජති. එවමිතරස්මිම්පි. න අරූපජ්ඣානලාභීති න වෙදිතබ්බොති යොජෙතබ්බං. කස්මාති වුත්තං **“න හී”**තිආදි, අට්ඨන්නම්පි සමාපත්තීනං උපරි අභිඤ්ඤාධිගමෙ අවිනාභාවතොති වුත්තං හොති. **චුද්දසහාකාරෙහීති** ‘‘කසිණානුලොමතො, කසිණපටිලොමතො කසිණානුලොමපටිලොමතො, ඣානානුලොමතො, ඣානපටිලොමතො, ඣානානුලොමපටිලොමතො, ඣානුක්කන්තිකතො, කසිණුක්කන්තිකතො, ඣානකසිණුක්කන්තිකතො, අඞ්ගසඞ්කන්තිතො, ආරම්මණසඞ්කන්තිතො , අඞ්ගාරම්මණසඞ්කන්තිතො අඞ්ගවවත්ථානතො, ආරම්මණවවත්ථානතො’’ති (විසුද්ධි. 2.365) **විසුද්ධිමග්ගෙ** වුත්තෙහි ඉමෙහි චුද්දසහාකාරෙහි.

සතිපි ඣානෙසු ආවජ්ජනාදිපඤ්චවිධවසීභාවෙ අයමෙව චුද්දසවිධො වසීභාවො අභිඤ්ඤා නිබ්බත්තනෙ එකන්තෙන ඉච්ඡිතබ්බොති දස්සෙන්තෙන **"චුද්දසහාකාරෙහි චිත්තපරිදමනං"**න්ති වුත්තං, ඉමිනා ච අරූපසමාපත්තීසු චිණ්ණවසීභාවං විනා රූපසමාපත්තීසු එව චිණ්ණවසීභාවෙන සමාපත්ති න ඉජ්ඣතීති තාසං අභිඤ්ඤාධිගමෙ අවිනාභාවං දස්සෙතීති වෙදිතබ්බං.

නනු යථාපාඨමෙව විනිච්ඡයො වත්තබ්බොති චොදනං සොධෙති **"පාළියං පනා"**තිආදිනා, සාවසෙසපාඨභාවතො නීහරිත්වා එස විනිච්ඡයො වත්තබ්බොති වුත්තං හොති. යජ්ජෙවං අරූපජ්ඣානානිපි පාළියං ගහෙතබ්බානි, අථ කස්මා තානි අග්ගහෙත්වා සාවසෙසපාඨො භගවතා කතොති? සබ්බාභිඤ්ඤානං විසෙසතො රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානපාදකත්තා. සතිපි හි තාසං තථා අවිනාභාවෙ විසෙසතො පනෙතා රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානපාදකා, තස්මා තාසං තප්පාදකභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං තත්ථෙව ඨත්වා දෙසනා කතා, න පන අරූපාවචරජ්ඣානානං ඉධ අනනුපයොගතො. තෙනාහ **"අරූපජ්ඣානානි ආහරිත්වා කථෙතබ්බානී"**ති.

විපස්සනාඤාණකථාවණ්ණනා

234. ''පුන චපරං මහාරාජ (පාළියං නත්ථි) භික්ඛු''ති වත්වාපි කිමත්ථං දස්සෙතුං ''සො''ති පදං පුන වුත්තන්ති චොදනායාහ **"සො...පෙ.... දස්සෙති"**ති, යථාරුතවසෙන, නෙයත්ථවසෙන ච වුත්තාසු අට්ඨසු සමාපත්තීසු චිණ්ණවසිතාවිසිට්ඨං භික්ඛුං දස්සෙතුං එවං වුත්තන්ති අධිප්පායො. **සෙසන්ති** ''සො''ති පදත්ථතො සෙසං ''එවං සමාහිතෙ''තිආදීසු වත්තබ්බං සාධිප්පායමත්ථජාතං. ඤෙය්‍යං ජානාතීති **ඤාණං,** තදෙව පච්චක්ඛං කත්වා පස්සතීති **දස්සනං,** ඤාණමෙව දස්සනං න චක්ඛාදිකන්ති **ඤාණදස්සනං,** පඤ්චවිධම්පි ඤාණං, තයිදං පන ඤාණදස්සනපදං සාසනෙ යෙසු ඤාණවිසෙසෙසු නිරුළ්හං, තං සබ්බං අත්ථුද්ධාරවසෙන දස්සෙන්තො **"ඤාණදස්සනන්ති මග්ගඤාණම්පි වුච්චතී"**තිආදිමාහ. **ඤාණදස්සනවිසුද්ධත්ථ**න්ති ඤාණදස්සනස්ස විසුද්ධිපයොජනාය. **ඵාසුවිහාරොති** අරියවිහාරභූතො සුඛවිහාරො. **භගවතොපීති** න කෙවලං දෙවතාරොචනමෙව, අථ ඛො තදා භගවතොපි ඤාණදස්සනං උදපාදීති අත්ථො. සත්තාහං කාලඞ්කතස්ස අස්සාති **සත්තාහකාලඞ්කතො. "කාලාමො"**ති ගොත්තවසෙන වුත්තං. **චෙතොවිමුත්ති** [විමුත්ති (අට්ඨකථායං)] නාම අරහත්තඵලසමාපත්ති. යස්මා විපස්සනාඤාණං ඤෙය්‍යාසඞ්ඛාතෙ තෙභූමකසඞ්ඛාරෙ අනිච්චාදිතො ජානාති, භඞ්ගානුපස්සනතො ච පට්ඨාය පච්චක්ඛතො තෙ පස්සති, තස්මා යථාවුත්තට්ඨෙන ඤාණදස්සනං නාම ජාතන්ති දස්සෙති **"ඉධ පනා"**තිආදිනා.

අභිනීහරතීති විපස්සනාභිමුඛං චිත්තං තදඤ්ඤකරණීයතො නීහරිත්වා හරතීති අයං සද්දතො අත්ථො, අධිප්පායතො පන තං දස්සෙතුං **"විපස්සනාඤාණස්සා"**තිආදි වුත්තං. තදභිමුඛභාවොයෙව හිස්ස තන්නින්නතාදිකරණං, තං පන වුත්තනයෙන අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතෙ තස්මිං චිත්තෙ විපස්සනාක්කමෙන ජාතෙ විපස්සනාභිමුඛං චිත්තපෙසනමෙවාති දට්ඨබ්බං. **තන්නින්නන්ති** තස්සං විපස්සනායං නින්නං. ඉතරද්වයං තස්සෙව වෙවචනං. තස්සං **පොණං** වඞ්කං **පබ්භාරං** නීචන්ති අත්ථො. බ්‍රහ්මජාලෙ **වුත්තතොයෙව.** ඔදනකුම්මාසෙහි උපචීයති වඩ්ඪාපීයති, උපචයති වා වඩ්ඪතීති අත්ථං සන්ධාය **"ඔදනෙනා"**තිආදි වුත්තං. **අනිච්චුච්ඡාදනපරිමද්දනභෙදනවිද්ධංසනධම්මොති** එත්ථ ''අනිච්චධම්මො''තිආදිනා ධම්මසද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. තත්ථ **අනිච්චධම්මොති** පභඞ්ගුතාය අද්ධුවසභාවො. **දුග්ගන්ධවිඝාතත්ථායාති** සරීරෙ දුග්ගන්ධස්ස විගමාය. **උච්ඡාදනධම්මොති** උච්ඡාදෙතබ්බතාසභාවො, ඉමස්ස පූතිකායස්ස දුග්ගන්ධභාවතො ගන්ධොදකාදීහි උබ්බට්ටනවිලිම්පනජාතිකොති අත්ථො. උච්ඡාදනෙන හි පූතිකායෙ සෙදවාතපිත්තසෙම්හාදීහි ගරුභාවදුග්ගන්ධානමපගමො හොති. මහාසම්බාහනං මල්ලාදීනං බාහුවඩ්ඪනාදිඅත්ථංච හොති, අඞ්ගපච්චඞ්ගාබාධවිනොදනත්ථං පන ඛුද්දකසම්බාහනමෙව යුත්තන්ති ආහ **"ඛුද්දකසම්බාහනෙනා"**ති, මන්දසම්බාහනෙනාති අත්ථො. **පරිමද්දනධම්මොති** පරිමද්දිතබ්බතාසභාවො.

එවං අනියමිතකාලවසෙන අත්ථං වත්වා ඉදානි නියමිතකාලවසෙන අත්ථං වදති **"දහරකාලෙ"**තිආදිනා. **වා-**සද්දො චෙත්ථ අත්ථදස්සනවසෙනෙව අත්ථන්තරවිකප්පනස්ස විඤ්ඤායමානත්තා න පයුත්තො, ලුත්තනිද්දිට්ඨො වා. **දහරකාලෙති** අචිරවිජාතකාලෙ. සයාපෙත්වා අඤ්ජනපීළනාදිවසෙන පරිමද්දනධම්මොති සම්බන්ධො. **මිතන්ති** භාවනපුංසකනිද්දෙසො, තෙන යථාපමාණං, මන්දං වා අඤ්ජනපීළනාදීනි දස්සෙති. **අඤ්ජනඤ්චෙත්ථ** ආකඩ්ඪනං. **පීළනං** සම්බාහනං. **ආදිසද්දෙන** සමිඤ්ජනඋග්ගමනාදීනි සඞ්ගණ්හාති. **එවං පරිහරිතොපීති** උච්ඡාදනාදිනා සුඛෙධිතොපි. **භිජ්ජති චෙවාති** අනිච්චතාදිවසෙන නස්සති ච. **විකිරති චාති** එවං භින්දන්තො ච කිඤ්චි පයොජනං අසාධෙන්තො විප්පකිණ්ණොව හොති. එවං නවහි පදෙහි යථාරහං කායෙ සමුදයවයධම්මානුපස්සිතා දස්සිතාති ඉමමත්ථං විභාවෙන්තො **"තත්ථා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඡහි පදෙහීති** ''රූපී, චාතුමහාභූතිකො, මාතාපෙත්තිකසම්භවො, ඔදනකුම්මාසූපචයො, උච්ඡාදනධම්මො, පරිමද්දනධම්මො''ති ඉමෙහි ඡහි පදෙහි. යුත්තං තාව හොතු මජ්ඣෙ තීහිපි පදෙහි කායස්ස සමුදයකථනං තෙසං තදත්ථදීපනතො, ''රූපී, උච්ඡාදනධම්මො, පරිමද්දනධම්මො''ති පන තීහි ත්පදෙහි කථං තස්ස තථාකථනං යුත්තං සියා තෙසං තදත්ථස්ස අදීපනතොති? යුත්තමෙව තෙසම්පි තදත්ථස්ස දීපිතත්තා. **"රූපී"**ති හි ඉදං අත්තනො පච්චයභූතෙන උතුආහාරලක්ඛණෙන රූපෙන රූපවාති අත්ථස්ස දීපකං. පච්චයසඞ්ගමවිසිට්ඨෙ හි තදස්සත්ථිඅත්ථෙ අයමීකාරො. ''උච්ඡාදනධම්මො, පරිමද්දනධම්මො''ති ච ඉදං පදද්වයං තථාවිධරූපුප්පාදනෙන සණ්ඨානසම්පාදනත්ථස්ස දීපකන්ති. **ද්වීහීති** ''භෙදනධම්මො, විද්ධංසනධම්මො''ති ද්වීහි පදෙහි. **නිස්සිතඤ්ච** කායපරියාපන්නෙ හදයවත්ථුම්හි නිස්සිතත්තා විපස්සනාචිත්තස්ස. තදා පවත්තඤ්හි

විපස්සනාචිත්තමෙව ‘‘ඉදඤ්ච මෙ විඤ්ඤාණ’’න්ති ආසන්නපච්චක්ඛවසෙන වුත්තං. **පටිබද්ධඤ්ච** කායෙන විනා අප්පවත්තනතො, කායසඞ්ඛාතානඤ්ච රූපධම්මානං ආරම්මණකරණතො.

235. සුට්ඨු ඔභාසතීති **සුභො,** පභාසම්පන්නො මණි, තාය එව පභාසම්පත්තියා මණිනො භද්‍රතාති අත්ථමත්තං දස්සෙතුං **‘‘සුභොති සුන්දරො’’**ති වුත්තං. පරිසුද්ධාකරසමුට්ඨානමෙව මණිනො සුවිසුද්ධජාතිතාති ආහ **‘‘ජාතිමාති පරිසුද්ධාකරසමුට්ඨිතො’’**ති. සුවිසුද්ධරතනාකරතො සමුට්ඨිතොති අත්ථො. ආකරපරිවිසුද්ධිමූලකො එව හි මණිනො කුරුවින්දජාතිආදිජාතිවිසෙසොති. ඉධාධිප්පෙතස්ස පන වෙළුරියමණිනො විදූර (වි. ව. අට්ඨ. 34 ආදයො වාක්‍යක්ඛන්ධෙසු පස්සිතබ්බං) පබ්බතස්ස, විදූර ගාමස්ස ච අවිදූරෙ පරිසුද්ධාකරො. යෙභුය්‍යෙන හි සො තතො සමුට්ඨිතො. තථා හෙස විදූරනාමකස්ස පබ්බතස්ස, ගාමස්ස ච අවිදූරෙ සමුට්ඨිතත්තා වෙළුරියොති පඤ්ඤායිත්ථ, දෙවලොකෙ පවත්තස්සපි ච තංසදිසවණ්ණනිභතාය තදෙව නාමං ජාතං යථා තං මනුස්සලොකෙ ලද්ධනාමවසෙන දෙවලොකෙ දෙවතානං, සො පන මයූරගීවාවණ්ණො වා හොති වායසපත්තවණ්ණො වා සිනිද්ධවෙණුපත්තවණ්ණො වාති **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන පරමත්ථදීපනියං** (වි. ව. අට්ඨ. 34) වුත්තං. **විනයසංවණ්ණනාසු** (වි. වි. ටී. 1.281) පන ‘‘අල්ලවෙළුවණ්ණො’’ති වදන්ති. තථා හිස්ස ‘‘වංසවණ්ණො’’තිපි නාමං ජාතං. ‘‘මජ්ජාරක්ඛිමණ්ඩලවණ්ණො’’ති ච වුත්තො, තතොයෙව සො ඉධ පදෙසෙ මඤ්ජාරමණීති පාකටො හොති.
චක්කවත්තිපරිභොගාරහපණීතතරමණිභාවතො පන තස්සෙව පාළියං වචනං දට්ඨබ්බං. යථාහ ‘‘පුන චපරං ආනන්ද රඤ්ඤො මහාසුදස්සනස්ස මණිරතනං පාතුරහොසි, සො අහොසි මණි වෙළුරියො සුභො ජාතිමා අට්ඨංසො’’තිආදි (දී. නි. 2.248). පාසාණසක්ඛරාදිදොසනීහරණවසෙනෙව පරිකම්මනිප්ඵත්තීති දස්සෙති **‘‘අපනීතපාසාණසක්ඛරො’’**ති ඉමිනා.

ඡවියා එව සණ්හභාවෙන අච්ඡතා, න සඞ්ඝාතස්සාති ආහ **‘‘අච්ඡොති තනුච්ඡවී’’**ති. තතො චෙව විසෙසෙන පසන්නොති දස්සෙතුං **‘‘සුට්ඨු පසන්නො’’**ති වුත්තං. පරිභොගමණිරතනාකාරසම්පත්ති සබ්බාකාරසම්පන්නතා . තෙනාහ **‘‘ධොවනවෙධනාදීහී’’**තිආදි. පාසාණාදීසු ධොතතා **ධොවනං,** කාළකාදිඅපහරණත්ථාය චෙව සුත්තෙන ආවුනනත්ථාය ච විජ්ඣිතබ්බතා **වෙධනං. ආදිසද්දෙන** තාපසණ්හකරණාදීනං සඞ්ගහො. **වණ්ණසම්පත්තින්ති** ආවුනිතසුත්තස්ස වණ්ණසම්පත්තිං. කස්මාති වුත්තං **‘‘තාදිස’’**න්තිආදි, තාදිසස්සෙව ආවුතස්ස පාකටභාවතොති වුත්තං හොති.

මණි විය කරජකායො පච්චවෙක්ඛිතබ්බතො. **ආවුතසුත්තං විය විඤ්ඤාණං** අනුපවිසිත්වා ඨිතත්තා. **චක්ඛුමා පුරිසො විය විපස්සනාලාභී භික්ඛු** සම්මදෙව තස්ස දස්සනතො, තස්ස පුරිසස්ස මණිනො ආවිභූතකාලො විය තස්ස භික්ඛුනො කායස්ස ආවිභූතකාලො තන්නිස්සයස්ස පාකටභාවතො. සුත්තස්සාවිභූතකාලො විය තෙසං ධම්මානමාවිභූතකාලො තන්නිස්සිතස්ස පාකටභාවතොති අයමෙත්ථ උපමාසම්පාදනෙ කාරණවිභාවනා, **‘‘ආවුතසුත්තං විය විපස්සනාඤාණ’’**න්ති කත්ථචි පාඨො, ‘‘ඉදඤ්ච විඤ්ඤාණ’’න්ති වචනතො පන ‘‘විඤ්ඤාණ’’න්ති පාඨොව සුන්දරතරො, ‘‘විපස්සනාවිඤ්ඤාණ’’න්ති වා භවිතබ්බං. **විපස්සනාඤාණං අභිනීහරිත්වාති** විපස්සනාඤාණාභිමුඛං චිත්තං නීහරිත්වා.

තත්‍රාති වෙළුරියමණිම්හි. **තදාරම්මණානන්ති** කායසඞ්ඛාතරූපධම්මාරම්මණානං. ‘‘ඵස්සපඤ්චමකාන’’න්තිආදිපදත්තයස්සෙතං විසෙසනං අත්ථවසා ලිඞ්ගවිභත්තිවචනවිපරිණාමොති කත්වා පච්ඡිමපදස්සාපි විසෙසනභාවතො. ඵස්සපඤ්චමකග්ගහණෙන, සබ්බචිත්තචෙතසිකග්ගහණෙන ච ගහිතධම්මා විපස්සනාචිත්තුප්පාදපරියාපන්නා එවාති දට්ඨබ්බං. එවඤ්හි තෙසං විපස්සනාවිඤ්ඤාණගතිකත්තා ආවුතසුත්තං විය ‘‘විපස්සනාවිඤ්ඤාණ’’න්ති හෙට්ඨා වුත්තවචනං අවිරොධිතං හොති. කස්මා පන විපස්සනාවිඤ්ඤාණස්සෙව ගහණන්ති? ‘‘ඉදඤ්ච මෙ විඤ්ඤාණං එත්ථ සිතං එත්ථ පටිබද්ධ’’න්ති ඉමිනා තස්සෙව වචනතො. ‘‘අයං ඛො මෙ කායො’’තිආදිනා හි විපස්සනාඤාණෙන විපස්සිත්වා ‘‘තදෙව විපස්සනාඤාණසම්පයුත්තං විඤ්ඤාණං එත්ථ සිතං එත්ථ පටිබද්ධ’’න්ති නිස්සයවිසයාදිවසෙන මනසි කරොති, තස්මා තස්සෙව ඉධ ගහණං සම්භවති, නාඤ්ඤස්සාති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **‘‘විපස්සනාවිඤ්ඤාණස්සෙව වා ආවිභූතකාලො’’**ති. ධම්මසඞ්ගහාදීසු (ධ. ස. 2 ආදයො) දෙසිතනයෙන පාකටභාවතො චෙත්ථ ඵස්සපඤ්චමකානං ගහණං, නිරවසෙසපරිග්ගහණතො සබ්බචිත්තචෙතසිකානං, යථාරුතං දෙසිතවසෙන පධානභාවතො විපස්සනාවිඤ්ඤාණස්සාති වෙදිතබ්බං. කිං පනෙතෙ පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස ආවිභවන්ති, උදාහු පුග්ගලස්සාති? පච්චවෙක්ඛණඤාණස්සෙව, තස්ස පන ආවිභූතත්තා පුග්ගලස්සාපි ආවිභූතා නාම හොන්ති, තස්මා **‘‘භික්ඛුනො ආවිභූතකාලො’’**ති වුත්තන්ති.

යස්මා පනිදං විපස්සනාඤාණං මග්ගඤාණානන්තරං හොති, තස්මා ලොකියාභිඤ්ඤානං පරතො, ඡට්ඨාභිඤ්ඤාය ච පුරතො වත්තබ්බං, අථ කස්මා සබ්බාභිඤ්ඤානං පුරතොව වුත්තන්ති චොදනාලෙසං දස්සෙත්වා පරිහරන්තො **‘‘ඉදඤ්ච විපස්සනාඤාණ’’**න්තිආදිමාහ. ‘‘ඉදඤ්ච මග්ගඤාණානන්තර’’න්ති හි ඉමිනා යථාවුත්තං චොදනාලෙසං දස්සෙති. තත්ථ **‘‘මග්ගඤාණානන්තර’’**න්ති සිඛාප්පත්තවිපස්සනාභූතං ගොත්‍රභුඤාණං සන්ධාය වුත්තං. තදෙව හි අරහත්තමග්ගස්ස, සබ්බෙසං වා මග්ගඵලානමනන්තරං හොති, පධානතො පන තබ්බචනෙනෙව සබ්බස්සපි විපස්සනාඤාණස්ස ගහණං දට්ඨබ්බං අවිසෙසතො තස්ස ඉධ වුත්තත්තා. මග්ගසද්දෙන ච අරහත්තමග්ගස්සෙව ගහණං තස්සෙවාභිඤ්ඤාපරියාපන්නත්තා, අභිඤ්ඤාසම්බන්ධෙන ච චොදනාසම්භවතො. ලොකියාභිඤ්ඤානං පුරතො වුත්තං විපස්සනාඤාණං තාසං නානන්තරතාය අනුපකාරං, ආසවක්ඛයඤාණසඞ්ඛාතාය පන ලොකුත්තරාභිඤ්ඤාය

පුරතො වුත්තං තස්සා අනන්තරතාය උපකාරං, තස්මා ඉදං ලොකියාභිඤ්ඤානං පරතො, ඡට්ඨාභිඤ්ඤාය ච පුරතො වත්තබ්බං. කස්මා පන උපකාරට්ඨානෙ තථා අවත්වා අනුපකාරට්ඨානෙව භගවතා වුත්තන්ති හි චොදනා සම්භවති. **''එවං සන්තෙපී''**තිආදි පරිහාරදස්සනං. තත්ථ **එවං සන්තෙපී**ති යදිපි ඤාණානුපුබ්බියා මග්ගඤාණස්ස අනන්තරතාය උපකාරං හොති, එවං සතිපීති අත්ථො.

අභිඤ්ඤාවාරෙති ඡළභිඤ්ඤාවසෙන වුත්තෙ දෙසනාවාරෙ. **එතස්ස අන්තරා වාරො නත්ථී**ති පඤ්චසු ලොකියාභිඤ්ඤාසු කථිතාසු ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තාදීසු (ම. නි. 1.65) විය ඡට්ඨාභිඤ්ඤාපි අවස්සං කථෙතබ්බා අභිඤ්ඤාලක්ඛණභාවෙන තප්පරියාපන්නතො, න ච විපස්සනාඤාණං ලොකියාභිඤ්ඤානං, ඡට්ඨාභිඤ්ඤාය ච අන්තරා පවෙසෙත්වා කථෙතබ්බං අනභිඤ්ඤාලක්ඛණභාවෙන තදපරියාපන්නතො. ඉති එතස්ස විපස්සනාඤාණස්ස තාසමභිඤ්ඤානං අන්තරා වාරො නත්ථි, තස්මා තත්ථ අවසරාභාවතො ඉධෙව රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානානන්තරං විපස්සනාඤාණං කථිතන්ති අධිප්පායො. **''යස්මා වා''**තිආදිනා අත්ථන්තරමාහ. තත්ථ **ච**-සද්දො සමුච්චයත්ථො, තෙන න කෙවලං විපස්සනාඤාණස්ස ඉධ දස්සනෙ තදෙව කාරණං, අථ ඛො ඉදම්පීති ඉමමත්ථං සමුච්චිනාතීති **ආචරියෙන** (දී. නි. ටී. 1.235) වුත්තං. සද්දවිදූ පන ඊදිසෙ ඨානෙ ච-සද්දො වා-සද්දත්ථො, සො ච විකප්පත්ථොති වදන්ති, තම්පි යුත්තමෙව අත්ථන්තරදස්සනෙ පයුත්තත්තා. අත්තනා පයුජ්ජිතබ්බස්ස හි විජ්ජමානත්ථස්සෙව ජොතකා උපසග්ගනිපාතා යථා මග්ගනිදස්සනෙ සාඛාභඞ්ගා, යථා ච අදිස්සමානා ජොතනෙ පදීපාති එවමීදිසෙසු. හොති චෙත්ථ –

> ''අත්ථන්තරදස්සනම්හි , ච සද්දො යදි දිස්සති;
> සමුච්චයෙ විකප්පෙ සො, ගහෙතබ්බො විභාවිනා''ති.

අකතසම්මසනස්සාති හෙතුගබ්භපදං. තථා **කතසම්මසනස්සා**ති ච. **''දිබ්බෙන චක්ඛුනා භෙරවම්පි රූපං පස්සතො**ති එත්ථ ඉද්ධිවිධඤාණෙන භෙරවං රූපං නිම්මිනිත්වා මංසචක්ඛුනා පස්සතොතිපි වත්තබ්බං. එවම්පි හි අභිඤ්ඤාලාභිනො අපරිඤ්ඤාතවත්ථුකස්ස භයං සන්තාසො උප්පජ්ජති උච්චවාලිකවාසිමහානාගත්ථෙරස්ස වියා''ති ආචරියෙන (දී. නි. ටී. 1.235) වුත්තං. යථා චෙත්ථ, එවං **දිබ්බාය සොතධාතුයා භෙරවං සද්දං සුණතො**ති එත්ථාපි ඉද්ධිවිධඤාණෙන භෙරවං සද්දං නිම්මිනිත්වා මංසසොතෙන සුණතොපීති වත්තබ්බමෙව. එවම්පි හි අභිඤ්ඤාලාභිනො අපරිඤ්ඤාතවත්ථුකස්ස භයං සන්තාසො උප්පජ්ජති උච්චවාලිකවාසිමහානාගත්ථෙරස්ස විය. ථෙරො හි කොඤ්චනාදසහිතං සබ්බසෙතං හත්ථිනාගං මාපෙත්වා දිස්වා, සුත්වා ච සඤ්ජාතභයසන්තාසොති **අට්ඨකථාසු** (විභ. අට්ඨ. 2.882; ම. නි. අට්ඨ. 1.81; විසුද්ධි. 2.733) වුත්තො. අනිච්චාදිවසෙන කතසම්මසනස්ස දිබ්බාය…පෙ.… භයං සන්තාසො න උප්පජ්ජතීති සම්බන්ධො. **භයවිනොදනහෙතු** නාම විපස්සනාඤාණෙන කතසම්මසනතා, තස්ස, තෙන වා සම්පාදනත්ථන්ති අත්ථො. **ඉධෙවා**ති චතුත්ථජ්ඣානානන්තරමෙව. **''අපිචා''**තිආදිනා යථාපාඨං යුත්තතරනයං දස්සෙති. විපස්සනාය පවත්තං පාමොජ්ජපීතිපස්සද්ධිපරම්පරාගතසුඛං **විපස්සනාසුඛං. පාටියෙක්කන්ති** ඣානාභිඤ්ඤාදීහි අසම්මිස්සං විසුං භූතං **සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං.** තෙනාහ භගවා ධම්මපදෙ –

> ''යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
> ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානත''න්තිආදි. (ධ. ප. 374);

ඉධාපි වුත්තං ''ඉදම්පි ඛො මහාරාජ සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං…පෙ.… පණීතතරඤ්චා''ති, තස්මා පාළියා සංසන්දනතො ඉමමෙව නයං යුත්තතරන්ති වදන්ති. **ආදිතොවා**ති අභිඤ්ඤානමාදිම්හියෙව.

මනොමයිද්ධිඤාණකථාවණ්ණනා

236-7. **මනොමයන්ති** එත්ථ පන **මය**සද්දො අපරපඤ්ඤත්තිවිකාරපදපූරණනිබ්බත්තිආදීසු අනෙකෙසවත්ථෙසු ආගතො. ඉධ පන නිබ්බත්තිඅත්ථෙති දස්සෙතුං **''මනෙන නිබ්බත්තිත''**න්ති වුත්තං. ''අභිඤ්ඤාමනෙන නිබ්බත්තිත''න්ති අත්ථොති ආචරියෙනාති (දී. නි. ටී. 1.236, 237) වුත්තං. විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.397) පන ''අධිට්ඨානමනෙන නිම්මිතත්තා මනොමය''න්ති ආගතං, අභිඤ්ඤාමනෙන, අධිට්ඨානමනෙන වාති උභයථාපි නිබ්බත්තත්තා උභයම්පෙතං යුත්තමෙව . **අඞ්ගං** නාම හත්ථපාදාදිතංතංසමුදායං, **පච්චඞ්ගං** නාම කප්පරජණ්ණුආදි තස්මිං තස්මිං සමුදායෙ අවයවං. ''අහීනින්ද්‍රිය''න්ති එත්ථ පරිපුණ්ණතායෙව අහීනතා, න තු අප්පණීතතා, පරිපුණ්ණභාවො ච චක්ඛුසොතාදීනං සණ්ඨානවසෙනෙව. නිම්මිතරූපෙ හි පසාදො නාම නත්ථීති දස්සෙතුං **''සණ්ඨානවසෙන අවිකලින්ද්‍රිය''**න්ති වුත්තං, ඉමිනාව තස්ස ජීවිතින්ද්‍රියාදීනම්පි අභාවො වුත්තොති දට්ඨබ්බං. **සණ්ඨානවසෙනා**ති ච කමලදලාදිසදිසසණ්ඨානමත්තවසෙන, න රූපාභිඝාතාරහභූතප්පසාදාදිඉන්ද්‍රියවසෙන. ''සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගිං අහීනින්ද්‍රිය''න්ති වුත්තමෙවත්ථං සමත්ථෙන්තො **''ඉද්ධිමතා''**තිආදිමාහ. **අවිද්ධකණ්ණො**ති කුලචාරිත්තවසෙන කණ්ණාලඞ්කාරපිළන්ධනත්ථං අවිජ්ඣිතකණ්ණො, නිදස්සනමත්තමෙතං. තෙනාහ **''සබ්බාකාරෙහී''**ති, වණ්ණසණ්ඨානාවයවවිසෙසාදිසබ්බාකාරෙහීති අත්ථො. **තෙනා**ති ඉද්ධිමතා.

අයමෙවත්ථො පාළියම්පි විභාවිතොති ආහ **''මුඤ්ජම්හා ඊසිකන්තිආදිඋපමාත්තයම්පි හි…පෙ.… වුත්ත''**න්ති. කත්ථචි පන **''මුඤ්ජම්හා ඊසිකන්තිආදි උපමාමත්තං. යම්පි හි සදිසභාවදස්සනත්ථමෙව වුත්ත''**න්ති පාඨො දිස්සති.

තත්ථ **“උපමාමත්ත”**න්ති ඉමිනා අත්ථන්තරදස්සනං නිවත්තෙති, **“යම්පි හී”**තිආදිනා පන තස්ස උපමාභාවං සමත්ථෙති. නියතානපෙක්ඛෙන ච යං-සද්දෙන ‘‘මුඤ්ජම්හා ඊසික’’න්තිආදිවචනමෙව පච්චාමසති. **සදිසභාවදස්සනත්ථමෙවාති** සණ්ඨානතොපි වණ්ණතොපි අවයවවිසෙසතොපි සදිසභාවදස්සනත්ථංයෙව. කථං සදිසභාවොති වුත්තං **“මුඤ්ජසදිසා එව හී”**තිආදි. **මුඤ්ජං** නාම තිණවිසෙසො, යෙන කොච්ඡාදීනි කරොන්ති. ‘‘පවාහෙය්‍යා’’ති වචනතො අන්තො ඨිතා එව ඊසිකා අධිප්පෙතාති දස්සෙති **“අන්තො ඊසිකා හොතී”**ති ඉමිනා. **ඊසිකාති** ච කළීරො. **විසුද්ධිමග්ගටීකායං** පන ‘‘කණ්ඩ’’න්ති (විසුද්ධි. ටී. 2.399) වුත්තං. **වට්ටාය කොසියාති** පරිවට්ටුලාය අසිකොසියා. **පත්ථටායාති** පට්ටිකාය. කරඩිතබ්බො භාජෙතබ්බොති **කරණ්ඩො,** පෙළා. කරඩිතබ්බො ජිගුච්ඡිතබ්බොති **කරණ්ඩො,** නිම්මොකං. ඉධාපි නිම්මොකමෙවාති ආහ **“කරණ්ඩාති ඉදම්පී”**තිආදි. **විලීවකරණ්ඩො** නාම පෙළා. කස්මා අහිකඤ්චුකස්සෙව නාමං, න විලීවකරණ්ඩකස්සාති චොදනං සොධෙති **“අහිකඤ්චුකො හී”**තිආදිනා, ස්වෙව අහිනා සදිසො, තස්මා තස්සෙව නාමන්ති වුත්තං හොති. **විසුද්ධිමග්ගටීකායං** පන **“කරණ්ඩායාති** පෙළාය, නිම්මොකතොති ච වදන්තී’’ති (විසුද්ධි. ටී. 2.399) වුත්තං. තත්ථ පෙළාගහණං අහිනා අසදිසතාය විචාරෙතබ්බං.

යජ්පෙවං ‘‘සෙය්‍යථාපි පන මහාරාජ පුරිසො අහිං කරණ්ඩා උද්ධරෙය්‍යා’’ති පුරිසස්ස කරණ්ඩතො අහිඋද්ධරණූපමාය අයමත්ථො විරුජ්ඣෙය්‍ය. න හි සො හත්ථෙන තතො උද්ධරිතුං සක්කාති අනුයොගෙනාහ **“තත්ථා”**තිආදි. ‘‘උද්ධරෙය්‍යා’’ති හි අනියමවචනෙපි හත්ථෙන උද්ධරණස්සෙව පාකටත්තා තංදස්සනම්ව ජාතං. තෙනාහ **“හත්ථෙන උද්ධරමානො විය දස්සිතො”**ති. **“අයඤ්හී”**තිආදි චිත්තෙන උද්ධරණස්ස හෙතුදස්සනං. අහිනො නාම පඤ්චසු ඨානෙසු සජාතිං නාතිවත්තන්ති උපපත්තියං, චුතියං, විස්සට්ඨනිද්දොක්කමනෙ, සමානජාතියා මෙථුනපටිසෙවනෙ, ජිණ්ණතචාපනයනෙති වුත්තං **“සජාතියං ඨිතො”**ති. උරගජාතියමෙව ඨිතො පජහති, න නාගිද්ධියා අඤ්ඤජාතිරූපොති අත්ථො. ඉදඤ්හි මහිද්ධිකෙ නාගෙ සන්ධාය වුත්තං. **සරීරං ඛාදයමානං වියාති** අත්තනොයෙව තචං අත්තනො සරීරං ඛාදයමානං විය. **පුරාණතචං ජිගුච්ඡන්තොති** ජිණ්ණතාය කත්ථචි මුත්තං කත්ථචි ඔලම්බිතං ජිණ්ණතචං ජිගුච්ඡන්තො. **චතූහීති** ‘‘සජාතියං ඨිතො, නිස්සාය, ථාමෙන, ජිගුච්ඡන්තො’’ති යථාවුත්තෙහි චතූහි කාරණෙහි. **තතොති** කඤ්චුකතො. **අඤ්ඤෙනාති** අත්තතො අඤ්ඤෙන. **චිත්තෙනාති** පුරිසස්ස චිත්තෙනෙව, න හත්ථෙන. සෙය්‍යථාපි නාම පුරිසො අහිං පස්සිත්වා ‘‘අහො වතාහං ඉමං අහිං කඤ්චුකතො උද්ධරෙය්‍ය’’න්ති අහිං කරණ්ඩා චිත්තෙන උද්ධරෙය්‍ය, තස්ස එවමස්ස ‘‘අයං අහි, අයං කරණ්ඩො, අඤ්ඤො අහි, අඤ්ඤො කරණ්ඩො, කරණ්ඩා ත්වෙව අහි උබ්භතො’’ති, එවමෙව…පෙ…. සො ඉමම්හා කායා අඤ්ඤං කායං අභිනිම්මිනාති…පෙ…. අභිනින්ද්‍රියන්ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

ඉද්ධිවිධඤාණාදිකථාවණ්ණනා

239. භාජනාදිවිකතිකිරියානිස්සයභූතා **සුපරිකම්මකතමත්තිකාදයො විය** විකුබ්බනකිරියානිස්සයභාවතො **ඉද්ධිවිධඤාණං දට්ඨබ්බං.**

241. පුබ්බෙ නීවරණප්පහානවාරෙ විය කන්තාරග්ගහණං අකත්වා කෙවලං අද්ධානමග්ගග්ගහණං ඛෙමමග්ගදස්සනත්ථං. කස්මා පන ඛෙමමග්ගස්සෙව දස්සනං, න කන්තාරමග්ගස්ස, නනු උපමාදස්සනමත්තමෙතන්ති චොදනං පරිහරන්තො **“යස්මා”**තිආදිමාහ. **“අප්පටිභයඤ්හී”**තිආදි පන ඛෙමමග්ගස්සෙව ගහණකාරණදස්සනං. වාතාතපාදිනිවාරණත්ථං **සීසෙ සාටකං කත්වා.** තථා තථා පන පරිපුණ්ණවචනං උපමාසම්පත්තියා උපමෙය්‍යසම්පාදනත්ථං, අධිප්පෙතස්ස ච උපමෙය්‍යත්ථස්ස සුවිඤ්ඤාපනත්ථං, හෙතුදාහරණභෙදාභෙදකාදිසම්පන්නවචනෙන ච විඤ්ඤූජාතිකානං චිත්තාරාධනත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. එවං සබ්බත්ථ. **සුඛං චවත්ථපෙතීති** අකිච්ඡං අකසිරෙන සල්ලක්ඛෙති, පරිච්ඡින්දති ච.

243. මන්දො උත්තානසෙය්‍යකදාරකොපි ‘‘දහරො’’ති වුච්චතීති තතො විසෙසනත්ථං ‘‘යුවා’’ති වුත්තන්ති මන්ත්වා යුවසද්දෙන විසෙසිතබ්බමෙව දහරසද්දස්ස අත්ථං දස්සෙතුං **“තරුණො”**ති වුත්තං. තථා යුවාපි කොචි අනිච්ඡනකො, අනිච්ඡනතො ච අමණ්ඩනජාතිකොති තතො විසෙසනත්ථං ‘‘මණ්ඩනජාතිකො’’තිආදි වුත්තන්ති මන්ත්වා මණ්ඩනජාතිකාදිසද්දෙන විසෙසිතබ්බමෙව යුවසද්දස්ස අත්ථං දස්සෙතුං **“යොබ්බන්නෙන සමන්නාගතො”**ති වුත්තං. පාළියඤ්හි යථාක්කමං පදත්තයස්ස විසෙසිතබ්බවිසෙසකභාවෙන වචනතො තථා සංවණ්ණනා කතා, ඉතරථා එකකෙනාපි පදෙන අධිප්පෙතත්ථාධිගමිකා සපරිවාරා සංවණ්ණනාව කාතබ්බා සියාති. ‘‘මණ්ඩනපකතිකො’’ති වුත්තමෙව විවරිතුං **“දිවසස්සා”**තිආදිමාහ. **කණිකසද්දො** දොසපරියායො, දොසො ච නාම කාළතිලකාදීති දස්සෙති **“කාළතිලකා”**තිආදිනා. කාළතිලප්පමාණා බින්දවො **කාළතිලකානි, කාළා** වා කම්මාසා, යෙ ‘‘සාසපබීජිකා’’තිපි වුච්චන්ති. තිලප්පමාණා බින්දවො **තිලකානි. වඞ්ගං** නාම වියඞ්ගං විපරිණාමිතමඞ්ගං. යොබ්බන්නපීළකාදයො **මුඛදූසිපීළකා,** යෙ ‘‘ඛරපීළකා’’ තිපි වුච්චන්ති. **මුඛනිමිත්තන්ති** මුඛච්ඡායං. මුඛෙ ගතො දොසො **මුඛදොසො** . ලක්ඛණවචනමත්තමෙතං මුඛෙ අදොසස්සපි පාකටභාවස්ස අධිප්පෙතත්තා, යථා වා මුඛෙ දොසො, එවං මුඛෙ අදොසොපි **මුඛදොසොති** සරලොපෙන වුත්තො සාමඤ්ඤනිද්දෙසතොපි අනෙකත්ථස්ස විඤ්ඤාතබ්බත්තා, පිසද්දලොපෙන වා අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. අවුත්තොපි හි අත්ථො සම්පිණ්ඩනවසෙන වුත්තො විය විඤ්ඤායති, මුඛදොසො ච මුඛඅදොසො ච **මුඛදොසොති** එකදෙසසරූපෙකසෙසනයෙනපෙත්ථ අත්ථො

දට්ඨබ්බො. එවඤ්හි අත්ථස්ස පරිපුණ්ණතාය ‘‘පරෙසං සොළසවිධං චිත්තං පාකටං හොතී’’ති වචනං සමත්ථිතං හොති. තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘වත්තබ්බස්සාවසිට්ඨස්ස, ගාහො නිදස්සනාදිනා;
අපිසද්දාදිලොපෙන, එකසෙසනයෙන වා.

අසමානෙ සද්දෙ තිධා, චතුධා ච සමානකෙ;
සාමඤ්ඤනිද්දෙසතොපි, වෙදිතබ්බො විභාවිනා’’ති.

‘‘සරාගං වා චිත්ත’’න්තිආදිනා පාළියං වුත්තං **සොළසවිධං චිත්තං.**

245. **පුබ්බෙනිවාසඤාණූපමායන්**ති පුබ්බෙනිවාසඤාණස්ස, පුබ්බෙනිවාසඤාණෙ වා දස්සිතාය උපමාය. කස්මා පන පාළියං ගාමත්තයමෙව උපමානෙ ගහිතන්ති චොදනං සොධෙතුං **‘‘තං දිවස’’**න්තිආදි වුත්තං. තං දිවසං කතකිරියා නාම පාකතිකසත්තස්සාපි යෙභුය්‍යෙන පාකටා හොති. තස්මා තං දිවසං ගන්තුං සක්කුණෙය්‍යං ගාමත්තයමෙව භගවතා ගහිතං, න තදුත්තරීති අධිප්පායො . කිඤ්චාපි පාළියං තංදිවසග්ගහණං නත්ථි, ගාමත්තයග්ගහණෙන පන තදහෙව කතකිරියා අධිප්පෙතාති මන්ත්වා අට්ඨකථායං තංදිවසග්ගහණං කතන්ති දට්ඨබ්බං. තංදිවසගතගාමත්තයග්ගහණෙනෙව ච මහාභිනීහාරෙහි අඤ්ඤෙසම්පි පුබ්බෙනිවාසඤාණලාභීනං තීසුපි භවෙසු කතකිරියා යෙභුය්‍යෙන පාකටා හොතීති දීපිතන්ති දට්ඨබ්බං. එතදත්ථම්පි හි ගාමත්තයග්ගහණන්ති. **තීසු භවෙසු කතකිරියායා**ති අභිසම්පරායෙසු පුබ්බෙ දිට්ඨධම්මෙ පන ඉදානි, පුබ්බෙ ච කතකිච්චස්ස.

247. පාළියං **රථිකාය වීථිං සඤ්චරන්තෙ**ති අඤ්ඤාය රථිකාය අඤ්ඤං රථිං සඤ්චරන්තෙති අත්ථො, තෙන අපරාපරං සඤ්චරණං දස්සිතන්ති ආහ **‘‘අපරාපරං සඤ්චරන්තෙ’’**ති, තංතංකිච්චවසෙන ඉතො චිතො ච සඤ්චරන්තෙති වුත්තං හොති, අයමෙවත්ථො රථිවීථිසද්දානමෙකත්ථත්තා. **සිඞ්ඝාටකම්හී**ති වීථිචතුක්කෙ. **පාසාදො විය භික්ඛුස්ස කරජකායො දට්ඨබ්බො** තත්ථ පතිට්ඨිතස්ස දට්ඨබ්බදස්සනසිද්ධිතො. මංසචක්ඛුමතො හි දිබ්බචක්ඛුසමධිගමො. යථාහ ‘‘මංසචක්ඛුස්ස උප්පාදො, මග්ගො දිබ්බස්ස චක්ඛුනො’’ති (ඉතිවු. 61). **චක්ඛුමා පුරිසො විය අයමෙව දිබ්බචක්ඛුං පත්වා ඨිතො භික්ඛු** දට්ඨබ්බස්ස දස්සනතො. ගෙහං පවිසන්තො, තතො නික්ඛමන්තො විය ච මාතුකුච්ඡිං පටිසන්ධිවසෙන පවිසන්තො, තතො ච විජාතිවසෙන නික්ඛමන්තො මාතුකුච්ඡියා ගෙහසදිසත්තා. තථා හි වුත්තං ‘‘මාතරං කුටිකං බ්‍රූසි, භරියං බ්‍රූසි කුලාවක’’න්ති (සං. නි. 1.19). අයං අට්ඨකථාමුත්තකො නයො – ගෙහං පවිසන්තො විය අත්තභාවං උපපජ්ජනවසෙන ඔක්කමන්තො, ගෙහා නික්ඛමන්තො විය ච අත්තභාවතො චවනවසෙන අපක්කමන්තො අත්තභාවස්ස ගෙහසදිසත්තා. වුත්තඤ්හි ‘‘ගහකාරක දිට්ඨොසි, පුන ගෙහං න කාහසී’’ති (ධ. ප. 154).

අපරාපරං සඤ්චරණකසත්තාති පුනප්පුනං සංසාරෙ පරිබ්භමනකසත්තා. **අබ්භොකාසට්ඨානෙ**ති අජ්ඣොකාසදෙසභූතෙ. **මජ්ඣෙ**ති නගරස්ස මජ්ඣභූතෙ **සිඞ්ඝාටකෙ. තත්ථ තත්ථා**ති තස්මිං තස්මිං භවෙකදෙසෙ. **නිබ්බත්තසත්තා**ති උප්පජ්ජමානකසත්තා. ඉමිනා හි තස්මිං තස්මිං භවෙ ජාතසංවද්ධෙ සත්තෙ වදති, ‘‘අපරාපරං සඤ්චරණකසත්තා’’ති පන එතෙන තථා අනියමිතකාලිකෙ සාධාරණසත්තෙ. එවඤ්හි තෙසං යථාක්කමං සඤ්චරණකසන්නිසින්නකජනොපමතා උපපන්නා හොතීති. **තීසු භවෙසු නිබ්බත්තසත්තානං ආවිභූතකාලො**ති එත්ථ පන වුත්තප්පකාරානං සබ්බෙසම්පි සත්තානං අනියමතො ගහණං වෙදිතබ්බං.

නනු චායං දිබ්බචක්ඛුකථා, අථ කස්මා ‘‘තීසු භවෙසූ’’ති චතුවොකාරභවස්සාපි සඞ්ගහො කතො. න හි සො අරූපධම්මාරම්මණොති අනුයොගං පරිහරන්තො **‘‘ඉදඤ්චා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **‘‘ඉදන්ති** තීසු භවෙසු නිබ්බත්තසත්තානන්ති ඉදං වචන’’න්ති (දී. නි. ටී. 1.247) අයමෙත්ථ ආචරියස්ස මති, එවං සති අට්ඨකථාචරියෙහි අට්ඨකථායමෙව යථාවුත්තො අනුයොගො පරිහරිතොති. අයං පනෙත්ථ අම්හාකං ඛන්ති – නනු චායං දිබ්බචක්ඛුකථා, අථ කස්මා ‘‘දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ’’තිආදිනා අවිසෙසතො චතුවොකාරභවූපගස්සාපි සඞ්ගහො කතො. න හි සො අරූපධම්මාරම්මණොති අනුයොගං පරිහරන්තො **‘‘ඉදඤ්චා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉදන්ති** ‘‘සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ’’තිආදිවචනං. එවඤ්හි සති අට්ඨකථාචරියෙහි පාළියමෙව යථාවුත්තො අනුයොගො පරිහරිතොති. යදග්ගෙන සො පාළියං පරිහරිතො, තදග්ගෙන අට්ඨකථායම්පි තස්සා අත්ථවණ්ණනාභාවතො. **දෙසනාසුඛත්ථමෙවා**ති කෙවලං දෙසනාසුඛත්ථං එව අවිසෙසෙන වුත්තං, න පන චතුවොකාරභවූපගානං දිබ්බචක්ඛුස්ස ආවිභාවසබ්භාවතො. ‘‘ඨපෙත්වා අරූපභව’’න්ති වා ‘‘ද්වීසු භවෙසූ’’ති වා සත්තෙ පස්සති කාමාවචරභවතො, රූපාවචරභවතො ච චවමානෙති වා කාමාවචරභවෙ, රූපාවචරභවෙ ච උපපජ්ජමානෙති වා වුච්චමානා හි දෙසනා යථාරහං භෙදාභෙදකාදිවිභාවනෙන සුඛාසුඛාවබොධා ච න හොති, අවිසෙසෙන පන එවමෙව වුච්චමානා සුඛාසුඛාවබොධා ච. දෙසෙතුං, අවබොධෙතුඤ්ච සුකරතාපයොජනඤ්හි ‘‘දෙසනාසුඛත්ථ’’න්ති වුත්තං. කස්මාති ආහ **‘‘ආරුප්පෙ...පෙ.... නත්ථී’’**ති, දිබ්බචක්ඛුගොචරභූතානං රූපධම්මානමභාවතොති වුත්තං හොති.

ආසවක්ඛයඤාණකථාවණ්ණනා

248. ඉධ **විපස්සනාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානචිත්තං වෙදිතබ්බං,** න ලොකියාභිඤ්ඤාසු විය අභිඤ්ඤාපාදකං. **විපස්සනාපාදකන්**ති ච විපස්සනාය පදට්ඨානභූතං, විපස්සනා ච නාමෙසා තිවිධා විපස්සකපුග්ගලභෙදෙන මහාබොධිසත්තානං විපස්සනා, පච්චෙකබොධිසත්තානං විපස්සනා, සාවකානං විපස්සනා චාති. තත්ථ මහාබොධිසත්තානං, පච්චෙකබොධිසත්තානඤ්ච විපස්සනා චින්තාමයඤාණසම්බන්ධිකා සයම්භුඤාණභූතා, සාවකානං පන සුතමයඤාණසම්බන්ධිකා පරොපදෙසසම්භූතා. සා ''ඨපෙත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං අවසෙසරූපාරූපජ්ඣානානං අඤ්ඤතරතො වුට්ඨායා''තිආදිනා අනෙකධා, අරූපමුඛවසෙන චතුධාතුවවත්ථානෙ වුත්තානං තෙසං තෙසං ධාතුපරිග්ගහමුඛානඤ්ච අඤ්ඤතරමුඛවසෙන අනෙකධා ච **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 2.664) නානානයතො විභාවිතා, මහාබොධිසත්තානං පන චතුවීසතිකොටිසතසහස්සමුඛෙන පභෙදගමනතො නානානයං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසන්නිස්සයස්ස අරියමග්ගඤාණස්ස අධිට්ඨානභූතං පුබ්බභාගඤාණගබ්භං ගණ්හාපෙන්තං පරිපාකං ගච්ඡන්තං පරමගම්භීරං සණ්හසුඛුමතරං අනඤ්ඤසාධාරණං විපස්සනාඤාණං හොති , යං අට්ඨකථාසු ''මහාවජිරඤාණ''න්ති වුච්චති, යස්ස ච පවත්තිවිභාගෙන චතුවීසතිකොටිසතසහස්සප්පභෙදස්ස පාදකභාවෙන සමාපජ්ජියමානා චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසඞ්ඛ්‍යා දෙවසිකං සත්ථු වළඤ්ජනසමාපත්තියො වුච්චන්ති. ස්වායං බුද්ධානං විපස්සනාචාරො **පරමත්ථමඤ්ජුසායං විසුද්ධිමග්ගවණ්ණනායං** (විසුද්ධි. ටී. 1.144) උද්දෙසතො ආචරියෙන දස්සිතො, තතො සො අත්ථිකෙහි ගහෙතබ්බො. ඉධ පන සාවකානං විපස්සනාව අධිප්පෙතා.

''ආසවානං ඛයඤාණාය''ති ඉදං කිරියාපයොජනභූතෙ තදත්ථෙ සම්පදානවචනං, තස්මා අසතිපි පයොජනවාචකෙ පයොජනවසෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බොති ආහ **''ඛයඤාණනිබ්බත්තනත්ථාය''**ති. එවමීදිසෙසු. නිබ්බානං, අරහත්තමග්ගො ච උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන ඉධ **ඛයො** නාම, තත්ථ ඤාණං **ඛයඤාණං,** තස්ස නිබ්බත්තනසඞ්ඛාතො අත්ථො පයොජනං, තදත්ථායාති අත්ථො. ඛෙපෙති පාපධම්මෙ සමුච්ඡින්දතීති **ඛයො,** මග්ගො. සො පන පාපක්ඛයො ආසවක්ඛයෙන විනා නත්ථි, තස්මා ''ඛයෙ ඤාණ''න්ති (ධ. ස. සුත්තන්තදුකමාතිකා 148) එත්ථ ඛයග්ගහණෙන ආසවක්ඛයොව වුත්තොති දස්සෙති **''ආසවානං ඛයො''**ති ඉමිනා. **අනුප්පාදෙ ඤාණන්**ති ආසවානමනුප්පාදභූතෙ අරියඵලෙ ඤාණං. ඛීයිංසු ආසවා එත්ථාති **ඛයො,** ඵලං. සමිතපාපතාය **සමණො,** සමිතපාපතා ච නිප්පරියායතො අරහත්තඵලෙනෙවාති ආහ **''ආසවානං ඛයා සමණො හොතීති එත්ථ ඵල''**න්ති. **ඛයා**ති ච ඛීණත්තාති අත්ථො. ඛීයන්ති ආසවා එත්ථාති **ඛයො, නිබ්බානං.** ''ආසවක්ඛයා''ති පන සමාසවසෙන ද්විභාවං කත්වා වුත්තත්තා ''ආසවානං ඛයො''ති පදස්ස අත්ථුද්ධාරෙ ආසවක්ඛයපදග්ගහණං.

''පරවජ්ජානුපස්සිස්සා''තිආදිගාථා ධම්මපදෙ (ධ. ප. 253). තත්ථ **උජ්ඣානසඤ්ඤිනො**ති ගරහසඤ්ඤිනො. **ආරා**ති දූරා. ''ආරා සිඞ්ගාමි වාරිජ''න්තිආදීසු (සං. නි. 1.234; ජා. 1.6.116) විය හි දූරත්ථොයං නිපාතො. ''ආරා''තිපි පාඨො. අරාසද්දො විය ආරාසද්දොපි දූරත්ථෙ එකො නිපාතොති වෙදිතබ්බො. තදෙව හි පදං සද්දසත්ථෙ උදාහටං. කාමඤ්ච **ධම්මපදට්ඨකථායං** ''අරහත්තමග්ගසඞ්ඛාතා ආරා දූරං ගතොව හොතී''ති (ධ. ප. අට්ඨ. 2.253) වුත්තං, තථාපි ආසවවඩ්ඪියා සඞ්ඛාරෙ වඩ්ඪෙන්තො විසඞ්ඛාරතො සුවිදූරදූරො, තස්මා ''ආරා සො ආසවක්ඛයා''ති එත්ථ ආසවක්ඛයපදං විසඞ්ඛාරාධිවචනම්පි සම්භවතීති ආහ **''නිබ්බාන''**න්ති. ඛයනං **ඛයො,** ආසවානං ඛණනිරොධො. සෙසං තස්ස පරියායවචනං. භඞ්ගො ආසවානං ඛයොති වුත්තොති යොජනා. ඉධ පන නිබ්බානම්පි මග්ගොපි අවිනාභාවතො. න හි නිබ්බානමනාරබ්භ මග්ගෙනෙව ආසවානං ඛයො හොතීති.

තන්නින්නන්ති තස්මිං ආසවානං ඛයඤාණෙ නින්නං. සෙසං තස්සෙව වෙවචනං. පාළියං **ඉදං දුක්ඛන්**ති දුක්ඛස්ස අරියසච්චස්ස පරිච්ඡින්දිත්වා, අනවසෙසෙත්වා ච තදා තස්ස භික්ඛුනො පච්චක්ඛතො ගහිතභාවදස්සනන්ති දස්සෙතුං **''එත්තක''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ හි **එත්තකං දුක්ඛන්**ති තස්ස පරිච්ඡිජ්ජ ගහිතභාවදස්සනං. **න ඉතො භියොති** අනවසෙසෙත්වා ගහිතභාවදස්සනං. තෙනාහ **''සබ්බම්පි දුක්ඛසච්ච''**න්තිආදි. සරසලක්ඛණපටිවෙධවසෙන පජානනමෙව යථාභූතං පජානනං නාමාති දස්සෙති **''සරසලක්ඛණපටිවෙධෙනා''**ති ඉමිනා. **රසො**ති සභාවො රසිතබ්බො ජානිතබ්බොති කත්වා, අත්තනො රසො **සරසො,** සො එව ලක්ඛණං, තස්ස අසම්මොහතො පටිවිජ්ඣනෙනාති අත්ථො. අසම්මොහතො පටිවිජ්ඣනඤ්ච නාම යථා තස්මිං ඤාණෙ පවත්තෙ පච්ඡා දුක්ඛසච්චස්ස සරූපාදිපරිච්ඡෙදෙ සම්මොහො න හොති, තථා තස්ස පවත්තියෙව. තෙන වුත්තං **''යථාභූතං පජානාතී''**ති. **''නිබ්බත්තික''**න්ති ඉමිනා ''දුක්ඛං සමුදෙති එතස්මාති **දුක්ඛසමුදයො''**ති නිබ්බචනං දස්සෙති. **තදුභයන්**ති දුක්ඛං, දුක්ඛසමුදයො ච. **යං ඨානං පත්වා**ති යං නිබ්බානං මග්ගස්ස ආරම්මණපච්චයට්ඨෙන කාරණභූතං ආගම්ම. **ඨානන්**ති හි කාරණං වුච්චති තිට්ඨති එත්ථ ඵලං තදායත්තතායාති කත්වා. **තදුභයං පත්වා**ති ච තදුභයවතො පුග්ගලස්ස තදුභයස්ස පත්ති විය වුත්තා. පුග්ගලස්සෙව හි ආරම්මණකරණවසෙන නිබ්බානප්පත්ති, න තදුභයස්ස. අපිච **පත්වා**ති පාපුණනහෙතු, පුග්ගලස්ස ආරම්මණකරණවසෙන සමාපජ්ජනතොති අත්ථො. අසමානකත්තුකෙ විය හි සමානකත්තුකෙපි ත්වාපච්චයස්ස හෙත්වත්ථෙ පවත්ති සද්දසත්ථෙසු පාකටා. **අප්පවත්තී**ති අප්පවත්තිනිමිත්තං ''න පවත්තති තදුභයමෙතෙනා''ති කත්වා, අප්පවත්තිට්ඨානං වා ''න පවත්තති තදුභයමෙත්ථා''ති කත්වා, අනෙන ච ''දුක්ඛං නිරුජ්ඣති එත්ථ, එතෙනාති වා **දුක්ඛනිරොධො''**ති නිබ්බචනං දස්සෙති, දුක්ඛසමුදයස්ස පන ගහණං තංනිබ්බත්තකස්ස නිරුජ්ඣනතො තස්සාපි නිරුජ්ඣනදස්සනත්ථන්ති දට්ඨබ්බං. නිබ්බානපදෙයෙව ත-සද්දො නිවත්තතීති අයං-සද්දො පුන වුත්තො. සබ්බනාමිකඤ්හි පදං වුත්තස්ස වා ලිඞ්ගස්ස ගාහකං, වුච්චමානස්ස වා. **තස්සා**ති දුක්ඛනිරොධස්ස. **සම්පාපකන්**ති සච්ඡිකරණවසෙන සම්මදෙව පාපකං, එතෙන ච ''දුක්ඛනිරොධං ගමයති, ගච්ඡති වා එතායාති **දුක්ඛනිරොධගාමිනී,** සායෙව පටිපදා **දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදා''**ති නිබ්බචනං දස්සෙති.

කිලෙසවසෙනාති ආසවසඞ්ඛාතකිලෙසවසෙන. තදෙව ආසවපරියායෙන දස්සෙන්තො පුන ආහ, තස්මා න එත්ථ පුනරුත්තිදොසොති අධිප්පායො. පරියායදෙසනාභාවො නාම හි ආවෙණිකො බුද්ධධම්මොති හෙට්ඨා වුත්තොවායමත්ථො. නනු ච ආසවානං දුක්ඛසච්චපරියායොව අත්ථි, න සෙසසච්චපරියායො, අථ කස්මා සරූපතො දස්සිතසච්චානියෙව කිලෙසවසෙන පරියායතො පුන දස්සෙන්තො එවමාහාති වුත්තන්ති? සච්චං, තංසම්බන්ධත්තා පන සෙසසච්චානං තංසමුදයාදිපරියායොපි ලබ්භතීති කත්වා එවං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. දුක්ඛසච්චපරියායභූතආසවසම්බන්ධානි හි ආසවසමුදයාදීනීති, සච්චානි දස්සෙන්තොතිපි යොජෙතබ්බං. ‘‘ආසවානං ඛයඤාණායා’’ති ආරද්ධත්තා චෙත්ථ ආසවානමෙව ගහණං, න සෙසකිලෙසානං තථා අනාරද්ධත්තාති දට්ඨබ්බං. තථා හි ‘‘කාමාසවාපි චිත්තං විමුච්චතී’’තිආදිනා (දී. නි. 1.248; ම. නි. 1.433; 3.19) ආසවවිමුත්තසීසෙනෙව සබ්බකිලෙසවිමුත්ති වුත්තා. ‘‘ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාතී’’තිආදිනා මිස්සකමග්ගොව ඉධ කථිතො ලොකියවිපස්සනාය ලොකුත්තරමග්ගස්ස මිස්සකත්තාති වුත්තං **‘‘සහ විපස්සනාය කොටිප්පත්තං මග්ගං කථෙසී’’**ති. ‘‘ජානතො පස්සතො’’ති ඉමිනා තයොපි පරිඤ්ඤාසච්ඡිකිරියාභාවනාභිසමයා වුත්තා චතුසච්චපජානනාය එව චතුකිච්චසිද්ධිතො, පහානාභිසමයො පන පාරිසෙසතො ‘‘විමුච්චතී’’ති ඉමිනා වුත්තොති ආහ **‘‘මග්ගක්ඛණං දස්සෙතී’’**ති. චත්තාරි හි කිච්චානි චතුසච්චපජානනාය එව සිද්ධානි. යථාහ ‘‘තං ඛො පනිදං දුක්ඛං අරියසච්චං පරිඤ්ඤාතන්ති මෙ භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදී’’තිආදි (සං. නි. 5.1081; මහාව. 15; පටි. ම. 2.29). අයං **අට්ඨකථාමුත්තකො** නයො – **ජානතො පස්සතොති** ච හෙතුනිද්දෙසො, ‘‘ජානනහෙතු පස්සනහෙතු කාමාසවාපි චිත්තං විමුච්චතී’’තිආදිනා යොජනා. කාමඤ්චෙත්ථ ජානනපස්සනකිරියානං, විමුච්චනකිරියාය ච සමානකාලතා, තථාපි ධම්මානං සමානකාලිකානම්පි පච්චයපච්චයුප්පන්නතා සහජාතාදිකොටියා ලබ්භතීති, හෙතුගබ්භවිසෙසනතාදස්සනමෙතන්තිපි වදන්ති.

භවාසවග්ගහණෙන චෙත්ථ භවරාගස්ස විය භවදිට්ඨියාපි සමවරොධොති දිට්ඨාසවස්සාපි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො, අධුනා පන ‘‘දිට්ඨාසවාපි චිත්තං විමුච්චතී’’ති කත්ථචි පාඨො දිස්සති, සො න පොරාණො, පච්ඡා පමාදලිඛිතොති වෙදිතබ්බො. **භයභෙරවසුත්තසංවණ්ණනාදීසු** (ම. නි. අට්ඨ. 1.54) අනෙකාසුපි තථෙව සංවණ්ණිතත්තා. එත්ථ ච කිඤ්චාපි පාළියං සච්චපටිවෙධො අනියමිතපුග්ගලස්ස අනියමිතකාලවසෙන වුත්තො, තථාපි අභිසමයකාලෙ තස්ස පච්චුප්පන්නතං උපාදාය ‘‘එවං ජානතො එවං පස්සතො’’ති වත්තමානකාලනිද්දෙසො කතො, සො ච කාමං කස්සචි මග්ගක්ඛණතො පරං යාවජ්ජතනා අතීතකාලිකො එව, සබ්බපඨමං පනස්ස අතීතකාලිකත්තං ඵලක්ඛණෙන වෙදිතබ්බන්ති ආහ **‘‘විමුත්තස්මින්ති ඉමිනා ඵලක්ඛණ’’**න්ති. **පච්චවෙක්ඛණඤාණන්ති** ඵලපච්චවෙක්ඛණඤාණං තථා චෙව වුත්තත්තා. තග්ගහණෙන පන තදවිනාභාවතො සෙසානි නිරවසෙසානි ගහෙතබ්බානි, එකදෙසානි වා අපරිපුණ්ණායපි පච්චවෙක්ඛණාය සම්භවතො. **‘‘ඛීණා ජාතී’’**තිආදීහි පදෙහි ‘‘නාපරං ඉත්ථත්තායා’’ති පදපරියොසානෙහි. **තස්සාති** පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස. **භූමින්ති** පවත්තිට්ඨානං. නනු ච ‘‘විමුත්තස්මිං විමුත්ත’’න්ති වුත්තං ඵලමෙව තස්ස ආරම්මණසඞ්ඛාතා භූමි, අථ කථං ‘‘ඛීණා ජාතී’’තිආදීහි තස්ස භූමිදස්සනන්ති චොදනං සොධෙතුං **‘‘තෙන හී’’**තිආදි වුත්තං. යස්මා පන පහීනකිලෙසපච්චවෙක්ඛණෙන විජ්ජමානස්සාපි කම්මස්ස ආයතිං අප්පටිසන්ධිකභාවතො ‘‘ඛීණා ජාතී’’ති පජානාති, යස්මා ච මග්ගපච්චවෙක්ඛණාදීහි ‘‘වුසිතං බ්‍රහ්මචරිය’’න්තිආදීනි පජානාති, තස්මා ‘‘ඛීණා ජාතී’’තිආදීහි තස්ස භූමිදස්සනන්ති වුත්තං හොති. ‘‘තෙන ඤාණෙනා’’ති හි යථාරුතතො, අවිනාභාවතො ච ගහිතෙන පඤ්චවිධෙන පච්චවෙක්ඛණඤාණෙනාති අත්ථො.

‘‘ඛීණා ජාතී’’ති එත්ථ සොතුජනානං සුවිඤ්ඤාපනත්ථං පරම්මුඛා විය චොදනං සමුට්ඨාපෙති **‘‘කතමා පනා’’**තිආදිනා. යෙන පනාධිප්පායෙන චොදනා කතා, තදධිප්පායං පකාසෙත්වා පරිහාරං වත්තුකාමො **‘‘න තාවස්සා’’**තිආදිමාහ. ‘‘න තාව…පෙ…. විජ්ජමානත්තා’’ති වක්ඛමානමෙව හි අත්ථං මනසි කත්වා අයං චොදනා සමුට්ඨාපිතා, තත්ථ **න තාවස්ස අතීතා ජාති ඛීණාති** අස්ස භික්ඛුනො අතීතා ජාති, න තාව මග්ගභාවනාය ඛීණා. තත්ථ කාරණමාහ **‘‘පුබ්බෙව ඛීණත්තා’’**ති, මග්ගභාවනාය පුරිමතරමෙව නිරුජ්ඣනවසෙන ඛීණත්තාති අධිප්පායො. න අනාගතා අස්ස ජාති ඛීණා මග්ගභාවනායාති යොජනා. තත්ථ කාරණමාහ **‘‘අනාගතෙ වායාමාභාවතො’’**ති, ඉදඤ්ච අනාගතභාවසාමඤ්ඤමෙව ගහෙත්වා ලෙසෙන චොදනාධිප්පායවිභාවනත්ථං වදති, න අනාගතවිසෙසං අනාගතෙ මග්ගභාවනාය ඛෙපනපයොගාභාවතොති අත්ථො. විජ්ජමානෙයෙව හි පයොගො සම්භවති, න අවිජ්ජමානෙති වුත්තං හොති. අනාගතවිසෙසො පනෙත්ථ අධිප්පෙතො, තස්ස ච ඛෙපනෙ වායාමොපි ලබ්භතෙව. තෙනාහ **‘‘යා පන මග්ගස්සා’’**තිආදි. **අනාගතවිසෙසොති** ච අභාවිතෙ මග්ගෙ උප්පජ්ජනාරහො අනන්තරජාතිභෙදො වුච්චති. න පච්චුප්පන්නා අස්ස ජාති ඛීණා මග්ගභාවනායාති යොජනා. තත්ථ කාරණමාහ **‘‘විජ්ජමානත්තා’’**ති, එකභවපරියාපන්නතාය විජ්ජමානත්තාති අත්ථො. තත්ථ තත්ථ භවෙ පඨමාභිනිබ්බත්තිලක්ඛණා හි ජාති. ‘‘යා පනා’’තිආදිනා පන මග්ගභාවනාය කිලෙසහෙතුවිනාසනමුඛෙන අනාගතජාතියා එව ඛීණභාවො පකාසිතොති දට්ඨබ්බං. **එකචතුපඤ්චවොකාරභවෙසූති** භවත්තයග්ගහණං වුත්තනයෙන අනවසෙසතො ජාතියා ඛීණභාවදස්සනත්ථං, පුබ්බපදද්වයෙපෙත්ථ උත්තරපදලොපො. **එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධප්පභෙදාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **‘‘තං සො’’**තිආදි ‘‘කථඤ්ච නං පජානාතී’’ති චොදනාය සොධනාවචනං. තත්ථ **තන්ති** යථාවුත්තං ජාතිං. **සොති** ඛීණාසවො භික්ඛු. **පච්චවෙක්ඛිත්වාති** පජානනාය පුබ්බභාගෙ පහීනකිලෙසපච්චවෙක්ඛණදස්සනං. එවඤ්ච කත්වා පච්චවෙක්ඛණපරම්පරාය තථා පජානනා සිද්ධාති දට්ඨබ්බං. පච්චවෙක්ඛණන්තරවිභාවනත්ථමෙව හි **‘‘ජානන්තො පජානාතී’’**ති වත්තමානවචනද්වයං වුත්තං, ජානන්තො හුත්වා, ජානනහෙතු වා පජානාති නාමාති අත්ථො.

බ්‍රහ්මචරියවාසො නාම උක්කට්ඨනිද්දෙසතො මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස නිබ්බත්තනමෙවාති ආහ **''පරිවුත්ථ''**න්ති, සමන්තතො නිරවසෙසෙන වසිතං පරිච්ඡින්නන්ති අත්ථො. කස්මා පනිදං සො අතීතකාලවසෙන පජානාතීති අනුයොගෙනාහ **''පුථුජ්ජනකල්‍යාණකෙන හි සද්ධි''**න්තිආදි. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකොපි හි හෙට්ඨා වුත්තලක්ඛණො සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො නාම **දක්ඛිණවිභඞ්ගසුත්තාදීසු** (ම. නි. 3.379) තථා එව වුත්තත්තා. **වසන්ති නාමාති** වසන්තා එව නාම හොන්ති, න වුත්ථවාසා. **තස්මාති** වුත්ථවාසත්තා. නනු ච ''සො 'ඉදං දුක්ඛ''න්ති යථාභූතං පජානාතී''තිආදිනා පාළියං සම්මාදිට්ඨියෙව වුත්තා, න සම්මාසඞ්කප්පාදයො, අථ කස්මා **''චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියාභාවනාවසෙන සොළසවිධං කිච්චං නිට්ඨාපිත''**න්ති අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්ස සාධාරණතො වුත්තන්ති? සම්මාසඞ්කප්පාදීනම්පි චතුකිච්චසාධනවසෙන පවත්තිතො. සම්මාදිට්ඨියා හි චතූසු සච්චෙසු පරිඤ්ඤාදිකිච්චසාධනවසෙන පවත්තමානාය සම්මාසඞ්කප්පාදීනම්පි සෙසානං දුක්ඛසච්චෙ පරිඤ්ඤාභිසමයානුගුණාව පවත්ති, ඉතරසච්චෙසු ච නෙසං පහානාභිසමයාදිවසෙන පවත්ති පාකටා එවාති. දුක්ඛනිරොධමග්ගෙසු යථාක්කමං පරිඤ්ඤාසච්ඡිකිරියාභාවනාපි යාවදෙව සමුදයපහානත්ථාති කත්වා තදත්ථෙයෙව තාසං පක්ඛිපනෙන ''කතං කරණීය''න්ති පදස්ස අධිප්පායං විභාවෙතුං **''තෙනා''**තිආදි වුත්තං. **''දුක්ඛමූලං සමුච්ඡින්න''**න්ති ඉමිනාපි තදෙව පකාරන්තරෙන විභාවෙති.

කස්මා පනෙත්ථ ''කතං කරණීය''න්ති අතීතනිද්දෙසො කතොති ආහ **''පුථුජ්ජනකල්‍යාණකාදයො''**තිආදි. ඉමෙ පකාරා **ඉත්ථං,** තබ්භාවො **ඉත්ථත්තන්ති** දස්සෙති **''ඉත්ථභාවාය''**ති ඉමිනා, **ආය**-සද්දො ච සම්පදානත්ථෙ, තදත්ථායාති අත්ථො. තෙ පන පකාරා අරියමග්ගබ්‍යාපාරභූතා පරිඤ්ඤාදයො ඉධාධිප්පෙතාති වුත්තං **''එවං සොළසකිච්චභාවාය''**ති. තෙ හි මග්ගං පච්චවෙක්ඛතො මග්ගානුභාවෙන පාකටා හුත්වා උපට්ඨහන්ති මග්ගෙ පච්චවෙක්ඛිතෙ තංකිච්චපච්චවෙක්ඛණායපි සුඛෙන සිද්ධිතො. එවං සාධාරණතො චතූසු මග්ගෙසු පච්චෙකං චතුකිච්චවසෙන සොළසකිච්චභාවං පකාසෙත්වා තෙසුපි කිච්චෙසු පහානමෙව පධානං තදත්ථත්තා ඉතරෙසං පරිඤ්ඤාදීනන්ති තදෙව විසෙසතො පකාසෙතුං **''කිලෙසක්ඛයභාවාය වා''**ති ආහ.

අපිච පුරිමනයෙන පච්චවෙක්ඛණපරම්පරාය පච්චවෙක්ඛණවිධිං දස්සෙත්වා ඉදානි පධානත්තා පහීනකිලෙසපච්චවෙක්ඛණවිධිමෙව දස්සෙතුං එවං වුත්තන්තිපි දට්ඨබ්බං. දුතියවිකප්පෙ අයං පකාරො **ඉත්ථං,** තබ්භාවො **ඉත්ථත්තං, ආය**සද්දො චෙත්ථ සම්පදානවචනස්ස කාරියභූතො නිස්සක්කත්ථෙති දස්සෙති **''ඉත්ථභාවතො''**ති ඉමිනා. ''ඉමස්මා එවං පකාරා''ති පන වදන්තො පකාරො නාම පකාරවන්තතො අත්ථතො භෙදො නත්ථී. යදි හි සො භෙදො අස්ස, තස්සෙව සො පකාරො න සියා, තස්මා ඉත්ථං-සද්දො පකාරවන්තවාචකො, අත්ථතො පන අභෙදෙපි සති අවයවාවයවිතාදිනා භෙදපරිකප්පනාවසෙන සියා කිඤ්චි භෙදමත්ථං, තස්මා ඉත්ථත්තසද්දො පකාරවාචකොති දස්සෙති. අයමිධ **ටීකායං,** (දී. නි. ටී. 1.248) **මජ්ඣිමාගමටීකාවිනයටීකාදීසු** (සාරත්ථ. ටී. 1.14) ච ආගතනයො.

සද්දවිදූ පන පවත්තිනිමිත්තානුසාරෙන එවමිච්ඡන්ති – අයං පකාරො අස්සාති **ඉත්ථං,** පකාරවන්තො. විචිත්‍රා හි තද්ධිතවුත්ති. තස්ස භාවො **ඉත්ථත්තං,** පකාරො, ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **''ඉත්ථභාවතො ඉමස්මා එවං පකාරා''**ති ආහාති. පඨමවිකප්පෙපි යථාරහං එස නයො. **ඉදානි වත්තමානඛන්ධසන්තානාති** සරූපකථනං. **අපරන්ති** අනාගතං. **''ඉමෙ පන පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්තී''**ති ඉදානි පාඨො, ''ඉමෙ පන චරිමකත්තභාවසඞ්ඛාතා පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති''ති පන **මජ්ඣිමාගමවිනයටීකාදීසු,** (සාරත්ථ. ටී. 1.14) ඉධ ච **ටීකායං** (දී. නි. ටී. 1.248) උල්ලිඞ්ගිතපාඨො. තත්ථ **චරිමකත්තභාවසඞ්ඛාතාති** එකසන්තතිපරියාපන්නභාවෙන පච්ඡිමකත්තභාවකථිතා. **පරිඤ්ඤාතාති** මග්ගෙන පරිච්ඡිජ්ජ ඤාතා. **තිට්ඨන්තීති** අප්පතිට්ඨා අනොකාසා තිට්ඨන්ති. එතෙන හි තෙසං ඛන්ධානං අපරිඤ්ඤාමූලාභාවෙන අපතිට්ඨාභාවං දස්සෙති. අපරිඤ්ඤාමූලිකා හි පතිට්ඨා, තදභාවතො පන අප්පතිට්ඨාභාවො. යථාහ ''කබළීකාරෙ චෙ භික්ඛවෙ ආහාරෙ අත්ථි රාගො, අත්ථි නන්දී, අත්ථි තණ්හා, පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං විරූළ්හ''න්තිආදි (සං. නි. 2.64; කථා. 296; මහානි. 7). තදුපමං විභාවෙති **''ඡින්නමූලකා රුක්ඛා විය''**ති ඉමිනා, යථා ඡින්නමූලකා රුක්ඛා මූලාභාවතො අප්පතිට්ඨා අනොකාසා තිට්ඨන්ති, එවමෙතෙපි අපරිඤ්ඤාමූලාභාවතොති. අයමෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනා. **චරිමකචිත්තනිරොධෙනාති** පරිනිබ්බානචිත්තනිරොධෙන. **අනුපාදානොති** අනින්ධනො. **අපණ්ණත්තිකභාවන්ති** යෙසු ඛන්ධෙසු විජ්ජමානෙසු තථා තථා පරිකප්පනාසිද්ධා පඤ්ඤත්ති, තදභාවතො තස්සාපි ධරමානකපඤ්ඤත්තියා අභාවෙන අපඤ්ඤත්තිකභාවං ගමිස්සන්ති. පණ්ණත්ති පඤ්ඤත්තීති හි අත්ථතො එකං යථා ''පඤ්ඤාස පණ්ණාසා''ති. පඤ්ඤාස පණ්ණාදෙසොති හි අක්ඛරචින්තකා වදන්ති.

249. යෙභුය්‍යෙන සංඛිපති සඞ්කුචිතො භවතීති **සඞ්ඛෙපො,** පබ්බතමත්ථකං. තඤ්හි පබ්බතපාදතො අනුක්කමෙන බහුලං සංඛිත්තං සඞ්කුචිතං හොති. තෙනාහ **''පබ්බතමත්ථකෙ''**ති, පබ්බතසිඛරෙති අත්ථො. අයං **අට්ඨකථාමුත්තකො** නයො – සඞ්ඛිපීයති පබ්බතභාවෙන ගණීයතීති සඞ්ඛෙපො, පබ්බතපරියාපන්නො පදෙසො, තස්මිං පබ්බතපරියාපන්නෙ පදෙසෙති අත්ථොති. **අනාවිලොති** අකාලුසියො, සා චස්ස අනාවිලතා කද්දමාභාවෙන හොතීති ආහ **''නික්කද්දමො''**ති. සපති අපදාපි සමානා ගච්ඡතීති **සිප්පි,** ඛුද්දකා සිප්පි **සිප්පියො** කා-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා, යො ''මුත්තිකො''තිපි වුච්චති. සවති පසවතීති **සම්බුකො,** යං ''ජලසුත්ති, සඞ්ඛලිකා''ති ච වොහරන්ති. සමාහාරෙ යෙභුය්‍යතො නපුංසකපයොගොති වුත්තං **''සිප්පියසම්බුක''**න්ති. එවමීදිසෙසු. **සක්ඛරාති** මුට්ඨිප්පමාණා

පාසාණා. **කථලානී**ති කපාලඛණ්ඩානි. සමූහවාචකස්ස සටාසද්දස්ස ඉත්ථි ලිඞ්ගස්සාපි දිස්සනතො ‘‘ගුම්බ’’න්ති පදස්සත්ථං දස්සෙති **‘‘සටා’’**ති ඉමිනා.

කාමඤ්ච ‘‘සිප්පියසම්බුකම්පි සක්ඛරකථලම්පි මච්ඡගුම්බම්පි තිට්ඨන්තම්පි චරන්තම්පී’’ති එත්ථ සක්ඛරකථලං තිට්ඨතියෙව, සිප්පියසම්බුකමච්ඡගුම්බානි චරන්තිපි තිට්ඨන්තිපි, තථාපි සහචරණනයෙන සබ්බානෙව චරන්ති විය එවං වුත්තන්ති අත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘තිට්ඨන්තම්පි චරන්තම්පීති එත්ථා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ හි **‘‘සක්ඛරකථලං තිට්ඨතියෙවා’’**තිආදිනා යථාසම්භවමත්ථං දස්සෙති, **‘‘යථා පනා’’**තිආදිනා පන සහචරණනයං. **පන**-සද්දො අරුචිසංසූචනෙ, තථාපීති අත්ථො. **අන්තරන්තරා**ති බහූනං ගාවීනමන්තරන්තරා ඨිතාසු ගාවීසු විජ්ජමානාසුපි. **ගාවො**ති ගාවියො. **ඉතරාපී**ති ඨිතාපි නිසින්නාපි. **චරන්තීති වුච්චන්ති** සහචරණනයෙන. **තිට්ඨන්තමෙවා**තිආදීසු අයමධිප්පායො – සිප්පියසම්බුකමච්ඡගුම්බානං චරණකිරියායපි යොගතො ඨානකිරියාය අනෙකන්තත්තා එකන්තතො තිට්ඨන්තමෙව න කදාචිපි චරන්තං සක්ඛරකථලං උපාදාය සිප්පියසම්බුකම්පි මච්ඡගුම්බම්පි තිට්ඨන්තන්ති වුත්තං, න තු තෙසං ඨානකිරියමුපාදාය. තෙසං පන චරණකිරියමුපාදාය ‘‘චරන්තම්පී’’ති පි-සද්දලොපො හෙත්ථ දට්ඨබ්බො. **ඉතරම්පි ද්වයන්**ති සිප්පියසම්බුකමච්ඡගුම්බං පදවසෙන එවං වුත්තං. **ඉතරඤ්ච ද්වයන්**ති සිප්පියසම්බුකමච්ඡගුම්බමෙව. **චරන්තන්ති වුත්තන්**ති එත්ථාපි තෙසං ඨානකිරියමුපාදාය ‘‘තිට්ඨන්තම්පී’’ති පි-සද්දලොපො, එවමෙත්ථ අට්ඨකථාචරියෙහි සහචරණනයො දස්සිතො, ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන පන යථාලාභනයොපි. තථා හි වුත්තං ‘‘කිං වා ඉමාය සහචරියාය, යථාලාභග්ගහණං පනෙත්ථ දට්ඨබ්බං. සක්ඛරකථලස්ස හි වසෙන තිට්ඨන්තන්ති, සිප්පිසම්බුකස්ස මච්ඡගුම්බස්ස ච වසෙන තිට්ඨන්තම්පි චරන්තම්පීති එවං යොජනා කාතබ්බා’’ති (දී. නි. ටී. 1.249). අලබ්භමානස්සාපි අත්ථස්ස සහයොගීවසෙන දෙසනාමත්තං පති සහචරණනයො, සාධාරණතො දෙසිතස්සාපි අත්ථස්ස සම්භවවසෙන විවෙචනං පති යථාලාභනයොති උභයථාපි යුජ්ජති.

එවම්පෙත්ථ වදන්ති – **අට්ඨකථායං** ‘‘සක්ඛරකථලං තිට්ඨතියෙව, ඉතරානි චරන්තිපි තිට්ඨන්තිපී’’ති ඉමිනා යථාලාභනයො දස්සිතො යථාසම්භවං අත්ථස්ස විවෙචිතත්තා, ‘‘යථා පනා’’තිආදිනා පන සහචරණනයො අලබ්භමානස්සාපි අත්ථස්ස සහයොගීවසෙන දෙසනාමත්තස්ස විභාවිතත්තාති , තදෙතම්පි අනුපවජ්ජමෙව අත්ථස්ස යුත්තත්තා, **අට්ඨකථායඤ්**ච තථා දස්සනස්සාපි සම්භවතොති දට්ඨබ්බං. **‘‘තත්ථා’’**තිආදි උපමාසංසන්දනං. **තීරෙ**ති උදකරහදස්ස තීරෙ. **උදකරහදො** ච නාම කත්ථචි සමුද්දොපි වුච්චති ‘‘රහදොපි තත්ථ ගම්භීරො, සමුද්දො සරිතොදකො’’තිආදීසු (දී. නි. 3.278). කත්ථචි ජලාසයොපි ‘‘රහදොපි තත්ථ ධරණී නාම, යතො මෙඝා පවස්සන්ති, වස්සා යතො පතායන්ති’’තිආදීසු, (දී. නි. 3.281) ඉධාපි ජලාසයොයෙව. සො හි උදකවසෙන රහො චක්ඛුරහාදිකං දදාතීති **උදකරහදො** ඔ-කාරස්ස අ-කාරං කත්වා. සද්දවිදූ පන ‘‘උදකං හරතීති **උදකරහදො** නිරුත්තිනයෙනා’’ති වදන්ති.

‘‘එත්තාවතා’’තිආදිනා චතුත්ථජ්ඣානානන්තරං දස්සිතවිපස්සනාඤාණතො පට්ඨාය යථාවුත්තත්ථස්ස සම්පිණ්ඩනං. තත්ථ **එත්තාවතා**ති ‘‘පුන චපරං මහාරාජ භික්ඛු එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ…පෙ…. ඤාණදස්සනාය චිත්තං අභිනීහරතී’’තිආදිනා එත්තකෙන, එතපරිමාණවන්තෙන වා වචනක්කමෙන. **විපස්සනාඤාණන්**ති ඤාණදස්සනනාමෙන දස්සිතං විපස්සනාඤාණං, තස්ස ච විසුං ගණනදස්සනෙන හෙට්ඨා චතුත්ථජ්ඣානානන්තරං වත්තබ්බතාකාරණෙසු තීසු නයෙසු තතියනයස්සෙව යුත්තතරභාවොපි දීපිතොති දට්ඨබ්බං. මනොමයඤාණස්ස ඉද්ධිවිධසමවරොධිතභාවෙ **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 2.379 ආදයො) වුත්තෙපි ඉධ පාළියං විසුං දෙසිතත්තා විසුං එව ගහණං, තථා දෙසනා ච පාටියෙක්කසන්දිට්ඨිකසාමඤ්ඤඵලත්ථාති දට්ඨබ්බං. අනාගතංසඤාණයථාකම්මූපගඤාණද්වයස්ස පාළියං අනාගතත්තා **‘‘දිබ්බචක්ඛුවසෙන නිප්ඵන්න’’**න්ති වුත්තං, තබ්බසෙන නිප්ඵන්නත්තා තග්ගහණෙනෙව ගහිතං තං ඤාණද්වයන්ති වුත්තං හොති. දිබ්බචක්ඛුස්ස හි අනාගතංසඤාණං, යථාකම්මූපගඤාණඤ්චාති ද්වෙපි ඤාණානි පරිභණ්ඩානි හොන්තීති. **දිබ්බචක්ඛුඤාණන්**ති චුතූපපාතඤාණනාමෙන දස්සිතං දිබ්බචක්ඛුඤාණං.

සබ්බෙසං පන දසන්නං ඤාණානං ආරම්මණවිභාගස්ස **විසුද්ධිමග්ගෙ** අනාගතත්තා තත්ථානාගතඤාණානං ආරම්මණවිභාගං දස්සෙතුං **‘‘තෙස’’**න්තිආදි වුත්තං. **තෙසන්**ති දසන්නං ඤාණානං. **තත්ථා**ති තස්මිං ආරම්මණවිභාගෙ, තෙසු වා දසසු ඤාණෙසු. භූමිභෙදතො පරිත්තමහග්ගතං, කාලභෙදතො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං, සන්තානභෙදතො අජ්ඣත්තබහිද්ධා චාති **විපස්සනාඤාණං සත්තවිධාරම්මණං.** පරිත්තාරම්මණාදිතිකත්තයෙනෙව හි තස්ස ආරම්මණවිභාගො, න මග්ගාරම්මණතිකෙන. **නිම්මිතරූපායතනමත්තමෙවා**ති අත්තනා නිම්මිතං රූපාරම්මණමෙව, අත්තනා වා නිම්මිතෙ මනොමයෙ කායෙ විජ්ජමානං රූපායතනමෙවාතිපි යුජ්ජති. ඉදඤ්හි තස්ස ඤාණස්ස අභිනිම්මියමානෙ මනොමයෙ කායෙ රූපායතනමෙවාරබ්භ පවත්තනතො වුත්තං, න පන තත්ථ ගන්ධායතනාදීනමභාවතො . න හි රූපකලාපො ගන්ධායතනාදිවිරහිතො අත්ථීති සබ්බථා පරිනිප්ඵන්නමෙව නිම්මිතරූපං. තෙනාහ **‘‘පරිත්තපච්චුප්පන්නබහිද්ධාරම්මණ’’**න්ති, යථාක්කමං භූමිකාලසන්තානභෙදතො තිබ්බිධාරම්මණන්ති අත්ථො. නිබ්බානවසෙන එකධම්මාරම්මණම්පි සමානං ආසවක්ඛයඤාණං පරිත්තාරම්මණාදිතිකවසෙන තිවිධාරම්මණං දස්සෙතුං **‘‘අප්පමාණබහිද්ධානවත්තබ්බාරම්මණ’’**න්ති වුත්තං. තඤ්හි පරිත්තතිකවසෙන අප්පමාණාරම්මණං, අජ්ඣත්තිකවසෙන බහිද්ධාරම්මණං, අතීතතිකවසෙන නවත්තබ්බාරම්මණඤ්ච හොති.

උත්තරිතරසද්දො, පණීතතරසද්දො ච පරියායොති දස්සෙති **"සෙට්ඨතර"**න්ති ඉමිනා. රතනකූටං විය කූටාගාරස්ස අරහත්තං කූටං උත්තමඞ්ගභූතං භගවතො දෙසනාය අරහත්තපරියොසානත්තාති ආහ **"අරහත්තනිකූටෙනා"**ති. **දෙසනං නිට්ඨාපෙසීති** තිත්ථකරමතහරවිභාවිනිං නානාවිධකුහනලපනාදිමිච්ඡාජීවවිද්ධංසිනිං තිවිධසීලාලඞ්කතපරමසල්ලෙඛපටිපත්තිපරිදීපිනිං ඣානාභිඤ්ඤාදිඋත්තරිමනුස්සධම්මවිභූසිනිං චුද්දසවිධමහාසාමඤ්ඤඵලපටිමණ්ඩිතං අනඤ්ඤසාධාරණං සාමඤ්ඤඵලදෙසනං රතනාගාරං විය රතනකූටෙන අරහත්තකූටෙන නිට්ඨාපෙසි ''විමුත්තස්මි''න්ති ඉමිනා, අරහත්තඵලස්ස දෙසිතත්තාති අත්ථො.

අජාතසත්තුඋපාසකත්තපටිවෙදනාකථාවණ්ණනා

250. එත්තාවතා භගවතා දෙසිතස්ස සාමඤ්ඤඵලසුත්තස්ස අත්ථවණ්ණනං කත්වා ඉදානි ධම්මසඞ්ගාහකෙහි සඞ්ගීතස්ස ''එවං වුත්තෙ''තිආදිපාඨස්සපි අත්ථවණ්ණනං කරොන්තො පඨමං සම්බන්ධං දස්සෙතුං **"රාජා"**තිආදිමාහ. **තත්ථ තත්ථාති** තස්මිං තස්මිං සාමඤ්ඤඵලෙ, සුත්තපදෙසෙ වා. කරණං **කාරො,** සාධු ඉති කාරො තථා, ''සාධු භගවා, සාධු සුගතා''තිආදිනා තං පවත්තෙන්තො. **ආදිමජ්ඣපරියොසානන්ති** දෙසනාය ආදිඤ්ච මජ්ඣඤ්ච පරියොසානඤ්ච. **සක්කච්චං** සාදරං ගාරවං **සුත්වා,** ''චින්තෙත්වා''ති එත්ථ ඉදං පුබ්බකාලකිරියාවචනං. ඉමෙ පඤ්හෙ පුට්ඨ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡන්තො අහං චිරං වත අම්හි, එවං පුච්ඡන්තොපි අහං ථුසෙ කොට්ටෙන්තො විය කඤ්චි සාරං නාලත්ථන්ති යොජනා. තථා යො...පෙ.... විස්සජ්ජෙසි, තස්ස භගවතො ගුණසම්පදා අහො වත. දසබලස්ස ගුණානුභාවං අජානන්තො අහං වඤ්චිතො සුචිරං වත අම්හීති. **වඤ්චිතොති** ච අඤ්ඤාණෙන වඤ්චිතො ආවට්ටිතො, මොහෙන පටිච්ඡාදිතො අම්හීති වුත්තං හොති. තෙනාහ **"දසබලස්ස ගුණානුභාවං අජානන්තො"**ති. සාමඤ්ඤජොතනා හි විසෙසෙ අවතිට්ඨති. චින්තෙත්වා ආවිකරොන්තොති සම්බන්ධො. උල්ලඞ්ඝනසමත්ථායපි උබ්බෙගපීතියා අනුල්ලඞ්ඝනම්පි සියාති ආහ **"පඤ්චවිධාය පීතියා ඵුටසරීරො"**ති. **ඵුටසරීරොති** ච ඵුසිතසරීරොති අත්ථො, න බ්‍යාපිතසරීරොති සබ්බාය පීතියා අබ්‍යාපිතත්තා. **තන්ති** අත්තනො පසාදස්ස ආවිකරණං, උපාසකත්තපවෙදනඤ්ච. **ආරද්ධං** ධම්මසඞ්ගාහකෙහි.

අභික්කන්තාති අතික්කන්තා විගතා, විගතභාවො ච ඛයො එවාති ආහ **"ඛයෙ දිස්සතී"**ති. තථා හි වුත්තං **"නික්ඛන්තො පඨමො යාමො"**ති. **අභික්කන්තතරොති** අතිවිය කන්තතරො මනොරමො, තාදිසො ච සුන්දරො භද්දකො නාමාති වුත්තං **"සුන්දරෙ"**ති.

"කො මෙ"තිආදි ගාථා **විමානවත්ථුම්හි** (වි. ව. 857). තත්ථ **කොති** දෙවනාගයක්ඛගන්ධබ්බාදීසු කතමො. **මෙති** මම. **පාදානීති** පාදෙ, ලිඞ්ගවිපරියායොයං. **ඉද්ධියාති** ඊදිසාය දෙවිද්ධියා. **යසසාති** ඊදිසෙන පරිවාරෙන, පරිජනෙන ච. **ජලන්ති** ජලන්තො විජ්ජොතමානො. **අභික්කන්තෙනාති** අතිවිය කන්තෙන කමනීයෙන, අභිරූපෙනාති වුත්තං හොති. **වණ්ණෙනාති** ඡවිවණ්ණෙන සරීරවණ්ණනිභාය. **සබ්බා ඔභාසයං දිසාති** සබ්බා දසපි දිසා ඔභාසයන්තො. චන්දො විය, සූරියො විය ච එකොභාසං එකාලොකං කරොන්තො කො වන්දතීති සම්බන්ධො.

අභිරූපෙති අතිරෙකරූපෙ උළාරවණ්ණෙන සම්පන්නරූපෙ. **අබ්භානුමොදනෙති** අභිඅනුමොදනෙ අභිප්පමොදිතභාවෙ. කිමත්ථියං ''අබ්භානුමොදනෙ''ති වචනන්ති ආහ **"තස්මා"**තිආදි. යුත්තං තාව හොතු අබ්භානුමොදනෙ, කස්මා පනායං ද්වික්ඛත්තුං වුත්තොති චොදනාය සොධනාමුඛෙන ආමෙඩිතවිසයං නිද්ධාරෙති **"භයෙ කොධෙ"**තිආදිනා, ඉමිනා සද්දලක්ඛණෙන හෙතුභූතෙන එවං වුත්තො, ඉමිනා ච ඉමිනා ච විසයෙනාති වුත්තං හොති. ''සාධු සාධු භන්තෙ''ති ආමෙඩිතවසෙන අත්ථං දස්සෙත්වා තස්ස විසයං නිද්ධාරෙන්තො එවමාහාතිපි සම්බන්ධං වදන්ති. තත්ථ ''චොරො චොරො, සප්පො සප්පො''තිආදීසු **භයෙ ආමෙඩිතං,** ''විජ්ඣ විජ්ඣ, පහර පහරා''තිආදීසු **කොධෙ,** ''සාධු සාධූ''තිආදීසු (සං. නි. 2.127; 3.35; 5.1085) **පසංසායං,** ''ගච්ඡ ගච්ඡ, ලුනාහි ලුනාහී''තිආදීසු **තුරිතෙ,** ''ආගච්ඡ ආගච්ඡා''තිආදීසු **කොතූහලෙ,** ''බුද්ධො බුද්ධොති චින්තෙන්තො''තිආදීසු (බු. වං. 2.44) **අච්ඡරෙ,** ''අභික්කමථායස්මන්තො අභික්කමථායස්මන්තො''තිආදීසු (දී. නි. 3.20; අ. නි. 9.11) **හාසෙ,** ''කහං එකපුත්තක, කහං එකපුත්තකා''තිආදීසු (සං. නි. 2.63) **සොකෙ,** ''අහො සුඛං, අහො සුඛ''න්තිආදීසු (උදා. 20; දී. නි. 3.305) **පසාදෙ. ච**සද්දො අවුත්තසමුච්චයත්ථො, තෙන ගරහා අසම්මානාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. ''පාපො පාපො''තිආදීසු හි **ගරහායං,** ''අභිරූපක අභිරූපකා''තිආදීසු **අසම්මානෙ.** එවමෙතෙසු නවසු, අඤ්ඤෙසු ච විසයෙසු ආමෙඩිතවචනං බුධො කරෙය්‍ය, යොජෙය්‍යාති අත්ථො. ආමෙඩනං පුනප්පුනමුච්චාරණං, ආමෙඩීයති වා පුනප්පුනමුච්චාරීයතීති **ආමෙඩිතං,** එකස්සෙවත්ථස්ස ද්වත්තික්ඛත්තුං වචනං. **මෙඩි**සද්දො හි උම්මාදනෙ, ආපුබ්බො තු ද්වත්තික්ඛත්තුමුච්චාරණෙ වත්තති යථා ''එතදෙව යදා වාක්‍ය-මාමෙඩයති වාසවො''ති.

එවං ආමෙඩිතවසෙන ද්වික්ඛත්තුං වුත්තභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි නයිදං ආමෙඩිතවසෙනෙව ද්වික්ඛත්තුං වුත්තං, අථ ඛො පච්චෙකමත්ථද්වයවසෙනපීති දස්සෙන්තො **"අථ වා"**තිආදිමාහ. ආමෙඩිතවසෙන අත්ථං දස්සෙත්වා විච්ඡාවසෙනාපි දස්සෙන්තො එවමාහාතිපි වදන්ති, තදයුත්තමෙව බ්‍යාපෙතබ්බස්ස ද්වික්ඛත්තුමවුත්තත්තා. බ්‍යාපෙතබ්බස්ස හි බ්‍යාපකෙන ගුණකිරියාදබ්බෙන බ්‍යාපනිච්ඡාය ද්වත්තික්ඛත්තුං වචනං විච්ඡා යථා ''ගාමො ගාමො රමණීයො''ති. තත්ථ **අභික්කන්තන්ති** අභික්කමනීයං, තබ්භාවො ච අතිඉට්ඨතායාති වුත්තං **"අතිඉට්ඨ"**න්තිආදි, පදත්තයඤ්චෙතං පරියායවචනං. **එත්ථාති** ද්වීසු අභික්කන්තසද්දෙසු. ''අභික්කන්ත''න්ති වචනං අපෙක්ඛිත්වා

නපුංසකලිඞ්ගෙන වුත්තං, තං පන භගවතො වචනං ධම්මදෙසනායෙවාති කත්වා **“යදිදං භගවතො ධම්මදෙසනා”**ති ආහ, යායං භගවතො ධම්මදෙසනා මයා සුතා, තදිදං භගවතො ධම්මදෙසනාසඞ්ඛාතං වචනං අභික්කන්තන්ති අත්ථො. එවං පටිනිද්දෙසොපි හි අත්ථතො අභෙදත්තා යුත්තො එව ‘‘යත්ථ ච දින්නං මහප්ඵලමාහු’’තිආදීසු (වි. ව. 888) විය. ‘‘අභික්කන්ත’’න්ති වුත්තස්ස වා අත්ථමත්තදස්සනං එතං, තස්මා අත්ථවසෙන ලිඞ්ගවිභත්තිවිපරිණාමො වෙදිතබ්බො, කාරියවිපරිණාමවසෙන චෙත්ථ විභත්තිවිපරිණාමතා. වචනන්ති හෙත්ථ සෙසො, අභික්කන්තං භගවතො වචනං, යායං භගවතො ධම්මදෙසනා මයා සුතා, සා අභික්කන්තං අභික්කන්තාති අත්ථො. දුතියපදෙපි ‘‘අභික්කන්තන්ති පසාදනං අපෙක්ඛිත්වා නපුංසකලිඞ්ගෙන වුත්ත’’න්තිආදිනා යථාරහමෙස නයො නෙතබ්බො.

“භගවතො වචන”න්තිආදිනා අත්ථද්වයසරූපං දස්සෙති. තත්ථ **දොසනාසනතොති** රාගාදිකිලෙසදොසවිද්ධංසනතො. **ගුණාධිගමනතොති** සීලාදිගුණානං සම්පාදනවසෙන අධිගමාපනතො. යෙ ගුණෙ දෙසනා අධිගමෙති, තෙසු ‘‘ගුණාධිගමනතො’’ති වුත්තෙසුයෙව ගුණෙසු පධානභූතා ගුණා දස්සෙතබ්බාති තෙ පධානභූතෙ ගුණෙ තාව දස්සෙතුං **“සද්ධාජනනතො පඤ්ඤාජනනතො”**ති වුත්තං. සද්ධාපධානා හි ලොකියා ගුණා, පඤ්ඤාපධානා ලොකුත්තරාති, පධානනිද්දෙසො චෙස දෙසනාය අධිගමෙතබ්බෙහි සීලසමාධිදුකාදීහිපි යොජනාසම්භවතො. අඤ්ඤම්පි අත්ථද්වයං දස්සෙති **“සාත්ථතො”**තිආදිනා. සීලාදිඅත්ථසම්පත්තියා **සාත්ථතො.** සභාවනිරුත්තිසම්පත්තියා **සබ්‍යඤ්ජනතො. සුවිඤ්ඤෙය්‍යසද්දපයොගතාය උත්තානපදතො.** සණ්හසුඛුමභාවෙන දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යත්ථතාය **ගම්භීරත්ථතො.** සිනිද්ධමුදුමධුරසද්දපයොගතාය **කණ්ණසුඛතො.** විපුලවිසුද්ධපෙමනීයත්ථතාය **හදයඞ්ගමතො.** මානාතිමානවිධමනෙන **අනත්තුක්කංසනතො.** ථම්භසාරම්භනිම්මද්දනෙන **අපරවම්භනතො.** හිතාධිප්පායප්පවත්තියා පරෙසං රාගපරිළාහාදිවූපසමනෙන **කරුණාසීතලතො.** කිලෙසන්ධකාරවිධමනෙන **පඤ්ඤාවදාතතො.** අවදාතං, ඔදාතන්ති ච අත්ථතො එකං. කරවීකරුතමඤ්ජුතාය **ආපාථරමණීයතො.** පුබ්බාපරාවිරුද්ධසුවිසුද්ධතාය **විමද්දක්ඛමතො.** ආපාථරමණීයතාය එව **සුය්‍යමානසුඛතො.** විමද්දක්ඛමතාය, හිතජ්ඣාසයප්පවත්තිතාය ච **වීමංසියමානහිතතොති** එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ආදිසද්දෙන** පන සංසාරචක්කනිවත්තනතො, සද්ධම්මචක්කප්පවත්තනතො, මිච්ඡාවාදවිද්ධංසනතො, සම්මාවාදපතිට්ඨාපනතො, අකුසලමූලසමුද්ධරණතො, කුසලමූලසංරොපනතො, අපායද්වාරපිධානතො, සග්ගමග්ගද්වාරවිවරණතො, පරියුට්ඨානවූපසමනතො, අනුසයසමුග්ඝාටනතොති එවමාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

න කෙවලං පදද්වයෙනෙව, **තතො පරම්පි චතූහි උපමාහීති පි**-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. ‘‘චක්ඛුමන්තො රූපානි දක්ඛන්තී’’ති ඉදං ‘‘තෙලපජ්ජොතං ධාරෙය්‍යා’’ති චතුත්ථඋපමාය ආකාරමත්තදස්සනං, න පන උපමන්තරදස්සනන්ති ආහ **“චතූහි උපමාහී”**ති. **අධොමුඛට්ඨපිතන්ති** කෙනචි අධොමුඛං ඨපිතං. **හෙට්ඨාමුඛජාතන්ති** සභාවෙනෙව හෙට්ඨාමුඛං ජාතං. **උග්ඝාටෙය්‍යාති** විවටං කරෙය්‍ය. **“හත්ථෙ ගහෙත්වා”**ති සමාචික්ඛණදස්සනත්ථං වුත්තං, ‘‘පුරත්ථාභිමුඛො, උත්තරාභිමුඛො වා ගච්ඡා’’තිආදිනා වචනමත්තං අවත්වා ‘‘එස මග්ගො, එවං ගච්ඡා’’ති හත්ථෙ ගහෙත්වා නිස්සන්දෙහං දස්සෙය්‍යාති වුත්තං හොති. කාළපක්ඛෙ චාතුද්දසී **කාළපක්ඛචාතුද්දසී.** නිරන්තරරුක්ඛගහනෙන එකග්ඝනො වනසණ්ඩො **ඝනවනසණ්ඩො.** මෙඝස්ස පටලං **මෙඝපටලං,** මෙඝච්ඡන්නතාති වුත්තං හොති. **නික්කුජ්ජිතං උක්කුජ්ජෙය්‍යාති** කස්සචිපි ආධෙය්‍යස්ස අනාධාරභූතං කිඤ්චි භාජනං ආධාරභාවාපාදනවසෙන උක්කුජ්ජෙය්‍ය උපරි මුඛං ඨපෙය්‍ය. හෙට්ඨාමුඛජාතතාය **විමුඛං,** අධොමුඛට්ඨපිතතාය අසද්ධම්මෙ **පතිතන්ති** එවං පදද්වයං නික්කුජ්ජිතපදස්ස යථාදස්සිතෙන අත්ථද්වයෙන යථාරහං යොජෙතබ්බං, න යථාසඞ්ඛ්‍යං. අත්තනො සභාවෙනෙව හි එස රාජා සද්ධම්මවිමුඛො, පාපමිත්තෙන පන දෙවදත්තෙන පිතුඝාතාදීසු උය්‍යොජිතත්තා අසද්ධම්මෙ පතිතොති. වුට්ඨාපෙන්තෙන භගවතාති සම්බන්ධො.

“කස්සපස්ස භගවතො”තිආදිනා තදා රඤ්ඤා අවුත්තස්සාපි අත්ථාපත්තිමත්තදස්සනං. කාමඤ්ච කාමච්ඡන්දාදයොපි පටිච්ඡාදකා නීවරණභාවතො, මිච්ඡාදිට්ඨි පන සවිසෙසං පටිච්ඡාදිකා සත්තෙ මිච්ඡාභිනිවෙසවසෙනාති ආහ **“මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්න”**න්ති. තෙනාහ භගවා ‘‘මිච්ඡාදිට්ඨිපරමාහං භික්ඛවෙ වජ්ජං වදාමී’’ති, [අ. නි. 1.310 (අත්ථතො සමානං)] මිච්ඡාදිට්ඨිසඞ්ඛාතගුම්බපටිච්ඡන්නන්ති අත්ථො. ‘‘මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්නං සාසනං විවරන්තෙනා’’ති වදන්තො සබ්බබුද්ධානං එකාව අනුසන්ධි, එකංව සාසනන්ති කත්වා කස්සපස්ස භගවතො සාසනම්පි ඉමිනා සද්ධිං එකසාසනං කරොතීති දට්ඨබ්බං. **අඞ්ගුත්තරට්ඨකථාදීසුපි** හි තථා චෙව වුත්තං, එවඤ්ච කත්වා මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්නස්ස සාසනස්ස විවරණවචනං උපපන්නං හොතීති.

සබ්බො අකුසලධම්මසඞ්ඛාතො අපායගාමිමග්ගො **කුම්මග්ගො** කුච්ඡිතො මග්ගොති කත්වා. සම්මාදිට්ඨිආදීනං උජුපටිපක්ඛතාය මිච්ඡාදිට්ඨිආදයො අට්ඨ මිච්ඡත්තධම්මා **මිච්ඡාමග්ගො** මොක්ඛමග්ගතො මිච්ඡා විතථො මග්ගොති කත්වා. තෙනෙව හි තදුභයස්ස පටිපක්ඛතං සන්ධාය **“සග්ගමොක්ඛමග්ගං ආවිකරොන්තෙනා”**ති වුත්තං. සබ්බො හි කුසලධම්මො **සග්ගමග්ගො.** සම්මාදිට්ඨිආදයො අට්ඨ සම්මත්තධම්මා **මොක්ඛමග්ගො.** සප්පිආදිසන්නිස්සයො පදීපො න තථා උජ්ජලො, යථා තෙලසන්නිස්සයොති **තෙලපජ්ජොතග්ගහණං. ධාරෙය්‍යාති** ධරෙය්‍ය, සමාහරෙය්‍ය සමාදහෙය්‍යාති අත්ථො. **බුද්ධාදිරතනරූපානීති** බුද්ධාදීනං තිණ්ණං රතනානං වණ්ණායතනානි. තෙසං බුද්ධාදිරතනරූපානං පටිච්ඡාදකස්ස මොහන්ධකාරස්ස විද්ධංසකං තථා. දෙසනාසඞ්ඛාතං පජ්ජොතං තථා. තදුභයං තුලාධිකරණවසෙන වියූහිත්වා තස්ස ධාරකො සමාදහකොති අත්ථෙන **“තප්පටිච්ඡාදකමොහන්ධකාරවිද්ධංසකදෙසනාපජ්ජොතධාරකෙනා”**ති වුත්තං. **එතෙහි පරියායෙහීති** යථාවුත්තෙහි නික්කුජ්ජිතුක්කුජ්ජනපටිච්ඡන්නවිවරණමග්ගාචික්ඛණතෙලපජ්ජොතධාරණසඞ්ඛාත

චතුබ්බිධොපමොපමිතබ්බප්පකාරෙහි, යථාවුත්තෙහි වා නානාවිධකුහනලපනාදිමිච්ඡාජීවවිධමනාදිවිභාවනපරියායෙහි. තෙනාහ **''අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතො''**ති.

''එව''න්තිආදිනා ''එසාහ''න්තිආදිපාඨස්ස සම්බන්ධං දස්සෙති. පසන්නචිත්තතායපසන්නාකාරං කරොති. පසන්නචිත්තතා ච ඉමං දෙසනං සුත්වා එවාති අත්ථං ඤාපෙතුං **''ඉමාය දෙසනාය''**තිආදි වුත්තං. **ඉමාය දෙසනාය** හෙතුභූතාය. **පසන්නාකාර**න්ති පසන්නෙහි සාධුජනෙහි කත්තබ්බසක්කාරං. **සරණ**න්ති පටිසරණං. තෙනාහ **''පරායණ''**න්ති. පරායණතා පන අනත්ථනිසෙධනෙන, අත්ථසම්පාදනෙන චාති වුත්තං **''අසස්ස තාතා, හිතස්ස ච විධාතා''**ති. **අසස්සාති** නිස්සක්කෙ සාමිවචනං, පාපතොති අත්ථො. දුක්ඛතොතිපි වදන්ති කෙචි. තායති අවස්සයං කරොතීති **තාතා. හිතස්සාති** උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං. විදහති සංවිධානං කරොතීති **විධාතා. ''ඉති ඉමිනා අධිප්පායෙනා''**ති වදන්තො ''ඉතිසද්දො චෙත්ථ ලුත්තනිද්දිට්ඨො, සො ච ආකාරත්ථො''ති දස්සෙති. **සරණ**න්ති ගමනං. හිතාධිප්පායෙන භජනං, ජානනං වා, එවඤ්ච කත්වා **විනයට්ඨකථාදීසු** ''සරණන්ති ගච්ඡාමී''ති සහෙව ඉතිසද්දෙන අත්ථො වුත්තොති. එත්ථ හි නායං ගමි-සද්දො නී-සද්දාදයො විය ද්විකම්මිකො, තස්මා යථා ''අජං ගාමං නෙතී''ති වුච්චති, එවං ''භගවන්තං සරණං ගච්ඡාමී''ති වත්තුං න සක්කා, ''සරණන්ති ගච්ඡාමී''ති පන වත්තබ්බං, තස්මා එත්ථ ඉතිසද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති වෙදිතබ්බං, එවඤ්ච කත්වා ''යො බුද්ධං සරණං ගච්ඡති, සො බුද්ධං වා ගච්ඡෙය්‍ය සරණං වා''ති (ඛු. පා. අට්ඨ. 1.ගමනීයදීපනා) **ඛුද්දකනිකායට්ඨකථාය** උද්ධටා චොදනා අනවකාසා. න හි ගමි-සද්දං දුහාදිනායාදිගණිකං කරොන්ති අක්ඛරචින්තකාති. හොතු තාව ගමි-සද්දස්ස එකකම්මභාවො, තථාපි ''ගච්ඡතෙව පුබ්බං දිසං, ගච්ඡති පච්ඡිමං දිස''න්තිආදීසු (සං. නි. 1.159; 3.87) විය ''භගවන්තං, සරණ''න්ති පදද්වයස්ස සමානාධිකරණතා යුත්තාති? න, තස්ස පදද්වයස්ස සමානාධිකරණභාවානුපපත්තිතො. තස්ස හි සමානාධිකරණභාවෙ අධිප්පෙතෙ පටිහතචිත්තොපි භගවන්තං උපසඞ්කමන්තො බුද්ධං සරණං ගතො නාම සියා. යඤ්හි තං ''බුද්ධො''ති විසෙසිතං සරණං, තමෙවෙස ගතොති, න චෙත්ථ අනුපපත්තිකෙන අත්ථෙන අත්ථො, තස්මා ''භගවන්ත''න්ති ගමනීයත්ථස්ස දීපනං, ''සරණ''න්ති පන ගමනාකාරස්සාති වුත්තනයෙන ඉතිලොපවසෙනෙව අත්ථො ගහෙතබ්බොති. **ධම්මඤ්ච සඞ්ඝඤ්චාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. හොන්ති චෙත්ථ –

> ''ගමිස්ස එකකම්මත්තා, ඉතිලොපං විජානියා;
> පටිඝාතප්පසඞ්ගත්තා, න ච තුල්‍යත්ථතා සියා.
>
> තස්මා ගමනීයත්ථස්ස, පුබ්බපදංව ජොතකං;
> ගමනාකාරස්ස පරං, ඉත්‍යුත්තං සරණත්තයෙ''ති.

''ඉති ඉමිනා අධිප්පායෙන භගවන්තං ගච්ඡාමී''ති පන වදන්තො අනෙනෙව අධිප්පායෙන භජනං, ජානනං වා සරණගමනං නාමාති නියමෙති. තත්ථ **''ගච්ඡාමී''**තිආදීසු පුරිමස්ස පුරිමස්ස පච්ඡිමං පච්ඡිමං අත්ථවචනං, **''ගච්ඡාමී''**ති එතස්ස වා අනඤ්ඤසාධාරණතාදස්සනවසෙන පාටියෙක්කමෙව අත්ථවචනං **''භජාමී''**තිආදිපදත්තයං. **භජනඤ්හි** සරණාධිප්පායෙන උපසඞ්කමනං, **සෙවනං** සන්තිකාවචරභාවො, **පයිරුපාසනං** වත්තපටිවත්තකරණෙන උපට්ඨානන්ති එවං සබ්බථාපි අනඤ්ඤසාධාරණතංයෙව දස්සෙති. එවං ''ගච්ඡාමී''ති පදස්ස ගතිඅත්ථං දස්සෙත්වා බුද්ධිඅත්ථම්පි දස්සෙතුං **''එවං වා''**තිආදිමාහ, තත්ථ **එවන්ති** ''භගවා මෙ සරණ''න්තිආදිනා අධිප්පායෙන. කස්මා පන ''ගච්ඡාමී''ති පදස්ස ''බුජ්ඣාමී''ති අයමත්ථො ලබ්භතීති චොදනං සොධෙති **''යෙසඤ්හී''**තිආදිනා, අනෙන ච නිරුත්තිනයමන්තරෙන සභාවතොව ගමුධාතුස්ස බුද්ධිඅත්ථොති දීපෙති. **ධාතූනන්ති** මූලසද්දසඞ්ඛාතානං ඉ, යා, කමු, ගමුඉච්චාදීනං.

''අධිගතමග්ගෙ , සච්ඡිකතනිරොධෙ''ති පදද්වයෙනාපි ඵලට්ඨා එව දස්සිතා, න මග්ගට්ඨාති තෙ දස්සෙන්තො **''යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ චා''**ති ආහ. නනු ච කල්‍යාණපුථුජ්ජනොපි ''යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජතී''ති වුච්චතීති? කිඤ්චාපි වුච්චති, නිප්පරියායෙන පන මග්ගට්ඨා එව තථා වත්තබ්බා, න ඉතරො නියාමොක්කමනාභාවතො. තථා හි තෙ එව **''අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙතී''**ති වුත්තා. සම්මත්තනියාමොක්කමනෙන හි අපායවිනිමුත්තිසම්භවොති. එවං අනෙකෙහිපි විනය- (සාරත්ථ. ටී. 1.වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා) සුත්තන්තටීකාකාරෙහි (දී. නි. ටී. 1.250) වුත්තං, තදෙතං සම්මත්තනියාමොක්කමනවසෙන නිප්පරියායතො අපායවිනිමුත්තකෙ සන්ධාය වුත්තං, තදනුපපත්තිවසෙන පන පරියායතො අපායවිනිමුත්තකං කල්‍යාණපුථුජ්ජනම්පි ''යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ''ති පදෙන දස්සෙතීති දට්ඨබ්බං. තථා හෙස **දක්ඛිණවිභඞ්ගසුත්තාදීසු** (ම. නි. 3.379) සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නභාවෙන වුත්තොති, **ඡත්තවිමානෙ** (වි. ව. 886 ආදයො) ඡත්තමාණවකො චෙත්ථ නිදස්සනං. අධිගතමග්ගෙ, සච්ඡිකතනිරොධෙ ච යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ ච පුග්ගලෙ අපායෙසු අපතමානෙ කත්වා ධාරෙතීති සපාඨසෙසයොජනා. අතීතකාලිකෙන හි පුරිමපදද්වයෙන ඵලට්ඨානමෙව ගහණං, වත්තමානකාලිකෙන ච පච්ඡිමෙන පදෙන සහ කල්‍යාණපුථුජ්ජනෙන මග්ගට්ඨානමෙව. **''අපතමානෙ''**ති පන පදෙන ධාරණාකාරදස්සනං අපතනකරණවසෙනෙව ධාරෙතීති, ධාරණසරූපදස්සනං වා. ධාරණං නාම අපතනකරණමෙවාති, අපතනකරණඤ්ච අපායාදිනිබ්බත්තකකිලෙසවිද්ධංසනවසෙන වට්ටතො නිය්‍යානමෙව. ''අපායෙසූ''ති හි දුක්ඛබහුලට්ඨානතාය පධානවසෙන වුත්තං, වට්ටදුක්ඛෙසු පන සබ්බෙසුපි අපතමානෙ කත්වා ධාරෙතීති අත්ථො වෙදිතබ්බො. තථා හි **අභිධම්මට්ඨකථායං** වුත්තං ''සොතාපත්තිමග්ගො චෙත්ථ අපායභවතො වුට්ඨාති, සකදාගාමිමග්ගො සුගතිකාමභවෙකදෙසතො, අනාගාමිමග්ගො කාමභවතො, අරහත්තමග්ගො රූපාරූපභවතො, සබ්බභවෙහිපි වුට්ඨාති

එවාති වදන්තී''ති (ධ. ස. අට්ඨ. 350) එවඤ්ච කත්වා අරියමග්ගො නිය්‍යානිකතාය, නිබ්බානඤ්ච තස්ස තදත්ථසිද්ධිහෙතුතායාති උභයමෙව නිප්පරියායෙන ධම්මො නාමාති සරූපතො දස්සෙතුං **"සො අත්ථතො අරියමග්ගො චෙව නිබ්බානඤ්චා"**ති වුත්තං. නිබ්බානඤ්හි ආරම්මණං ලභිත්වා අරියමග්ගස්ස තදත්ථසිද්ධි, ස්වායමත්ථො ච පාළියා එව සිද්ධොති ආහ **"වුත්තඤ්චෙත"**න්තිආදි. **යාවතාති** යත්තකා. **තෙසන්ති** තත්තකානං ධම්මානං. ''අග්ගො අක්ඛායතී''ති වත්තබ්බෙ ඔ-කාරස්ස අ-කාරං, ම-කාරාගමඤ්ච කත්වා **"අග්ගමක්ඛායතී"**ති වුත්තං. **"අක්ඛායතී"**ති චෙත්ථ ඉතිසද්දො ආදිඅත්ථො, පකාරත්ථො වා, තෙන ''යාවතා භික්ඛවෙ ධම්මා සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වා, විරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී''තිආදි (ඉතිවු. 90; අ. නි. 4.34) සුත්තපදං සඞ්ගණ්හාති, **"විත්ථාරො"**ති ඉමිනා වා තදවසෙසසඞ්ගහො.

යස්මා පන අරියඵලානං ''තාය සද්ධාය අවූපසන්තායා''තිආදි වචනතො මග්ගෙන සමුච්ඡින්නානං කිලෙසානං පටිප්පස්සද්ධිප්පහානකිච්චතාය නිය්‍යානානුගුණතා, නිය්‍යානපරියොසානතා ච, පරියත්තියා පන නිය්‍යානධම්මසමධිගමහෙතුතාය නිය්‍යානානුගුණතාති ඉමිනා පරියායෙන වුත්තනයෙන ධම්මභාවො ලබ්භති, තස්මා තදුභයම්පි සඞ්ගණ්හන්තො **"න කෙවලඤ්චා"**තිආදිමාහ. ස්වායමත්ථො ච පාඨාරුළ්හො එවාති දස්සෙති **"වුත්තඤ්හෙත"**න්තිආදිනා. තත්ථ **ඡත්තමාණවකවිමානෙති** ඡත්තො කිර නාම සෙතබ්‍යායං බ්‍රාහ්මණමාණවකො, සො උක්කට්ඨායං පොක්ඛරසාතිබ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගහෙත්වා ''ගරුදක්ඛිණං දස්සාමී''ති උක්කට්ඨාභිමුඛො ගච්ඡති, අථස්ස භගවා අන්තරාමග්ගෙ චොරන්තරායං, තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්තමානඤ්ච දිස්වා ගාථාබන්ධවසෙන සරණගමනවිධිං දෙසෙසි, තස්ස තාවතිංසභවනූපගස්ස තිංසයොජනිකං විමානං ඡත්තමාණවකවිමානං. දෙවලොකෙපි හි තස්ස මනුස්සකාලෙ සමඤ්ඤා යථා ''මණ්ඩූකො දෙවපුත්තො, (වි. ව. 858 ආදයො) කුවෙරො දෙවරාජා''ති, ඉධ පන ඡත්තමාණවකවිමානං වත්ථු කාරණං එතස්සාති කත්වා උත්තරපදලොපෙන ''න තථා තපති නභෙ සූරියො, චන්දො ච න භාසති න ඵුස්සො, යථා''තිආදිකා (වි. ව. 889) දෙසනා **"ඡත්තමාණවකවිමාන"**න්ති වුච්චති, තත්‍රායං ගාථා පරියාපන්නා, තස්මා ඡත්තමාණවකවිමානවත්ථුදෙසනායන්ති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

කාමරාගො භවරාගොති එවමාදිභෙදො අනාදිකාලවිභාවිතො සබ්බොපි රාගො විරජ්ජති පහීයති එතෙනාති **රාගවිරාගො,** මග්ගො. එජාසඞ්ඛාතාය තණ්හාය, අන්තොනිජ්ඣානලක්ඛණස්ස ච සොකස්ස තදුප්පත්තියං සබ්බසො පරික්ඛීණත්තා නත්ථි එජා, සොකො ච එතස්මින්ති **අනෙජං, අසොකඤ්ච,** ඵලං. **තදට්ඨකථායං** (වි. ව. අට්ඨ. 887) පන ''තණ්හාවසිට්ඨානං සොකනිමිත්තානං කිලෙසානං පටිප්පස්සම්භනතො අසොක''න්ති වුත්තං. **ධම්මමසඞ්ඛතන්ති** සම්පජ්ජ සම්භූය පච්චයෙහි අප්පටිසඞ්ඛතත්තා අසඞ්ඛතං අත්තනො සභාවධාරණතො පරමත්ථධම්මභූතං නිබ්බානං. **තදට්ඨකථායං** පන ''ධම්මන්ති සභාවධම්මං. සභාවතො ගහෙතබ්බධම්මො හෙස, යදිදං මග්ගඵලනිබ්බානානි, න පරියත්තිධම්මො විය පඤ්ඤත්තිධම්මවසෙනා''ති (වි. ව. අට්ඨ. 887) වුත්තං, එවං සති ධම්මසද්දො තීසුපි ඨානෙසු යොජෙතබ්බො. **අප්පටිකූලසද්දෙන** ච තත්ථ නිබ්බානමෙව ගහිතං ''නත්ථි එත්ථ කිඤ්චිපි පටිකූල''න්ති කත්වා, **අප්පටිකූලන්ති** ච අවිරොධදීපනතො කිඤ්චි අවිරුද්ධං, ඉට්ඨං පණීතන්ති වා අත්ථො. පගුණරූපෙන පවත්තිතත්තා, පකට්ඨගුණවිභාවනතො වා **පගුණං.** යථාහ ''විහිංසසඤ්ඤී පගුණං න භාසිං, ධම්මං පණීතං මනුජෙසු බ්‍රහ්මෙ''ති (ම. නි. 1.283; 2.339; මහාව. 9).

ධම්මක්ඛන්ධා කථිතාති යොජනා. එවං ඉධ චතූහිපි පදෙහි පරියත්තිධම්මොයෙව ගහිතො, **තදට්ඨකථායං** පන ''සවනවෙලායං, උපපරික්ඛණවෙලායං, පටිපජ්ජනවෙලායන්ති සබ්බදාපි ඉට්ඨමෙවාති **මධුරං,** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසන්නිස්සයාය පටිභානසම්පදාය පවත්තිතත්තා සුප්පවත්තිභාවතො, නිපුණභාවතො ච **පගුණං,** විභජිතබ්බස්ස අත්ථස්ස ඛන්ධාදිවසෙන, කුසලාදිවසෙන, උද්දෙසාදිවසෙන ච සුට්ඨු විභජනතො **සුවිභත්තන්ති** තීහිපි පදෙහි පරියත්තිධම්මමෙව වදතී''ති (වි. ව. අට්ඨ. 887) වුත්තං. ආපාථකාලෙ විය මජ්ජනකාලෙපි, කථෙන්තස්ස විය සුණන්තස්සාපි සම්මුඛීභාවතො උභතොපච්චක්ඛතාදස්සනත්ථං ඉධෙව ''ඉම''න්ති ආසන්නපච්චක්ඛවචනමාහ. පුන **"ධම්ම"**න්ති ඉදං යථාවුත්තස්ස චතුබ්බිධස්සාපි ධම්මස්ස සාධාරණවචනං. පරියත්තිධම්මොපි හි සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨානමත්තායපි යාථාවපටිපත්තියා අපායපතනතො ධාරෙති, ඉමස්ස ච අත්ථස්ස ඉදමෙව ඡත්තමාණවකවිමානං සාධකන්ති දට්ඨබ්බං. සාධාරණභාවෙන යථාවුත්තං ධම්මං පච්චක්ඛං කත්වා දස්සෙන්තො පුන **"ඉම"**න්ති ආහ. යස්මා චෙසා භ-කාරත්තයෙන ච පටිමණ්ඩිතා දොධකගාථා, තස්මා තතියපාදෙ මධුරසද්දෙ ම-කාරො අධිකොපි අරියචරියාදිපදෙහි විය අනෙකක්ඛරපදෙන යුත්තත්තා අනුපවජ්ජොති දට්ඨබ්බං.

දිට්ඨිසීලසඞ්ඝාතෙනාති ''යායං දිට්ඨි අරියා නිය්‍යානිකා නිය්‍යාති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයාය, තථාරූපාය දිට්ඨියා දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො විහරතී''ති (දී. නි. 3.324, 356; අ. නි. 6.11; පරි. 274) එවං වුත්තාය දිට්ඨියා චෙව ''යානි තානි සීලානි අඛණ්ඩානි අච්ඡිද්දානි අසබලානි අකම්මාසානි භුජිස්සානි විඤ්ඤුපසත්ථානි අපරාමට්ඨානි සමාධිසංවත්තනිකානි, තථාරූපෙහි සීලෙහි සීලසාමඤ්ඤගතො විහරතී''ති (දී. නි. 3.324, 356; ම. නි. 1.492; 3.54; අ. නි. 6.92; පරි. 274) එවං වුත්තානං සීලානඤ්ච සංහතභාවෙන, දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙනාති අත්ථො. **සංහතොති** සඞ්ඝටිතො, සමෙතොති වුත්තං හොති. අරියපුග්ගලා හි යත්ථ කත්ථචි දූරෙ ඨිතාපි අත්තනො ගුණසාමග්ගියා සංහතා එව. **"වුත්තඤ්හෙත"**න්තිආදිනා ආහච්චපාඨෙන සමත්ථෙති.

යත්ථාති යස්මිං සඞ්ඝෙ. **දින්නන්ති** පරිච්චත්තං අන්නාදිදෙය්‍යධම්මං, ගාථාබන්ධත්තා චෙත්ථ අනුනාසිකලොපො. දොධකගාථා හෙසා. **මහප්ඵලමාහූති** ''මහප්ඵල''න්ති බුද්ධාදයො ආහු. **චතූසූති** චෙත්ථ ච-කාරො අධිකොපි

වුත්තනයෙන අනුපවජ්ජො. අච්චන්තමෙව කිලෙසාසුචිතො විසුද්ධත්තා **සුචීසු.** ''සොතාපන්නො සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො''තිආදිනා (සං. නි. 5.488) වුත්තෙසු චතූසු **පුරිසයුගෙසු.** චතුසච්චධම්මස්ස, නිබ්බානධම්මස්ස ච පච්චක්ඛතො දස්සනෙන, අරියධම්මස්ස පච්චක්ඛදස්සාවිතාය වා **ධම්මදසා. තෙ පුග්ගලා** මග්ගට්ඨඵලට්ඨෙ යුගලෙ අකත්වා විසුං විසුං පුග්ගලගණනෙන **අට්ඨ ච** හොන්ති. **ඉමං සඞ්ඝං සරණත්ථං** සරණාය පරායණාය අපායදුක්ඛවට්ටදුක්ඛපරිතාණාය **උපෙහි** උපගච්ඡ භජ සෙව, එවං වා ජානාහි බුජ්ඣස්සූති සහ යොජනාය අත්ථො. යත්ථ යෙසු සුචීසු චතූසු පුරිසයුගෙසු දින්නං මහප්ඵලමාහු, ධම්මදසා තෙ පුග්ගලා අට්ඨ ච, ඉමං සඞ්ඝං සරණත්ථමුපෙහීති වා සම්බන්ධො. එවම්පි හි පටිනිද්දෙසො යුත්තො එව අත්ථතො අභින්නත්තාති දට්ඨබ්බං. ගාථාසුඛත්ථඤ්චෙත්ථ පුරිසපදෙ ඊකාරං, පුග්ගලාපදෙ ච රස්සං කත්වා නිද්දෙසො.

එත්තාවතාති ''එසාහ''න්තිආදිවචනක්කමෙන. තීණි වත්ථූනි ''සරණ''න්ති ගමනානි, තික්ඛත්තුං වා ''සරණ''න්ති ගමනානීති **සරණගමනානි. පටිවෙදෙසීති** අත්තනො හදයගතං වාචාය පවෙදෙසි.

සරණගමනකථාවණ්ණනා

සරණගමනස්ස විසයප්පභෙදඵලසංකිලෙසභෙදානං විය, කත්තු ච විභාවනා තත්ථ කොසල්ලාය හොති යෙවාති සහ කත්තුනා තං විධිං දස්සෙතුං **''ඉදානි තෙසු සරණගමනෙසු කොසල්ලත්ථං...පෙ.... වෙදිතබ්බො''**ති වුත්තං. **''යො ච සරණං ගච්ඡතී''**ති ඉමිනා හි කත්තාරං විභාවෙති තෙන විනා සරණගමනස්සෙව අසම්භවතො, **''සරණගමන''**න්ති ඉමිනා ච සරණගමනමෙව, **''සරණ''**න්තිආදීහි පන යථාක්කමං විසයාදයො. කස්මා පනෙත්ථ වොදානං න ගහිතං, නනු වොදානවිභාවනාපි තත්ථ කොසල්ලාය හොතීති? සච්චමෙතං, තං පන සංකිලෙසග්ගහණෙනෙව අත්ථතො විභාවිතං හොතීති න ගහිතං. යානි හි නෙසං සංකිලෙසකාරණානි අඤ්ඤාණාදීනි, තෙසං සබ්බෙන සබ්බං අනුප්පන්නානං අනුප්පාදනෙන, උප්පන්නානඤ්ච පහානෙන වොදානං හොතීති. **අත්ථතොති** සරණසද්දත්ථතො, ''සරණත්ථතො''තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො. හිංසත්ථස්ස සරසද්දස්ස වසෙනෙතං සිද්ධන්ති දස්සෙන්තො ධාත්වත්ථවසෙන **''හිංසතීති සරණ''**න්ති වත්වා තං පන හිංසනං කෙසං, කථං, කස්ස වාති චොදනං සොධෙති **''සරණගතාන''**න්තිආදිනා. **කෙසන්ති** හි සරණගතානං. **කථන්ති** තෙනෙව සරණගමනෙන. **කස්සාති** භයාදීනන්ති යථාක්කමං සොධනා. තත්ථ **සරණගතානන්ති** ''සරණ''න්ති ගතානං. **සරණගමනෙනාති** ''සරණ''න්ති ගමනෙන කුසලධම්මෙන. **භයන්ති** වට්ටභයං. **සන්තාසන්ති** චිත්තුත්‍රාසං තෙනෙව චෙතසිකදුක්ඛස්ස සඞ්ගහිතත්තා. **දුක්ඛන්ති** කායිකදුක්ඛග්ගහණං. **දුග්ගතිපරිකිලෙසන්ති** දුග්ගතිපරියාපන්නං සබ්බම්පි දුක්ඛං ''දුග්ගතියං පරිකිලිස්සනං සංවිබාධනං, සමුපතාපනං වා''ති කත්වා, තයිදං සබ්බං පරතො ඵලකථායං ආවි භවිස්සති. හිංසනඤ්චෙත්ථ විනාසනමෙව, න පන සත්තහිංසනමිවාති දස්සෙති **''හනති විනාසෙතී''**ති ඉමිනා. **එතන්ති** සරණපදං. **අධිවචනන්ති** නාමං, පසිද්ධවචනං වා, යථාභුච්චං වා ගුණං අධිකිච්ච පවත්තවචනං. තෙනාහ **''රතනත්තයස්සෙවා''**ති.

එවං හිංසනත්ථවසෙන අවිසෙසතො සරණසද්දත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි තදත්ථවසෙනෙව විසෙසතො දස්සෙතුං **''අථ වා''**තිආදි වුත්තං. රතනත්තයස්ස පච්චෙකං හිංසනකාරණදස්සනමෙව හි පුරිමනයතො ඉමස්ස විසෙසොති. තත්ථ **හිතෙ පවත්තනෙනාති** ''සම්පන්නසීලා භික්ඛවෙ විහරථා''තිආදිනා (ම. නි. 1.64, 69) අත්ථෙ සත්තානං නියොජනෙන. **අහිතා ච නිවත්තනෙනාති** ''පාණාතිපාතස්ස ඛො පාපකො විපාකො, පාපකං අභිසම්පරාය''න්තිආදිනා ආදීනවදස්සනාදිමුඛෙන අනත්ථතො ච සත්තානං නිවත්තනෙන. **භයං හිංසතීති** හිතාහිතෙසු අප්පවත්තිපවත්තිහෙතුකං බ්‍යසනං අප්පවත්තිකරණෙන විනාසෙති. භවකන්තාරා උත්තාරණෙන මග්ගසඞ්ඛාතො ධම්මො, ඵලනිබ්බානසඞ්ඛාතො පන අස්සාසදානෙන සත්තානං භයං හිංසතීති යොජනා. **කාරානන්ති** දානවසෙන, පූජාවසෙන ච උපනීතානං සක්කාරානං. අනුපසග්ගොපි හි සද්දො සඋපසග්ගො විය අත්ථවිසෙසවාචකො ''අප්පකම්පි කතං කාරං, පුඤ්ඤං හොති මහප්ඵල''න්තිආදීසු විය. අනුත්තරදක්ඛිණෙය්‍යභාවතො විපුලඵලපටිලාභකරණෙන සත්තානං භයං හිංසතීති යොජෙතබ්බං. **ඉමිනාපි පරියායෙනාති** රතනත්තයස්ස පච්චෙකං හිංසකභාවකාරණදස්සනවසෙන විභජිත්වා වුත්තෙන ඉමිනාපි කාරණෙන. යස්මා පනිදං සරණපදං නාථපදං විය සුද්ධනාමපදත්තා ධාත්වත්ථං අන්තොනීතං කත්වා සඞ්කෙතත්ථම්පි වදති, තස්මා හෙට්ඨා සරණං පරායණන්ති අත්ථො වුත්තොති දට්ඨබ්බං.

එවං සරණත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි සරණගමනත්ථං දස්සෙන්තො **''තප්පසාදා''**තිආදිමාහ. තත්ථ ''සම්මාසම්බුද්ධො භගවා, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝො''ති එවමාදිනා තස්මිං රතනත්තයෙ පසාදො **තප්පසාදො,** තදෙව රතනත්තයං ගරු එතස්සාති **තග්ගරු,** තස්ස භාවො **තග්ගරුතා,** තප්පසාදො ච තග්ගරුතා ච **තප්පසාදතග්ගරුතා,** තාහි. **විහතකිලෙසො** විධුතවිචිකිච්ඡාසම්මොහාසද්ධියාදිපාපධම්මත්තා, තදෙව රතනත්තයං පරායණං පරාගති තාණං ලෙණං එතස්සාති **තප්පරායණො,** තස්ස භාවො **තප්පරායණතා,** සායෙව ආකාරො **තප්පරායණතාකාරො,** තෙන පවත්තො **තප්පරායණතාකාරප්පවත්තො.** එත්ථ ච **පසාද**ග්ගහණෙන ලොකියං සරණගමනමාහ. තඤ්හි සද්ධාපධානං, න ඤාණපධානං, **ගරුතා**ගහණෙන පන ලොකුත්තරං. අරියා හි රතනත්තයං ගුණාභිඤ්ඤතාය පාසාණච්ඡත්තං විය ගරුං කත්වා පස්සන්ති, තස්මා තප්පසාදෙන තදඞ්ගප්පහානවසෙන විහතකිලෙසො, තග්ගරුතාය ච අගාරවකරණහෙතූනං සමුච්ඡෙදවසෙනාති යොජෙතබ්බං. තප්පරායණතා පනෙත්ථ තග්ගතිකතාති තාය චතුබ්බිධම්පි වක්ඛමානං සරණගමනං ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. අවිසෙසෙන වා පසාදගරුතා ජොතිතාති පසාදග්ගහණෙන අනවෙච්චප්පසාදස්ස ලොකියස්ස, අවෙච්චප්පසාදස්ස ච ලොකුත්තරස්ස ගහණං, තථා **ගරුතා**ගහණෙන ලොකියස්ස ගරුකරණස්ස, ලොකුත්තරස්ස වාති උභයෙනපි පදෙන උභයම්පි

ලොකියලොකුත්තරසරණගමනං යොජෙතබ්බං. උප්පජ්ජති චිත්තමෙතෙනාති **උප්පාදො,** සම්පයුත්තධම්මසමූහො, චිත්තඤ්ච තං උප්පාදො චාති **චිත්තුප්පාදො.** සමාහාරද්වන්දෙපි හි කත්ථචි පුල්ලිඞ්ගමිච්ඡන්ති සද්දවිදූ, තදාකාරප්පවත්තං සද්ධාපඤ්ඤාදිසම්පයුත්තධම්මසහිතං චිත්තං **සරණගමනං** නාම ''සරණන්ති ගච්ඡති එතෙනාති කත්වා''ති වුත්තං හොති. **''තංසමඞ්ගී''**තිආදි කත්තුවිභාවනා. තෙන යථාවුත්තචිත්තුප්පාදෙන සමඞ්ගීති **තංසමඞ්ගී.** තෙනාහ **''වුත්තප්පකාරෙන චිත්තුප්පාදෙනා''**ති . උපෙතීති භජති සෙවති පයිරුපාසති, ජානාති වා, බුජ්ඣතීති අත්ථො.

ලොකුත්තරං සරණගමනං කෙසන්ති ආහ **''දිට්ඨසච්චාන''**න්ති, අට්ඨන්නං අරියපුග්ගලානන්ති අත්ථො. කදා තං ඉජ්ඣතීති ආහ **''මග්ගක්ඛණෙ''**ති, ''ඉජ්ඣතී''ති පදෙන චෙතස්ස සම්බන්ධො. මග්ගක්ඛණෙ ඉජ්ඣමානෙනෙව හි චතුසච්චාධිගමෙන ඵලට්ඨානම්පි සරණගමකතා සිජ්ඣති ලොකුත්තරසරණගමනස්ස භෙදාභාවතො, තෙසඤ්ච එකසන්තානත්තා. කථං තං ඉජ්ඣතීති ආහ **''සරණගමනුපක්කිලෙසසමුච්ඡෙදෙනා''**තිආදි, උපපක්කිලෙසසමුච්ඡෙදතො, ආරම්මණතො, කිච්චතො ච සකලෙපි රතනත්තයෙ ඉජ්ඣතීති වුත්තං හොති. **සරණගමනුපක්කිලෙසසමුච්ඡෙදෙනාති** චෙත්ථ පහානාභිසමයං සන්ධාය වුත්තං, **ආරම්මණතොති** සච්ඡිකිරියාභිසමයං. නිබ්බානාරම්මණං හුත්වා ආරම්මණතො ඉජ්ඣතීති හි යොජෙතබ්බං, ත්වා-සද්දො ච හෙතුත්ථවාචකො යථා ''සක්කො හුත්වා නිබ්බත්තී''ති (ධ. ප. අට්ඨ. 1.2.29). අපිච ''ආරම්මණතො''ති වුත්තමෙවත්ථං සරූපතො නියමෙති **''නිබ්බානාරම්මණං හුත්වා''**ති ඉමිනා. **''කිච්චතො''**ති තදවසෙසං භාවනාභිසමයං පරිඤ්ඤාභිසමයඤ්ච සන්ධාය වුත්තං. **''ආරම්මණතො නිබ්බානාරම්මණං හුත්වා''**ති එතෙන වා මග්ගක්ඛණානුරූපං එකාරම්මණතං දස්සෙත්වා **''කිච්චතො''**ති ඉමිනා පහානතො අවසෙසං කිච්චත්තයං දස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං. ''මග්ගක්ඛණෙ, නිබ්බානාරම්මණං හුත්වා''ති ච වුත්තත්තා අත්ථතො මග්ගඤාණසඞ්ඛාතො චතුසච්චාධිගමො එව ලොකුත්තරසරණගමනන්ති විඤ්ඤායති. තත්ථ හි චතුසච්චාධිගමනෙ සරණගමනුපක්කිලෙසස්ස පහානාභිසමයවසෙන සමුච්ඡින්දනං භවති, නිබ්බානධම්මො පන සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන, මග්ගධම්මො ච භාවනාභිසමයවසෙන පටිවිජ්ඣියමානොයෙව සරණගමනත්ථං සාධෙති, බුද්ධගුණා පන සාවකගොචරභූතා පරිඤ්ඤාභිසමයවසෙන පටිවිජ්ඣියමානා සරණගමනත්ථං සාධෙන්ති, තථා අරියසඞ්ඝගුණා. තෙනාහ **''සකලෙපි රතනත්තයෙ ඉජ්ඣතී''**ති.

ඵලපරියත්තිනම්පෙත්ථ වුත්තනයෙන මග්ගානුගුණප්පවත්තියා ගහණං, අපරිඤ්ඤෙය්‍යාභූතානඤ්ච බුද්ධසඞ්ඝගුණානං තග්ගුණසාමඤ්ඤතායාති දට්ඨබ්බං. එවඤ්හි සකලභාවවිසිට්ඨවචනං උපපන්නං හොතීති. ඉජ්ඣන්තඤ්ච සහෙව ඉජ්ඣති, න ලොකියං විය පටිපාටියා අසම්මොහපටිවෙධෙන පටිවිද්ධත්තාති ගහෙතබ්බං. පදීපස්ස විය හි එකක්ඛණෙයෙව මග්ගස්ස චතුකිච්චසාධනන්ති. යෙ පන වදන්ති ''සරණගමනං නිබ්බානාරම්මණං හුත්වා න පවත්තති, මග්ගස්ස අධිගතත්තා පන අධිගතමෙව තං හොති එකච්චානං තෙවිජ්ජාදීනං ලොකියවිජ්ජාදයො විය''ති, තෙසං පන වචනෙ ලොකියමෙව සරණගමනං සියා, න ලොකුත්තරං, තඤ්ච අයුත්තමෙව දුවිධස්සාපි තස්ස ඉච්ඡිතබ්බත්තා. තදඞ්ගප්පහානෙන **සරණගමනුපක්කිලෙසවික්ඛම්භනං. ආරම්මණතො බුද්ධාදිගුණාරම්මණං හුත්වාති** එත්ථාපි වුත්තනයෙන අත්ථො, සරණගමනුපක්කිලෙසවික්ඛම්භනතො, ආරම්මණතො ච සකලෙපි රතනත්තයෙ ඉජ්ඣතීති වුත්තං හොති.

තන්ති ලොකියසරණගමනං. ''සම්මාසම්බුද්ධො භගවා''තිආදිනා **සද්ධාපටිලාභො. සද්ධාමූලිකාති** යථාවුත්තසද්ධාපුබ්බඞ්ගමා. සහජාතවසෙන පුබ්බඞ්ගමතායෙව හි තම්මූලිකතා සද්ධාවිරහිතස්ස බුද්ධාදීසු සම්මාදස්සනස්ස අසම්භවතො. **සම්මාදිට්ඨී** නාම බුද්ධසුබුද්ධතං, ධම්මසුධම්මතං සඞ්ඝසුප්පටිපන්නතඤ්ච ලොකියාවබොධවසෙන සම්මා ඤායෙන දස්සනතො. **''සද්ධාපටිලාභො''**ති ඉමිනා සම්මාදිට්ඨිවිරහිතාපි සද්ධා ලොකියසරණගමනන්ති දස්සෙති, **''සද්ධාමූලිකා ච සම්මාදිට්ඨී''**ති පන එතෙන සද්ධූපනිස්සයා යථාවුත්තා පඤ්ඤාති. ලොකියම්පි හි සරණගමනං දුවිධං ඤාණසම්පයුත්තං, ඤාණවිප්පයුත්තඤ්ච. තත්ථ පඨමෙන පදෙන මාතාදීහි උස්සාහිතදාරකාදීනං විය ඤාණවිප්පයුත්තං සරණගමනං ගහිතං, දුතියෙන පන ඤාණසම්පයුත්තං. තදුභයමෙව පුඤ්ඤකිරියවත්ථු විසෙසභාවෙන දස්සෙතුං **''දසසු පුඤ්ඤකිරියවත්ථූසු දිට්ඨිජුකම්මන්ති වුච්චතී''**ති ආහ. දිට්ඨි එව අත්තනො පච්චයෙහි උජුං කරීයතීති හි අත්ථෙන සම්මාදිට්ඨියා දිට්ඨිජුකම්මභාවො, දිට්ඨි උජුං කරීයති එතෙනාති අත්ථෙන පන සද්ධායපි. සද්ධාසම්මාදිට්ඨිග්ගහණෙන චෙත්ථ තප්පධානස්සාපි චිත්තුප්පාදස්ස ගහණං, දිට්ඨිජුකම්මපදෙන ච යථාවුත්තෙන කරණසාධනෙන, එවඤ්ච කත්වා ''තප්පරායණතාකාරප්පවත්තො චිත්තුප්පාදො''ති හෙට්ඨා වුත්තවචනං සමත්ථිතං හොති, සද්ධාසම්මාදිට්ඨීනං පන විසුං ගහණං තංසම්පයුත්තචිත්තුප්පාදස්ස තප්පධානතායාති දට්ඨබ්බං.

තයිදන්ති ලොකියං සරණගමනමෙව පච්චාමසති ලොකුත්තරස්ස තථා භෙදාභාවතො. තස්ස හි මග්ගක්ඛණෙයෙව වුත්තනයෙන ඉජ්ඣනතො තථාවිධස්ස සමාදානස්ස අවිජ්ජමානත්තා එස භෙදො න සම්භවතීති. අත්තා සන්නියාතීයති අප්පීයති පරිච්චජීයති එතෙනාති **අත්තසන්නියාතනං,** යථාවුත්තං සරණගමනසඞ්ඛාතං දිට්ඨිජුකම්මං. තං රතනත්තයං පරායණං පටිසරණමෙතස්සාති **තප්පරායණො** , පුග්ගලො, චිත්තුප්පාදො වා, තස්ස භාවො **තප්පරායණතා,** තදෙව දිට්ඨිජුකම්මං. ''සරණ''න්ති අධිප්පායෙන සිස්සභාවං අන්තෙවාසිකභාවසඞ්ඛාතං වත්තපටිවත්තාදිකරණං උපගච්ඡති එතෙනාති **සිස්සභාවූපගමනං.** සරණගමනාධිප්පායෙනෙව පණිපතති එතෙනාති **පණිපාතො,** පණිපතනඤ්චෙත්ථ අභිවාදනපච්චුට්ඨානඅඤ්ජලිකම්මසාමීචිකම්මමෙව, සබ්බත්ථ ච අත්ථතො යථාවුත්තදිට්ඨිජුකම්මමෙව වෙදිතබ්බං.

සංසාරදුක්ඛනිත්ථරණත්ථං අත්තනො අත්තභාවස්ස පරිච්චජනං **අත්තපරිච්චජනං. තප්පරායණතාදීසුපි** එසෙව නයො. හිතොපදෙසකථාපරියායෙන ධම්මස්සාපි ආචරියභාවො සමුදාචරීයති ‘‘එලො අම්බො අථලො ච, තෙ සත්ථාරො උභො මමා’’තිආදීසු වියාති ආහ **“ධම්මස්ස අන්තෙවාසිකො”**ති. **“අභිවාදනා”**තිආදි පණිපාතස්ස අත්ථදස්සනං. **බුද්ධාදීනංයෙවාති** අවධාරණස්ස අත්තසන්නියාතනාදීසුපි සීහගතිකවසෙන අධිකාරො වෙදිතබ්බො. එවඤ්හි තදඤ්ඤනිවත්තනං කතං හොතීති. **“ඉමෙසඤ්හී”**තිආදි චතුධා පවත්තනස්ස සමත්ථනං, කාරණදස්සනං වා.

එවං අත්තසන්නියාතනාදීනි එකෙන පකාරෙන දස්සෙත්වා ඉදානි අපරෙහිපි පකාරෙහි දස්සෙතුං **“අපිචා”**තිආදි ආරද්ධං, එතෙන අත්තසන්නියාතනතප්පරායණතාදීනං චතුන්නං පරියායන්තරෙහිපි අත්තසන්නියාතනතප්පරායණතාදි කතමෙව හොති අත්ථස්ස අභින්නත්තා යථා තං ‘‘සික්ඛාපච්චක්ඛානඅභූතාරොචනානී’’ති දස්සෙති. **ජීවිතපරියන්තිකන්ති** භාවනපුංසකවචනං, යාවජීවං ගච්ඡාමීති අත්ථො. **මහාකස්සපො** කිර සයමෙව පබ්බජිතවෙසං ගහෙත්වා **මහාතිත්ථ**බ්‍රාහ්මණගාමතො නික්ඛමිත්වා ගච්ඡන්තො තිගාවුතමග්ගං පච්චුග්ගමනං කත්වා අන්තරා ච රාජගහං, අන්තරා ච නාළන්දං බහුපුත්තකනිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ එකකමෙව නිසින්නං භගවන්තං පස්සිත්වා ‘‘අයං භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො’’ති අජානන්තොයෙව ‘‘සත්ථාරඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං, භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍ය’’න්තිආදිනා (සං. නි. 2.154) සරණගමනමකාසි. තෙන වුත්තං **“මහාකස්සපස්ස සරණගමනං වියා”**ති. විත්ථාරො **කස්සපසංයුත්තට්ඨකථායං** (සං. නි. අට්ඨ. 2.2.154) ගහෙතබ්බො. තත්ථ **සත්ථාරඤ්චවතාහං පස්සෙය්‍යං, භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යන්ති** සචෙ අහං සත්ථාරං පස්සෙය්‍යං, ඉමං භගවන්තංයෙව පස්සෙය්‍යං. න හි මෙ ඉතො අඤ්ඤෙන සත්ථාරා භවිතුං සක්කා. **සුගතඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං, භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යන්ති** සචෙ අහං සම්මාපටිපත්තියා සුට්ඨු ගතත්තා සුගතං නාම පස්සෙය්‍යං, ඉමං භගවන්තංයෙව පස්සෙය්‍යං. න හි මෙ ඉතො අඤ්ඤෙන සුගතෙන භවිතුං සක්කා. **සම්මාසම්බුද්ධඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං, භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යන්ති** සචෙ අහං සම්මා සාමඤ්ච සච්චානි බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධං නාම පස්සෙය්‍යං, ඉමං භගවන්තංයෙව පස්සෙය්‍යං, න හි මෙ ඉතො අඤ්ඤෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන භවිතුං සක්කාති අයමෙත්ථ අට්ඨකථා. සබ්බත්ථ **ච**-සද්දො, **වත**-සද්දො ච පදපූරණමත්තං, චෙ-සද්දෙන වා භවිතබ්බං ‘‘සචෙ’’ති **අට්ඨකථායං** (සං. නි. අට්ඨ. 2.2.154) වුත්තත්තා. **වත**-සද්දො ච පස්සිතුකාමතාය එකංසත්ථං දීපෙතීතිපි යුජ්ජති.

“සො අහ”න්තිආදි **සුත්තනිපාතෙ ආළවකසුත්තෙ.** තත්ථ කිඤ්චාපි මග්ගෙනෙව තස්ස සරණගමනමාගතං, සොතාපන්නභාවදස්සනත්ථං, පන පසාදානුරූපදස්සනත්ථඤ්ච එවං වාචං භින්දතීති **තදට්ඨකථායං** (සු. නි. අට්ඨ. 1.181) වුත්තං. **ගාමා ගාමන්ති** අඤ්ඤස්මා දෙවගාමා අඤ්ඤං දෙවගාමං, දෙවතානං වා බුද්දකං, මහන්තඤ්ච ගාමන්තිපි අත්ථො. **පුරා පුරන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **ධම්මස්ස ච සුධම්මතන්ති** බුද්ධස්ස සුබුද්ධතං, ධම්මස්ස සුධම්මතං, සඞ්ඝස්ස සුප්පටිපන්නතඤ්ච අභිත්ථවිත්වාති සහ සමුච්චයෙන, පාඨසෙසෙන ච අත්ථො, සම්බුද්ධං නමස්සමානො ධම්මඝොසකො හුත්වා විචරිස්සාමීති වුත්තං හොති.

ආළවකාදීනන්ති ආදි-සද්දෙන සාතාගිරහෙමවතාදීනම්පි සඞ්ගහො. නනු ච එතෙ ආළවකාදයො අධිගතමග්ගත්තා මග්ගෙනෙව ආගතසරණගමනා, කස්මා තෙසං තප්පරායණතාසරණගමනං වුත්තන්ති? මග්ගෙනාගතසරණගමනෙහිපි තෙහි තප්පරායණතාකාරස්ස පවෙදිතත්තා. ‘‘සො අහං විචරිස්සාමි…පෙ…. සුධම්මතං, (සං. නි. 1.246; සු. නි. 194) තෙ මයං විචරිස්සාම, ගාමා ගාමං නගා නගං…පෙ…. සුධම්මත’’න්ති (සු. නි. 182) ච හි එතෙහි තප්පරායණතාකාරො පවෙදිතො. තස්මා සරණගමනවිසෙසමනපෙක්ඛිත්වා පවෙදනාකාරමත්තං උපදිසන්තෙන එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. **අථාති** ‘‘කථං ඛො බ්‍රාහ්මණො හොතී’’තිආදිනා පුට්ඨස්ස අට්ඨවිධපඤ්හස්ස ‘‘පුබ්බෙනිවාසං යො වෙදී’’තිආදිනා බ්‍යාකරණපරියොසානකාලෙ. ඉදඤ්හි **මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ බ්‍රහ්මායුසුත්තෙ** (ම. නි. 2.394) **පරිචුම්බතීති** පරිචුම්බති . **පරිසම්බාහතීති** පරිමජ්ජති. **එවම්පි පණිපාතො දට්ඨබ්බොති** එවම්පි පරමනිපච්චකාරෙන පණිපාතො දට්ඨබ්බො.

සො පනෙසාති පණිපාතො. **ඤාති…පෙ…. වසෙනාති** එත්ථ ඤාතිවසෙන, භයවසෙන, ආචරියවසෙන, දක්ඛිණෙය්‍යවසෙනාති පච්චෙකං යොජෙතබ්බං ද්වන්දපරතො සූයමානත්තා. තත්ථ **ඤාතිවසෙනාති** ඤාතිභාවවසෙන. භාවප්පධානනිද්දෙසො හි අයං, භාවලොපනිද්දෙසො වා තබ්භාවස්සෙව අධිප්පෙතත්තා. එවං සෙසෙසුපි පණිපාතපදෙන චෙතෙසං සම්බන්ධො තබ්බසෙන පණිපාතස්ස චතුබ්බිධත්තා. තෙනාහ **“දක්ඛිණෙය්‍යපණිපාතෙනා”**ති, දක්ඛිණෙය්‍යතාහෙතුකෙන පණිපාතෙනෙවාති අත්ථො. **ඉතරෙහීති** ඤාතිභාවාදිහෙතුකෙහි පණිපාතෙහි. **“සෙට්ඨවසෙනෙවා”**තිආදි තස්සෙවත්ථස්ස සමත්ථනං . ඉදානි ‘‘න ඉතරෙහී’’තිආදිනා වුත්තමෙව අත්ථත්තයං යථාක්කමං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **“තස්මා”**තිආදි වුත්තං. **“සාකියො වා”**ති පිතුපක්ඛතො ඤාතිකුලදස්සනං, **“කොලියො වා”**ති පන මාතුපක්ඛතො. **වන්දතීති** පණිපාතස්ස උපලක්ඛණවචනං. **රාජපූජිතොති** රාජූහි, රාජූනං වා පූජිතො යථා ‘‘ගාමපූජිතො’’ති. පූජාවචනපයොගෙ හි කත්තරි සාමිවචනමිච්ඡන්ති සද්දවිදූ. **භගවතොති** බොධිසත්තභූතස්ස, බුද්ධභූතස්ස වා භගවතො. **උග්ගහිතන්ති** සික්ඛිතසිප්පං.

“චතුධා”තිආදි **සිඞ්ගාලොවාදසුත්තෙ** (දී. නි. 3.265) **සරමාවසන්ති** ඝරෙ වසන්තො, කම්මප්පවචනීයයොගතො චෙත්ථ භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං. **කම්මං පයොජයෙති** කසිවාණිජ්ජාදිකම්මං පයොජෙය්‍ය. කුලානඤ්හි න සබ්බකාලං එකසදිසං වත්තති, කදාචි රාජාදිවසෙන ආපදාපි උප්පජ්ජති, තස්මා ‘‘ආපදාසු උප්පන්නාසු භවිස්සතී’’ති එවං මනසි කත්වා නිධාපෙය්‍යාති ආහ **“ආපදාසු භවිස්සතී”**ති. ඉමෙසු පන චතූසු කොට්ඨාසෙසු ‘‘එකෙන භොගෙ

භුඤ්ජෙය්‍යා''ති වුත්තකොට්ඨාසතොයෙව ගහෙත්වා භික්ඛූනම්පි කපණද්ධිකාදීනම්පි දානං දාතබ්බං, පෙසකාරනහාපිතකාදීනම්පි වෙතනං දාතබ්බන්ති අයං භොගපරිග්ගහණානුසාසනී, එවරූපං අනුසාසනිං උග්ගහෙත්වාති අත්ථො. ඉදඤ්හි දිට්ඨධම්මිකංයෙව සන්ධාය වදති, සම්පරායිකං, පන නිය්‍යානිකං වා අනුසාසනිං පච්චාසිසන්තොපි දක්ඛිණෙය්‍යපණිපාතමෙව කරොති නාමාති දට්ඨබ්බං. **''යො පනා''**තිආදි ''සෙට්ඨවසෙනෙව…පෙ. … ගණ්හාති''ති වුත්තස්සත්ථස්ස විත්ථාරවචනං.

''එව''න්තිආදි පන ''සෙට්ඨවසෙන ච භිජ්ජතී''ති වුත්තස්ස බ්‍යතිරෙකදස්සනං. අත්ථවසා ලිඞ්ගවිභත්තිවිපරිණාමොති කත්වා ගහිතසරණාය උපාසිකාය වාතිපි යොජෙතබ්බං. එවමීදිසෙසු. **පබ්බජිතම්පීති පි-**සද්දො සම්භාවනත්ථොති වුත්තං **''පගෙව අපබ්බජිත''**න්ති. **සරණගමනං න භිජ්ජති** සෙට්ඨවසෙන අවන්දිතත්තා. **තථාති** අනුකඩ්ඪනත්ථෙ නිපාතො ''සරණගමනං න භිජ්ජතී''ති. **රට්ඨපූජිතත්තාති** රට්ඨෙ, රට්ඨවාසීනං වා පූජිතත්තා. තයිදං භයවසෙන වන්දිතබ්බභාවස්සෙව සමත්ථනං, න තු අභෙදස්ස කාරණදස්සනං, තස්ස පන කාරණං සෙට්ඨවසෙන අවන්දිතත්තාති වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හි ''සෙට්ඨවසෙන ච භිජ්ජතී''ති. **සෙට්ඨවසෙනාති** ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යතාය සෙට්ඨභාවවසෙනාති අත්ථො. තෙනාහ ''අයං ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යොති වන්දතී''ති. **තිත්ථියම්පි වන්දතො න භිජ්ජති,** පගෙව ඉතරං. **සරණගමනප්පභෙදොති** සරණගමනවිභාගො, තබ්බිභාගසම්බන්ධතො චෙත්ථ සක්කා අභෙදොපි සුඛෙන දස්සෙතුන්ති අභෙදදස්සනං කතං.

අරියමග්ගො එව ලොකුත්තරසරණගමනන්ති චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි විපාකඵලභාවෙන වුත්තානි. **සබ්බදුක්ඛක්ඛයොති** සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස අනුප්පාදනිරොධො නිබ්බානං. එත්ථ ච කම්මසදිසං **විපාකඵලං,** තබ්බිපරීතං **ආනිසංසඵල**න්ති දට්ඨබ්බං. යථා හි සාලිබීජාදීනං ඵලානි තංසදිසානි විපක්කානි නාම හොන්ති, විපාකනිරුත්තිඤ්ච ලභන්ති, න මූලඞ්කුරපත්තක්ඛන්ධනාළානි, එවං කුසලාකුසලානං ඵලානි අරූපධම්මභාවෙන, සාරම්මණභාවෙන ච සදිසානි විපක්කානි නාම හොන්ති, විපාකනිරුත්තිඤ්ච ලභන්ති, න තදඤ්ඤානි කම්මනිබ්බත්තානිපි කම්මඅසදිසානි, තානි පන ආනිසංසානි නාම හොන්ති, ආනිසංසනිරුත්තිමත්තඤ්ච ලභන්තීති. **''වුත්තඤ්හෙත''**න්තිආදිනා **ධම්මපදෙ අග්ගිදත්තබ්‍රාහ්මණවත්ථුපාළි**මාහරිත්වා දස්සෙති.

යො චාති එත්ථ **ච-**සද්දො බ්‍යතිරෙකෙ, යො පනාති අත්ථො. තත්‍රායමධිප්පායො – බ්‍යතිරෙකත්ථදීපනෙ යදි ''බහුං වෙ සරණං යන්ති, පබ්බතානි වනානි චා''තිආදිනා (ධ. ප. 188) වුත්තං ඛෙමං සරණං න හොති, න උත්තමං සරණං, එතඤ්ච සරණමාගම්ම සබ්බදුක්ඛා න පමුච්චති, එවං සති කිං නාම වත්ථු ඛෙමං සරණං හොති, උත්තමං සරණං, කිං නාම වත්ථුං සරණමාගම්ම සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතීති චෙ?

> යො ච බුද්ධඤ්ච ධම්මඤ්ච, සඞ්ඝඤ්ච සරණං ගතො…පෙ.…
> එතං ඛො සරණං ඛෙමං, එතං සරණමුත්තමං;
> එතං සරණමාගම්ම, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතීති. (ධ. ප. 190-92);

එවමීදිසෙසු. ලොකියස්ස සරණගමනස්ස අඤ්ඤතිත්ථියාවන්දනාදිනා කුප්පනතො, චලනතො ච අකුප්පං අචලං ලොකුත්තරමෙව සරණගමනං පකාසෙතුං **''චත්තාරි අරියසච්චානි, සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතී''**ති වුත්තං. වාචාසිලිට්ඨත්ථඤ්චෙත්ථ සම්මාසද්දස්ස රස්සත්තං. **''දුක්ඛ''**න්තිආදි ''චත්තාරි අරියසච්චානී''ති වුත්තස්ස සරූපදස්සනං. **දුක්ඛස්ස ච අතික්කම**න්ති දුක්ඛනිරොධං. **දුක්ඛූපසමගාමිනන්ති** දුක්ඛනිරොධගාමිං. **''එත''**න්ති ''චත්තාරි…පෙ.… පස්සතී''ති (ධ. ප. 190) එවං වුත්තං ලොකුත්තරසරණගමනසඞ්ඛාතං අරියසච්චදස්සනං. **ඛො-**සද්දො අවධාරණත්ථො පදත්තයෙපි යොජෙතබ්බො.

නිච්චතො අනුපගමනාදිවසෙනාති ''නිච්ච''න්ති අග්ගහණාදිවසෙන, ඉතිනා නිද්දිසිතබ්බෙහි තො-සද්දම්පිච්ඡන්ති සද්දවිදූ. **''වුත්තඤ්හෙත''**න්තිආදිනා **ඤාණවිභඞ්ගාදීසු** (ම. නි. 3.126; අ. නි. 1.268) ආගතං පාළිං සාධකභාවෙන ආහරති. **අට්ඨානන්ති** ජනකහෙතුපටික්ඛෙපො. **අනවකාසොති** පච්චයහෙතුපටික්ඛෙපො. උභයෙනාපි කාරණමෙව පටික්ඛිපති. **යන්ති** යෙන කාරණෙන. **දිට්ඨිසම්පන්නොති** මග්ගදිට්ඨියා සම්පන්නො සොතාපන්නො. **කඤ්චි සඞ්ඛාරන්ති** චතුභූමකෙසු සඞ්ඛතසඞ්ඛාරෙසු එකම්පි සඞ්ඛාරං. **නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍යාති** ''නිච්චො''ති ගණ්හෙය්‍ය. **සුඛතො උපගච්ඡෙය්‍යාති** ''එකන්තසුඛී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති (දී. නි. 1.76) එවං අත්තදිට්ඨිවසෙන ''සුඛො''ති ගණ්හෙය්‍ය, දිට්ඨිවිප්පයුත්තචිත්තෙන පන අරියසාවකො පරිළාහවූපසමත්ථං මත්තහත්ථිපරිත්තාසිතො චොක්ඛබ්‍රාහ්මණො විය උක්කාරභූමිං කඤ්චි සඞ්ඛාරං සුඛතො උපගච්ඡති. අත්තවාරෙ කසිණාදිපණ්ණත්තිසඞ්ගහණත්ථං ''සඞ්ඛාර''න්ති අවත්වා **''ධම්ම''**න්ති වුත්තං. යථාහ **පරිවාරෙ** –

> ''අනිච්චා සබ්බෙ සඞ්ඛාරා, දුක්ඛානත්තා ච සඞ්ඛතා;
> නිබ්බානඤ්චෙව පඤ්ඤත්ති, අනත්තා ඉති නිච්ඡයා''ති. (පරි. 257);

ඉමෙසු පන තීසුපි වාරෙසු අරියසාවකස්ස චතුභූමකවසෙනෙව පරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො, තෙභූමකවසෙනෙව වා. යං යඤ්හි පුථුජ්ජනො ''නිච්චං සුඛං අත්තා''ති ගාහං ගණ්හාති, තං තං අරියසාවකො ''අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා''ති ගණ්හන්තො ගාහං විනිවෙඨෙති.

''මාතර''න්තිආදීසු ජනිකා **මාතා,** ජනකො **පිතා,** මනුස්සභූතො ඛීණාසවො **අරහා**ති අධිප්පෙතො. කිං පන අරියසාවකො තෙහි අඤ්ඤම්පි පාණං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යාති? එතම්පි අට්ඨානමෙව. චක්කවත්තිරජ්ජසකජීවිතහෙතුපි හි සො තං ජීවිතා න වොරොපෙය්‍ය, තථාපි පුථුජ්ජනභාවස්ස මහාසාවජ්ජතාදස්සනත්ථං අරියභාවස්ස ච බලවතාපකාසනත්ථං එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. **පදුට්ඨචිත්තො**ති වධකචිත්තෙන පදූසනචිත්තො, පදූසිතචිත්තො වා. **ලොහිතං උප්පාදෙය්‍යා**ති ජීවමානකසරීරෙ ඛුද්දකමක්ඛිකාය පිවනමත්තම්පි ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය. **සඞ්ඝං භින්දෙය්‍යා**ති සමානසංවාසකං සමානසීමායං ඨිතං සඞ්ඝං පඤ්චහි කාරණෙහි භින්දෙය්‍ය, වුත්තඤ්හෙතං ''පඤ්චහුපාලි ආකාරෙහි සඞ්ඝො භිජ්ජති කම්මෙන, උද්දෙසෙන, වොහරන්තො, අනුස්සාවනෙන, සලාකග්ගාහෙනා''ති (පරි. 458) **අඤ්ඤං සත්ථාරන්**ති ඉතො අඤ්ඤං තිත්ථකරං ''අයං මෙ සත්ථා''ති එවං ගණ්හෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතීති අත්ථො. **භවසම්පදා**ති සුගතිභවෙන සම්පදා, ඉදං විපාකඵලං. **භොගසම්පදා**ති මනුස්සභොගදෙවභොගෙහි සම්පදා, ඉදං පන ආනිසංසඵලං. **''වුත්තඤ්හෙත''**න්තිආදිනා **දෙවතාසංයුත්තාදිපාළිං** (සං. නි. 1.37) සාධකභාවෙන දස්සෙති.

ගතා සෙති එත්ථ **සෙ**-ඉති නිපාතමත්තං. **න තෙ ගමිස්සන්ති අපායභූමි**න්ති තෙ බුද්ධං සරණං ගතා තන්නිමිත්තං අපායං න ගමිස්සන්ති. **මානුසන්**ති ච ගාථාබන්ධවසෙන විසඤ්ඤොගනිද්දෙසො, මනුස්සෙසු ජාතන්ති අත්ථො. **දෙවකායන්**ති දෙවසඞ්ඝං, දෙවපුරං වා ''දෙවානං කායො සමූහො එත්ථා''ති කත්වා.

''අපරම්පී''තිආදිනා සළායතනවග්ගෙ **මොග්ගල්ලානසංයුත්තෙ** (සං. නි. 4.341) ආගතං අඤ්ඤම්පි ඵලමාහ, අපරම්පි ඵලං **මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙන** වුත්තන්ති අත්ථො. **අඤ්ඤෙ දෙවෙ**ති අසරණඞ්ගතෙ දෙවෙ. **දසහි ඨානෙහී**ති දසහි කාරණෙහි. **''දිබ්බෙනා''**තිආදි තස්සරූපදස්සනං. **අධිගණ්හන්තී**ති අභිභවන්ති අතික්කමිත්වා තිට්ඨන්ති. **''එස නයො''**ති ඉමිනා ''සාධු ඛො දෙවානමින්ද ධම්මසරණගමනං හොතී''ති (සං. නි. 4.341) සුත්තපදං අතිදිසති. **වෙලාමසුත්තං** නාම **අඞ්ගුත්තරනිකායෙ** නවනිපාතෙ ජාතිගොත්තරූපභොගසද්ධාපඤ්ඤාදීහි මරියාදවෙලාතික්කන්තෙහි උළාරෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතත්තා **වෙලාම**නාමකස්ස බොධිසත්තභූතස්ස චතුරාසීතිසහස්සරාජූනං ආචරියබ්‍රාහ්මණස්ස දානකථාපටිසඤ්ඤුත්තං සුත්තං (අ. නි. 9.20) තත්ථ හි කරීසස්ස චතුත්ථභාගප්පමාණානං චතුරාසීතිසහස්සසඞ්ඛ්‍යානං සුවණ්ණපාතිරූපියපාතිකංසපාතීනං යථාක්කමං රූපියසුවණ්ණහිරඤ්ඤපූරානං, සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතානං, චතුරාසීතියා හත්ථිසහස්සානං චතුරාසීතියා අස්සසහස්සානං, චතුරාසීතියා රථසහස්සානං, චතුරාසීතියා ධෙනුසහස්සානං, චතුරාසීතියා කඤ්ඤාසහස්සානං, චතුරාසීතියා පල්ලඞ්කසහස්සානං, චතුරාසීතියා වත්ථකොටිසහස්සානං, අපරිමාණස්ස ච ඛජ්ජභොජ්ජාදිභෙදස්ස ආහාරස්ස පරිච්චජනවසෙන සත්තමාසාධිකානි සත්තසංවච්ඡරානි නිරන්තරං පවත්තවෙලාමමහාදානතො එකස්ස සොතාපන්නස්ස දින්නදානං මහප්ඵලතරං, තතො සතංසොතාපන්නානං දින්නදානතො එකස්ස සකදාගාමිනො, තතො එකස්ස අනාගාමිනො, තතො එකස්ස අරහතො, තතො එකස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස, තතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස, තතො බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස දින්නදානං මහප්ඵලතරං, තතො චාතුද්දිසං සඞ්ඝං උද්දිස්ස විහාරකරණං, තතො සරණගමනං මහප්ඵලතරන්ති අයමත්ථො පකාසිතො. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''යං ගහපති වෙලාමො බ්‍රාහ්මණො දානං අදාසි මහාදානං, යො චෙකං දිට්ඨිසම්පන්නං භොජෙය්‍ය, ඉදං තතො මහප්ඵලතරං, යො ච සතං දිට්ඨිසම්පන්නානං භොජෙය්‍ය, යො චෙකං සකදාගාමිං භොජෙය්‍ය, ඉදං තතො මහප්ඵලතර''න්තිආදි (අ. නි. 9.20).

ඉමිනා ච උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතො ලොකුත්තරස්සෙව සරණගමනස්ස ඵලං දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. තථා හි **වෙලාමසුත්තට්ඨකථායං** වුත්තං ''සරණං ගච්ඡෙය්‍යාති එත්ථ මග්ගෙනාගතං අනිවත්තනසරණං අධිප්පෙතං, අපරෙ පනාහු 'අත්තානං නිය්‍යාතෙත්වා දින්නත්තා සරණගමනං තතො මහප්ඵලතර'න්ති වුත්ත''න්ති (අ. නි. අට්ඨ. 3.9.20) **කූටදන්තසුත්තට්ඨකථායං** පන වක්ඛති ''යස්මා ච සරණගමනං නාම තිණ්ණං රතනානං ජීවිතපරිච්චාගමයං පුඤ්ඤකම්මං සග්ගසම්පත්තිං දෙති, තස්මා මහප්ඵලතරඤ්ච මහානිසංසතරඤ්චාති වෙදිතබ්බ''න්ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.350, 351) ඉමිනා පන නයෙන ලොකියස්සාපි සරණගමනස්ස ඵලං ඉධ දස්සිතමෙවාති ගහෙතබ්බං. **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙනපි** (දී. නි. ටී. 1.250) හි අයමෙවත්ථො ඉච්ඡිතොති විඤ්ඤායති ඉධ චෙව අඤ්ඤාසු ච **මජ්ඣිමාගමටීකාදීසු** අවිසෙසතොයෙව වුත්තත්තා, **ආචරියසාරිපුත්තත්ථෙරෙනාපි** අයමත්ථො අභිමතො සියා **සාරත්ථදීපනියං,** (සාරත්ථ. ටී. වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා.15) **අඞ්ගුත්තරටීකායඤ්ච** තදුභයසාධාරණවචනතො. අපරෙ පන වදන්ති **''කූටදන්තසුත්තට්ඨකථායම්පි** (දී. නි. ටී. 1.249) ලොකුත්තරස්සෙව සරණගමනස්ස ඵලං වුත්ත''න්ති, තදයුත්තමෙව තථා අවුත්තත්තා. ''යස්මා...පෙ.... දෙතී''ති හි තදුභයසාධාරණකාරණවසෙන තදුභයස්සාපි ඵලං තත්ථ වුත්තන්ති. **වෙලාමසුත්තාදීනන්**ති එත්ථ **ආදි**සද්දෙන (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90) **අග්ගප්පසාදසුත්තඡත්තමාණවකවිමානාදීනං** (වි. ව. 886 ආදයො) සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

අඤ්ඤාණං නාම වත්ථුත්තයස්ස ගුණානමජානනං තත්ථ සම්මොහො. **සංසයො** නාම ''බුද්ධො නු ඛො, න නු ඛො''තිආදිනා (දී. නි. අට්ඨ. 2.216) විචිකිච්ඡා. **මිච්ඡාඤාණං** නාම වත්ථුත්තයස්ස ගුණානං අගුණභාවපරිකප්පනෙන විපරීතග්ගාහො. **ආදි**සද්දෙන අනාදරාගාරවාදීනං සඞ්ගහො. **සංකිලිස්සතී**ති සංකිලිට්ඨං මලීනං භවති. **න මහාජුතිකන්**තිආදිපි සංකිලෙසපරියායො එව. තත්ථ **න මහාජුතිකන්**ති න මහුජ්ජලං, අපරිසුද්ධං අපරියොදාතන්ති අත්ථො. **න මහාවිප්ඵාරන්**ති න මහානුභාවං, අපණීතං අනුළාරන්ති අත්ථො. **සාවජ්ජො**ති තණ්හාදිට්ඨාදිවසෙන සදොසො. තදෙව ඵලවසෙන විභාවෙතුං **''අනිට්ඨඵලො''**ති වුත්තං, සාවජ්ජත්තා අකන්තිඵලො හොතීති අත්ථො.

ලොකියසරණගමනං සික්ඛාසමාදානං විය අගහිතකාලපරිච්ඡෙදං ජීවිතපරියන්තමෙව හොති, තස්මා තස්ස ඛන්ධභෙදෙන භෙදො, සො ච තණ්හාදිට්ඨාදිවිරහිතත්තා අදොසොති ආහ **"අනවජ්ජො කාලකිරියාය හොතී"**ති. **සොති** අනවජ්ජො සරණගමනභෙදො. සතිපි අනවජ්ජත්තෙ ඉට්ඨඵලොපි න හොති, පගෙව අනිට්ඨඵලො අවිපාකත්තා. න හි තං අකුසලං හොති, අථ ඛො භෙදනමත්තන්ති අධිප්පායො. **භවන්තරෙපීති** අඤ්ඤස්මිම්පි භවෙ.

ධරසද්දස්ස ද්විකම්මිකත්තා ''උපාසක''න්ති ඉදම්පි කම්මමෙව, තඤ්ච ඛො ආකාරට්ඨානෙති අත්ථමත්තං දස්සෙතුං **"උපාසකො අයන්ති එවං ධාරෙතූ"**ති වුත්තං. **ධාරෙතූති** ච උපධාරෙතූති අත්ථො. උපධාරණඤ්චෙත්ථ ජානනමෙවාති දස්සෙති **"ජානාතූ"**ති ඉමිනා. **උපාසකවිධිකොසල්ලත්ථ**න්ති උපාසකභාවවිධානකොසල්ලත්ථං. **කො උපාසකොති** සරූපපුච්ඡා, කිං ලක්ඛණො උපාසකො නාමාති වුත්තං හොති. **කස්මාති** හෙතුපුච්ඡා, කෙන පවත්තිනිමිත්තෙන උපාසකසද්දො තස්මිං පුග්ගලෙ නිරුළ්හොති අධිප්පායො. තෙනාහ **"කස්මා උපාසකොති වුච්චතී"**ති. සද්දස්ස හි අභිධෙය්‍යෙ පවත්තිනිමිත්තමෙව තදත්ථස්ස තබ්භාවකාරණං. **කිමස්ස සීලන්ති** වතසමාදානපුච්ඡා, කීදිසං අස්ස උපාසකස්ස සීලං, කිත්තකෙන වතසමාදානෙනායං සීලසම්පන්නො නාම හොතීති අත්ථො. **කො ආජීවොති** කම්මසමාදානපුච්ඡා, කො අස්ස සම්මාආජීවො, කෙන කම්මසමාදානෙන අස්ස ආජීවො සම්භවතීති පුච්ඡති, සො පන මිච්ඡාජීවස්ස පරිවජ්ජනෙන හොතීති මිච්ඡාජීවොපි විභජීයති. **කා විපත්තීති** තදුභයෙසං විප්පටිපත්තිපුච්ඡා, කා අස්ස උපාසකස්ස සීලස්ස, ආජීවස්ස ච විපත්තීති අත්ථො. සාමඤ්ඤනිද්දිට්ඨෙ හි සති අනන්තරස්සෙව විධි වා පටිසෙධො වාති අනන්තරස්ස ගහණං. **කා සම්පත්තීති** තදුභයෙසමෙව සම්මාපටිපත්තිපුච්ඡා, කා අස්ස උපාසකස්ස සීලස්ස, ආජීවස්ස ච සම්පත්තීති වුත්තනයෙන අත්ථො. සරූපවචනත්ථාදිසඞ්ඛාතෙන පකාරෙන කිරතීති **පකිණ්ණං,** තදෙව **පකිණ්ණකං,** අනෙකාකාරෙන පවත්තං අත්ථවිනිච්ඡයන්ති අත්ථො.

යො කොචීති ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදීසු යො කොචි, ඉමිනා පදෙන අකාරණමෙත්ථ ජාතිආදිවිසෙසොති දස්සෙති, **"සරණගතො"**ති ඉමිනා පන සරණගමනමෙවෙත්ථ පමාණන්ති. **"ගහට්ඨො"**ති ච ඉමිනා ආගාරිකෙස්වෙව උපාසකසද්දො නිරුළ්හො, න පබ්බජ්ජූපගතෙසූති. තමත්ථං මහාවග්ගසංයුත්තෙ **මහානාමසුත්තෙන** (සං. නි. 5.1033) සාධෙන්තො **"වුත්තඤ්හෙත"**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **යතොති** බුද්ධාදිසරණගමනතො. **මහානාමාති** අත්තනො චූළපිතුනො සුක්කොදනස්ස පුත්තං මහානාමං නාම සක්‍යරාජානං භගවා ආලපති. **එත්තාවතාති** එත්තකෙන බුද්ධාදිසරණගමනෙන උපාසකො නාම හොති, න ජාතිආදීහි කාරණෙහීති අධිප්පායො. කාමඤ්ච තපුස්සභල්ලිකානං විය ද්වෙවාචිකඋපාසකභාවොපි අත්ථි, සො පන තදා වත්ථුත්තයාභාවතො කදාචියෙව හොතීති සබ්බදා පවත්තං තෙවාචිකඋපාසකභාවං දස්සෙතුං ''සරණගතො''ති වුත්තං. තෙපි හි පච්ඡා තිසරණගතා එව, න චෙත්ථ සම්භවති අඤ්ඤං පටික්ඛිපිත්වා එකං වා ද්වෙ වා සරණගතො උපාසකො නාමාති ඉමමත්ථම්පි ඤාපෙතුං එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

උපාසනතොති තෙනෙව සරණගමනෙන, තත්ථ ච සක්කච්චකාරිතාය ගාරවබහුමානාදියොගෙන පයිරුපාසනතො, ඉමිනා කත්වත්ථං දස්සෙති. තෙනාහ **"සො හී"**තිආදි.

වෙරමණියොති එත්ථ වෙරං වුච්චති පාණාතිපාතාදිදුස්සීල්‍යං, තස්ස මණනතො හනනතො විනාසනතො වෙරමණියො නාම, පඤ්ච විරතියො විරතිපධානත්තා තස්ස සීලස්ස. තථා හි උදාහටෙ **මහානාමසුත්තෙ** වුත්තං **"පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොතී"**තිආදි (සං. නි. 5.1033) **"යථාහා"**තිආදිනා සාධකං, සරූපඤ්ච දස්සෙති යථා තං උය්‍යානපාලස්ස එකෙනෙව උදකපතිට්ඨානපයොගෙන අම්බසෙචනං, ගරුසිනානඤ්ච. යථාහ **අම්බවිමානෙ** (වි. ව. 1151 ආදයො) –

> ''අම්බො ච සිත්තො සමණො ච න්හාපිතො,
> මයා ච පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පකං;
> ඉති සො පීතියා කායං, සබ්බං ඵරති අත්තනො''ති.
> [''අම්බො ච සිඤ්චතො ආසි, සමණො ච නහාපිතො;
> බහුඤ්ච පුඤ්ඤං පසුතං, අහො සඵලං ජීවිත''න්ති. (ඉධ ටීකායං මූලපාඨො)]

එවමීදිසෙසු. **එත්තාවතාති** එත්තකෙන පඤ්චවෙරවිරතිමත්තෙන.

මිච්ඡාවණිජ්ජාති අයුත්තවණිජ්ජා, න සම්මාවණිජ්ජා, අසාරුප්පවණිජ්ජකම්මානීති අත්ථො. **පහායාති** අකරණෙනෙව පජහිත්වා. **ධම්මෙනාති** ධම්මතො අනපෙතෙන, තෙන මිච්ඡාවණිජ්ජකම්මෙන ආජීවනතො අඤ්ඤම්පි අධම්මිකං ආජීවනං පටික්ඛිපති. **සමෙනාති** අවිසමෙන, තෙන කායවිසමාදිදුච්චරිතං වජ්ජෙත්වා කායසමාදිනා සුචරිතෙන ආජීවනං දස්සෙති. **"වුත්තඤ්හෙත"**න්තිආදිනා **පඤ්චඞ්ගුත්තරපාළිං**ආහරිත්වා සාධකං, සරූපඤ්ච දස්සෙති. වාණිජානං අයන්ති **වණිජ්ජා,** යස්ස කස්සචි වික්කයො, ඉත්ථිලිඞ්ගපදමෙතං. **සත්ථවණිජ්ජාති** ආවුධභණ්ඩං කත්වා වා කාරෙත්වා වා යථාකතං පටිලභිත්වා වා තස්ස වික්කයො. **සත්තවණිජ්ජාති** මනුස්සවික්කයො. **මංසවණිජ්ජාති** සූනකාරාදයො විය මිගසූකරාදිකෙ පොසෙත්වා මංසං සම්පාදෙත්වා වික්කයො. **මජ්ජවණිජ්ජාති** යං කිඤ්චි මජ්ජං යොජෙත්වා තස්ස වික්කයො. **විසවණිජ්ජාති** විසං යොජෙත්වා, සඞ්ගහෙත්වා වා තස්ස වික්කයො. තත්ථ

සත්ථවණිජ්ජා පරොපපරොධනිමිත්තතාය **අකරණීයා**ති වුත්තා, සත්තවණිජ්ජා අභුජිස්සභාවකරණතො, මංසවණිජ්ජා වධහෙතුතො, මජ්ජවණිජ්ජා පමාදට්ඨානතො, විසවණිජ්ජා පරූපඝාතකාරණතො.

තස්සෙවාති යථාවුත්තස්ස පඤ්චවෙරමණිලක්ඛණස්ස සීලස්ස චෙව පඤ්චමිච්ඡාවණිජ්ජාදිප්පහානලක්ඛණස්ස ආජීවස්ස ච පටිනිද්දෙසො. **විපත්තී**ති භෙදො, පකොපො ච . එවං සීලආජීවවිපත්තිවසෙන උපාසකස්ස විපත්තිං දස්සෙත්වා අස්සද්ධියාදිවසෙනපි දස්සෙන්තො **"අපිචා"**තිආදිමාහ. **යායා**ති අස්සද්ධියාදිවිප්පටිපත්තියා. **චණ්ඩාලො**ති නීචධම්මජාතිකට්ඨෙන උපාසකචණ්ඩාලො. **මල**න්ති මලිනට්ඨෙන උපාසකමලං. **පතිකිට්ඨො**ති ලාමකට්ඨෙන උපාසකනිහීනො. **සාපිස්සා**ති සාපි අස්සද්ධියාදිවිප්පටිපත්ති අස්ස උපාසකස්ස විපත්තීති වෙදිතබ්බා. කා පනායන්ති වුත්තං **"තෙ චා"**තිආදි. උපාසකචණ්ඩාලසුත්තං, (අ. නි. 5.175) උපාසකරතනසුත්තඤ්ච පඤ්චඞ්ගුත්තරෙ. තත්ථ බුද්ධාදීසු, කම්මකම්මඵලෙසු ච සද්ධාවිපරියායො මිච්ඡාවිමොක්ඛො අස්සද්ධියං, තෙන සමන්නාගතො **අස්සද්ධො.** යථාවුත්තසීලවිපත්තිආජීවවිපත්තිවසෙන **දුස්සීලො.** ''ඉමිනා දිට්ඨාදිනා ඉදං නාම මඞ්ගලං හොතී''ති එවං බාලජනපරිකප්පිතෙන කොතූහලසඞ්ඛාතෙන දිට්ඨසුතමුතමඞ්ගලෙන සමන්නාගතො **කොතූහලමඞ්ගලිකො. මඞ්ගලං පච්චෙතී**ති දිට්ඨමඞ්ගලාදිභෙදං මඞ්ගලමෙව පත්තියායති **නො කම්ම**න්ති කම්මස්සකතං නො පත්තියායති. **ඉතො ච බහිද්ධා**ති ඉතො සබ්බඤ්ඤුබුද්ධසාසනතො බහිද්ධා බාහිරකසමයෙ. ච-සද්දො අට්ඨානපයුත්තො, සබ්බත්ථ ''අස්සද්ධො''තිආදීසු යොජෙතබ්බො. **දක්ඛිණෙය්‍යං පරියෙසතී**ති දුප්පටිපන්නං දක්ඛිණාරහසඤ්ඤී ගවෙසති. **තත්ථා**ති බහිද්ධා බාහිරකසමයෙ. **පුබ්බකාරං කරොතී**ති පඨමතරං දානමානනාදිකං කුසලකිරියං කරොති, බාහිරකසමයෙ පඨමතරං කුසලකිරියං කත්වා පච්ඡා සාසනෙ කරොතීති වුත්තං හොතීති . **තත්ථා**ති වා තෙසං බාහිරකානං තිත්ථියානන්තිපි වදන්ති. එත්ථ ච දක්ඛිණෙය්‍යපරියෙසනපුබ්බකාරෙ එකං කත්වා පඤ්ච ධම්මා වෙදිතබ්බා.

අස්සාති උපාසකස්ස. **සීලසම්පදා**ති යථාවුත්තෙන පඤ්චවෙරමණිලක්ඛණෙන සීලෙන සම්පදා. **ආජීවසම්පදා**ති පඤ්චමිච්ඡාවණිජ්ජාදිප්පහානලක්ඛණෙන ආජීවෙන සම්පදා. එවං සීලසම්පදාආජීවසම්පදාවසෙන උපාසකස්ස සම්පත්තිං දස්සෙත්වා සද්ධාදිවසෙනපි දස්සෙන්තො **"යෙ චස්සා"**තිආදිමාහ. යෙ ච පඤ්ච ධම්මා, තෙපි අස්ස සම්පත්තීති යොජනා. **ධම්මෙහී**ති ගුණෙහි. චතුන්නං පරිසානං රතිජනනට්ඨෙන උපාසකොව රතනං **උපාසකරතනං.** ගුණසොභාකිත්තිසද්දසුගන්ධතාදීහි උපාසකොව පදුමං **උපාසකපදුමං.** තථා **උපාසකපුණ්ඩරීකං.** සෙසං විපත්තියං වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බං.

නිගණ්ඨීනන්ති නිගණ්ඨසමණීනං. **ආදිම්හී**ති පඨමත්ථෙ. **උච්ඡග්ග**න්ති උච්ඡුඅග්ගං උච්ඡුකොටි. තථා **වෙළග්ග**න්ති එත්ථාපි. **කොටිය**න්ති පරියන්තකොටියං, පරියන්තත්ථෙති අත්ථො. **අම්බිලග්ග**න්ති අම්බිලකොට්ඨාසං. තථා **තිත්තකග්ග**න්ති එත්ථාපි. **විහාරග්ගෙනා**ති ඔවරකකොට්ඨාසෙන ''ඉමස්මිං ගබ්භෙ වසන්තානං ඉදං නාම ඵලං පාපුණාතී''තිආදිනා තංතංවසනට්ඨානකොට්ඨාසෙනාති අත්ථො . **පරිවෙණග්ගෙනා**ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **අග්ගෙ**ති එත්ථ උපයොගවචනස්ස එකාරාදෙසො, වචනවිපල්ලාසො වා, කත්වා-සද්දො ච සෙසොති වුත්තං **"ආදිං කත්වා"**ති. භාවත්ථෙ තා-සද්දොති දස්සෙති **"අජ්ජභාව"**න්ති ඉමිනා, අජ්ජභාවො ච නාම තස්මිං ධම්මස්සවනසමයෙ ධරමානකතාපාපුණකභාවො. තදා හි තං නිස්සයවසෙන ධරමානතං නිමිත්තං කත්වා තංදිවසනිස්සිතඅරුණුග්ගමනතො පට්ඨාය යාව පුන අරුණුග්ගමනා එත්ථන්තරෙ අජ්ජසද්දො පවත්තති, තස්මා තස්මිං සමයෙ ධරමානකතාසඞ්ඛාතං අජ්ජභාවං ආදිං කත්වාති අත්ථො දට්ඨබ්බො. **අජ්ජත**න්ති වා අජ්ජඉච්චෙව අත්ථො තා-සද්දස්ස සකත්ථවුත්තිතො යථා ''දෙවතා''ති, අයං ආචරියානං මති. එවං පඨමක්ඛරෙන දිස්සමානපාඨානුරූපං අත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි තතියක්ඛරෙන දිස්සමානපාඨානුරූපං අත්ථං දස්සෙතුං **"අජ්ජදග්ගෙති වා පාඨො"**තිආදි වුත්තං. ආගමමත්තත්තා **දකාරො පදසන්ධිකරො. අජ්ජා**ති හි නෙපාතිකමිදං පදං. තෙනාහ **"අජ්ජ අග්ගන්ති අත්ථො"**ති.

"පාණො"ති ඉදං පරමත්ථතො ජීවිතින්ද්‍රියෙ එව, **"පාණුපෙත"**න්ති ච කරණත්ථෙනෙව සමාසොති ඤාපෙතුං **"යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති, තාව උපෙත"**න්ති ආහ. උපෙති උපගච්ඡතීති හි **උපෙතො,** පාණෙහි කරණභූතෙහි උපෙතො **පාණුපෙතො**ති අත්ථො ආචරියෙහි අභිමතො. ඉමිනා ච ''පාණුපෙතන්ති ඉදං පදං තස්ස සරණගමනස්ස ආපාණකොටිකතාදස්සන''න්ති ඉමමත්ථං විභාවෙති. ''පාණුපෙත''න්ති හි ඉමිනා යාව මෙ පාණා ධරන්ති, තාව සරණං උපෙතො, උපෙන්තො ච න වාචාමත්තෙන, න ච එකවාරං චිත්තුප්පාදමත්තෙන, අථ ඛො පාණානං පරිච්චජනවසෙන යාවජීවං උපෙතොති ආපාණකොටිකතා දස්සිතා. **"තීහි…පෙ…. ගත"**න්ති ඉදං ''සරණං ගත''න්ති එතස්ස අත්ථවචනං. **"අනඤ්ඤසත්ථුක"**න්ති ඉදං පන අන්තොගධාවධාරණෙන, අඤ්ඤත්ථාපොහනෙන ච නිවත්තෙතබ්බත්ථදස්සනං. එකච්චො කප්පියකාරකසද්දස්ස අත්ථො උපාසකසද්දස්ස වචනීයොපි භවතීති වුත්තං **"උපාසකං කප්පියකාරක"**න්ති, අත්තසන්නිය්‍යාතනසරණගමනං වා සන්ධාය එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. එවං ''පාණුපෙත''න්ති ඉමිනා නීතත්ථතො දස්සිතං තස්ස සරණගමනස්ස ආපාණකොටිකතං දස්සෙත්වා එවං වදන්තො පනෙස රාජා ''ජීවිතෙන සහ වත්ථුත්තයං පටිපූජෙන්තො සරණගමනං රක්ඛාමී''ති අධිප්පායං විභාවෙතීති නෙය්‍යත්ථතො විභාවිතං තස්ස රඤ්ඤො අධිප්පායං විභාවෙන්තො **"අහඤ්හී"**තිආදිමාහ. තත්ථ **හි**-සද්දො සමත්ථනෙ, කාරණත්ථෙ වා, තෙන ඉමාය යුත්තියා, ඉමිනා වා කාරණෙන උපාසකං මං භගවා ධාරෙතූති අයමත්ථො පකාසිතො.

අච්චයනං සාධුමරියාදං අතික්කම්ම මද්දිත්වා පවත්තනං **අච්චයො,** කායිකාදිඅජ්ඣාචාරසඞ්ඛාතො දොසොති ආහ **"අපරාධො"**ති, අච්චෙති අභිභවිත්වා පවත්තති එතෙනාති වා **අච්චයො,** කායිකාදිවීතික්කමස්ස පවත්තනකො

අකුසලධම්මසඞ්ඛාතො දොසො එව, සො ච අපරජ්ඣති එතෙනාති **අපරාධොති** වුච්චති. සො හි අපරජ්ඣන්තං පුරිසං අභිභවිත්වා පවත්තති. තෙනාහ **"අතික්කම්ම අභිභවිත්වා පවත්තො"**ති. **ධම්මන්ති** දසරාජධම්මං. විත්ථාරො පනෙතස්ස **මහාහංසජාතකාදීහි** විභාවෙතබ්බො. **චරතීති** ආචරති කරොති. **ධම්මෙනෙවාති** ධම්මතො අනපෙතෙනෙව, අනපෙතකුසලධම්මෙනෙවාති අත්ථො. තෙනාහ **"න පිතුඝාතනාදිනා අධම්මෙනා"**ති. **"පටිග්ගණ්හාතූ"**ති එතස්ස අධිවාසනං සම්පටිච්ඡතූති සද්දතො අත්ථො, අධිප්පායතො පන අත්ථං දස්සෙතුං **"ඛමතූ"**ති වුත්තං. පුන අකරණමෙත්ථ සංවරොති දස්සෙති **"පුන එවරූපස්සා"**තිආදිනා. **"අපරාධස්සා"**තිආදි අඤ්ඤමඤ්ඤං වෙවචනං.

251. **"යථාධම්මො ඨිතො, තථෙවා"**ති ඉමිනාපි යථා-සද්දස්ස අනුරූපත්ථමාහ, සාධුසමාචිණ්ණකුසලධම්මානුරූපන්ති අත්ථො. පටිසද්දස්ස අනත්ථකතං දස්සෙති **"කරොසී"**ති ඉමිනා. පටිකම්මං කරොසීතිපි වදන්ති. යථාධම්මං පටිකරණං නාම කතාපරාධස්ස ඛමාපනමෙවාති ආහ **"ඛමාපෙසීති වුත්තං හොතී"**ති. ''පටිග්ගණ්හාමා''ති එතස්ස අධිවාසනං සම්පටිච්ඡාමාති අත්ථං දස්සෙති **"ඛමාමා"**ති ඉමිනා. **වුද්ධි හෙසාති** එත්ථ හ-කාරො පදසිලිට්ඨතාය ආගමො, **හි**-සද්දො වා නිපාතමත්තං. **එසාති** යථාධම්මං පටිකිරියා, ආයතිං සංවරාපජ්ජනා ච. තෙනාහ ''යො අච්චයං…පෙ…. ආපජ්ජතී''ති. සදෙවකෙන ලොකෙන ''සරණ''න්ති අරණීයතො උපගන්තබ්බතො තථාගතො **අරියො** නාමාති වුත්තං **"බුද්ධස්ස භගවතො"**ති. විනෙති සත්තෙ එතෙනාති **විනයො,** සාසනං. වඩ්ඪති සග්ගමොක්ඛසම්පත්ති එතායාති **වුද්ධි.** කතමා පන සා, යා ''එසා''ති නිද්දිට්ඨා වුද්ධීති චොදනමපනෙතුං ''යො අච්චය''න්තිආදි වුත්තන්ති සම්බන්ධං දස්සෙති **"කතමා"**තිආදිනා, යා අයං සංවරාපජ්ජනා, සා ''එසා''ති නිද්දිට්ඨා වුද්ධි නාමාති අත්ථො. ''යථාධම්මං පටිකරොතී''ති ඉදං ආයතිං සංවරාපජ්ජනාය පුබ්බකිරියාදස්සනන්ති විඤ්ඤාපනත්ථං **"යථාධම්මං පටිකරිත්වා ආයතිං සංවරාපජ්ජනා"**ති වුත්තං. එසා හි ආචරියානං පකති, යදිදං යෙන කෙනචි පකාරෙන අධිප්පායන්තරවිඤ්ඤාපනං, එතපදෙන පන තස්සාපි පටිනිද්දෙසො සම්භවති ''යථාධම්මං පටිකරොතී'' තිපි පටිනිද්දිසිතබ්බස්ස දස්සනතො. කෙචි පන ''යථාධම්මං පටිකරොතී'ති ඉදං පුබ්බකිරියාමත්තස්සෙව දස්සනං, න පටිනිද්දිසිතබ්බස්ස. 'ආයතිඤ්ච සංවරං ආපජ්ජතී'ති ඉදං පන පටිනිද්දිසිතබ්බස්සෙවාති විඤ්ඤාපනත්ථං එවං වුත්ත''න්ති වදන්ති, තදයුත්තමෙව ඛමාපනස්සාපි වුද්ධිහෙතුභාවෙන අරියූපවාදෙ වුත්තත්තා. ඉතරථා හි ඛමාපනාභාවෙපි ආයතිං සංවරාපජ්ජනාය එව අරියූපවාදාපගමනං වුත්තං සියා, න ච පන වුත්තං, තස්මා වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බොති.

කස්මා පන ''යාය''න්තිආදිනා ධම්මනිද්දෙසො දස්සිතො, නනු පාළියං ''යො අච්චය''න්තිආදිනා පුග්ගලනිද්දෙසො කතොති චොදනං සොධෙතුං **"දෙසනං පනා"**තිආදි ආරද්ධං. **පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොන්තොති** පුග්ගලාධිට්ඨානධම්මදෙසනං කරොන්තො. පුග්ගලාධිට්ඨානාපි හි පුග්ගලාධිට්ඨානධම්මදෙසනා, පුග්ගලාධිට්ඨානපුග්ගලදෙසනාති දුවිධා හොති. අයමෙත්ථාධිප්පායො – කිඤ්චාපි ''වුද්ධි හෙසා''තිආදිනා ධම්මාධිට්ඨානදෙසනා ආරද්ධා, තථාපි පුන පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොන්තෙන ''යො අච්චය''න්තිආදිනා පුග්ගලාධිට්ඨානදෙසනා ආරද්ධා දෙසනාවිලාසවසෙන, වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙන වාති. තදුභයවසෙනෙව හි ධම්මාධිට්ඨානාදිභෙදෙන චතුබ්බිධා දෙසනා.

252. **වචසායත්තෙති** වචසා ආයත්තෙ. වාචාපටිබන්ධත්තෙති වදන්ති, තං ''සො හී''තිආදිනා විරුද්ධං විය දිස්සති. **වචසායත්ථෙති** පන වාචාපරියොසානත්ථෙති අත්ථො යුත්තො ඔසානකරණත්ථස්ස සාසද්දස්ස වසෙන සායසද්දනිප්ඵත්තිතො යථා ''දායො''ති. එවඤ්හි සමත්ථනවචනම්පි උපපන්නං හොති. ගමනාය කතං වාචාපරියොසානං කත්වා වුත්තත්තා තස්මිංයෙව අත්ථෙ වත්තතීති. **හන්දසද්දඤ්හි** චොදනත්ථෙ, වචසග්ගත්ථෙ ච ඉච්ඡන්ති. ''හන්ද දානි භික්ඛවෙ ආමන්තයාමී''තිආදීසු (දී. නි. 2.218; සං. නි. 1.186) හි චොදනත්ථෙ, ''හන්ද දානි අපායාමී''තිආදීසු (ජා. 2.22.843) වචසග්ගත්ථෙ, **වචසග්ගො** ච නාම වාචාවිස්සජ්ජනං, තඤ්ච වාචාපරියොසානමෙවාති දට්ඨබ්බං. දුක්කරකිච්චවසෙන බහුකිච්චතාති ආහ **"බලවකිච්චා"**ති. ''අවස්සං කත්තබ්බං **කිච්චං,** ඉතරං **කරණීයං.** පඨමං වා කත්තබ්බං **කිච්චං,** පච්ඡා කත්තබ්බං **කරණීයං.** ඛුද්දකං වා **කිච්චං,** මහන්තං **කරණීය''**න්තිපි **උදානට්ඨකථාදීසු** (උදා. අට්ඨ. 15) වුත්තං. යං-තං-සද්දානං නිච්චසම්බන්ධත්තා, ගමනකාලජානනතො, අඤ්ඤකිරියාය ච අනුපයුත්තත්තා **"තස්ස කාලං ත්වමෙව ජානාසී"**ති වුත්තං. ඉදං වුත්තං හොති ''තයා ඤාතං ගමනකාලං ත්වමෙව ඤත්වා ගච්ඡාහී''ති. අථ වා යථා කත්තබ්බකිච්චනියොජනෙ ''ඉමං ජාන, ඉමං දෙහි, ඉමං ආහරා''ති (පාචි. 88, 93) වුත්තං, තථා ඉධාපි තයා ඤාතං කාලං ත්වමෙව ජානාසි, ගමනවසෙන කරොහීති ගමනෙ නියොජෙතීති දස්සෙතුං **"ත්වමෙව ජානාසී"**ති පාඨසෙසො වුත්තොති දට්ඨබ්බං. **"තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා"**තිආදි යථාසමාචිණ්ණං පකරණාධිගතමත්තං දස්සෙතුං වුත්තං. තත්ථ **පදක්ඛිණන්ති** පකාරතො කතං දක්ඛිණං. තෙනාහ **"තික්ඛත්තු"**න්ති. **දසනඛසමොධානසමුජ්ජලන්ති** ද්වීසු හත්ථෙසු ජාතානං දසන්නං නඛානං සමොධානෙන එකීභාවෙන සමුජ්ජලන්තං, තෙන ද්වින්නං කරතලානං සමට්ඨපනං දස්සෙති. **අඤ්ජලින්ති** හත්ථපුටං. අඤ්ජති බ්‍යත්තිං පකාසෙති එතායාති **අඤ්ජලි.** අඤ්ජු-සද්දඤ්හි බ්‍යත්තියං, අලිපච්චයඤ්ච ඉච්ඡන්ති සද්දවිදූ. **අභිමුඛොවාති** සම්මුඛො එව, න භගවතො පිට්ඨිං දස්සෙත්වාති අත්ථො. පඤ්චපතිට්ඨිතවන්දනානයො වුත්තො එව.

253. ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ විපච්චනකානං අත්තනො පුබ්බෙ කතකුසලමූලානං ඛණනෙන **ඛතො,** තෙසමෙව උපහනනෙන **උපහතො,** පදද්වයෙනපි තස්ස කම්මාපරාධමෙව දස්සෙති පරියායවචනත්තා පදද්වයස්ස. කුසලමූලසඞ්ඛාතපතිට්ඨාභෙදනෙන ඛතූපහතභාවං දස්සෙතුං **"භින්නපතිට්ඨො ජාතො"**ති වුත්තං. පතිට්ඨා, මූලන්ති ච අත්ථතො එකං. පතිට්ඨහති සම්මත්තනියාමොක්කමනං එතායාති හි **පතිට්ඨා,** තස්ස කුසලූපනිස්සයසම්පදා, සා

කිරියාපරාධෙන භින්නා විනාසිතා එතෙනාති **භින්නපතිට්ඨො.** තදෙව විත්ථාරෙන්තො **‘‘තථා’’**තිආදිමාහ. යථා කුසලමූලසඞ්ඛාතා අත්තනො පතිට්ඨානජාතා, තථා අනෙන රඤ්ඤා අත්තනාව අත්තා ඛතො ඛනිතොති යොජනා. **ඛතොති** හි ඉදං ඉධ කම්මවසෙන සිද්ධං, පාළියං පන කත්තුවසෙනාති දට්ඨබ්බං. පදද්වයස්ස පරියායත්තා ‘‘උපහතො’’ති ඉධ න වුත්තං.

‘‘රාගො රජො න ච පන රෙණු වුච්චතී’’තිආදි (මහානි. 209; චූළනි. 74) වචනතො රාගදොසමොහාව ඉධ රජො නාමාති වුත්තං **‘‘රාගරජාදිවිරහිත’’**න්ති. වීතසද්දස්ස විගතපරියායතං දස්සෙති **‘‘විගතත්තා’’**ති ඉමිනා. **ධම්මෙසු චක්ඛුන්ති** චතුසච්චධම්මෙසු පවත්තං තෙසං දස්සනට්ඨෙන චක්ඛුං. **ධම්මෙසූති** වා හෙට්ඨිමෙසු තීසු මග්ගධම්මෙසු. **චක්ඛුන්ති** සොතාපත්තිමග්ගසඞ්ඛාතං එකං චක්ඛුං, සමුදායෙකදෙසවසෙන ආධාරත්ථසමාසොයං, න තු නිද්ධාරණත්ථසමාසො. සො හි සාසනගන්ථෙසු, සක්කතගන්ථෙසු ච සබ්බත්ථ පටිසිද්ධොති. **ධම්මමයන්ති** සමථවිපස්සනාධම්මෙන නිබ්බත්තං, ඉමිනා ‘‘ධම්මෙන නිබ්බත්තං චක්ඛු **ධම්මචක්ඛූ’’**ති අත්ථමාහ. අපිච **ධම්මමයන්ති** සීලාදිතිවිධධම්මක්ඛන්ධොයෙව **මය**-සද්දස්ස සකත්ථෙ පවත්තනතො, අනෙන ‘‘ධම්මොයෙව චක්ඛු **ධම්මචක්ඛූ’’**ති අත්ථමාහ. **අඤ්ඤෙසු ඨානෙසූති** අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසෙසු, එතෙන යථාපායං තිවිධත්ථතං දස්සෙති. ඉධ පන සොතාපත්තිමග්ගස්සෙවෙතං අධිවචනං, තස්මිම්පි අනධිගතෙ අඤ්ඤෙසං වත්තබ්බතායෙව අභාවතොති අධිප්පායො.

ඉදානි ‘‘ඛතායං භික්ඛවෙ රාජා’’තිආදිපාඨස්ස සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමධිප්පායං දස්සෙන්තො **‘‘ඉදං වුත්තං හොතී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **නාභවිස්සාති** සචෙ න අභවිස්සථ, එවං සතීති අත්ථො. අතීතෙ හි ඉදං කාලාතිපත්තිවචනං, න අනාගතෙති දට්ඨබ්බං. එස නයො **සොතාපත්තිමග්ගං පත්තො අභවිස්සාති** එත්ථාපි. නනු ච මග්ගපාපුණනවචනං භවිස්සමානත්තා අනාගතකාලිකන්ති? සච්චං අනියමිතෙ, ඉධ පන **‘‘ඉධෙවාසනෙ නිසින්නො’’**ති නියමිතත්තා අතීතකාලිකමෙවාති වෙදිතබ්බං. ඉදඤ්හි භගවා රඤ්ඤො ආසනා වුට්ඨාය අචිරපක්කන්තස්සෙව අවොචාති. **පාපමිත්තසංසග්ගෙනාති** දෙවදත්තෙන, දෙවදත්තපරිසාසඞ්ඛාතෙන ච පාපමිත්තෙන සංසග්ගතො. **අස්සාති** සොතාපත්තිමග්ගස්ස. **‘‘එවං සන්තෙපී’’**තිආදිනා පාඨානාරුළ්හං වචනාවසෙසං දස්සෙති. **තස්මාති** සරණං ගතත්තා මුච්චිස්සතීති සම්බන්ධො. **‘‘මම ච සාසනමහන්තතායා’’**ති පාඨො යුත්තො, කත්ථචි පන ච-සද්දො න දිස්සති, තත්ථ සො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති දට්ඨබ්බං. න කෙවලං සරණං ගතත්තායෙව මුච්චිස්සති, අථ ඛො යත්ථ එස පසන්නො, පසන්නාකාරඤ්ච කරොති, තස්ස ච තිවිධස්සපි සාසනස්ස උත්තමතායාති හි සහ සමුච්චයෙන අත්ථො අධිප්පෙතොති.

‘‘යථා නාමා’’තිආදි දුක්කරකම්මවිපාකතො සුකරෙන මුච්චනෙන උපමාදස්සනං. **කොචීති** කොචි පුරිසො. **කස්සචීති** කස්සචි පුරිසස්ස, ‘‘වධ’’න්ති එත්ථ භාවයොගෙ කම්මත්ථෙ සාමිවචනං. **පුප්ඵමුට්ඨිමත්තෙන දණ්ඩෙනාති** පුප්ඵමුට්ඨිමත්තසඞ්ඛාතෙන ධනදණ්ඩෙන. **මුච්චෙය්‍යාති** වධකම්මදණ්ඩතො මුච්චෙය්‍ය, **දණ්ඩෙනාති** වා නිස්සක්කත්ථෙ කරණවචනං ‘‘සුමුත්තා මයං තෙන මහාසමණෙනා’’තිආදීසු (දී. නි. 2.232; චූළව. 437) විය, පුප්ඵමුට්ඨිමත්තෙන ධනදණ්ඩතො, වධදණ්ඩතො ච මුච්චෙය්‍යාති අත්ථො. **ලොහකුම්භියන්ති** ලොහකුම්භිනරකෙ. තත්ථ හි තදනුභවනකානං සත්තානං කම්මබලෙන ලොහමයා මහතී කුම්භී නිබ්බත්තා, තස්මා තං **‘‘ලොහකුම්භී’’**ති වුච්චති. උපරිමතලතො **අධො පතන්තො,** හෙට්ඨිමතලතො **උද්ධං ගච්ඡන්තො,** උභයථා පන සට්ඨිවස්සසහස්සානි හොන්ති. වුත්තඤ්ච –

> ‘‘සට්ඨිවස්සසහස්සානි, පරිපුණ්ණානි සබ්බසො;
> නිරයෙ පච්චමානානං, කදා අන්තො භවිස්සතී’’ති. (පෙ. ව. 802; ජා. 1.4.54);

‘‘හෙට්ඨිමතලං පත්වා, උපරිමතලං පාපුණිත්වා මුච්චිස්සතී’’ති වදන්තො ඉමමත්ථං දීපෙති – යථා අඤ්ඤෙ සෙට්ඨිපුත්තාදයො අපරාපරං අධො පතන්තා, උද්ධං ගච්ඡන්තා ච අනෙකානි වස්සසතසහස්සානි තත්ථ පච්චන්ති, න තථා අයං, අයං පන රාජා යථාවුත්තකාරණෙන එකවාරමෙව අධො පතන්තො, උද්ධඤ්ච ගච්ඡන්තො සට්ඨිවස්සසහස්සානියෙව පච්චිත්වා මුච්චිස්සතීති. අයං පන අත්ථො කුතො ලද්ධොති අනුයොගං පරිහරන්තො **‘‘ඉදම්පි කිර භගවතා වුත්තමෙවා’’**ති ආහ. **කිරසද්දො** චෙත්ථ අනුස්සවනත්ථො, තෙන භගවතා වුත්තභාවස්ස ආචරියපරම්පරතො සූයමානතං, ඉමස්ස ච අත්ථස්ස ආචරියපරම්පරාභතභාවං දීපෙති. අථ පාළියං සඞ්ගීතං සියාති චොදනමපනෙති **‘‘පාළියං පන න ආරුළ්හ’’**න්ති ඉමිනා, පකිණ්ණකදෙසනාභාවෙන පාළියමනාරුළ්හත්තා පාඨභාවෙන න සඞ්ගීතන්ති අධිප්පායො. පකිණ්ණකදෙසනා හි පාළියමනාරුළ්හාති අට්ඨකථාසු වුත්තං.

යදි අනන්තරෙ අත්තභාවෙ නරකෙ පච්චති, එවං සති ඉමං දෙසනං සුත්වා කො රඤ්ඤො ආනිසංසො ලද්ධොති කස්සචි ආසඞ්කා සියාති තදාසඞ්කානිවත්තනත්ථං චොදනං උද්ධරිත්වා පරිහරිතුං **‘‘ඉදං පනා’’**තිආදි වුත්තං. **‘‘අයඤ්හී’’**තිආදිනා නිද්දාලාභාදිකං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අනෙකවිධං මහානිසංසං සරූපතො නියමෙත්වා දස්සෙති. එත්ථ හි **‘‘අයං…පෙ…. නිද්දං ලභතී’’**ති ඉමිනා නිද්දාලාභං දස්සෙති, තදා කායිකචෙතසිකදුක්ඛාපගතභාවඤ්ච නිද්දාලාභසීසෙන, **‘‘තිණ්ණං…පෙ…. අකාසී’’**ති ඉමිනා තිණ්ණං රතනානං මහාසක්කාරකිරියං, **‘‘පොථුජ්ජනිකාය…පෙ…. නාහොසී’’**ති ඉමිනා සාතිසයං පොථුජ්ජනිකසද්ධාපටිලාභං දස්සෙතීති එවමාදි දිට්ඨධම්මිකො, **‘‘අනාගතෙ…පෙ…. පරිනිබ්බායිස්සතී’’**ති ඉමිනා පන උක්කංසතො සම්පරායිකො දස්සිතො, අනවසෙසතො පන අපරාපරෙසු භවෙසු අපරිමාණොයෙව සම්පරායිකො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ **මධුරායාති** මධුරරසභූතාය. **ඔජවන්තියාති** මධුරරසස්සාපි සාරභූතාය ඔජාය ඔජවතියා. පුථුජ්ජනෙ භවා **පොථුජ්ජනිකා.** පඤ්ච මාරෙ විසෙසතො ජිතවාති **විජිතාවී,** පරූපදෙසවිරහතා චෙත්ථ විසෙසභාවො. පච්චෙකං අභිසම්බුද්ධොති **පච්චෙකබුද්ධො,** අනාචරියකො හුත්වා සාමඤ්ඤෙව සම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති අත්ථො. තථා හි ‘‘පච්චෙකබුද්ධා සයමෙව බුජ්ඣන්ති, න පරෙ බොධෙන්ති, අත්ථරසමෙව පටිවිජ්ඣන්ති, න ධම්මරසං. න හි තෙ ලොකුත්තරධම්මං පඤ්ඤත්තිං ආරොපෙත්වා දෙසෙතුං සක්කොන්ති, මූගෙන දිට්ඨසුපිනො විය, වනචරකෙන නගරෙ සායිතබ්‍යඤ්ජනරසො විය ච නෙසං ධම්මාභිසමයො හොති, සබ්බං ඉද්ධිසමාපත්තිපටිසම්භිදාපභෙදං පාපුණන්තී’’ති (සු. නි. අට්ඨ. 1.ඛග්ගවිසාණසුත්තවණ්ණනා; අප. අට්ඨ. 1.90, 91) අට්ඨකථාසු වුත්තං.

එත්ථාහ – යදි රඤ්ඤො කම්මන්තරායාභාවෙ තස්මිංයෙව ආසනෙ ධම්මචක්ඛු උප්පජ්ජිස්සථ, අථ කථං අනාගතෙ පච්චෙකබුද්ධො හුත්වා පරිනිබ්බායිස්සති. යදි ච අනාගතෙ පච්චෙකබුද්ධො හුත්වා පරිනිබ්බායිස්සති, අථ කථං තස්මිංයෙව ආසනෙ ධම්මචක්ඛු උප්පජ්ජිස්සථ, නනු ඉමෙ සාවකබොධිපච්චෙකබොධිඋපනිස්සයා භින්නනිස්සයා ද්වින්නං බොධීනං අසාධාරණභාවතො. අසාධාරණා හි එතා ද්වෙ යථාක්කමං පඤ්චඞ්ගද්වයඞ්ගසම්පත්තියා, අභිනීහාරසමිද්ධිවසෙන, පාරමීසම්භරණකාලවසෙන, අභිසම්බුජ්ඣනවසෙන චාති? නායං විරොධො ඉතො පරතොයෙවස්ස පච්චෙකබොධිසම්භාරානං සම්භරණීයත්තා. සාවකබොධියා බුජ්ඣනකසත්තාපි හි අසති තස්සා සමවායෙ කාලන්තරෙ පච්චෙකබොධියා බුජ්ඣිස්සන්ති තථාභිනීහාරස්ස සම්භවතොති. අපරෙ පන භණන්ති – ‘‘පච්චෙකබොධියායෙවායං රාජා කතාභිනීහාරො. කතාභිනීහාරාපි හි තත්ථ නියතිමප්පත්තා තස්ස ඤාණස්ස පරිපාකං අනුපගතත්තා සත්ථු සම්මුඛීභාවෙ සාවකබොධිං පාපුණිස්සන්තීති භගවා ‘සචායං භික්ඛවෙ රාජා’තිආදිමවොච, මහාබොධිසත්තානමෙව ච ආනන්තරියපරිමුත්ති හොති, න ඉතරෙසං බොධිසත්තානං. තථා හි පච්චෙකබොධියං නියතො සමානො දෙවදත්තො චිරකාලසම්භූතෙන ලොකනාථෙ ආඝාතෙන ගරුතරානි ආනන්තරියකම්මානි පසවි, තස්මා කම්මන්තරායෙන අයං ඉදානි අසමවෙතදස්සනාභිසමයො රාජා පච්චෙකබොධිනියාමෙන අනාගතෙ විජිතාවී නාම පච්චෙකබුද්ධො හුත්වා පරිනිබ්බායිස්සතී’’ති දට්ඨබ්බං, යුත්තතරමෙත්ථ වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

යථාවුත්තං පාළිමෙව සංවණ්ණනාය නිගමවසෙන දස්සෙන්තො **‘‘ඉදමවොචා’’**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො හි හෙට්ඨා වුත්තොති. අපිච පාළියමනාරුළ්හම්පි අත්ථං සඞ්ගහෙතුං **‘‘ඉදමවොචා’’**තිආදිනා නිගමනං කරොතීති දට්ඨබ්බං.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය පරමසුඛුමගම්භීරදුරනුබොධත්ථපරිදීපනාය සුවිමලවිපුලපඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියජනනාය අජ්ජවමද්දවසොරච්චසද්ධාසතිධිතිබුද්ධිඛන්තිවීරියාදිධම්මසමඞ්ගිනා සාට්ඨකථෙ පිටකත්තයෙ අසඞ්ගාසංහීරවිසාරදඤාණචාරිනා අනෙකප්පභෙදසකසමයසමයන්තරගහනජ්ඣොගාහිනා මහාගණිනා මහාවෙය්‍යාකරණෙන ඤාණාභිවංසධම්මසෙනාපතිනාමථෙරෙන මහාධම්මරාජාධිරාජගරුනා කතාය සාධුවිලාසිනියා නාම ලීනත්ථප්පකාසනියා සාමඤ්ඤඵලසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

සාමඤ්ඤඵලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අම්බට්ඨසුත්තවණ්ණනා

අද්ධානගමනවණ්ණනා

254. එවං සාමඤ්ඤඵලසුත්තං සංවණ්ණෙත්වා ඉදානි අම්බට්ඨසුත්තං සංවණ්ණෙන්තො යථානුපුබ්බං සංවණ්ණොකාසස්ස පත්තභාවං විභාවෙතුං, සාමඤ්ඤඵලසුත්තස්සානන්තරං සඞ්ගීතස්ස සුත්තස්ස අම්බට්ඨසුත්තභාවං පකාසෙතුං **''එවං මෙ සුතං…පෙ…. කොසලෙසූති අම්බට්ඨසුත්ත''**න්ති ආහ. එවමීදිසෙසු. **ඉති**සද්දො චෙත්ථ ආදිඅත්ථො, පදත්ථවිපල්ලාසජොතකො පන ඉතිසද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨො, ආදිසද්දලොපො වා එස, උපලක්ඛණනිද්දෙසො වා. **අපුබ්බපදවණ්ණනා** නාම හෙට්ඨා අග්ගහිතතාය අපුබ්බස්ස පදස්ස අත්ථවිභජනා. ''හිත්වා පුනප්පුනාගත-මත්ථං අත්ථං පකාසයිස්සාමී''ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.ගන්ථාරම්භකථා) හි වුත්තං, ''අනුපුබ්බපදවණ්ණනා''ති කත්ථචි පාඨො, සො අයුත්තොව ටීකාය අනුද්ධටත්තා, තථා අසංවණ්ණිතත්තා ච.

''රාජකුමාරා **ගොත්තවසෙන** කොසලා නාමා''ති (දී. නි. ටී. 1.254) ආචරියෙන වුත්තං. අක්ඛරචින්තකා පන වදන්ති ''කොසං ලන්ති ගණ්හන්ති, කුසලං වා පුච්ඡන්තීති **කොසලා''**ති. **ජනපදිනො**ති ජනපදවන්තො, ජනපදස්ස වා ඉස්සරා. ''කොසලා නාම රාජකුමාරා''ති වුත්තෙයෙව සිද්ධෙපි ''ජනපදිනො''ති වචනං සන්තෙසුපි අඤ්ඤෙසු තංතංනාමපඤ්ඤාතෙසු තත්ථ නිවසන්තෙසු ජනපදිභාවතො තෙසමෙව නිවසනමුපාදාය ජනපදස්සායං සමඤ්ඤාති දස්සනත්ථං. **''තෙසං නිවාසො''**ති ඉමිනා ''කොසලානං නිවාසා කොසලා''ති තද්ධිතං දස්සෙති. **''එකොපි ජනපදො''**ති ඉමිනා පන සද්දතොයෙවෙතං පුථුවචනං, අත්ථතො පනෙස එකො එවාති විභාවෙති. **අපි**-සද්දො චෙත්ථ අනුග්ගහෙ, තෙන කාමං එකොයෙවෙස ජනපදො, තථාපි ඉමිනා කාරණෙන පුථුවචනමුපපන්නන්ති අනුග්ගණ්හාති. යදි එකොව ජනපදො, කථං තත්ථ බහුවචනන්ති ආහ **''රුළ්හිසද්දෙනා''**තිආදි, රුළ්හිසද්දත්තා බහුවචනමුපපන්නන්ති වුත්තං හොති. නිස්සිතෙසු පයුත්තස්ස පුථුවචනස්ස, පුථුභාවස්ස වා නිස්සයෙ අභිනිරොපනා ඉධ රුළ්හි, තෙන වුත්තං ආචරියෙන ඉධ චෙව අඤ්ඤත්ථ ච **මජ්ඣිමාගමටීකාදීසු** ''අක්ඛරචින්තකා හි ඊදිසෙසු ඨානෙසු යුත්තෙ විය ඊදිසලිඞ්ගවචනානි ඉච්ඡන්ති, අයමෙත්ථ රුළ්හී යථා 'අඤ්ඤත්ථාපි කුරූසු විහරති, අඞ්ගෙසු විහරතී'ති වා''ති. කෙචි පන කොසලනාමාභිනිරොපනමිච්ඡන්ති, අයුත්තමෙතං පුථුවචනස්ස අප්පයුජ්ජිතබ්බත්තා. නාමාභිනිරොපනාය හි එකවචනම්පි භවති යථා ''සීහො ගායතී''ති. තබ්බිසෙසිතෙපි ජනපදසද්දෙ ජාතිසද්දත්තා එකවචනමෙව. තෙනාහ **''තස්මිං කොසලෙසු ජනපදෙ''**ති, කොසලනාමකෙ තස්මිං ජනපදෙති අත්ථො. අභූතතො හි වොහාරමත්තං රුළ්හි, භූතතොයෙව අත්ථො විනිච්ඡිනිතබ්බො. යථා හි –

> ''සන්ති පුත්තා විදෙහානං, දීඝාවු රට්ඨවඩ්ඪනො;
> තෙ රජ්ජං කාරයිස්සන්ති, මිථිලායං පජාපතී''ති. (ජා. 2.22.276) ආදීසු –

තංපුත්තසඞ්ඛාතස්ස එකත්ථස්ස රුළ්හිවසෙන ''පුත්තා''ති බහුවචනපයොගො, තථා ඉධාපි තන්නිවාසසඞ්ඛාතස්ස එකත්ථස්ස රුළ්හිවසෙන ''කොසලෙසූ''ති බහුවචනපයොගො හොති. යථා ච ''පාණං න හඤ්ඤෙ, න චා'දින්නමාදියෙ''තිආදීසු (අ. නි. 8.42, 43, 45) ජාතිවසෙන බහ්වත්ථානමෙකවචනපයොගො, තථා ඉධාපි ජාතිවසෙන අවයවප්පභෙදෙන බහ්වත්ථස්ස ''ජනපදෙ''ති එකවචනපයොගො හොති. වුත්තඤ්ච ආචරියෙන **මජ්ඣිමාගමටීකායං** ''තබ්බිසෙසනෙපි ජනපදසද්දෙ ජාතිසද්දෙ එකවචනමෙව. තෙනාහ 'තස්මිං අඞ්ගෙසු ජනපදෙ'ති''.

එවං රුළ්හිවසෙන බහුම්හි විය වත්තබ්බෙ බහුවචනං දස්සෙත්වා ඉදානි බහ්වත්ථවසෙන බහුම්පි එව වත්තබ්බෙ බහුවචනං දස්සෙන්තො **''පොරාණා පනාහු''**තිආදිමාහ. **පන**-සද්දො චෙත්ථ විසෙසත්ථජොතනො, තෙන පුථුඅත්ථවිසයතාය එවෙතං පුථුවචනං, න රුළ්හිවසෙනාති වක්ඛමානං විසෙසං ජොතෙති. සො හි පදෙසො තියොජනසතපරිමාණතාය බහුප්පභෙදොති, ඉමස්මිං පන නයෙ තෙසු කොසලෙසු ජනපදෙසූති අත්ථො වෙදිතබ්බො. **මහාපනාද**න්ති මහාපනාදජාතක (ජා. 1.3.40, 41, 42) සුරුචිජාතකෙසු (ජා. 1.14.102 ආදයො) ආගතං සුරුචිනො නාම විදෙහරඤ්ඤො පුත්තං මහාපනාදනාමකං රාජකුමාරං. **නානානාටකානී**ති භණ්ඩුකණ්ඩපණ්ඩුකණ්ඩපමුඛානි ඡසතසහස්සානි නානාවිධනාටකානි, කත්ථචි පන ආදිසද්දොපි දිට්ඨො, සො ජාතකට්ඨකථායං න දිස්සති, යදි ච දිස්සති, තෙන නටලඞ්ඝකාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සිතමත්තම්පී**ති මිහිතමත්තම්පි. තස්ස කිර දිබ්බනාටකානං අනන්තරභවෙයෙව දිට්ඨත්තා මනුස්සනාටකානං නච්චං අමනුඤ්ඤං අහොසි. **නඞ්ගලානිපි ඡඩ්ඩෙත්වා**ති කසිකම්මප්පහානවසෙන නඞ්ගලානි පහාය, නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං. න හි කෙවලං කස්සකා එව, අථ ඛො අඤ්ඤෙපි උභයරට්ඨවාසිනො මනුස්සා අත්තනො අත්තනො කිච්චං පහාය තස්මිං මඞ්ගලට්ඨානෙ සන්නිපතිංසු. තදා කිර මහාපනාදකුමාරස්ස පාසාදමඞ්ගලං, ඡත්තමඞ්ගලං, ආවාහමඞ්ගලන්ති තීණි මඞ්ගලානි එකතො අකංසු, කාසිවිදෙහරට්ඨවාසිනොපි තත්ථ සන්නිපතිත්වා අතිරෙකසත්තවස්සානි ඡණමනුභවිංසූති, අධුනා පන ''නඞ්ගලාදීනී''ති පාඨො දිස්සති, සො න පොරාණපාඨො ටීකායමනුද්ධටත්තා.

මහාජනකායෙ සන්නිපතිතෙති කෙචි ''පහංසනවිධිං දස්සෙත්වා රාජකුමාරං හාසාපෙස්සාමා''ති, කෙචි ''තං කීළනං පස්සිස්සාමා''ති එවං මහාජනසමූහෙ සන්නිපතිතෙ. අතුලම්බාභිරුහනදාරුචිතකපවෙසනාදි **නානාකීළායො දස්සෙත්වා.** සක්කපෙසිතො කිර දිබ්බනාටකො රාජඞ්ගණෙ ආකාසෙ ඨත්වා උපඩ්ඪභාගං නාම දස්සෙති, එකොව

හත්ථො, එකො පාදො, එකං අක්ඛි, එකා දාඨා නච්චති චලති, උපඩ්ඪං එන්දති, සෙසං නිච්චලමහොසි, තං දිස්වා මහාපනාදො ථොකං හසිතමකාසි, ඉමමත්ථං සන්ධාය **"සො දිබ්බනාටකං දස්සෙත්වා හසාපෙසී"**ති වුත්තං. **සුභද්ජා** නාම විස්සාසිකා "සුට්ඨු හදයමෙතෙස"න්ති කත්වා. **ආදිසද්දෙන** ඤාතකපරිජනාදීනං සඞ්ගහො. **තස්මාති** තථා වචනතො. **තං කුසලන්ති වචනං උපාදායාති** එත්ථ "කච්චි කුසලං? ආම කුසල"න්ති වචනපටිවචනවසෙන පවත්තකුසලවාදිතාය තෙ මනුස්සා ආදිතො **"කුසලා"**ති සමඤ්ඤං ලභිංසු, තෙසං කුසලානං ඉස්සරාති රාජකුමාරා **කොසලා** නාම ජාතා, තෙසං නිවාසට්ඨානතාය පන පදෙසො **කොසලාති** පුබ්බෙ වුත්තනයමෙව. තෙනාහ **"සො පදෙසො කොසලාති වුච්චතී"**ති. එවං **මජ්ඣිමාගමටීකායං** ආචරියෙනෙව වුත්තං. තත්‍රායමධිප්පායො සියා – "සො පදෙසො කොසලාති වුච්චතී"ති සඤ්ඤීසඤ්ඤා යථාක්කමං එකවචනබහුවචනවසෙන වුත්තත්තා පුරිමනයෙ විය ඉධාපි රුළ්හිවසෙනෙව බහුවචනං හොති. රාජකුමාරානං නාමලාභහෙතුමත්තඤ්හෙත්ථ විසෙසොති. ඉධ පන ආචරියෙන එවං වුත්තං **සො පදෙසොති** පදෙසසාමඤ්ඤතො වුත්තං, වචනවිපල්ලාසෙන වා, තෙ පදෙසාති අත්ථො. **කොසලාති වුච්චති** කුසලා එව කොසලාති කත්වා"ති (දී. නි. ටී. 1.254) තත්‍රායමධිප්පායො සියා – **සො පදෙසොති** ජාතිසද්දවසෙන, වචනවිපල්ලාසෙන වා වුත්තත්තා පුථුඅත්ථවිසයතාය එව බහුවචනං හොති. පදෙසස්ස නාමලාභහෙතු හෙත්ථ විසෙසොති. "කුසල"න්ති හි වචනමුපාදාය රුළ්හිනාමවසෙන වුත්තනයෙන කොසලා යථා "යෙවාපනකං, නතුම්හාකවග්ගො"ති. අපිච වචනපටිවචනවසෙන "කුසල"න්ති වදන්ති එත්ථාති **කොසලා.** විචිත්‍රා හි තද්ධිතවුත්තීති. **කුසලන්ති** ච ආරොග්‍යං "කච්චි නු භොතො කුසලං, කච්චි භොතො අනාමය"න්තිආදීසු (ජා. 1.15.145; ජා. 2.20.129) විය, කච්චි තුම්හාකං ආරොග්‍යං හොතීති අත්ථො, ඡෙකං වා "කුසලා නච්චගීතස්ස , සික්ඛිතා චාතුරිත්ථියො"තිආදීසු (ජා. 2.22.94) විය, කච්චි තෙසං නාටකානං ඡෙකතා හොතීති අත්ථො.

චරණං **චාරිකා,** චරණං වා චාරො, සො **එව චාරිකා,** තයිදං මග්ගගමනමෙව ඉධාධිප්පෙතං, න චුණ්ණිකගමනමත්තන්ති දස්සෙතුං **"අද්ධානගමන"**න්ති වුත්තං, භාවනපුංසකඤ්චෙතං, අද්ධානගමනසඞ්ඛාතාය චාරිකාය චරමානොති වුත්තං හොති, අභෙදෙපි වා භෙදවොහාරෙන වුත්තං යථා "දිවාවිහාරං නිසීදී"ති, (ම. නි. 1.256) අද්ධානගමනසඞ්ඛාතං **චාරිකං චරමානො,** චරණං කරොන්තොති අත්ථො. සබ්බත්ථකො හි කරභූධාතුනමත්ථොති. "අද්ධානමග්ග"න්තිපි කත්ථචි පාඨො, සො න සුන්දරො. න හි චාරිකාසද්දො මග්ගවාචකොති. ඉදානි තං විභාගෙන දස්සෙත්වා ඉධාධිප්පෙතං නියමෙන්තො **"චාරිකා ච නාමෙසා"**තිආදිමාහ. සාවකානම්පි රුළ්හිවසෙන චාරිකාය සම්භවතො තතො විසෙසෙති **"භගවතො"**ති ඉමිනා. තථා හි **මජ්ඣිමාගමට්ඨකථායං** වුත්තං "චාරිකං චරමානොති එත්ථ කිඤ්චාපි අයං චාරිකා නාම මහාජනසඞ්ගහත්ථං බුද්ධානංයෙව ලබ්භති, බුද්ධෙ උපාදාය පන රුළ්හිසද්දෙන සාවකානම්පි වුච්චති කිලඤ්ජාදීහි කතබීජනීපි තාලවණ්ටං වියා"ති. **දූරෙපීති** එත්ථ **පි**-සද්දෙන, **අපි**-සද්දෙන වා නාතිදූරෙපීති සම්පිණ්ඩනං තත්ථාපි චාරිකාසම්භවතො. **බොධනෙය්‍යපුග්ගලන්ති** චතුසච්චපටිවෙධවසෙන බොධනාරහපුග්ගලං. **සහසා ගමනන්ති** සීඝගමනං. "මහාකස්සපස්ස පච්චුග්ගමනාදීසූ"ති වුත්තමෙව සරූපතො දස්සෙති **"භගවා හී"**තිආදිනා. **පච්චුග්ගච්ඡන්තොති** පටිමුඛං ගච්ඡන්තො, පච්චුට්ඨහන්තොති අත්ථො. **"තථා"**ති ඉමිනා "තිංසයොජන"න්ති පදමනුකඩ්ඪති. **පක්කුසාති** නාම **ගන්ධාරරාජා. මහාකප්පිනො** නාම කුක්කුටවතීරාජා. **ධනියො** නාම කොරණ්ඩසෙට්ඨිපුත්තො ගොපො.

එවං ධම්මගරුතාකිත්තනමුඛෙන මහාකස්සපපච්චුග්ගමනාදීනි (සං. නි. අට්ඨ. 2.154) එකදෙසෙන දස්සෙත්වා ඉදානි වනවාසිතිස්සසාමණෙරස්ස වත්ථුං විත්ථාරෙත්වා චාරිකං දස්සෙතුං **"එකදිවස"**න්තිආදි ආරද්ධං. කො පනෙස තිස්සසාමණෙරො නාම? සාවත්ථියං ධම්මසෙනාපතිනො උපට්ඨාකකුලෙ ජාතො මහාපුඤ්ඤො "පිණ්ඩපාතදායකතිස්සො, කම්බලදායකතිස්සො"ති ච පුබ්බෙ ලද්ධනාමො පබ්බජ්ජා "වනවාසිතිස්සො"ති පාකටො ඛීණාසවසාමණෙරො. විත්ථාරො **ධම්මපදෙ** (ධ. ප. අට්ඨ. 1.74 වනවාසීතිස්සසාමණෙරවත්ථු). ආකාසගාමීහි සද්ධිං ආකාසෙනෙව ගන්තුකාමො භගවා **"ජළභිඤ්ඤානං ආරොචෙහී"**ති අවොච. **තස්සාති** තිස්සසාමණෙරස්ස. **තන්ති** භගවන්තං සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන චීවරං පාරුපන්තං. නො ථෙරො නො ඕරමත්තකො වතාති සම්බන්ධො, ගුණෙන ලාමකප්පමාණිකො නො හොතීති අත්ථො.

අත්තනො පත්තාසනෙති භික්ඛූනං ආසනපරියන්තෙ. තෙසං ගාමිකානං දානපටිසංයුත්තං **මඞ්ගලං වත්වා.** කස්මා පන සදෙවකස්ස ලොකස්ස මග්ගදෙසකොපි සමානො භගවා එවමාහාති චොදනං සොධෙතුං **"භගවා කිරා"**තිආදි වුත්තං. **මග්ගදෙසකොති** නිබ්බානමග්ගස්ස, සුගතිමග්ගස්ස වා දෙසකො.

තායාති අරඤ්ඤසඤ්ඤාය. සඞ්ඝකම්මවසෙන සික්ඛමානාපි උපසම්පදා සත්ථු ආණාවසෙන සික්ඛනතො **"බුද්ධදායජ්ජං තෙ දස්සාමී"**ති වුත්තන්ති වදන්ති. අපරෙ පන "අපරිපුණ්ණවීසතිවස්සස්සෙව තස්ස උපසම්පදං අනුජානන්තො සත්ථා **'බුද්ධදායජ්ජං තෙ දස්සාමී'**ති අවොචා"ති වදන්ති. ධම්මසෙනාපතිනා උපජ්ඣායෙන **උපසම්පාදෙත්වා,** තතොයෙවෙස ධම්මසෙනාපතිනො සද්ධිවිහාරිකොති අට්ඨකථාසු වුත්තො. **ධම්මපදට්ඨකථායං** පන ධම්මසෙනාපතිආදිථෙරානං චත්තාලීසභික්ඛුසහස්සපරිවාරානං අත්තනො අත්තනො පරිවාරෙහි සද්ධිං පච්චෙකං ගමනං, භගවතො ච එකකස්සෙව ගමනං **බුද්ධකභාණකානං** මතෙන වුත්තං, ඉධ, පන **මජ්ඣිමාගමට්ඨකථායඤ්ච** (ම. නි. අට්ඨ. 2.65) අඤ්ඤථා ගමනං **දීඝභාණකමජ්ඣිමභාණකානං** මතෙනාති දට්ඨබ්බං. **අයන්ති** මහාකස්සපාදීනමත්ථාය චාරිකා. යං පන අනුග්ගණ්හන්තස්ස භගවතො ගමනං, අයං අතුරිතචාරිකා නාමාති සම්බන්ධො.

ඉමං පන චාරිකන්ති අතුරිතචාරිකං. **මහාමණ්ඩලන්ති** මජ්ඣිමදෙසපරියාපන්නෙනෙව බාහිරිමෙන පමාණෙන පරිච්ඡින්නත්තා මහන්තතරං මණ්ඩලං. **මජ්ඣිමමණ්ඩලන්ති** ඉතරෙසං උභින්නං වෙමජ්ඣෙ පවත්තං මණ්ඩලං. **අන්තොමණ්ඩලන්ති** ඉතරෙහි ඛුද්දකං මණ්ඩලං, ඉතරෙසං වා අන්තොගධත්තා අන්තිමං මණ්ඩලං, අබ්භන්තරිමං මණ්ඩලන්ති වුත්තං හොති. කිං පනිමෙසං පමාණන්ති ආහ **"තත්ථා"**තිආදි. තත්ථ නවයොජනසතිකතා මජ්ඣිමදෙසපරියාපන්නවසෙනෙව ගහෙතබ්බා තතො පරං අතුරිතචාරිකාය අගමනතො. තදුත්තරි හි තුරිතචාරිකාය එව තථාගතො ගච්ඡති, න අතුරිතචාරිකාය. පවාරෙත්වාව චාරිකාචරණං බුද්ධාචිණ්ණන්ති වුත්තං **"මහාපවාරණාය පවාරෙත්වා"**තිආදි. **පාටිපදදිවසෙති** පඨමකත්තිකපුණ්ණමියා අනන්තරෙ පාටිපදවසෙ. **සමන්තාති** ගතගතට්ඨානස්ස චතූසු පස්සෙසු සමන්තතො. මහාජනකායස්ස සන්නිපතනතො **පුරිමං පුරිමං ආගතා නිමන්තෙතුං ලභන්ති.** තථා සන්නිපතනමෙව දස්සෙතුං **"ඉතරෙසූ"**තිආදි වුත්තං. **සමථවිපස්සනා තරුණා හොන්තීති** එත්ථ සමථස්ස තරුණභාවො උපචාරසමාධිවසෙන, විපස්සනාය පන සඞ්ඛාරපරිච්ඡෙදඤාණං, කඞ්ඛාවිතරණඤාණං, සම්මසනඤාණං, මග්ගාමග්ගඤාණන්ති චතුන්නං ඤාණානං වසෙන වෙදිතබ්බො. **තරුණවිපස්සනාති** හි තෙසං චතුන්නං ඤාණානමධිවචනං. **පවාරණාසඞ්ගහං දත්වාති** අනුමතිදානවසෙන දත්වා. **කත්තිකපුණ්ණමායන්ති** පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමියං. **"මිගසිරස්ස පඨමපාටිපදදිවසෙ"**ති ඉදං මජ්ඣිමදෙසවොහාරවසෙන මිගසිරමාසස්ස පඨමං පාටිපදදිවසං සන්ධාය වුත්තං, එතරහි පවත්තවොහාරවසෙන පන පච්ඡිමකත්තිකමාසස්ස කාළපක්ඛපාටිපදදිවසො වෙදිතබ්බො.

අඤ්ඤෙනපි කාරණෙනාති භික්ඛූනං සමථවිපස්සනාතරුණභාවතො අඤ්ඤෙනපි මජ්ඣිමමණ්ඩලෙ වෙනෙය්‍යානං ඤාණපරිපාකාදිකාරණෙන. **චතුමාසන්ති** ආසළ්හීපුණ්ණමියා පාටිපදතො යාව පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමී, තාව චතුමාසං. ''සමන්තා යොජනසත''න්තිආදිනා **වුත්තනයෙනෙව. වසනං වස්සං,** වසනකිරියා, වුත්ථං වසිතං වස්සමස්සාති **වුත්ථවස්සො,** තස්ස. තථාගතෙන විනෙතබ්බත්තා **"භගවතො වෙනෙය්‍යසත්තා"**ති සාමිනිද්දෙසො වුත්තො, කත්තුනිද්දෙසො වා එස. **වෙනෙය්‍යසත්තාති** ච චරිතානුරූපං විනෙතබ්බසත්තා. **ඉන්ද්‍රියපරිපාකං ආගමයමානොති** සද්ධාදිඉන්ද්‍රියානං විමුත්තිපරිපාචනභාවෙන පරිපක්කං පටිමානෙන්තො. ඵුස්සමාසඵග්ගුණචිත්තමාසානං අඤ්ඤතරමාසස්ස පඨමදිවසෙ නික්ඛමනතො මාසනියමො එත්ථ න කතොති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **"එකමාසං වා ද්විතිචතුමාසං වා තත්ථෙව වසිත්වා"**ති. **තත්ථෙවාති** වස්සූපගමනට්ඨානෙ එව. **"සත්තහි වා"**තිආදි ''එකමාසං වා''තිආදිනා යථාක්කමං යොජෙතබ්බං – යදි අපරම්පි එකමාසං තත්ථෙව වසති, සත්තහි මාසෙහි චාරිකං පරියොසාපෙති. යදි ද්විමාසං ඡහි, යදි තිමාසං පඤ්චහි, යදි චතුමාසං තත්ථෙව වසති, චතූහි මාසෙහි චාරිකං පරියොසාපෙතීති. කස්මා පන චාරිකාගමනන්ති ආසඞ්කානිවත්තනත්ථං **"ඉතී"**තිආදි වුත්තං. අතිරෙකං ජරාදුබ්බලො **බාළ්හජිණ්ණො. තෙ කදා පස්සිස්සන්ති,** න පස්සිස්සන්ති එව. **ලොකානුකම්පකායාති** ලොකානුකම්පකාය එව. තෙන වුත්තං ''න චීවරාදිහෙතූ''ති.

ජඞ්ඝවිහාරවසෙනාති ජඞ්ඝාහි විචරණවසෙන, ජඞ්ඝාහි විචරිත්වා තත්ථ තත්ථ කතිපාහං නිවසනවසෙන වා. සබ්බිරියාපථසාධාරණඤ්හි විහාරවචනං. **සරීරඵාසුකත්ථායාති** එකස්මිංයෙව ඨානෙ නිබද්ධවාසවසෙන උස්සන්නධාතුකස්ස සරීරස්ස විචරණෙන ඵාසුභාවත්ථාය. **අට්ඨුප්පත්තිකාලාභිකඞ්ඛනත්ථායාති** අග්ගික්ඛන්ධොපමසුත්ත (අ. නි. 7.72) මඝදෙවජාතකාදි (ජා. 1.1.9) දෙසනානං විය ධම්මදෙසනාය අභිකඞ්ඛිතබ්බඅට්ඨුප්පත්තිකාලත්ථාය, අට්ඨුප්පත්තිකාලස්ස වා අභිකඞ්ඛනත්ථාය, අට්ඨුප්පත්තිකාලෙ ධම්මදෙසනත්ථායාති වුත්තං හොති. **සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනත්ථායාති** සුරාපානසික්ඛාපදාදි (පාචි. 327, 328, 329) පඤ්ඤාපනෙ විය සික්ඛාපදානං පඤ්ඤාපනත්ථාය. **බොධනත්ථායාති** අඞ්ගුලිමාලාදයො (ම. නි. 2.347) විය **බොධනෙය්‍යසත්තෙ** චතුසච්චබොධනත්ථාය. **මහතාති** මහතියා. කඤ්චි, කතිපයෙ වා පුග්ගලෙ උද්දිස්ස චාරිකා **නිබද්ධචාරිකා.** තදඤ්ඤා සම්බහුලෙ උද්දිස්ස ගාමනිගමනගරපටිපාටියා චාරිකා **අනිබද්ධචාරිකා.** තෙනාහ **"තත්ථා"**තිආදි. **යං චරතීති** කිරියාපරාමසනං.

''එසා ඉධ අධිප්පෙතා''ති වුත්තමෙව විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"තදා කිරා"**තිආදි වුත්තං. **දසසහස්සිලොකධාතුයාති** ජාතික්ඛෙත්තභූතං දසසහස්සචක්කවාළං සන්ධාය වුත්තං. කස්මාති චෙ? තත්ථෙව භබ්බසත්තානං සම්භවතො. තත්ථ හි සත්තෙ භබ්බෙ පරිපක්කින්ද්‍රියෙ පස්සිතුං බුද්ධඤාණං අභිනීහරිත්වා ඨිතො භගවා ඤාණජාලං පත්ථරතීති වුච්චති, ඉදඤ්ච දෙවබ්‍රහ්මානං වසෙන වුත්තං. මනුස්සා පන ඉමස්මිංයෙව චක්කවාළෙ, ඉමස්මිංයෙව ච සපරිවාරෙ ජම්බුදීපෙ බොධනෙය්‍යා හොන්ති. **බොධනෙය්‍යබන්ධවෙති** බොධනෙය්‍යසත්තසඞ්ඛාතෙ භගවතො බන්ධවෙ. ගොත්තාදිසම්බන්ධා විය හි සච්චපටිවෙධසම්බන්ධා වෙනෙය්‍යා භගවතො බන්ධවා නාමාති. ගොචරභාවූපගමනං සන්ධාය **"සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨො"**ති වුත්තං. භගවා කිර මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය ''යෙ සත්තා භබ්බා පරිපක්කඤාණා, තෙ මය්හං ඤාණස්ස උපට්ඨහන්තූ''ති චිත්තං අධිට්ඨාය සමන්නාහරති, තස්ස සහසමන්නාහාරා එකො වා ද්වෙ වා සම්බහුලා වා තදා විනයූපගා වෙනෙය්‍යා ඤාණස්ස ආපාථමාගච්ඡන්ති, අයමෙත්ථ බුද්ධානුභාවො. එවමාපාථගතානං පන නෙසං උපනිස්සයං පුබ්බචරියං, පුබ්බහෙතුං, සම්පති වත්තමානඤ්ච පටිපත්තිං ඔලොකෙති. වෙනෙය්‍යසත්තපරිග්ගණ්හනත්ථඤ්හි සමන්නාහාරෙ කතෙ පඨමං නෙසං වෙනෙය්‍යභාවෙන උපට්ඨානං හොති, අථ ''කිං නු ඛො භවිස්සතී''ති සරණගමනාදිවසෙන කඤ්චි නිප්ඵත්තිං වීමංසමානො පුබ්බූපනිස්සයාදීනි ඔලොකෙති. තෙනාහ **"අථ භගවා"**තිආදි. **සොති** අම්බට්ඨො. **වාදපටිවාදං කත්වාති** ''එවං නු තෙ අම්බට්ඨා''තිආදිනා (දී. නි. 1.262) මයා වුත්තවචනස්ස ''යෙ ච ඛො තෙ භො ගොතම මුණ්ඩකා සමණකා''තිආදිනා (දී. නි. 1.263) පටිවචනං දත්වා, **අසබ්භිවාක්‍යන්ති** අසප්පුරිසවාචං, තික්ඛත්තුං

ඉබ්භවාදනිපාතනවසෙන නානප්පකාරං සාධුසභාවාය වාචාය වත්තුමයුත්තං වාක්‍යං වක්ඛතීති වුත්තං හොති. **නිබ්බිසෙවනන්ති** විගතතුදනං, මානදප්පවසෙන අපගතපරිනිප්ඵන්දනන්ති අත්ථො.

අවසරිතබ්බන්ති උපගන්තබ්බං. තස්ස ගාමස්ස ඉදං නාමමත්තං, කිමෙත්ථ අත්ථපරියෙසනායාති වුත්තං **''ඉච්ඡානඞ්ගලන්තිපි පාඨො''**ති. ''යෙන දිසාභාගෙනා''ති කරණනිද්දෙසානුරූපං කරණත්ථෙ උපයොගවචනන්ති දස්සෙති **''තෙන අවසරී''**ති ඉමිනා. ''යස්මිං පදෙසෙ''ති පන භුම්මනිද්දෙසානුරූපං **''තං වා අවසරී''**ති වුත්තං. තදුභයමෙවත්ථං විවරති **''තෙන දිසාභාගෙනා''**තිආදිනා. **ගතොති** උපගතො, අගමාසීති අත්ථො. පුන **ගතොති** සම්පත්තො, සම්පාපුණීති අත්ථො. **''ඉච්ඡානඞ්ගලෙ''**ති ඉදං තදා භගවතො ගොචරගාමනිදස්සනං, සමීපත්ථෙ චෙතං භුම්මං . **''ඉච්ඡානඞ්ගලවනසණ්ඩෙ''**ති ඉදං පන නිවාසට්ඨානදස්සනං, නිප්පරියායතො අධිකරණෙ චෙතං භුම්මන්ති තදුභයම්පි පදං විසෙසත්ථදස්සනෙන විවරන්තො **''ඉච්ඡානඞ්ගලං උපනිස්සායා''**තිආදිමාහ . **''සීලඛන්ධාවාර''**න්තිආදි වුත්තනයෙන වෙනෙය්‍යහිතසමපෙක්ඛනවසෙනෙව භගවතො විහාරදස්සනං. තත්ථ ධම්මරාජස්ස භගවතො සබ්බසො අධම්මනිග්ගණ්හනපරා එව පටිපත්ති, සා ච සීලසමාධිපඤ්ඤාවසෙනාති සීලාදිත්තයස්සෙව ගහණං. **සීලඛන්ධාවාරන්ති** චක්කවත්තිරඤ්ඤො දාරුඉට්ඨකාදිකතං ඛන්ධාවාරසදිසං සීලසඞ්ඛාතං ඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා විහරතීති සම්බන්ධො. දාරුක්ඛන්ධාදීහි ආසමන්තතො වරන්ති පරික්ඛිපන්ති එත්ථාති හි **ඛන්ධාවාරො** අ-කාරස්ස දීඝං කත්වා, රාජූනං අචිරනිවාසට්ඨානං. තත්ථ පන භගවතො අචිරනිවසනකිරියාසම්බන්ධමත්තෙන භයනිවාරණට්ඨෙන තංසදිසතාය සීලම්පි තථා වුච්චති. **සමාධිකොන්තන්ති** සම්මාසමාධිසඞ්ඛාතං මඞ්ගලසත්තිං. **සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපදන්ති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසඞ්ඛාතං ජයමන්තපදං. **පරිවත්තයමානොති** පරිජප්පමානො. **''සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසර''**න්තිපි පාඨො, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණවජිරග්ගසරං අපරාපරං සම්පරිවත්තමානොති අත්ථො. **යථාභිරුචිතෙන විහාරෙනාති** සබ්බවිහාරසාධාරණදස්සනං, දිබ්බවිහාරාදීසු යෙන යෙන අත්තනා අභිරුචිතෙන විහාරෙන විහරතීති අත්ථො.

පොක්ඛරසාතිවත්ථුවණ්ණනා

255. **මන්තෙති** ඉරුවෙදාදිමන්තසත්ථෙ. ඉරුවෙදාදයො හි ගුත්තභාසිතබ්බට්ඨෙන ''මන්තා''ති වුච්චන්ති. අණ-සද්දො සද්දෙති ආහ **''සජ්ඣායතී''**ති. ලොකියා පන වදන්ති ''බ්‍රහ්මුනො අපච්චං බ්‍රාහ්මණො, නාගමො, ණත්තං, දීඝාදී''ති. කස්මා අයමෙව වචනත්ථො වුත්තොති ආහ **''ඉදමෙවා''**තිආදි. අථ කෙසං ඉතරො වචනත්ථොති චොදනමපනෙති **''අරියා පනා''**තිආදිනා. අථ වා යං ලොකියා වදන්ති ''බ්‍රහ්මුනා ජාතො බ්‍රාහ්මණො''තිආදිනිරුත්තිං, තං පටික්ඛිපිතුං එවං වුත්තං. ''ඉදමෙවා''ති හි අවධාරණෙන තං පටික්ඛිපති. **''ජාතිබ්‍රාහ්මණාන''**න්ති පන ඉමිනා සද්දන්තරෙන දස්සිතෙසු ජාතිබ්‍රාහ්මණවිසුද්ධිබ්‍රාහ්මණවසෙන දුවිධෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු විසුද්ධිබ්‍රාහ්මණානං නිරුත්තිං දස්සෙන්තො **''අරියා පනා''**තිආදිමාහ. බහන්ති පාපෙ බහි කරොන්තීති හි අරියා **බ්‍රාහ්මණා** නිරුත්තිනයෙන. **''තස්ස කිර කායො සෙතපොක්ඛරසදිසො''**ති ඉදමෙවස්ස නාමලාභහෙතුදස්සනං, සෙසං පන තප්පසඞ්ගෙන යථාවිජ්ජමානවිසෙසදස්සනමෙව. තෙනාහ **''ඉති නං පොක්ඛරසදිසත්තා පොක්ඛරසාතීති සඤ්ජානන්තී''**ති. පොක්ඛරෙන සදිසො කායො යස්සාති හි **පොක්ඛරසාතී** නිරුත්තිනයෙන . සාතසද්දො වා සදිසත්ථො, පොක්ඛරෙන සාතො සදිසො කායො තථා, සො යස්සාති **පොක්ඛරසාතී. සෙතපොක්ඛරසදිසොති** සෙතපදුමවණ්ණො. **දෙවනගරෙති** ආලකමන්දාදිදෙවපුරෙ. **උස්සාපිතරජතතොරණන්ති** ගම්භීරනෙමනිඛාතං අච්චුග්ගතං රජතමයං ඉන්දඛීලං . **කාළමෙඝරාජීති** කදාචි දිස්සමානා කාළඅබ්භලෙඛා. **රජතපනාළිකාති** රජතමයතුම්බං. **සුවට්ටිතාති** වට්ටභාවස්ස යුත්තට්ඨානෙ සුට්ඨු වට්ටුලා. කාළවඞ්ගතිලකාදීනමභාවෙන **සුපරිසුද්ධා. ''අරාජකෙ''**තිආදිනාපි සොභග්ගප්පත්තභාවමෙව නිදස්සෙති.

ඉදානි අපරම්පි තස්ස නාමලාභහෙතුං දස්සෙන්තො **''අයං පනා''**තිආදිමාහ. තත්ථ ච **''හිමවන්තපදෙසෙ මහාසරෙ පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්තී''**ති ඉදමෙවස්ස නාමලාභහෙතුදස්සනං. සෙසං පන තප්පසඞ්ගෙන තථාපවත්තාකාරදස්සනමෙව. තෙනාහ **''ඉති නං පොක්ඛරෙ සයිතත්තා පොක්ඛරසාතීති සඤ්ජානන්තී''**ති. පොක්ඛරෙ කමලෙ සයතීති හි **පොක්ඛරසාතී,** සාතං වා වුච්චති සමසණ්ඨානං, පොක්ඛරෙ ජාතං සමසණ්ඨානං තථා, තමස්සත්ථීතිපි **පොක්ඛරසාතී.** යං පන ආචරියෙන වුත්තං ''ඉමස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කීදිසො පුබ්බයොගො, යෙන නං භගවා අනුග්ගණ්හිතුං තං ඨානං උපගතොති ආහා''ති, (දී. නි. ටී. 1.255) තදෙතං ''අයං පනා''තිආදිවචනං එකදෙසමෙව සන්ධාය වුත්තං. ''සො තතො මනුස්සලොක''න්තිආදිවචනතො **දෙවලොකෙ නිබ්බත්තීති** එත්ථ අපරාපරං නිබ්බත්ති එව වුත්තාති දට්ඨබ්බං. තථාරූපෙන කම්මෙන නිබ්බත්තිමෙව සන්ධාය **''මාතුකුච්ඡිවාසං ජිගුච්ඡිත්වා''**තිආදි වුත්තං. **''පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්තී''**ති ඉමිනා සංසෙදජොයෙව හුත්වා නිබ්බත්තීති දස්සෙති. **න පුප්ඵතීති** න විකසති. **තෙනාති** තාපසෙන. **නාළතොති** පුප්ඵදණ්ඩතො. සුවණ්ණචුණ්ණෙහි පිඤ්ජරං හෙමවණ්ණො යස්සාති **සුවණ්ණචුණ්ණපිඤ්ජරො,** තං, සුවණ්ණචුණ්ණෙහි විකිණ්ණභාවෙන හෙමවණ්ණන්ති අත්ථො. පිඤ්ජරසද්දො හි හෙමවණ්ණපරියායොති **සාරත්ථදීපනියං** (සාරත්ථ. ටී. 1.22) වුත්තං. එස නයො **පදුමරෙණුපිඤ්ජරන්ති** එත්ථාපි. **රජතබිම්බකන්ති** රූපියමයරූපකං. **පටිජග්ගාමීති** පොසෙමි. **පාරන්ති** පරියොසානං, නිප්ඵත්ති වා වුච්චති නදීසමුද්දාදීනං පරියොසානභූතං පාරං වියාති කත්වා. පටිසන්ධිපඤ්ඤාසඞ්ඛාතෙන සභාවඤාණෙන **පණ්ඩිතො.** ඉති කත්තබ්බෙසු, වෙදෙසු වා විසාරදපඤ්ඤාසඞ්ඛාතෙන වෙය්‍යත්තියෙන **බ්‍යත්තො. අග්ගබ්‍රාහ්මණොති** දිසාපාමොක්ඛබ්‍රාහ්මණො. **සිප්පන්ති** වෙදසිප්පං තස්සෙව පකරණාධිගතත්තා. **බ්‍රහ්මදෙය්‍යං අදාසීති** වක්ඛමානනයෙන බ්‍රහ්මදෙය්‍යං කත්වා අදාසි.

‘‘අජ්ඣාවසතී’’ති එත්ථ **අධි**-සද්දො, ආ-සද්දො ච උපසග්ගමත්තං, තතො ‘‘උක්කට්ඨ’’න්ති ඉදං අජ්ඣාපුබ්බවසයොගෙ භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං. **අධි**-සද්දො වා ඉස්සරියත්ථො, ආ-සද්දො මරියාදත්ථො තතො ‘‘උක්කට්ඨ’’න්ති ඉදං කම්මප්පවචනීයයොගෙ භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති දස්සෙති **‘‘උක්කට්ඨනාමකෙ’’**තිආදිනා. තදෙවත්ථං විවරිතුං **‘‘තස්සා’’**තිආදි වුත්තං. **‘‘තස්ස නගරස්ස සාමිකො හුත්වා’’**ති හි ‘‘අභිභවිත්වා’’ති එතස්සත්ථවිවරණං, තෙනෙතං දීපෙති ‘‘සාමිභාවො අභිභවන’’න්ති. **‘‘යාය මරියාදායා’’**තිආදි පන ආ-සද්දස්සත්ථවිවරණං, තෙනෙතං දීපෙති ‘‘ආසද්දො මරියාදත්ථො, මරියාදා ච නාම යාය තත්ථ වසිතබ්බං, සායෙව අපරාධීනතා’’ති. **යාය මරියාදායාති** හි යාය අපරාධීනතාසඞ්ඛාතාය අනඤ්ඤසාධාරණාය අවත්ථායාති අත්ථො. **‘‘උපසග්ගවසෙනා’’**තිආදි පන ‘‘උක්කට්ඨනාමකෙ’’ති එතස්සත්ථවිවරණං, තෙනෙතං දීපෙති ‘‘සතිපි භුම්මවචනප්පසඞ්ගෙ ධාත්වත්ථානුවත්තකවිසෙසකභූතෙහි දුවිධෙහිපි උපසග්ගෙහි යුත්තත්තා උපයොගවචනමෙවෙත්ථ විහිත’’න්ති. **‘‘තස්ස කිරා’’**තිආදි පන අත්ථානුගතසමඤ්ඤාපරිදීපනං. **වත්ථු** නාම නගරමාපනාරහභූමිප්පදෙසො ‘‘ආරාමවත්ථු, විහාරවත්ථූ’’තිආදීසු විය.

උක්කාති දණ්ඩදීපිකා. **අග්ගහෙසුන්ති** ‘‘අජ්ජ මඞ්ගලදිවසො, තස්මා සුනක්ඛත්තං, තත්ථාපි අයං සුඛණො මා අතික්කමී’’ති රත්තිවිභායනං අනුරක්ඛන්තා, රත්තියං ආලොකකරණත්ථාය උක්කා ඨපෙත්වා උක්කාසු ජලමානාසු නගරස්ස වත්ථුං අග්ගහෙසුං, තෙනෙතං දීපෙති – උක්කාසු ඨිතාති **උක්කට්ඨා.** මූලවිභුජාදි ආකතිගණපක්ඛෙපෙන, නිරුත්තිනයෙන වා උක්කාසු විජ්ජොතයන්තීසු ඨිතාති **උක්කට්ඨා,** තථා උක්කාසු ඨිතාසු ඨිතා ආසීතිපි **උක්කට්ඨාති.** **මජ්ඣිමාගමට්ඨකථායං** පන එවං වුත්තං ‘‘තඤ්ච නගරං ‘මඞ්ගලදිවසො සුඛණො, සුනක්ඛත්තං මා අතික්කමී’ති රත්තිම්පි උක්කාසු ඨිතාසු මාපිතත්තා උක්කට්ඨාතිපි වුච්චති, දණ්ඩදීපිකාසු ජාලෙත්වා ධාරියමානාසු මාපිතත්තාති වුත්තං හොතී’’ති, (ම. නි. අට්ඨ. 1.මූලපරියායසුත්තවණ්ණනා) තදපිමිනා සංසන්දති චෙව සමෙති ච නගරවත්ථුපරිග්ගහස්සපි නගරමාපනපරියාපන්නත්තාති දට්ඨබ්බං. අපරෙ පන භණන්ති ‘‘භූමිභාගසම්පත්තියා, උපකරණසම්පත්තියා, මනුස්සසම්පත්තියා ච තං නගරං උක්කට්ඨගුණයොගතො **උක්කට්ඨාති** නාමං ලභතී’’ති. ලොකියා පන වදන්ති ‘‘උක්කා ධාරියති එතස්ස මාපිතකාලෙති **උක්කට්ඨා,** වණ්ණවිකාරොය’’න්ති, ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන චායං සමඤ්ඤා, තෙනෙවිධ පයොගො දිස්සති ‘‘යථා ච භවං ගොතමො උක්කට්ඨාය අඤ්ඤානි උපාසකකුලානි උපසඞ්කමතී’’ති (දී. නි. 1.299) **මූලපරියායසුත්තාදීසු** (ම. නි. 1.1) ච ‘‘එකං සමයං භගවා උක්කට්ඨායං විහරති සුභගවනෙ සාලරාජමූලෙ’’තිආදි. එවමෙත්ථ හොතු උපසග්ගවසෙන උපයොගවචනං, කථං පනෙතං සෙසපදෙසු සියාති අනුයොගෙනාහ **‘‘තස්ස අනුපයොගත්තා සෙසපදෙසූ’’**ති. තත්ථ **තස්සාති** උපසග්ගවසෙන උපයොගසඤ්ඤුත්තස්ස ‘‘උක්කට්ඨ’’න්ති පදස්ස. **අනුපයොගත්තාති** විසෙසනභාවෙන අනුපයුත්තත්තා. **සෙසපදෙසූති** ‘‘සත්තුස්සද’’න්තිආදීසු සත්තසු පදෙසු.

කිං නු ඛ්වායං සද්දපයොගො සද්දලක්ඛණානුගතොති චොදනමපනෙති **‘‘තත්ථ…පෙ…. පරියෙසිතබ්බ’’**න්ති ඉමිනා. **තත්ථාති** උපසග්ගවසෙන, අනුපයොගවසෙන ච උපයොගවචනන්ති වුත්තෙ දුබ්බිධෙපි විධානෙ. **ලක්ඛණන්ති** ගහණූපායඤායභූතං සද්දලක්ඛණං, සුත්තං වා. **පරියෙසිතබ්බන්ති** සද්දසත්ථෙසු විජ්ජමානත්තා ඤාණෙන ගවෙසිතබ්බං, ගහෙතබ්බන්ති වුත්තං හොති. එතෙන හි සද්දලක්ඛණානුගතොවායං සද්දපයොගොති දස්සෙති, සද්දවිදූ ච ඉච්ඡන්ති ‘‘උපඅනුඅධිආඉච්චාදිපුබ්බවසයොගෙ සත්තමියත්ථෙ උපයොගවචනං පාපුණාති, විසෙසිතබ්බපදෙ ච යථාවිධිමනුපයොගො විසෙසනපදානං සමානාධිකරණභූතාන’’න්ති. තත්‍ර යදා අධි-සද්දො, ආ-සද්දො ච උපසග්ගමත්තං, තදා ‘‘තතියාසත්තමීනඤ්චා’’ති ලක්ඛණෙන අජ්ඣාපුබ්බවසයොගෙ උපයොගවචනං. තථා හි වදන්ති ‘‘සත්තමියත්ථෙ කාලදිසාසු උපාන්වජ්ඣාවසයොගෙ, අධිපුබ්බසියාවසානං පයොගෙ, තප්පානචාරෙසු ච දුතියා. **කාලෙ** පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා, එකං සමයං භගවා, කඤ්චි කාලං පුරෙජාතපච්චයෙන පච්චයො, ඉමං රත්තිං චත්තාරො මහාරාජානො. **දිසායං** පුරිමං දිසං ධතරට්ඨො. **උපාදිපුබ්බවසයොගෙ** ගාමං උපවසති, ගාමං අනුවසති, ගාමං ආවසති, අගාරං අජ්ඣාවසති, **අධිපුබ්බසියාවසානං පයොගෙ** පථවිං අධිසෙස්සති, ගාමං අධිතිට්ඨති, ගාමං අජ්ඣාවසති. **තප්පානචාරෙසු** නදිං පිවති, ගාමං චරති ඉච්චාදීති.

යදා පන අධි-සද්දො ඉස්සරියත්ථො, ආ-සද්දො ච මරියාදත්ථො, තදා ‘‘කම්මප්පවචනීයයුත්තෙ’’ති ලක්ඛණෙන කම්මප්පවචනීයයොගෙ උපයොගවචනං. තථා හි වදන්ති ‘‘අනුආදයො උපසග්ගා, ධීආදයො නිපාතා ච කම්මප්පවචනීයසඤ්ඤා හොන්ති කිරියාසඞ්ඛාතං කම්මං පවචනීයං යෙසං තෙ **කම්මප්පවචනීයා’’**ති. සෙසපදානං පන යථාවිධිමනුපයොගෙ කතරෙන ලක්ඛණෙන උපයොගවචනන්ති? යථාවුත්තලක්ඛණෙනෙව. යජ්ජෙවං තෙසම්පි ආධාරභාවතො නානාධාරතා සියාති? න, බහූනම්පි පදානං නගරවසෙන එකත්ථභාවතො. සකත්ථමත්තඤ්හි තෙසං නානාකරණන්ති. අඤ්ඤෙ පන සද්දවිදූ එවමිච්ඡන්ති ‘‘සමානාධිකරණපදානං පච්චෙකං කිරියාසම්බන්ධනෙන විසෙසිතබ්බපදෙන සමානවචනතා යථා ‘කටං කරොති, විපුලං, දස්සනීය’න්ති එත්ථ ‘කටං කරොති, විපුලං කරොති, දස්සනීයං කරොතී’ති පච්චෙකං කිරියාසම්බන්ධනෙන කම්මත්ථෙයෙව දුතියා’’ති, තදෙතං විචාරෙතබ්බං විසෙසනපදානං සමානාධිකරණානං කිරියාසම්බජ්ඣනාභාවතො. යදා හි කිරියාසම්බජ්ඣනං, තදා විසෙසනමෙව න හොතීති.

උස්සදතා නාමෙත්ථ බහුලතාති වුත්තං **‘‘බහුජන’’**න්ති. තං පන බහුලතං දස්සෙති **‘‘ආකිණ්ණමනුස්ස’’**න්තිආදිනා. අරඤ්ඤාදීසු ගහෙත්වා පොසෙතබ්බා **පොසාවනියා,** එතෙන තෙසං ධම්මභාවං දස්සෙති. **ආවිජ්ඣිත්වාති** පරික්ඛිපිත්වා. ඛණිත්වා කතා **පොක්ඛරණී,** ආබන්ධිත්වා කතං තළාකං.

අච්ඡින්නුදකට්ඨානෙයෙව ජලජකුසුමානි ජාතානීති වුත්තං **‘‘උදකස්ස නිච්චභරිතානෙවා’’**ති. **උදකස්සාති** ච පූරණකිරියායොගෙ කරණත්ථෙ සාමිවචනං ‘‘මහන්තෙ මහන්තෙ සොණ්ණිපාතිසඞ්ඛකෙ කාරාපෙත්වා හිරඤ්ඤසුවණ්ණස්ස පූරාපෙත්වා’’තිආදීසු (පාරා. 34) විය. **සහ ධඤ්ඤෙනාති සධඤ්ඤ**න්ති නගරසද්දාපෙක්ඛාය නපුංසකලිඞ්ගෙන වුත්තං, යථාවාක්‍යං වා උපයොගවචනෙන. එවං සබ්බත්ථ. **පුබ්බණ්ණාපරණ්ණාදිභෙදං බහුධඤ්ඤසන්නිචය**න්ති එත්ථ **ආදිසද්දෙන** තදුභයවිනිමුත්තං අලාබුකුම්භණ්ඩාදිසූපෙය්‍යං සඞ්ගණ්හාති. තෙනායමත්ථො විඤ්ඤායති – නයිධ ධඤ්ඤසද්දො සාලිආදිධඤ්ඤවිසෙසවාචකො, පොසනෙ සාධුත්තමත්තෙන පන නිරවසෙසපුබ්බණ්ණාපරණ්ණසූපෙය්‍යවාචකො, විරූපෙකසෙසවසෙන වා පයුත්තොති. **එත්තාවතාති** යථාවුත්තපදත්තයෙන. **රාජලීලායාති** රාජූනං විලාසෙන. සමිද්ධියා උපභොගපරිභොගසම්පුණ්ණභාවෙන සම්පත්ති **සමිද්ධිසම්පත්ති.**

‘‘රාජභොග්ග’’න්ති වුත්තෙ ‘‘කෙන දින්න’’න්ති අවස්සං පුච්ඡිතබ්බතො එවං වුත්තන්ති දස්සෙති **‘‘කෙනා’’**තිආදිනා. රඤ්ඤා විය භුඤ්ජිතබ්බන්ති වා **රාජභොග්ග**න්ති අට්ඨකථාතො අපරො නයො. යාව පුත්තනත්තපනත්තපරම්පරා කුලසන්තකභාවෙන රාජතො ලද්ධත්තා **‘‘රඤ්ඤො දායභූත’’**න්ති වුත්තං. ‘‘ධම්මදායාදා මෙ භික්ඛවෙ භවථා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.29) විය ච **දායසද්දො** දායජ්ජපරියායොති ආහ **‘‘දායජ්ජන්ති අත්ථො’’**ති. කථං දින්නත්තා බ්‍රහ්මදෙය්‍යං නාමාති චොදනං පරිහරති **‘‘ඡත්තං උස්සාපෙත්වා’’**තිආදිනා. රාජනීහාරෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බතො හි උද්ධං පරිභොගලාභස්ස බ්‍රහ්මදෙය්‍යතා නාම නත්ථි, ඉදඤ්ච තථා දින්නමෙව, තස්මා බ්‍රහ්මදෙය්‍යං නාමාති වුත්තං හොති. **ඡෙජ්ජභෙජ්ජ**න්ති සරීරදණ්ඩධනදණ්ඩාදිභෙදං දණ්ඩමාහ. **නදීතිත්ථපබ්බතාදීසූති** නදීතිත්ථපබ්බතපාදගාමද්වාරඅටවිමුඛාදීසු. **සෙතච්ඡත්තගහණෙන** සෙසරාජකකුධභණ්ඩම්පි ගහිතං තප්පමුඛත්තාති වෙදිතබ්බං. **‘‘රඤ්ඤා භුඤ්ජිතබ්බ’’**න්ත්වෙව වුත්තෙ ඉධාධිප්පෙතත්ථො න පාකටොති **හුත්වා-**සද්දග්ගහණං කතං. තඤ්හි සො රාජකුලතො අසමුදාගතොපි රාජා හුත්වා භුඤ්ජිතුං ලභතීති අයමධිප්පෙතො අත්ථො. දාතබ්බන්ති **දායං,** ‘‘රාජදාය’’න්ති ඉමිනාව රඤ්ඤා දින්නභාවෙ සිද්ධෙ ‘‘රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්න’’න්ති පුන ච වචනං කිමත්ථියන්ති ආහ **‘‘දායකරාජදීපනත්ථ’’**න්තිආදි. අසුකෙන රඤ්ඤා දින්නන්ති දායකරාජස්ස අදීපිතත්තා එවං වුත්තන්ති අධිප්පායො. එත්ථ ච පඨමනයෙ ‘‘රාජභොග්ග’’න්ති පදෙ පුච්ඡාසම්භවතො ඉදං වුත්තං, දුතියනයෙ පන ‘‘රාජදාය’’න්ති පදෙති අයම්පි විසෙසො දට්ඨබ්බො. තත්ථ අතිබහුලතාය පුරතො ඨපනොකාසාභාවතො පස්සෙනපි ඔදනසූපබ්‍යඤ්ජනාදි දීයති එතස්සාති **පසෙනදි,** අලුත්තසමාසවසෙන. සො හි රාජා තණ්ඩුලදොණස්ස ඔදනම්පි තදුපියෙන සූපබ්‍යඤ්ජනෙන භුඤ්ජති. තථා හි නං භුත්තපාතරාසකාලෙ සත්ථු සන්තිකමාගන්ත්වා ඉතො චිතො ච සම්පරිවත්තන්තං නිද්දාය අභිභුය්‍යමානං උජුකං නිසීදිතුමසක්කොන්තං භගවා –

> ‘‘මිද්ධී යදා හොති මහග්ඝසො ච,
> නිද්දායිතා සම්පරිවත්තසායී;
> මහාවරාහොව නිවාපපුට්ඨො,
> පුනප්පුනං ගබ්භමුපෙති මන්දො’’ති. (ධ. ප. 325; නෙත්ති. 26, 90);

ඉමාය ගාථාය ඔවදි. භාගිනෙය්‍යඤ්ච සො සුදස්සනං නාම මාණවං –

> ‘‘මනුජස්ස සදා සතීමතො,
> මත්තං ජානතො ලද්ධභොජනෙ;
> තනුකස්ස භවන්ති වෙදනා,
> සණිකං ජීරති ආයුපාලය’’න්ති. (සං. නි. 1.24) –

ඉමං ගාථං භගවතො සන්තිකෙ උග්ගහාපෙත්වා අත්තනො භුඤ්ජන්තස්ස ඔසානපිණ්ඩකාලෙ දෙවසිකං භණාපෙති, සො අපරෙන සමයෙන තස්සා ගාථාය අත්ථං සල්ලක්ඛෙත්වා පුනප්පුනං ඔසානපිණ්ඩපරිහරණෙන නාළිකොදනමත්තාය සණ්ඨහිත්වා තනුසරීරො බලවා සුඛප්පත්තො අහොසීති. **උදානට්ඨකථායං** (උදා. අට්ඨ. 12) පන එවං වුත්තං ‘‘පච්චාමිත්තං පරසෙනං ජිනාතීති පසෙනදී’’ති. සද්දවිදූපි හි ජ-කාරස්ස ද-කාරෙ ඉදමුදාහරන්ති. සො හි අත්තනො භාගිනෙය්‍යං අජාතසත්තුරාජානං, පඤ්චචොරසතාදීනි ච අවරුද්ධකානි ජිනාතීති. කොසලරට්ඨස්සාධිපතිභාවතො **කොසලො,** තස්මා කොසලාධිපතිනා පසෙනදි නාමකෙන රඤ්ඤා දින්නන්ති අත්ථො වෙදිතබ්බො. නිස්සට්ඨපරිච්චත්තතාසඞ්ඛාතෙන පුන අග්ගහෙතබ්බභාවෙනෙව දින්නත්තා ඉධ **බ්‍රහ්මදෙය්‍යං** නාම, න තු පුරිමනයෙ විය රාජසඞ්ඛෙපෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බභාවෙන දින්නත්තාති ආහ **‘‘යථා’’**තිආදි. නිස්සට්ඨං හුත්වා, නිස්සට්ඨභාවෙන වා පරිච්චත්තං **නිස්සට්ඨපරිච්චත්තං,** මුත්තචාගවසෙන චජිතන්ති අත්ථො.

සවනං උපලබ්භොති දස්සෙති **‘‘උපලභී’’**ති ඉමිනා, සො චායමුපලබ්භො සවනවසෙනෙව ජානනන්ති වුත්තං **‘‘සොතද්වාරසම්පත්තවචනනිග්ඝොසානුසාරෙන අඤ්ඤාසී’’**ති. සොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාණවීථිවසෙන ජානනමෙව හි ඉධ සවනං තෙනෙව ‘‘සමණො ඛලු භො ගොතමො’’තිආදිනා වුත්තස්සත්ථස්ස අධිගතත්තා, න පන සොතද්වාරවීථිවසෙන සුතමත්තං තෙන තදත්ථස්ස අනධිගතත්තා. අවධාරණඵලත්තා සද්දපයොගස්ස සබ්බම්පි වාක්‍යං අන්තොගධාවධාරණං. තස්මා තදත්ථජොතකසද්දෙන විනාපි අඤ්ඤත්ථාපොහනවසෙන අස්සොසි එව, නාස්ස කොචි සවනන්තරායො අහොසීති අයමත්ථො විඤ්ඤායතීති ආහ **‘‘පදපූරණමත්තෙ නිපාතො’’**ති,

අන්තොගධාවධාරණෙපි ච සබ්බස්මිං වාක්‍යෙ නීතත්ථතො අවධාරණත්ථං ඛො-සද්දග්ගහණං ‘‘එවා’’ති සාමත්ථියා සාතිසයං එතදත්ථස්ස විඤ්ඤායමානත්තාති පඨමවිකප්පො වුත්තො, නීතත්ථතො අවධාරණෙන කො අත්ථො එකන්තිකො කතො, අවධාරිතො වාති වුත්තං **‘‘තත්ථා’’**තිආදි. අථ පදපූරණමත්තෙන ඛො-සද්දෙන කිං පයොජනන්ති චොදනමපනෙති **‘‘පදපූරණෙනා’’**තිආදිනා, අක්ඛරසමූහපදස්ස, පදසමූහවාක්‍යස්ස ච සිලිට්ඨතාපයොජනමත්තමෙවාති අත්ථො. **‘‘අස්සොසී’’**ති හිදං පදං ඛො-සද්දෙ ගහිතෙ තෙන ඵුල්ලිතං මණ්ඩිතං විභූසිතං විය හොන්තං පූරිතං නාම හොති, තෙන ච පුරිමපච්ඡිමපදානි සුඛුච්චාරණවසෙන සිලිට්ඨානි හොන්ති, න තස්මිං අග්ගහිතෙ, තස්මා පදපූරණමත්තම්පි පදබ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාපයොජනන්ති වුත්තං හොති. මත්තසද්දො චෙත්ථ විසෙසනිවත්තිඅත්ථො, තෙනස්ස අනත්ථන්තරදීපනතා දස්සිතා, එව-සද්දෙන පන පදබ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාය එකන්තිකතා.

‘‘සමණො ඛලූ’’තිආදි යථාසුතත්ථනිදස්සනන්ති දස්සෙති **‘‘ඉදානී’’**තිආදිනා. **සමිතපාපත්තා**ති එත්ථ අච්චන්තං අනවසෙසතො සවාසනං සමිතපාපත්තාති අත්ථො ගහෙතබ්බො. එවඤ්හි බාහිරකවීතරාගසෙක්ඛාසෙක්ඛපාපසමනතො භගවතො පාපසමනං යථාරහං විසෙසිතං හොති. තෙන වුත්තං **‘‘භගවා ච අනුත්තරෙන අරියමග්ගෙන සමිතපාපො’’**ති. තදෙවත්ථං නිද්දෙසපාඨෙන සාධෙතුං ‘‘**වුත්තඤ්හෙත**’’න්තිආදිමාහ. **අස්සා**ති අනෙන භික්ඛුනා, භගවතා වා. **සමිතා**ති සමාපිතා, සමභාවං වා ආපාදයිතා, අස්ස වා සම්පදානභූතස්ස සන්තා හොන්තීති අත්ථො. අත්ථානුගතා චායං භගවති සමඤ්ඤාති වුත්තං **‘‘භගවා චා’’**තිආදි. **තෙනා**ති තථා සමිතපාපත්තා. යථාභූතං පවත්තො **යථාභුච්චං,** තදෙව ගුණො, තෙන අධිගතං තථා. **‘‘ඛලූ’’**ති ඉදං නෙපාතිකං ඛලුපච්ඡාභත්තිකපදෙ (මි. ප. 4.1.8) විය, න නාමං, අනෙකත්ථත්තා ච නිපාතානං අනුස්සවනත්ථොව ඉධාධිප්පෙතොති ආහ **‘‘අනුස්සවනත්ථෙ නිපාතො’’**ති, පරම්පරසවනඤ්චෙත්ථ අනුස්සවනං. **බ්‍රාහ්මණජාතිසමුදාගත**න්ති බ්‍රාහ්මණජාතියා ආගතං, ජාතිසිද්ධන්ති වුත්තං හොති. **ආලපනමත්ත**න්ති පියාලපනවචනමත්තං, න තදුත්තරි අත්ථපරිදීපනං. පියසමුදාහාරා හෙතෙ ‘‘භො’’ති වා ‘‘ආවුසො’’ති වා ‘‘දෙවානං පියා’’ති වා. **ධම්මපදෙ බ්‍රාහ්මණවත්ථුපාඨෙන**, (ධ. ප. 315 ආදයො) **සුත්තනිපාතෙ ච වාසෙට්ඨසුත්ත**පදෙන බ්‍රාහ්මණජාතිසමුදාගතාලපනභාවං සමත්ථෙතුං **‘‘වුත්තම්පි චෙත’’**න්තිආදිමාහ.

තත්‍රායමත්ථො – සචෙ රාගාදිකිඤ්චනෙහි සකිඤ්චනො අස්ස, සො ආමන්තනාදීසු ‘‘භො භො’’ති වදන්තො හුත්වා විචරණතො භොවාදීයෙව නාම හොති, න බ්‍රාහ්මණො. ‘‘අකිඤ්චනං අනාදානං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති (ධ. ප. 396, සු. නි. 625) සෙසගාථාපදං. තත්ථ රාගාදයො සත්තෙ කිඤ්චන්ති මද්දන්ති පලිබුද්ධන්තීති **කිඤ්චනානි.** මනුස්සා කිර ගොණෙහි ඛලං මද්දාපෙන්තා ‘‘කිඤ්චෙහි කපිල, කිඤ්චෙහි කාළකා’’ති වදන්ති, තස්මා කිඤ්චනසද්දො මද්දනත්ථො වෙදිතබ්බො. යථාහ **නිද්දෙසෙ** ‘‘අකිඤ්චනන්ති රාගකිඤ්චනං, දොස, මොහ, මාන, දිට්ඨි, කිලෙසකිඤ්චනං, දුච්චරිතකිඤ්චනං, යස්සෙතෙ කිඤ්චනා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති අකිඤ්චනො’’ති (චූළනි. 28, 32, 60, 63). **ගොතමො**ති ගොත්තවසෙන පරිකිත්තනං, යං ‘‘ආදිච්චගොත්ත’’න්තිපි ලොකෙ වදන්ති, **සක්‍යපුත්තො**ති පන ජාතිවසෙන සාකියොති ච තස්සෙව වෙවචනං. වුත්තඤ්හෙතං **පබ්බජ්ජාසුත්තෙ** –

‘‘ආදිච්චා නාම ගොත්තෙන, සාකියා නාම ජාතියා;
තම්හා කුලා පබ්බජිතොම්හි, න කාමෙ අභිපත්ථය’’න්ති. (සු. නි. 425);

තථා චාහ **‘‘ගොතමොති භගවන්තං ගොත්තවසෙන පරිකිත්තෙතී’’**තිආදි. තත්ථ ගං තායතීති **ගොත්තං,** ‘‘ගොතමො’’ති පවත්තමානං අභිධානං, බුද්ධිඤ්ච එකංසිකවිසයතාය රක්ඛතීති අත්ථො. යථා හි බුද්ධි ආරම්මණභූතෙන අත්ථෙන විනා න වත්තති, එවං අභිධානං අභිධෙය්‍යභූතෙන, තස්මා සො ගොත්තසඞ්ඛාතො අත්ථො තානි රක්ඛතීති වුච්චති, ගො-සද්දො චෙත්ථ අභිධානෙ, බුද්ධියඤ්ච වත්තති. තථා හි වදන්ති –

‘‘ගො ගොණෙ චෙන්ද්‍රියෙ භුම්‍යං, වචනෙ චෙව බුද්ධියං;
ආදිච්චෙ රස්මියඤ්චෙව, පානීයෙපි ච වත්තතෙ;
තෙසු අත්ථෙසු ගොණෙ ථී, පුමා ච ඉතරෙ පුමා’’ති.

තත්ථ ‘‘ගොසු දුය්හමානාසු ගතො, ගොපඤ්චමො’’තිආදීසු ගොසද්දො ගොණෙ වත්තති. ‘‘ගොචරො’’තිආදීසු ඉන්ද්‍රියෙ. ‘‘ගොරක්ඛ’’න්තිආදීසු භූමියං. තථා හි **සුත්තනිපාතට්ඨකථාය වාසෙට්ඨසුත්තසංවණ්ණනායං** වුත්තං ‘‘ගොරක්ඛන්ති ඛෙත්තරක්ඛං, කසිකම්මන්ති වුත්තං හොති. පථවී හි ‘ගො’ති වුච්චති, තප්පභෙදො ච ‘‘ඛෙත්ත’’න්ති (සු. නි. අට්ඨ. 2.619-626). ‘‘ගොත්තං නාම ද්වෙ ගොත්තානි හීනඤ්ච ගොත්තං, උක්කට්ඨඤ්ච ගොත්ත’’න්තිආදීසු (පාචි. 15) වචනෙ, බුද්ධියඤ්ච වත්තති. ‘‘ගොගොත්තං ගොතමං නමෙ’’ති පොරාණකවිරචනාය ආදිච්චෙ, ආදිච්චබන්ධුං ගොතමං සම්මාසම්බුද්ධං නමාමීති හි අත්ථො, ‘‘උණ්හගූ’’තිආදීසු රස්මියං, උණ්හා ගාවො රස්මියො එතස්සාති හි **උණ්හගූ,** සූරියො. ‘‘ගොසීතචන්දන’’න්තිආදීසු (අ. නි. ටී. 1.49) පානීයෙ , ගොසඞ්ඛාතං පානීයං විය සීතං, තදෙව චන්දනං තථා. තස්මිඤ්හි උද්ධනතො උද්ධරිතපක්කුථිතතෙලස්මිං පක්ඛිත්තෙ තඞ්ඛණඤ්ඤෙව තං තෙලං සීතලං හොතීති. එතෙසු පන අත්ථෙසු ගොණෙ වත්තමානො ගො-සද්දො යථාරහං ඉත්ථිලිඞ්ගො චෙව පුල්ලිඞ්ගො ච, සෙසෙසු පන පුල්ලිඞ්ගොයෙව.

කිං පනෙතං ගොත්තං නාමාති? අඤ්ඤකුලපරම්පරාය අසාධාරණං තස්ස කුලස්ස ආදිපුරිසසමුදාගතං තංකුලපරියාපන්නසාධාරණං සාමඤ්ඤරූපන්ති දට්ඨබ්බං. සාධාරණමෙව හි ඉදං තංකුලපරියාපන්නානං සාධාරණතො ච සාමඤ්ඤරූපං. තථා හි තංකුලෙ ජාතා සුද්ධොදනමහාරාජාදයොපි ''ගොතමො'' ත්වෙව වුච්චන්ති, තෙනෙව භගවා අත්තනො පිතරං සුද්ධොදනමහාරාජානං ''අතික්කන්තවරා ඛො ගොතම තථාගතා''ති (මහාව. 105) අවොච, වෙස්සවණොපි මහාරාජා භගවන්තං ''විජ්ජාචරණසම්පන්නං, බුද්ධං වන්දාම ගොතම''න්ති, (දී. නි. 3.288) ආයස්මාපි වඞ්ගීසො ආයස්මන්තං ආනන්දං ''සාධු නිබ්බාපනං බ්‍රූහි, අනුකම්පාය ගොතමා''ති (සං. නි. 1.212). ඉධ පන භගවන්තමෙව. තෙනාහ ''භගවන්තං ගොත්තවසෙන පරිකිත්තෙතී''ති. **තස්මාති** යථාවුත්තමත්ථත්තයං පච්චාමසති. එත්ථ ච **''සමණො''**ති ඉමිනා සරික්ඛකජනෙහි භගවතො බහුමතභාවො දස්සිතො තබ්බිසයසමිතපාපතාපරිකිත්තනතො, **''ගොතමො''**ති ඉමිනා ලොකියජනෙහි තබ්බිසයඋළාරගොත්තසම්භූතතාපරිකිත්තනතො.

සක්‍යස්ස සුද්ධොදනමහාරාජස්ස පුත්තො **සක්‍යපුත්තො,** ඉමිනා පන උච්චාකුලපරිදීපනං උදිතොදිතවිපුලඛත්තියකුලසම්භූතතාපරිකිත්තනතො. සබ්බඛත්තියානඤ්හි ආදිභූතමහාසම්මතමහාරාජතො පට්ඨාය අසම්භින්නං උළාරතමං සක්‍යරාජකුලං. යථාහ –

> ''මහාසම්මතරාජස්ස, වංසජො හි මහාමුනි;
> කප්පාදිස්මිඤ්හි රාජාසි, මහාසම්මතනාමකො''ති. (මහාවංසෙ දුතියපරිච්ඡෙදෙ පඨමගාථා);

කථං සද්ධාපබ්බජිතභාවපරිදීපනන්ති ආහ **''කෙනචී''**තිආදි. පරිජීයනං පරිහායනං **පාරිජුඤ්ඤං,** පරිජීරතීති වා **පරිජිණ්ණො,** තස්ස භාවො **පාරිජුඤ්ඤං,** තෙන. ඤාතිපාරිජුඤ්ඤභොගපාරිජුඤ්ඤාදිනා කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන පරිහානියා අනභිභූතො අනජ්ඣොත්ථටො හුත්වා පබ්බජිතොති අත්ථො. තදෙව පරියායන්තරෙන විභාවෙතුං **''අපරික්ඛීණංයෙව තං කුලං පහායා''**ති වුත්තං. **අපරික්ඛීණන්ති** හි ඤාතිපාරිජුඤ්ඤභොගපාරිජුඤ්ඤාදිනා කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන අපරික්ඛයං. **සද්ධාය පබ්බජිතොති** සද්ධාය එව පබ්බජිතො. එවඤ්හි ''කෙනචී''තිආදිනා නිවත්තිතවචනං සුපපන්නං හොති. නනු ච ''සක්‍යකුලා පබ්බජිතො''ති ඉදං උච්චාකුලා පබ්බජිතභාවපරිදීපනමෙව සියා තදත්ථස්සෙව විඤ්ඤායමානත්තා, න සද්ධාපබ්බජිතභාවපරිදීපනං තදත්ථස්ස අවිඤ්ඤායමානත්තාති? න ඛො පනෙවං දට්ඨබ්බං මහන්තං ඤාතිපරිවට්ටං, මහන්තඤ්ච භොගක්ඛන්ධං පහාය සද්ධාපබ්බජිතභාවස්ස අත්ථතො සිද්ධත්තා. තථා හි ලොකනාථස්ස අභිජාතියං තස්ස කුලස්ස න කිඤ්චි පාරිජුඤ්ඤං, අථ ඛො වුඩ්ඪියෙව, තතො තස්ස සමිද්ධතමභාවො ලොකෙ පාකටො පඤ්ඤාතො හොති, තස්මා ''සක්‍යකුලා පබ්බජිතො''ති එත්තකෙයෙව වුත්තෙ තථා සමිද්ධතමං කුලං පහාය සද්ධාපබ්බජිතභාවො සිද්ධොයෙවාති, ඉමං පරිහාරං ''කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙනා''තිආදිනා විභාවෙතීති දට්ඨබ්බං. **තතො පරන්ති** ''කොසලෙසු චාරිකං චරමානො''තිආදිවචනං.

> ''සාධු ධම්මරුචි රාජා, සාධු පඤ්ඤාණවා නරො;
> සාධු මිත්තානමද්දුබ්භො, පාපස්සාකරණං සුඛ''න්ති. ආදීසු –

විය සාධුසද්දො ඉධ සුන්දරත්ථොති ආහ **''සුන්දරං ඛො පනා''**ති. **ඛොති** අවධාරණත්ථෙ නිපාතො, **පනාති** පක්ඛන්තරත්ථෙ. එවං සාත්ථකතාවිඤ්ඤාපනත්ථඤ්හි සංවණ්ණනායමෙතෙසං ගහණං. **සුන්දරන්ති** ච භද්දකං, භද්දකතා ච පස්සන්තානං හිතසුඛාවහභාවෙනාති වුත්තං **''අත්ථාවහං සුඛාවහ''**න්ති. **අත්ථො** චෙත්ථ දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථවසෙන තිවිධං හිතං **සුඛම්පි** තථෙව තිවිධං සුඛං.

තථාරූපානන්ති තාදිසානං, අයං සද්දතො අත්ථො. අත්ථමත්තං පන දස්සෙතුං **''එවරූපාන''**න්ති වුත්තං. යාදිසෙහි ච ගුණෙහි භගවා සමන්නාගතො චතුප්පමාණිකස්ස ලොකස්ස සබ්බකාලම්පි-අච්චන්තාය-සද්ධාය-පසාදනීයො තෙසං යථාභූතසභාවත්තා, තාදිසෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතභාවං සන්ධාය ''තථාරූපානං අරහත''න්ති වුත්තන්ති දස්සෙන්තො **''යථාරූපො''**තිආදිමාහ. **ලද්ධසද්ධානන්ති** ලද්ධසද්දහානං, පරජනස්ස සද්ධං පටිලභන්තානන්ති වුත්තං හොති. **ලද්ධසද්දානන්ති** වා පටිලද්ධකිත්තිසද්දානං, එතෙන ''අරහත''න්ති පදස්ස අරහන්තානන්ති අත්ථො, අරහන්තසමඤ්ඤාය ච පාකටභාවො දස්සිතො, අපිච ''යථාරූපො සො භවං ගොතමො''ති ඉමිනා ''තථාරූපාන''න්ති පදස්ස අනියමවසෙන අත්ථං දස්සෙත්වා සරූපනියමවසෙනපි දස්සෙතුං **''යථාභුච්චගුණාධිගමෙන ලොකෙ අරහන්තොති ලද්ධසද්ධාන''**න්ති වුත්තං, ඉදම්පි හි ''තථාරූපාන''න්ති පදස්සෙව අත්ථදස්සනං, අයමෙව ච නයො ආචරියෙහි අධිප්පෙතො ඉධ **ටීකායං,** (දී. නි. ටී. 1.255) **සාරත්ථදීපනියඤ්ච** තථෙව වුත්තත්තා. ''යථාරූපා තෙ භවන්තො අරහන්තො''ති අවත්වා ''යථාරූපො සො භවං ගොතමො''ති වචනං භගවතියෙව ගරුගාරවවසෙන ''තථාරූපානං අරහත''න්ති පුථුවචනනිද්දිට්ඨභාවවිඤ්ඤාපනත්ථං . අත්තනි, ගරූසු ච හි බහුවචනං ඉච්ඡන්ති සද්දවිදූ. **''යථාභුච්ච...පෙ.... අරහත''**න්ති ඉමිනා ච ධම්මප්පමාණානං, ලූඛප්පමාණානඤ්ච සත්තානං භගවතො පසාදාවහතං යථාරුතතො දස්සෙති අරහන්තභාවස්ස තෙසඤ්ඤෙව යථාරහං විසයත්තා, තංදස්සනෙන පන ඉතරෙසම්පි රූපප්පමාණඝොසප්පමාණානං පසාදාවහතා දස්සිතායෙව තදවිනාභාවතොති දට්ඨබ්බං.

පසාදසොම්මානීති පසන්නානි, සීතලානි ච, පසාදවසෙන වා සීතලානි, අනෙන පසන්නමනතං දස්සෙති. ''දස්සන''න්ති වුත්තෙපි තදුත්තරි කත්තබ්බතාසම්භවතො අයං සම්භාවනත්ථො ලබ්භතීති ආහ **''දස්සනමත්තම්පි සාධු**

හොතී''ති. ඉතරථා හි ''දස්සනඤ්ඤෙව සාධු, න තදුත්තරි කරණ''න්ති අනධිප්පෙතත්ථො ආපජ්ජති, සම්භාවනත්ථො චෙත්ථ පි-සද්දො, අපි-සද්දො වා ලුත්තනිද්දිට්ඨො. ''බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙතී''ති එත්ථ ඉති-සද්දො ''අබ්භුග්ගතො''ති ඉමිනා සම්බන්ධමුපගතො, තස්මා අයං ''සාධු හොතී''ති ඉධ ඉති-සද්දො ''බ්‍රාහ්මණො පොක්ඛරසාති අම්බට්ඨං මාණවං ආමන්තෙසී''ති ඉමිනා සම්බජ්ඣිතබ්බො, ''අජ්ඣාසයං කත්වා''ති ච පාඨසෙසො තදත්ථස්ස විඤ්ඤායමානත්තා. යස්ස හි අත්ථො විඤ්ඤායති, සද්දො න පයුජ්ජති, සො ''පාඨසෙසො''ති වුච්චති, ඉමමත්ථං විභාවෙන්තො ආහ **''දස්සනමත්තම්පි සාධු හොතීති එවං අජ්ඣාසයං කත්වා''**ති. **මූලපණ්ණාසකෙ චූළසීහනාදසුත්තට්ඨකථාය** (ම. නි. අට්ඨ. 1.144) ආගතං **කොසියසකුණවත්ථු** චෙත්ථ කථෙතබ්බං.

අම්බට්ඨමාණවකථාවණ්ණනා

256. ''අජ්ඣායකො''ති ඉදං පඨමපකතියා ගරහාවචනමෙව, දුතියපකතියා පසංසාවචනං කත්වා වොහරන්ති යථා තං ''පුරිසො නරො''ති දස්සෙතුං **අග්ගඤ්ඤසුත්තපද** (දී. නි. 3.132) මුදාහටං. තත්ථ **ඉමෙති** ඣායකනාමෙන සමඤ්ඤිතා ජනා. **න ඣායන්තීති** පණ්ණකුටීසු ඣානං න අප්පෙන්ති න නිප්ඵාදෙන්ති, ගාමනිගමසාමන්තං ඔසරිත්වා වෙදගන්ථෙ කරොන්තාව අච්ඡන්තීති අත්ථො. තං පනෙතෙසං බ්‍රාහ්මණඣායකසඞ්ඛාතං පඨමදුතියනාමං උපාදාය තතියමෙව ජාතන්ති ආහ **''අජ්ඣායකාත්වෙව තතියං අක්ඛරං උපනිබ්බත්ත''**න්ති, **අක්ඛරන්ති** ච නිරුත්ති සමඤ්ඤා. සා හි තස්මිංයෙව නිරුළ්හභාවෙන අඤ්ඤත්ථ අසඤ්චරණතො ''අක්ඛර''න්ති වුච්චති. **මන්තෙ පරිවත්තෙතීති** වෙදෙ සජ්ඣායති, පරියාපුණාතීති අත්ථො. ඉධ හි අධිආපුබ්බඉ-සද්දවසෙන පදසන්ධි, ඉතරත්ථ පන ඣෙ-සද්දවසෙන. **මන්තෙ ධාරෙතීති** යථාඅධීතෙ මන්තෙ අසම්මුළ්හෙ කත්වා හදයෙ ඨපෙති.

ආථබ්බණවෙදො පරූපඝාතකරත්තා සාධූනමපරිභොගොති කත්වා **''ඉරුවෙදයජුවෙදසාමවෙදාන''**න්ති වුත්තං. තත්ථ ඉච්චන්තෙ ථොමීයන්තෙ දෙවා එතායාති **ඉරු** ඉච-ධාතුවසෙන ච-කාරස්ස ර-කාරං කත්වා, ඉත්ථිලිඞ්ගොයං . යජ්ජන්තෙ පූජ්ජන්තෙ දෙවා අනෙනාති **යජු** පුන්නපුංසකලිඞ්ගවසෙන. සොයන්ති අන්තං කරොන්ති, සායන්ති වා තනුං කරොන්ති පාපමනෙනාති **සාමං** සො-ධාතුපක්ඛෙ ඔ-කාරස්ස ආ-කාරං කත්වා. විදන්ති ධම්මං, කම්මං වා එතෙහීති **වෙදා,** තෙ එව **මන්තා** ''සුගතියොපි මුනන්ති, සුයාන්ති ච එතෙහී''ති කත්වා. පහරණං සඞ්ඝට්ටනං **පහතං,** ඔට්ඨානං පහතං තථා, තස්ස කරණවසෙන, ඔට්ඨානි චාලෙත්වා පගුණභාවකරණවසෙන පාරං ගතො, න අත්ථවිභාවනවසෙනාති වුත්තං හොති. **පාරගූති** ච නිච්චසාපෙක්ඛතාය කිතන්තසමාසො.

''සහ නිඝණ්ටුනා''තිආදිනා යථාවාක්‍යං විභත්‍යන්තවසෙන නිබ්බචනදස්සනං. **නිඝණ්ටුරුක්ඛාදීනන්ති නිඝණ්ටු** නාම රුක්ඛවිසෙසො, තදාදිකානමත්ථානන්ති අත්ථො, එතෙන නිඝණ්ටුරුක්ඛපරියායං ආදිං කත්වා තප්පමුඛෙන සෙසපරියායානං තත්ථ දස්සිතත්තා සො ගන්ථො නිඝණ්ටු නාම යථා තං ''පාරාජිකකණ්ඩො, කුසලත්තිකො''ති අයමත්ථො දස්සිතො ඉමිනා යථාරුතමෙව තදත්ථස්ස අධිගතත්තා. ආචරියා පන එවං වදන්ති ''වචනීයවාචකභාවෙන අත්ථං, සද්දඤ්ච නිඛඩති භින්දති විභජ්ජ දස්සෙතීති **නිඛණ්ඩු,** සො එව ඛ-කාරස්ස ඝ-කාරං කත්වා **'නිඝණ්ඩු'**ති වුත්තො''ති (දී. නි. ටී. 1.256), තදෙතං අට්ඨකථානයතො අඤ්ඤනයදස්සනන්ති ගහෙතබ්බං. ඉතරථා හි සො අට්ඨකථාය විරොධො සියා, විචාරෙතබ්බමෙතං. අක්ඛරචින්තකා පන එවමිච්ඡන්ති ''තත්ථ තත්ථාගතානි නාමානි නිස්සෙසතො සටෙන්ති රාසිං කරොන්ති එත්ථාති **නිඝණ්ටු** නිග්ගහිතාගමෙනා''ති. **වෙවචනප්පකාසකන්ති** පරියායසද්දදීපකං, එකෙකස්ස අත්ථස්ස අනෙකපරියායවචනවිභාවකන්ති අත්ථො. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං අනෙකෙසම්පි අත්ථානං එකසද්දවචනීයතාවිභාවනවසෙනපි තස්ස ගන්ථස්ස පවත්තත්තා. කො පනෙසොති? එතරහි නාමලිඞ්ගානුසාසනරතනමාලාභිධානප්පදීපිකාදි. වචීභෙදාදිලක්ඛණා කිරියා කප්පීයති එතෙනාති **කිරියාකප්පො,** තථෙව විවිධං කප්පීයති එතෙනාති **විකප්පො,** කිරියාකප්පො ච සො විකප්පො චාති **කිරියාකප්පවිකප්පො.** සො හි වණ්ණපදසම්බන්ධපදත්ථාදිවිභාගතො බහුවිකප්පොති කත්වා ''කිරියාකප්පවිකප්පො''ති වුච්චති, සො ච ගන්ථවිසෙසොයෙවාති වුත්තං **''කවීනං උපකාරාවහං සත්ථ''**න්ති, චතුන්නම්පි කවීනං කවිභාවසම්පදාභොගසම්පදාදිපයොජනවසෙන උපකාරාවහො ගන්ථොති අත්ථො . කො පනෙසොති? කබ්‍යබන්ධනවිධිවිධායකො කබ්‍යාලඞ්කාරගීතාසුබොධාලඞ්කාරාදි. ඉදං පන මූලකිරියාකප්පගන්ථං සන්ධාය වුත්තං. සො හි මහාවිසයො සතසහස්සගාථාපරිමාණො, යං ''නයචරියාදිපකරණ''න්තිපි වදන්ති. වචනත්ථතො පන කිටයති ගමෙති ඤාපෙති කිරියාදිවිභාගන්ති **කෙටුභං** කිට-ධාතුතො අභපච්චයවසෙන, අ-කාරස්ස ච උකාරො. අථ වා කිරියාදිවිභාගං අනවසෙසපරියාදානතො කිටෙන්තො ගමෙන්තො ඔභෙති පූරෙතීති **කෙටුභං** කිට-සද්දූපපදඋභධාතුවසෙන. අපිච කිටන්ති ගච්ඡන්ති කවයො බන්ධෙසු කොසල්ලමෙතෙනාති **කෙටුභං,** පුරිමනයෙනෙවෙත්ථ පදසිද්ධි. ඨානකරණාදිවිභාගතො, නිබ්බචනවිභාගතො ච අක්ඛරා පභෙදීයන්ති එතෙනාති **අක්ඛරප්පභෙදො,** තං පන ඡසු වෙදඞ්ගෙසු පරියාපන්නං පකරණද්වයමෙවාති වුත්තං **''සික්ඛා ච නිරුත්ති චා''**ති. තත්ථ සික්ඛන්ති අක්ඛරසමයමෙතායාති **සික්ඛා,** අකාරාදිවණ්ණානං ඨානකරණපයතනපටිපාදකසත්ථං. නිච්ඡයෙන, නිස්සෙසතො වා උත්ති **නිරුත්ති,** වණ්ණාගමවණ්ණවිපරියායාදිලක්ඛණං. වුත්තඤ්ච –

> ''වණ්ණාගමො වණ්ණවිපරියායො,
> ද්වෙ චාපරෙ වණ්ණවිකාරනාසා;
> ධාතුස්ස අත්ථාතිසයෙන යොගො,

තදුච්චතෙ පඤ්චවිධා නිරුත්තී''ති. (පාරා. අට්ඨ. 1.වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා; විසුද්ධි. 1.144; මහානි. අට්ඨ. 1.50);

ඉධ පන තබ්බසෙන අනෙකධා නිබ්බචනපරිදීපකං සත්ථං උත්තරපදලොපෙන ''නිරුත්තී''ති අධිප්පෙතං නිබ්බචනවිභාගතොපි අක්ඛරපභෙදභාවස්ස ආචරියෙහි (දී. නි. ටී. 1.256) වුත්තත්තා, තමන්තරෙන නිබ්බචනවිභාගස්ස ච බ්‍යාකරණඞ්ගෙන සඞ්ගහිතත්තා. බ්‍යාකරණං, නිරුත්ති ච හි පච්චෙකමෙව වෙදඞ්ගං යථාහු –

''කප්පො බ්‍යාකරණං ජොති-සත්ථං සික්ඛා නිරුත්ති ච;
ඡන්දොවිචිති චෙතානි, වෙදඞ්ගානි වදන්ති ඡා''ති.

තස්මා බ්‍යාකරණඞ්ගෙන අසඞ්කරභූතමෙව නිරුත්තිනයෙන නිබ්බචනමිධාධිප්පෙතං, න ඡසු බ්‍යඤ්ජනපදෙසු විය තදුභයසාධාරණනිබ්බචනං වෙදඞ්ගවිසයත්තාති වෙදිතබ්බං. අයං පනෙත්ථ **මහානිද්දෙසට්ඨකථාය** (මහානි. අට්ඨ. 50) ආගතනිරුත්තිනයවිනිච්ඡයො . තත්ථ හි ''නක්ඛත්තරාජාරිව තාරකාන''න්ති (ජා. 1.1.11, 25) එත්ථ ර-කාරාගමො විය අවිජ්ජමානස්ස අක්ඛරස්ස ආගමො **වණ්ණාගමො** නාම. හිංසනත්තා ''හිංසො''ති වත්තබ්බෙ ''සීහො''ති පරිවත්තනං විය විජ්ජමානානමක්ඛරානං හෙට්ඨුපරියවසෙන පරිවත්තනං **වණ්ණවිපරියායො** නාම. ''නවඡන්නකෙදානි දියාතී''ති (ජා. 1.6.88) එත්ථ අ-කාරස්ස එ-කාරාපජ්ජනං විය අඤ්ඤක්ඛරස්ස අඤ්ඤක්ඛරාපජ්ජනං **වණ්ණවිකාරො** නාම. ''ජීවනස්ස මූතො ජීවනමූතො''ති වත්තබ්බෙ ''ජීමූතො''ති ව-කාර න-කාරානං විනාසො විය විජ්ජමානක්ඛරානං විනාසො **වණ්ණවිනාසො** නාම. ''එරුසාහි වාචාහි පකුබ්බමානො, ආසජ්ජ මං ත්වං වදසෙ කුමාරා''ති (ජා. 1.10.85) එත්ථ ''පකුබ්බමානො''ති පදස්ස අභිභවමානොති අත්ථපටිපාදනං විය තත්ථ තත්ථ යථායොගං විසෙසත්ථපටිපාදනං **ධාතූනමත්ථාතිසයෙන යොගො** නාමාති.

යථාවුත්තප්පභෙදානං තිණ්ණං වෙදානං අයං චතුත්ථොයෙව සියා, අථ කෙන සද්ධිං පඤ්චමොති ආහ **''ආථබ්බණවෙදං චතුත්ථං කත්වා''**ති. **ආථබ්බණවෙදො** නාම ආථබ්බණවෙදිකෙහි විහිතො පරූපඝාතකරො මන්තො, සො පන ඉතිහාසපඤ්චමභාවප්පකාසනත්ථං ගණිතතාමත්තෙන ගහිතො, න සරූපවසෙන, එවඤ්ච කත්වා **''එතෙස''**න්ති පදස්ස තෙසං තිණ්ණං වෙදානන්ත්වෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො. තඤ්හි ''තිණ්ණං වෙදාන''න්ති එතස්ස විසෙසනන්ති. **ඉතිහ අසාති** එවං ඉධ ලොකෙ අහොසි **''ආසා''**තිපි කත්ථචි පාඨො, සොයෙවත්ථො. **ඉහ** ඨානෙ **ඉති** එවං, ඉදං වා කම්මං, වත්ථුං වා **ආස** ඉච්ඡාහීතිපි අත්ථො. තස්ස ගන්ථස්ස මහාවිසයතාදීපනත්ථඤ්චෙත්ථ විච්ඡාවචනං, ඉමිනා ''ඉතිහාසා''ති වචනෙන පටිසංයුත්තො **ඉතිහාසො** තද්ධිතවසෙනාති අත්ථං දස්සෙති. ඉතිහ ආස, ඉතිහ ආසා''ති ඊදිසවචනපටිසංයුත්තො **ඉතිහාසො** නිරුත්තිනයෙනාති අත්ථදස්සනන්තිපි වදන්ති. අක්ඛරචින්තකා පන එවමිච්ඡන්ති ''ඉතිහ-සද්දො පාරම්පරියොපදෙසෙ එකොව නිපාතො, අසති විජ්ජතීති **අසො,** ඉතිහ අසො එතස්මින්ති **ඉතිහාසො** සමාසවසෙනා''ති, තෙසං මතෙ **''ඉතිහ අසා''**ති එත්ථ එවං පාරම්පරියොපදෙසො අස විජ්ජමානො අහොසීති අත්ථො. **''පුරාණකථාසඞ්ඛාතො''**ති ඉමිනා තස්ස ගන්ථවිසෙසභාවමාහ, භාරතනාමකානං ද්වෙභාතිකරාජූනං යුද්ධකථා, රාමරඤ්ඤො සීතාහරණකථා, නරසීහරාජුප්පත්තිකථාති එවමාදිපුරාණකථාසඞ්ඛාතො භාරතපුරාණරාමපුරාණනරසීහපුරාණාදිගන්ථො ඉතිහාසො නාමාති වුත්තං හොති. **''තෙසං ඉතිහාසපඤ්චමානං වෙදාන''**න්ති ඉමිනා යථාවාක්‍යං ''තිණ්ණං වෙදාන''න්ති එත්ථ විසෙසනභාවං දස්සෙති.

පජ්ජති අත්ථො එතෙනාති **පදං,** නාමාඛ්‍යාතොපසග්ගනිපාතාදිවසෙන අනෙකවිභාගං විභත්තියන්තපදං. තදපි බ්‍යාකරණෙ ආගතමෙවාති වුත්තං **''තදවසෙස''**න්ති, පදතො අවසෙසං පකතිපච්චයාදිසද්දලක්ඛණභූතන්ති අත්ථො. තං තං සද්දං, තදත්ථඤ්ච බ්‍යාකරොති බ්‍යාචික්ඛති එතෙනාති **බ්‍යාකරණං,** විසෙසෙන වා ආකරීයන්තෙ පකතිපච්චයාදයො අභිනිප්ඵාදීයන්තෙ එත්ථ, අනෙනාති වා **බ්‍යාකරණං,** සාධුසද්දානමන්වාඛ්‍යායකං **මුද්ධබොධබ්‍යාකරණ සාරස්සතබ්‍යාකරණ පාණිනීබ්‍යාකරණචන්ද්‍රබ්‍යාකරණාදි** අධුනාපි විජ්ජමානසත්ථං. **අධීයතීති** අජ්ඣායති. **වෙදෙතීති** පරෙසං වාචෙති. ච-සද්දො අත්ථද්වයසමුච්චිනනත්ථො, විකප්පනත්ථො වා අත්ථන්තරස්ස විකප්පිතත්තා. විචිත්‍රා හි තද්ධිතවුත්ති. **පදකොති** බ්‍යාකරණෙසු ආගතපදකොසල්ලං සන්ධාය වුත්තං, **වෙය්‍යාකරණොති** තදවසිට්ඨපකතිපච්චයාදිසද්දවිධිකොසල්ලන්ති ඉමස්සත්ථස්ස විඤ්ඤාපනත්ථං පදද්වයස්ස එකතො අත්ථවචනං. එසා හි ආචරියානං පකති, යදිදං යෙන කෙනචි පකාරෙන අත්ථන්තරවිඤ්ඤාපනං. අයං **අට්ඨකථාතො** අපරො නයො – තෙ එව වෙදෙ පදසො කායතීති **පදකොති.** තත්ථ **පදසොති** ගජ්ජබන්ධපජ්ජබන්ධපදෙන. **කායතීති** කථෙති යථා ''ජාතක''න්ති, ඉමිනා වෙදකාරකසමත්ථතං දස්සෙති. එවඤ්හි ''අජ්ඣායකො''තිආදීහි ඉමස්ස විසෙසො පාකටො හොතීති.

ආයතිං හිතං බාලජනසඞ්ඛාතො ලොකො න යතති න ඊහති අනෙනාති **ලොකායතං.** තඤ්හි ගන්ථං නිස්සාය සත්තා පුඤ්ඤකිරියාය චිත්තම්පි න උප්පාදෙන්ති, ලොකා වා බාලජනා ආයතන්ති උස්සහන්ති වාදස්සාදෙන එත්ථාති **ලොකායතං.** අඤ්ඤමඤ්ඤවිරුද්ධං, සග්ගමොක්ඛවිරුද්ධං වා තනොන්ති එත්ථාති **විතණ්ඩො** ඩ-පච්චයවසෙන, න-කාරස්ස ච ණ-කාරං කත්වා, විරුද්ධෙන වාදදණ්ඩෙන තාළෙන්ති වාදිනො එත්ථාති **විතණ්ඩො** තඩි-ධාතුවසෙන, නිග්ගහීතාගමඤ්ච කත්වා. අදෙසම්පි යං නිස්සාය වාදීනං වාදො පවත්තො, තං තෙසං දෙසතොපි උපචාරවසෙන වුච්චති යථා ''චක්ඛුං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා පහීයමානා පහීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣතී''ති, (දී. නි. 2.401; ම. නි. 1.133; විභ. 204) විසෙසෙන වා පණ්ඩිතානං මනං තඩෙන්ති වාළෙන්ති

එතෙනාති **විතණ්ඩො,** තං වදන්ති, සො වාදො වා එතෙසන්ති **විතණ්ඩවාදා,** තෙසං සත්ථං තථා. ලක්ඛණදීපකසත්ථං උත්තරපදලොපෙන, තද්ධිතවසෙන වා **ලක්ඛණන්ති** දස්සෙති **"ලක්ඛණදීපක"**න්තිආදිනා. ලක්ඛීයති බුද්ධභාවාදි අනෙනාති **ලක්ඛණං,** නිග්‍රොධබිම්බතාදි. තෙනාහ **"යෙසං වසෙනා"**තිආදි. **ද්වාදසසහස්සගන්ථපමාණන්ති** එත්ථ භාණවාරප්පමාණාදීසු විය බාත්තිංසක්ඛරගන්ථොව අධිප්පෙතො. වුත්තඤ්හි –

> "අට්ඨක්ඛරා එකපදං, එකා ගාථා චතුප්පදං;
> ගාථා චෙකා මතො ගන්ථො, ගන්ථො බාත්තිංසතක්ඛරො"ති.

ද්වාදසහි ගුණිතසහස්සබාත්තිංසක්ඛරගන්ථප්පමාණන්ති අත්ථො. **යත්ථාති** යස්මිං ලක්ඛණසත්ථෙ, ආධාරෙ චෙතං භුම්මං යථා "රුක්ඛෙ සාඛා"ති. සොළස ච සහස්සඤ්ච **සොළසසහස්සං,** සොළසාධිකසහස්සගාථාපරිමාණාති අත්ථො. එවඤ්හි ආධාරාධෙය්‍යාවචනං සූපපන්නං හොතීති. පධානවසෙන බුද්ධානං ලක්ඛණදීපනතො **බුද්ධමන්තා නාම.** පච්චෙකබුද්ධාදීනම්පි හි ලක්ඛණං තත්ථ දීපිතමෙව. තෙන වුත්තං **"යෙසං වසෙනා"**තිආදි.

"අනූනො පරිපූරකාරී"ති අත්ථමත්තදස්සනං, සද්දතො පන අධිගතමත්ථං දස්සෙතුං **"අවයො න හොතී"**ති වුත්තං. කො පනෙස අවයොති අනුයොගමපනෙති **"අවයො නාමා"**තිආදිනා. අයමෙත්ථාධිප්පායො – යො තානි සන්ධාරෙතුං සක්කොති, සො "වයො"ති වුච්චති. යො පන න සක්කොති, සො අවයො නාම. යො ච අවයො න හොති, සො "ද්වෙ පටිසෙධා පකතියත්ථගමකා"ති ඤායෙන වයො එවාති. වයතීති හි **වයො,** ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු කත්ථචිපි අපරිකිලමන්තො අවිත්ථායන්තො තෙ ගන්ථෙ සන්තානෙ පණෙති බ්‍යවහරතීති අත්ථො. අයං පන **විනයට්ඨකථානයො** (පාරා. 84) – **අනවයොති** අනු අවයො, සන්ධිවසෙන උ-කාරලොපො, අනු අනු අවයො අනූනො, පරිපුණ්ණසිප්පොති අත්ථො. **වයොති** හි හානි "ආයවයො"තිආදීසු විය, නත්ථි එතස්ස යථාවුත්තගන්ථෙසු වයො ඌනතාති **අවයො,** අනු අනු අවයො **අනවයොති.**

"අනුඤ්ඤාතො"ති පදස්ස කම්මසාධනවසෙන, "පටිඤ්ඤාතො"ති පදස්ස ච කත්තුසාධනවසෙන අත්ථං දස්සෙන්තො **"ආචරියෙනා"**තිආදිමාහ. **අස්සාති** අම්බට්ඨස්ස. පාළියං "යමහං ජානාමි, තං ත්වං ජානාසී"ති ඉදං අනුජානනාකාරදස්සනං, "යං ත්වං ජානාසි, තමහං ජානාමී"ති ඉදං පන පටිජානනාකාරදස්සනන්ති දස්සෙති **"යං අහ"**න්තිආදිනා. **"ආම ආචරියා"**ති හි යථාගතං පටිජානනවචනමෙව අත්ථවසෙන වුත්තං. **යන්ති** තෙවිජ්ජකං පාවචනං. **තස්සාති** ආචරියස්ස. පටිවචනදානමෙව පටිඤ්ඤා තථා, තාය සයමෙව **පටිඤ්ඤාතොති** අත්ථො. **"සකෙ"**තිආදි අනුජානනපටිජානනාධිකාරදස්සනං. අදෙසස්සපි දෙසමිව කප්පනාමත්තෙනාති වුත්තං **"කතරස්මි"**න්තිආදි. සස්ස අත්තනො සන්තකං සකං. ආචරියානං පරම්පරතො, පරම්පරභූතෙහි වා ආචරියෙහි ආගතං **ආචරියකං.** තිස්සො විජ්ජා, තාසං සමූහො **තෙවිජ්ජකං,** වෙදත්තයං. පධානං වචනං, පකට්ඨානං වා අට්ඨකාදීනං වචනං **පාවචනං.**

257. ඉදානි යෙනාධිප්පායෙන බ්‍රාහ්මණො පොක්ඛරසාති අම්බට්ඨං මාණවං ආමන්තෙත්වා "අයං තාතා"තිආදිවචනමබ්‍රවි, තදධිප්පායං විභාවෙන්තො **"එස කිරා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **උග්ගතස්සාති** පුබ්බෙ පාකටස්ස කිත්තිමතො පොරාණජනස්ස. **බහු ජනාති** පූරණකස්සපාදයො සන්ධාය වුත්තං. **එකච්චන්ති** ඛත්තියාදිජාතිමන්තං, ලොකසම්මතං වා **ජනං. ගරූති** භාරියං, අත්තානං තතො මොචෙත්වා අපගමනමත්තම්පි දුක්කරං හොති, පගෙව තදුත්තරි කරණන්ති වුත්තං හොති. **අනත්ථො** නාම තථාපගමනාදිනා නින්දාබ්‍යාරොසඋපාරම්භාදි.

"අබ්භුග්ගතො"ති එත්ථ අභිසද්දයොගෙන **ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථවසෙනෙව** "ගොතම"න්ති **උපයොගවචනං** . "තං භවන්තං, තථා සන්තංයෙවා"ති පදෙසුපි තස්ස අනුපයොගත්තා තදත්ථවසෙනෙවාති දස්සෙති **"තස්ස භොතො"**තිආදිනා. තෙනාහ **"ඉධාපී"**තිආදි. **තථා සතොයෙවාති** යෙනාකාරෙන අරහතාදිනා සද්දො අබ්භුග්ගතො, තෙනාකාරෙන සන්තස්ස භූතස්ස එව තස්ස භවතො ගොතමස්ස සද්දො යදි වා අබ්භුග්ගතොති අත්ථො. අපිච **තං භවන්තං ගොතමං තථා සන්තංයෙවාති** එකස්සපි අත්ථස්ස ද්වික්ඛත්තුං සම්බන්ධභාවෙන වචනං සාමඤ්ඤවිසිට්ඨතාපරිකප්පනෙන අත්ථවිසෙසවිඤ්ඤාපනත්ථං, තස්මා "තස්ස භොතො ගොතමස්සා"ති සාමඤ්ඤසම්බන්ධභාවෙන විච්ඡින්දිත්වා "තථා සතොයෙවා"ති විසෙසසම්බන්ධභාවෙන යොජෙතබ්බං. **යදි-**සද්දො චෙත්ථ සංසයත්ථො ද්වින්නම්පි අත්ථානං සංසයිතබ්බත්තා. **වා-**සද්දො ච විකප්පනත්ථො තෙසු එකස්ස විකප්පෙතබ්බත්තා. සද්දවිදූ පන එවං වදන්ති – "ඉමස්ස වචනං සච්චං වා යදි වා මුසා"තිආදීසු විය යදි-සද්දො වා-සද්දො ච උභොපි විකප්පත්ථායෙව. යදි-සද්දොපි හි "යං යදෙව පරිසං උපසඞ්කමති යදි ඛත්තියපරිසං යදි බ්‍රාහ්මණපරිස"න්තිආදීසු (අ. නි. 5.34) වා-සද්දත්ථො දිස්සති. "අප්පං වස්සසතං ආයු, ඉදානෙතරහි විජ්ජතී"තිආදීසු විය ච ඉධ සමානත්ථසද්දපයොගොති. පාළියං **"යදි වා නො තථා"**ති ඉදම්පි "සන්තංයෙව සද්දො අබ්භුග්ගතො"ති ඉමිනා සම්බජ්ඣිත්වා යථාවුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. නනු "ගොතම"න්ති පදෙයෙව උපයොගවචනං සියා, න එත්ථාති චොදනාය **"ඉධාපී"**තිආදි වුත්තං, තස්ස අනුපයොගත්තා, විච්ඡින්දිත්වා සම්බන්ධවිසෙසභාවෙන යොජෙතබ්බත්තා වා ඉධාපි ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථවසෙනෙව උපයොගවචනං නාමාති වුත්තං හොති. ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානං අත්ථො යස්ස තථා, අභිසද්දො, ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානමෙව වා අත්ථො තථා, සොයෙවත්ථො. යදග්ගෙන හි සද්දයොගො හොති, තදග්ගෙන අත්ථයොගොපීති.

258. **භොති** අත්තනො ආචරියං ආලපති. යථා-සද්දං සාත්ථකං කත්වා සහ පාඨසෙසෙන යොජෙතුං **"යථා සක්කා"**තිආදි වුත්තං. **සොති** භගවා. පුරිමනයෙ ආකාරත්ථජොතනයථා-සද්දයොගායතො කථන්ති පුච්ඡාමත්තං, ඉධ පන තදයොගායතො **"ආකාරපුච්ඡා"**ති වුත්තං. බාහිරකසමයෙ ආචරියම්හි උපජ්ඣායසමුදාචාරොති ආහ **"අථ නං උපජ්ඣායො"**ති, උපජ්ඣායසඞ්ඛාතො ආචරියබ්‍රාහ්මණොති අත්ථො.

කාමඤ්ච මන්තො, බ්‍රහ්මං, කප්පොති තිබ්බිධො වෙදො, තථාපි අට්ඨකාදි වුත්තං පධානභූතං මූලං **මන්තො,** තදත්ථවිවරණමත්ථං **බ්‍රහ්මං,** තත්ථ වුත්තනයෙන යඤ්ඤකිරියාවිධානං **කප්පොති** මන්තස්සෙව පධානභාවතො, ඉතරෙසඤ්ච තන්නිස්සයෙනෙව ජාතත්තා මන්තග්ගහණෙන බ්‍රහ්මකප්පානම්පි ගහණං සිද්ධමෙවාති දස්සෙති **"තීසු වෙදෙසූ"**ති ඉමිනා. **මන්තොති** හි අට්ඨකාදීහි ඉසීහි වුත්තමූලවෙදස්සෙව නාමං, **වෙදොති** සබ්බස්ස, තස්මා "වෙදෙසූ"ති වුත්තෙ සබ්බෙසම්පි ගහණං සිජ්ඣතීති වෙදිතබ්බං. **ලක්ඛණානීති** ලක්ඛණදීපකානි මන්තපදානි. පජ්ජගජ්ජබන්ධපවෙසනවසෙන **පක්ඛිපිත්වා. බ්‍රාහ්මණවෙසෙනෙවාති** වෙදවාචකබ්‍රාහ්මණලිඞ්ගෙනෙව. **වෙදෙති** මහාපුරිසලක්ඛණමන්තෙ. **මහෙසක්ඛා සත්තාති** මහාපුඤ්ඤවන්තො පණ්ඩිතසත්තා. ජානිස්සන්ති ඉති මනසි කත්වා වාචෙන්තීති සම්බන්ධො. **තෙනාති** තථා වාචනතො. **පුබ්බෙති** "තථාගතො උප්පජ්ජිස්සතී"ති වත්තබ්බකාලතො පභුති තථාගතස්ස ධරමානකාලෙ. අජ්ඣායිතබ්බවාචෙතබ්බභාවෙන **ආගච්ඡන්ති** පාකටා භවන්ති. එකගාථාද්විගාථාදිවසෙන **අනුක්කමෙන අන්තරධායන්ති.** න කෙවලං ලක්ඛණමන්තායෙව, අථ ඛො අඤ්ඤෙපි වෙදා බ්‍රාහ්මණානං අඤ්ඤාණභාවෙන අනුක්කමෙන අන්තරධායන්ති එවාති ආචරියෙන (දී. නි. ටී. 1.258) වුත්තං.

බුද්ධභාවපත්ථනා **පණිධි,** පාරමීසම්භරණං **සමාදානං,** කම්මස්සකතාදිපඤ්ඤා **ඤාණං.** "පණිධිමහතො සමාදානමහතොතිආදිනා පච්චෙකං මහන්තසද්දො යොජෙතබ්බො"ති (දී. නි. ටී. 1.258) ආචරියෙන වුත්තං. එවඤ්ච සති කරුණා ආදි යෙසං සද්ධාසීලාදීනං තෙ **කරුණාදයො,** තෙ එව ගුණා **කරුණාදිගුණා,** පණිධි ච සමාදානඤ්ච ඤාණඤ්ච කරුණාදිගුණා ච, තෙහි මහන්තො **පණිධිසමාදානඤාණකරුණාදිගුණමහන්තොති** නිබ්බචනං කාතබ්බං. එවඤ්හි ද්වන්දතොපරත්තා මහන්තසද්දො පච්චෙකං යොජීයතීති. අපිච පණිධි ච සමාදානඤ්ච ඤාණඤ්ච කරුණා ච, තමාදි යෙසං තෙ තථා, තෙයෙව ගුණා, තෙහි මහන්තොති නිබ්බචනෙනපි අත්ථො සුපපන්නො හොති, පණිධිමහන්තතාදි චස්ස බුද්ධවංස (බු. වං. 9 ආදයො) චරියාපිටකාදි (චරියා. 1 ආදයො) වසෙන වෙදිතබ්බො. **මහාපදානසුත්තට්ඨකථායං** පන "මහාපුරිසස්සාති ජාතිගොත්තකුලපදෙසාදිවසෙන මහන්තස්ස පුරිසස්සා"ති (දී. නි. අට්ඨ. 2.33) වුත්තං. තත්ථ "ඛත්තියො, බ්‍රාහ්මණො"ති එවමාදි **ජාති.** "කොණ්ඩඤ්ඤො, ගොතමො"ති එවමාදි **ගොත්තං.** "පොණිකා, චික්ඛල්ලිකා, සාකියා, කොලියා"ති එවමාදි **කුලපදෙසො,** තදෙතං සබ්බම්පි ඉධ ආදිසද්දෙන සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. එවඤ්හි සති "ද්වෙයෙව ගතියො භවන්තී"ති උභින්නං සාධාරණවචනං සමත්ථිතං හොතීති.

නිට්ඨාති නිප්ඵත්තියො සිද්ධියො. නන්වායං ගති-සද්දො අනෙකත්ථො, කස්මා නිට්ඨායමෙව වුත්තොති ආහ"**කාමඤ්චායං"**න්තිආදි. **භවභෙදෙති** නිරයාදිභවවිසෙසෙ. සො හි සුචරිතදුච්චරිතකම්මෙන සත්තෙහි උපපජ්ජනවසෙන ගන්තබ්බාති **ගති.** ගච්ඡති පවත්තති එත්ථාති **ගති,** නිවාසට්ඨානං. ගමති යථාසභාවං ජානාතීති **ගති.** පඤ්ඤා, ගමනං බ්‍යාපනං **ගති,** විස්සටභාවො, සො පන ඉතො ච එත්තො ච බ්‍යාපෙත්වා ඨිතතාව. ගමනං නිප්ඵත්තනං **ගති,** නිට්ඨා , අජ්ඣාසයපටිසරණත්ථාපි නිදස්සනනයෙන ගහිතා. තථා හෙස "ඉමෙසං ඛො අහං භික්ඛූනං සීලවන්තානං කල්‍යාණධම්මානං නෙව ජානාමි ආගතිං වා ගතිං වා"ති (ම. නි. 1.508) එත්ථ අජ්ඣාසයෙ වත්තති, "නිබ්බානං අරහතො ගතී"ති (පරි. 339) එත්ථ පටිසරණෙ, පරායණෙ අපස්සයෙති අත්ථො. ගච්ඡති යථාරුචි පවත්තතීති **ගති,** අජ්ඣාසයො. ගච්ඡති අවචරති, අවචරණවසෙන වා පවත්තති එත්ථාති **ගති, පටිසරණං.** සබ්බසඞ්ඛතවිසඤ්ඤුත්තස්ස හි අරහතො නිබ්බානමෙව පටිසරණං, ඉධ පන නිට්ඨායං වත්තතීති වෙදිතබ්බො තදඤ්ඤෙසමවිසයත්තා.

නනු ද්වින්නං නිප්ඵත්තීනං නිමිත්තභූතානි ලක්ඛණානි විසදිසානෙව, අථ කස්මා "යෙහි සමන්නාගතස්සා"තිආදිනා තෙසං සදිසභාවො වුත්තොති චොදනාලෙසං දස්සෙත්වා සොධෙන්තො **"තත්ථ කිඤ්චාපී"**තිආදිමාහ. සමානෙපි නිග්‍රොධබිම්බතාදිලක්ඛණභාවෙ අත්ථෙව කොචි නෙසං විසෙසොති දස්සෙතුං **"න තෙහෙව බුද්ධො හොතී"**ති වුත්තං. "යථා හි බුද්ධානං ලක්ඛණානි සුවිසදානි, සුපරිබ්‍යත්තානි, පරිපුණ්ණානි ච හොන්ති, න එවං චක්කවත්තීන"න්ති අයං පන විසෙසො **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** (දී. නි. ටී. 1.258) පකාසිතො. ජායන්ති භින්නෙසුපි අත්ථෙසු අභින්නධීසද්දා එතායාති **ජාති,** ලක්ඛණභාවමත්තං. වුත්තඤ්හි –

> "සබලාදීසු භින්නෙසු, යාය වත්තන්තුභින්නධී;
> සද්දා සා ජාතිරෙසා ච, මාලාසුත්තමිවන්විතා"ති.

තස්මා ලක්ඛණතාමත්තෙන සමානභාවතො විසදිසානිපි තානියෙව චක්කවත්තිනිප්ඵත්තිනිමිත්තභූතානි ලක්ඛණානි සදිසානි විය කත්වා තානි බුද්ධනිප්ඵත්තිනිමිත්තභූතානි ලක්ඛණානි නාමාති ඉදං වචනං වුච්චතීති අත්ථො. අධිආපුබ්බවසයොගෙ භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **"අගාරෙ වසතී"**ති **චතූහි අච්ඡරියධම්මෙහීති** අභිරූපතා, දීඝායුකතා, අප්පාබාධතා, බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං පියමනාපතාති ඉමෙහි චතූහි අච්ඡරියසභාවභූතාහි ඉද්ධීහි. යථාහ –

‘‘රාජා ආනන්ද, මහාසුදස්සනො චතූහි ඉද්ධීහි සමන්නාගතො අහොසි. කතමාහි චතූහි ඉද්ධීහි? ඉධානන්ද, රාජා මහාසුදස්සනො අභිරූපො අහොසි දස්සනීයො පාසාදිකො’’තිආදි (දී. නි. 2.252).

චෙතියජාතකෙ (ජා. අට්ඨ. 3.8.44) ආගතනයං ගහෙත්වාපි **එවං** වදන්ති ‘‘සරීරතො චන්දනගන්ධො වායති, අයං එකා ඉද්ධි. මුඛතො උප්පලගන්ධො වායති, අයං දුතියා. චත්තාරො දෙවපුත්තා චතූසු දිසාසු සබ්බකාලං ඛග්ගහත්ථා ආරක්ඛං ගණ්හන්ති, අයං තතියා. ආකාසෙන විචරති, අයං චතුත්ථී’’ති. **අනාගතවංසසංවණ්ණනායං** පන ‘‘අභිරූපභාවො එකා ඉද්ධි, සමවෙපාකිනියා ගහණියා සමන්නාගතභාවො දුතියා, යාවතායුකම්පි සකලලොකස්ස දස්සනාතිත්තිකභාවො තතියා, ආකාසචාරිභාවො චතුත්ථී’’ති වුත්තං. තත්ථ **සමවෙපාකිනියා ගහණියා සමන්නාගතභාවොති** සමවිපාචනියා කම්මජතෙජොධාතුයා සම්පන්නතා. යස්ස හි භුත්තමත්තොව ආහාරො ජීරති, යස්ස වා පන පුටභත්තං විය තථෙව තිට්ඨති, උභොපෙතෙ න සමවෙපාකිනියා සමන්නාගතා. යස්ස පන පුන භත්තකාලෙ භත්තච්ඡන්දො උප්පජ්ජතෙව, අයං සමවෙපාකිනියා සමන්නාගතො නාම, තථාරූපතාති අත්ථො. **සඞ්ගහවත්ථූහීති** දානං, පියවචනං, අත්ථචරියා, සමානත්තතාති ඉමෙහි සඞ්ගහොපායෙහි. යථාහ –

‘‘දානඤ්ච පෙය්‍යවජ්ජඤ්ච, අත්ථචරියා ච යා ඉධ;
සමානත්තතා ච ධම්මෙසු, තත්ථ තත්ථ යථාරහං;
එතෙ ඛො සඞ්ගහා ලොකෙ, රථස්සාණීව යායතො.

එතෙ ච සඞ්ගහා නාස්සු, න මාතා පුත්තකාරණා;
ලභෙථ මානං පූජං වා, පිතා වා පුත්තකාරණා.

යස්මා ච සඞ්ගහා එතෙ, සමපෙක්ඛන්ති පණ්ඩිතා;
තස්මා මහත්තං පප්පොන්ති, පාසංසා ච භවන්ති තෙ’’ති. (දී. නි. 3.273);

රඤ්ජනතොති පීතිසොමනස්සවසෙන රඤ්ජනතො, න රාගවසෙන, පීතිසොමනස්සානං ජනනතොති වුත්තං හොති. චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි රඤ්ජනට්ඨෙන රාජාති පන සබ්බෙසං රාජූනං සමඤ්ඤා තථා අකරොන්තානම්පි විලීවබීජනාදීසු තාලවණ්ටවොහාරො විය රුළ්හිවසෙන පවත්තිතො, තස්මා ‘‘**අච්ඡරියධම්මෙහී**’’ති අසාධාරණනිබ්බචනං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

සද්දසාමත්ථියතො අනෙකධා චක්කවත්තීසද්දස්ස වචනත්ථං දස්සෙන්තො පධානභූතං වචනත්ථං පඨමං දස්සෙතුං **‘‘චක්කරතන’’**න්තිආදිමාහ. ඉදමෙව හි පධානං චක්කරතනස්ස පවත්තනමන්තරෙන චක්කවත්තිභාවානාපත්තිතො. තථා හි **අට්ඨකථාසු** වුත්තං ‘‘කිත්තාවතා චක්කවත්තී හොතීති? එකඞ්ගුලද්වඞ්ගුලමත්තම්පි චක්කරතනෙ ආකාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පවත්තෙ’’ති (දී. නි. අට්ඨ. 2.243; ම. නි. අට්ඨ. 3.256). යස්මා පන රාජා චක්කවත්තී එකංසං උත්තරාසඞ්ගං කරිත්වා වාමහත්ථෙන හත්ථිසොණ්ඩසදිසපනාළිං සුවණ්ණභිඞ්කාරං උක්ඛිපිත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන චක්කරතනං උදකෙන අබ්භුක්කිරිත්වා ‘‘පවත්තතු භවං චක්කරතනං, අභිවිජිනාතු භවං චක්කරතන’’න්ති (දී. නි. 2.244) වචනෙන චක්කරතනං වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පවත්තෙසි, තස්මා තාදිසං පවත්තාපනං සන්ධාය **‘‘චක්කරතනං වත්තෙතී’’**ති වුත්තං. යථාහ ‘‘අථ ඛො ආනන්ද රාජා මහාසුදස්සනො උට්ඨායාසනා…පෙ…. චක්කරතනං අබ්භුක්කිරි ‘පවත්තතු භවං චක්කරතන’න්ති’’ආදි (දී. නි. 2.244). න කෙවලඤ්ච චක්කසද්දො චක්කරතනෙයෙව වත්තති අථ ඛො සම්පත්තිචක්කාදීසුපි, තස්මා තංතදත්ථවාචකසද්දසාමත්ථියතොපි වචනත්ථං දස්සෙති **‘‘සම්පත්තිචක්කෙහී’’**තිආදිනා. තත්ථ **සම්පත්තිචක්කෙහීති** –

‘‘පතිරූපෙ වසෙ දෙසෙ, අරියමිත්තකරො සියා;
සම්මාපණිධිසම්පන්නො, පුබ්බෙ පුඤ්ඤකතො නරො;
ධඤ්ඤං ධනං යසො කිත්ති, සුඛඤ්චෙතංධිවත්තතී’’ති. (අ. නි. 4.31) –

වුත්තෙහි පතිරූපදෙසවාසාදිසම්පත්තිචක්කෙහි. **වත්තතීති** පවත්තති සම්පජ්ජති, උපරූපරි කුසලධම්මං වා පටිපජ්ජති. **තෙහීති** සම්පත්තිචක්කෙහි. **පරන්ති** සත්තනිකායං, යථා සයංසද්දො සුද්ධකත්තුත්ථස්ස ජොතකො, තථා පරංසද්දොපි හෙතුකත්තුත්ථස්සාති වෙදිතබ්බං. **වත්තෙතීති** පවත්තෙති සම්පාදෙති, උපරූපරි කුසලධම්මං වා පටිපජ්ජාපෙති. යථාහ –

‘‘රාජා මහාසුදස්සනො එවමාහ ‘පාණො න හන්තබ්බො, අදින්නං න ආදාතබ්බං, කාමෙසු මිච්ඡා න චරිතබ්බා, මුසා න භණිතබ්බා, මජ්ජං න පාතබ්බං, යථාභුත්තඤ්ච භුඤ්ජථා’ති. යෙ ඛො පනානන්ද පුරත්ථිමාය දිසාය පටිරාජානො, තෙ රඤ්ඤො මහාසුදස්සනස්ස අනුයන්තා අහෙසු’’න්තිආදි (දී. නි. 2.244).

ඉරියාපථචක්කානන්ති ඉරියාපථභූතානං චක්කානං. ඉරියාපථොපි හි ‘‘චක්ක’’න්ති වුච්චති ‘‘චතුචක්කං නවද්වාර’’න්තිආදීසු (සං. නි. 1.29, 109). යථාහ –

‘‘රථඞ්ගෙ ලක්ඛණෙ ධම්මෙ-රචක්කෙස්විරියාපථෙ;
චක්කං සම්පත්තියං චක්ක-රතනෙ මණ්ඩලෙ බලෙ;
කුලාලභණ්ඩෙ ආණාය-මායුධෙ දානරාසිසූ’’ති.

වත්තෙතීති පවත්තනං උප්පජ්ජනං, ඉමිනාව ඉරියාපථචක්කං වත්තෙති පරහිතාය උප්පාදෙතීති නිබ්බචනම්පි දස්සෙති අත්ථතො සමානත්තා. තථා චාහ –

‘‘අථ ඛො තං ආනන්ද චක්කරතනං පුරත්ථිමං දිසං පවත්ති, අන්වදෙව රාජා මහාසුදස්සනො සද්ධිං චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය. යස්මිං ඛො පනානන්ද, පදෙසෙ චක්කරතනං පතිට්ඨාසි, තත්ථ රාජා මහාසුදස්සනො වාසං උපගච්ඡි සද්ධිං චතුරඞ්ගිනියා සෙනායා’’තිආදි (දී. නි. 2.244).

අයං අට්ඨකථාතො අපරො නයො – අප්පටිහතං ආණාසඞ්ඛාතං චක්කං වත්තෙතීති **චක්කවත්තී.** තථා හි වුත්තං –

‘‘පඤ්චහි භික්ඛවෙ ධම්මෙහි සමන්නාගතො රාජා චක්කවත්තී ධම්මෙනෙව චක්කං වත්තෙති, තං හොති චක්කං අප්පටිවත්තියං කෙනචි මනුස්සභූතෙන පච්චත්ථිකෙන පාණිනා. කතමෙහි පඤ්චහි? ඉධ භික්ඛවෙ රාජා චක්කවත්තී අත්ථඤ්ඤූ ච හොති, ධම්මඤ්ඤූ ච මත්තඤ්ඤූ, ච කාලඤ්ඤූ ච පරිසඤ්ඤූ ච. ඉමෙහි ඛො…පෙ…. පාණිනා’’තිආදි (අ. නි. 5.131).

ඛත්තියමණ්ඩලාදිසඤ්ඤිතං චක්කං සමූහං අත්තනො වසෙ වත්තෙති අනුවත්තෙතීතිපි **චක්කවත්තී.** වුත්තඤ්හි ‘‘යෙ ඛො පනානන්ද පුරත්ථිමාය දිසාය පටිරාජානො, තෙ රඤ්ඤො මහාසුදස්සනස්ස අනුයන්තා අහෙසු’’න්තිආදි (දී. නි. 2.244). චක්කලක්ඛණං වත්තති එතස්සාතිපි **චක්කවත්තී.** තෙනාහ ‘‘ඉමස්ස දෙව කුමාරස්ස හෙට්ඨා පාදතලෙසු චක්කානි ජාතානි සහස්සාරානි සනෙමිකානි සනාභිකානි සබ්බාකාරපරිපූරානී’’තිආදි (දී. නි. 2.35). චක්කං මහන්තං කායබලං වත්තති එතස්සාතිපි **චක්කවත්තී.** වුත්තඤ්හෙතං ‘‘අයඤ්හි දෙව කුමාරො සත්තුස්සදො…පෙ…. අයඤ්හි දෙව කුමාරො සීහපුබ්බද්ධකායො’’තිආදි (දී. නි. 2.35). තෙන හිස්ස ලක්ඛණෙන මහබ්බලභාවො විඤ්ඤායති. චක්කං දසවිධං, ද්වාදසවිධං වා වත්තධම්මං වත්තති පටිපජ්ජතීති **චක්කවත්තී.** තෙන වුත්තං ‘‘න හි තෙ තාත දිබ්බං චක්කරතනං පෙත්තිකං දායජ්ජං , ඉඞ්ඝ ත්වං තාත අරියෙ චක්කවත්තිවත්තෙ වත්තාහී’’තිආදි (දී. නි. 3.83). චක්කං මහන්තං දානං වත්තෙති පවත්තෙතීතිපි **චක්කවත්තී.** වුත්තඤ්ච –

‘‘පට්ඨපෙසි ඛො ආනන්ද රාජා මහාසුදස්සනො තාසං පොක්ඛරණීනං තීරෙ එවරූපං දානං අන්නං අන්නත්ථිකස්ස, පානං පානත්ථිකස්ස, වත්ථං වත්ථත්ථිකස්ස, යානං යානත්ථිකස්ස, සයනං සයනත්ථිකස්ස, ඉත්ථිං ඉත්ථිත්ථිකස්ස, හිරඤ්ඤං හිරඤ්ඤත්ථිකස්ස, සුවණ්ණං සුවණ්ණත්ථිකස්සා’’තිආදි (දී. නි. 2.254).

රාජාති සාමඤ්ඤං තදඤ්ඤසාධාරණතො. **චක්කවත්තීති විසෙසං** අනඤ්ඤසාධාරණතො. **ධම්මසද්දො ඤායෙ,** සමො එව ච ඤායො නාමාති ආහ **‘‘ඤායෙන සමෙනා’’**ති. **වත්තති** උප්පජ්ජති, පටිපජ්ජතීති වා අත්ථො. ‘‘ඉදං නාම චරතී’’ති අවුත්තෙපි සාමඤ්ඤජොතනාය විසෙසෙ අවට්ඨානතො, විසෙසත්ථිනා ච විසෙසස්ස පයුජ්ජිතබ්බත්තා ‘‘සදත්ථපරත්ථෙ’’ති යොජීයති. පදෙසග්ගහණෙ හි අසති ගහෙතබ්බස්ස නිප්පදෙසතා විඤ්ඤායති යථා ‘‘දික්ඛිතො න දදාතී’’ති. යස්මා චක්කවත්තිරාජා ධම්මෙනෙව රජ්ජමධිගච්ඡති, න අධම්මෙන පරූපඝාතාදිනා. තස්මා වුත්තං **‘‘ධම්මෙන රජ්ජං ලභිත්වා’’**තිආදි, **ධම්මෙනා**ති ච ඤායෙන, කුසලධම්මෙන වා. රඤ්ඤො භාවො **රජ්ජං,** ඉස්සරියං.

පරෙසං හිතොපායභූතං ධම්මං කරොති, චරතීති වා **ධම්මිකො.** අත්තනො හිතොපායභූතස්ස ධම්මස්ස කාරකො, චරකො වා රාජාති **ධම්මරාජාති** ඉමං සවිසෙසං අත්ථං දස්සෙති **‘‘පරහිතධම්මකරණෙන වා’’**තිආදිනා. අයං පන මහාපදානට්ඨකථානයො – දසවිධෙ කුසලධම්මෙ, අගතිගමනතො වා රාජධම්මෙ නියුත්තොති **ධම්මිකො;** තෙනෙව ධම්මෙන ලොකං රඤ්ජෙතීති **ධම්මරාජා.** පරියායවචනමෙව හි ඉදං පදද්වයන්ති. ආචරියෙන පන එවං වුත්තං ‘‘චක්කවත්තිවත්තසඞ්ඛාතං ධම්මං චරති, චක්කවත්තිවත්තසඞ්ඛාතො වා ධම්මො එතස්ස, එතස්මිං වා අත්ථීති **ධම්මිකො,** ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මො ච සො රඤ්ජනට්ඨෙන රාජා චාති **ධම්මරාජා’’**ති (දී. නි. ටී. 1.258). ‘‘රාජා හොති චක්කවත්තී’’ති වචනතො ‘‘චාතුරන්තො’’ති ඉදං චතුදීපිස්සරතං විභාවෙතීති ආහ **‘‘චාතුරන්තායා’’**තිආදි. චත්තාරො සමුද්දා අන්තා පරියොසානා එතිස්සාති **චාතුරන්තා,** පථවී. සා හි චතූසු දිසාසු පුරත්ථිමසමුද්දාදිචතුසමුද්දපරියොසානත්තා එවං වුච්චති. තෙන වුත්තං **‘‘චතුසමුද්ද අන්තායා’’**ති, සා පන අවයවභූතෙහි චතුබ්බිධෙහි දීපෙහි විභූසිතා එකලොකධාතුපරියාපන්නා පථවීයෙවාති දස්සෙති **‘‘චතුබ්බිධදීපවිභූසිතාය පථවියා’’**ති ඉමිනා. යථාහ –

‘‘යාවතා චන්දිමසූරියා, පරිහරන්ති දිසා භන්ති විරොචනා;
සබ්බෙව දාසා මන්ධාතු, යෙ ච පාණා පථවිස්සිතා’’ති.

එත්ථ ච ‘‘චතුදීපවිභූසිතායා’’ති අවත්වා **චතුබ්බිධදීපවිභූසිතායාති විධ**සද්දග්ගහණං පච්චෙකං පඤ්චසතපරිත්තදීපානම්පි මහාදීපෙයෙව සඞ්ගහණත්ථං සද්දාතිරිත්තෙන අත්ථාතිරිත්තස්ස විඤ්ඤායමානත්තා,

කොට්ඨාසවාචකෙන වා විධසද්දෙන සමානභාගානං ගහිතත්තාති දට්ඨබ්බං. **කොපාදිපච්චත්ථිකෙති** එත්ථ ආදිසද්දෙන කාමමොහමානමදාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **විජෙතීති** තංකාලාපෙක්ඛාය වත්තමානවචනං, විජිතවාති අත්ථො. සද්දවිදූ හි අතීතෙ තාවීසද්දමිච්ඡන්ති. ‘‘සබ්බරාජානො විජෙතී’’ති වදන්තො කාමං චක්කවත්තිනො කෙනචි යුද්ධං නාම නත්ථි, යුද්ධෙන පන සාධෙතබ්බස්ස විජයස්ස සිද්ධියා ‘‘විජිතසඞ්ගාමො’’ ත්වෙව වුත්තොති දස්සෙති.

ථාවරස්ස ධුවස්ස භාවො **ථාවරියං,** යථා ජනපදෙ ථාවරියං පත්තො, තං දස්සෙතුං **‘‘න සක්කා කෙනචී’’**තිආදි වුත්තං, ඉමිනා කෙනචි අකම්පියට්ඨෙන ජනපදෙ ථාවරියප්පත්තොති තප්පුරිසසමාසං දස්සෙති, ඉතරෙන ච දළ්හභත්තිභාවතො ජනපදො ථාවරියප්පත්තො එතස්මින්ති අඤ්ඤපදත්ථසමාසං. **තම්හීති** අස්මිං රාජිනි. යථා ජනපදො තස්මිං ථාවරියං පත්තො, තදාවිකරොන්තො **‘‘අනුයුත්තො’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **අනුයුත්තොති** නිච්චපයුත්තො. **සකම්මනිරතොති** චක්කවත්තිනො රජ්ජකම්මෙ සදා පවත්තො . **අචලො අසම්පවෙධීති** පරියායවචනමෙතං, චොරානං වා විලොපනමත්තෙන **අචලො,** දාමරිකත්තෙන **අසම්පවෙධී.** චොරෙහි වා **අචලො,** පටිරාජූහි **අසම්පවෙධී.** අනතිමුදුභාවෙන වා **අචලො,** අනතිචණ්ඩභාවෙන **අසම්පවෙධී.** තථා හි අතිචණ්ඩස්ස රඤ්ඤො බලිදණ්ඩාදීහි ලොකං පීළයතො මනුස්සා මජ්ඣිමජනපදං ඡඩ්ඩෙත්වා පබ්බතසමුද්දතීරාදීනි නිස්සාය පච්චන්තෙ වාසං කප්පෙන්ති, අතිමුදුකස්ස ච රඤ්ඤො චොරසාහසිකජනවිලොපපීළිතා මනුස්සා පච්චන්තං පහාය ජනපදමජ්ඣෙ වාසං කප්පෙන්ති, ඉති එවරූපෙ රාජිනි ජනපදො ථාවරභාවං න පාපුණාති. එතස්මිං පන තදුභයවිරහිතෙ සුවණ්ණතුලා විය සමභාවප්පත්තෙ රාජිනි රජ්ජං කාරයමානෙ ජනපදො පාසාණපිට්ඨියං ඨපෙත්වා අයොපට්ටෙන පරික්ඛිත්තො විය අචලො අසම්පවෙධී ථාවරියප්පත්තොති.

සෙය්‍යථීදන්ති එකොව නිපාතො, ‘‘සො කතමො, තං කතමං, සා කතමා’’තිආදිනා යථාරහං ලිඞ්ගවිභත්තිවචනවසෙන පයොජියමානොව හොති, ඉධ තානි කතමානීති පයුත්තොති ආහ **‘‘තස්ස චෙතානී’’**තිආදි. චවති චක්කවත්තිනො යථාරුචි ආකාසාදිගමනාය පරිබ්භමතීති **චක්කං.** චක්කරතනඤ්හි අන්තොසමුට්ඨිතවායොධාතුවසෙන රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස වචනසමනන්තරමෙව පවත්තති, න චන්දසූරියවිමානාදි විය බහිසමුට්ඨිතවායොධාතුවසෙනාති **විමානට්ඨකථායං** (වි. ව. අට්ඨ. 1.පඨමපීඨවිමානවණ්ණනා) වුත්තං. **රතිජනනට්ඨෙනාති** පීතිසොමනස්සුප්පාදනට්ඨෙන. තඤ්හි පස්සන්තස්ස, සුණන්තස්ස ච අනප්පකං පීතිසොමනස්සං උප්පජ්ජති අච්ඡරියධම්මත්තා. වචනත්ථතො පන රමෙති රතිං කරොතීති **රතනං,** රමනං වා රතං, තං නෙතීති **රතනං,** රතං වා ජනෙතීති **රතනං** ජ-කාරලොපවසෙනාතිපි නෙරුත්තිකා. **සබ්බත්ථාති** හත්ථිරතනාදීසු.

චිත්තීකතභාවාදිනාපි චක්කස්ස රතනට්ඨො වෙදිතබ්බො, සො පන රතිජනනට්ඨෙනෙව එකසඞ්ගහතාය විසුං න ගහිතො. කස්මා එකසඞ්ගහොති චෙ? චිත්තීකතාදිභාවස්සපි රතිනිමිත්තත්තා. අථ වා ගන්ථබාහුල්ලං පරිහරිතුකාමෙන චිත්තීකතාදිභාවො න ගහිතොති වෙදිතබ්බං. අඤ්ඤාසු පන **අට්ඨකථාසු** (දී. නි. අට්ඨ. 2.33; සං. නි. අට්ඨ. 3.5.223; ඛු. පා. අට්ඨ. 6.3.යානීධාතිගාථාවණ්ණනා; සු. නි. අට්ඨ. 1.226; මහානි. අට්ඨ. 156) එවං වුත්තං –

‘‘රතිජනනට්ඨෙන රතනං. අපිච –

චිත්තීකතං මහග්ඝඤ්ච, අතුලං දුල්ලභදස්සනං;
අනොමසත්තපරිභොගං, රතනං තෙන වුච්චති.

‘‘චක්කරතනස්ස ච නිබ්බත්තකාලතො පට්ඨාය අඤ්ඤං දෙවට්ඨානං නාම න හොති, සබ්බෙපි ගන්ධපුප්ඵාදීහි තස්සෙව පූජඤ්ච අභිවාදනාදීනි ච කරොන්තීති චිත්තීකතට්ඨෙන රතනං. චක්කරතනස්ස ච එත්තකං නාම ධනං අග්ඝතීති අග්ඝො නත්ථි, ඉති මහග්ඝට්ඨෙනපි රතනං. චක්කරතනඤ්ච අඤ්ඤෙහි ලොකෙ විජ්ජමානරතනෙහි අසදිසන්ති අතුලට්ඨෙන රතනං. යස්මා පන යස්මිං කප්පෙ බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති, තස්මිංයෙව චක්කවත්තිනො උප්පජ්ජන්ති, බුද්ධා ච කදාචි කරහචි උප්පජ්ජන්ති, තස්මා දුල්ලභදස්සනට්ඨෙනපි රතනං. තදෙතං ජාතිරූපකුලඉස්සරියාදීහි අනොමස්ස උළාරසත්තස්සෙව උප්පජ්ජති, න අඤ්ඤස්සාති අනොමසත්තපරිභොගට්ඨෙනපි රතනං. යථා ච චක්කරතනං, එවං සෙසානිපී’’ති.

තත්‍රායං **තට්ටීකාය,** අඤ්ඤත්ථ ච වුත්තනයෙන අත්ථවිභාවනා – ඉදඤ්හි **‘‘චිත්තීකත’’**න්තිආදිවචනං නිබ්බචනත්ථවසෙන වුත්තං න හොති, අථ කින්ති චෙ? ලොකෙ ‘‘රතන’’න්ති සම්මතස්ස වත්ථුනො ගරුකාතබ්බභාවෙන වුත්තං. සරූපතො පනෙතං ලොකියමහාජනෙන සම්මතං හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිකං, චක්කවත්තිරඤ්ඤො උප්පන්නං චක්කරතනාදිකං, කතඤ්ඤුකතවෙදිපුග්ගලාදිකං, සබ්බුක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන බුද්ධාදිසරණත්තයඤ්ච දට්ඨබ්බං. ‘‘අහො මනොහර’’න්ති චිත්තෙ කත්තබ්බතාය **චිත්තීකතං,** ස්වායං චිත්තීකාරො තස්ස පූජනීයතායාති කත්වා පූජනීයන්ති අත්ථං වදන්ති. කෙචි පන ‘‘විචිත්‍රකතට්ඨෙන චිත්තීකත’’න්ති භණන්ති, තං න ගහෙතබ්බං ඉධ චිත්තසද්දස්ස හදයවාචකත්තා ‘‘චිත්තීකත්වා සුණාථ මෙ’’ති (බු. වං. 1.80) ආහච්චභාසිතපාළියං විය. තථා වාහු ‘‘යථාරහමිවණ්ණාගමො භූකරෙසූ’’ති. ‘‘පස්ස චිත්තීකතං රූපං, මණිනා කුණ්ඩලෙන චා’’තිආදීසු (ම. නි. 2.302) පන පුබ්බෙ අවිචිත්‍රං ඉදානි විචිත්‍රං කතන්ති **චිත්තීකතන්ති** අත්ථො ගහෙතබ්බො තත්ථ චිත්තසද්දස්ස විචිත්‍රවාචකත්තා. මහන්තං විපුලං අපරිමිතං අග්ඝතීති **මහග්ඝං.** නත්ථි එතස්ස තුලා උපමා, තුලං වා සදිසන්ති **අතුලං.**

කදාචිදෙව උප්පජ්ජනතො දුක්ඛෙන ලද්ධබ්බදස්සනත්තා **දුල්ලභදස්සනං.** අනොමෙහි උළාරගුණෙහෙව සත්තෙහි පරිභුඤ්ජිතබ්බතො **අනොමසත්තපරිභොගං.**

ඉදානි තෙසං චිත්තීකතාදිඅත්ථානං සවිසෙසං චක්කරතනෙ ලබ්භමානතං දස්සෙත්වා ඉතරෙසුපි තෙ අතිදිසිතුං **''යථා ච චක්කරතන''**න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **අඤ්ඤං දෙවට්ඨානං නාම න හොති** රඤ්ඤො අනඤ්ඤසාධාරණිස්සරියාදිසම්පත්තිපටිලාභහෙතුතො, අඤ්ඤෙසං සත්තානං යථිච්ඡිතත්ථපටිලාභහෙතුතො ච. **අග්ඝො නත්ථි** අතිවිය උළාරසමුජ්ජලරතනත්තා, අච්ඡරියබ්භුතධම්මතාය ච. යදග්ගෙන ච මහග්ඝං, තදග්ගෙන අතුලං. සත්තානං පාපජිගුච්ඡනෙන විගතකාළකො පුඤ්ඤපසුතතාය මණ්ඩභූතො යාදිසො කාලො බුද්ධුප්පාදාරහො, තාදිසෙ එව චක්කවත්තිනම්පි සම්භවොති ආහ **''යස්මා පනා''**තිආදි. **කදාචි කරහචීති** පරියායවචනං, **''කදාචී''**ති වා යථාවුත්තකාලං සන්ධාය වුත්තං, **''කරහචී''**ති **ජම්බුසිරිදීප**සඞ්ඛාතං දෙසං. තෙනාහ –

> ''කාලං දීපඤ්ච දෙසඤ්ච, කුලං මාතරමෙව ච;
> ඉමෙ පඤ්ච විලොකෙත්වා, උප්පජ්ජති මහායසො''ති. (ධ. ප. අට්ඨ. 1.1.10);

උපමාවසෙන චෙතං වුත්තං. උපමොපමෙය්‍යානඤ්ච න අච්චන්තමෙව සදිසතා, තස්මා යථා බුද්ධා කදාචි කරහචි උප්පජ්ජන්ති, න තථා චක්කවත්තිනො, චක්කවත්තිනො පන අනෙකදාපි බුද්ධුප්පාදකප්පෙ උප්පජ්ජන්තීති අත්ථො ගහෙතබ්බො. එවං සන්තෙපි චක්කවත්තිවත්තපූරණස්ස දුක්කරභාවතො දුල්ලභුප්පාදොයෙවාති ඉමිනා දුල්ලභුප්පාදතාසාමඤ්ඤෙන තෙසං දුල්ලභදස්සනතා වුත්තාති වෙදිතබ්බං. කාමං චක්කරතනානුභාවෙන සමිජ්ඣමානො ගුණො චක්කවත්තිපරිවාරජනසාධාරණො, තථාපි චක්කවත්තී එව නං සාමිභාවෙන විසවිතාය පරිභුඤ්ජතීති වත්තබ්බතං අරහති තදත්ථමෙව උප්පජ්ජනතොති දස්සෙන්තො **''තදෙත''**න්තිආදිමාහ. යථාවුත්තානං පඤ්චන්නං, ඡන්නම්පි වා අත්ථානං සෙසරතනෙසුපි ලබ්භනතො **''එවං සෙසානිපී''**ති වුත්තං.

ඉමෙහි පන රතනෙහි රාජා චක්කවත්තී කිමත්ථං පච්චනුභොති, නනු විනාපි තෙසු කෙනචි රඤ්ඤා චක්කවත්තිනා භවිතබ්බන්ති චොදනාය තස්ස තෙහි භාරහමත්ථපච්චනුභවනදස්සනෙන කෙනචිපි අවිනාභාවිතං විභාවෙතුං **''ඉමෙසු පනා''**තිආදි ආරද්ධං. **අජිතං** පුරත්ථිමාදිදිසාය ඛත්තියමණ්ඩලං **ජිනාති** මහෙසක්ඛතාසංවත්තනියකම්මනිස්සන්දභාවතො. **යථාසුඛං අනුවිචරති** හත්ථිරතනං, අස්සරතනඤ්ච අභිරුහිත්වා තෙසං ආනුභාවෙන අන්තොපාතරාසංයෙව සමුද්දපරියන්තං පථවිං අනුපරියායිත්වා රාජධානියා එව පච්චාගමනතො. **පරිණායකරතනෙන විජිතමනුරක්ඛති** තත්ථ තත්ථ කත්තබ්බකිච්චසංවිදහනතො. **අවසෙසෙහි** මණිරතනඉත්ථිරතනගහපතිරතනෙහි උපභුඤ්ජනෙන පවත්තං **උපභොගසුඛං අනුභවති** යථාරහං තෙහි තථානුභවනසිද්ධිතො. සො හි මණිරතනෙන යොජනප්පමාණෙ පදෙසෙ අන්ධකාරං විධමෙත්වා ආලොකදස්සනාදිනා සුඛමනුභවති, ඉත්ථිරතනෙන අතික්කන්තමානුසකරූපදස්සනාදිවසෙන, ගහපතිරතනෙන ඉච්ඡිතිච්ඡිතමණිකනකරජතාදිධනපටිලාභවසෙන සුඛමනුභවති.

ඉදානි සත්තියා, සත්තිඵලෙන ච යථාවුත්තමත්ථං විභාවෙතුං **''පඨමෙනා''**තිආදි වුත්තං. තිවිධා හි **සත්තියො** ''සක්කොන්ති සමත්ථෙන්ති රාජානො එතායා''ති කත්වා. යථාහු –

> ''පභාවුස්සාහමන්තානං, වසා තිස්සො හි සත්තියො;
> පභාවො දණ්ඩජො තෙජො, පතාපො තු ච කොසජො.
>
> මන්තො ච මන්තනං සො තු, චතුක්කණ්ණො ද්විගොචරො;
> තිගොචරො තු ඡක්කණ්ණො, රහස්සං ගුය්හමුච්චතෙ''ති.

තත්ථ වීරියබලං **උස්සාහසත්ති.** පඨමෙන චස්ස චක්කරතනෙන තදනුයොගො පරිපුණ්ණො හොති. කස්මාති චෙ? තෙන උස්සාහසත්තියා පවත්තෙතබ්බස්ස අප්පටිහතාණාචක්කභාවස්ස සිද්ධිතො. පඤ්ඤාබලං **මන්තසත්ති. පච්ඡිමෙන** චස්ස පරිණායකරතනෙන තදනුයොගො. කස්මාති චෙ ? තස්ස සබ්බරාජකිච්චෙසු කුසලභාවෙන මන්තසත්තියා විය අවිරජ්ඣනපයොගත්තා. දමනෙන, ධනෙන ච පභුත්තං **පභුසත්ති. හත්ථිඅස්සගහපතිරතනෙහි** චස්ස තදනුයොගො පරිපුණ්ණො හොති. කස්මාති චෙ? හත්ථිඅස්සරතනානං මහානුභාවතාය, ගහපතිරතනතො පටිලද්ධකොසසම්පත්තියා ච පභාවසත්තියා විය පභාවසමිද්ධිසිද්ධිතො. ඉත්ථිමණිරතනෙහි තිවිධසත්තියොගඵලං පරිපුණ්ණං හොතීති සම්බන්ධො, යථාවුත්තාහි තිවිධාහි සත්තීහි පයුජ්ජනතො යං ඵලං ලද්ධබ්බං. තං සබ්බං තෙහි පරිපුණ්ණං හොතීති අත්ථො. කස්මාති චෙ? තෙහෙව උපභොගසුඛස්ස සිජ්ඣනතො.

දුවිධසුඛවසෙනපි යථාවුත්තමත්ථං විභාවෙතුං **''සො ඉත්ථිමණිරතනෙහී''**තිආදි කථිතං. **භොගසුඛ**න්ති සම්පෙ කත්වා පරිභොගවසෙන පවත්තසුඛං. **සෙසෙහීති** තදවසෙසෙහි චක්කාදිපඤ්චරතනෙහි. අපච්චත්ථිකතාවසෙන පවත්තසුඛං **ඉස්සරියසුඛං.** ඉදානි තෙසං සම්පන්නහෙතුවසෙනපි කෙනචි අවිනාභාවිතමෙව විභාවෙතුං **''විසෙසතො''**තිආදිමාහ. **අදොසකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙනාති** අදොසසඞ්ඛාතෙන කුසලමූලෙන සහජාතාදිපච්චයවසෙන උප්පාදිතකම්මස්ස ආනුභාවෙන **සම්පජ්ජන්ති** සොම්මතරරතනජාතිකත්තා. කම්මඵලඤ්හි

යෙහුයොන කම්මසරික්ඛකං. **මජ්ඣිමානි** මණිඉත්ථිගහපතිරතනානි **අලොභකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙන සම්පජ්ජන්ති** උළාරධනස්ස, උළාරධනපටිලාභකාරණස්ස ච පරිච්චාගසම්පදාහෙතුකත්තා. **පච්ඡිමං** පරිණායකරතනං **අමොහකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙන සම්පජ්ජති** මහාපඤ්ඤෙනෙව චක්කවත්තිරාජකිච්චස්ස පරිනෙතබ්බත්තා, මහාපඤ්ඤභාවස්ස ච අමොහකුසලමූලජනිතකම්මනිස්සන්දභාවතො. **බොජ්ඣඞ්ගසංයුත්තෙති** මහාවග්ගෙ දුතියෙ බොජ්ඣඞ්ගසංයුත්තෙ (සං. නි. 5.223). **රතනසුත්තස්සාති** තත්ථ පඤ්චමවග්ගෙ සඞ්ගීතස්ස දුතියස්ස රතනසුත්තස්ස (සං. නි. 5.223). **උපදෙසො** නාම සවිසෙසං සත්තන්නං රතනානං විචාරණවසෙන පවත්තො නයො.

සරණතො පටිපක්ඛවිධමනතො **සූරා** සත්තිවන්තො, නිබ්භයාවහාති අත්ථො. තෙනාහ **"අභීරුකජාතිකා"**ති. අසුරෙ විජිනිත්වා ඨිතත්තා සක්කො දෙවානමින්දො ධීරො නාම, තස්ස සෙනඞ්ගභාවතො දෙවපුත්තො ''අඞ්ග''න්ති වුච්චති, ධීරස්ස අඞ්ගං, තස්ස රූපමිව රූපං යෙසං තෙ **ධීරඞ්ගරූපා,** තෙන වුත්තං **"දෙවපුත්තසදිසකායා"**ති. **එකෙති සාරසමාසනාමකා** ආචරියා, තදක්ඛමන්තො ආහ **"අයං පනෙත්ථා"**තිආදි. **සභාවොති** සභාවභූතො අත්ථො. **උත්තමසූරාති** උත්තමයොධා. සූරසද්දො හි ඉධ යොධත්ථො. එවඤ්හි පුරිමනයතො ඉමස්ස විසෙසතා හොති, ''උත්තමත්ථො සූරසද්දො''තිපි වදන්ති, **"උත්තමා සූරා වුච්චන්ති"**තිපි හි පාඨො දිස්සති. **වීරානන්ති** වීරියවන්තානං. **අඞ්ගන්ති** කාරණං ''අඞ්ගීයති ඤායති ඵලමෙතෙනා''ති කත්වා. යෙන වීරියෙන ''ධීරා''ති වුච්චන්ති, තදෙව ධීරඞ්ගං නාමාති ආහ **"වීරියන්ති වුත්තං හොති"**ති. **රූපන්ති** සරීරං. තෙන වුත්තං **"වීරියමයසරීරා විය"**ති. වීරියමෙව **වීරියමයං** යථා ''දානමය''න්ති, (දී. නි. 3.305; ඉතිවු. 60; නෙත්ති. 34) තස්මා වීරියසඞ්ඛාතසරීරා වියාති අත්ථො. වීරියං පන න එකන්තරූපන්ති විය-සද්දග්ගහණං කතං. අපිච ධීරඞ්ගෙන නිබ්බත්තං ධීරඞ්ගන්ති අත්ථං දස්සෙතුං **"වීරියමයසරීරා විය"**ති වුත්තං, එවම්පි වීරියතො රූපං න එකන්තං නිබ්බත්තන්ති විය-සද්දෙන දස්සෙති. අථ වා රූපං සරීරභූතං ධීරඞ්ගං වීරියමෙතෙසන්ති යොජෙතබ්බං, තථාපි වීරියං නාම කිඤ්චි සවිග්ගහං න හොතීති දීපෙති **"වීරියමයසරීරා විය"**ති ඉමිනා, ඉධාපි මයසද්දො සකත්ථෙයෙව දට්ඨබ්බො, තස්මා සවිග්ගහවීරියසදිසාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – සවිග්ගහං චෙ වීරියං නාම සියා, තෙ චස්ස පුත්තා තංසදිසායෙව භවෙය්‍යුන්ති අයමෙව චත්ථො ආචරියෙන (දී. නි. ටී. 1.258) අනුමතො. **මහාපදානට්ඨකථායං** පන එවං වුත්තං ''ධීරඞ්ගං රූපමෙතෙසන්ති **ධීරඞ්ගරූපා,** වීරියජාතිකා වීරියසභාවා වීරියමයා අකිලාසුනො අහෙසුං, දිවසම්පි යුජ්ඣන්තා න කිලමන්තීති වුත්තං හොතී''ති, (දී. නි. අට්ඨ. 2.34) තදෙතං රූපසද්දස්ස සභාවත්ථතං සන්ධාය වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. ඉධ චෙව අඤ්ඤත්ථ කත්ථචි **"ධිතඞ්ගරූපා"**ති පාඨො දිස්සති. වීරියත්ථොපි හි ධිතිසද්දො හොති ''සච්චං ධම්මො ධිති චාගො, දිට්ඨං සො අතිවත්තතී''තිආදීසු (ජා. 1.1.57) ධිතිසද්දො විය. කත්ථචි පන **"වීරඞ්ග"**න්ති පාඨොව දිට්ඨො. යථා රුච්චති, තථා ගහෙතබ්බං.

නනු ච රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස පටිසෙනා නාම නත්ථි, ය'මස්ස පුත්තා පමද්දෙය්‍යුං, අථ කස්මා ''පරසෙනප්පමද්දනා''ති වුත්තන්ති චොදනං සොධෙන්තො **"සචෙ"**තිආදිමාහ, පරසෙනා හොතු වා, මා වා, ''සචෙ පන භවෙය්‍යා''ති පරිකප්පනාමත්තෙන තෙසං එවමානුභාවතං දස්සෙතුං තථා වුත්තන්ති අධිප්පායො, ''පරසෙනප්පමද්දනා''ති වුත්තෙපි පරසෙනං පමද්දිතුං සමත්ථාති අත්ථො ගහෙතබ්බො පකරණතොපි අත්ථන්තරස්ස විඤ්ඤායමානත්තා, යථා ''සික්ඛමානෙන භික්ඛවෙ භික්ඛුනා අඤ්ඤාතබ්බං පරිපුච්ඡිතබ්බං පරිපඤ්හිතබ්බ''න්ති (පාචි. 434) එතස්ස පදභාජනීයෙ (පාචි. 436) ''සික්ඛිතුකාමෙනා''ති අත්ථග්ගහණන්ති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **"තං පරිමද්දිතුං සමත්ථා"**ති වුත්තං. න හි තෙ පරසෙනං පමද්දන්තා තිට්ඨන්ති, අථ ඛො පමද්දනසමත්ථා එව හොන්ති . එවමඤ්ඤත්‍රාපි යථාරහං. පරසෙනං පමද්දනාය සමත්ථෙන්තීති **පරසෙනප්පමද්දනාති** අත්ථං දස්සෙතීතිපි වදන්ති.

පුබ්බෙ කතුපචිතස්ස එතරහි විපච්චමානකස්ස පුඤ්ඤධම්මස්ස චිරතරං විපච්චිතුං පච්චයභූතං චක්කවත්තිවත්තසමුදාගතං පයොගසම්පත්තිසඞ්ඛාතං ධම්මං දස්සෙතුං ''ධම්මෙනා''ති පදස්ස **"පාණො න හන්තබ්බොතිආදිනා පඤ්චසීලධම්මෙනා"**ති අත්ථමාහ. අයඤ්හි අත්ථො ''යෙ ඛො පනානන්ද පුරත්ථිමාය දිසාය පටිරාජානො, තෙ රාජානං මහාසුදස්සනං උපසඞ්කමිත්වා එවමාහංසු 'එහි ඛො මහාරාජ, ස්වාගතං තෙ මහාරාජ, සකං තෙ මහාරාජ, අනුසාස මහාරාජා'ති. රාජා මහාසුදස්සනො එවමාහ 'පාණො න හන්තබ්බො, අදින්නං න ආදාතබ්බං, කාමෙසු මිච්ඡා න චරිතබ්බා, මුසා න භණිතබ්බා, මජ්ජං න පාතබ්බං, යථාභුත්තඤ්ච භුඤ්ජථා'ති. යෙ ඛො පනානන්ද පුරත්ථිමාය දිසාය පටිරාජානො, තෙ රඤ්ඤො මහාසුදස්සනස්ස අනුයන්තා අහෙසු''න්තිආදිනා (දී. නි. 2.244) ආගතං රඤ්ඤො ඔවාදධම්මං සන්ධාය වුත්තො. එවඤ්හි **"අදණ්ඩෙන අසත්ථෙනා"**ති ඉදම්පි විසෙසනවචනං සුසමත්ථිතං හොති. අඤ්ඤාසුපි **සුත්තනිපාතට්ඨකථාදීසු** (සු. නි. අට්ඨ. 226; ඛු. පා. අට්ඨ. 6.3; දී. නි. අට්ඨ. 2.33; සං. නි. අට්ඨ. 3.223) අයමෙවත්ථො වුත්තො.

මහාපදානට්ඨකථායං පන **"අදණ්ඩෙනාති** යෙ කතාපරාධෙ සත්තෙ සතම්පි සහස්සම්පි ගණ්හන්ති, තෙ ධනදණ්ඩෙන රජ්ජං කාරෙන්ති නාම, යෙ ඡෙජ්ජභෙජ්ජං අනුසාසන්ති, තෙ සත්ථදණ්ඩෙන. අයං පන දුවිධම්පි දණ්ඩං පහාය අදණ්ඩෙන අජ්ඣාවසති. **අසත්ථෙනාති** යෙ එකතොධාරාදිනා සත්ථෙන පරං විහෙසන්ති, තෙ සත්ථෙන රජ්ජං කාරෙන්ති නාම. අයං පන සත්ථෙන ඛුද්දකමක්ඛිකායපි පිවනමත්තං ලොහිතං කස්සචි අනුප්පාදෙත්වා ධම්මෙනෙව, 'එහි ඛො මහාරාජා'ති එවං පටිරාජූහි සම්පටිච්ඡිතාගමනො වුත්තප්පකාරං පථවිං අභිවිජිනිත්වා අජ්ඣාවසති අභිභවිත්වා සාමී හුත්වා වසතීති අත්ථො''ති (දී. නි. අට්ඨ. 2.34) වුත්තං, තදෙතං ''ධම්මෙනා''ති පදස්ස ''පුබ්බෙ කතුපචිතෙන එතරහි විපච්චමානකෙන යෙන කෙනචි පුඤ්ඤධම්මෙනා''ති අත්ථං සන්ධාය වුත්තං. තෙනෙව හි ''ධම්මෙන පටිරාජූහි සම්පටිච්ඡිතාගමනො වුත්තප්පකාරං පථවිං අභිවිජිනිත්වා අජ්ඣාවසතී''ති. ආචරියෙනපි (දී. නි. ටී. 1.258) වුත්තං **ධම්මෙනාති** කතුපචිතෙන අත්තනො පුඤ්ඤධම්මෙන. තෙන හි සඤ්චොදිතා පථවියං සබ්බරාජානො

පච්චුග්ගන්ත්වා ‘‘ස්වාගතං තෙ මහාරාජා’’තිආදීනි වත්වා අත්තනො රජ්ජං රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස නියාතෙන්ති. තෙන වුත්තං ‘‘සො ඉමං පථවිං සාගරපරියන්තං අදණ්ඩෙන අසත්ථෙන ධම්මෙන අභිවිජිය අජ්ඣාවසතී’’ති, තෙනපි යථාවුත්තමෙවත්ථං දස්සෙති, තස්මා උභයථාපි එත්ථ අත්ථො යුත්තො එවාති දට්ඨබ්බං. චක්කවත්තිවත්තපූරණාදිපයොගසම්පත්තිමන්තරෙන හි පුබ්බෙ කතූපචිතකම්මෙනෙව එවමජ්ඣාවසනං න සම්භවති, තථා පුබ්බෙ කතූපචිතකම්මමන්තරෙන චක්කවත්තිවත්තපූරණාදිපයොගසම්පත්තියා එවාති.

එවං එකං නිප්ඵත්තිං කථෙත්වා දුතියං නිප්ඵත්තිං කථෙතුං යදෙතං ‘‘සචෙ ඛො පනා’’තිආදිවචනං වුත්තං, තත්ථ අනුත්තානමත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘අරහං…පෙ…. විවට්ටච්ඡදොති එත්ථා’’**තිආදිමාහ . යස්මා රාගාදයො සත්ත පාපධම්මා ලොකෙ උප්පජ්ජන්ති, උප්පජ්ජමානා ච තෙ සත්තසන්තානං ඡාදෙත්වා පරියොනන්ධිත්වා කුසලප්පවත්තිං නිවාරෙන්ති, තස්මා තෙ ඉධ ඡදසද්දෙන වුත්තාති දස්සෙති **‘‘රාගදොසා’’**තිආදිනා. **දුච්චරිතන්ති** මිච්ඡාදිට්ඨිතො අඤ්ඤෙන මනොදුච්චරිතෙන සහ තීණි දුච්චරිතානි, මිච්ඡාදිට්ඨි පන විසෙසෙන සත්තානං ඡදනතො, පරමසාවජ්ජත්තා ච විසුං ගහිතා. වුත්තඤ්ච ‘‘සබ්බෙ තෙ ඉමෙහෙව ද්වාසට්ඨියා වත්ථූහි අන්තොජාලීකතා, එත්ථ සිතාව උම්මුජ්ජමානා උම්මුජ්ජන්තී’’තිආදි (දී. නි. 1.146). තථා මුය්හනට්ඨෙන **මොහො, අවිදිතකරණට්ඨෙන අවිජ්ජාති** පවත්තිආකාරභෙදෙන අඤ්ඤාණමෙව ද්විධා වුත්තං. තථා හිස්ස ද්විධාපි ඡදනත්ථො කථිතො ‘‘අන්ධතමං තදා හොති, යං මොහො සහතෙ නර’’න්ති, (මහානි. 5, 156, 195) ‘‘අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො, වෙවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසතී’’ති (සු. නි. 1039; චූළනි. පාරායනවග්ග.2) ච. එවං රාගදොසාදීනම්පි ඡදනත්ථො වත්තබ්බො. **මහාපදානට්ඨකථායං** (දී. නි. අට්ඨ. 2.33) පන රාගදොසමොහමානදිට්ඨිකිලෙසතණ්හාවසෙන සත්ත පාපධම්මා ගහිතා. තත්‍ර රඤ්ජනට්ඨෙන **රාගො,** තණ්හායනට්ඨෙන **තණ්හාති** පවත්තිආකාරභෙදෙන ලොභො එව ද්විධා වුත්තො. තථා හිස්ස ද්විධාපි ඡදනත්ථො එකන්තිකොව. යථාහ ‘‘අන්ධතමං තදා හොති, යං රාගො සහතෙ නර’’න්ති, ‘‘කාමන්ධා ජාලසඤ්ඡන්නා, තණ්හාඡදනඡාදිතා’’ති (උදා. 94) ච, කිලෙසග්ගහණෙන ච වුත්තාවසිට්ඨා විචිකිච්ඡාදයො වුත්තා.

සත්තහි පටිච්ඡන්නෙති හෙතුගබ්භවචනං, සත්තහි පාපධම්මෙහි පටිච්ඡන්නත්තා කිලෙසවසෙන අන්ධකාරෙ ලොකෙති අත්ථො. **තං ඡදනන්ති** සත්තපාපධම්මසඞ්ඛාතං ඡදනං. **විවට්ටෙත්වාති** විවට්ටං කත්වා විගමෙත්වා. තදෙව පරියායන්තරෙන වුත්තං **‘‘සමන්තතො සඤ්ජාතාලොකො හුත්වා’’**ති. කිලෙසඡදනවිගමො එව හි ආලොකො, එතෙන විවට්ටයිතබ්බො විගමෙතබ්බොති **විවට්ටො,** ඡාදෙති පටිච්ඡාදෙතීති **ඡදො,** විවට්ටො ඡදො අනෙනාති **විවට්ටච්ඡදා, විවට්ටච්ඡදො** වාති අත්ථං දස්සෙති. අයඤ්හි විවට්ටච්ඡදසද්දො දළ්හධම්මපච්චක්ඛධම්මසද්දාදයො විය පුල්ලිඞ්ගවසෙන ආකාරන්තො, ඔකාරන්තො ච හොති. තථා හි **මහාපදානට්ඨකථායං** වුත්තං ‘‘රාගදොසමොහමානදිට්ඨිකිලෙසතණ්හාසඞ්ඛාතං ඡදනං ආවරණං විවටං විද්ධංසිතං විවටකං එතෙනාති විවටච්ඡදො, ‘විවට්ටච්ඡදා’තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො’’ති, (දී. නි. අට්ඨ. 2.33) තස්සා ලීනත්ථප්පකාසනියම්පි වුත්තං ‘‘විවට්ටච්ඡදාති ඔකාරස්ස ආකාරං කත්වා නිද්දෙසො’’ති. සද්දවිදූ පන ‘‘ආධන්වාදිතොති ලක්ඛණෙන සමාසන්තගතෙහි ධනුසද්දාදීහි ක්වචි ආපච්චයො’’ති වත්වා ‘‘කණ්ඩිවධන්වා, පච්චක්ඛධම්මා, විවට්ටච්ඡදා’’ති පයොගමුදාහරන්ති.

කස්මා පදත්තයමෙතං වුත්තන්ති අනුයොගං හෙතාලඞ්කාරනයෙන පරිහරන්තො **‘‘තත්ථා’’**තිආදිමාහ, **තත්ථාති** ච තීසු පදෙසූති අත්ථො. පූජාවිසෙසං පටිග්ගණ්හිතුං අරහතීති **අරහන්ති** අත්ථෙන **පූජාරහතා** වුත්තා. **යස්මා සම්මාසම්බුද්ධො,** තස්මා පූජාරහතාති **තස්සා** පූජාරහතාය **හෙතු** වුත්තො. සවාසනසබ්බකිලෙසප්පහානපුබ්බකත්තා බුද්ධභාවස්ස **බුද්ධත්තහෙතුභූතා විවට්ටච්ඡදතා වුත්තා.** කම්මාදිවසෙන තිවිධං වට්ටඤ්ච රාගාදිවසෙන සත්තවිධො ඡදො ච **වට්ටච්ඡදා,** වට්ටච්ඡදෙහි විගතො, විගතා වා වට්ටච්ඡදා යස්සාති **විවට්ටච්ඡදො, විවට්ටච්ඡදා** වා, ද්වන්දපුබ්බඞ්ගො පන වි-සද්දො උභයත්ථ යොජෙතබ්බොති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **‘‘විවට්ටො ච විච්ඡදො චා’’**ති වුත්තං. එවම්පි වදන්ති ‘‘විවට්ටො ච සො විච්ඡදො චාති **විවට්ටච්ඡදො,** උත්තරපදෙ පුබ්බපදලොපොති අත්ථං දස්සෙතී’’ති. **‘‘අරහං වට්ටාභාවෙනා’’**ති ඉදං කිලෙසෙහි ආරකත්තා, කිලෙසාරීනං සංසාරචක්කස්සාරානඤ්ච හතත්තා, පාපකරණෙ ච රහාභාවාති අත්ථං සන්ධාය වුත්තං. ඉදඤ්හි ඵලෙන හෙතානුමානදස්සනං – යථා තං ධූමෙන අග්ගිස්ස, උදකොඝෙන උපරි වුට්ඨියා, එතෙන ච අත්ථෙන අරහභාවො හෙතු, වට්ටාභාවො ඵලන්ති අයං ආචරියමති. ‘‘පච්චයාදීනං, පූජාවිසෙසස්ස ච අරහත්තා’’ති පන හෙතුනා ඵලානුමානදස්සනම්පි සියා යථා තං අග්ගිනා ධූමස්ස, උපරි වුට්ඨියා උදකොඝස්ස. **‘‘සම්මාසම්බුද්ධො ඡදනාභාවෙනා’’**ති ඉදං පන හෙතුනා ඵලානුමානදස්සනං සවාසනසබ්බකිලෙසච්ඡදනාභාවපුබ්බකත්තා සම්මාසම්බුද්ධභාවස්ස. අරහත්තමග්ගෙන හි විච්ඡදතා, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සම්මාසම්බුද්ධභාවො. **‘‘විවට්ටො ච විච්ඡදො චා’’**ති ඉදං හෙතුද්වයං. කාමඤ්ච ආචරියමතියා ඵලෙන හෙතුඅනුමානදස්සනෙ විවට්ටතා ඵලමෙව හොති, හෙතුඅනුමානදස්සනස්ස, පන තථාඤාණස්ස ච හෙතුභාවතො හෙතුයෙව නාමාති වෙදිතබ්බං.

එවං පදත්තයවචනෙ හෙතාලඞ්කාරනයෙන පයොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි චතුවෙසාරජ්ජවසෙනපි දස්සෙන්තො **‘‘දුතියෙනා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **දුතියෙන වෙසාරජ්ජෙනාති** ‘‘චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ තථාගතස්ස වෙසාරජ්ජානි, යෙහි වෙසාරජ්ජෙහි සමන්නාගතො තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙතී’’තිආදිනා (අ. නි. 4.8; ම. නි. 1.150) භගවතා වුත්තක්කමෙන දුතියභූතෙන ‘‘ඛීණාසවස්ස තෙ පටිජානතො ‘ඉමෙ ආසවා අපරික්ඛීණා’ති, තත්‍ර වත මං සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා දෙවො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා කොචි වා ලොකස්මිං සහ ධම්මෙන පටිචොදෙස්සතීති නිමිත්තමෙතං භික්ඛවෙ න සමනුපස්සාමි, එතමහං භික්ඛවෙ නිමිත්තං

අසමනුපස්සන්තො ඛෙමප්පත්තො අභයප්පත්තො වෙසාරජ්ජප්පත්තො විහරාමී’’ති පරිදීපිතෙන වෙසාරජ්ජෙන. **පුරිමසිද්ධීති** පුරිමස්ස ‘‘අරහ’’න්ති පදස්ස අත්ථසිද්ධි අරහත්තසිද්ධි, දුතියවෙසාරජ්ජස්ස තදත්ථභාවතො තෙන වෙසාරජ්ජෙන තදත්ථසිද්ධීති වුත්තං හොති. ‘‘ඛීණාසවස්ස තෙ පටිජානතො ‘ඉමෙ ආසවා අපරික්ඛීණා’ ති’’ආදිනා වුත්තමෙව හි දුතියවෙසාරජ්ජං ‘‘කිලෙසෙහි ආරකත්තා’’තිආදිනා වුත්තො ‘‘අරහ’’න්ති පදස්ස අත්ථොති . තතො ච විඤ්ඤායති ‘‘යථා දුතියෙන වෙසාරජ්ජෙන පුරිමසිද්ධි, එවං පුරිමෙනපි අත්ථෙන දුතියවෙසාරජ්ජසිද්ධී’’ති. එවඤ්ච කත්වා ඉමිනා නයෙන චතුවෙසාරජ්ජවසෙන පදත්තයවචනෙ පයොජනදස්සනං උපපන්නං හොති. ඉතරථා හි කිඤ්චිපයොජනාභාවතො ඉදංයෙව වචනං ඉධ අවත්තබ්බං සියාති. එස නයො සෙසෙසුපි.

පඨමෙනාති වුත්තනයෙන පඨමභූතෙන ‘‘සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතො ‘ඉමෙ ධම්මා අනභිසම්බුද්ධා’ති, තත්‍ර…පෙ…. විහරාමී’’ති පරිදීපිතෙන වෙසාරජ්ජෙන. **දුතියසිද්ධීති** දුතියස්ස ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො’’ති පදස්ස අත්ථසිද්ධි බුද්ධත්තසිද්ධි තස්ස තදත්ථභාවතො. **තතියචතුත්ථෙහීති** වුත්තනයෙනෙව තතියචතුත්ථභූතෙහි ‘‘යෙ ඛො පන තෙ අන්තරායිකා ධම්මා වුත්තා, තෙ පටිසෙවතො නාලං අන්තරායායාති, තත්‍ර…පෙ…. විහරාමී’’ති ච ‘‘යස්ස ඛො පන තෙ අත්ථාය ධම්මො දෙසිතො, සො න නියාති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයායාති, තත්‍ර…පෙ…. විහරාමී’’ති (අ. නි. 4.8; ම. නි. 1.150) ච පරිදීපිතෙහි වෙසාරජ්ජෙහි. **තතියසිද්ධීති** තතියස්ස ‘‘විවට්ටච්ඡදා’’ති පදස්ස අත්ථසිද්ධි විවට්ටච්ඡදත්ථසිද්ධි තෙහි තස්ස පාකටභාවතොති අත්ථො. ‘‘යථාවතො අන්තරායිකනියානිකධම්මාපදෙසෙන හි සත්ථු විවට්ටච්ඡදභාවො ලොකෙ පාකටො අහොසී’’ති (දී. නි. ටී. 1.258) ආචරියෙන වුත්තං, විවට්ටච්ඡදභාවෙනෙව අන්තරායිකනියානිකධම්මදෙසනාසිද්ධිතො ‘‘තතියෙන තතියචතුත්ථසිද්ධී’’තිපි වත්තුං යුජ්ජති.

එවං පදත්තයවචනෙ චතුවෙසාරජ්ජවසෙන පයොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි චක්ඛුත්තයවසෙනපි දස්සෙන්තො **‘‘පුරිමඤ්චා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ ච-සද්දො උපන්‍යාසත්ථො. **පුරිමං** ‘‘අරහ’’න්ති පදං භගවතො හෙට්ඨිමමග්ගඵලත්තයඤාණසඞ්ඛාතං **ධම්මචක්ඛුං සාධෙති** කිලෙසාරීනං, සංසාරචක්කස්ස අරානඤ්ච හතභාවදීපනතො. **දුතියං** ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො’’ති පදං ආසයානුසයඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණසඞ්ඛාතං **බුද්ධචක්ඛුං සාධෙති** සම්මාසම්බුද්ධස්සෙව තංසම්භවතො. තදෙතඤ්හි ඤාණද්වයං සාවකපච්චෙකබුද්ධානං න සම්භවති. **තතියං** ‘‘විවට්ටච්ඡදා’’ති පදං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසඞ්ඛාතං **සමන්තචක්ඛුං සාධෙති** සවාසනසබ්බකිලෙසප්පහානදීපනතො. ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො’’ති හි වත්වා ‘‘විවට්ටච්ඡදා’’ති වචනං සම්මාසම්බුද්ධභාවාය සවාසනසබ්බකිලෙසප්පහානං විභාවෙතීති. ‘‘අහං ඛො පන තාත අම්බට්ඨ මන්තානං දාතා’’ති ඉදං අප්පධානං, ‘‘ත්වං මන්තානං පටිග්ගහෙතා’’ති ඉදමෙව පධානං සමුත්තෙජනාවචනන්ති සන්ධාය **‘‘ත්වං මන්තානං පටිග්ගහෙතාති ඉමිනා’ස්ස මන්තෙසු සූරභාවං ජනෙතී’’**ති වුත්තං, ලක්ඛණවිභාවනෙ විසදඤාණතාසඞ්ඛාතං සූරභාවං ජනෙතීති අත්ථො.

259. **එවං භොති** එත්ථ එවං-සද්දො වචනසම්පටිච්ඡනෙ නිපාතො, වචනසම්පටිච්ඡනඤ්චෙත්ථ තථා මයං තං භවන්තං ගොතමං වෙදිස්සාම, ත්වං මන්තානං පටිග්ගහෙතාති ච එවං පවත්තස්ස පොක්ඛරසාතිනො වචනස්ස සම්පටිග්ගහො. **‘‘තස්සත්ථො’’**තිආදිනාපි හි තදෙවත්ථං දස්සෙති. තථා ච වුත්තං ‘‘බ්‍රාහ්මණස්ස පොක්ඛරසාතිස්ස පටිස්සුත්වා’’ති, තං පනෙස ආචරියස්ස සමුත්තෙජනාය ලක්ඛණෙසු විගතසම්මොහභාවෙන බුද්ධමන්තෙ සම්පස්සමානත්තා වදතීති දස්සෙන්තො **‘‘සොපී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **‘‘තායාති** තාය යථාවුත්තාය සමුත්තෙජනායා’’ති (දී. නි. ටී. 1.259) ආචරියෙන වුත්තං, අධුනා පන පොත්ථකෙසු **‘‘තාය ආචරියකථායා’’**ති පාඨො දිස්සති. අත්ථතො චෙස අවිරුද්ධොයෙව. මන්තෙසු සතිසමුප්පාදිකා හි කථා සමුත්තෙජනාති.

අයානභූමින්ති යානස්ස අභූමිං, යානෙන යාතුමසක්කුණෙය්‍යට්ඨානභූතං, ද්වාරකොට්ඨකසමීපං ගන්ත්වාති අත්ථො.

අවිසෙසෙන වුත්තස්සපි වචනස්ස අත්ථො අට්ඨකථාපමාණතො විසෙසෙන ගහෙතබ්බොති ආහ **‘‘ඨිතමජ්ඣන්හිකසමයෙ’’**ති. සබ්බෙසමාචිණ්ණවසෙන පඨමනයං වත්වා පධානිකානමෙව ආවෙණිකාචිණ්ණවසෙන දුතියනයො වුත්තො. **දිවාපධානිකාති** දිවාපධානානුයුඤ්ජනකා, දිවසභාගෙ සමණධම්මකරණත්ථං තෙ එවං චඞ්කමන්තීති වුත්තං හොති. තෙනාහ **‘‘තාදිසානඤ්හී’’**තිආදි. ‘‘පරිවෙණතො පරිවෙණමාගච්ඡන්තො පපඤ්චො හොති, පුච්ඡිත්වාව පවිසිස්සාමී’’ති අම්බට්ඨස්ස තදුපසඞ්කමනාධිප්පායං විභාවෙන්තො **‘‘සො කිරා’’**තිආදිමාහ.

260. අභිඤ්ඤාතකුලෙ ජාතො **අභිඤ්ඤාතකොලඤ්ඤො.** කාමඤ්ච වක්ඛමානනයෙන පුබ්බෙ අම්බට්ඨකුලමපඤ්ඤාතං, තදා පන පඤ්ඤාතන්ති ආහ **‘‘තදා කිරා’’**තිආදි. **රූපජාතිමන්තකුලාපදෙසෙහීති** ‘‘අයමීදිසො’’ති අපදිසනහෙතුභූතෙහි චතූහි රූපජාතිමන්තකුලෙහි. යෙන තෙ භික්ඛූ චින්තයිංසු, තදධිප්පායං ආවි කාතුං **‘‘යො හී’’**තිආදි වුත්තං. අවිසෙසතො වුත්තම්පි විසෙසතො විඤ්ඤායමානත්ථං සන්ධාය භාසිතවචනන්ති දස්සෙති **‘‘ගන්ධකුටිං සන්ධායා’’**ති ඉමිනා. එවමීදිසෙසු.

අතුරිතොති අවෙගායන්තො, **‘‘අතුරන්තො’’**තිපි පාඨො, සොයෙවත්ථො. කථං පවිසන්තො අතරමානො පවිසති නාමාති ආහ **‘‘සණිකං’’**න්තිආදි. තත්ථ **පදප්පමාණට්ඨානෙති** ද්වින්නං පදානං අන්තරෙ මුට්ඨිරතනපමාණට්ඨානෙ. **සින්දුවාරො** නාම එකො පුප්ඵූපගරුක්ඛො, යස්ස සෙතං පුප්ඵං හොති, යො ‘‘නිග්ගුණ්ඩී’’ තිපි වුච්චති. **පමුඛන්ති** ගන්ධකුටිගබ්භපමුඛං. ‘‘කුඤ්චිකච්ඡිද්දසමීපෙ’’ති වුත්තවචනං සමත්ථෙතුං **‘‘ද්වාරං කිරා’’**තිආදි වුත්තං.

261. **"දානං දදමානෙහී"**ති ඉමිනා පාරමිතානුභාවෙන සයමෙව ද්වාරවිවරණං දස්සෙති.

භගවතා සද්ධිං සම්මොදිංසූති එත්ථ සමත්ථෙන සං-සද්දෙන විඤ්ඤායමානං භගවතො තෙහි සද්ධිං පඨමං පවත්තමොදතාසඞ්ඛාතං නෙයාත්ථං දස්සෙන්තො **"යථා"**තිආදිමාහ. භගවාපි හි ''කච්චි භො මාණවා ඛමනීයං, කච්චි යාපනීය''න්තිආදිනි පුච්ඡන්තො තෙහි මාණවෙහි සද්ධිං පුබ්බභාසිතාය පඨමඤ්ඤෙව පවත්තමොදො අහොසි. **සමප්පවත්තමොදාති** භගවතො තදනුකරණෙන සමං පවත්තසංසන්දනා. තදත්ථං සහ උපමාය දස්සෙතුං **"සීතොදකං විය"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ පරමනිබ්බුතකිලෙසදරථතාය භගවතො සීතොදකසදිසතා, අනිබ්බුතකිලෙසදරථතාය ච මාණවානං උණ්හොදකසදිසතා දට්ඨබ්බා. **සම්මොදිතන්ති** සංසන්දිතං. **මුදසද්දො** හෙත්ථ සංසන්දනෙයෙව, න පාමොජ්ජෙ, එවඤ්හි යථාවුත්තඋපමාවචනං සමත්ථිතං හොති. තථා හි වුත්තං **"එකීභාව"**න්ති, සම්මොදනකිරියාය සමානතං එකරූපතන්ති අත්ථො.

ඛමනීයන්ති ''චතුචක්කං නවද්වාරං සරීරයන්තං දුක්ඛබහුලතාය සභාවතො දුස්සහං කච්චි ඛමිතුං සක්කුණෙය්‍යා''න්ති පුච්ඡන්ති, **යාපනීයන්ති** ආහාරාදිපච්චයපටිබද්ධවුත්තිකං චිරප්පබන්ධසඞ්ඛාතාය යාපනාය කච්චි යාපෙතුං සක්කුණෙය්‍යං, සීසරොගාදිආබාධාභාවෙන **කච්චි අප්පාබාධං,** දුක්ඛජීවිකාභාවෙන **කච්චි අප්පාතඞ්කං,** තංතංකිච්චකරණෙ උට්ඨානසුඛතාය **කච්චි ලහුට්ඨානං,** තදනුරූපබලයොගතො **කච්චි බලං,** සුඛවිහාරප්පලසබ්භාවෙන **කච්චිඵාසුවිහාරො** අත්ථීති සබ්බත්ථ කච්චි-සද්දං යොජෙත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො. බලප්පත්තා පීති **පීතියෙව.** තරුණා පීති **පාමොජ්ජං.** සම්මොදනං ජනෙති කරොතීති සම්මොදනිකං, තදෙව **සම්මොදනියං** ක-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා. සම්මොදෙතබ්බතො සම්මොදනීයන්ති ඉමමත්ථං දස්සෙති **"සම්මොදිතුං යුත්තභාවතො"**ති ඉමිනා. එවං ආචරියෙහි වුත්තං. සම්මොදිතුං අරහතීති සම්මොදනිකං, තදෙව **සම්මොදනියං** යථාවුත්තනයෙනාති ඉමමත්ථම්පි දස්සෙතීති දට්ඨබ්බං. **"සාරෙතු"**න්ති එතස්ස **"නිරන්තරං පවත්තෙතු"**න්ති අත්ථවචනං. **සරිතබ්බභාවතොති** අනුස්සරිතබ්බභාවතො. ''සාරෙතුං අරහතී''ති අත්ථෙ යථාපදං දීඝෙන ''සාරණීය''න්ති වුත්තං. ''සරිතබ්බ''න්ති අත්ථෙ පන ''සරණීය''න්ති වත්තබ්බෙ දීඝං කත්වා **"සාරණීය"**න්ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. එවං සද්දතො අත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්ථමත්තතො දස්සෙතුං **"සුය්‍යමානසුඛතො"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සුය්‍යමානසුඛතොති** ආපාථමධුරත්තමාහ, **අනුස්සරියමානසුඛතොති** විමද්දරමණීයත්තං. **බ්‍යඤ්ජනපරිසුද්ධතායාති** සභාවනිරුත්තිභාවෙන තස්සා කථාය වචනචාතුරියං, **අත්ථපරිසුද්ධතායාති** අත්ථස්ස නිරුපක්කිලෙසත්තං. **අනෙකෙහි පරියායෙහීති** අනෙකෙහි කාරණෙහි.

අපසාදෙස්සාමීති මඞ්කුං කරිස්සාමි. උභොසු ඛන්ධෙසු සාටකං ආසජ්ජෙත්වා කණ්ඨෙ ඔලම්බනං සන්ධාය **"කණ්ඨෙ ඔලම්බිත්වා"**ති වුත්තං. **දුස්සකණ්ණං ගහෙත්වාති** නිවත්ථසාටකස්ස කොටිං එකෙන හත්ථෙන ගහෙත්වා. චඞ්කමිතුමාරුහනං සන්ධාය **"චඞ්කමං අභිරුහිත්වා"**ති ආහ. **ධාතුසමතාති** රසාදිධාතූනං සමාවත්ථතා, අරොගතාති අත්ථො. **පාසාදිකත්ථන්ති** පසාදජනනත්ථං ''ගතගතට්ඨානෙ''ති ඉමිනා සම්බන්ධො. **"පාසාදිකත්තා"**තිපි පාඨො, තස්සත්ථො – අඞ්ගපච්චඞ්ගානං පසාදාවහත්තාති, ''උප්පන්නබහුමානා''ති ඉමිනා සම්බන්ධො. **උප්පණ්ඩනකථන්ති** අවහසිතබ්බතායුත්තකථං. **"අනාචාරභාවසාරණීය"**න්ති තස්ස විසෙසනං, අනාචාරභාවෙන සාරණීයං ''අනාචාරො වතාය''න්ති සරිතබ්බකන්ති අත්ථො.

262. කාතුං දුක්කරමසක්කුණෙය්‍යං කිච්චමයං ආරභීති දස්සෙතුං **"භවග්ගං ගහෙතුකාමො විය"**තිආදි වුත්තං. අසක්කුණෙය්‍යඤ්හෙතං සදෙවකෙනපි ලොකෙන, යදිදං භගවතො අපසාදනං. තෙනාහ **"අට්ඨානෙ වායමතී"**ති. **හන්ද තෙන සද්ධිං මන්තෙමීති** එවං අට්ඨානෙ වායමන්තොපි අයං බාලො ''මයි කිඤ්චි අකථෙන්තෙ මයා සද්ධිං උත්තරි කථෙතුම්පි න විසහතී''ති මානමෙව පග්ගණ්හිස්සති, කථෙන්තෙ පන කථාපසඞ්ගෙනස්ස ජාතිගොත්තෙ විභාවිතෙ මානනිග්ගහො භවිස්සති, ''හන්ද තෙන සද්ධිං මන්තෙමී''ති භගවා අම්බට්ඨං මාණවං එතදවොචාති අත්ථො. ආචාරසමාචාරසික්ඛාපනෙන **ආචරියා,** තෙසං පන ආචරියානං පකට්ඨා ආචරියාති **පාචරියා** යථා ''පපිතාමහො''ති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **"ආචරියෙහි ච තෙසං ආචරියෙහි චා"**ති වුත්තං.

පඨමඉබ්භවාදවණ්ණනා

263. කිඤ්චාපි ''සයානො වා''තිආදිවචනං න වත්තබ්බං, මානවසෙන පන යුගග්ගාහං කරොන්තො වදතීති දස්සෙන්තො **"කාමං තීසූ"**තිආදිමාහ. තත්ථ **තීසු ඉරියාපථෙසූති** ඨානගමනනිසජ්ජාසු. තෙස්වෙව හි ආචරියෙන සද්ධිං සල්ලපිතුමරහති, න තු සයනෙ ගරුකරණීයානං සයානානම්පි සම්මුඛා ගරුකාරෙහි සයනස්ස අකත්තබ්බභාවතො. **කථාසල්ලාපන්ති** කථාවසෙන යුගග්ගාහකරණත්ථං සල්ලපනං. සයානෙන හි ආචරියෙන සද්ධිං සයානස්ස කථා නාම ආචාරො න හොති, තථාපෙතං ඉතරෙහි සදිසං කත්වා කථනං ඉධ කථාසල්ලාපො.

යං පනෙතං ''සයානො වා හි භො ගොතම බ්‍රාහ්මණො සයානෙන බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං සල්ලපිතුමරහතී''ති වුත්තස්ස සල්ලාපස්ස අනාචාරභාවවිභාවනං සත්ථාරා අම්බට්ඨෙන සද්ධිං කථෙන්තෙන කතං, තං පාළිවසෙන සඞ්ගීතිමනාරුළ්හම්පි අගරහිතාය ආචරියපරම්පරාය යාවජ්ජතනා සමාහතන්ති ''යෙ ච ඛො තෙ භො ගොතමා''තිආදිකාය උපරිපාළියා සම්බන්ධභාවෙන දස්සෙන්තො **"තතො කිර"**තිආදිමාහ. **ගොරූපන්ති** ගො නූන රූපකවසෙන වුත්තත්තා, රූපසද්දස්ස ච තබ්භාවවුත්තිතො. යදි අභීළෙන්තො භවෙය්‍ය, ''මුණ්ඩා සමණා''ති වදෙය්‍ය,

හීළෙන්තො පන ගරහත්ථෙන ක-සද්දෙන පදං වඩ්ඪෙත්වා ''මුණ්ඩකා සමණකා''ති වදතීති දස්සෙතුං **''මුණ්ඩෙ මුණ්ඩා''**තිආදි වුත්තං. **ඉබ්භාති ගහපතිකාති** අත්ථමත්තවචනං, සද්දතො පන ඉභස්ස පයොගො **ඉභො** උත්තරපදලොපෙන, තං ඉභං අරහන්තීති **ඉබ්භා** ද්විත්තං කත්වා. කිං වුත්තං හොති – යථා සොභනං ගමනතො ඉභසඞ්ඛාතො හත්ථිවාහනභූතො පරස්ස වසෙන පවත්තති, න අත්තනො, එවමෙතෙපි බ්‍රාහ්මණානං සුස්සූසකා සුද්දා පරස්ස වසෙන පවත්තන්ති, න අත්තනො, තස්මා ඉභසදිසපයොගතාය **ඉබ්භාති**. තෙ පන කුටුම්බිකතාය ඝරවාසිනො ඝරසාමිකා හොන්තීති අත්ථමත්තං දස්සෙති **''ගහපතිකා''**ති ඉමිනා.

කණ්හාති කණ්හජාතිකා. ද්විජා එව හි සුද්ධජාතිකා, න ඉතරෙති තස්සාධිප්පායො. තෙනාහ **''කාළකා''**ති. පිතාමහභාවෙන ඤාතිබන්ධවත්තා **බන්ධු.** තෙනාහ **''පිතාමහොති වොහරන්තී''**ති. **අපච්චාති** පුත්තා. **මුඛතො නික්ඛන්තාති** බ්‍රාහ්මණානං පුබ්බපුරිසා බ්‍රහ්මුනො මුඛතො නික්ඛන්තා, අයං තෙසං පඨමුප්පත්තීති අධිප්පායො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. අයං පනෙත්ථ විසෙසො – ''ඉබ්භා කණ්හා''ති වත්වා ''බන්ධුපාදාපච්චා''ති වදන්තො කුලවසෙන සමණා වෙස්සකුලපරියාපන්නා, පඨමුප්පත්තිවසෙන පන බ්‍රහ්මුනො පිට්ඨිපාදතො නික්ඛන්තා, න පකතිවෙස්සා විය නාභිතොති දස්සෙතීති, ඉදං පනස්ස ''මුඛතො නික්ඛන්තා''තිආදිවචනතොපි අතිවිය අසමවෙක්ඛිතපුබ්බවචනං චතුවණ්ණපරියාපන්නස්සෙව සමණභාවසම්භවතො. **අනියමෙත්වාති** අවිසෙසෙත්වා, අනුද්දෙසිකභාවෙනාති අත්ථො.

මානමෙව නිස්සාය කථෙසීති මානමෙවාපස්සයං කත්වා අත්තානං උක්කංසෙන්තො, පරෙ ච වම්භෙන්තො ''මුණ්ඩකා සමණකා''තිආදිවචනං කථෙසි. **ජානාපෙස්සාමීති** අත්තනො ගොත්තපමාණං යාථාවතො විභාවනෙන විඤ්ඤාපෙස්සාමි. **අත්ථොති** හිතං, ඉච්ඡිතවත්ථු වා, තං පන කත්තබ්බකිච්චමෙවාති වුත්තං **''ආගන්ත්වා කත්තබ්බකිච්චසඞ්ඛාතො අත්ථො''**ති, සො **එතස්ස අත්ථීති අත්ථිකං** යථා ''දණ්ඩිකො''ති. දුතියස්සපි පුග්ගලවාචකස්ස තදස්සත්ථිපච්චයස්ස විජ්ජමානත්තා පඨමෙන තදාරම්මණිකචිත්තමෙව විඤ්ඤායතීති ආහ **''තස්ස මාණවස්ස චිත්ත''**න්ති. **අත්ථිකමස්ස අත්ථීති අත්ථිකවා** යථා ''ගුණවා''ති.

''යායෙව ඛො පනත්ථායා''ති ලිඞ්ගවිපල්ලාසවසෙන වුත්තන්ති දස්සෙති **''යෙනෙව ඛො පනත්ථෙනා''**ති ඉමිනා. තෙනෙවාහ **''තමෙව අත්ථන්ති ඉදං පුරිසලිඞ්ගවසෙනෙව වුත්ත''**න්ති. තත්ථ හි සාභාවිකලිඞ්ගතාදස්සනෙන ඉධ අසාභාවිකලිඞ්ගතාසිද්ධීති. අයං පනෙත්ථ **අට්ඨකථා**තො අපරො නයො – **යාය අත්ථායාති** පුල්ලිඞ්ගවසෙනෙව තදත්ථෙ සම්පදානවචනං, යස්ස කත්තබ්බකිච්චසඞ්ඛාතස්ස අත්ථස්ස අත්ථායාති අත්ථොති. **අස්සාති** අම්බට්ඨස්ස දස්සෙත්වාති සම්බන්ධො. **අඤ්ඤෙසං සන්තිකං ආගතානන්ති** ගරුට්ඨානියානං සන්තිකමුපගතානං සාධුරූපානං. **වත්තන්ති** තෙසං සමාචිණ්ණං. පකරණතොයෙව ''ආචරියකුලෙ''ති අත්ථො විඤ්ඤායති, ''අවුසිතවා''ති ච අසික්ඛිතභාවොයෙව වොහාරවසෙන වුත්තො යථා තං චීවරදානං තිචීවරෙන අච්ඡාදෙසීති. තෙනාහ **''ආචරියකුලෙ අවුසිතවා අසික්ඛිතො''**ති. අසික්ඛිතත්තා එව **අප්පස්සුතො,** ''වුසිතමානී''ති ච පදාපෙක්ඛාය අපරියොසිතවචනත්තා සමානොති පාඨසෙසොති දස්සෙති **''අප්පස්සුතොව සමානො''**ති ඉමිනා. බාහුසච්චඤ්හි නාම යාවදෙව උපසමත්ථං ඉච්ඡිතබ්බං, තදභාවතො පනායං අම්බට්ඨො අවුසිතවා අසික්ඛිතො අප්පස්සුතොති විඤ්ඤායතීති එවම්පි අත්ථාපත්තිතො කාරණං විභාවෙන්තො ආහ **''කිමඤ්ඤත්‍ර අවුසිතත්තා''**ති. ඉමම්පි සම්බන්ධං දීපෙති **''එතස්ස හී''**තිආදිනා. යථාරුතතො පන ඵරුසවචනසමුදාචාරෙන අනුපසමකාරණදස්සනමෙතං. තත්‍රායං යොජනා – ''කිමඤ්ඤත්‍ර අවුසිතත්තා''ති ඉදං කාරණං එතස්ස අම්බට්ඨස්ස ඵරුසවචනසමුදාචාරෙ කාරණන්ති. **''ඵරුසවචනසමුදාචාරෙනා''**තිපි පාඨො, තථා සමුදාචාරවසෙන වුත්තං කාරණන්ති අත්ථො. එවම්පි යොජෙන්ති – අවුසිතත්තා අවුසිතභාවං අඤ්ඤත්‍ර ඨපෙත්වා එතස්ස එවං ඵරුසවචනසමුදාචාරෙ කාරණං කිමඤ්ඤං අත්ථීති. පුරිමයොජනාවෙත්ථ යුත්තතරා යථාපාඨං යොජෙතබ්බතො. ''අඤ්ඤත්‍රා''ති නිපාතයොගතො **අවුසිතත්තාති** උපයොගත්ථෙ නිස්සක්කවචනං. තදෙව කාරණං සමත්ථෙති **''ආචරියකුලෙ''**තිආදිනා.

264. කොධසඞ්ඛාතස්ස පරස්ස වසානුගතචිත්තතාය **අසකමනො. මානනිම්මදනත්ථන්ති** මානස්ස නිම්මදනත්ථං අභිමද්දනත්ථං, අමදනත්ථං වා, මානමදවිරහත්ථන්ති අත්ථො. **දොසං උග්ගිලෙත්වාති** සිනෙහපානෙන කිලින්නං වාතපිත්තසෙම්හදොසං උබ්බමනං කත්වා. **ගොත්තෙන ගොත්තන්ති** අම්බට්ඨෙනෙව භගවතා පුට්ඨෙන වුත්තෙන සාවජ්ජෙන පුරාතනගොත්තෙන අධුනා අනවජ්ජසඤ්ඤිතං ගොත්තං. **කුලාපදෙසෙන කුලාපදෙසන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **උට්ඨාපෙත්වාති** සාවජ්ජතො උට්ඨහනං කත්වා, උද්ධරිත්වාති වුත්තං හොති. ගොත්තඤ්චෙත්ථ ආදිපුරිසවසෙන, කුලාපදෙසො පන තදන්වයෙ උප්පන්නාභිඤ්ඤාතපුරිසවසෙන ගහෙතබ්බො යථා ''ආදිච්චො මාසවො''ති. සාකියානඤ්හි **ආදිච්චගොත්තං** අදිතියා නාම දෙවධීතාය පුත්තභූතං ආදිපුරිසං පති හොති, තං ''ගොතමගොත්ත''න්තිපි වදන්ති. යථාහ **පබ්බජ්ජාසුත්තෙ** –

> ''ආදිච්චා නාම ගොත්තෙන, සාකියා නාම ජාතියා;
> තම්හා කුලා පබ්බජිතොම්හි, න කාමෙ අභිපත්ථය''න්ති. (සු. නි. 425);

මාසවකුලං පන තදන්වයෙ අභිඤ්ඤාතං මචලගාමිකපුරිසං පති හොතීති. ගොත්තමූලස්ස ගාරය්හතාය අමානවත්ථුභාවපවෙදනතො **''මානද්ධජං මූලෙ ඡෙත්වා නිපාතෙස්සාමී''**ති වුත්තං. **සට්ටෙන්තොති**

ජාතිගොත්තවසෙන ඔමසන්තො. **හීළෙන්තොති** හීළනං ගරහං කරොන්තො. ''චණ්ඩා හො ගොතම සක්‍යජාති''තිආදිනා සාකියෙසු චණ්ඩභාවාදිදොසං පාපිතෙසු සමණොපි ගොතමො **පාපිතො භවිස්සතීති** අධිප්පායො.

යස්මිං මානුස්සයකොධුස්සයා අඤ්ඤමඤ්ඤුපත්ථද්ධා, සො ''චණ්ඩො''ති වුච්චතීති දස්සෙති **''මානනිස්සිතකොධයුත්තා''**ති ඉමිනා, පකතූපනිස්සයාරම්මණවසෙන චෙත්ථ නිස්සිතභාවො, න සහජාතාදිවසෙන. **ඛරාති** චිත්තෙන, වාචාය ච කක්ඛළා. **ලහුකාති** තරුණා අවුද්ධකම්මා. තෙනාහ **''අප්පකෙනෙවා''**තිආදි. **අලාබුකටාහන්ති** ලාබුඵලස්ස අභෙජ්ජකපාලං. අට්ඨකථාමුත්තකනයං දස්සෙතුං **''භස්සාති** සාහසිකාති කෙචි වදන්ති, සාරම්භකාති අපරෙ''ති (දී. නි. ටී. 1.264) ආචරියෙන වුත්තං. **සමානාති** හොන්තා භවමානාති අසසද්දවසෙනත්ථොති ආහ **''සන්තාති පුරිමපදස්සෙව වෙවචන''**න්ති. **න සක්කරොන්තීති** සක්කාරං න කරොන්තීති අත්ථමෙව විඤ්ඤාපෙති **''න බ්‍රාහ්මණාන''**න්තිආදිනා. **අපචිතිකම්මන්ති** පණිපාතකම්මං. ''යදිමෙ සක්‍යා''ති පච්ඡිමවාක්‍යෙ ය-සද්දස්ස කිරියාපරාමසනස්ස අනියමස්ස ''තයිදං හො ගොතමා''ති පුරිමවාක්‍යෙ ත-සද්දෙන නියමනං වෙදිතබ්බන්ති ආහ **''යං ඉමෙ සක්‍යා''**තිආදි. **නානුලොමන්ති** අත්තනො ජාතියා න අනුච්ඡවිකං.

දුතියඉබ්භවාදවණ්ණනා

265. සන්ධාගාරපදනිබ්බචනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. තදා අභිසිත්තසක්‍යරාජූනම්පි බහුතං සන්ධායාහ **''අභිසිත්තසක්‍යරාජානො''**ති. කාමඤ්හි සක්‍යරාජකුලෙ යො සබ්බෙසං වුද්ධතරො, සමත්ථො ච, සො එව අභිසෙකං ලභති . එකච්චො පන අභිසිත්තො සමානො ''ඉදං රජ්ජං නාම බහුකිච්චං බහුබ්‍යාපාර''න්ති තතො නිබ්බිජ්ජ රජ්ජං වයසා අනන්තරස්ස නිය්‍යාතෙති, කදාචි සොපි අඤ්ඤස්සාති එවං පරම්පරානිය්‍යාතනවසෙන තදා බහූ අභිසිත්තපුබ්බා සක්‍යරාජානො හොන්තීති ඉදං ආචරියස්සාභිමතං (දී. නි. ටී. 1.265). අපිච යථාරහං ඨානන්තරෙසු අභිසිත්තසක්‍යරාජූනම්පි බහුතං සන්ධාය එවමාහාතිපි යුජ්ජති. තෙ හි ''රාජානො''ති වුච්චන්ති. යථාහ –

> ''රාජානො නාම පථබ්‍යාරාජා, පදෙසරාජා, මණ්ඩලිකා, අන්තරභොගිකා, අක්ඛදස්සා, මහාමත්තා, යෙ වා පන ඡෙජ්ජභෙජ්ජං කරොන්තා අනුසාසන්ති, එතෙ රාජානො නාමා''ති (පාරා. 92).

සංහාරිමෙහි වාළරූපෙහි කතො **පල්ලඞ්කො,** භද්දපීඨං **වෙත්තාසනං. මිහිතමත්තං** **හසිතමත්තං. අනුහසන්තීති** මමුද්දෙසිකං මහාහසිතං කරොන්ති, ඉදඤ්හි **''අනුජග්ඝන්තා''**ති එතස්ස සංවණ්ණනාපදං. **ජග්ඝසද්දො** ච මහාහසනෙ පවත්තති ''න උජ්ජග්ඝිකාය අන්තරඝරෙ ගමිස්සාමී''තිආදීසු (පාචි. 586) විය.

කණ්හායනතො පට්ඨාය පරම්පරාගතං කුලවංසං අනුස්සවවසෙන ජානන්ති. කුලාභිමානිනො හි යෙභුය්‍යෙන පරෙසං උච්චාවචං කුලං තථා තථා උදාහරන්ති, අත්තනො ච කුලවංසං ජානන්ති, එවං අම්බට්ඨොපි, තථා හෙස පරතො භගවතා පුච්ඡිතො වජිරපාණි භයෙන අත්තනො කුලවංසං යාථාවතො කථෙසීති. **ඔලම්බෙත්වාති** හත්ථිසොණ්ඩසණ්ඨානාදිනා සාටකං අවලම්බෙත්වා. **තතොති** තථාජානනතො, ගමනතො ච. **මමඤ්ඤෙව මඤ්ඤෙති** මමමෙව අනුජග්ඝන්තා මඤ්ඤෙ.

තතියඉබ්භවාදවණ්ණනා

266. **ඛෙත්තලෙඩ්ඩූනන්ති** ඛෙත්තෙ කසනවසෙන උට්ඨාපිතමත්තිකාඛණ්ඩානං. ලෙඩ්ඩුකානමන්තරෙ නිවාසිතත්තා ''ලෙඩ්ඩූකිකා'' ඉච්චෙව (දී. නි. ටී. 1.266) සඤ්ඤාතා **ඛුද්දකසකුණිකා. මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ ලෙඩ්ඩුකිකොපමසුත්තවණ්ණනායං** ''වාතකසකුණිකා''ති (ම. නි. අට්ඨ. 3.150) වුත්තා, නිඝණ්ටුසත්ථෙසු පන තං ''ලාපසකුණිකා''ති වදන්ති. **කොධවසෙන ලග්ගිතුන්ති** උපනය්හිතුං, ආඝාතං බන්ධිතුන්ති අත්ථො.

''අම්හෙ හංසකොඤ්චමොරසමෙ කරොතී''ති වදන්තො හෙට්ඨා ගහිතං ''න තං කොචි හංසො වා කොඤ්චො වා මොරො වා ආගන්ත්වා කිං ත්වං ලපසීති නිසෙධෙතී''ති ඉදම්පි වචනං සඞ්ගීතිමනාරුළ්හං තදා භගවතා වුත්තමෙවාති දස්සෙති. තදා වදන්තොයෙව හි එවං කරොතීති වත්තුමරහති. ''එවං නු තෙ''තිආදිවචනං, ''අවුසිතවායෙවා''තිආදිවචනඤ්ච මානවසෙන සමණෙන ගොතමෙන වුත්තන්ති අම්බට්ඨො මඤ්ඤතීති අධිප්පායෙනාහ **''නිම්මානො දානි ජාතොති මඤ්ඤමානො''**ති.

දාසිපුත්තවාදවණ්ණනා

267. **නිම්මාදෙතීති** අ-කාරස්ස ආ-කාරං කත්වා නිද්දෙසො උම්මාදෙ මදසද්දෙන නිප්ඵන්නත්තාති දස්සෙති **''නිම්මදෙතී''**ති ඉමිනා. **නිම්මානෙති** විගතමානෙ. යදි පනාහං ගොත්තං පුච්ඡෙය්‍යං සාධු වතාති අත්ථො. පාකටං කාතුකම්‍යතාය **තික්ඛත්තුං මහාසද්දෙන අවොච. කස්මා අවොචාති** පන අසුද්ධභාවං ජානන්තස්සාපි තථාවචනෙ කාරණපුච්ඡා. ගොත්තභූතං නාමමෙව අධිප්පෙතං, න විසුං ගොත්තන්ති ආහ **''මාතාපෙත්තිකන්ති මාතාපිතූනං සන්තක''**න්ති. ගොත්තඤ්හි පිතිතො ලද්ධබ්බං පෙත්තිකමෙව, න මාතාපෙත්තිකං. න හි බ්‍රාහ්මණානං සගොත්තාය එව ආවාහවිවාහො ඉච්ඡිතො, ගොත්තනාමං පන ජාතිසිද්ධං, න කිත්තිමං, න ගුණනාමං වා, ජාති ච උභයසම්බන්ධිනීති

මාතාපෙත්තිකමෙව, න පෙත්තිකමත්තං. **නාමගොත්තන්ති** ගොත්තභූතං නාමං, න කිත්තිමං, න ගුණනාමං වා විසෙසනපරනිපාතවසෙන වුත්තත්තා යථා ‘‘අග්‍යාහිතො’’ති. නාමඤ්ච තදෙව පවෙණිවසෙන පවත්තත්තා ගොත්තඤ්චාති හි **නාමගොත්තං.** තත්ථ යා ‘‘කණ්හායනො’’ති නාමපණ්ණත්ති නිරුළ්හා, තං සන්ධායාහ **‘‘පණ්ණත්තිවසෙන නාම’’**න්ති. තං පනෙතං නාමං කණ්හඉසිතො පට්ඨාය තස්මිං කුලපරම්පරාවසෙන ආගතං, න එතස්මිංයෙව නිරුළ්හන්ති වුත්තං **‘‘පවෙණිවසෙන ගොත්ත’’**න්ති. ගොත්තපදස්ස වචනත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොයෙව.

‘‘අනුස්සරතො’’ති එත්ථ න කෙවලං අනුස්සරණමත්තං අධිප්පෙතං, අථ ඛො කුලසුද්ධිවීමංසනවසෙනෙවාති ආහ **‘‘කුලකොටිං සොධෙන්තස්සා’’**ති, කුලග්ගං විසොධෙන්තස්සාති අත්ථො. ‘‘අය්‍යපුත්තා’’ති එත්ථ අය්‍යසද්දො අයිරකෙති වුත්තං **‘‘සාමිනො පුත්තා’’**ති. චතූසු දාසීසු දිසා ඔක්කාකරඤ්ඤො අන්තොජාතදාසී. තෙනාහ **‘‘සරදාසියා පුත්තො’’**ති. එත්ථ ච යස්මා අම්බට්ඨො ජාතිං නිස්සාය මානත්ථද්ධො, න ච තස්ස යාථාවතො ජාතියා අවිභාවිතාය මානනිග්ගහො කරීයති, අකතෙ ච මානනිග්ගහෙ මානවසෙන රතනත්තයං අපරජ්ඣිස්සති, කතෙ පන මානනිග්ගහෙ අපරභාගෙ රතනත්තයෙ පසීදිස්සති, න චෙදිසී වාචා ඵරුසවාචා නාම හොති චිත්තස්ස සණ්හභාවතො. මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ අභයසුත්තඤ්ච (ම. නි. 2.83) එත්ථ නිදස්සනං . කෙචි ච ජනා කක්ඛළාය වාචාය වුත්තා අග්ගිනා විය ලොහාදයො මුදුභාවං ගච්ඡන්ති, තස්මා භගවා අම්බට්ඨං නිබ්බිසෙවනං කත්තුකාමො ‘‘අය්‍යපුත්තා සක්‍යා භවන්ති, දාසිපුත්තො ත්වමසි සක්‍යාන’’න්ති අවොච.

‘‘ඉධෙකච්චො පාපභික්ඛු තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මවිනයං පරියාපුණිත්වා අත්තනො දහතී’’තිආදීසු (පාරා. 195) විය දහසද්දො ධාරණත්ථො, ධාරණඤ්චෙත්ථ පුබ්බපුරිසවසෙන සඤ්ඤාපනන්ති ආහ **‘‘ඔක්කාකො නො පුබ්බපුරිසො’’**තිආදි. දහසද්දඤ්හි භස්මීකරණෙ, ධාරණෙ ච ඉච්ඡන්ති සද්දවිදූ. **පහා නිච්ඡරතීති** පභස්සරං හුත්වා නික්ඛමති තථාරූපෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දන්තානං පභස්සරභාවතො.

තෙති ජෙට්ඨකුමාරෙ. **පඨමකප්පිකානන්ති** පඨමකප්පස්ස ආදිකාලෙ නිබ්බත්තානං. කිරසද්දෙන චෙත්ථ අනුස්සවත්ථෙන, යො වුච්චමානාය රාජපරම්පරාය කෙසඤ්චි මතිභෙදො, තං උල්ලිඞ්ගෙති. අනුස්සවවචනෙනෙව හි අනනුස්සුතො උත්තරවිහාරවාසිආදීනං මතිභෙදො නිරාකරීයතීති. **මහාසම්මතස්සාති** අග්ගඤ්ඤසුත්තෙ වක්ඛමානනයෙන ‘‘අයං නො රාජා’’ති මහාජනෙන සම්මන්නිත්වා ඨපිතත්තා ‘‘මහාසම්මතො’’ති එවං සම්මතස්ස. යං සන්ධාය වදන්ති –

‘‘ආදිච්චකුලසම්භූතො, සුවිසුද්ධගුණාකරො;
මහානුභාවො රාජාසි, මහාසම්මතනාමකො.

යො චක්ඛුභූතො ලොකස්ස, ගුණරංසිසමුජ්ජලො;
තමොනුදො විරොචිත්ථ, දුතියො විය භාණුමා.

ඨපිතා යෙන මරියාදා, ලොකෙ ලොකහිතෙසිනා;
වවත්ථිතා සක්කුණන්ති, න විලඞ්ඝයිතු ජනා.

යසස්සිනං තෙජස්සිනං, ලොකසීමානුරක්ඛකං;
ආදිභූතං මහාවීරං, කථයන්ති ‘මනූ’ති ය’’න්ති. (දී. නි. ටී. 1.267);

තස්ස ච පුත්තපපුත්තපරම්පරං සන්ධාය එවං වදන්ති –

‘‘තස්ස පුත්තො මහාතෙජො, රොජො නාම මහීපති;
තස්ස පුත්තො වරරොජො, පවරො රාජමණ්ඩලෙ.

තස්සාසි කල්‍යාණගුණො, කල්‍යාණො නාම අත්‍රජො;
රාජා තස්සාසි තනයො, වරකල්‍යාණනාමකො.

තස්ස පුත්තො මහාවීරො, මන්ධාතා කාමභොගිනං;
අග්ගභූතො මහින්දෙන, අඩ්ඪරජ්ජෙන පූජිතො.

තස්ස සූනු මහාතෙජො, වරමන්ධාතුනාමකො;
‘උපොසථො’ති නාමෙන, තස්ස පුත්තො මහායසො.

වරො නාම මහාතෙජො, තස්ස පුත්තො මහාවරො;
තස්සාසි උපවරොති, පුත්තො රාජා මහාබලො.

තස්ස පුත්තො මඝදෙවො, දෙවතුල්‍යො මහීපති;
චතුරාසීති සහස්සානි, තස්ස පුත්තපරම්පරා.

තෙසං පච්ඡිමකො රාජා, ‘ඔක්කාකො’ඉති විස්සුතො;
මහායසො මහාතෙජො, අඛුද්දො රාජමණ්ඩලෙ’’ති. (දී. නි. ටී. 1.267);

ඉදං අට්ඨකථානුපරොධවචනං. යං පන **දීපවංසෙ** වුත්තං –

‘‘පඨමාභිසිත්තො රාජා, භූමිපාලො ජුතින්ධරො;
මහාසම්මතො නාමෙන, රජ්ජං කාරෙසි ඛත්තියො.

තස්ස පුත්තො රොජො නාම, වරරොජො ච ඛත්තියො;
කල්‍යාණො වරකල්‍යාණො, උපොසථො මහිස්සරො.

මන්ධාතා සත්තමො තෙසං, චතුදීපම්හි ඉස්සරො;
චරො උපචරො රාජා, චෙතියො ච මහිස්සරො’’තිආදි.

යඤ්ච **මහාවංසාදීසු** වුත්තං –

‘‘මහාසම්මතරාජස්ස, වංසජො හි මහාමුනි;
කප්පාදිස්මිං රාජාසි, මහාසම්මතනාමකො.

රොජො ච වරරොජො ච, තථා කල්‍යාණකා දුවෙ;
උපොසථො ච මන්ධාතා, චරකො පචරා දුවෙ’’තිආදි.

සබ්බමෙතං යෙභුය්‍යතො අට්ඨකථාවිරොධවචනං. අට්ඨකථායඤ්හි මන්ධාතුරාජා ඡට්ඨො වුත්තො, මඝදෙවරාජා එකාදසමො, තස්ස ච පුත්තපරම්පරාය චතුරාසීතිසහස්සරාජූනං පච්ඡිමකො ඔක්කාකරාජා, තෙසු පන මන්ධාතුරාජා සත්තමො වුත්තො, මඝදෙවරාජා අනෙකෙසං රාජසහස්සානං පච්ඡිමකො, තස්ස ච පුත්තපරම්පරාය අනෙකරාජසහස්සානං පච්ඡිමකො ඔක්කාකරාජාති එවමාදිනා අනෙකධා විරොධවචනං අට්ඨකථාය නිරාකරොති. නනු අවොචුම්හ ‘‘කිරසද්දෙන චෙත්ථ අනුස්සවත්ථෙන, යො වුච්චමානාය රාජපරම්පරාය කෙසඤ්චි මතිභෙදො, තං උල්ලිඞ්ගෙතී’’ති. **තෙසං පච්ඡතොති** මඝදෙවපරම්පරාභූතානං කළාරජනකපරියොසානානං චතුරාසීතිඛත්තියසහස්සානං අපරභාගෙති යථානුස්සුතං ආචරියෙන වුත්තං. **දීපවංසාදීසු** පන ‘‘කළාරජනකරඤ්ඤො පුත්තපරම්පරාය අනෙකඛත්තියසහස්සානං පච්ඡිමකො රාජා සුජාතො නාම, තස්ස පුත්තො ඔක්කාකො රාජා’’ති වුත්තං. මඝදෙවපරම්පරාය අනෙකසහස්සරාජූනං අපරභාගෙ පඨමො ඔක්කාකො නාම රාජා අහොසි, තස්ස පරම්පරාභූතානං පන අනෙකසහස්සරාජූනං අපරභාගෙ දුතියො ඔක්කාකො නාම රාජා අහොසි, තස්සපි පරම්පරාය අනෙකසහස්සරාජූනං අපරභාගෙ තතියො ඔක්කාකො නාම රාජා අහොසි. තං සන්ධායාහ **‘‘තයො ඔක්කාකවංසා අහෙසු’’**න්තිආදි.

ජාතියා පඤ්චමදිවසෙ නාමකම්මාදිමඞ්ගලං ලොකාචිණ්ණන්ති වුත්තං **‘‘පඤ්චමදිවසෙ අලඞ්කරිත්වා’’**ති. **සහසා වරං අදාසින්ති** පුත්තදස්සනෙන බලවසොමනස්සප්පත්තො තුරිතං අවීමංසිත්වා තුට්ඨිදායවසෙන වරං අදාසිං ‘‘යං ඉච්ඡසි, තං ගණ්හාහී’’ති. **සාති** ජන්තුකුමාරමාතා. **රජ්ජං පරිණාමෙතුං ඉච්ඡතීති** මම වරදානං අන්තරං කත්වා ඉමං රජ්ජං පරිණාමෙතුං ඉච්ඡති.

රජ්ජං කාරෙස්සන්තීති රාජභාවං මහාජනෙන මහාජනං වා කාරාපෙස්සන්ති. **නප්පසහෙය්‍යාති** නිවාසත්ථාය පරියත්තො න භවෙය්‍ය.

කළාරවණ්ණතාය **කපිලබ්‍රාහ්මණො** නාම අහොසි. **නික්ඛම්මාති** ඝරාවාසතො කාමෙහි ච නික්ඛමිත්වා. **සාකො** නාම සබ්බසාරමයො රුක්ඛවිසෙසො, යෙන පාසාදාදි කරීයතෙ, තංසමුදායභූතෙ වනසණ්ඩෙති අත්ථො. භූමියා පවත්තං **භුම්මං,** තං ගුණදොසං ජාලෙති ජොතෙති, තං වා ජලති ජොතති පාකටං භවති එතායාති **භුම්මජාලා. හෙට්ඨා** චාති එත්ථ ච-සද්දෙන ‘‘අසීතිහත්ථෙ’’ති ඉදමනුකඩ්ඪති. **එතස්මිං පදෙසෙති** සාකවනසණ්ඩමාහ. ඛන්ධපන්තිවසෙන **දක්ඛිණාවට්ටා.** සාඛාපන්තිවසෙන **පාචීනාභිමුඛා. තෙහීති** මිගසූකරෙහි, මණ්ඩූකමූසිකෙහි ච. **තෙති** සීහබ්‍යග්ඝාදයො සප්පබිළාරා ච.

එත්ථාති එවං මාපියමානෙ නගරෙ. තුම්හාකං පුරිසෙසු පරියාපන්නං එකෙකම්පි පුරිසං පච්චත්ථිකභූතං අඤ්ඤං පුරිසසතම්පි පුරිසසහස්සම්පි අභිභවිතුං න සක්ඛිස්සතීති යොජනා. **චක්කවත්තිබලෙනාති** චක්කවත්තිබලභාවෙන. **අතිසෙය්‍යොති** අතිවිය උත්තමො භවෙය්‍ය. කපිලස්ස ඉසිනො වසනට්ඨානත්තා **කපිලවත්ථු.**

නෙසං සන්තිකෙ භවෙය්‍යාති සම්බන්ධො. **අසදිසසංයොගෙති** ජාතියා අසදිසානං සරාවාසපයොගෙ හෙතුභූතෙ. **අවසෙසාහි** අත්තනො අත්තනො කණිට්ඨාහි.

වඩ්ඪමානානන්ති අනාදරෙ සාමිවචනං, අනන්තරායිකාය පුත්තධීතුවඩ්ඪනාය වඩ්ඪමානෙසු එව උදපාදීති අත්ථො. ලොහිතකතාය **කොවිළාරපුප්ඵසදිසානි.** කුට්ඨරොගො නාම සාසමසූරිරොගා විය යෙභුය්‍යෙන සඞ්කමනසභාවොති වුත්තං **‘‘අයං රොගො සඞ්කමතී’’**ති. **උපරි** පදරෙන **පටිච්ඡාදෙත්වා පංසුං** රාසිකරණෙන **දත්වා. නාටකිත්ථියො** නාම නච්චන්තියො. රාජභරියායො **ඔරොධා** නාම. **තස්සාති** සුසිරස්ස. **මිගසකුණාදීනන්ති** එත්ථ **ආදි**සද්දෙන වනවරාහපෙතාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති.

තස්මිං රාමරඤ්ඤෙ නිසින්නෙති සම්බන්ධො. **පදරෙති** දාරුඵලකෙ. ඛත්තියමායාරොචනෙන **අත්තනො ඛත්තියභාවං ජානාපෙත්වා.**

මාතිකන්ති මාතිතො ආගතං. **පාභතන්ති** මූලභණ්ඩං, පණ්ණාකාරො වා. **රඤ්ඤොති** රාමරාජස්ස ජෙට්ඨපුත්තභූතස්ස බාරාණසිරඤ්ඤො. **තත්ථාති** බාරාණසියං. **ඉධෙවාති** හිමවන්තපස්සෙයෙව. **නගරන්ති** රාජධානීභූතං මහානගරං. **කොලරුක්ඛො** නාම කුට්ඨභෙසජ්ජුපගො එකො රුක්ඛවිසෙසො. **බ්‍යග්ඝපථෙති** බ්‍යග්ඝමග්ගෙ.

මාතුලාති මාතු භාතරො. **කෙසග්ගහණන්ති** කෙසවෙණිබන්ධනං. **දුස්සග්ගහණන්ති** වත්ථස්ස නිවසනාකාරො. **න්හානතිත්ථන්ති** යථාවුත්තාය පොක්ඛරණියා උදකන්හානතිත්ථං. ඉදානිපි තෙසං ජාතිසම්භෙදාභාවං දස්සෙන්තො **‘‘එවං තෙස’’**න්තිආදිමාහ. **ආවාහො** දාරිකාහරණං. **විවාහො** දාරිකාදානං. **තත්ථාති** තෙසු සක්‍යකොලියෙසු. ධාතුසද්දානමනෙකත්ථත්තා සමුසද්දො නිවාසත්ථොති වුත්තං **‘‘වසන්ති’’**ති. **අග්ගෙති** උපයොගත්ථෙ භුම්මවචනං, ආදායත්ථෙ ච අග්ගසද්දො, කිරියාවිසෙසොති ච දස්සෙති **‘‘තං අග්ග’’**න්තිආදිනා. යදෙත්ථ භගවතා වුත්තං ‘‘අථ ඛො අම්බට්ඨ රාජා ඔක්කාකො උදානං උදානෙසි ‘සක්‍යා වත භො කුමාරා, පරමසක්‍යා වත භො කුමාරා’ති, තදග්ගෙ ඛො පන අම්බට්ඨ සක්‍යා පඤ්ඤායන්ති’’ති, තදෙතං සද්දතො, අත්ථතො ච සාභාවිකනිබ්බචනනිදස්සනං ‘‘සකාහි භගිනීහිපි සද්ධිං සංවාසවසෙන ජාතිසම්භෙදමකත්වා කුලවංසං අනුරක්ඛිතුං සක්කුණන්ති සමත්ථෙන්තීති **සක්‍යා’’**ති තෙයෙව සද්දරචනාවිසෙසෙන **සාකියා.** යං පනෙතං සක්කතනිඝණ්ටුසත්ථෙසු වුත්තං –

> ‘‘සාකරුක්ඛපටිච්ඡන්නං, වාසං යස්මා පුරාකංසු;
> තස්මා දිට්ඨා වංසජාතෙ, භුවි ‘සක්‍යා’ති විස්සුතා’’ති.

තදෙතං සද්දමත්තං පති අසාභාවිකනිබ්බචනනිදස්සනං ‘‘කපිලමුනිනො වසනට්ඨානෙ සාකවනෙ වසන්තීති **සක්‍යා, සාකියා’’**ති ච.

කාළවණ්ණතාය **කණ්හො** නාමාති වුත්තං **‘‘කාළවණ්ණ’’**න්තිආදි. හනුයං ජාතා **මස්සු,** උත්තරොට්ඨස්ස උභොසු පස්සෙසු දාඨාකාරෙන ජාතා **දාඨිකා.** ඉදඤ්ච අත්ථමත්තෙන වුත්තං, තද්ධිතවසෙන පන යථා එතරහි යක්ඛෙ ‘‘පිසාචො’’ති සමඤ්ඤා, එවං තදා ‘‘කණ්හො’’ති, තස්මා ජාතමත්තෙයෙව සබ්‍යාහරණෙන පිසාචසදිසතාය **කණ්හොති.** තථාහි වුත්තං ‘‘යථා ඛො පන අම්බට්ඨ එතරහි මනුස්සා පිසාචෙ දිස්වා ‘පිසාචා’ති සඤ්ජානන්ති, එවමෙව ඛො අම්බට්ඨ තෙන ඛො පන සමයෙන මනුස්සා පිසාචෙ ‘කණ්හා’ති සඤ්ජානන්ති’’තිආදි. තත්ථ **පිසාචො ජාතොති** ඉදානි පාකටනාමෙන සුවිඤ්ඤාපනත්ථං පුරිමපදස්සෙව වෙවචනං වුත්තං. ‘‘න සකබලෙන මුඛෙන බ්‍යාහරිස්සාමී’’තිආදීසු (පාචි. 619) විය උපසග්ගවසෙන සද්දකරණත්ථො හරසද්දො, පුන දුතියොපසග්ගෙන යුත්තො උච්චාසද්දකරණෙ වත්තතීති වුත්තං **‘‘උච්චාසද්දමකාසී’’**ති.

268. අත්තනො **උපාරම්භමොචනත්ථායාති** ආචරියෙන, අම්බට්ඨෙන ච අත්තනො අත්තනො උපරි පාපෙතබ්බොපවාදස්ස අපනයනත්ථං. ‘‘අත්තනො’’ති හෙතං විච්ඡාලොපවචනං. **පරිභින්දිස්සතීති** අනත්ථකාමතාපවෙදනෙන පරිභෙදං කරිස්සති, පෙසුඤ්ඤං උපසංහරිස්සතීති වුත්තං හොති. අත්ථවිඤ්ඤාපනෙ සාධනතාය වාචා එව කරණං **වාක්කරණං** නිරුත්තිනයෙන, තං කල්‍යාණමස්සාති **කල්‍යාණවාක්කරණො. අස්මිං වචනෙති** එත්ථ තසද්දෙන කාමං ‘‘චත්තාරොමෙ භො ගොතම වණ්ණා’’තිආදිනා (දී. නි. 1.266) අම්බට්ඨෙන හෙට්ඨා වුත්තො ජාතිවාදො පරාමසිතබ්බො හොති, තථාපෙස ජාතිවාදො වෙදෙ වුත්තවිධිනායෙව තෙන පටිමන්තෙතබ්බො, තස්මා පටිමන්තනහෙතුභාවෙන පසිද්ධං වෙදත්තයවචනමෙව පරාමසිතබ්බන්ති දස්සෙතුං වුත්තං **‘‘අත්තනා උග්ගහිතෙ වෙදත්තයවචනෙ’’**ති. ඉදානි ‘‘පොරාණං ඛො පන තෙ අම්බට්ඨ මාතාපෙත්තික’’න්තිආදිනා භගවතා වුත්තවචනස්සපි පරාමසනං දස්සෙන්තො **‘‘එතස්මිං වා දාසිපුත්තවචනෙ’’**ති ආහ. අපිච **පටිමන්තෙතුන්ති** එත්ථ පටිමන්තනා නාම පඤ්හාවිස්සජ්ජනා, උත්තරිකථනා වා, තස්මා අත්ථද්වයානුරූපං තබ්බිසයස්ස ත-සද්දෙන පරාමසනං දස්සෙතීති දට්ඨබ්බං.

269. **තාවාති** මන්තනාය පඨමමෙව, අකතාය එව මන්තනායාති වුත්තං හොති. **දුජ්ජානාති** දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යා, පඨමමෙව සීසමුක්ඛිපිතුං අසමත්ථනතො , ජාතියා ච දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යත්තා, අට්ටස්ස ච දුක්කරණතො අම්බට්ඨො සයමෙව මොචෙතූති අධිප්පායො. අත්තනාව සකොසු ඉබ්භවාදනිපාතනෙන අත්තනො උපරි පාපුණනං සන්ධාය **''අත්තනා බද්ධං පුටක''**න්ති වුත්තං, අත්තනාව බද්ධං පුටොළින්ති අත්ථො.

270. **ධම්මො** නාම කාරණං ''ධම්මපටිසම්භිදා''තිආදීසු (විභ. 718 ආදයො) විය, ධම්මෙන සහ වත්තතීති සහධම්මො, සො එව **සහධම්මිකොති** ආහ **''සහෙතුකො''**තිආදි, පරියායවචනමෙතං. ජනකො වා **හෙතු,** උපත්ථම්භකො **කාරණං. අඤ්ඤෙන** අට්ඨානගතෙන **අඤ්ඤං** අට්ඨානගතං **වචනං.** තෙනාහ **''යො හී''**තිආදි.

තතොති ද්වික්ඛත්තුං චොදනාතො පරං, තතියචොදනාය අනාගතාය එව පක්කමිස්සාමීති වුත්තං හොති.

271. පූජිතබ්බතො සක්කො දෙවරාජා **යක්ඛො** නාම. යො අග්ගිස්ස පකතිවණ්ණො, තෙන සමන්නාගතන්ති වුත්තං **''ආදිත්තන්ති අග්ගිවණ්ණ''**න්ති. **කන්දලො** නාම පුප්ඵූපගරුක්ඛවිසෙසො, යස්ස සෙතං පුප්ඵං පුප්ඵති, මකුළම්පිස්ස සෙතවණ්ණං දාඨාකාරං හොති. **විරූපරූපන්ති** විපරීතරූපසණ්ඨානං.

අට්ඨමසත්තාහෙ අජපාලනිග්‍රොධමූලෙ නිසින්නස්ස සබ්බබුද්ධස්ස ආචිණ්ණසමාචිණ්ණං අප්පොස්සුක්කතං සන්ධාය **''අහඤ්චෙවා''**තිආදි වුත්තං. **අවත්තමානෙති** අප්පටිපජ්ජමානෙ, අනනුවත්තමානෙ වා. **තස්මාති** තදා තථාපටිඤ්ඤාතත්තා. **තාසෙත්වා පඤ්හං විස්සජ්ජාපෙස්සාමීති ආගතො** යථා තං මූලපණ්ණාසකෙ ආගතස්ස සච්චකපරිබ්බාජකස්ස සමාගමෙ (ම. නි. 1.357).

''භගවා චෙව පස්සති අම්බට්ඨො චා''ති එත්ථ ඉතරෙසමදස්සනෙ දුවිධම්පි කාරණං දස්සෙන්තො **''යදි හී''**තිආදිමාහ. **හි**-සද්දො කාරණත්ථෙ නිපාතො. යස්මා අගරු, යස්මා ච වදෙය්‍යුං, තස්මාති සම්බන්ධො. අඤ්ඤෙසම්පි සාධාරණතො **අගරු** අභාරියං. **ආවාහෙත්වාති** මන්තබලෙන අව්හානං කත්වා. **තස්සාති** අම්බට්ඨස්ස. **අන්තොකුච්ඡි** අන්තඅන්තගුණාදිකො. **වාදසඞ්ඝට්ටෙති** වාචාසඞ්ඝට්ටනෙ. **මඤ්ඤමානොති** මඤ්ඤනතො. සම්බන්ධදස්සනඤ්හෙතං.

272. **තාණං ගවෙසමානොති** ''අයමෙව සමණො ගොතමො ඉතො භයතො මම තායකො''ති භගවන්තංයෙව ''තාණ''න්ති පරියෙසන්තො , උපගච්ඡන්තොති වුත්තං හොති. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. **තායතීති** යථුපට්ඨිතභයතො පාලෙති. තෙනාහ **''රක්ඛතී''**ති, කත්තුසාධනමෙතං. **නිලීයතීති** යථුපට්ඨිතෙනෙව භයෙන උපද්දුතො නිලීනො හොති, අධිකරණසාධනමෙතං. **සරසද්දො** හිංසනෙ, තඤ්ච විද්ධංසනමෙව අධිප්පෙතන්ති වුත්තං **''භයං හිංසති විද්ධංසෙතී''**ති, කත්තුසාධනමෙතං.

අම්බට්ඨවංසකථාවණ්ණනා

274. **ගඞ්ගාය දක්ඛිණතොති** ගඞ්ගාය නාම නදියා දක්ඛිණදිසාභාගෙ. **බ්‍රාහ්මණතාපසාති** බ්‍රහ්මකුලිනො තාපසා. සරං වා සත්තිආදයො වා පරස්ස උපරි ඛිපිතුකාමස්ස මන්තානුභාවෙන හත්ථං න පරිවත්තති, හත්ථෙ පන අපරිවත්තන්තෙ කුතො ආවුධං පරිවත්තිස්සතීති තථා අපරිවත්තනං සන්ධාය **''ආවුධං න පරිවත්තතී''**ති වුත්තං. **භද්‍රං හොති** සම්පටිච්ඡනං, සාධූති අත්ථො. ධනුනා ඛිත්තසරෙන අගමනීයං සසම්භාරකථානයෙන **''ධනු අගමනීය''**න්ති වුත්තං යථා ''ධනුනා විජ්ඣති, චක්ඛුනා පස්සතී''ති. **අම්බට්ඨං නාම විජ්ජන්ති** සත්තානං සරීරෙ අබ්භඞ්ගං ඨපෙතීති **අම්බට්ඨා** නිරුත්තිනයෙන, එවංලද්ධනාමං මන්තවිජ්ජන්ති අත්ථො. යතො අම්බට්ඨා විජ්ජා එතස්මිං අත්ථීති කත්වා කණ්හො ඉසි **''අම්බට්ඨො''**ති පඤ්ඤායිත්ථ, තබ්බංසජාතතාය පනායං මාණවො **''අම්බට්ඨො''**ති වොහරීයති. සො කිර ''කථං නාමාහං දිසාය දාසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තො''ති තං හීනං ජාතිං ජිගුච්ඡන්තො ''හන්දාහං යථා තථා ඉමං ජාතිං සොධෙස්සාමී''ති නිග්ගතො. තෙන වුත්තං **''ඉදානි මෙ මනොරථං පූරෙස්සාමී''**ති. අයඤ්හිස්ස මනොරථො – විජ්ජාබලෙන රාජානං තාසෙත්වා තස්ස ධීතරං ලද්ධකාලතො පට්ඨාය මාතාය දාසජාති සොධිතා භවිස්සතීති.

සෙට්ඨමන්තෙති සෙට්ඨභූතෙ වෙදමන්තෙ. **කො නු** කිං කාරණා **දාසිපුත්තො** සමානො මද්දරූපිං ධීතරං යාචතීති අත්ථො. ඛුරති ඡින්දති, ඛුරං වා පාති පිවතීති **ඛුරප්පො,** ඛුරමස්ස අග්ගෙ අප්පියති ඨපීයතීති වා **ඛුරප්පො,** සරො. **මන්තානුභාවෙන** රඤ්ඤො බාහුක්ඛම්භමත්තං ජාතං, තෙන පන බාහුක්ඛම්භෙන ''කො ජානාති, කිං භවිස්සතී''ති රාජා භීතො උස්සඞ්කී උත්‍රස්තො අහොසි. තථා ච වුත්තං **''භයෙන වෙධමානො අට්ඨාසී''**ති.

සරභඞ්ගජාතකෙ (ජා. 2.17.52) ආගතානං දණ්ඩකීරාජාදීනං පච්ඡා ඔක්කාකරාජා අහොසි, තෙසං පවත්ති ච සබ්බත්ථ චිරකාලං පාකටාති ආහ **''දණ්ඩකීරඤ්ඤො''**තිආදි. අපරද්ධස්ස දණ්ඩකීරඤ්ඤො, අපරද්ධො නාළිකෙරො, අජ්ජුනො චාති සම්බන්ධො. සත්තිපි වාලුකාදිවස්සෙ ආවුධවස්සෙනෙව විනාසොති වුත්තං **''ආවුධවුට්ඨියා''**ති. ''අයම්පි ඊදිසො මහානුභාවො''ති මඤ්ඤමානා එවං **චින්තයන්තා භයෙන අවොචුන්ති** දට්ඨබ්බං.

උන්ද්‍රියිස්සතීති භින්දියිස්සති. කම්මරූපඤ්හෙතං ''පථවී''ති කම්මකත්තුවසෙන වුත්තත්තා යථා ''කුසුලො භිජ්ජතී''ති. තෙනාහ **''භිජ්ජිස්සතී''**ති. **ථුසමුට්ඨීති** පලාසමුට්ඨී, භුසමුට්ඨී වා. කස්මාති ආහ **''සරසන්ථම්භනමත්තෙ''**තිආදි.

භීතතසිතා භයවසෙන ඡම්භිතසරීරා උද්ධග්ගලොමා හොන්ති හට්ඨලොමා, අභීතතසිතා පන භයුපද්දවාභාවතො අච්ඡම්භිතසරීරා පතිතලොමා හොන්ති අහට්ඨලොමා, ඛෙමෙන සොත්ථිනා තිට්ඨන්ති, තාය පන පතිතලොමතාය තස්ස සොත්ථිභාවො පාකටො හොතීති එලෙන කාරණං විභාවෙතුං පාළියං ''පල්ලොමො'ති වුත්තන්ති දස්සෙති **''පන්නලොමො''**තිආදිනා. නිරුත්තිනයෙන පදසිද්ධි යථා තං **භයභෙරවසුත්තෙ** ''භියො පල්ලොමමාපාදිං අරඤ්ඤෙ විහාරායා''ති (ම. නි. 1.36 ආදයො). **ඉදන්ති** ඔසානවචනං. ''සචෙ මෙ රාජා තං දාරිකං දස්සෙති, කුමාරො සොත්ථී පල්ලොමො භවිස්සතී''ති පටිඤ්ඤාකරණං පකරණතොයෙව පාකටං. **තෙනාති** කණ්හෙන. **මන්තෙති** බාහුක්ඛම්භකමන්තස්ස පටිප්පස්සම්භකවිජ්ජාසඞ්ඛාතෙ මන්තෙ. එවරූපානඤ්හි භයුපද්දවකරානං මන්තානං එකංසෙනෙව පටිප්පස්සම්භකමන්තාහොන්ති යථා තං කුසුමාරකවිජ්ජාදීනං. **පරිවත්තිතෙති** පජප්පිතෙ. අත්තනො ධීතුයා අපවාදමොචනත්ථං තං අදාසං භුජිස්සං කරොති. තස්සා අනුරූපෙ ඉස්සරියෙ ඨපනත්ථං **උළාරෙ ච නං ඨානෙ ඨපෙසි. එකෙන පක්ඛෙනාති** මාතුපක්ඛෙන. කරුණායන්තො **සමස්සාසනත්ථං ආහ,** න පන උච්චාකුලීනභාවදස්සනත්ථං. තෙනාහ **''අථ ඛො භගවා''**තිආදි.

ඛත්තියසෙට්ඨභාවවණ්ණනා

275. **බ්‍රාහ්මණෙසූති** වොහාරමත්තං, බ්‍රාහ්මණානං සමීපෙ බ්‍රාහ්මණෙහි ලද්ධබ්බානි ආසනාදීනි ලභෙථාති වුත්තං හොති. තෙන වුත්තං **''බ්‍රාහ්මණානං අන්තරෙ''**ති. කෙවලං වෙදසත්ථානුරූපං පරලොකගතෙ සද්ධාය එව කාතබ්බං, න තදඤ්ඤං කිඤ්චි අභිපත්ථෙන්තෙනාති **සද්ධන්ති** නිබ්බචනං දස්සෙතුං **''මතකෙ උද්දිස්ස කතභත්තෙ''**ති වුත්තං. **මඞ්ගලාදිභත්තෙති** එත්ථ **ආදි**සද්දෙන උස්සවදෙවතාරාධනාදිභත්තෙ සඞ්ගණ්හාති. **යඤ්ඤභත්තෙති** පාපසඤ්ඤමාදිවසෙන කතභත්තෙ. ''පාපසඤ්ඤමාදිභත්තො භවිස්සතී''තිආදිනා හි අග්ගිහොමො ඉධ යඤ්ඤං. **පාහුනකානන්ති** අතිථීනං. අනාගන්තුකානම්පි පාහෙණකභත්තං ''පාහුන''න්ත්වෙව වුච්චතීති ආහ **''පණ්ණාකාරභත්තෙ වා''**ති. **ආවටං** නිවාරණං. **අනාවටං** අනිවාරණං. **ඛත්තියභාවං අප්පත්තො** උභතොසුජාතාභාවතො. තෙනාහ **''අපරිසුද්ධො''**ති.

276. **ඉත්ථියා වා ඉත්ථිං කරිත්වාති** එත්ථ කරණං නාම කිරියාසාමඤ්ඤවිසයං කරභූධාතූනං අත්ථවසෙන සබ්බධාත්වන්තොගධත්තාති ආහ **''පරියෙසිත්වා''**ති. ඛත්තියකුමාරස්ස භරියාභූතං බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤං ඉත්ථිං පරියෙසිත්වා ගහෙත්වා බ්‍රාහ්මණානං ඉත්ථියා වා ඛත්තියාව සෙට්ඨා, ''හීනා බ්‍රාහ්මණා''ති පාළිමුදාහරිත්වා යොජෙතබ්බං. **''පුරිසෙන වා පුරිසං කරිත්වාති** එත්ථාපි එසෙව නයො''ති (දී. නි. ටී. 1.276) ආචරියෙන වුත්තං. තත්ථාපි හි ඛත්තියකඤ්ඤාය පතිභූතං බ්‍රාහ්මණකුමාරං පුරිසං පරියෙසිත්වා ගහෙත්වා බ්‍රාහ්මණානං පුරිසෙන වා ඛත්තියාව සෙට්ඨා, හීනා බ්‍රාහ්මණාති යොජනා. **කිස්මිඤ්චිදෙව පකරණෙති** එත්ථ **පකරණං** නාම කාරණං ''එතස්මිං නිදානෙ එතස්මිං පකරණෙ''තිආදීසු (පාචි. 42, 90) විය, තස්මා රාගාදිවසෙන පක්ඛලිතෙ ඨානෙ හෙතුභූතෙති අත්ථො, තං පන අත්ථතො අපරාධොව, සො ච අකත්තබ්බකරණන්ති ආහ **''කිස්මිඤ්චිදෙව දොසෙ''**තිආදි. භස්සසද්දො භස්මපරියායො. භසීයති නිරත්ථකභාවෙන ඛිපීයතීති හි **භස්සං,** ඡාරිකා. ''වධිත්වා''ති එතස්ස අත්ථවචනං **''ඔකිරිත්වා''**ති.

277. කම්මකිලෙසෙහි ජනෙතබ්බො, තෙහි වා ජායතීති ජනිතො, ස්වෙව **ජනෙතො,** මනුස්සොව . තථා හි වුත්තං ''යෙ ගොත්තපටිසාරිනො''ති. තදෙතං පජාවචනං විය ජාතිසද්දවසෙන බහුම්හි එකවචනන්ති ආහ **''පජායාති අත්ථො''**ති. එතස්මිං ජනෙතිපි යුජ්ජති. **පටිසරන්තීති** ගොත්තං පටිච්ච ''අහං ගොතමො, අහං කස්සපො''තිආදිනා සරණං කරොන්ති විචිනන්ති.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විජ්ජාචරණකථාවණ්ණනා

278. ඉමස්මිං පන සිලොකෙ ආහරියමානෙ බ්‍රහ්මගරුකා සද්ධෙය්‍යතං ආපජ්ජිස්සන්ති, අම්බට්ඨො ච ''විජ්ජාචරණසම්පන්නො''ති පදං සුත්වා විජ්ජාචරණං පුච්ඡිස්සති, එවමයං විජ්ජාචරණපරිදීපනී දෙසනා මහාජනස්ස සාත්ථිකා භවිස්සතීති පස්සිත්වා ලොකනාථො ඉමං සිලොකං සනඞ්කුමාරභාසිතං ආහරීති ඉමමත්ථම්පි විභාවෙන්තො **''ඉමාය පන ගාථාය''**තිආදිමාහ. ඉතරථා හි භගවාපි අසබ්බඤ්ඤූ පරාවස්සයො භවෙය්‍ය, න ච යුජ්ජති භගවතො පරාවස්සයතා සම්මාසම්බුද්ධභාවතො. තෙනාහ ''අහම්පි හි, අම්බට්ඨ, එවං වදාමී''තිආදි. **බ්‍රාහ්මණසමයෙ සිද්ධන්ති** බ්‍රාහ්මණලද්ධියා පාකටං. වක්ඛමානනයෙන **ජාතිවාදාදිපටිසංයුත්තං. ''සංසන්දිත්වාති** සටෙත්වා, අවිරුද්ධං කත්වාති අත්ථො''ති (දී. නි. ටී. 1.277) ආචරියෙනවුත්තං. ඉදානි පන පොත්ථකෙසු ''පටික්ඛිපිත්වා''ති පාඨො දිස්සති, සො

අයුත්තොව. කස්මාති චෙ? න හි පාළියං බ්‍රාහ්මණසමයසිද්ධං විජ්ජාචරණං පටික්ඛිපති, තදෙව අම්බට්ඨෙන චින්තිතං විජ්ජාචරණං සටෙත්වා අවිරුද්ධං කත්වා අනුත්තරං විජ්ජාචරණං දෙසෙතීති.

වාදොති ලද්ධි, වචීභෙදො වා. තෙනාහ **“බ්‍රාහ්මණ…පෙ….ආදිවචන”**න්ති. ලද්ධිපි හි වත්තබ්බත්තා වචනමෙව. **ඉදන්ති** අජ්ඣෙනජ්ඣාපනයජනයාජනාදිකම්මං, න වෙස්සස්ස, න ඛත්තියස්ස, න තදඤ්ඤෙසන්ති අත්ථං **ආදිසද්දෙන** සඞ්ගණ්හාති. **සබ්බත්ථාති** ගොත්තවාදමානවාදෙසු. තත්ථාපි හි **ගොත්තවාදොති** ගොත්තං ආරබ්භ වාදො, කස්සපස්සෙවිදං වට්ටති, න කොසියස්සාතිආදිවචනන්ති අත්ථො. **මානවාදොති** මානං ආරබ්භ අත්තුක්කංසනපරවම්භනවසෙන වාදො, බ්‍රාහ්මණස්සෙවිදං වට්ටති, න සුද්දස්සාතිආදිවචනන්ති අත්ථො. **ජාතිවාදෙ විනිබද්ධාති** ජාතිසන්නිස්සිතවාදෙ පටිබද්ධා. **සබ්බත්ථාති** ගොත්තවාදවිනිබද්ධාදීසු. **ගොත්තවාදවිනිබද්ධාති** හි ගොත්තවාදෙ විනිබද්ධා. **මානවාදවිනිබද්ධාති** මානවාදෙ විනිබද්ධා, යෙ හි බ්‍රාහ්මණස්සෙව අජ්ඣෙනජ්ඣාපනයජනයාජනාදයොති එවං අත්තුක්කංසනපරවම්භනවසෙන පවත්තා, තෙ මානවාදවිනිබද්ධා ච හොන්ති. **ආවාහවිවාහවිනිබද්ධාති** ආවාහවිවාහෙසු විනිබද්ධා. යෙ හි විනිබද්ධත්තයවසෙන ‘‘අරහසි වා මං ත්වං, න වා මං ත්වං අරහසී’’ති එවං පවත්තනකා, තෙ ආවාහවිවාහවිනිබද්ධා ච හොන්තීති ඉමමත්ථසෙසං සන්ධාය **“එස නයො”**ති වුත්තං. ආවාහවිවාහවිනිබද්ධභාවවිභාවනත්ථඤ්හි ‘‘අරහසි වා මං ත්වං, න වා මං ත්වං අරහසී’’ති පාළියං වුත්තං, තදෙතං ජාතිවාදාදීහි තීහි පදෙහි යොජෙතබ්බං. ආවුත්තිආදිනයෙන හි ජාතිවාදාදයො ද්වික්ඛත්තුමත්ථදීපකා. තථා හි ආචරියෙන වුත්තං ‘‘යෙ පන ආවාහවිවාහවිනිබද්ධා, තෙ එව සම්බන්ධත්තයවසෙන ‘අරහසි වා මං ත්වං, න වා මං ත්වං අරහසී’ති එවං පවත්තනකා’’ති (දී. නි. ටී. 1.278).

නනු පුබ්බෙ විජ්ජාචරණං පුට්ඨං, කස්මා තං පුන පුච්ඡතීති චොදනං සොධෙන්තො **“තතො අම්බට්ඨො”**තිආදිමාහ. තත්ථ **යත්ථාති** යස්සං විජ්ජාචරණසම්පත්තියං. බ්‍රාහ්මණසමයසිද්ධං සන්ධාය වුත්තං. **ලග්ගිස්සාමාති** ඔලග්ගා අන්තොගධා භවිස්සාම. **තතොති** තාය විජ්ජාචරණසම්පදාය. **අවක්ඛිපීති** අවචාසි. පරමත්ථතො අවිජ්ජාචරණානියෙව ‘‘විජ්ජාචරණානී’’ති ගහෙත්වා ඨිතො හි පරමත්ථතො විජ්ජාචරණෙසු විභජියමානෙසු සො තතො දූරතො අපනීතො නාම හොති. **යත්ථාති** යස්සං පන විජ්ජාචරණසම්පත්තියං. අනුත්තරවිජ්ජාචරණං සන්ධාය වුත්තං. ජානනකිරියායොගෙ කම්මම්පි යුජ්ජනකිරියායොගෙ කත්තායෙව උපපන්නො. පධානකිරියාපෙක්ඛා හි කාරකාති වුත්තං **“අයං නො විජ්ජාචරණසම්පදා ඤාතුං වට්ටතී”**ති. එවමීදිසෙසු. **සමුදාගමතොති** ආදිසමුට්ඨානතො.

279. කාමං චරණපරියාපන්නත්තා චරණවසෙන නියාතෙතුං වට්ටති, අම්බට්ඨස්ස පන අසමපථගමනං නිවාරෙන්තො සීලවසෙනෙව නියාතෙතීති ඉමමත්ථං විභාවෙතුං **“චරණපරියාපන්නම්පී”**ති වුත්තං. බ්‍රහ්මජාලෙ (දී. නි. 1.7, 11, 21) වුත්තනයෙන චුද්දකාදිභෙදං **තිවිධං සීලං. සීලවසෙනෙවාති** සීලපරියායවසෙනෙව. **කිඤ්චි කිඤ්චි සීලන්ති** බ්‍රාහ්මණානං ජාතිසිද්ධං අහිංසනාදියමනියමලක්ඛණං අප්පමත්තකං සීලං. **තස්මාති** තථා විජ්ජමානත්තා, අත්තනි විජ්ජමානං සීලමත්තම්පි නිස්සාය ලග්ගෙය්‍යාති අධිප්පායො. **“තත්ථ තත්ථෙව ලග්ගෙය්‍යාති** තස්මිං තස්මිංයෙව බ්‍රාහ්මණසමයසිද්ධෙ සීලමත්තෙ ‘චරණ’න්ති ලග්ගෙය්‍යා’’ති (දී. නි. ටී. 1.279) ආචරියෙන වුත්තං, තදෙතං අට්ඨකථායමෙව සාකාරවචනස්ස වුත්තත්තා විචාරෙතබ්බං, අධිප්පායමත්තදස්සනං වා එතං. අයං පනෙත්ථ අත්ථො – **තත්ථ තත්ථෙව ලග්ගෙය්‍යාති** තස්මිං තස්මිංයෙව අත්තනි විජ්ජමානසීලමත්තපටිසංයුත්තට්ඨානෙ ‘‘මයම්පි චරණසම්පන්නා’’ති ලග්ගෙය්‍ය, තස්මා සීලවසෙනෙව නියාතෙතීති සම්බන්ධො. තථාපසඞ්ගාභාවතො පන උපරි චරණවසෙනෙව නියාතෙතීති දස්සෙන්තො **“යං පනා”**තිආදිමාහ. රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානනිද්දෙසෙනෙව අරූපාවචරජ්ඣානානම්පි නිද්දිට්ඨභාවාපත්තිතො **“අට්ඨපි සමාපත්තියො ‘චරණ’න්ති නියාතිතා”**ති වුත්තං. තානිපි හි අඞ්ගසමතාය චතුත්ථජ්ඣානානෙවාති. **නියාතිතාති** ච අසෙසතො නීහරිත්වා ගහිතා, නිදස්සිතාති අත්ථො. **විපස්සනාඤාණතො පනාති** ‘‘සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ පරිසුද්ධෙ පරියොදාතෙ අනඞ්ගණෙ විගතූපක්කිලෙසෙ මුදුභූතෙ කම්මනියෙ ඨිතෙ ආනෙඤ්ජප්පත්තෙ ඤාණදස්සනාය චිත්තං අභිනීහරති අභිනින්නාමෙතී’’තිආදිනා නයෙන විපස්සනාඤාණතො පට්ඨාය.

චතුඅපායමුඛකථාවණ්ණනා

280. **අසම්පාපුණන්තොති** ආරභිත්වාපි සම්පජ්ජිතුමසක්කොන්තො. **අවිසහමානොති** ආරභිතුමෙව අසක්කොන්තො. **“ඛාරී”**ති තාපසපරික්ඛාරස්සෙතං අධිවචනං, සො ච අනෙකභෙදොති විභජිත්වා දස්සෙතුං **“අරණී”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අරණීති** හෙට්ඨිමුපරිමවසෙන අග්ගිධමනකං අරණීද්වයං. **කමණ්ඩලූති** කුණ්ඩිකා. **සුජාති** හොමදබ්බි. සුජාසද්දො හි හොමකම්මනි හබ්‍යන්නාදීනමුද්ධරණත්ථං කතදබ්බියං වත්තති යථා තං කූටදන්තසුත්තෙ ‘‘පඨමො වා දුතියො වා සුජං පග්ගණ්හන්තාන’’න්ති (දී. නි. 1.341). තථා හි ඉමස්මිංයෙව ඨානෙ ආචරියෙන වුත්තං ‘‘සුජාති දබ්බී’’ති (දී. නි. ටී. 1.280). හබ්‍යන්නාදීනං සුඛග්ගහණත්ථං ජායතීති හි **සුජා.** කෙචි පන ඉමමත්ථමවිචාරෙත්වා තුන්නත්ථමෙව ගහෙත්වා ‘‘සූචී’’ති පඨන්ති, තදයුත්තමෙව ආචරියෙන තථා අවණ්ණිතත්තා. චමති අදතීති **චමරො,** මිගවිසෙසො, තස්ස වාලෙන කතා **බීජනී චාමරා. ආදිසද්දෙන** තිදණ්ඩතිසටිකාදීනි සඞ්ගණ්හාති. කුච්ඡිතෙන වඞ්කාකාරෙන ජායතීති **කාජො** යථා ‘‘කාලවණ’’න්ති; කචති භාරං බන්ධති එත්ථාති වා **කාචො.** දුවිධම්පි හි පදම්ච්ඡන්ති සද්දවිදූ. **ඛාරිභරිතන්ති** ඛාරීහි පරිපුණ්ණං. එකෙන වි-කාරෙන පදං වඩ්ඪෙත්වා ‘‘ඛාරිවිවිධ’’න්ති පඨන්තානං වාදෙ සමුච්චයසමාසෙන අත්ථං දස්සෙන්තො **“යෙ පනා”**තිආදිමාහ.

නනු උපසම්පන්නස්ස භික්ඛුනො සාසනිකොපි යො කොචි අනුපසම්පන්නො අත්ථතො පරිවාරකොව හොති අපි ඛීණාසවසාමණෙරො, කිමඞ්ගං පන බාහිරකපබ්බජිතෙති අනුයොගං පති තත්ථ විසෙසං දස්සෙතුං **''කාමඤ්චා''**තිආදි වුත්තං. **වුත්තනයෙනාති** ''කප්පිය…පෙ…. වත්තකරණවසෙනා''ති එවං වුත්තනයෙන. අනෙකසතසහස්සසංවරවිනයසමාදානවසෙන උපසම්පන්නභාවස්ස විසිට්ඨභාවතො ඛීණාසවසාමණෙරොපි පුථුජ්ජනභික්ඛුනො පරිවාරකොති වුත්තො.

> ''නවකොටිසහස්සානි, අසීතිසතකොටියො;
> පඤ්ඤාසසතසහස්සානි, ඡත්තිංස ච පුනාපරෙ;
>
> එතෙ සංවරවිනයා, සම්බුද්ධෙන පකාසිතා;
> පෙය්‍යාලමුඛෙන නිද්දිට්ඨා, සික්ඛා විනයසංවරෙ''ති. (විසුද්ධි. 1.20; අප. අට්ඨ. 2.55; පටි. ම. අට්ඨ. 1.2.37);

එවං වුත්තප්පභෙදානං අනෙකසතසහස්සානං සංවරවිනයානං සමාදාය සික්ඛනෙන උපරිභූතා අග්ගභූතා සම්පදාති හි **උපසම්පදා,** තාය වෙස උපසම්පදාය පුථුජ්ජනභික්ඛු උපසම්පන්නොති.

අයං පනාති යථාවුත්තලක්ඛණො තාපසො. තාපසා හි කම්මවාදිකිරියවාදිනො, න සාසනස්ස පටාණීභූතා, යතො නෙසං පබ්බජිතුමාගතානං විනාව තිත්ථියපරිවාසෙන ඛන්ධකෙ පබ්බජ්ජා අනුඤ්ඤාතා. තපො එතෙසමත්ථීති **තාපසා** ත-කාරස්ස දීඝං කත්වා. ''ලොමසා''තිආදීසු විය හි ස-පච්චයමිච්ඡන්ති සද්දවිදූ. ඉදං වුත්තං හොති – කාමං ඛීණාසවොපි සාමණෙරො පුථුජ්ජනස්ස භික්ඛුනො අත්ථතො පරිවාරකොව හොති, සො පන වත්තකරණමත්තෙනෙව පරිවාරකො, න ලාමකභාවෙන. තාපසො තු ගුණවසෙන චෙව වෙය්‍යාවච්චකරණවසෙන ච ලාමකභාවෙනෙව පරිවාරකො, න වත්තකරණමත්තෙන, එවමිමෙසං නානාකරණං සන්ධාය තාපසස්සෙව පරිවාරකතා වුත්තාති.

''කස්මා''තිආදිනා චොදකො කාරණං චොදෙති. **''යස්මා''**තිආදිනා ආචරියො කාරණං දස්සෙත්වා පරිහරති. එවං සඞ්ඛෙපතො පරිහරිතමත්ථං විවරිතුං **''ඉමස්මිඤ්හි''**තිආදි වුත්තං. **අසක්කොන්තන්ති** අසමත්ථනෙන විප්පටිපජ්ජන්තං අලජ්ජිං. **ඛුරධාරූපමන්ති** ඛුරධාරානං මත්ථකෙනෙව අක්කමිත්වා ගමනූපමං. **බහුජනසම්මතාති** මහාජනෙන සෙට්ඨසම්මතා. **අඤ්ඤෙති** අපරෙ භික්ඛූ. **ඉධාති** තාපසපබ්බජ්ජාය. ඡන්දෙන සහ චරන්තීති **සඡන්දචාරිනො,** යථාකාමං පටිපන්නකාති වුත්තං හොති. **අනුසික්ඛන්තොති** දිට්ඨානුගතියා සික්ඛන්තො. **තාපසාව බහුකා හොන්ති,** න භික්ඛූ.

කුදාලපිටකානං නිබ්බචනං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. **බහුජනකුහාපනත්ථන්ති** බහුනො ජනස්ස විම්හාපනත්ථං . **අග්ගිසාලන්ති** අග්ගිහුත්තසාලං. **නානාදාරූහීති** පලාසරුක්ඛදණ්ඩාදීහි නානාවිධසමිධාදාරූහි. **හොමකරණවසෙනාති** යඤ්ඤකරණවසෙන.

උදකවසෙනෙත්ථ **පානාගාරං.** තෙනාහ **''පානීයං උපට්ඨපෙත්වා''**තිආදි. යං භත්තපුටං වා යානි තණ්ඩුලාදීනි වාති සම්බන්ධො. **අම්බිලයාගු** නාම තක්කාදිඅම්බිලසංයුත්තා යාගු. තණ්හාදීහි ආමසිතබ්බතො චීවරාදි **ආමිසං** නාම. **වඩ්ඪියාති** දිගුණතිගුණාදිවඩ්ඪියා. **කුටුම්බං සණ්ඨපෙතීති** ධනං පතිට්ඨාපෙති. යථාවුත්තමත්ථං පාළියං නිදස්සනමත්තෙන වුත්තන්ති ආහ **''ඉදං පනස්ස පටිපත්තිමුඛ''**න්ති, ඉදං පන පාළිවචනං අස්ස චතුත්ථස්ස පුග්ගලස්ස කොහඤ්ඤපටිපත්තියා මුඛමත්තන්ති අත්ථො. කස්මාති චෙ? සො හි නානාවිධෙන කොහඤ්ඤෙන ලොකං විම්හාපයන්තො තත්ථ අච්ඡති. තෙනාහ **''ඉමිනා හී''**තිආදි. **එවන්ති** ''තත්ථ පානීයං උපට්ඨපෙත්වා''තිආදිනා වුත්තනයෙන.

''සබ්බාපි තාපසපබ්බජ්ජා නිද්දිට්ඨා''ති ධම්මාධිට්ඨානනයෙන දස්සිතමෙව පුග්ගලාධිට්ඨානනයෙන විවරිතුං **''අට්ඨවිධා හී''**තිආදි වුත්තං. ඛලාදීසු මනුස්සානං සන්තිකෙ උපතිට්ඨිත්වා වීහිමුග්ගමාසතිලාදීනි භික්ඛාචරියනියාමෙන සඞ්කඩ්ඪිත්වා උඤ්ඡනං **උඤ්ඡා,** සා එව චරියා වුත්ති එතෙසන්ති **උඤ්ඡාචරියා.** අග්ගිපක්කිකාය භත්තභික්ඛාය ජීවන්තීති **අග්ගිපක්කිකා,** න අග්ගිපක්කිකා **අනග්ගිපක්කිකා,** තණ්ඩුලභික්ඛාය එව ජීවිකාති වුත්තං හොති. උඤ්ඡාචරියා හි ඛලාදීනි ගන්ත්වා උපතිට්ඨිත්වා මනුස්සෙහි දියමානං ඛලග්ගං නාම ධඤ්ඤං පටිග්ගණ්හන්ති, අනග්ගිපක්කිකා පන තාදිසමපටිග්ගණ්හිත්වා තණ්ඩුලමෙව පටිග්ගණ්හන්තීති අයමෙතෙසං විසෙසො. න සයං පචන්තීති **අසාමපාකා,** පක්කභික්ඛාය එව ජීවිකා. අයො විය කඨිනො මුට්ඨිප්පමාණො පාසාණො **අයමුට්ඨි** නාම, තෙන වත්තන්තීති **අයමුට්ඨිකා.** දන්තෙන උප්පාටිතං වක්කලං රුක්ඛත්තචො **දන්තවක්කලං,** තෙන වත්තන්තීති **දන්තවක්කලිකා.** පවත්තං රුක්ඛාදිතො පාතාපිතං ඵලං භුඤ්ජන්ති සීලෙනාති **පවත්තඵලභොජිනො.** පණ්ඩුපලාසසද්දස්ස එකසෙසනයෙන ද්විධා අත්ථො, ජිණ්ණතාය පණ්ඩුභූතං පලාසඤ්චෙව ජිණ්ණපක්කභාවෙන තංසදිසං පුප්ඵඵලාදි චාති. තෙන වක්ඛති ''සයං පතිතානෙව පුප්ඵඵලපණ්ඩුපලාසාදීනි ඛාදන්තා යාපෙන්තී''ති, (දී. නි. අට්ඨ. 1.280) තෙන වත්තන්තීති **පණ්ඩුපලාසිකා,** සයංපතිතපණ්ණපුප්ඵඵලභොජිනො. ඉදානි තෙ අට්ඨවිධෙපි සරූපතො දස්සෙතුං **''තත්ථ''**තිආදි වුත්තං. **කෙණියජටිලවත්ථු** ඛන්ධකවණ්ණනාය (මහාව. අට්ඨ. 300) ගහෙතබ්බං.

සඞ්කඩ්ඪිත්වාති භික්ඛාචරියාවසෙන එකජ්ඣං කත්වා.

තණ්ඩුලභික්ඛන්ති තණ්ඩුලමෙව භික්ඛං. භික්ඛිතබ්බා යාචිතබ්බා, භික්ඛූනං අයන්ති වා **භික්ඛා**ති හි භික්ඛාසද්දො තණ්ඩුලාදීසුපි නිරුළ්හො. තෙන වුත්තං **"පචිත්වා පරිභුඤ්ජන්තී"**ති.

භික්ඛාපරියෙට්ඨි නාම දුක්ඛාති පරෙසං ගෙහතො ගෙහං ගන්ත්වා භික්ඛාය පරියෙසනා නාම දීනවුත්තිභාවෙන දුක්ඛා.

යෙ පන ''පාසාණස්ස පරිග්ගහො නාම දුක්ඛො පබ්බජිතස්සා''ති දන්තෙහෙව උප්පාටෙත්වා ඛාදන්ති, තෙ **දන්තවක්කලිකා නාමා**ති අයං අට්ඨකථාමුත්තකනයො.

පණ්ඩුපලාසසද්දො පුප්ඵඵලවිසයොපි සදිසතාකප්පනෙනාති දස්සෙති **"පුප්ඵඵලපණ්ඩුපලාසාදීනී"**ති ඉමිනා.

තෙති පණ්ඩුපලාසිකා. නිදස්සනමත්තමෙතං අඤ්ඤෙසම්පි තථා භෙදසම්භවතො. **පාපුණනට්ඨානෙ**ති ගහෙතුං සම්පාපුණනට්ඨානෙ. **එකරුක්ඛතො**ති පඨමං උපගතරුක්ඛතො.

කථමෙත්තාවතා සබ්බාපි තාපසපබ්බජ්ජා නිද්දිට්ඨාති චොදනා න තාව විසොධිතාති ආහ **"ඉමා පනා"**තිආදි. **චතුභියෙවා**ති ''ඛාරිවිධමාදායා''තිආදිනා වුත්තාහි පවත්තඵලභොජනිකා, කන්දමූලඵලභොජනිකා, අගයාගාරිකා, ආගාරිකා චෙති චතූහි එව තාපසපබ්බජ්ජාහි. **අගාරං භජන්තී**ති අගාරං නිවාසභාවෙන උපගච්ඡන්ති. ඉමිනා හි ''චතුද්වාරං අගාරං කරිත්වා අච්ඡතී''තිආදිනා ඉධ වුත්තාය චතුත්ථාය තාපසපබ්බජ්ජාය තෙසමවරොධතං දස්සෙති. එවමිතරෙසුපි පටිලොමතො යොජනා වෙදිතබ්බා. අග්ගිපරිචරණවසෙන **අගයාගාරං භජන්ති** . එවං පන තෙසමවරොධතං වදන්තො තදනුරූපං ඉමෙසම්පි පච්චෙකං දුවිධතං දස්සෙතීති දට්ඨබ්බං.

281. ආචරියෙන පොක්ඛරසාතිනා සහ පවත්තතීති **සාචරියකො,** තස්ස. **අපායමුඛම්පී**ති විනාසකාරණම්පි. පගෙව විජ්ජාචරණසම්පදාය සන්දිස්සනෙති පි-සද්දො ගරහායං. තෙන වුත්තං **"අපි නු ත්වං ඉමාය අනුත්තරාය විජ්ජාචරණසම්පදාය සන්දිස්සසි සාචරියකො"**තිආදි. තත්‍රායමට්ඨකථාමුත්තකනයො – ''නො හිදං භො ගොතමා''ති සන්දිස්සනං පටික්ඛිපිත්වා අසන්දිස්සනාකාරමෙව විභාවෙතුං **"කො චාහ"**න්තිආදි වුත්තං. සාචරියකො අහං කො ච කීදිසො හුත්වා අනුත්තරාය විජ්ජාචරණසම්පදාය සන්දිස්සාමි, අනුත්තරා විජ්ජාචරණසම්පදා කා ච කීදිසා හුත්වා සාචරියකෙ මයි සන්දිස්සති, ආරකා අහං…පෙ…. සාචරියකොති සහ පාඨසෙසෙන යොජනා.

282. අපායෙ විනාසනුපායෙ නියුත්තො **ආපායිකො.** තබ්භාවං න පරිපූරෙති පරිපූරෙතුං න සක්කොතීති **අපරිපූරමානො,** තබ්භාවෙන අපරිපුණ්ණොති අත්ථො. අත්තනා ආපායිකෙන හොන්තෙනාපි තබ්භාවං අපරිපූරමානෙන පොක්ඛරසාතිනා එසා වාචා භාසිතාති අත්ථතො සම්බන්ධත්තා කත්වත්ථෙ චෙතං පච්චත්තවචනන්ති ආහ **"ආපායිකෙනාපි අපරිපූරමානෙනා"**ති. අපිච අත්තනා අපරිපූරමානෙන ආපායිකෙනාපි සයං අපරිපූරමානාපායිකෙන හුත්වාපි පොක්ඛරසාතිනා එසා වාචා භාසිතාති අත්ථයුත්තිතො ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ චෙතං පච්චත්තවචනන්තිපි එවං වුත්තං. අඤ්ඤො හි සද්දක්කමො, අඤ්ඤො අත්ථක්කමොති. කෙචි පන ''කරණත්ථමෙව දස්සෙතුං එවං වුත්ත''න්ති වදන්ති, තදයුත්තමෙව පදද්වයස්ස කත්තුපදෙන සමානත්ථත්තා, සමානත්ථානඤ්ච පදානං අඤ්ඤමඤ්ඤං කරණභාවානුපපත්තිතො, අලමතිපපඤ්චෙන.

පුබ්බකඉසිභාවානුයොගවණ්ණනා

283. දීයතෙති දත්ති, සා එව **දත්තික**න්ති ආහ **"දින්නක"**න්ති. අදාතුකාමම්පි දාතුකාමං කත්වා සම්මුඛා පරමාවට්ටෙති සම්මුළ්හං කරොති එතායාති **සම්මුඛාවට්ටනී.** තෙනාහ **"න දෙමීති වත්තුං න සක්කොතී"**ති. පුන **තස්සා**ති බ්‍රාහ්මණස්ස. කාරණානුරූපං රාජූනං පුණ්ණපත්තන්ති ආහ **"කස්මා මෙ දින්නො"**ති. **සඞ්ඛපලිතකුට්ඨ**න්ති ධොතසඞ්ඛමිව සෙතකුට්ඨං. සෙතපොක්ඛරරජතතො ගුණසමානකායත්තා එවමාහ. **අනුගච්ඡතී**ති පරමනුබන්ධති.

යදි දුවිධෙනපි කාරණෙන රාජා බ්‍රාහ්මණස්ස සම්මුඛාභාවං න දෙති, අථ කස්මා තදුපසඞ්කමනං න පටික්ඛිත්තන්ති ආහ **"යස්මා පනා"**තිආදි. **"ඛෙත්තවිජ්ජායාති නීතිසත්ථෙ"**ති (දී. නි. ටී. 1.283) ආචරියෙන වුත්තං. හෙට්ඨාපි **බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනායං** එවං වුත්තං ''ඛෙත්තවිජ්ජාති අබ්භෙයයමාසුරක්ඛරාජසත්ථාදිනීතිසත්ථ''න්ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.21) **දුස්සමෙ**ත්ථ තිරොකරණියං. තෙනාහ **"සාණිපාකාරස්ස අන්තො ඨත්වා"**ති. අන්තසද්දෙන පන තබ්භාවෙන පදෙ වඩ්ඪියමානෙ **දුස්සන්තං** යථා ''වනන්තො''ති. **"පයාතන්ති සද්ධං, සස්සතිකං වා. තෙනාහ අභිහරිත්වා දින්න''**න්ති ආචරියෙන වුත්තං, තස්මා මතකභත්තසඞ්ඛෙපෙන වා නිච්චභත්තසඞ්ඛෙපෙන වා අභිහරිත්වා දින්නං භික්ඛන්ති අත්ථො වෙදිතබ්බො. **"අයං පනා"**තිආදි අත්ථාපත්තිවචනං. **නිට්ඨ**න්ති නිච්ඡයං. කස්මා පන භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස එවරූපං අමනාපං මම්මවචනං අවොචාති චොදනං කාරණං දස්සෙත්වා සොධෙතුං **"ඉදං පනා"**තිආදි වුත්තං. රහස්සම්පි පටිච්ඡන්නම්පි මම්මවචනං පකාසෙසීති සම්බන්ධො.

284. රාජාසනං නාම හත්ථික්ඛන්ධපදෙසං සන්ධාය **"හත්ථිගීවාය වා නිසින්නො"**ති පාළියං වුත්තං. **රථූපත්ථරෙ**ති රථස්ස උපරි අත්ථරිතපදෙසෙ. තෙනාහ **"රථම්හි"**තිආදි. **උග්ගතුග්ගතෙහී**ති උග්ගතානමතිසයෙන උග්ගතෙහි. න හි විච්ඡාසමාසො ලොකිකෙහි අභිමතොති. රඤ්ඤො අපච්චං **රාජඤ්ඤො,** බහුකත්තං පති, එකසෙසනයෙන වා **"රාජඤ්ඤෙහී"**ති වුත්තං. **පාකටමන්තන**න්ති පකාසභූතං මන්තනං. තදෙව්ධාධිප්පෙතං, න රහස්සමන්තනං සුද්දාදීහිපි සුයයමානස්ස ඉච්ඡිතත්තා. තෙන වුත්තං **"අථ ආගච්ඡෙය්‍ය සුද්දො වා සුද්දදාසො වා"**තිආදි. **තාදිසෙහියෙවා**ති රඤ්ඤො ආකාරසදිසෙහෙව. තස්සත්ථස්ස සාධනසමත්ථං වචනං රඤ්ඤා භණිතං යථා, තථා සොපි තස්සත්ථස්ස සාධනසමත්ථමෙව භණිතං වචනං අපිනු භණතීති යොජෙතබ්බං.

285. **"පවත්තාරො"**ති එතස්ස පාවචනභාවෙන වත්තාරොති සද්දතො අත්ථො. යස්මා පන තෙ තථාභූතා මන්තානං පවත්තකා නාම, තස්මා අධිප්පායතො අත්ථං දස්සෙතුං **"පවත්තයිතාරො"**ති වුත්තං. වදසද්දෙන, හි තුපච්චයෙන ච ''වත්තාරො''ති පදසිද්ධි, තථා වතුසද්දෙන ''පවත්තයිතාරො''ති. ඉදං ආචරියස්ස (දී. නි. ටී. 1.285) ච ආචරියසාරිපුත්තත්ථෙරස්ස ච මතං. වතුසද්දෙනෙව ''පවත්තාරො''ති පදසිද්ධිං දස්සෙතීතිපි කෙචි වදන්ති. පදද්වයස්ස තුල්‍යාධිකරණත්තා **"මන්තමෙවා"**ති වුත්තං. ''සුද්දෙ බහි කත්වා රහො භාසිතබ්බට්ඨෙන මන්තා එව තං තං අත්ථපටිපත්තිහෙතුතාය පද''න්ති හි තුල්‍යාධිකරණං හොති, අනුපනීතාසාධාරණතාය රහස්සභාවෙන වත්තබ්බාය මන්තනකිරියාය පදමධිගමුපායන්තිපි **මන්තපද**න්ති අට්ඨකථාමුත්තකො නයො. **ගීත**න්ති ගායනවසෙන සජ්ඣායිතං, ගායනම්පිධ උදත්තානුදත්තාදිසරසම්පාදනවසෙනෙව අධිප්පෙතන්ති වුත්තං **"සරසම්පත්තිවසෙනා"**ති. පාවචනභාවෙන **අඤ්ඤෙසං වුත්තං.** තමඤ්ඤෙසං වාදාපනවසෙන **වාචිතං.** සඞ්ගහෙත්වා උපරූපරි සඤ්ඤූළ්හාවසෙන **සමුපබ්‍යූළ්හං.** ඉරුවෙදයජුවෙදසාමවෙදාදිවසෙන, තත්ථාපි පච්චෙකං මන්තබ්‍රහ්මාදිවසෙන, අජ්ඣායානුවාකාදිවසෙන ච **රාසිකතං.** යථාවුත්තනයෙනෙව **පිණ්ඩං කත්වා ඨපිතං. අඤ්ඤෙසං වාචිතං අනුවාචෙන්තී**ති අඤ්ඤෙසං කම්මභූතානං තෙහි වාචාපිතං මන්තපදං එතරහි බ්‍රාහ්මණා අඤ්ඤෙසං අනුවාචාපෙන්ති.

තෙසන්ති මන්තකත්තූනං. දිබ්බචක්ඛුපරිභණ්ඩං යථාකම්මූපගඤාණං, පච්චක්ඛතො දස්සනට්ඨෙන දිබ්බචක්ඛුසදිසඤ්ච පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං සන්ධාය **"දිබ්බෙන චක්ඛුනා"**ති වුත්තං. අතො දිබ්බචක්ඛුපරිභණ්ඩෙන යථාකම්මූපගඤාණෙන සත්තානං කම්මස්සකතාදීනි චෙව දිබ්බචක්ඛුසදිසෙන පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණෙන අතීතකප්පෙ බ්‍රාහ්මණානං මන්තජ්ඣෙනවිධිඤ්ච ඔලොකෙත්වාති අත්ථො ගහෙතබ්බො. රූපමෙව හි පච්චුප්පන්නං දිබ්බචක්ඛුස්ස ආරම්මණන්ති තම්ධ අට්ඨානගතං හොති. **පාවචනෙන සහ සංසන්දිත්වා**ති යං කස්සපසම්මාසම්බුද්ධෙන වුත්තං වට්ටසන්නිස්සිතං වචනං, තෙන සහ සංසන්දිත්වා අවිරුද්ධං කත්වා. න හි තෙසං විවට්ටසන්නිස්සිතො අත්ථො පච්චක්ඛතො හොති. **ගන්ථිංසූ**ති පජ්ජගජ්ජබන්ධවසෙන සක්කතභාසාය බන්ධිංසු. **අපරා පරෙ**ති අට්ඨකාදීහි අපරා අඤ්ඤෙපි පරෙ පච්ඡිමා ඔක්කාකරාජකාලාදීසු උප්පන්නා. **පාණාතිපාතාදීනි පක්ඛිපිත්වා**ති අට්ඨකාදීහි ගන්ථිතමන්තපදෙස්වෙව පාණාතිපාතාදිකිලෙසසන්නිස්සිතපදානං තත්ථ තත්ථ පක්ඛිපනං කත්වා. **විරුද්ධෙ අකංසූ**ති සුත්තනිපාතෙ **බ්‍රාහ්මණධම්මිකසුත්තාදීසු** (සු. නි. බ්‍රාහ්මණධම්මිකසුත්ත) ආගතනයෙන සංකිලෙසිකත්ථදීපනතො පච්චනීකභූතෙ අකංසු. **ඉසී**ති නිදස්සනමත්තං. ''ඉසි වා ඉසිත්ථාය පටිපන්නො වා''ති හි වත්තබ්බං. කස්මා පනෙත්ථ පටිඤ්ඤාගහණවසෙන දෙසනාසොතපතිතං න කරොතීති ආහ **"ඉධ භගවා"**තිආදි. **ඉධා**ති ''ත්‍යාහං මන්තෙ අධීයාමි, 'සාචරියකො'ති ත්වං මඤ්ඤසී''ති වුත්තට්ඨානෙ. **පටිඤ්ඤං අග්ගහෙත්වා**ති යථා හෙට්ඨා පටිඤ්ඤා ගහිතා, තථා ''තං කිං මඤ්ඤසි අම්බට්ඨ, තාවතා ත්වං භවිස්සසි ඉසි වා ඉසිත්ථාය වා පටිපන්නො සාචරියකොති, නො හිදං භො ගොතමා''ති එවං ඉධ පටිඤ්ඤං අග්ගහෙත්වා.

286. **නිරාමගන්ධා**ති කිලෙසාසුචිවසෙන විස්සගන්ධරහිතා. **අනිත්ථිගන්ධා**ති ඉත්ථීනං ගන්ධමත්තස්සපි අවිසහනෙන ඉත්ථිගන්ධරහිතා. **රජොජල්ලධරා**ති පකතිරජසෙදාදිජල්ලධරා. **පාකාරපුරිසගුත්තී**ති පාකාරාවරණං, පුරිසාවරණඤ්ච. එත්ථ පන **"නිරාමගන්ධා"**ති එතෙන තෙසං දසන්නං බ්‍රාහ්මණානං වික්ඛම්භිතකිලෙසතං දස්සෙති, **"අනිත්ථිගන්ධා, බ්‍රහ්මචාරිනො"**ති ච එතෙන එකවිහාරිතං, **"රජොජල්ලධරා"**ති එතෙන මණ්ඩනවිභූසනාභාවං, **"අරඤ්ඤායතනෙ පබ්බතපාදෙසු වසිංසූ"**ති එතෙන මනුස්සූපචාරං පහාය විවිත්තවාසං, **"වනමූලඵලාහාරා වසිංසූ"**ති එතෙන සාලිමංසොදනාදිපණීතාහාර පටික්ඛෙපං, **"යදා"**තිආදිනා යානවාහනපටික්ඛෙපං, **"සබ්බදිසාසූ"**තිආදිනා රක්ඛාවරණපටික්ඛෙපං. එවඤ්ච දස්සෙන්තො මිච්ඡාපටිපදාපක්ඛිකං සාචරියකස්ස අම්බට්ඨස්ස වුත්තිං උපාදාය සම්මාපටිපදාපක්ඛිකාපි තෙසං බ්‍රාහ්මණානං වුත්ති අරියවිනයෙ සම්මාපටිපත්තිං උපාදාය මිච්ඡාපටිපදායෙව. කථඤ්හි නාම තෙ භවිස්සන්ති සල්ලෙඛපටිපත්තියුත්තතාති. ''එවං සු තෙ''තිආදිනා භගවා අම්බට්ඨං සන්තජ්ජෙන්තො නිග්ගණ්හාතීතිපි විභාවෙති. ඉදඤ්හි වක්ඛමානාය පාළියා පිණ්ඩත්ථදස්සනන්ති.

දුස්සපට්ටිකා **දුස්සපට්ටං.** දුස්සකලාපො **දුස්සවෙණී. වෙඨකෙහී**ති වෙඨකපට්ටකෙහි, දුස්සෙහි සංවෙඨෙත්වා කතනමිතඵාසුකාහීති වුත්තං හොති. **කප්පෙතු**න්ති කත්තරිකාය ඡින්දිතුං. **කප්පිතවාලෙහී**ති එත්ථාපි එසෙව නයො. ''න භික්ඛවෙ මස්සු කප්පාපෙතබ්බ''න්තිආදීසු (චූළව. 275) විය හි **කප්පසද්දො** ඡෙදනෙ වත්තති. **යුත්තට්ඨානෙසූ**ති ගීවාසීසවාලධීසු. **වාලා**ති තෙසු ඨානෙසු ජායමානා ලොමා. සභවරණවසෙන, ඨානීනාමෙන වා **"කුත්තවාලා"**ති වුත්තා. කෙචි පන ''වාළයුත්තත්තා''ති පාඨං කප්පෙත්වා වාළරූපයුත්තත්තාති අත්ථං වදන්ති, පාළියානපෙක්ඛනමෙව තෙසං දොසො. ''කුත්තවාලෙහි වළවාරථෙහී''ති පාළියං වුත්තං. **සමන්තානගර**න්ති නගරස්ස සමන්තතො. **පාකාරස්ස අධොභාගෙ කතසුධාකම්මං** ඨානං නගරස්ස සමීපෙ කත්තබ්බතො, උපකාරකරණතො ච **"උපකාරිකා"**ති වුච්චති.

නගරස්ස උපකාරිකා එතාසන්ති **නගරූපකාරිකායො,** රාජධානීඅපෙක්ඛාය ඉත්ථිලිඞ්ගනිද්දෙසො. තෙනාහ **''ඉධ පනා''**තිආදි. **මතීති** විචිකිච්ඡාවසෙන අනෙකංසිකජානනා. උපරි දෙසනාය අවඩ්ඪකාරණං දස්සෙන්තො **''ඉදං භගවා''**තිආදිමාහ. පාළියං **සො මං පඤ්හෙනාති** සො ජනො මං පුච්ඡාවසෙන සොධෙය්‍ය. **අහං වෙය්‍යාකරණෙන සොධෙස්සාමීති** අහම්පිමං විස්සජ්ජනාවසෙන සොධෙස්සාමීති යථාරහමධිකාරවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ද්වෙලක්ඛණදස්සනවණ්ණනා

287. **''නිසින්නාන''**න්තිආදි අනාදරෙ සාමිවචනං, විසෙසනං වා. සඞ්කුචිතෙ ඉරියාපථෙ අනවසෙසතො ලක්ඛණානං දුබ්බිභාවනතො **''න සක්කොතී''**ති වුත්තං, තථා සුවිභාවනතො පන **''සක්කොතී''**ති. පරියෙසනසුඛත්ථමෙව තදාචිණ්ණතා දට්ඨබ්බා. **තෙනාති** දුවිධෙනපි කාරණෙන.

ගවෙසීති ඤාණෙන පරියෙසනමකාසි. **ගණයන්තොති** ඤාණෙනෙව සඞ්කලයන්තො. **සමානයීති** සම්මා ආනයි සමාහරි. **''කඞ්ඛතී''**ති පදස්ස ආකඞ්ඛතීති අත්ථොති ආහ **''අහො වතා''**තිආදි. අනුපසග්ගම්පි හි පදං කත්ථචි සඋපසග්ගම්ව අත්ථවිසෙසවාචකං යථා ''ගොත්‍රභූ''ති. **තතො තතො** සරීරප්පදෙසතො. **කිච්ඡතීති** කිලමති. තෙනාහ **''න සක්කොති දට්ඨු''**න්ති. **තායාති** ''විචිනන්තො කිච්ඡතී''ති වුත්තාය **විචිකිච්ඡාය. තතොති** සන්නිට්ඨානං අගමනතො. එවං ''කඞ්ඛතී''ති පදස්ස ආසිසනත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි සංසයත්ථං දස්සෙන්තො **''කඞ්ඛාය වා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **කඞ්ඛායාති** ''කඞ්ඛතී''ති පදෙන වුත්තාය කඞ්ඛාය. අසත්වපධානඤ්හි ආඛ්‍යාතිකං. එස නයො සෙසෙසුපි. අවත්ථාපභෙදගතා විමති එව **''තීහි ධම්මෙහී''**ති වුත්තා, තිප්පකාරෙහි සංසයධම්මෙහීති අත්ථො. **කාලුසියභාවොති** අප්පසන්නතාය හෙතුභූතො ආවිලභාවො.

වත්ථිකොසෙනාති නාභියා අධොභාගසඞ්ඛාතෙ වත්ථිම්හි ජාතෙන ලිඞ්ගපසිබ්බකෙන. ''අණ්ඩකොසො''තිආදීසු (ම. නි. 1.152, 189; 2.27; අ. නි. 7.71; පාරා. 11) විය හි කොසසද්දො පරිවෙඨකපසිබ්බකෙ වත්තති. වත්ථෙන ගුහිතබ්බත්තා **වත්ථගුය්හං.** යස්මා භගවතො කොසොහිතං වත්ථගුය්හං සබ්බබුද්ධාවෙණිකං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං සුවිසුද්ධකඤ්චනමණ්ඩලසන්නිභං, අත්තනො සණ්ඨානසන්නිවෙසසුන්දරතාය ආජානෙය්‍යගන්ධහත්ථීනො වරඞ්ගපරමචාරුභාවං, විකසමානතපනියාරවින්දසමුජ්ජලකෙසරාවත්තවිලාසං, සඤ්ඣාපභානුරඤ්ජිතජලවනන්තරාභිලක්ඛිතසම්පුණ්ණචන්දමණ්ඩලසොභඤ්ච අත්තනො සිරියා අභිභුය්‍ය විරාජති, යං බාහිරබ්භන්තරමලෙහි අනුපක්කිලිට්ඨතාය, චිරකාලපරිචිතබ්‍රහ්මචරියාධිකාරතාය, සණ්ඨිතසණ්ඨානසම්පත්තියා ච කොපීනම්පි සමානං අකොපීනමෙව ජාතං. තෙන වුත්තං **''භගවතො හී''**තිආදි. **වරවාරණස්සෙවාති** වරගන්ධහත්ථීනො ඉව. **පහූතභාවන්ති** පුථුලභාවං. එත්ථෙව හි තස්ස සංසයො. තනුමුදුසුකුමාරාදීසු පනස්ස ගුණෙසු විචාරණා එව නාහොසි.

288. ''තථාරූප''න්ති ඉදං සමාසපදන්ති ආහ **''තංරූප''**න්ති. **එත්ථාති** යථා අම්බට්ඨො කොසොහිතං වත්ථගුය්හමද්දස්ස, තථා ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරමභිසඞ්ඛරණෙ. ඉමිනා හි ''තථාරූපං ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරී''තිආදිපාළිපරාමසනං, අතො චෙත්ථ සහ ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරනයෙන වත්ථගුය්හදස්සනකාරණං මිලින්දපඤ්හාපාඨෙන (මි. ප. 3.3) විභාවිතං හොති. කෙචි පන ''වත්ථගුය්හදස්සනෙ''ති පරාමසන්ති, තදයුත්තමෙව. න හි තං පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච අත්ථි, යං එවං පරාමසිතබ්බං සියා, ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරනයො ච අවිභාවිතො හොති. **කිමෙත්ථ අඤ්ඤෙන වත්තබ්බං** චතුපටිසම්භිදාපත්තෙන ඡළභිඤ්ඤෙන වාදීවරෙන භදන්තනාගසෙනත්ථෙරෙන වුත්තනයෙනෙව සම්පටිච්ඡිතබ්බත්තා. හිරී කරීයතෙ එත්ථාති **හිරිකරණං,** තදෙව ඔකාසො තථා, හිරියිතබ්බට්ඨානං. **උත්තරස්සාති** සුත්තනිපාතෙ ආගතස්ස උත්තරමාණවස්ස (ම. නි. 2.384). සබ්බෙසම්පි චෙතෙසං වත්ථු සුත්තනිපාතතො ගහෙතබ්බං.

ඡායන්ති පටිබිම්බං. කථං දස්සෙසි, කීදිසං වාති ආහ **''ඉද්ධියා''**තිආදි. **ඡායාරූපකමත්තන්ති** භගවතො පටිබිම්බරූපකමෙව, න පකතිවත්ථගුය්හං, තඤ්ච බුද්ධසන්තානතො විනිමුත්තත්තා රූපකමත්තං භගවතා සදිසවණ්ණසණ්ඨානාවයවං ඉද්ධිමයං බිම්බකමෙව හොති, එවඤ්ච කත්වා අප්පකත්ථෙන ක-කාරෙන විසෙසිතවචනං උපපන්නං හොති. ඡායාරූපකමත්තං ඉද්ධියා අභිසඞ්ඛරිත්වා දස්සෙසීති සම්බන්ධො. ''තං පන දස්සෙන්තො භගවා යථා අත්තනො බුද්ධරූපං න දිස්සති, තථා කත්වා දස්සෙතී''ති (දී. නි. ටී. 1.288) ආචරියා වදන්ති. තදෙතං භදන්තනාගසෙනත්ථෙරෙන වුත්තෙන ඉද්ධාභිසඞ්ඛතඡායාරූපකමත්තදස්සනවචනෙන සංසන්දති චෙව සමෙති ච යථා තං ''ඛීරෙන ඛීරං, ගඞ්ගොදකෙන යමුනොදක''න්ති දට්ඨබ්බං. තථාවචනෙනෙව හි සෙසබුද්ධරූපස්ස තඞ්ඛණෙ අදස්සිතභාවො අත්ථතො ආපන්නො හොති. නිවාසනනිවත්ථතාදිවචනෙන පනෙත්ථ බුද්ධසන්තානතො විනිමුත්තස්සපි ඡායාරූපකස්ස නිවාසනාදිඅබහිගතභාවො දස්සිතො, න ච චොදෙතබ්බං ''කථං නිවාසනාදිඅන්තරගතං ඡායාරූපකං භගවා දස්සෙති, කථඤ්ච අම්බට්ඨො පස්සතී''ති. අචින්තෙය්‍යො හි ඉද්ධිවිසයොති. **ඡායං දිට්ඨෙති** ඡායාය දිට්ඨාය. **එතන්ති** ඡායාරූපකං. බුජ්ඣනකෙ සති ජීවිතනිමිත්තම්පි **හදයමංසං දස්සෙය්‍යාති** අධිප්පායො. **නින්නෙත්වාති** නීහරිත්වා. අයමෙව වා පාඨො. **කල්ලොසීති** විස්සජ්ජනෙ ත්වං කුසලො ඡෙකො අසි, යථාවුත්තො වා විස්සජ්ජනාමග්ගො උපපන්නො යුත්තො අසීති අත්ථො. ''කුසලො''ති කෙචි පඨන්ති, අයුත්තමෙතං. මිලින්දපඤ්හෙ හි සබ්බත්ථ විස්සජ්ජනාවසානෙ ''කල්ලො'' ඉච්චෙව දිට්ඨොති.

නින්නාමෙත්වාති මුඛතො නීහරණවසෙන කණ්ණසොතාදිඅභිමුඛං පණාමෙත්වා, අධිප්පායමෙව දස්සෙතුං **“නීහරිත්වා”**ති වුත්තං. **කපීනසූචිං වියාති** සනසුඛුමභාවාපාදනෙන කක්ඛළසූචිමිව කත්වා. **තථාකරණෙනාති** කපීනසූචිං විය කරණෙන. **එත්ථාති** පහූතජිව්හාය. **මුදුභාවො, දීඝභාවො, තනුභාවො** ච දස්සිතො අමුදුනො සනසුඛුමභාවාපාදනත්ථමසක්කුණෙය්‍යත්තාති ආචරියෙන (දී. නි. ටී. 1.288) වුත්තං. තත්‍රායමධිප්පායො – යස්මා මුදුමෙව සනසුඛුමභාවාපාදනත්ථං සක්කොති, තස්මා තථාකරණෙන මුදුභාවො දස්සිතො අග්ගි විය ධූමෙන. යස්මා ච මුදුයෙව සනසුඛුමභාවාපජ්ජනෙන දීඝගාමී, තස්මා කණ්ණසොතානුමසනෙන දීඝභාවො දස්සිතො. යස්මා පන මුදු එව සනසුඛුමභාවාපජ්ජනෙන තනු හොති, තස්මා නාසිකාසොතානුමසනෙන තනුභාවො දස්සිතොති. අපුථුලස්ස තථාපටිච්ඡාදනත්ථමසක්කුණෙය්‍යත්තා **නලාටච්ඡාදනෙන පුථුලභාවො** දස්සිතො.

289. පත්ථෙන්තො හුත්වා උදික්ඛන්තොති යොජෙතබ්බං.

290. මූලවචනං **කථා.** පටිවචනං **සල්ලාපො.**

291. “උද්ධුමාතක”න්තිආදීසු (සං. නි. 5.242; විසුද්ධි. 1.102) විය ක-සද්දො ජිගුච්ඡනත්ථොති වුත්තං **“තමෙව ජිගුච්ඡන්තො”**ති. **තමෙවාති** පණ්ඩිතභාවමෙව, අම්බට්ඨමෙවාතිපි අත්ථො. අම්බට්ඨඤ්හි සන්ධාය එවමාහ. තථා හි පාළියං වුත්තං “එවං…පෙ…. අම්බට්ඨං මාණවං එතදවොචා”ති. කාමඤ්ච අම්බට්ඨං සන්ධාය එවං වුත්තං, නාමගොත්තවසෙන පන අනියමං කත්වා ගරහන්තො පුථුවචනෙන වදතීති වෙදිතබ්බං. “යදෙව ඛො ත්ව”න්ති එතස්ස අනියමවචනස්ස “එවරූපෙනා”ති ඉදං නියමවචනන්ති දස්සෙති **“යාදිසො”**තිආදිනා. භාවෙනභාවලක්ඛණෙ භුම්මවචනත්ථෙ කරණවචනන්ති වුත්තං **“එදිසෙ අත්ථචරකෙ”**ති. **න අඤ්ඤත්‍රාති** න අඤ්ඤත්ථ සුගතියං. එත්ථ පන “අත්ථචරකෙනා”ති ඉමිනා බ්‍යතිරෙකමුඛෙන අනත්ථචරකතංයෙව විභාවෙතීති දට්ඨබ්බං. “උපනෙය්‍ය උපනෙය්‍යා”ති ඉදං ත්වාදියන්තං විච්ඡාවචනන්ති ආහ **“බ්‍රාහ්මණො ඛො පනා”**තිආදි. **එවං උපනෙත්වා උපනෙත්වාති** තං තං දොසං උපනීය උපනීය. තෙනාහ **“සුට්ඨු දාසාදිභාවං ආරොපෙත්වා”**ති. **පාතෙසීති** පවට්ටනවසෙන පාතෙසි. යඤ්ච අගමාසි, තම්පි අස්ස තථාගමනසඞ්ඛාතං ඨානං අච්ඡින්දිත්වාති යොජනා.

පොක්ඛරසාතිබුද්ධූපසඞ්කමනවණ්ණනා

292-3-6. කිත්තකො පන සොති වුත්තං **“සම්මොදනීයකථායපි කාලො නත්ථී”**ති. **ආගමා නූති** ආගතො නු. **ඛොති** නිපාතමත්තං. **ඉධාති** එත්ථ, තුම්හාකං සන්තිකන්ති අත්ථො. **අධිවාසෙතූති** සාදියතු, තං පන සාදියනං ඉධ මනසාව සම්පටිග්ගහො, න කායවාචාහීති ආහ **“සම්පටිච්ඡතූ”**ති. අජ්ජ පවත්තමානං **අජ්ජතනං,** පුඤ්ඤං, පීතිපාමොජ්ජඤ්ච, ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **“යං මෙ”**තිආදි වුත්තං. **කාරන්ති** උපකාරං, සක්කාරං වා. **අචොපෙත්වාති** අචාලෙත්වා.

297. **“සහත්ථා”**ති ඉදං කරණත්ථෙ නිස්සක්කවචනං. තෙනාහ **“සහත්ථෙනා”**ති. **සුහිතන්ති** ධාතං, ජිඝච්ඡාදුක්ඛාභාවෙන වා සුඛිතං. **යාවදත්ථන්ති** යාව අත්ථො, තාව භොජනෙන තදා කතං. පටික්ඛෙපපවාරණාවෙත්ථ අධිප්පෙතා, න නිමන්තනපවාරණාති ආහ **“අල”**න්තිආදි. **“හත්ථසඤ්ඤායා”**ති නිදස්සනමත්තං අඤ්ඤත්ථ මුඛවිකාරෙන, වචීභෙදෙන ච පටික්ඛෙපස්ස වුත්තත්තා , එකක්ඛණෙපි ච තථාපටික්ඛෙපස්ස ලබ්භනතො. ඔනීතා පත්තතො පාණි එතස්සාති **ඔනීතපත්තපාණීති** භින්නාධිකරණවිසයො තිපදො බාහිරත්ථසමාසො. මුද්ධජණ-කාරෙන, පන සඤ්ඤොගත-කාරෙන ච **ඔණිත්තසද්දො** විනාභූතෙති දස්සෙති **“ඔණිත්තපත්තපාණින්තිපි පාඨො”**තිආදිනා. සුචිකරණත්ථෙ වා **ඔණිත්තසද්දො.** ඔණිත්තං ආමිසාපනයනෙන සුචිකතං පත්තං පාණි ච අස්සාති හි **ඔණිත්තපත්තපාණි.** තෙනාහ **“හත්ථෙ ච පත්තඤ්ච ධොවිත්වා”**ති. “ඔණිත්තං නානාභූතං විනාභූතං, ආමිසාපනයනෙන වා සුචිකතං පත්තං පාණිතො අස්සාති ඔණිත්තපත්තපාණී”ති (සාරත්ථ. ටී. 1.23) **සාරත්ථදීපනියං** වුත්තං. තත්ථ පච්ඡිමවචනං “හත්ථෙ ච පත්තඤ්ච ධොවිත්වා”ති ඉමිනා අසංසන්දනතො විචාරෙතබ්බං. **එවංභූතන්ති** “භුත්තාවිං ඔනීතපත්තපාණි”න්ති වුත්තප්පකාරෙන භූතං.

298. **අනුපුබ්බිං කථන්ති** අනුපුබ්බං කථෙතබ්බං කථං. තෙනාහ **“අනුපටිපාටිකථ”**න්ති. කා පන සාති ආහ **“දානානන්තරං සීල”**න්තිආදි, තෙනායමත්ථො බොධිතො හොති – දානකථා තාව පචුරජනෙසුපි පවත්තියා සබ්බසාධාරණත්තා, සුකරත්තා, සීලෙ පතිට්ඨානස්ස උපායභාවතො ච ආදිතො කථෙතබ්බා. පරිච්චාගසීලො හි පුග්ගලො පරිග්ගහවත්ථූසු විනිස්සටභාවතො සුඛෙනෙව සීලානි සමාදියති, තත්ථ ච සුප්පතිට්ඨිතො හොති, සීලෙන දායකපටිග්ගාහකසුද්ධිතො පරානුග්ගහං වත්වා පරපීළානිවත්තිවචනතො, කිරියධම්මං වත්වා අකිරියධම්මවචනතො, භොගසම්පත්තිහෙතුං වත්වා භවසම්පත්තිහෙතුවචනතො ච **දානකථානන්තරං සීලකථා** කථෙතබ්බා. තඤ්චෙ දානසීලං වට්ටනිස්සිතං, අයං භවසම්පත්ති තස්ස ඵලන්ති දස්සනත්ථං **සීලකථානන්තරං සග්ගකථා.** තාය හි එවං දස්සිතං හොති “ඉමෙහි දානසීලමයෙහි, පණීතපණීතතරාදිභෙදභින්නෙහි ච පුඤ්ඤකිරියවත්ථූහි එතා චාතුමහාරාජිකාදීසු පණීතපණීතතරාදිභෙදභින්නා අපරිමෙය්‍යා දිබ්බසම්පත්තියො ලද්ධබ්බා”ති. ස්වායං සග්ගො රාගාදීහි උපක්කිලිට්ඨො, සබ්බථා පන තෙහි අනුපක්කිලිට්ඨො අරියමග්ගොති දස්සනත්ථං **සග්ගකථානන්තරං මග්ගකථා.** මග්ගඤ්ච කථෙන්තෙන තදධිගමුපායදස්සනත්ථං කාමානං ආදීනවො, ඔකාරො, සංකිලෙසො, නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසො ච කථෙතබ්බො. සග්ගපරියාපන්නාපි හි සබ්බෙ කාමා නාම බහ්වාදීනවා අනිච්චා අද්ධුවා විපරිණාමධම්මා, පගෙව

ඉතරෙති **ආදීනවො,** සබ්බෙපි කාමා හීනා ගම්මා පොථුජ්ජනිකා අනරියා අනත්ථසංහිතාති ලාමකභාවො **ඔකාරො,** සබ්බෙපි භවා කිලෙසානං වත්ථුභූතාති **සංකිලෙසො,** සබ්බසංකිලෙසවිප්පයුත්තං නිබ්බානන්ති **නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසො** ච කථෙතබ්බොති. අයම්පි අත්ථො බොධිතොති වෙදිතබ්බො. **මග්ගොති** හි එත්ථ **ඉති**-සද්දෙන ආද්‍යත්ථෙන කාමාදීනවාදීනම්පි සඞ්ගහොති අයමත්ථවණ්ණනා කතා. තෙනාහ ''සෙය්‍යථිදං – දානකථං සීලකථං සග්ගකථං කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසං නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙති''ති. විත්ථාරො **සාරත්ථදීපනියං** (සාරත්ථ. ටී. 3.26) ගහෙතබ්බො.

කසි-සද්දො ඤාණෙන ගහණෙති ආහ **''ගහිතා''**තිආදි. සාමංසද්දෙන නිවත්තෙතබ්බමත්ථං දස්සෙති **''අසාධාරණා අඤ්ඤෙස''**න්ති ඉමිනා, ලොකුත්තරධම්මාධිගමෙ පරූපදෙසවිගතත්තා, එකෙනෙව ලොකෙ පඨමං අනුත්තරාය සම්මාසම්බොධියා අභිසම්බුද්ධත්තා ච අඤ්ඤෙසමසාධාරණාති වුත්තං හොති. **ධම්මචක්ඛුන්ති එත්ථ සොතාපත්තිමග්ගොව අධිප්පෙතො, න බ්‍රහ්මායුසුත්තෙ** (ම. නි. 2.383 ආදයො) විය හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා, න ච **චූළරාහුලොවාදසුත්තෙ** (ම. නි. 3.416) විය ආසවක්ඛයො. ''තස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනත්ථ''න්ති කස්මා වුත්තං, නනු මග්ගඤාණං අසඞ්ඛතධම්මාරම්මණමෙව, න සඞ්ඛතධම්මාරම්මණන්ති චොදනං සොධෙන්තො **''තඤ්හී''**තිආදිමාහ. **කිච්චවසෙනාති** අසම්මොහපටිවෙධකිච්චවසෙන.

පොක්ඛරසාතිඋපාසකත්තපටිවෙදනාකථාවණ්ණනා

299. පාළියං **''දිට්ඨධම්මො''**තිආදීසු දස්සනං නාම ඤාණතො අඤ්ඤම්පි චක්ඛාදිදස්සනං අත්ථීති තන්නිවත්තනත්ථං **''පත්තධම්මො''**ති වුත්තං. පත්ති ච ඤාණපත්තිතො අඤ්ඤාපි කායගමනාදිපත්ති විජ්ජතීති තතො විසෙසදස්සනත්ථං **''විදිතධම්මො''**ති වුත්තං. සා පනෙසා විදිතධම්මතා එකදෙසතොපි හොතීති නිප්පදෙසතො විදිතධම්මතං දස්සෙතුං **''පරියොගාළ්හධම්මො''**ති වුත්තං, තෙනස්ස සච්චාභිසම්බොධමෙව දීපෙති. මග්ගඤාණඤ්හි එකාභිසමයවසෙන පරිඤ්ඤාදිචතුකිච්චං සාධෙන්තං නිප්පදෙසෙන චතුසච්චධම්මං සමන්තතො ඔගාළ්හං නාම හොති. තෙනාහ **''දිට්ඨො අරියසච්චධම්මො එතෙනාති දිට්ඨධම්මො''**ති. ''කථං පන එකමෙව ඤාණං එකස්මිං ඛණෙ චත්තාරි කිච්චානි සාධෙන්තං පවත්තති. න හි තාදිසං ලොකෙ දිට්ඨං, න ආගමො වා තාදිසො අත්ථී''ති න වත්තබ්බං. යථා හි පදීපො එකස්මිංයෙව ඛණෙ වට්ටිං දහති, ස්නෙහං පරියාදියති, අන්ධකාරං විධමති, ආලොකඤ්චාපි දස්සෙති, එවමෙතං ඤාණන්ති දට්ඨබ්බං. ''මග්ගසමඞ්ගිස්ස ඤාණං දුක්ඛෙපෙතං ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙපෙතං ඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙපෙතං ඤාණං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදායපෙතං ඤාණ''න්ති (විභ. 794) සුත්තපදම්පෙත්ථ උදාහරිතබ්බන්ති.

තිණ්ණා විචිකිච්ඡාති සප්පටිභයකන්තාරසදිසා සොළසවත්ථුකා, අට්ඨවත්ථුකා ච විචිකිච්ඡා **අනෙන** විතිණ්ණා. **විගතා කථංකථාති** පවත්තිආදීසු ''එවං නු ඛො, න නු ඛො''ති එවං පවත්තිකා කථංකථා **අස්ස** විගතා සමුච්ඡින්නා. **විසාරදභාවං පත්තොති** සාරජ්ජකරානං පාපධම්මානං පහීනත්තා, තප්පටිපක්ඛෙසු ච සීලාදිගුණෙසු සුප්පතිට්ඨිතත්තා විසාරදභාවං වෙය්‍යත්තියං පත්තො අධිගතො. සායං වෙසාරජ්ජප්පත්ති සුප්පතිට්ඨිතතා කත්ථාති චොදනාය ''සත්ථුසාසනෙ''ති වුත්තන්ති දස්සෙන්තො **''කත්ථ? සත්ථුසාසනෙ''**ති ආහ. අත්තනාව පච්චක්ඛතො දිට්ඨත්තා, අධිගතත්තා ච න අස්ස පච්චයො පච්චෙතබ්බො පරො අත්ථීති අත්ථො. තත්ථාධිප්පායමාහ **''න පරස්සා''**තිආදිනා. **න වත්තතීති** න පවත්තති, න පටිපජ්ජති වා, න පරං පච්චෙති පත්තියායතීති **අපරප්පච්චයොති**පි යුජ්ජති. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බම්පි අවුත්තං, තදෙතං පුබ්බෙ වුත්තත්තා, පරතො වුච්චමානත්තා ච අවුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය පරමසුඛුමගම්භීරදුරනුබොධත්ථපරිදීපනාය සුවිමලවිපුලපඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියජනනාය අජ්ජවමද්දවසොරච්චසද්ධාසතිධිතිබුද්ධිඛන්තිවීරියාදිධම්මසමඞ්ගිනා සාට්ඨකථෙ පිටකත්තයෙ අසඞ්ගාසංහීරවිසාරදඤාණචාරිනා අනෙකප්පභෙදසකසමයසමයන්තරගහනජ්ඣොගාහිනා මහාගණිනා මහාවෙය්‍යාකරණෙන ඤාණාභිවංසධම්මසෙනාපතිනාමත්ථෙරෙන මහාධම්මරාජාධිරාජගරුනා කතාය සාධුවිලාසිනියා නාම ලීනත්ථපකාසනියා අම්බට්ඨසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථපකාසනා.

අම්බට්ඨසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සොණදණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

300. එවං අම්බට්ඨසුත්තං සංවණ්ණෙත්වා ඉදානි සොණදණ්ඩසුත්තං සංවණ්ණෙන්තො යථානුපුබ්බං සංවණ්ණනොකාසස්ස පත්තභාවං විභාවෙතුං, අම්බට්ඨසුත්තස්සානන්තරං සඞ්ගීතස්ස සුත්තස්ස සොණදණ්ඩසුත්තභාවං වා පකාසෙතුං **"එවං මෙ සුතං…පෙ…. අඞ්ගෙසූති සොණදණ්ඩසුත්ත"**න්ති ආහ. සුන්දරභාවෙන සාතිසයානි අඞ්ගානි එතෙසමත්ථීති **අඞ්ගා.** තද්ධිතපච්චයස්ස අතිසයවිසිට්ඨෙ අත්ථිතාඅත්ථෙ පවත්තිතො, පධානතො රාජකුමාරා, රුළ්හිවසෙන පන ජනපදොති වුත්තං **"අඞ්ගා නාමා"**තිආදි. **ඉධාපි අධිප්පෙතා,** න අම්බට්ඨසුත්තෙ එව. **"තදා කිරා"**තිආදි තස්සා චාරිකාය කාරණවචනං. ආගමනෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා පටික්ඛිපනවසෙන **ආගන්තුං න දස්සන්ති,** නානුජානිස්සන්තීති අධිප්පායො.

නීලාසොකකණිකාරකොවිළාරකුන්දරාජරුක්ඛාදිසම්මිස්සතාය තං චම්පකවනං **නීලාදිපඤ්චවණ්ණකුසුමපටිමණ්ඩිතං,** න චම්පකරුක්ඛානඤ්ඤෙව නීලාදිපඤ්චවණ්ණකුසුමතායාති වදන්ති, තථාරූපාය පන ධාතුයා චම්පකරුක්ඛාව නීලාදිපඤ්චවණ්ණම්පි කුසුමං පුප්ඵන්ති. ඉදානිපි හි කත්ථචි දෙසෙ දිස්සන්ති, එවඤ්ච යථාරුතම්පි අට්ඨකථාවචනං උපපන්නං හොති. **කුසුමගන්ධසුගන්ධෙ**ති වුත්තනයෙන සම්මිස්සකානං, සුද්ධචම්පකානං වා කුසුමානං ගන්ධෙහි සුගන්ධෙ. එවං පන වදන්තො න මාපනකාලෙයෙව තස්මිං නගරෙ චම්පකරුක්ඛා උස්සන්නා, අථ ඛො අපරභාගෙපීති දස්සෙති. මාපනකාලෙ හි චම්පකරුක්ඛානමුස්සන්නතාය තං නගරං **"චම්පා"**ති නාමං ලභි. **ඉස්සරත්තාති** අධිපතිභාවතො. සෙනා එතස්ස අත්ථීති සෙනිකො, ස්වෙව **සෙනියො.** බහුභාවවිසිට්ඨා චෙත්ථ අත්ථිතා තද්ධිතපච්චයෙන ජොතිතාති වුත්තං **"මහතියා සෙනාය සමන්නාගතත්තා"**ති. **සාරසුවණ්ණසදිසතායාති** උත්තමජාතිසුවණ්ණසදිසතාය. **චූළදුක්ඛක්ඛන්ධසුත්තට්ඨකථායං** පන එවං වුත්තං **"සෙනියො"**ති තස්ස නාමං, **බිම්බීති** අත්තභාවස්ස නාමං වුච්චති, සො තස්ස සාරභූතො දස්සනීයො පාසාදිකො අත්තභාවසමිද්ධියා බිම්බිසාරොති වුච්චතී''ති (ම. නි. අට්ඨ. 1.180).

301-2. **සංහතාති** සන්නිපතනවසෙන සඞ්ඝටිතා, සන්නිපතිතාති වුත්තං හොති. **එකෙකිස්සාය දිසායාති** එකෙකාය පදෙසභූතාය දිසාය. පාළියං බ්‍රාහ්මණගහපතිකානමධිප්පෙතත්තා ''සඞ්ඝිනො''ති වත්තබ්බෙ ''සඞ්ඝී''ති පුථුත්තෙ එකවචනං වුත්තන්ති දස්සෙති **"එතෙස"**න්ති ඉමිනා. එවං ආචරියෙන (දී. නි. ටී. 1.301, 302) වුත්තං, **සඞ්ඝීති** පන දීඝවසෙන බහුවචනම්පි දිස්සති. **අගණාති** අසමූහභූතා අගණබන්ධා, **"අගණනා"**තිපි පාඨො, අයමෙවත්ථො, සඞ්ඛ්‍යාත්ථස්ස අයුත්තත්තා. න හි තෙසං සඞ්ඛ්‍යා අත්ථීති. ඉදං වුත්තං හොති – පුබ්බෙ අන්තොනගරෙ අගණාපි පච්ඡා බහිනගරෙ ගණං භූතා පත්තාති **ගණීභූතාති.** අභූතතබ්භාවෙ හි කරාසභූයොගෙ අ-කාරස්ස ඊ-කාරාදෙසො, ඊපච්චයො වා. රාජරාජඤ්ඤාදීනං දණ්ඩධරො පුරිසොව තතො තතො ඛත්තියානං තායනතො රක්ඛණතො **ඛත්තා** නිරුත්තිනයෙන. සො හි යත්ථ තෙහි පෙසිතො, තත්ථ තෙසං දොසං පරිහරන්තො යුත්තපත්තවසෙන පුච්ඡිතමත්ථං කථෙති. තෙනාහ **"පුච්ඡිතපඤ්හෙ බ්‍යාකරණසමත්ථො"**ති. කුලාපදෙසාදිනා මහතී මත්තා පමාණමෙතස්සාති **මහාමත්තො.**

සොණදණ්ඩගුණකථාවණ්ණනා

303. එකස්ස රඤ්ඤො ආණාපවත්තිට්ඨානානි රජ්ජානි නාම, විසිට්ඨානි රජ්ජානි විරජ්ජානි, තානෙව **වෙරජ්ජානි,** නානාවිධානි වෙරජ්ජානි තථා, තෙසු ජාතාතිආදිනා තිධා තද්ධිතනිබ්බචනං. විචිත්‍රා හි තද්ධිතවුත්තීති. **යඤ්ඤානුභවනත්ථ**න්ති යස්ස කස්සචි යඤ්ඤස්ස අනුභවනත්ථං. **තෙති** නානාවෙරජ්ජකා බ්‍රාහ්මණා. **තස්සාති** සොණදණ්ඩබ්‍රාහ්මණස්ස. **උත්තමබ්‍රාහ්මණොති** අභිජනසම්පත්තියා, චිත්තසම්පත්තියා, විජ්ජාසම්පත්තියා ච උග්ගතතරො, උළාරො වා බ්‍රාහ්මණො. **ආවට්ටනීමායා** වුත්තාව. ලාභමච්ඡෙරෙන නිප්පීළිතතාය **අසන්නිපාතො භවිස්සති.**

අඞ්ගෙති ගමෙති අත්තනො ඵලං ඤාපෙති, සයං වා අඞ්ගීයති ගමීයති ඤායතීති **අඞ්ගං,** හෙතු. තෙනාහ **"කාරණෙනා"**ති. ලොකධම්මතානුස්සරණෙන අපරානිපි කාරණානි ආහංසූති දස්සෙන්තො **"එව"**න්තිආදිමාහ.

ද්වීහි පක්ඛෙහීති මාතුපක්ඛෙන, පිතුපක්ඛෙන චාති ද්වීහි ඤාතිපක්ඛෙහි. ''උභතො සුජාතො''ති හි එත්ථකෙයෙව වුත්තෙ යෙහි කෙහිචි ද්වීහි භාගෙහි සුජාතතං විජානෙය්‍ය, සුජාතසද්දො ච ''සුජාතො චාරුදස්සනො''තිආදීසු (ම. නි. 2.399) ආරොහසම්පත්තිපරියායොපි හොතීති ජාතිවසෙනෙව සුජාතත්තං විභාවෙතුං **"මාතිතො ච පිතිතො චා"**ති වුත්තං. තෙනාහ **"භොතො මාතා බ්‍රාහ්මණී"**තිආදි. **එවන්ති** වුත්තප්පකාරෙන, මාතුපක්ඛතො ච පිතුපක්ඛතො ච පච්චෙකං තිවිධෙන ඤාතිපරිවට්ටෙනාති වුත්තං හොති. ''සංසුද්ධගහණිකො''ති ඉමිනාපි ''මාතිතො ච පිතිතො චා''ති වුත්තමෙවත්ථං සමත්ථෙතීති ආහ **"සංසුද්ධා තෙ මාතුගහණී"**ති, සංසුද්ධාව අනඤ්ඤපුරිසසාධාරණාති අත්ථො. අනොරසපුත්තවසෙනාපි හි ලොකෙ මාතාපිතුසමඤ්ඤා දිස්සති, ඉධ පනස්ස ඔරසපුත්තවසෙනෙව ඉච්ඡිතාති දස්සෙතුං **"සංසුද්ධගහණිකො"**ති වුත්තං. ගබ්භං ගණ්හාති ධාරෙතීති **ගහණී,** තතියාවට්ටසඞ්ඛාතො ගබ්භාසයසඤ්ඤිතො

මාතුකුච්ඡිපදෙසො **සමවෙපාකිනියාති** සමවිපාචනියා. **එත්ථාති** මහාසුදස්සනසුත්තෙ. යථාභුත්තමාහාරං විපාචනවසෙන ගණ්හාති න ඡඩ්ඩෙතීති **ගහණී,** කම්මජතෙජොධාතු, යා ''උදරග්ගී''ති ලොකෙ පඤ්ඤායති.

පිතුපිතාති පිතුනො පිතා. **පිතාමහොති** ආමහ-පච්චයෙන තද්ධිතසිද්ධි. ''චතුයුග''න්තිආදීසු විය තං තදත්ථෙ යුජ්ජිතබ්බතො කාලවිසෙසො **යුගං** නාම. **එතං** යුගසද්දෙන ආයුප්පමාණවචනං **අභිලාපමත්තං** ලොකවොහාරවචනමත්තමෙව, අධිප්පෙතත්ථතො පන පිතාමහොයෙව පිතාමහයුගසද්දෙන වුත්තො තස්සෙව පධානභාවෙන අධිප්පෙතත්තාති අධිප්පායො. **තතො උද්ධන්ති** පිතාමහතො උපරි. තෙනාහ **''පුබ්බපුරිසා''**ති, තදවසෙසා පුබ්බකා ඡ පුරිසාති අත්ථො. පුරිසග්ගහණඤ්චෙත්ථ උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන කතන්ති දට්ඨබ්බං. එවඤ්හි ''මාතිතො''ති පාළිවචනං සමත්ථිතං හොති.

තත්‍රායමට්ඨකථාමුත්තකනයො – මාතා ච පිතා ච **පිතරො,** පිතූනං පිතරො **පිතාමහා,** තෙසං යුගො ද්වන්දො **පිතාමහයුගො,** තස්මා, යාව සත්තමා පිතාමහයුගා පිතාමහද්වන්දාති අත්ථො වෙදිතබ්බො, එවඤ්ච පිතාමහග්ගහණෙනෙව මාතාමහොපි ගහිතො. යුගසද්දො චෙත්ථ එකසෙසො ''යුගො ච යුගො ච යුගො''ති, අතො තත්ථ තත්ථ ඤාතිපරිවට්ටෙ පිතාමහද්වන්දං ගහිතං හොතීති.

''යාව සත්තමා පිතාමහයුගා''ති ඉදං කාකාපෙක්ඛනමිව උභයත්ථ සම්බන්ධගතන්ති ආහ **''එව''**න්තිආදි. යාව සත්තමො පුරිසො, තාව අක්ඛිත්තො අනුපකුට්ඨො ජාතිවාදෙනාති සම්බන්ධො. **අක්ඛිත්තොති** අප්පත්තඛෙපො. **අනවක්ඛිත්තොති** සද්ධථාලිපාකාදීසු න ඡඩ්ඩිතො. **න උපකුට්ඨොති** න උපක්කොසිතො. ''ජාතිවාදෙනා''ති ඉදං හෙතුම්හි කරණවචනන්ති දස්සෙතුං **''කෙන කාරණෙනා''**තිආදි වුත්තං. **ඉතිපීති** ඉමිනාපි කාරණෙන. එත්ථ ච **''උභතො...පෙ.... යුගා''**ති එතෙන බ්‍රාහ්මණස්ස යොනිදොසාභාවො දස්සිතො සංසුද්ධගහණිකභාවකිත්තනතො, **''අක්ඛිත්තො''**ති එතෙන කිරියාපරාධාභාවො. කිරියාපරාධෙන හි සත්තා ඛෙපං පාපුණන්ති. **''අනුපකුට්ඨො''**ති එතෙන අයුත්තසංසග්ගාභාවො. අයුත්තසංසග්ගඤ්හි පටිච්ච සත්තා අක්කොසං ලභන්තීති.

ඉස්සරොති ආධිපතෙය්‍යසංවත්තනියකම්මබලෙන ඊසනසීලො, සා පනස්ස ඉස්සරතා විභවසම්පත්තිපච්චයා පාකටා ජාතා, තස්මා අඩ්ඪභාවපරියායෙන දස්සෙන්තො **''අඩ්ඪොති ඉස්සරො''**ති ආහ. මහන්තං ධනමස්ස භූමිගතං, වෙහාසගතඤ්චාති **මහද්ධනො. තස්සාති** තස්ස තස්ස ගුණස්ස, අයමෙව ච පාඨො අධුනා දිස්සති. **අගුණංයෙව දස්සෙමාති** අන්වයතො තස්ස ගුණං වත්වා බ්‍යතිරෙකතො භගවතො අනුපසඞ්කමනකාරණං අගුණමෙව දස්සෙම.

අභිරූපොති විසිට්ඨරූපො උත්තමසරීරො. දස්සනං අරහතීති **දස්සනීයොති** ආහ **''දස්සනයොග්ගො''**ති. පසාදං ආවහතීති **පාසාදිකො.** තෙනාහ **''පසාදජනනතො''**ති. පොක්ඛරසද්දො ඉධ සුන්දරත්ථෙ, සරීරත්ථෙ ච නිරුළ්හො. **වණ්ණස්සාති** වණ්ණධාතුයා. පකාසනියෙන පරිසුද්ධනිමිත්තෙන වණ්ණසද්දස්ස වණ්ණධාතුයං පවත්තනතො තන්නිමිත්තමෙව වණ්ණතා, සා ච වණ්ණනිස්සිතාති අභෙදවසෙන වුත්තං **''උත්තමෙන පරිසුද්ධෙන වණ්ණෙනා''**ති. **සරීරං** පන සන්නිවෙසවිසිට්ඨං කරචරණගීවාසීසාදිසමුදායං, තඤ්ච අවයවභූතෙන සණ්ඨානනිමිත්තෙන ගය්හති, තස්මා තන්නිමිත්තමෙව පොක්ඛරතාති වුත්තං **''සරීරසණ්ඨානසම්පත්තියා''**ති, උත්තමාය සරීරසණ්ඨානසම්පත්තියාතිපි යොජෙතබ්බං. අත්ථවසා හි ලිඞ්ගවිභත්තිවිපරිණාමො. සබ්බෙසු වණ්ණෙසු සුවණ්ණවණ්ණොව උත්තමොති ආහ **''පරිසුද්ධවණ්ණෙසුපි සෙට්ඨෙන සුවණ්ණවණ්ණෙන සමන්නාගතො''**ති. තථා හි බුද්ධා, චක්කවත්තිනො ච සුවණ්ණවණ්ණාව හොන්ති. යස්මා පන වච්ඡසසද්දො සරීරාභෙ පවත්තති, තස්මා **බ්‍රහ්මවච්ඡසීති** උත්තමසරීරාභො, සුවණ්ණාභො ඉච්චෙව අත්ථො. ඉමමෙව හි අත්ථං සන්ධාය **''මහාබ්‍රහ්මුනො සරීරසදිසෙනෙව සරීරෙන සමන්නාගතො''**ති වුත්තං, න බ්‍රහ්මුජුගත්තතං. **ඔකාසොති** සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගට්ඨානං. ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා, අවයවපාරිපූරියා ච දස්සනස්ස ඔකාසො න ඛුද්දකොති අත්ථො. තෙනාහ **''සබ්බානෙවා''**තිආදි.

සීලන්ති යමනියමලක්ඛණං සීලං, තං පනස්ස රත්තඤ්ඤුතාය වුද්ධං වද්ධිතන්ති විසෙසතො **''වුද්ධසීලී''**ති වුත්තං. **වුද්ධසීලෙනාති** සබ්බදා සම්මායොගතො වුද්ධෙන ධුවසීලෙන. එවඤ්ච කත්වා පදත්තයම්පෙතං අධිප්පෙතත්ථතො විසිට්ඨං හොති, සද්දත්ථමත්තං පන සන්ධාය **''ඉදං වුද්ධසීලීපදස්සෙව වෙවචන''**න්ති වුත්තං. පඤ්චසීලතො පරං තත්ථ සීලස්ස අභාවතො, තෙසමජානනතො ච **''පඤ්චසීලමත්තමෙවා''**ති ආහ.

වාචාය පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනතා එව සුන්දරභාවොති වුත්තං **''සුන්දරා පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා''**ති. ඨානකරණසම්පත්තියා, සික්ඛාසම්පත්තියා ච කස්සචිපි අනූනතාය පරිමණ්ඩලපදානි බ්‍යඤ්ජනානි අක්ඛරානි එතිස්සාති **පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා.** අක්ඛරමෙව හි තංතදත්ථවාචකභාවෙන පරිච්ඡින්නං **පදං.** අථ වා පදමෙව අත්ථස්ස බ්‍යඤ්ජකත්තා **බ්‍යඤ්ජනං,** සිථිලධනිතාදිඅක්ඛරපාරිපූරියා ච පදබ්‍යඤ්ජනස්ස පරිමණ්ඩලතා, පරිමණ්ඩලං පදබ්‍යඤ්ජනමෙතිස්සාති තථා. අපිච පජ්ජති අත්ථො එතෙනාති **පදං,** නාමාදි, යථාධිප්පෙතමත්ථං බ්‍යඤ්ජෙතීති **බ්‍යඤ්ජනං,** වාක්‍යං, තෙසං පරිපුණ්ණතාය **පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා.** අත්ථවිඤ්ඤාපනෙ සාධනතාය වාචාව කරණං **වාක්කරණන්ති** තුල්‍යාධිකරණතං දස්සෙතුං **''උදාහරණඝොසො''**ති වුත්තං, වචීභෙදසද්දොති අත්ථො. තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස, තෙන වා භාසිතබ්බස්ස අත්ථස්ස **ගුණපරිපුණ්ණභාවෙන පුරෙ** ගුණෙහි පරිපුණ්ණභාවෙ භවාති **පොරී.** පුන **පුරෙති** රාජධානීමහානගරෙ. **භවත්තාති** සංවඩ්ඪත්තා. **සුඛුමාලත්තනෙනාති** සුඛුමාලභාවෙන, ඉමිනා තස්සා වාචාය

මුදුසඤ්හත්තමාහ. **අපලිබුද්ධායාති** පිත්තසෙම්හාදීහි අපරියොනද්ධාය, හෙතුගබ්භපදමෙතං. තතො එව හි යථාවුත්තදොසාභාවොති. ධංසෙත්වා විය එකදෙසකථනං **සන්දිට්ඨං,** සණිකං විරායිත්වා කථනං **විලම්බිතං,** ''සන්නිද්ධවිලම්බිතාදී''තිපි පාඨො. සද්දෙන අජනකං වචනං, මම්මකසඞ්ඛාතං වා එකක්ඛරමෙව ද්වත්තික්ඛත්තුමුච්චාරණං **සන්නිද්ධං. ආදිසද්දෙන** දුක්ඛලිතානුකඩ්ඪිතාදීනි සඞ්ගණ්හාති. **එළාගළෙනාති** එළාපග්ඝරණෙන. ''එළා ගළන්තී''ති වුත්තස්සෙව ද්විධා අත්ථං දස්සෙතුං **''ලාලා වා පග්ඝරන්තී''**තිආදි වුත්තං. ''පස්සෙ'ළමූගං උරගං දුජිව්හ''න්තිආදීසු (ජා. 1.7.49) විය හි එළාසද්දො ලාලාය, ඛෙළෙ ච පවත්තති. **ඛෙළඵුසිතානීති** ඛෙළබින්දූනි.

තත්‍රායමට්ඨකථාමුත්තකනයො – **එලන්ති** දොසො වුච්චති ''යා සා වාචා නෙලා කණ්ණසුඛා''තිආදීසු (දී. නි. 1.8, 194) විය. දුප්පඤ්ඤා ච සදොසමෙව කථං කථෙන්තා එලං පග්ඝරාපෙන්ති, තස්මා තෙසං වාචා **එලගළා** නාම හොති, **තබ්බිපරීතායාති අත්ථො. ''ආදිමජ්ඣපරියොසානං පාකටං කත්වා''**ති ඉමිනා තස්සා වාචාය අත්ථපාරිපූරිං වදති. විඤ්ඤාපනසද්දෙන එතස්ස සම්බන්ධො.

ජරාජිණ්ණතාය ජිණ්ණොති ඛණ්ඩිච්චපාලිච්චාදිභාවමාපාදිතො. **වුද්ධිමරියාදප්පත්තොති** වුද්ධියා පරිච්ඡෙදං පරියන්තං පත්තො. **ජාතිමහල්ලකතායාති** උපපත්තියා මහල්ලකභාවෙන. තෙනාහ **''චිරකාලප්පසුතො''**ති. **අද්ධසද්දො** අද්ධානපරියායො දීඝකාලවාචකො. කිත්තකො පන සොති ආහ **''ද්වෙ තයො රාජපරිවට්ටෙ''**ති, ද්වින්නං තිණ්ණං රාජූනං රජ්ජපසාසනපටිපාටියොති අත්ථො. ''අද්ධගතො''ති වත්වාපි කතං වයොගහණං ඔසානවයාපෙක්ඛන්ති වුත්තං **''පච්ඡිමවයං සම්පත්තො''**ති. **පච්ඡිමො තතියභාගොති** වස්සසතස්ස තිධා කතෙසු භාගෙසු තතියො ඔසානභාගො. පච්චෙකං තෙත්තිංසවස්සතො ච අධිකමාසපක්ඛාදිපි විභජීයති, තස්මා සත්තසට්ඨිමෙ වස්සෙ යථාරහං ලබ්භමානමාසපක්ඛදිවසතො පට්ඨාය පච්ඡිමවයො වෙදිතබ්බො. **ආචරියසාරිපුත්තත්ථෙරෙනපි** හි ඉමමෙවත්ථං සන්ධාය ''සත්තසට්ඨිවස්සතො පට්ඨාය පච්ඡිමවයො කොට්ඨාසො''ති (සාරත්ථ. ටී. 1.වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා) වුත්තං. ඉතරථා හි ''පච්ඡිමවයො නාම වස්සසතස්ස පච්ඡිමො තතියභාගො''ති අට්ඨකථාවචනෙන විරොධො භවෙය්‍යාති.

එවං කෙවලජාතිවසෙන පඨමවිකප්පං වත්වා ගුණමිස්සකවසෙනපි දුතියවිකප්පං වදන්තෙන **''අපිචා''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ නායං ජිණ්ණතා වයොමත්තෙන, අථ ඛො කුලපරිවට්ටෙන පුරාණතාති ආහ **''ජිණ්ණොති පොරාණො''**තිආදි. **චිරකාලප්පවත්තකුලන්වයොති** චිරකාලං පවත්තකුලපරිවට්ටො, තෙනාස්ස කුලවසෙන උදිතොදිතභාවමාහ. ''වයොඅනුප්පත්තො''ති ඉමිනා ජාතිවුද්ධියා වක්ඛමානත්තා, ගුණවුද්ධියා ච තතො සාතිසයත්තා **''වුද්ධොති සීලාචාරාදිගුණවුද්ධියා යුත්තො''**ති වුත්තං. වක්ඛමානං පති පාරිසෙසගහණඤ්හෙතං. තථා ජාතිමහල්ලකතායපි තෙනෙව පදෙන වක්ඛමානත්තා, විභවමහත්තතාය ච අනවසෙසිතත්තා **''මහල්ලකොති විභවමහන්තතාය සමන්නාගතො''**ති ආහ. **මග්ගපටිපන්නොති** බ්‍රාහ්මණානං යුත්තපටිපත්තිවීථිං අවොක්කම්ම චරණවසෙන උපගතොති අත්ථං දස්සෙති **''බ්‍රාහ්මණාන''**න්තිආදිනා. ජාතිවුද්ධභාවමනුප්පත්තො, තම්පි **අන්තිමවයං** පච්ඡිමවයමෙව අනුප්පත්තොති සාධිප්පායයොජනා. ඉමිනා හි පච්ඡිමවයවසෙන ජාතිවුද්ධභාවං දස්සෙතීති.

බුද්ධගුණකථාවණ්ණනා

304. තාදිසෙහි මහානුභාවෙහි සද්ධිං යුගග්ගාහවසෙන ඨපනම්පි න මාදිසානං පණ්ඩිතජාතීනමනුච්ඡවිකං, කුතො පන උක්කංසවසෙන ඨපනන්ති ඉදං බ්‍රාහ්මණස්ස න යුත්තරූපන්ති දස්සෙන්තො **''න ඛො පන මෙත''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ යෙපි ගුණා අත්තනො ගුණෙහි සදිසා, තෙපි ගුණෙ උත්තරිතරෙයෙව මඤ්ඤමානො පකාසෙතීති සම්බන්ධො. **සදිසාති** ච එකදෙසෙන සදිසා. න හි බුද්ධානං ගුණෙහි සබ්බථා සදිසා කෙචිපි ගුණා අඤ්ඤෙසු ලබ්භන්ති. **''කො චාහ''**න්තිආදි උත්තරිතරාකාරදස්සනං. අහඤ්ච කීදිසො නාම හුත්වා සදිසො භවිස්සාමි, සමණස්ස…පෙ.… ගුණා ච කීදිසා නාම හුත්වා සදිසා භවිස්සන්තීති සාධිප්පායයොජනා. කෙචි නවං පාඨං කරොන්ති, අයමෙව මූලපාඨො යථා තං **අම්බට්ඨසුත්තෙ** ''කො චාහං භො ගොතම සාචරියකො, කා ච අනුත්තරා විජ්ජාචරණසම්පදා''ති. **ඉතරෙති** අත්තනො ගුණෙහි අසදිසෙ ගුණෙ, ''පකාසෙතී''ති ඉමිනාව සම්බන්ධො. **එකන්තෙනෙවාති** සදිසගුණානං විය පසඞ්ගාභාවෙන.

එවං නියාමෙන්තො සොණදණ්ඩො **ඉදං** අත්ථජාතං **දීපෙති. යථා හීති** එත්ථ **හි**-සද්දො කාරණෙ. තෙනාහ ''තස්මා මයමෙව අරහාමා''ති. **ගොපදකන්ති** ගාවියා ඛුරට්ඨානෙ ඨිතඋදකං. **ගුණෙති** සදිසගුණෙපි, පගෙව අසදිසගුණෙ.

සට්ඨිකුලසතසහස්සන්ති සට්ඨිසහස්සාධිකං කුලසතසහස්සං. **ධම්මපදට්ඨකථාදීසු** (ධ. ප. අට්ඨ. 16) පන කත්ථචි භගවතො අසීතිකුලසහස්සතාවචනං එකෙකපක්ඛමෙව සන්ධායාති වෙදිතබ්බං.

සුධාමට්ඨපොක්ඛරණියොති සුධාය පරිකම්මකතා පොක්ඛරණියො. **සත්තරතනානන්ති** සත්තහි රතනෙහි. පූරයොගෙ හි කරණත්ථෙ බහුලං ඡට්ඨිවචනං. **පාසාදනියූහාදයොති** උපරිපාසාදෙ ඨිතතුලාසීසාදයො. ''සත්තරතනාන''න්ති අධිකාරො, අභෙදෙපි භෙදවොහාරො එස. **කුලපරියායෙනාති** සුද්ධොදනමහාරාජස්ස

අසම්භින්නඛත්තියකුලානුක්කමෙන. **තෙසුපීති** චතූසු නිධීසුපි. **ගහිතං ගහිතං** ඨානං **පූරතියෙව** ධනෙන පාකතිකමෙව හොති, න ඌනං.

භද්දකෙනාති සුන්දරෙන. පච්ඡිමවයෙ වුත්තනයෙන පඨමවයො වෙදිතබ්බො. මාතාපිතූනං අනිච්ඡාය පබ්බජ්ජාව **අනාදරො** තෙන යුත්තෙ අත්ථෙ **සාමිවචනන්ති** වුත්තං හොති. **එතෙසන්ති** මාතාපිතූනං. **කන්දිත්වාති** ''කහං පියපුත්තකා''තිආදිනා පරිදෙවිත්වා.

අපරිමාණොයෙවාති ''එත්තකො එසො''ති කෙනචි පරිච්ඡින්දිතුමසක්කුණෙය්‍යතාය අපරිච්ඡින්නොයෙව. ද්වෙ වෙළූ අධොකටිමත්තකමෙව හොන්තීති ආහ **''ද්වින්නං වෙළූනං උපරි කටිමත්තමෙවා''**ති. පාරමිතානුභාවෙන බ්‍රාහ්මණස්ස එව පඤ්ඤායති, භගවා පන තදා පකතිප්පමාණොවාති දස්සෙතුං **''පඤ්ඤායමානො''**ති වුත්තමිව දිස්සති, වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. **''න හී''**තිආදිනා පාරමිතාබලෙනෙව එවං අපරිමාණතා, න ඉද්ධිබලෙනාති දස්සෙති''ති වදන්ති. **අතුලොති** අසදිසො. **''ධම්මපදෙ ගාථමාහා''**ති කත්ථචි පාඨො අයුත්තොව. න හි ධම්මපදෙ අයං ගාථා දිස්සති. **සුධාපිණ්ඩියත්ථෙරාපදානාදීසු** (අප. 1.10.සුධාපිණ්ඩියත්ථෙරාපදාන) පනායං ගාථා ආගතා, සා ච ඛො අඤ්ඤවත්ථුස්මිං එව, න ඉමස්මිං වත්ථුම්හි, තස්මා පාළිවසෙන සඞ්ගීතිමනාරුළ්හා පකිණ්ණකදෙසනායෙවායං ගාථාති දට්ඨබ්බං.

තත්ථ **තෙ තාදිසෙති** පරියායවචනමෙතං ''අප්පං වස්සසතං ආයු, ඉදානෙතරහි විජ්ජතී''තිආදීසු (බු. වං. 27.21) විය, ''එතාදිසෙ''තිපි පඨන්ති, තදසුන්දරං අපදානාදීසු තථා අදිස්සනතො. කිලෙසපරිනිබ්බානෙන **පරිනිබ්බුතෙ** කුතොචිපි අභයෙ තෙ තාදිසෙ පූජයතො එත්ථ ඉදං පුඤ්ඤං **කෙනචි** මහානුභාවෙන අපි සඞ්ඛාතුං න සක්කාති අත්ථො.

බාහන්තරන්ති ද්වින්නං බාහූනමන්තරං. **ද්වාදස යොජනසතානීති** ද්වාදසාධිකානි යොජනසතානි. **බහලන්තරෙනාති** සමන්තා සරීරපරිණාහප්පමාණෙන. **පුථුලතොති** විත්ථාරතො. **අඞ්ගුලිපබ්බානීති** එකෙකානි අඞ්ගුලිපබ්බානි. **භමුකන්තරන්ති** ද්වින්නං භමුකානමන්තරං. **මුඛං** විත්ථාරතො **ද්වියොජනසතං** පරිමණ්ඩලතො විසුං වුත්තත්තා. ''එදිසො භගවා''ති යා පරෙහි වුත්තා කථා, තස්සා අනුරූපන්ති **යථාකථං, ඉ**මිනා අඤ්ඤෙහි වුත්තං භගවතො වණ්ණකථං සුත්වා ඔලොකෙතුකාමතාය ආගතොති දස්සෙති, **යථාකථන්ති** වා කීදිසං. ''යථාකථං පන තුම්හෙ භික්ඛවෙ සමග්ගා සම්මොදමානා අවිවදමානා ඵාසුකං වස්සං වසිත්ථා''තිආදීසු (පාරා. 194) විය හි පුච්ඡායං එස නිපාතසමුදායො, එකො වා නිපාතො.

ගන්ධකුටිපරිවෙණෙති ගන්ධකුටියා පරිවෙණෙ, ගන්ධකුටිතො බහි පරිවෙණබ්භන්තරෙති අත්ථො. **තත්ථාති** මඤ්චකෙ. **''සීහසෙය්‍යං කප්පෙසී''**ති යථා රාහු අසුරින්දො ආයාමතො, විත්ථාරතො, උබ්බෙධතො ච භගවතො රූපකායස්ස පරිච්ඡෙදං ගහෙතුං න සක්කොති, තථා රූපං ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොන්තො සීහසෙය්‍යං කප්පෙසී''ති (දී. නි. ටී. 1.304) එවං ආචරියෙන වුත්තං, ''තදෙතං 'න මයා අසුරින්ද අධොමුඛෙන පාරමියො පූරිතා, උද්ධග්ගමෙව කත්වා දානං දින්න''න්ති අට්ඨකථාවචනෙන අච්චන්තමෙව විරුද්ධං හොති. එතඤ්හි ගන්ධකුටිද්වාරවිවරණාදීසු විය පාරමිතානුභාවසිද්ධිදස්සනං, අඤ්ඤථා තදෙව වචනං වත්තබ්බං භවෙය්‍යා''ති වදන්ති, වීමංසිත්වා සම්පටිච්ඡිතබ්බං. **අධොමුඛෙනාති** ඔසක්කිතවීරියතං සන්ධාය වුත්තං, **උද්ධග්ගමෙවාති** අනොසක්කිතවීරියතං, උබ්භකොටිකං කත්වාති අත්ථො. තදා රාහු උපාසකභාවං පටිවෙදෙසීති ආහ **''තං දිවස''**න්තිආදි.

කිලෙසෙහි ආරකත්තා **අරියං** නිරුත්තිනයෙන, අතොයෙව උත්තමතා පරිසුද්ධතාති වුත්තං **''උත්තමං පරිසුද්ධ''**න්ති. **අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලං,** න සුඛවිපාකට්ඨෙන තස්ස අරහතමසම්භවතො. **කුසලසීලෙනාති** අනවජ්ජෙනෙව විද්ධස්තසවාසනකිලෙසෙන සීලෙන. එවඤ්ච කත්වා පදචතුක්කම්පෙතං අධිප්පෙතත්ථතො විසිට්ඨං හොති, සද්දත්ථමත්තං පන සන්ධාය **''ඉදමස්ස වෙවචන''**න්ති වුත්තං.

කත්ථචි චතුරාසීතිපාණසහස්සානි, කත්ථචි අපරිමාණාපි දෙවමනුස්සාති අත්ථං සන්ධාය **''භගවතො එකෙකාය ධම්මදෙසනාය''**තිආදිමාහ. මහාසමයසුත්ත (දී. නි. 2.331 ආදයො) මඞ්ගලසුත්ත- (ඛු. පා. 5.1 ආදයො; සු. නි. 261 ආදයො) දෙසනාදීසු හි චතුවීසතියා ඨානෙසු අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යා අපරිමෙය්‍යා දෙවමනුස්සා මග්ගඵලාමතං පිවිංසු. කොටිසතසහස්සාදිපරිමාණෙනපි බහූ එව, නිදස්සනවසෙන පනෙවං වුත්තං. **තස්මා** අනුත්තරසික්ඛාපකභාවෙන භගවා **බහූනං ආචරියො,** තෙසං ආචරියභූතානං සාවකානමාචරියභාවෙන **සාවකවෙනෙය්‍යානං පාචරියො.** භගවතා හි දින්නනයෙ ඨත්වා සාවකා වෙනෙය්‍යං විනෙන්ති, තස්මා භගවාව තෙසං පධානො ආචරියොති.

වදන්තස්සාධිප්පෙතොව අත්ථො පමාණං, න ලක්ඛණහාරාදිවිසයොති ආහ **''බ්‍රාහ්මණො පනා''**තිආදි. **''ඉමස්ස වා පූතිකායස්සා''**ති පාඨාවසානෙ පෙය්‍යාලං කත්වා **''කෙලනා පටිකෙලනා''**ති වුත්තං. අයඤ්හි ඛුද්දකවත්ථුවිභඞ්ගපාළි (විභ. 854) ''බාහිරානං වා පරික්ඛාරානං මණ්ඩනා''තිආදි පෙය්‍යාලවසෙන ගය්හති. තත්ථ **ඉමස්ස වා පූතිකායස්සාති** ඉමස්ස වා මනුස්සසරීරස්ස. යථා හි තදහුජාතොපි සිඞ්ගාලො ''ජරසිඞ්ගාලො'' ත්වෙව, ඌරුප්පමාණාපි ච ගලොචිලතා ''පූතිලතා'' ත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති, එවං සුවණ්ණවණ්ණොපි මනුස්සසරීරො ''පූතිකායො'' ත්වෙව, තස්ස මණ්ඩනාති අත්ථො. **කෙලනාති** කීළනා. ''කෙලායනා''තිපි පඨන්ති. **පටිකෙලනාති**

පටිකීළනා. චපලස්ස භාවො **චාපල්‍යං, චාපල්ලං** වා, යෙන සමන්නාගතො පුග්ගලො වස්සසතිකොපි සමානො තදහුජාතදාරකො විය හොති, තස්සෙදමධිවචනන්ති වෙදිතබ්බං.

අපාපෙ පුරෙ කරොති, න වා පාපං පුරෙ කරොතීති **අපාපපුරෙක්ඛාරොති** යුත්තායුත්තසමාසෙන දුවිධමත්ථං දස්සෙතුං **‘‘අපාපෙ නවලොකුත්තරධම්මෙ’’**තිආදි වුත්තං. **අපාපෙති** ච පාපපටිපක්ඛෙ, පාපවිරහිතෙ වා. බ්‍රහ්මනි සෙට්ඨෙ භගවති භවා තස්ස ධම්මදෙසනාවසෙන අරියාය ජාතියා ජාතත්තා, බ්‍රහ්මුනො වා භගවතො අපච්චං ගරුකරණාදිනා, යථානුසිට්ඨං පටිපත්තියා ච, බ්‍රහ්මං වා සෙට්ඨං අරියමග්ගං ජානාතීති **බ්‍රහ්මඤ්ඤා,** අරියසාවකසඞ්ඛාතා පජා. තෙනාහ **‘‘සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා’’**තිආදි. **බ්‍රාහ්මණපජායාති** බහිතපාපපජාය. ‘‘අපාපපුරෙක්ඛාරො’’ති එත්ථ ‘‘පුරෙක්ඛාරො’’ති පදමධිකාරොති දස්සෙති **‘‘එතිස්සාය ච පජාය පුරෙක්ඛාරො’’**ති ඉමිනා. **ච**-සද්දො සමුච්චයත්ථො ‘‘න කෙවලං අපාපපුරෙක්ඛාරො එව, අථ ඛො බ්‍රහ්මඤ්ඤාය ච පජාය සම්බන්ධභූතාය පුරෙක්ඛාරො’’ති. **‘‘අයඤ්හී’’**තිආදි අධිප්පායමත්තදස්සනං. ‘‘අපාපපුරෙක්ඛාරො’’ති ඉදං ‘‘බ්‍රහ්මඤ්ඤාය පජායා’’ති ඉමිනාව සම්බන්ධිතබ්බං, න ච පච්චෙකමත්ථදීපකං, පකතිබ්‍රාහ්මණජාතිවසෙනපි චෙතස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බොති දස්සෙන්තො **‘‘අපිචා’’**තිආදිමාහ. අයුත්තසමාසො වායං. **පාපන්ති** පාපකම්මං, අහිතං දුක්ඛන්ති අත්ථො. තස්ස සම්බන්ධිපෙක්ඛත්තා කස්සා අපාපපුරෙක්ඛාරොති පුච්ඡාය එවමාහාති දස්සෙතුං **‘‘කස්සා’’**තිආදි වුත්තං. **‘‘අත්තනා’’**තිආදි තදත්ථවිවරණං. **බ්‍රාහ්මණපජායාති** බ්‍රාහ්මණජාතිපජාය.

රඤ්ජන්ති අට්ටං භජන්ති රාජානො එතෙනාති **රට්ඨං,** එකස්ස රඤ්ඤො රජ්ජභූතකාසිකොසලාදිමහාජනපදා. ජනා පජ්ජන්ති සුඛජීවිකං පාපුණන්ති එත්ථාති **ජනපදො,** එකස්ස රඤ්ඤො රජ්ජෙ එකෙකකොට්ඨාසභූතා උත්තරපථදක්ඛිණපථාදිඛුද්දකජනපදා. **තත්ථාති** තථා ආගතෙසු. **පුච්ඡායාති** අත්තනා අභිසඞ්ඛතාය පුච්ඡාය. **විස්සජ්ජනාසම්පටිච්ඡනෙති** විස්සජ්ජනාය අත්තනො ඤාණෙන සම්පටිග්ගහණෙ. කෙසඤ්චි උපනිස්සයසම්පත්තිං, ඤාණපරිපාකං, චිත්තාචාරඤ්ච ඤත්වා භගවාව පුච්ඡාය උස්සාහං ජනෙත්වා විස්සජ්ජෙතීති අධිප්පායො.

‘‘තත්ථ කතමං සාඨෙය්‍යං’’න්තිආදි නික්ඛෙපකණ්ඩපාළි (ධ. ස. 1350). **අද්ධානදරථන්ති** දීඝමග්ගාගමනපරිස්සමං. **අස්සාති** භගවතො, මුඛපදුමන්ති සම්බන්ධො. **බාලාතපසම්ඵස්සනෙනෙවාති** අභිනවුග්ගතසූරියරංසිසම්ඵස්සනෙන ඉව. තථා හි සූරියො ‘‘පද්මබන්ධූ’’ති ලොකෙ පාකටො, චන්දො පන ‘‘කුමුදබන්ධූ’’ති. පුණ්ණචන්දස්ස සිරියා සමානා සිරී එතස්සාති **පුණ්ණචන්දසස්සිරිකං.** කථං නික්කුජ්ජිතසදිසතාති ආහ **‘‘සම්පත්තායා’’**තිආදි. එත්ථ පන **‘‘එහි ස්වාගතවාදී’’**ති ඉමිනා සුඛසම්භාසපුබ්බකං පියවාදිතං දස්සෙති, **‘‘සඛිලො’’**ති ඉමිනා සණ්හවාචතං, **‘‘සම්මොදකො’’**ති ඉමිනා පටිසන්ධාරකුසලතං, **‘‘අබ්භාකුටිකො’’**ති ඉමිනා සබ්බත්ථෙව විප්පසන්නමුඛතං, **‘‘උත්තානමුඛො’’**ති ඉමිනා සුඛසල්ලාපතං, **‘‘පුබ්බභාසී’’**ති ඉමිනා ධම්මානුග්ගහස්ස ඔකාසකරණෙන හිතජ්ඣාසයතං දස්සෙතීති වෙදිතබ්බං.

යත්ථ කිරාති එත්ථ **කිර**-සද්දො අරුචිසූචනෙ –

> ‘‘ඛණවත්ථුපරිත්තත්තා, ආපාථං න වජන්ති යෙ;
> තෙ ධම්මාරම්මණා නාම, යෙ'සං රූපාදයො කිරා’’ති. –

ආදීසු (අභිධම්මාවතාර-අට්ඨකථායං ආරම්මණවිභාගෙ ඡට්ඨඅනුච්ඡෙදෙ – 77) විය, තෙන භගවතා අධිවුත්ථපදෙසෙ න දෙවතානුභාවෙන මනුස්සානං අනුපද්දවතා, අථ ඛො බුද්ධානුභාවෙනාති දස්සෙති. බුද්ධානුභාවෙනෙව හි තා ආරක්ඛං ගණ්හන්ති. **පංසුපිසාචකාදයොති** පංසුනිස්සිතපිසාචකාදයො . **ආදිසද්දෙන** භූතරක්ඛසාදීනං ගහණං. ඉදානි බුද්ධානුභාවමෙව පාකටං කත්වා දස්සෙතුං **‘‘අපිචා’’**තිආදි වුත්තං.

අනුසාසිතබ්බො සඞ්ඝො නාම සබ්බොපි වෙනෙය්‍යජනසමූහො. **සයං උප්පාදිතො සඞ්ඝො** නාම නිබ්බත්තිතඅරියපුග්ගලසමූහො. **‘‘තාදිසො’’**ති ඉමිනා ‘‘සයං වා උප්පාදිතො’’ති වුත්තවිකප්පො එව පච්චාමට්ඨො අනන්තරස්ස විධි පටිසෙධොවාති කත්වා, තස්මා ‘‘පුරිමපදස්සෙව වා’’ති විකප්පන්තරගහණන්ති ආචරියෙන (දී. නි. ටී. 1.304) වුත්තං. තත්‍රායමධිප්පායො – කාමං ‘‘ගණී’’ති ඉදං ‘‘සඞ්ඝී’’ති පදස්සෙව වෙවචනං, අත්ථමත්තං පන දස්සෙතුං යථාවුත්තවිකප්පද්වයෙ දුතියවිකප්පමෙව පච්චාමසිත්වා ‘‘තාදිසොවස්ස ගණො අත්ථී’’ති වුත්තත්තා අවසිට්ඨස්සපි පඨමවිකප්පස්ස සඞ්ගහණත්ථං **‘‘පුරිමපදස්සෙව වා වෙවචනමෙත’’**න්ති වුත්තන්ති. එවම්පි වදන්ති – ධම්මසෙනාපතිත්ථෙරාදීනං පච්චෙකගණීනං ගණං, සුත්තන්තිකාදිගණං වා සන්ධාය **‘‘තාදිසො’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථාපි හි සබ්බොව භික්ඛුගණො අනුසාසිතබ්බො නාම, නිබ්බත්තිතඅරියගණො පන සයං උප්පාදිතො නාම, තස්මා ‘‘තාදිසො’’ති ඉමිනා විකප්පද්වයස්සාපි පච්චාමසනං උපපන්නං හොති. එවං පදද්වයස්ස විසෙසත්ථං දස්සෙත්වා සබ්බථා සමානත්ථං දස්සෙතුං **‘‘පුරිමපදස්සෙවා’’**තිආදි වුත්තන්ති. පූරණමක්ඛලිආදීනං **බහුනං තිත්ථකරානං,** නිද්ධාරණෙ චෙතං සාමිවචනං. **අචෙලකාදිමත්තකෙනපි කාරණෙනාති** නිච්චොළතාදිමත්තකෙනපි අප්පිච්ඡසන්තුට්ඨතාදිසමාරොපනලක්ඛණෙන කාරණෙන.

නවකාති අභිනවා. **පාහුනකාති** පහෙණකං පටිග්ගණ්හිතුමනුච්ඡවිකා, එතෙන දුවිධෙසු ආගන්තුකෙසු පුරෙතරමාගතවසෙන ඉධ අතිථිනො, න භොජනවෙලායමාගතවසෙන අබ්භාගතාති දස්සෙති. **පරියාපුණාමීති**

පරිච්ඡින්දිතුං ජානාමි, ධාත්වත්ථමත්තං පන දස්සෙතුං **“ජානාමී”**ති වුත්තං.

කප්පම්පීති ආයුකප්පම්පි, භණෙය්‍යා චෙති සම්බන්ධො. **චිරං** චිරකාලෙ කප්පො ඛීයෙථ, **දීඝමන්තරෙ** දීඝකාලන්තරෙපි තථාගතස්ස වණ්ණො න ඛීයෙථාති යොජනා. **“චිර”**න්ති චෙත්ථ වත්තබ්බෙපි ඡන්දහානිභයා රස්සත්ථං නිග්ගහිතලොපො, අතිදීඝකාලං වා සන්ධාය **“චිරදීඝමන්තරෙ”**ති වුත්තං, උභයත්ථ සම්බන්ධිතබ්බමෙතං, කිරියාරහාදියොගෙ විය ච අන්තරයොගෙ අධිකක්ඛරපාදො අනුපවජ්ජො, අයඤ්ච ගාථා අභූතපරිකප්පනාවසෙන අට්ඨකථාසු (දී. නි. අට්ඨ. 1.304; 3.141; ම. නි. අට්ඨ. 2.425; උදා. අට්ඨ. 53; බු. වං. අට්ඨ. 4.4; චරියා. අට්ඨ. නිදානකථා, පකිණ්ණකකථා; අප. අට්ඨ. 2.7.20) වුත්තා තථා භාසමානස්ස අභාවතො.

305. නන්ති ආචරියං. **අලං**-සද්දො ඉධ අරහත්ථො ‘‘අලමෙව නිබ්බින්දිතු’’න්තිආදීසු (දී. නි. 2.272; සං. නි. 2.134, 143) වියාති ආහ **“යුත්තමෙවා”**ති. පුටෙන නෙත්වා අසිතබ්බතො පරිභුඤ්ජිතබ්බතො **පුටොසං වුච්චති පාථෙය්‍යං.** ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ කරණවචනං දස්සෙති **“තං ගහෙත්වා”**ති ඉමිනා. පාළියං පුටංසෙනපි කුලපුත්තෙනාති සම්බන්ධං දස්සෙතුං **“තෙන පුටංසෙනා”**ති වුත්තං. **“අංසෙනා”**තිආදි අධිප්පායමත්තදස්සනං, වහන්තෙන කුලපුත්තෙන උපසඞ්කමිතුං අලමෙවාති අත්ථො.

සොණදණ්ඩපරිවිතක්කවණ්ණනා

306-7. න ඉධ **තිරො**-සද්දො ‘‘තිරොකුඩ්ඩෙ වා තිරොපාකාරෙ වා ඡඩ්ඩෙය්‍යා වා ඡඩ්ඩාපෙය්‍යා වා’’තිආදීසු (පාචි. 825) විය බහිඅත්ථොති ආහ **“අන්තොවනසණ්ඩෙ ගතස්සා”**ති. තත්ථ විහාරොපි වනසණ්ඩපරියාපන්නොති දස්සෙති **“විහාරබ්භන්තරං පවිට්ඨස්සා”**ති ඉමිනා. **එතෙ** අඤ්ජලිං පණාමෙත්වා නිසින්නා මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන **උභතොපක්ඛිකා,** ‘‘ඉතරෙ පන සම්මාදිට්ඨිවසෙන එකතොපක්ඛිකා’’ති අත්ථතො ආපන්නො හොති. දලිද්දත්තා, ඤාතිපාරිජුඤ්ඤාදිනා ජිණ්ණත්තා ච නාමගොත්තවසෙන අපාකටා හුත්වා පාකටා භවිතුකාමා එවමකංසූති අධිප්පායො. **කෙරාටිකාති** සඨා. **තත්ථාති** ද්වීසු ජනෙසු. **තතොති** විස්සාසතො, දානතො වා.

බ්‍රාහ්මණපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා

309. අනොනතකායවසෙන **ථද්ධගත්තො,** න මානවසෙන. තෙන පාළියං වක්ඛති ‘‘අබ්භුන්නාමෙත්වා’’ති. චෙතොවිතක්කං සන්ධාය චිත්තසීසෙන **“චිත්තං අඤ්ඤාසී”**ති වුත්තං. **විඝාතන්ති** චිත්තදුක්ඛං.

311. **සකසමයෙති** බ්‍රාහ්මණලද්ධියං. **මීයමානොති** මරියමානො. **දිට්ඨිසඤ්ජානනෙනෙවාති** අත්තනො ලද්ධිසඤ්ජානනෙනෙව. **සුජන්ති** හොමදබ්බිං, නිබ්බචනං වුත්තමෙව. **ගණ්හන්තෙසූති** ජුහනත්ථං ගණ්හනකෙසු, ඉරුවිජ්ජෙසූති අත්ථො. **ඉරුවෙදවසෙන** හොමකරණතො හි යඤ්ඤයජකා ‘‘ඉරුවිජ්ජා’’ති වුච්චන්ති. **පඨමො වාති** තත්ථ සන්නිපතිතෙසු සුජාකිරියායං සබ්බපධානො වා. **දුතියො වාති** තදනන්තරිකො වා. **“සුජ”**න්ති ඉදං කරණත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **“සුජායා”**ති. අග්ගිහුත්තමුඛතාය යඤ්ඤස්ස යඤ්ඤෙ දියාමානං සුජාමුඛෙන දියාති. වුත්තඤ්ච ‘‘අග්ගිහුත්තමුඛා යඤ්ඤා, සාවිත්ති ඡන්දසො මුඛ’’න්ති (ම. නි. 2.400). තස්මා ‘‘දියාමාන’’න්ති අයං පාඨසෙසො විඤ්ඤායතීති **ආචරියෙන** (දී. නි. ටී. 1.311) වුත්තං. අපිච සුජාය දියාමානං **සුජන්ති** තද්ධිතවසෙන අත්ථං දස්සෙතුං එවමාහ. **පොරාණාති** අට්ඨකථාචරියා. පුරිමවාදෙ චෙත්ථ දානවසෙන පඨමො වා දුතියො වා, පච්ඡිමවාදෙ ආදානවසෙනාති අයමෙතෙසං විසෙසො. **විසෙසතොති** විජ්ජාචරණවිසෙසතො, න බ්‍රාහ්මණෙහි ඉච්ඡිතවිජ්ජාචරණමත්තතො. **උත්තමබ්‍රාහ්මණස්සාති** අනුත්තරදක්ඛිණෙය්‍යතාය උක්කට්ඨබ්‍රාහ්මණස්ස. යථාධිප්පෙතස්ස හි විජ්ජාචරණවිසෙසදීපකස්ස ‘‘කතමං පන තං බ්‍රාහ්මණසීලං, කතමා සා පඤ්ඤා’’තිආදිවචනස්ස ඔකාසකරණත්ථමෙව ‘‘ඉමෙසං පන බ්‍රාහ්මණ පඤ්චන්නං අඞ්ගාන’’න්තිආදිවචනං භගවා අවොච, තස්මා පධානවචනානුරූපමනුසන්ධිං දස්සෙතුං **“භගවා පනා”**තිආදි වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

313. **අපවදතීති** වණ්ණාදීනි අපනෙත්වා වදති, අත්ථමත්තං පන දස්සෙතුං **“පටික්ඛිපතී”**ති වුත්තං. **ඉදන්ති** ‘‘මා භවං සොණදණ්ඩො එවං අවචා’’තිආදිවචනං. **බ්‍රාහ්මණසමයන්ති** බ්‍රාහ්මණසිද්ධන්තං. **මා හින්දීති** මා විනාසෙසි.

316. සමොයෙව හුත්වා සමොති **සමසමො,** සබ්බථා සමොති අත්ථො. පරියායද්වයඤ්හි අතිසයත්ථදීපකං යථා ‘‘දුක්ඛදුක්ඛං, රූපරූප’’න්ති. එකදෙසමත්තතො පන අඞ්ගකෙන මාණවෙන තෙසං සමභාවතො තං නිවත්තෙන්තො **“ඨපෙත්වා එකදෙසමත්ත”**න්තිආදිමාහ. **කුලකොටිපරිදීපනන්ති** කුලස්ස ආදිපරිදීපනං. යස්මා අත්තනො භගිනියා… පෙ…. න ජානිස්සති, තස්මා න තස්ස මාතාපිතුමත්තං සන්ධාය වදති, කුලකොටිපරිදීපනං පන සන්ධාය වදතීති අධිප්පායො. **“අත්ථභඤ්ජනක”**න්ති ඉමිනා කම්මපථපත්තං වදති. **ගුණෙති** යථාවුත්තෙ පඤ්චසීලෙ. **අථාපි සියාති** යදිපි තුම්හාකං එවං පරිවිතක්කො සියා, භින්නසීලස්සාපි **පුන පකතිසීලෙ ඨිතස්ස බ්‍රාහ්මණභාවං වණ්ණාදයො සාධෙන්තීති** එවං සියාති අත්ථො. ‘‘සාධෙතී’’ති පාඨෙ ‘‘වණ්ණො’’ති කත්තා ආචරියෙන (දී. නි. ටී. 1.316) අජ්ඣාහටො, නිදස්සනඤ්චෙතං. **මන්තජාතීසුපි** හි එසෙව නයො. **සීලමෙවාති** පුන පකතිභූතං සීලමෙව බ්‍රාහ්මණභාවං සාධෙස්සති,

කස්මාති චෙ **“තස්මිං හි…පෙ…. වණ්ණාදයො”**ති. තත්ථ **සම්මොහමත්තං වණ්ණාදයොති** වණ්ණමන්තජාතියො බ්‍රාහ්මණභාවස්ස අඞ්ගන්ති සම්මොහමත්තමෙතං, අසමවෙක්ඛිත්වා කථිතමිදං.

සීලපඤ්ඤාකථාවණ්ණනා

317. **කථිතො බ්‍රාහ්මණෙන පඤ්හොති** ‘‘සීලවා ච හොතී’’තිආදිනා ද්වින්නමෙව අඞ්ගානං වසෙන යථාපුච්ඡිතො පඤ්හො යාථාවතො විස්සජ්ජිතො. **එත්ථාති** යථාවිස්සජ්ජිතෙ අත්ථෙ, අඞ්ගද්වයෙ වා. **තස්සාති** සොණදණ්ඩස්ස. යදි එකමඞ්ගං ඨපෙය්‍ය, අථ පතිට්ඨාතුං න සක්කුණෙය්‍ය. යදි පන න ඨපෙය්‍ය, අථ සක්කුණෙය්‍ය, කිං පනෙස තථා සක්ඛිස්සති නු ඛො, නොති වීමංසනත්ථමෙව එවමාහ, න තු එකස්ස අඞ්ගස්ස ඨපනීයත්තාති වුත්තං හොති. තථා චාහ **“එවමෙතං බ්‍රාහ්මණා”**තිආදි. ධොවිතත්තාව පරිසුජ්ඣනන්ති ආහ **“සීලපරිසුද්ධා”**ති, සීලසම්පත්තියා සබ්බසො සුද්ධා අනුපක්කිලිට්ඨාති අත්ථො. **කුතො දුස්සීලෙ පඤ්ඤා** අසමාහිතත්තා තස්ස. **කුතො වා පඤ්ඤාරහිතෙ ජළෙ එළමූගෙ සීලං** සීලවිභාගස්ස, සීලපරිසොධනූපායස්ස ච අජානනතො. එළා මුඛෙ ගළති යස්සාති **එළමූගො** ඛ-කාරස්ස ග-කාරං කත්වා, **එලමුඛො, එලමූකො** වා. ඉති බහුධා පාඨොති **භයභෙරවසුත්තවණ්ණනායං** (ම. නි. අට්ඨ. 1.48) වුත්තො. පකට්ඨං උක්කට්ඨං ඤාණං **පඤ්ඤාණන්ති** කත්වා පාකතිකං ඤාණං නිවත්තෙතුං **“පඤ්ඤාණ”**න්ති වුත්තං. විපස්සනාදිඤාණඤ්හි ඉධාධිප්පෙතං, තදෙතං පකාරෙහි ජානනතො **පඤ්ඤාවාති** ආහ **“පඤ්ඤායෙවා”**ති.

චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන ධොතාති සමාධිපදට්ඨානෙන චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන සකලසංකිලෙසමලවිසුද්ධියා ධොවිතා විසුද්ධා. තෙනාහ **“කථං පනා”**තිආදි. තත්ථ **ධොවතීති** සුජ්ඣති. **සට්ඨිඅසීතිවස්සානීති** සට්ඨිවස්සානි වා අසීතිවස්සානි වා. **මරණකාලෙපි,** පගෙව අඤ්ඤස්මිං කාලෙ. **මහාසට්ඨිවස්සත්ථෙරො වියාති** සට්ඨිවස්සමහාථෙරො විය. **වෙදනාපරිග්ගහමත්තම්පීති** එත්ථ **වෙදනාපරිග්ගහො** නාම යථාඋප්පන්නං වෙදනං සභාවසරසතො උපධාරෙත්වා පුන පදට්ඨානතො ‘‘අයං වෙදනා ඵස්සං පටිච්ච උප්පජ්ජති, සො ච ඵස්සො අනිච්චො දුක්ඛො විපරිණාමධම්මො’’ති ලක්ඛණත්තයං ආරොපෙත්වා පවත්තිතවිපස්සනා. එවං පස්සන්තෙන හි සුඛෙන සක්කා සා වෙදනා අධිවාසෙතුං ‘‘වෙදනා එව වෙදයතී’’ති. **වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වාති** යථාඋප්පන්නං දුක්ඛවෙදනං අනුවත්තිත්වා විපස්සනං ආරභිත්වා වීරියපටිපන්නාය විපස්සනාය තං විනොදෙත්වා. **සංසුමාරපතිතෙනාති** කුම්භීලෙන විය භූමියං උරෙන නිපජ්ජමානෙන. **“නාහ”**න්තිආදිං තථා සීලරක්ඛණමෙව දුක්කරන්ති කත්වා වදති. සීලෙ පතිට්ඨිතස්ස හි අරහත්තං හත්ථගතංයෙව. යථාහ ‘‘සීලෙ පතිට්ඨාය…පෙ…. විජටයෙ ජට’’න්ති (සං. නි. 1.23, 192; පෙටකො. 22; මි. ප. 2.9) චතූසු පුග්ගලෙසු උග්ඝාටිතඤ්ඤුනො එවායං විසයොති ආහ **“උග්ඝාටිතඤ්ඤුතාය”**ති. **පඤ්ඤාය සීලං ධොවිත්වාති** සීලං ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු අඛණ්ඩාදිභාවාපාදනෙන පඤ්ඤාය සුවිසොධිතං කත්වා. **සන්තතිමහාමත්තවත්ථු** ධම්මපදෙ (ධ. ප. අට්ඨ. 2.සන්තිමහාමත්තවත්ථු).

318. **“කස්මා ආහා”**ති උපරිදෙසනාය කාරණං පුච්ඡති. **ලජ්ජා** නාම ‘‘සීලස්ස ච ජාතියා ච ගුණදොසප්පකාසනෙන සමණෙන ගොතමෙන පුච්ඡිතපඤ්හං විස්සජ්ජෙසී’’ති පරිසාය පඤ්ඤාතතා, සා තථා විස්සජ්ජිතුමසමත්ථතාය භිජ්ජිස්සතීති අත්ථො, පඨමං අලජ්ජමානොපි ඉදානි ලජ්ජිස්සාමීති වුත්තං හොති. **පරමන්ති** පමාණං. ‘‘එත්තකපරමා මය’’න්ති පදානං තුල්‍යාධිකරණතං දස්සෙතුං **“තෙ මය”**න්ති වුත්තං. ඉදං වුත්තං හොති – ‘‘සීලපඤ්ඤාණ’’න්ති වචනමෙව අම්හාකං පරමං, තදත්ථභූතානි පඤ්චසීලානි, වෙදත්තයවිභාවනං පඤ්ඤඤ්ච ලක්ඛණාදිතො නිද්ධාරෙත්වා ජානනං නත්ථි, කෙවලං තත්ථ වචීපරමාව මයන්ති. අයං පනෙත්ථ අට්ඨකථාමුත්තකනයො – **එත්තකපරමාති** එත්තකඋක්කංසකොටිකා, පඨමං පඤ්හාවිස්සජ්ජනාව අම්හාකං උක්කංසකොටීති අත්ථො. තෙනාහ ‘‘මයා සකසමයවසෙන පඤ්හො විස්සජ්ජිතො’’ති. **පරන්ති** අතිරෙකං. **භාසිතස්සාති** වචනස්ස සද්දස්ස.

අයං පන විසෙසොති සීලනිද්දෙසෙ නියාතනමත්තං අපෙක්ඛිත්වා වුත්තං. තෙනාහ **“සීලමිච්චෙව නියාතිත”**න්ති. සාමඤ්ඤඵලසුත්තෙ (දී. නි. 1.150) හි සීලං නියාතෙත්වාපි පුන සාමඤ්ඤඵලමිච්චෙව නියාතිතං. සබ්බෙසම්පි මහග්ගතචිත්තානං ඤාණසම්පයුත්තත්තා, ඣානානඤ්ච තං සම්පයොගතො **“අත්ථතො පඤ්ඤාසම්පදා”**ති වුත්තං. පඤ්ඤානිද්දෙසෙ හි ඣානපඤ්ඤං අධිට්ඨානං කත්වා පඨමං විපස්සනාපඤ්ඤා නියාතිතා. තෙනාහ **“විපස්සනාපඤ්ඤාය”**තිආදි.

සොණදණ්ඩඋපාසකත්තපටිවෙදනාකථාවණ්ණනා

321. **දහරො යුවාති** එත්ථ **දහර**වචනෙන පඨමයොබ්බනභාවං දස්සෙති. පඨමයොබ්බනකාලගතො හි ‘‘දහරො’’ති වුච්චති. පුත්තස්ස පුත්තො **නත්තා** නාම. **නප්පහොතීති** න සම්පජ්ජති, පුත්තනත්තප්පමාණොපි න හොතීති අත්ථො. ‘‘ආසනා මෙ තං වුට්ඨාන’’න්ති එතස්ස අත්ථාපත්තිං දස්සෙතුං **“මම අගාරවෙනා”**තිආදි වුත්තං. **එතන්ති** අඤ්ජලිපග්ගහණං. අයඤ්හි යථා තථා අත්තනො මහාජනස්ස සම්භාවනං උප්පාදෙත්වා කොහඤ්ඤෙන පරෙ විම්හාපෙත්වා ලාභුප්පාදනං නිජිගීසන්තො විචරති, තස්මාස්ස අතිවිය කුහකභාවං දස්සෙන්තො **“ඉමිනා කිරා”**තිආදිං වදති . **අගාරවං නාම නත්ථීති** අගාරවවචනං නාම නත්ථි, නායං භගවති අගාරවෙන ‘‘අහඤ්චෙව ඛො පනා’’තිආදිමාහ, අථ ඛො අත්තනො ලාභපරිහානිභයෙනෙවාති වුත්තං හොති.

322. **තඞ්ඛණානුරූපායාති** යාදිසී තදා තස්ස අජ්ඣාසයප්පවත්ති, තදනුරූපායාති මජ්ඣෙපදලොපෙන අත්ථො. තදා තස්ස විවට්ටසන්නිස්සිතස්ස තාදිසස්ස ඤාණපරිපාකස්ස අභාවතො කෙවලං අබ්භුදයසන්නිස්සිතො එව අත්ථො දස්සිතොති ආහ **"දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං සන්දස්සෙත්වා"**ති, පච්චක්ඛතො විභාවෙත්වාති අත්ථො. **කුසලෙ ධම්මෙති** තෙභූමකෙ කුසලධම්මෙ, අයමෙත්ථ නිප්පරියායතො අත්ථො. පරියායතො පන "චතුභූමකෙ"තිපි වත්තුං වට්ටති ලොකුත්තරකුසලස්සපි ආයතිං ලබ්භමානත්තා. තථා හි වක්ඛති "ආයතිං නිබ්බානත්ථාය, වාසනාභාගියාය වා"ති. **තත්ථාති** කුසලෙ ධම්මෙ යථාසමාදපිතෙ. **නන්ති** සොණදණ්ඩබ්‍රාහ්මණං. **සමුත්තෙජෙත්වාති** සම්මදෙව උපරූපරි නිසානෙත්වා පුඤ්ඤකිරියාය තික්ඛවිසදභාවමාපාදෙත්වා. තං පන අත්ථතො තත්ථ උස්සාහජනනමෙව හොතීති ආහ **"සඋස්සාහං කත්වා"**ති. **තාය ච සඋස්සාහතායාති** එවං පුඤ්ඤකිරියාය සඋස්සාහතා නියමතො දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථසම්පාදනීති යථාවුත්තාය සඋස්සාහතාය ච සම්පහංසෙත්වාති සම්බන්ධො. **අඤ්ඤෙහි ච විජ්ජමානගුණෙහීති** එවරූපා තෙ ගුණසමඞ්ගිතා ච එකන්තෙන දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථනිප්ඵාදනීති තස්මිං විජ්ජමානෙහි, අඤ්ඤෙහි ච ගුණෙහි **සම්පහංසෙත්වා** සම්මදෙව හට්ඨතුට්ඨභාවමාපාදෙත්වාති අත්ථො.

යදි භගවා ධම්මරතනවස්සං වස්සි, අථ කස්මා සො විසෙසං නාධිගච්ඡීති චොදනං සොධෙතුං **"බ්‍රාහ්මණො පනා"**තිආදි වුත්තං. **කුහකතායාති** වුත්තනයෙන කොහඤ්ඤකත්තා, ඉමිනා පයොගසම්පත්තිඅභාවං දස්සෙති. යජ්ජෙවං කස්මා භගවා තස්ස තථා ධම්මරතනවස්සං වස්සීති පටිචොදනම්පි සොධෙන්තො **"කෙවලමස්සා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **කෙවලන්ති** නිබ්බෙධාසෙක්ඛභාගියෙන අසම්මිස්සං. **නිබ්බානත්ථායාති** නිබ්බානාධිගමත්ථාය, පරිනිබ්බානත්ථාය වා. ආයතිං විසෙසාධිගමනූපායභූතා පුඤ්ඤකිරියාසු පරිචයසඞ්ඛාතා වාසනා එව භාගො, තස්මිං උපායභාවෙන පවත්තාති **වාසනාභාගියා.** න හි භගවතො නිරත්ථකා චතුප්පදිකගාථාමත්තාපි ධම්මදෙසනා අත්ථි. තෙනාහ **"සබ්බා පුරිමපච්ඡිමකථා"**ති. ආදිතො පෙත්ථ පභුති යාව බ්‍රාහ්මණස්ස විස්සජ්ජනාපරියොසානං, තාව **පුරිමකථා,** භගවතො පන සීලපඤ්ඤාවිස්සජ්ජනා **පච්ඡිමකථා.** බ්‍රාහ්මණෙන වුත්තාපි හි බුද්ධගුණාදිපටිසඤ්ඤුත්තා කථා ආයතිං නිබ්බානත්ථාය වාසනාභාගියා එවාති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය පරමසුඛුමගම්භීරදුරනුබොධත්ථපරිදීපනාය සුවිමලවිපුලපඤ්ඤාවෙය්‍යාත්තියජනනාය සාධුවිලාසිනියා නාම ලීනත්ථපකාසනියා සොණදණ්ඩසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථපකාසනා.

සොණදණ්ඩසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කූටදන්තසුත්තවණ්ණනා

323. එවං සොණදණ්ඩසුත්තං සංවණ්ණෙත්වා ඉදානි කූටදන්තසුත්තං සංවණ්ණෙන්තො යථානුපුබ්බං සංවණ්ණනොකාසස්ස පත්තභාවං විභාවෙතුං, සොණදණ්ඩ සුත්තස්සානන්තරං සඞ්ගීතස්ස සුත්තස්ස කූටදන්තසුත්තභාවං වා පකාසෙතුං **''එවං මෙ සුතං…පෙ…. මගධෙසූති කූටදන්තසුත්ත''**න්ති ආහ. **''මගධා නාම ජනපදිනො රාජකුමාරා''**තිආදීසු අම්බට්ඨසුත්තෙ කොසලජනපදවණ්ණනායං අම්හෙහි වුත්තනයො යථාරහං නෙතබ්බො. අයං පනෙත්ථ විසෙසො – මගෙන සද්ධිං ධාවන්තීති **මගධා,** රාජකුමාරා, මංසෙසු වා ගිජ්ඣන්තීති **මගධා** නිරුත්තිනයෙන. රූළ්හිතො, පච්චයලොපතො ච තෙසං නිවාසභූතෙපි ජනපදෙ වුද්ධි න හොතීති නෙරුත්තිකා. ජනපදනාමෙයෙව බහුවචනං, න ජනපදසද්දෙ ජාතිසද්දත්තාති වුත්තං **''තස්මිං මගධෙසු ජනපදෙ''**ති. **ඉතො පරන්ති** ''මගධෙසූ''ති පදතො පරං ''චාරිකං චරමානො''තිආදිවචනං. **පුරිමසුත්තද්වයෙති** අම්බට්ඨසොණදණ්ඩසුත්තද්වයෙ. **වුත්තනයමෙවාති** යං තත්ථ ආගතසදිසං ඉධාගතං, තං අත්ථවණ්ණනාතො වුත්තනයමෙව, තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති වුත්තං හොති. ''තරුණො අම්බරුක්ඛො අම්බලට්ඨිකා''ති බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.2) වුත්තත්තා **''අම්බලට්ඨිකා බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තසදිසාවා''**ති ආහ.

යඤ්ඤාවාටං සම්පාදෙත්වා මහායඤ්ඤං උද්දිස්ස සවිඤ්ඤාණකානි, අවිඤ්ඤාණකානි ච යඤ්ඤූපකරණානි උපට්ඨපිතානීති අත්ථං සන්ධාය ''මහායඤ්ඤො උපක්ඛටො''ති පාළියං වුත්තං, තං පනෙතං උපකරණං තෙසං තථා සජ්ජනමෙවාති දස්සෙති **''සජ්ජිතො''**ති ඉමිනා. **වච්ඡතරසතානීති** යුවභාවප්පත්තානි බලවවච්ඡසතානි. වච්ඡානං විසෙසාති හි **වච්ඡතරා,** තෙ පන වච්ඡා එව හොන්ති, න දම්මා, න ච බලීබද්දාති ආහ **''වච්ඡසතානී''**ති. අයං ආචරියමති (දී. නි. ටී. 1.323). **තර**-සද්දො වා අනත්ථකොති වුත්තං **''වච්ඡසතානී''**ති. එවඤ්හි සබ්බොපි වච්ඡප්පභෙදො සඞ්ගහිතො හොති. **එතෙති** උසභාදයො උරබ්භපරියොසානා. **අනෙකෙසන්ති** අනෙකජාතිකානං. **මිගපක්ඛීනන්ති** මහිංසරුරුපසදකුරුඞ්ගගොකණ්ණමිගානඤ්චෙව මොරකපිඤ්ජරවට්ටකතිත්තිර ලාපාදිපක්ඛීනඤ්ච. සඞ්ඛ්‍යාවසෙන අනෙකතං සත්තසතග්ගහණෙන පරිච්ඡින්දිතුං **''සත්තසත්තසතානී''**ති වුත්තං, සත්තසතානි, සත්තසතානි චාති අත්ථො. **ථූණන්ති** යඤ්ඤොපකරණානං මිගපක්ඛීනං බන්ධනත්ථම්භං. **යූපොතිපි** තස්ස නාමං. තෙනාහ **''යූපසඞ්ඛාත''**න්ති.

328. **විධාති** විප්පටිසාරවිනොදනා. යො හි යඤ්ඤසඞ්ඛාතස්ස පුඤ්ඤස්ස උපක්කිලෙසො, තස්ස විධමනතො නිවාරණතො නිරොධනතො විධා වුච්චන්ති විප්පටිසාරවිනොදනා, තා එව පුඤ්ඤාභිසන්දං අවිච්ඡින්දිත්වා ඨපෙන්තීති **''ඨපනා''**ති ච වුත්තා. අවිප්පටිසාරතො එව හි උපරූපරි පුඤ්ඤාභිසන්දප්පවත්තීති. ඨපනා චෙතා යඤ්ඤස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙන තීසු කාලෙසු පවත්තියා තිප්පකාරාති ආහ **''තිට්ඨපන''**න්ති. **පරික්ඛාරසද්දො** චෙත්ථ පරිවාරපරියායො ''පරිකරොන්ති යඤ්ඤං අභිසඞ්ඛරොන්තී''ති කත්වා. තෙනාහ **''සොළසපරිවාර''**න්ති.

මහාවිජිතරාජයඤ්ඤකථාවණ්ණනා

336. පුබ්බෙ භූතං **භූතපුබ්බං** යථා ''දිට්ඨපුබ්බ''න්ති ආහ **''පුබ්බචරිත''**න්ති, අත්තනො පුරිමජාතිසම්භූතං බොධිසම්භාරභූතං පුඤ්ඤචරියන්ති අත්ථො. තථා හි තස්ස අනුගාමිනිධිස්ස ථාවරනිධිනා නිදස්සනං උපපන්නං හොති. සද්දවිදූ පන වදන්ති **''භූතපුබ්බන්ති** ඉදං කාලසත්තමියා නෙපාතිකපද''න්ති. අතීතකාලෙති හි තෙසං මතෙන අත්ථො. **අස්සාති** අනෙන. මහන්තං පථවිමණ්ඩලං විජිතන්ති සම්බන්ධො. මහන්තං වා විජිතං පථවිමණ්ඩලමස්ස අත්ථීති අත්ථො. ''අන්තොරට්ඨෙති යස්ස විජිතෙ විහරති, තස්ස රට්ඨෙ''තිආදීසු විය හි **විජිතසද්දො** රජ්ජෙ පවත්තති, ඉමිනා තස්ස එකරාජභාවං දීපෙති, න චක්කවත්තිරාජභාවං සත්තරතනසම්පන්නතාඅවචනතො. පාළියං න යෙන කෙනචි සන්තකමත්තෙන අඩ්ඪතාති දස්සෙතුං **''අඩ්ඩො''**ති වත්වා **''මහද්ධනො''**ති වුත්තං. තෙනාහ **''යො කොචී''**තිආදි. අඩ්ඪතා හි නාම විභවසම්පන්නත්තා සා ච තං තදුපාදාය වුච්චති. තථා මහද්ධනතාපීති තං ථාමප්පත්තං උක්කංසගතං දස්සෙතුං **''අපරිමාණසඞ්ඛ්‍යොනා''**ති ආහ. භුඤ්ජිතබ්බට්ඨෙන විසෙසතො කාමා ඉධ **භොගා** නාමාති දස්සෙති. **''පඤ්චකාමගුණවසෙනා''**ති ඉමිනා. **පිණ්ඩපිණ්ඩවසෙනාති** භාජනාලඞ්කාරාදිවිභාගං අභුත්වා කෙවලං ඛණ්ඩඛණ්ඩවසෙන.

රූපං අප්පෙත්වා, අනප්පෙත්වා වා මාසප්පමාණෙන කතො **මාසකො. ආදිසද්දෙන** ථාලකාදීනි සඞ්ගණ්හාති. **අනෙකකොටිසඞ්ඛ්‍යොනාති** කහාපණානං කොටිසතාදිප්පමාණං සන්ධාය වුත්තං හෙට්ඨිමන්තෙන කොටිසතප්පමාණෙනෙව ඛත්තියමහාසාලභාවප්පත්තිතො.

තුට්ඨීති සුමනතා. **උපකරණසද්දො** චෙත්ථ කාරණපරියායො. කිං පන තන්ති ආහ **''නානාවිධාලඞ්කාරසුවණ්ණරජතභාජනාදිභෙද''**න්ති. ආදිසද්දෙන වත්ථසෙය්‍යාවසථාදීනි සඞ්ගය්හන්ති, සුවණ්ණරජතමණිමුත්තාවෙළුරියවජිරපවාළානි **සත්ත රතනානීති** වදන්ති. යථාහු –

''සුවණ්ණං රජතං මුත්තා, මණිවෙළුරියානි ච;

වජිරඤ්ච පවාළන්ති, සත්තාහු රතනානිමෙ''ති.

සාලිවීහිආදි සත්තධඤ්ඤං සානුලොමං පුබ්බන්නං නාම පුරෙක්ඛතං සස්සඵලන්ති කත්වා. තබ්බිපරියායතො මුග්ගමාසාදි තදවසෙසං අපරන්නං නාම. අපරන්නතො පුබ්බෙ පවත්තමන්නං පුබ්බන්නං, තතො අපරස්මිං පවත්තමන්නං අපරන්නං. න්න-කාරස්ස පන ණ්ණ-කාරෙ කතෙ **පුබ්බණ්ණං, අපරණ්ණඤ්චාති** නෙරුත්තිකා. පුබ්බාපරභාවො පනෙතෙසං ආදිකප්පෙ සම්භවාසම්භවවසෙන වෙදිතබ්බො. පුරිමං ''අඩ්ඪො මහද්ධනො පහූතජාතරූපරජතො''ති වචනං දෙවසිකං පරිබ්බයදානගහණාදිවසෙන, පරිවත්තනධනධඤ්ඤවසෙන ච වුත්තං, ඉදං පන ''පහූතධනධඤ්ඤො''ති වචනං නිධානගතධනවසෙන, සඞ්ගහිතධඤ්ඤවසෙන චාති ඉමං විසෙසං සන්ධාය අයං නයො දස්සිතො. වීසකහාපණම්බණාදිදෙවසිකවළඤ්ජනම්පි හි මහාසාලලක්ඛණං.

ඉදානි තබ්බිපරීතවසෙන විසෙසං දස්සෙතුං **''අථ වා''**තිආදිනා දුතියනයො ආරද්ධො. ඉමිනා එව හි පුරිමවචනං නිධානගතධනවසෙන, සඞ්ගහිතධඤ්ඤවසෙන ච වුත්තන්ති අත්ථතො සිද්ධං හොති. තත්ථ **ඉදන්ති** ''පහූතධනධඤ්ඤො''ති වචනං. **අස්සාති** මහාවිජිතරඤ්ඤො. දිවසෙ දිවසෙ පරිභුඤ්ජිතබ්බං **දෙවසිකං,** භාවනපුංසකමෙතං. දාසකම්මකරපොරිසාදීනං වෙත්තනානුප්පදානං **පරිබ්බයදානං.** ඉණසොධනාදිවසෙන ධනධඤ්ඤානමාදානං **ගහණං. ආදිසද්දෙන** ඉණදානාදීනං සඞ්ගහො. **පරිවත්තනධනධඤ්ඤවසෙනාති** කයවික්කයකරණෙන පරිවත්තිතබ්බානං ධනධඤ්ඤානං වසෙන. කත්ථචි පන සමුච්චයවිරහිතපාඨො දිස්සති. තත්ථ ''පරිබ්බයදානග්ගහණාදිවසෙනා''ති ඉදං පරිවත්තනපදෙන සම්බන්ධං කත්වා තාදිසෙන විධිනා ඉතො චිතො ච පරිවත්තෙතබ්බානං ධනධඤ්ඤානං වසෙනාති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

කොට්ඨං වුච්චති ධඤ්ඤට්ඨපනට්ඨානං, තදෙව අගාරං තථා. තෙනාහ **''ධඤ්ඤෙන පරිපුණ්ණකොට්ඨාගාරො''**ති. එවං සාරගබ්භං **කොසො,** ධඤ්ඤට්ඨපනට්ඨානං **කොට්ඨාගාරන්ති** දස්සෙත්වා ඉදානි තතො අඤ්ඤථාපි තං දස්සෙතුං **''අථ වා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ යථා අසිනො තික්ඛභාවපරිහාරතො පරිච්ඡදො ''කොසො''ති වුච්චති, එවං රඤ්ඤො තික්ඛභාවපරිහාරකත්තා චතුරඞ්ගිනී සෙනා ''කොසො''ති ආහ **''චතුබ්බිධො කොසො''**තිආදි. ''ද්වාදසපුරිසො හත්ථී''තිආදිනා (පාචි. 314) වුත්තලක්ඛණෙන චෙත්ථ **හත්ථී**ආදයො ගහෙතබ්බා. වත්ථකොට්ඨාගාරග්ගහණෙනෙව සබ්බස්සපි කුප්පභණ්ඩට්ඨපනට්ඨානස්ස ගහිතත්තා **''කොට්ඨාගාරං තිවිධ''**න්තිආදි වුත්තං. ජාතරූපරජතතො හි අඤ්ඤං ලොහඅයදාරුවිසාණවත්ථාදිකමසාරදබ්බං ගොපෙතබ්බතො ග-කාරස්ස ක-කාරං කත්වා **කුප්පං** වුච්චති. ජාතරූපරජතනිධානං **ධනකොට්ඨාගාරං.** තත්ථ තත්ථ රතනං විලොකෙත්වා චරණං **රතනවිලොකනචාරිකා.** කාමං තමත්ථං රාජා ජානාති, භණ්ඩාගාරිකෙන පන කථාපෙත්වා පරිසාය නිස්සද්දභාවාපාදනත්ථමෙව එවං පුච්ඡති. තථා කථාපනෙ හි අසති පරිසා සද්දං කරිස්සති ''කස්මා රාජා පරම්පරාගතං කුලධනං විනාසෙති''ති, තතො ච පකතික්ඛොභො භවිස්සති, සති පන තථා කථාපනෙ ''එතංකාරණා තං ඡඩ්ඩෙති''ති නිස්සද්දභාවමාපජ්ජිස්සති. තතො ච පකතික්ඛොභො න භවිස්සති, තස්මා තථා පුච්ඡතීති වෙදිතබ්බං. **මරණවසන්ති** මරණස්ස, මරණසඞ්ඛාතං වා විසයං.

337. පාළියං ''ආමන්තෙත්වා''ති එතස්ස මන්තිතුකාමො හුත්වාති අත්ථං විඤ්ඤාපෙතුං **''එකෙන පණ්ඩිතෙන සද්ධිං මන්තෙත්වා''**ති වුත්තං. ධාත්වත්ථානුවත්තකො හෙත්ථ උපසග්ගො, පකරණාධිගතො ච කත්ථචි අත්ථවිසෙසො යථා ''සික්ඛමානෙන භික්ඛවෙ භික්ඛුනා අඤ්ඤාතබ්බං පරිපුච්ඡිතබ්බං පරිපඤ්හිතබ්බ''න්ති (පාචි. 434). තථා හිස්ස පදභාජනෙ වුත්තං ''සික්ඛමානෙනාති සික්ඛිතුකාමෙන. අඤ්ඤාතබ්බන්ති ජානිතබ්බ''න්තිආදි (පාචි. 436). **ආමන්තෙසීති** මන්තිතුකාමොසි. ජනපදස්ස අනුපද්දවත්ථං, යඤ්ඤස්ස ච චිරානප්පවත්තනත්ථං බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසීති ආහ **''අයං රාජා''**තිආදි. ආහරන්තානං මනුස්සානං ගෙහානීති සම්බන්ධො, අනාදරෙ වා එතං සාමිවචනං.

338. සත්තානං හිතසුඛස්ස විද්ධසනතො, අහිතදුක්ඛස්ස ච ආවහනතො කණ්ටකසදිසතාය චොරා එව ඉධ **''කණ්ටකා''**ති වුත්තං **''චොරකණ්ටකෙහි සකණ්ටකො''**ති. යථා ගාමවාසීනං ඝාතකා ගාමඝාතකා අභෙදවසෙන, උපචාරෙන ච නිස්සයනාමස්ස නිස්සිතෙපි පවත්තනතො, එවං පන්ථිකානං දූහනා බාධනා **පන්ථදුහා.** ධම්මතො අපෙතස්ස අයුත්තස්ස කරණසීලො **අධම්මකාරී,** යො වා අත්තනො විජිතෙ ජනපදාදීනං තතො තතො අනත්ථතො තායනෙන ඛත්තියෙන කත්තබ්බධම්මො, තස්ස අකරණසීලොති අත්ථො. **දස්සූති** චොරානමෙතං අධිවචනං. දංසෙන්ති විද්ධංසෙන්තීති හි **දස්සවො** නිග්ගහීතලොපෙන, තෙ එව ඛීලසදිසත්තා **ඛීලන්ති දස්සුඛීලං.** යථා හි ඛෙත්තෙ ඛීලං කසනාදීනං සුඛප්පවත්තිං, මූලසන්තානෙන සස්සපරිවුද්ධිඤ්ච විබන්ධති, එවං දස්සවොපි රජ්ජෙ රාජාණාය සුඛප්පවත්තිං, මූලවිරූළ්හියා ජනපදපරිවුද්ධිඤ්ච විබන්ධන්ති. පාණවාගං දස්සෙතුං **''මාරණෙනා''**ති වුත්තං, හිංසනං දස්සෙතුං **''කොට්ටනෙනා''**ති. වධසද්දො හි හිංසනත්ථොපි හොති ''වධති න රොදති, ආපත්ති දුක්කටස්සා''තිආදීසු (පාචි. 880) විය, කප්පරාදීහි පොථනෙනාති අත්ථො. **අද්දු** නාම දාරුක්ඛන්ධෙන කතො බන්ධනොපකරණවිසෙසො, තෙන බන්ධනං තථා. **ආදිසද්දෙන** රජ්ජුබන්ධනසඞ්ඛලිකබන්ධනසරබන්ධනාදීනි සඞ්ගණ්හාති. **හා-ධාතුයා** ජානිපදනිප්ඵත්තිං දස්සෙති **''හානියා''**ති ඉමිනා, සා ච ධනහායනමෙවාති වුත්තං **''සතං ගණ්හථා''**තිආදි.

පඤ්චසිඛමත්තං ඨපෙත්වා මුණ්ඩාපනං **පඤ්චසිඛමුණ්ඩකරණං.** තං ''කාකපක්ඛකරණ''න්තිපි වොහරන්ති. සීසෙ ඡකණොදකාවසෙචනං **ගොමයසිඤ්චනං. කුදණ්ඩකො** නාම චතුහත්ථතො ඌනො රස්සදණ්ඩකො, යො ''ගද්දුලො''තිපි වුච්චති, තෙන බන්ධනං **කුදණ්ඩකබන්ධනං. ආදිසද්දෙන** ඛුරමුණ්ඩං කරිත්වා භස්මපුටවධනාදීනං

සඞ්ගහො. **සම්මාසද්දො ඤායත්ථොති** ආහ **"හෙතුනා"**තිආදි, පරියායවචනමෙතං. **ඌහනිස්සාමීති** උද්ධරිස්සාමි, අපනෙස්සාමීති අත්ථො. පුබ්බෙ තත්ථ කතපරිචයතාය **උස්සාහං කරොන්ති. "අනුප්පදෙතූ"**ති එතස්ස අනු අනු පදෙතූති අත්ථං සන්ධාය **"දින්නෙ අප්පහොන්තෙ"**තිආදි වුත්තං. **කසිඋපකරණභණ්ඩං** ඵාලපාජනයුගනඞ්ගලාදි, ඉමිනා පාළියං බීජභත්තමෙව නිදස්සනවසෙන වුත්තන්ති දස්සෙති. සක්ඛිකරණපණ්ණාරොපනනිබන්ධනං වඩ්ඪියා සහ වා විනා වා පුන ගහෙතුකාමස්ස දානෙ හොති, ඉධ පන තදුභයම්පි නත්ථි පුන අග්ගහෙතුකාමත්තාති වුත්තං **"සක්ඛිං අකත්වා"**තිආදි. තෙනාහ **"මූලච්ඡෙජ්ජවසෙනා"**ති. **සක්ඛි**න්ති තදා පච්චක්ඛකජනං. **පණ්ණෙ අනාරොපෙත්වාති** තාලාදිපණ්ණෙ යථාවිණ්ණං ලිඛනවසෙන අනාරොපෙත්වා. අඤ්ඤත්ථ පණ්ණාකාරෙපි **පාහත**සද්දො, ඉධ පන භණ්ඩමූලෙයෙවාති ආහ **"භණ්ඩමූලස්සා"**තිආදි. භණ්ඩමූලඤ්හි පකාරතො උදයභණ්ඩානි ආහරති සංහරති එතෙනාති **පාහතං.** උදයධනතො පගෙව ආහතං **පාහත**න්ති සද්දවිදූ, පණ්ණාකාරො පන තං තදත්ථං පත්ථෙන්තෙහි ආහරීයතෙති **පාහතං.** පත්ථනත්ථජොතකො හි අයං **ප**-සද්දො.

"යථාහා"තිආදිනා පාහතසද්දස්ස මූලභණ්ඩත්ථතං **චූළසෙට්ඨිජාතක**පාඨෙන (ජා. 1.1.4) සාධෙති. තත්‍රායමට්ඨකථා (ජා. අට්ඨ. 1.1.4) **"අප්පකෙනපීති** ථොකෙනපි පරිත්තකෙනපි. **මෙධාවීති** පඤ්ඤවා. **පාහතෙනාති** භණ්ඩමූලෙන. **විචක්ඛණොති** වොහාරකුසලො. **සමුට්ඨාපෙති අත්තාන**න්ති මහන්තං ධනඤ්ච යසඤ්ච උප්පාදෙත්වා තත්ථ අත්තානං සණ්ඨාපෙති පතිට්ඨාපෙති. යථා කිං? **අණුං අග්ගිංව සන්ධමං,** යථා පණ්ඩිතපුරිසො පරිත්තං අග්ගිං අනුක්කමෙන ගොමයචුණ්ණාදීනි පක්ඛිපිත්වා මුඛවාතෙන ධමන්තො සමුට්ඨාපෙති වඩ්ඪෙති මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං කරොති, එවමෙව පණ්ඩිතො ථොකම්පි පාහතං ලභිත්වා නානාඋපායෙහි පයොජෙත්වා ධනඤ්ච යසඤ්ච වඩ්ඪෙති, වඩ්ඪෙත්වා ච පන තත්ථ අත්තානං පතිට්ඨාපෙති, තාය එව වා පන ධනයසමහන්තතාය අත්තානං සමුට්ඨාපෙති, අභිඤ්ඤාතං පාකටං කරොතීති අත්ථො"ති.

දිවසෙ දිවසෙ දාතබ්බං **දෙවසිකං.** මාසෙ මාසෙ දාතබ්බං **මාසිකං. ආදි**සද්දෙන අනුපොසථිකාදීනි සඞ්ගණ්හාති. **තස්ස තස්ස** පුරිසස්ස. කුසලානුරූපෙන, කම්මානුරූපෙන සූරභාවානුරූපෙනාති ද්වන්දතො පරං සුය්‍යමානො **අනුරූප**සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො. ඡෙකභාවානුරූපතා චෙත්ථ **කුසලානුරූපං.** කත්ථචි **කුල**සද්දො දිස්සති, සො ච ජාණුසොණිආදිකුලානම්පි **කුලානුරූප**ම්පි දාතබ්බතො යුජ්ජතෙව. සෙනාපච්චාදි **ඨානන්තරං,** ඉමිනා භත්තවෙතනං නිද්දිට්ඨමත්තන්ති දස්සෙති. සකකම්මපසුතත්තා, අනුපද්දවත්තා ච **ධනධඤ්ඤානං රාසිකො** රාසිකාරභූතො. **ඛෙමෙන ඨිතාති** අනුපද්දවෙන පවත්තා. තෙනාහ **"අභයා"**ති, කුතොචිපි භයරහිතාති අත්ථො. **මොදා මොදමානාති** මොදාය මොදමානා, සොමනස්සෙනෙව මොදමානා, න සංසන්දනමත්තෙනාති වුත්තං හොති. "භගවතා සද්ධිං සම්මොදී"තිආදීසු (දී. නි. 1.381) හි **මුද**සද්දො සංසන්දනෙපි පවත්තති, අඤ්ඤෙ මොදා හුත්වා අපරෙපි මොදමානා විහරන්තීති වා අත්ථො. තෙනාහ **"අඤ්ඤමඤ්ඤං පමුදිතචිත්තාති**, අසඤ්ඤොගෙපි වත්තිච්ඡායෙව වුද්ධීති ද්විධා පාඨො වුත්තො. **ඉද්ධපීතභාව**න්ති සමිද්ධවෙපුල්ලභාවං.

චතුපරික්ඛාරවණ්ණනා

339. තස්මිං තස්මිං කිච්චෙ අනුයන්ති අනුවත්තන්තීති අනුයන්තා. තෙයෙව **ආනුයන්තා** යථා "අනුභාවො එව ආනුභාවො"ති, "ආනුයුත්තා"තිපි පාඨො, තස්මිං තස්මිං කිච්චෙ අනුයුජ්ජන්තීති හි **ආනුයුත්තා** වුත්තනයෙන. **අස්සාති** රඤ්ඤො. **තෙති** ආනුයන්තඛත්තියාදයො. "අම්හෙ එත්ථ බහි කරොතී"ති **අත්තමනා න භවිස්සන්ති.** "නිබන්ධවිපුලායාගමො ගාමො **නිගමො.** විවඩ්ඪිතමහාආයො මහාගාමො"ති (දී. නි. ටී. 1.338) ආචරියෙන වුත්තං. "අපාකාරපරික්ඛෙපො සාපණො **නිගමො,** සපාකාරාපණං **නගරං,** තං තබ්බිපරීතො **ගාමො**"ති (කඞ්ඛාවිතරණී අභිනවටීකායං සඞ්ඝාදිසෙසකණ්ඩෙ කුලදූසකසික්ඛාපදෙ පස්සිතබ්බං) විනයටීකාසු. ගසන්ති මදන්ති එත්ථාති **ගාමො,** ස්වෙව පාකටො වෙ, **නිගමො නාම** අතිරෙකො ගාමොති කත්වා. භුසත්ථො හෙත්ථ **නි**-සද්දො, සඤ්ඤාසද්දත්තා ච රස්සොති සද්දවිදූ. ජනපදත්ථො වුත්තොව. "සාමාථමච්චො සඛා කොසො, දුග්ගඤ්ච විජිතං බල"න්ති වුත්තාසු සත්තසු රාජපකතීසු රඤ්ඤො තදවසෙසානං ඡන්නං වසෙන හිතසුඛාතිවුද්ධි, තදෙකදෙසා ච ආනුයන්තාදයොති ආහ **"යං තුම්හාක"**න්තිආදි.

තංතංකිච්චෙසු රඤ්ඤා අමා සහ භවන්තීති **අමච්චා.** "අමාවාසී"තිආදීසු විය හි සමකිරියාය **අමාති** අබ්‍යයපදං, **ච**-පච්චයෙන තද්ධිතසිද්ධීති නෙරුත්තිකා. රජ්ජකිච්චවොසාසනකාලෙ පන තෙ රඤ්ඤා පියා, සහපවත්තනකා ච භවන්තීති දස්සෙති **"පියසහායකා"**ති ඉමිනා. රඤ්ඤො පරිසති භවා **"පාරිසජ්ජා.** කෙ පන තෙති වුත්තං **"සෙසා ආණත්තිකාරකා"**ති , යථාවුත්තානුයුත්තඛත්තියාදීහි අවසෙසා රඤ්ඤො ආණාකරාති අත්ථො. සතිපි දෙය්‍යධම්මෙ ආනුභාවසම්පත්තියා, පරිවාරසම්පත්තියා ච අභාවෙ තාදිසං දාතුං න සක්කා. වුද්ධකාලෙ ච තාදිසානම්පි රාජූනං තදුභයං හායතෙව, දෙය්‍යධම්මෙ පන අසති පගෙවාති දස්සෙතුං **"දෙය්‍යධම්මස්මිඤ්හි"**තිආදිමාහ. දෙය්‍යධම්මස්මිං අසති ච මහල්ලකකාලෙ ච දාතුං න සක්කාති යොජනා. **එතෙනාති** යථාවුත්තකාරණද්වයෙන. **අනුමතියාති** අනුජානනෙන. **පක්ඛාති** සපක්ඛා යඤ්ඤස්ස අඞ්ගභූතා. යඤ්ඤං පරිකරොන්තීති **පරික්ඛාරා,** සම්භාරා, තෙ ච තස්ස යඤ්ඤස්ස අඞ්ගභූතත්තා පරිවාරා විය හොන්තීති ආහ **"පරිවාරා භවන්තී"**ති. **"රථො"**තිආදිනා ඉධානධිප්පෙතමත්ථං නිසෙධෙති.

"රථො සෙතපරික්ඛාරො, ඣානක්ඛො චක්කවීරියො;

උපෙක්ඛා ධුරසමාධි, අනිච්ඡා පරිවාරණ''න්ති. (සං. නි. 5.4);

හි **සංයුත්තමහාවග්ගපාළි.** තත්ථ **රථොති** බ්‍රහ්මයානසඞ්ඛාතො අට්ඨඞ්ගිකමග්ගරථො. **සෙතපරික්ඛාරොති** චතුපාරිසුද්ධිසීලාලඞ්කාරො. **''සීලපරික්ඛාරො''**තිපි පාඨො. **ඣානක්ඛොති** විපස්සනාසම්පයුත්තානං පඤ්චන්නං ඣානඞ්ගානං වසෙන ඣානමයඅක්ඛො. **චක්කවීරියොති** වීරියචක්කො. **උපෙක්ඛා ධුරසමාධීති** උපෙක්ඛා ද්වින්නං ධුරානං සමතා. **අනිච්ඡා පරිවාරණන්ති** අලොභො සීහධම්මාදීනි විය පරිවාරණං.

අට්ඨපරික්ඛාරවණ්ණනා

340. **උභතො සුජාතාදීහි** වුච්චමානෙහි. **යසසාති** පඤ්චවිධෙන ආනුභාවෙන. තෙනාහ **''ආණාඨපනසමත්ථතායා''**ති. **''සද්ධො''**ති එතස්ස ''දාතාදානස්ස ඵලං පච්චනුභොති පත්තියායතී''ති අත්ථං දස්සෙතුං **''දානස්සා''**තිආදි වුත්තං. දානෙ සූරොති **දානසූරො,** දෙය්‍යධම්මෙ ඊසකම්පි සඞ්ගං අකත්වා මුත්තචාගො, තබ්භාවො පන කම්මස්සකතාඤාණස්ස තික්ඛවිසදභාවෙන වෙදිතබ්බො. තස්ස හි තික්ඛවිසදභාවං විභාවෙතුං ''සද්දො''ති වත්වා ''දානසූරො''ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **''න සද්ධාමත්තකෙනා''**තිආදි. යස්ස හි කම්මස්සකතා පච්චක්ඛමිව උපට්ඨාති, සො එවං වුත්තො. **යං දානං දෙතීති** යං දෙය්‍යධම්මං පරස්ස දෙති. **තස්ස පති හුත්වාති** තබ්බිසයං ලොභං සුට්ඨුමභිභවන්තො තස්ස අධිපති හුත්වා දෙති. කාරණොපචාරවචනඤ්හෙතං. පරතොපි එසෙව නයො. තබ්බිසයෙන ලොභෙන අනාකඩ්ඪනීයත්තා **න දාසො, න සහායො.**

තදෙවත්ථං බ්‍යතිරෙකතො, අන්වයතො ච විවරිත්වා දස්සෙන්තො **''යො හී''**තිආදිමාහ. ඉධානධිප්පෙතස්ස හි දාසාදිද්වයස්ස බ්‍යතිරෙකතො දස්සනං. ඛාදනීයභොජනීයාදීසු මධුරස්සෙව පණීතත්තා **''මධුරං භුඤ්ජතී''**ති වුත්තං, නිදස්සනමත්තං වා එතං, පණීතං පරිභුඤ්ජතීති වුත්තං හොති. **දාසො හුත්වා දෙති** තණ්හාය දාසබ්‍යතං උපගතත්තා. **සහායො හුත්වා දෙති** තස්ස පියභාවානිස්සජ්ජනතො. **සාමී හුත්වා දෙති** තත්ථ තණ්හාදාසබ්‍යතො අත්තානං මොචෙත්වා අභිභුය්‍ය පවත්තනතො. යං පනෙතං ආචරියෙන වුත්තං ''සාමිපරිභොගසදිසා''ති, (දී. නි. ටී. 1.340) තං තණ්හාදාසබ්‍යමතික්කන්තතාසාමඤ්ඤං සන්ධාය වුත්තං. න හි ඛීණාසවස්ස පරිභොගො සාමිපරිභොගො විය ඛීණාසවස්සෙව දානං දානසාමීති අත්ථො උපපන්නො හොති, පච්ඡා වා පමාදලිඛිතමෙතං. **තාදිසොති** දානසාමිසභාවො.

සමිතපාපසමණබාහිතපාපබ්‍රාහ්මණා උක්කට්ඨනිද්දෙසෙනෙත්ථ වුත්තා, පබ්බජ්ජාමත්තසමණජාතිමත්තබ්‍රාහ්මණා වා කපණාදිග්ගහණෙන ගහිතාති වෙදිතබ්බං. **දුග්ගතාති** දුක්කරං ජීවිකමුපගතා කසිරවුත්තිකා. තෙනාහ **''දලිද්දමනුස්සා''**ති. **පථාවිනොති** මග්ගගාමිනො. **වණිබ්බකාති** දායකානං ගුණකිත්තනවසෙන, කම්මඵලකිත්තනමුඛෙන ච යාචනකා සෙය්‍යථාපි නග්ගචරියාදයොති අත්ථං දස්සෙතුං **''යෙ ඉට්ඨං දින්න''**න්තිආදි වුත්තං. තදුභයෙනෙව හි දානස්ස වණ්ණථොමනා සම්භවති. යෙ විචරන්ති, තෙ වණිබ්බකා නාමාති යොජෙතබ්බං. **පසතමත්තන්ති** වීහිතණ්ඩුලාදිවසෙන වුත්තං, **සරාවමත්තන්ති** යාගුභත්තාදිවසෙන. **ඔපානං** වුච්චති ඔගාහෙත්වා පාතබ්බතො නදීතළාකාදීනං සබ්බසාධාරණං තිත්ථං, ඔපානමිවභූතොති **ඔපානභූතො.** තෙනාහ **''උදපානභූතො''**තිආදි. **හුත්වාති** භාවතො. **සුතමෙව සුතජාතන්ති** ජාතසද්දස්ස අනත්ථන්තරවාචකත්තමාහ යථා ''කොසජාත''න්ති.

අතීතාදිඅත්ථචින්තනසමත්ථතා නාම තස්ස රඤ්ඤො අනුමානවසෙන, ඉතිකත්තබ්බතාවසෙන ච වෙදිතබ්බා, න බුද්ධානං විය තත්ථ පච්චක්ඛදස්සිතායාති දස්සෙතුං **''අතීතෙ''**තිආදි වුත්තං. පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානිසංසචින්තනඤ්චෙත්ථ පකරණාධිගතවසෙන වෙදිතබ්බං. **පුඤ්ඤස්සාති** යඤ්ඤපුඤ්ඤස්ස. **දායකචිත්තම්පීති** දායකානං, දායකං වා චිත්තම්පි, දාතුකම්‍යතාචිත්තම්පීති වුත්තං හොති. ඉමෙසු පන අට්ඨසු අඞ්ගෙසු අඞ්ඩතාදයො පඤ්ච යඤ්ඤස්ස තාව පරික්ඛාරා හොන්තු තෙහි විනා තස්ස අසිජ්ඣනතො , සුජාතතා, පන සුරූපතා ච කථං යඤ්ඤස්ස පරික්ඛාරො සියා තදුභයෙන විනාපි තස්ස සිජ්ඣනතොති චොදනාය සබ්බෙසම්පි අට්ඨන්නමඞ්ගානං පරික්ඛාරභාවං අන්වයතො, බ්‍යතිරෙකතො ච දස්සෙන්තො **''එතෙ හි කිරා''**තිආදිමාහ. එත්ථ ච කෙචි එවං වදන්ති ''යථා අඞ්ඩතාදයො පඤ්ච යඤ්ඤස්ස එකංසතොව අඞ්ගානි, න එවං සුජාතතා, සුරූපතා ච, තදුභයං පන අනෙකංසතොව අඞ්ගන්ති දීපෙතුං අරුචිසූචකස්ස **කිර**සද්දස්ස ගහණං කත''න්ති. තෙ හි ''අයං දුජ්ජාතොතිආදිවචනස්ස අනෙකංසිකතං මඤ්ඤමානා තථා වදන්ති, තයිදං අසාරං. සබ්බසාධාරණවසෙන හෙතං බ්‍යතිරෙකතො යඤ්ඤස්ස අඞ්ගභාවදස්සනං තත්ථ සියා කෙසඤ්චි තථා පරිවිතක්කො''ති තස්සාපි අවකාසාභාවදස්සනත්ථමෙව එවං වුත්තත්තා, තදුභයසාධාරණවසෙනෙව අනෙකංසතො අඞ්ගභාවස්ස අදස්සනතො ච. කිරසද්දො පනෙත්ථ තදා බ්‍රාහ්මණස්ස චින්තිතාකාරසූචනත්ථො දට්ඨබ්බො. එවමනෙන චින්තෙත්වා ''ඉමානිපි අට්ඨඞ්ගානි තස්සෙව යඤ්ඤස්ස පරික්ඛාරා භවන්තීති වුත්තානී''ති කිරසද්දෙන තස්ස චින්තිතාකාරො සූචිතො හොති. **එවමාදීනීති** එත්ථ **ආදි**සද්දෙන ''අයං විරූපො කිත්තකං…පෙ…. උපච්ඡින්දිස්සති, අයං දලිද්දො, අප්පෙසක්ඛො, අස්සද්ධො, අප්පස්සුතො, න අත්ථඤ්ඤූ, න මෙධාවී කිත්තකං…පෙ…. උපච්ඡින්දිස්සතී''ති එතෙසං සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො.

චතුපරික්ඛාරාදිවණ්ණනා

341. ''සුජං පග්ගණ්හන්තාන''න්ති එත්ථ **සොණදණ්ඩසුත්තවණ්ණනායං** (දී. නි. අට්ඨ. 1.311-313) වුත්තෙසු ද්වීසු විකප්පෙසු දුතියවිකප්පං නිසෙධෙන්තො **''මහායාග''**න්තිආදිමාහ, තෙන ච පුරොහිතස්ස සයමෙව කටච්ඡුග්ගහණජොතනෙන එවං සහත්ථා සක්කච්චං දානෙ යුත්තපයුත්තතා ඉච්ඡිතබ්බාති දස්සෙති. **එවං දුජ්ජාතස්සාති** එත්ථාපි ''සුජාතතාය අනෙකංසතො අඞ්ගභාවදස්සනමෙවිද''න්ති අග්ගහෙත්වා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සබ්බසාධාරණවසෙනෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො. **ආදිසද්දෙන** හි ''එවං අනජ්ඣායකස්ස…පෙ…. දුස්සීලස්ස…පෙ…. දුප්පඤ්ඤස්ස සංවිධානෙන පවත්තදානං කිත්තකං කාලං පවත්තිස්සතී''ති එතෙසං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **තස්මාති** තදුභයකාරණතො.

තිස්සොවිධාවණ්ණනා

342. **තිණ්ණං ඨානානන්ති** දානස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානසඞ්ඛාතානං තිස්සන්නං භූමීනං, අවත්ථානානන්ති අත්ථො. **චලන්තීති** කම්පන්ති පුරිමාකාරෙන න තිට්ඨන්ති. **කරණත්ථෙති** තතියාවිභත්තිඅත්ථෙ. කරණීයසද්දාපෙක්ඛාය හි කත්තරි එව එතං සාමිවචනං, න කරණෙ. යෙහුයොන හි කරණජොතකවචනස්ස අත්ථභාවතො අනුත්තකත්තාව කරණත්ථොති ඉධාධිප්පෙතො. පච්ඡානුතාපස්ස අකරණූපායං දස්සෙතුං **''පුබ්බ…පෙ. … පතිට්ඨපෙතබ්බා''**ති වුත්තං. තත්ථ **අචලාති** දළ්හා කෙනචි අසංහීරා. **පතිට්ඨපෙතබ්බාති** සුප්පතිට්ඨිතා කාතබ්බා. තථා පතිට්ඨාපනූපායම්පි දස්සෙන්තො **''එවඤ්හී''**තිආදිමාහ. තථා පතිට්ඨාපනෙන හි යථා තං දානං සම්පති යථාධිප්පායං නිප්පජ්ජති, එවං ආයතිම්පි විපුලඵලතාය මහප්ඵලං හොති විප්පටිසාරෙන අනුපක්කිලිට්ඨභාවතො. **ද්වීසු ඨානෙසූති** යජමානයිට්ඨට්ඨානෙසු. විප්පටිසාරො…පෙ…. න කත්තබ්බොති අත්ථං සන්ධාය **''එසෙව නයො''**ති වුත්තං. **මුඤ්චචෙතනාති** පරිච්චාගචෙතනා, තස්සා නිච්චලභාවො නාම මුත්තචාගතා පුබ්බාභිසඞ්ඛාරවසෙන උළාරභාවො. **පච්ඡාසමනුස්සරණචෙතනාති** පරචෙතනා, තස්සා පන නිච්චලභාවො ''අහො මයා දානං දින්නං සාධු සුට්ඨූ''ති දානස්ස සක්කච්චං පච්චවෙක්ඛණවසෙන වෙදිතබ්බො. තදුභයචෙතනානං නිච්චලකරණූපායං බ්‍යතිරෙකතො දස්සෙතුං **''තථා…පෙ…. හොති''**ති වුත්තං. තත්ථ **තථා අකරොන්තස්සාති** මුඤ්චචෙතනං, පච්ඡාසමනුස්සරණචෙතනඤ්ච නිච්චලමකරොන්තස්ස, විප්පටිසාරං, උප්පාදෙන්තස්සාති වුත්තං හොති. **''නාපි උළාරෙසු භොගෙසු චිත්තං නමතී''**ති ඉදං පන පච්ඡාසමනුස්සරණචෙතනාය එව බ්‍යතිරෙකතො නිච්චලකරණූපායදස්සනං. එවඤ්හි යථානිද්දිට්ඨනිදස්සනං උපපන්නං හොති. තත්ථ **උළාරෙසු භොගෙසූති** ඛෙත්තවිසෙසෙ පරිච්චාගස්ස කතත්තා ලද්ධෙසුපි උළාරෙසු භොගෙසු. **නාපි චිත්තං නමති** පච්ඡා විප්පටිසාරෙන උපක්කිලිට්ඨභාවතො. යථා කථන්ති ආහ **''මහාරොරුව''**න්තිආදි. තස්ස හි සෙට්ඨිස්ස ගහපතිනො වත්ථු කොසලසංයුත්තෙ, (සං. නි. 1.131) මය්හකජාතකෙ (ජා. අට්ඨ. 3.6.මය්හකජාතකවණ්ණනා) ච ආගතං. තථා හි වුත්තං –

> ''භූතපුබ්බං සො මහාරාජ සෙට්ඨි ගහපති තගරසිඛිං නාම පච්චෙකසම්බුද්ධං පිණ්ඩපාතෙන පටිපාදෙසි, 'දෙථ සමණස්ස පිණ්ඩපාත'න්ති වත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි, දත්වා ච පන පච්ඡා විප්පටිසාරී අහොසි ''වරමෙතං පිණ්ඩපාතං දාසා වා කම්මකරා වා භුඤ්ජෙය්‍යු'''න්තිආදි.

සො කිර අඤ්ඤෙසුපි දිවසෙසු තං පච්චෙකබුද්ධං පස්සති, දාතුං පනස්ස චිත්තං න උප්පජ්ජති, තස්මිං පන දිවසෙ අයං පදුමවතියා දෙවියා තතියපුත්තො තගරසිඛී පච්චෙකබුද්ධො ගන්ධමාදනපබ්බතෙ ඵලසමාපත්තිසුඛෙන වීතිනාමෙත්වා පුබ්බණ්හසමයෙ වුට්ඨාය අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා මනොසිලාතලෙ නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා පත්තචීවරමාදාය අභිඤ්ඤාපාදකං ඣානං සමාපජ්ජිත්වා ඉද්ධියා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා නගරද්වාරෙ ඔරුය්හ චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය නගරවාසීනං ඝරද්වාරෙසු සහස්සභණ්ඩිකං ඨපෙන්තො විය පාසාදිකෙහි අභික්කමනාදීහි අනුපුබ්බෙන සෙට්ඨිනො ඝරද්වාරං සම්පත්තො, තං දිවසඤ්ච සෙට්ඨි පාතොව උට්ඨාය පණීතං භොජනං භුඤ්ජිත්වා ඝරද්වාරකොට්ඨකෙ ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා දන්තන්තරානි සොධෙන්තො නිසින්නො හොති. සො පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා තං දිවසං පාතොව භුත්වා නිසින්නත්තා දානචිත්තං උප්පාදෙත්වා භරියං පක්කොසාපෙත්වා ''ඉමස්ස සමණස්ස පිණ්ඩපාතං දෙහී''ති වත්වා රාජුපට්ඨානත්ථං පක්කාමි. සෙට්ඨිභරියා සම්පජඤ්ඤජාතිකා චින්තෙසි ''මයා එත්තකෙන කාලෙන ඉමස්ස 'දෙථා'ති වචනං න සුතපුබ්බං, දාපෙන්තොපි ච අජ්ජ න යස්ස වා තස්ස වා දාපෙති, වීතරාගදොසමොහස්ස වන්තකිලෙසස්ස ඔහිතභාරස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස දාපෙති, යං වා තං වා අදත්වා පණීතං පිණ්ඩපාතං දස්සාමී''ති ඝරා නික්ඛම්ම පච්චෙකබුද්ධං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පත්තං ආදාය අන්තොනිවෙසනෙ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා සුපරිසුද්ධෙහි සාලිතණ්ඩුලෙහි භත්තං සම්පාදෙත්වා තදනුරූපං ඛාදනීයං, බ්‍යඤ්ජනං, සූපෙය්‍යඤ්ච අභිසඞ්ඛරිත්වා පත්තං පූරෙත්වා බහි ගන්ධෙහි අලඞ්කරිත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථෙසු පතිට්ඨපෙත්වා වන්දි. පච්චෙකබුද්ධො ''අඤ්ඤෙසම්පි පච්චෙකබුද්ධානං සඞ්ගහං කරිස්සාමී''ති අපරිභුඤ්ජිත්වාව අනුමොදනං වත්වා පක්කාමි. සොපි ඛො සෙට්ඨි රාජුපට්ඨානං කත්වා ආගච්ඡන්තො පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා ආහ ''මයං තුම්හාකං පිණ්ඩපාතං දෙථා''ති වත්වා පක්කන්තා, අපි වො ලද්ධො පිණ්ඩපාතො''ති? ආම, සෙට්ඨි ලද්ධොති. ''පස්සාමා''ති ගීවං උක්ඛිපිත්වා ඔලොකෙසි , අථස්ස පිණ්ඩපාතගන්ධො උට්ඨහිත්වා නාසපුටං පහරි. සො චිත්තං සංයමෙතුං අසක්කොන්තො පච්ඡා විප්පටිසාරී අහොසි, තස්ස පන විප්පටිසාරස්ස උප්පන්නාකාරො ''වරමෙත''න්තිආදිනා පාළියං වුත්තොයෙව. පිණ්ඩපාතදානෙන පනෙස සත්තක්ඛත්තුං සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපන්නො, සත්තක්ඛත්තුමෙව ච සාවත්ථියං සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්තො,

අයඤ්චස්ස සත්තමො භවො, පච්ඡා විප්පටිසාරෙන පන නාපි උළාරෙසු භොගෙසු චිත්තං නමති. වුත්තඤ්හෙතං **සංයුත්තවරලඤ්ඡකෙ** –

> ''යං ඛො සො මහාරාජ සෙට්ඨි ගහපති දත්වා පච්ඡා විප්පටිසාරී අහොසි 'වරමෙතං පිණ්ඩපාතං දාසා වා කම්මකරා වා භුඤ්ජෙය්‍යු'න්ති, තස්ස කම්මස්ස විපාකෙන නාස්සුළාරාය භත්තභොගාය චිත්තං නමති, නාස්සුළාරාය වත්ථභොගාය, යානභොගාය, නාස්සුළාරානං පඤ්චන්නං කාමගුණානං භොගාය චිත්තං නමතී''ති (සං. නි. 1.131).

මය්හකජාතකෙපි වුත්තං –

> ''ඉති මහාරාජ ආගන්තුකසෙට්ඨි තගරසිඛිපච්චෙකබුද්ධස්ස දින්නපච්චයෙන බහුං ධනං ලභි , දත්වා අපරචෙතනං පණීතං කාතුං අසමත්ථතාය පණීතෙ භොගෙ භුඤ්ජිතුං නාසක්ඛී''ති (ජා. අට්ඨ. 3.6.මය්හකජාතකවණ්ණනා).

භාතු පනෙස එකං පුත්තං (ධ. ප. අට්ඨ. 2.354) සාපතෙය්‍යස්ස කාරණා ජීවිතං වොරොපෙසි, තෙන කම්මෙන බහූනි වස්සානි නිරයෙ පච්චිත්වා, සත්තක්ඛත්තුඤ්ච අපුත්තකො ජාතො, ඉදානිපි තෙනෙව කම්මෙන මහාරොරුවං උපපන්නො. තෙන වුත්තං **''මහාරොරුවං උපපන්නස්ස සෙට්ඨිගහපතිනො විය''**ති, පුරිමපච්ඡිමචෙතනාවසෙන චෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. එකා හි චෙතනා ද්වෙ පටිසන්ධියො න දෙතීති.

දසආකාරවණ්ණනා

343. ආකරොති අත්තනො අනුරූපතාය සමරියාදපරිච්ඡෙදං ඵලං නිබ්බත්තෙතීති **ආකාරො,** කාරණන්ති ආහ **''දසහි කාරණෙහී''**ති. මරියාදත්ථො හෙත්ථ **ආ**-සද්දො. න දුස්සීලෙස්වෙව, අථ ඛො **සීලවන්තෙසුපි විප්පටිසාරං උප්පාදෙස්සති.** තදුභයෙපි න උප්පාදෙතබ්බොති හි දස්සෙතුං අපි-සද්දෙන, පි-සද්දෙන වා සම්පිණ්ඩනං කරොති. **පටිග්ගාහකතොව උප්පජ්ජතීති** බලවතරං විප්පටිසාරං සන්ධාය වුත්තං, දුබ්බලො පන දෙය්‍යධම්මතො, පරිවාරජනතොපි උප්පජ්ජතෙව. **උප්පජ්ජිතුං යුත්තන්ති** උප්පජ්ජනාරහං. විප්පටිසාරම්පි විනොදෙසීති සම්බන්ධො. **තෙසංයෙවාති** පාණාතිපාතීනමෙව. යජනං නාමෙත්ථ දානමෙවාධිප්පෙතං, න අග්ගිජුහනන්ති ආහ **''දෙතු භව''**න්ති. **විස්සජ්ජතූති** මුත්තචාගවසෙන චජතු. **අබ්භන්තරන්ති** අජ්ඣත්තං සකසන්තානෙ.

සොළසාකාරවණ්ණනා

344. අනුමතිපක්ඛාදයො එව හෙට්ඨා යඤ්ඤස්ස වත්ථුං කත්වා ''සොළසපරික්ඛාරා''ති වුත්තා, ඉධ පන සන්දස්සනාදිවසෙන අනුමොදනාය ආරද්ධත්තා වුත්තං **''සොළසහි ආකාරෙහී''**ති. **දස්සෙත්වාති** අත්තනො දෙසනානුභාවෙන පච්චක්ඛම්ව ඵලං දස්සෙත්වා, අනෙකවාරං පන දස්සනතො ''දස්සෙත්වා දස්සෙත්වා''ති බ්‍යාපනවචනං, තදෙව ආභුසො මෙඩනට්ඨෙන **ආමෙඩිතවචනන්ති** ආචරියෙන (දී. නි. ටී. 1.344) වුත්තං. **''සමාදපෙත්වා සමාදපෙත්වා''**තිආදීසුපි එසෙව නයො. **තමත්ථන්ති** දානඵලවසෙන කම්මඵලසම්බන්ධමත්ථං. **සමාදපෙත්වාති** සුතමත්තං අකත්වා යථා රාජා තමත්ථං සම්මදෙව ආදියති චිත්තෙ කරොන්තො සුග්ගහිතං කත්වා ගණ්හාති, තථා සක්කච්චං ආදාපෙත්වා.

''විප්පටිසාරවිනොදනෙනා''ති ඉදං නිදස්සනමත්තං. ලොභදොසමොහඉස්සාමච්ඡරියමානාදයොපි හි දානචිත්තස්ස උපක්කිලෙසා, තෙසං විනොදනෙනපි තං වොදාපිතං සමුත්තෙජිතං නාම හොති තික්ඛවිසදභාවාපත්තිතො, ආසන්නතරභාවතො පන විප්පටිසාරවිනොදනමෙව ගහිතං. පවත්තිතෙ හි දානෙ තස්ස සම්භවොති. යාථාවතො විජ්ජමානෙහි ගුණෙහි හට්ඨපහට්ඨභාවාපාදනං සම්පහංසනන්ති ආහ **''සුන්දර''**න්තිආදි. **ධම්මතොති** සච්චතො. තදත්ථමෙව දස්සෙතුං **''ධම්මෙන සමෙන කාරණෙනා''**ති වුත්තං. සච්චඤ්හි ධම්මතො අනපෙතත්තා **ධම්මං,** උපසමචරියභාවතො **සමං,** යුත්තභාවෙන **කාරණන්ති** ච වුච්චති.

345. තස්මිං යඤ්ඤෙ රුක්ඛතිණච්ඡෙදොපි නාම නාහොසි, කුතො පාණවධොති පාණවධාභාවස්සෙව දළ්හීකරණත්ථං, සබ්බසො විපරීතග්ගාහෙහි අවිදූසිතතාදස්සනත්ථඤ්ච පාළියං ''නෙව ගාවො හඤ්ඤිංසූ''තිආදීනි වත්වාපි ''න රුක්ඛා ඡිජ්ජිංසූ''තිආදි වුත්තන්ති දස්සෙන්තො **''යෙ යූපනාමකෙ''**තිආදිමාහ. **බරිහිසත්ථායාති** පරිච්ඡෙදත්ථාය. **වනමාලාසඞ්ඛෙපෙනාති** වනපුප්ඵෙහි ගන්ථිතමාලානියාමෙන. එවං ආචරියෙන (දී. නි. ටී. 1.345) වුත්තං, වනපන්තිආකාරෙනාති අත්ථො. **භූමියං වා පත්ථරන්තීති** වෙදිභූමිං පරික්ඛිපන්තා තත්ථ තත්ථ පත්ථරන්ති. මන්තාදිනා හි පරිසඞ්ඛතා භූමි වින්දති අස්ස ලාභසක්කාරෙති කත්වා **''වෙදී''**ති වුච්චති. තෙපි රුක්ඛා තෙපි දබ්භාති සම්බන්ධො, කම්මකත්තා චෙතං ද්වයං, අභිහිතකම්මං වා. වත්තිච්ඡාය හි යථාසත්තිං කාරකා භවන්ති. වුත්තනයෙන පාණවධාභාවස්ස දළ්හීකරණත්ථං, විපරීතග්ගාහෙන අවිදූසිතභාවදස්සනත්ථඤ්චෙතන්ති දස්සෙති **කිං පනා''**තිආදිනා. **අන්තොගෙහදාසො** අන්තොජාතො. **ආදිසද්දෙන** ධනක්කීතකරමරානීතසාමංදාසබ්‍යූපගතානං සඞ්ගහො. **පුබ්බමෙවාති** භතිකරණතො පගෙව. **ධනං ගහෙත්වාති** දිවසෙ දිවසෙ යථාකම්මං ගහෙත්වා. **භත්තවෙතනන්ති** දෙවසිකං

හත්තඤ්චෙව මාසිකාදිපරිබ්බයඤ්ච. වුත්තොවායමත්ථො. **තජ්ජිතාති** සන්තජ්ජිතා. **පරිකම්මානීති** සබ්බභාගියානි කම්මානි, උච්චාවචානි කම්මානීති අත්ථො. **පියසමුදාචාරෙනෙවාති** ඉට්ඨවචනෙනෙව. **යථානාමවසෙනෙවාති** පාකටනාමානුරූපෙනෙව. **සප්පිතෙලනවනීතදධිමධුඵාණිතෙන චෙවාති** එත්ථ ච-සද්දො අවුත්තසමුච්චයත්ථො, තෙන පණීතපණීතානං නානප්පකාරානං ඛාදනීයභොජනීයාදීනඤ්චෙව වත්ථයානමාලාගන්ධවිලෙපනසෙය්‍යාවසථාදීනඤ්ච සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො, තෙනාහ **"පණීතෙහි සප්පිතෙලාදිසම්මිස්සෙහෙවා"**තිආදි. තස්ස තස්ස කාලස්ස අනුරූපෙහි යාගු…පෙ…. පානකාදීහීති සම්බන්ධො. **සප්පිආදීනන්ති** සප්පිආදීහි.

346. පටිසාමෙතබ්බතො, අත්තනො අත්තනො සන්තකභාවතො **ච සං** නාම ධනං වුච්චති, තස්ස පතීති **සපති** නිග්ගහිතලොපෙන, ධනවා, දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකහිතාවහත්තා තස්ස හිතන්ති **සාපතෙය්‍යං** , තදෙව ධනං. තෙනාහ **"පහූතං ධන"**න්ති. **අක්ඛයධම්මමෙවාති** අඛයසභාවමෙව. **ගාමභාගෙනාති** සංකිත්තනවසෙන ගාමෙ වා ගහෙතබ්බභාගෙන, එවං ආචරියෙන (දී. නි. ටී. 1.346) වුත්තං, පච්චෙකං සභාගගාමකොට්ඨාසෙනාතිපි අත්ථො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

347. **යඤ්ඤාවාටොති** ඛණිතාවාටස්ස අස්සමෙධාදියඤ්ඤයජනට්ඨානස්සෙතං අධිවචනං, තබ්බොහාරෙන පන ඉධ දානසාලාය එව, තාය ච පුරත්ථිමනගරද්වාරෙ කතාය පුරත්ථිමභාගෙ එවාති අත්ථං දස්සෙති **"පුරත්ථිමතො නගරද්වාරෙ"**තිආදිනා. තං පන ඨානං රඤ්ඤො දානසාලාය නාතිදූරෙ එවාති ආහ **"යථා"**තිආදි. යතො තත්ථ පාතරාසං භුඤ්ජිත්වා අකිලන්තරූපායෙව සායන්හෙ රඤ්ඤො දානසාලං සම්පාපුණන්ති. **"දක්ඛිණෙන යඤ්ඤාවාටස්සා"**තිආදීසුපි එසෙව නයො. **යාගුං පිවිත්වාති** හි යාගුසීසෙන පාතරාසභොජනමාහ.

348. මධුරන්ති සාදුරසං. **උපරි වත්තබ්බමත්ථන්ති** ''අපිච මෙ භො එවං හොතී''තිආදිනා වුච්චමානමත්ථං. **පරිහාරෙනාති** භගවන්තං ගරුං කත්වා අගාරවපරිහාරෙන, උජුකභාවාපනයනෙන වා, උජුකවුත්තිං පරිහරිත්වා වඞ්කවුත්තියාව යථාචින්තිතමත්ථං පුච්ඡන්තො එවමාහාති වුත්තං හොති. තෙනාහ **"උජුකමෙව පුච්ඡයමානො අගාරවො විය හොතී"**ති.

නිච්චදානඅනුකුලයඤ්ඤවණ්ණනා

349. උට්ඨායාති දානෙ උට්ඨානවීරියමාහ, **සමුට්ඨායාති** තස්ස සාතච්චකිරියං. කසිවාණිජ්ජාදි**කම්මානි අකරොන්තො** දලිද්දියාදිඅනත්ථාපත්තියා **නස්සිස්සතීති** අධිප්පායො. **අප්පසම්භාරතරො චෙව මහප්ඵලතරො චාති** සඞ්ඛෙපතො අට්ඨකථායං වුත්තො පාළියං පන ''අප්පත්ථතරො ච අප්පසමාරම්භතරො ච මහප්ඵලතරො ච මහානිසංසතරො වා''ති පාඨො. තත්ථ **අප්පසම්භාරතරොති** අතිවිය පරිත්තසම්භාරො, අසමාරබ්භියසම්භාරො. **අප්පත්ථතරොති** පන අතිවිය අප්පකිච්චො, **අත්ථො** චෙත්ථ කිච්චං, ත්ථ-කාරස්ස ට්ඨ-කාරං කත්වා **"අප්පට්ඨතරො"**තිපි පාඨො. සම්මා ආරභීයති යඤ්ඤො එතෙනාති **සමාරම්භො,** සම්භාරසම්භරණවසෙන පවත්තසත්තපීළා, අප්පො සමාරම්භො එතස්සාති තථා, අයං පනාතිසයෙනාති **අප්පසමාරම්භතරො.** විපාකසඞ්ඛාතං මහන්තං සදිසං ඵලමෙතස්සාති **මහප්ඵලො,** අයං පනාතිසයෙනාති **මහප්ඵලතරො.** උදයසඞ්ඛාතං මහන්තං නිස්සන්දාදිඵලමෙතස්සාති **මහානිසංසො,** අයං පනාතිසයෙනාති **මහානිසංසතරො. ධුවදානානීති** ධුවානි ථිරානි අච්ඡින්නානි කත්වා දාතබ්බදානානි. **නිච්චභත්තානීති** එත්ථ භත්තසීසෙන චතුපච්චයග්ගහණං. **අනුකුලයඤ්ඤානීති** අනුකුලං කුලානුක්කමං උපාදාය දාතබ්බදානානි . තෙනාහ **"අම්භාක"**න්තිආදි. යානි පවත්තෙතබ්බානි, තානි අනුකුලයඤ්ඤානි නාමාති යොජෙතබ්බං. **නිබද්ධදානානීති** නිබන්ධෙත්වා නියමෙත්වා පවෙණිවසෙන පවත්තිතදානානි.

හත්ථිදන්තෙන කතා **දන්තමයසලාකා,** යත්ථ දායකානං නාමං අඞ්කන්ති, ඉමිනා තං නිච්චභත්තං සලාකදානවසෙනාති දස්සෙති. **තං කුලන්ති** අනාථපිණ්ඩිකකුලං. **දාලිද්දියෙනාති** දලිද්දභාවෙන. **"එකසලාකතො උද්ධං දාතුං නාසක්ඛී"**ති ඉමිනා එකෙනපි සලාකදානෙන නිබද්ධදානං උපච්ඡින්දිතුමදත්වා අනුරක්ඛණමාහ. **රඤ්ඤොති** සෙතවාහනරඤ්ඤො.

ආදීනි වත්වාති එත්ථ ආදිසද්දෙන ''කස්මා සෙනො විය මංසපෙසිං පක්ඛන්දිත්වා ගණ්හාසී''ති එවමාදීනං සමසමදානෙ උස්සුක්කනවචනානං සඞ්ගහො. **ගලග්ගාහාති** ගලග්ගහණා. **"කම්මච්ඡෙදවසෙනා"**ති ඉමිනා අත්තනො අත්තනො කම්මොකාසාදානම්පි පීළායෙවාති දස්සෙති. **සමාරම්භසද්දො** චෙත්ථ පීළනත්ථොති ආහ **"පීළාසඞ්ඛාතො සමාරම්භො"**ති. පුබ්බචෙතනාමුඤ්චචෙතනාඅපරචෙතනාසම්පත්තියා දායකවසෙන තීණි අඞ්ගානි, වීතරාගතාවීතදොසතාවීතමොහතාපටිපත්තියා දක්ඛිණෙය්‍යවසෙන ච තීණීති එවං **ඡළඞ්ගසමන්නාගතා** හොති **දක්ඛිණා,** ඡළඞ්ගුත්තරෙ **නන්දමාතාසුත්තඤ්ච** (අ. නි. 6.37) තස්සත්ථස්ස සාධකං. අපරාපරං උප්පජ්ජනකචෙතනාවසෙන මහානදී විය, මහොඝො විය ච ඉතො චිතො ච අභිසන්දිත්වා පක්ඛන්දිත්වා පවත්තිතො පුඤ්ඤමෙව **පුඤ්ඤාභිසන්දො. තථාවිධන්ති** පමාණස්ස කාතුං අසුකරත්තමාහ. කාරණමහත්තෙන ඵලමහත්තම්පි වෙදිතබ්බං උපරි නජ්ජා වුට්ඨියා මහොඝො වියාති වුත්තං **"තස්මා"**තිආදි.

350. නවනවොති සබ්බදා අභිනවො, දිවසෙ දිවසෙ දායකස්ස බ්‍යාපාරාපජ්ජනතො කිච්චපරියොසානං නත්ථීති වුත්තං **"එකෙනා"**තිආදි. යථාරද්ධස්ස ආවාසස්ස කතිපයෙනාපි කාලෙන පරිසමාපෙතබ්බතො කිච්චපරියොසානං අත්ථීති ආහ **"පණ්ණසාල"**න්තිආදි. මහාවිහාරෙපි කිච්චපරියොසානස්ස අත්ථිතාඋපායං දස්සෙතුං **"එකවාරං ධනපරිච්චාගං කත්වා"**ති වුත්තං. **සුත්තන්තපරියායෙනාති සබ්බාසවසුත්තන්තාදිපාළිනයෙන. නවානිසංසාති** සීතපටිඝාතාදයො පටිසල්ලානාරාමපරියොසානා යථාපච්චවෙක්ඛණං ගණිතා නව උදයා, අප්පමත්තතාය චෙතෙ වුත්තා.

යස්මා පන ආවාසං දෙන්තෙන නාම සබ්බම්පි පච්චයජාතං දින්නමෙව හොති. යථාහ **සංයුත්තාගමවරලඤ්ජකෙ** ''සො ච සබ්බදදො හොති යො දදාති උපස්සය''න්ති (සං. නි. 1.42), සදා පුඤ්ඤපවඩ්ඪනූපායඤ්ච එතං. වුත්තඤ්හි තත්ථෙව ''යෙ දදන්ති උපස්සයං, තෙසං දිවා ච රත්තො ච, සදා පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතී''ති (සං. නි. 1.47) තථා හි ද්වෙ තයො ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කිඤ්චි අලද්ධා ආගතස්සාපි ඡායූදකසම්පන්නං ආරාමං පවිසිත්වා නහායිත්වා පතිස්සයෙ මුහුත්තං නිපජ්ජිත්වා උට්ඨාය නිසින්නස්ස කායෙ බලං ආහරිත්වා පක්ඛිත්තං විය හොති. බහි විචරන්තස්ස ච කායෙ වණ්ණධාතු වාතාතපෙහි කිලමති, පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය මුහුත්තං නිපන්නස්ස විසභාගසන්තති වූපසම්මති, සභාගසන්තති පතිට්ඨාති, වණ්ණධාතු ආහරිත්වා පක්ඛිත්තා විය හොති. බහි විචරන්තස්ස ච පාදෙ කණ්ටකො විජ්ඣති, ඛාණු පහරති, සරීසපාදිපරිස්සයා චෙව චොරභයඤ්ච උප්පජ්ජති, පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිපන්නස්ස සබ්බෙ තෙ පරිස්සයා න හොන්ති, සජ්ඣායන්තස්ස ධම්මපීතිසුඛං, කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්තස්ස උපසමසුඛඤ්ච උප්පජ්ජති බහිද්ධා වික්ඛෙපාභාවතො. බහි විචරන්තස්ස ච කායෙ සෙදා මුච්චන්ති අක්ඛීනි එන්දන්ති, සෙනාසනං පවිසනක්ඛණෙ මඤ්චපීඨාදීනි න පඤ්ඤායන්ති, මුහුත්තං නිපන්නස්ස පන අක්ඛිපසාදො ආහරිත්වා පක්ඛිත්තො විය හොති, ද්වාරවාතපානමඤ්චපීඨාදීනි පඤ්ඤායන්ති. එතස්මිඤ්ච ආවාසෙ වසන්තං දිස්වා මනුස්සා චතූහි පච්චයෙහි සක්කච්චං උපට්ඨහන්ති. තෙන වුත්තං ''ආවාසං දෙන්තෙන…පෙ…. හොතී''ති ''සදා පුඤ්ඤපවඩ්ඪනූපායඤ්ච එත''න්ති ච, තස්මා එතෙ යථාවුත්තා සබ්බෙපි ආනිසංසා වෙදිතබ්බා.

ඛන්ධකපරියායෙනාති සෙනාසනක්ඛන්ධකෙ (චූළව. 294) ආගතවිනයපාළිනයෙන. තත්ථ හි ආගතා –

''සීතං උණ්හං පටිහන්ති, තතො වාළමිගානි ච;
සරීසපෙ ච මකසෙ, සිසිරෙ චාපි වුට්ඨියො.

තතො වාතාතපො ඝොරො, සඤ්ජාතො පටිහඤ්ඤති;
ලෙණත්ථඤ්ච සුඛත්ථඤ්ච, ඣායිතුඤ්ච විපස්සිතුං.

විහාරදානං සඞ්ඝස්ස, අග්ගං බුද්ධෙන වණ්ණිතං;
තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසො, සම්පස්සං අත්ථමත්තනො.

විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙ;
තෙසං අන්නඤ්ච පානඤ්ච, වත්ථසෙනාසනානි ච.

දදෙය්‍ය උජුභූතෙසු, විප්පසන්නෙන චෙතසා;
තෙ තස්ස ධම්මං දෙසෙන්ති, සබ්බදුක්ඛපනූදනං;
යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤාය, පරිනිබ්බාති අනාසවො''ති. –

රාජගහසෙට්ඨිආදීනං විහාරදානෙන අනුමොදනාගාථායො පෙය්‍යාලවසෙන දස්සිතා. තත්ථ **සීතං උණ්හන්ති** උතුවිසභාගවසෙන වුත්තං. **සිසිරෙ චාපි වුට්ඨියොති** එත්ථ **සිසිරොති** සම්ඵුසිතකවාතො වුච්චති. **වුට්ඨියොති** උජුකමෙසවුට්ඨියො එව. එතානි සබ්බානි ''පටිහන්තී''ති ඉමිනාව පදෙන යොජෙතබ්බානි.

පටිහඤ්ඤතීති විහාරෙන පටිහඤ්ඤති. **ලෙණත්ථන්ති** නිලීයනත්ථං. **සුඛත්ථන්ති** සීතාදිපරිස්සයාභාවෙන සුඛවිහාරත්ථං. **"ඣායිතුඤ්ච විපස්සිතු"**න්ති ඉදම්පි පදද්වයං ''සුඛත්ථඤ්චා''ති ඉමිනාව පදෙන යොජෙතබ්බං. ඉදඤ්හි වුත්තං හොති – සුඛත්ථඤ්ච විහාරදානං, කතමසුඛත්ථං? ඣායිතුං, විපස්සිතුඤ්ච යං සුඛං තදත්ථං. අථ වා පරපදෙනපි යොජෙතබ්බං – ඣායිතුඤ්ච විපස්සිතුඤ්ච විහාරදානං, ''ඉධ ඣායිස්සති විපස්සිස්සතී''ති දදතො **විහාරදානං සඞ්ඝස්ස අග්ගං බුද්ධෙන වණ්ණිතං.** වුත්තඤ්හෙතං ''සො ච සබ්බදදො හොති, යො දදාති උපස්සය''න්ති (සං. නි. 1.42).

යස්මා ච අග්ගං වණ්ණිතං, **තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසොති** ගාථා. **වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙති** එත්ථ විහාරෙ පරියත්තිබහුස්සුතෙ ච පටිවෙධබහුස්සුතෙ ච වාසෙය්‍ය. **තෙසං අන්නඤ්චාති** යං තෙසං අනුච්ඡවිකං අන්නඤ්ච පානඤ්ච වත්ථානි ච මඤ්චපීඨාදිසෙනාසනානි ච, තං සබ්බං තෙසු **උජුභූතෙසු** අකුටිලචිත්තෙසු. **දදෙය්‍යාති** නිදහෙය්‍ය. තඤ්ච ඛො **විප්පසන්නෙන චෙතසා,** න චිත්තප්පසාදං විරාධෙත්වා. එවං විප්පසන්නචිත්තස්ස හි **තෙ තස්ස ධම්මං දෙසෙන්ති…පෙ…. පරිනිබ්බාති** අනාසවොති අයමෙත්ථ අට්ඨකථානයො.

අයං පන **ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන** (දී. නි. ටී. 1.350) චෙව **ආචරියසාරිපුත්තත්ථෙරෙන** (සාරත්ථ. ටී. 3.295) ච සංවණ්ණිතො ටීකානයො – **සීතන්ති** අජ්ඣත්තං ධාතුක්ඛොභවසෙන වා බහිද්ධා උතුවිපරිණාමවසෙන වා උප්පජ්ජනකසීතං. **උණ්හන්ති** අග්ගිසන්තාපං, තස්ස වනඩාහාදීසු සම්භවො දට්ඨබ්බො. **පටිහන්තීති** පටිබාධති යථා තදුභයවසෙන කායචිත්තානං බාධනං න හොති, එවං කරොති. සීතුණ්හබ්භාහතෙ හි සරීරෙ වික්ඛිත්තචිත්තො භික්ඛු යොනිසො පදහිතුං න සක්කොති, **වාළමිගානීති** සීහබ්‍යග්ඝාදිචණ්ඩමිගෙ . ගුත්තසෙනාසනඤ්හි ආරඤ්ඤකම්පි පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිසින්නස්ස තෙ පරිස්සයා න හොන්ති. **සරීසපෙති** යෙ කෙචි සරන්තෙ ගච්ඡන්තෙ දීඝජාතිකෙ සප්පාදිකෙ. **මකසෙති** නිදස්සනමත්තමෙතං, ඩංසාදීනම්පි එතෙනෙව සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සිසිරෙති** සිසිරකාලවසෙන, සත්තාහවද්දලිකාදිවසෙන ච උප්පන්නෙ සිසිරසම්ඵස්සෙ. **වුට්ඨියොති** යදා තදා උප්පන්නා වස්සවුට්ඨියො පටිහන්තීති යොජනා.

වාතාතපො ඝොරොති රුක්ඛගච්ඡාදීනං උම්මූලභඤ්ජනාදිවසෙන පවත්තියා ඝොරො සරජඅරජාදිභෙදො වාතො චෙව ගිම්හපරිළාහසමයෙසු උප්පත්තියා ඝොරො සූරියාතපො ච **පටිහඤ්ඤති** පටිබාහීයති. **ලෙණත්ථන්ති** නානාරම්මණතො චිත්තං නිවත්තෙත්වා පටිසල්ලානාරාමත්ථං. **සුඛත්ථන්ති** වුත්තපරිස්සයාභාවෙන ඵාසුවිහාරත්ථං. **ඣායිතුන්ති** අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු යත්ථ කත්ථචි චිත්තං උපනිබන්ධිත්වා උපනිජ්ඣායිතුං. **විපස්සිතුන්ති** අනිච්චාදිතො සඞ්ඛාරෙ සම්මසිතුං.

විහාරෙති පතිස්සයෙ. **කාරයෙති** කාරාපෙය්‍ය. **රම්මෙති** මනොරමෙ නිවාසසුඛෙ. **වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙති** කාරෙත්වා පන එත්ථ විහාරෙ බහුස්සුතෙ සීලවන්තෙ කල්‍යාණධම්මෙ නිවාසෙය්‍ය, තෙ නිවාසෙන්තො පන තෙසං බහුස්සුතානං යථා පච්චයෙහි කිලමථො න හොති, එවං **අන්නඤ්ච පානඤ්ච වත්ථසෙනාසනානි ච දදෙය්‍ය උජුභූතෙසු** අජ්ඣාසයසම්පන්නෙසු කම්මකම්මඵලානං, රතනත්තයගුණානඤ්ච සද්දහනෙන **විප්පසන්නෙන චෙතසා.**

ඉදානි ගහට්ඨපබ්බජිතානං අඤ්ඤමඤ්ඤූපකාරිතං දස්සෙතුං **“තෙ තස්සා”**ති ගාථමාහ. තත්ථ **තෙති** බහුස්සුතා. **තස්සාති** උපාසකස්ස. **ධම්මං දෙසෙන්තීති** සකලවට්ටදුක්ඛපනූදනං සද්ධම්මං දෙසෙන්ති. **යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤායාති** සො උපාසකො යං සද්ධම්මං ඉමස්මිං සාසනෙ සම්මාපටිපජ්ජනෙන ජානිත්වා අග්ගමග්ගාධිගමනෙන **අනාසවො** හුත්වා **පරිනිබ්බාති** එකාදසග්ගිවූපසමෙන සීති භවතීති.

සීතපටිඝාතාදිකා විපස්සනාවසානා තෙරස, අන්නාදිලාභො, ධම්මස්සවනං, ධම්මාවබොධො, පරිනිබ්බානන්ති එවමෙත්ථ **සත්තරස ආනිසංසා වුත්තා.**

පටිග්ගහණකානං විහාරවසෙන උප්පන්නඵලානුරූපම්පි දායකානං විහාරදානඵලං වෙදිතබ්බං. යෙභුය්‍යෙන හි කම්මසරික්ඛකඵලං ලභන්තීති ආහ **“තස්මා”**තිආදි. **“සඞ්ඝස්ස පන පරිච්චත්තත්තා”**ති ඉමිනා සඞ්ඝිකවිහාරමෙව පධානවසෙන වදති, සඞ්ඝිකවිහාරො නාමෙස චාතුද්දිසං සඞ්ඝං උද්දිස්ස කතවිහාරො, යං සන්ධාය **පදභාජනියං** වුත්තං ‘‘සඞ්ඝිකො නාම විහාරො සඞ්ඝස්ස දින්නො හොති පරිච්චත්තො’’ති. යත්ථ හි චෙතියං පතිට්ඨිතං හොති, ධම්මස්සවනං කරීයති, චතූහි දිසාහි භික්ඛූ ආගන්ත්වා අප්පටිපුච්ඡිත්වායෙව පාදෙ ධොවිත්වා කුඤ්චිකාය ද්වාරං විවරිත්වා සෙනාසනං පටිජග්ගිත්වා යථාඵාසුකං ගච්ඡන්ති, සො අන්තමසො චතුරතනිකාපි පණ්ණසාලා හොතු, චාතුද්දිසං සඞ්ඝං උද්දිස්ස කතවිහාරොත්වෙව වුච්චති.

351. ලොභං නිග්ගණ්හිතුං අසක්කොන්තස්ස **දුප්පරිච්චජා. “එකභික්ඛුස්ස වා**’තිආදි උපාසකානං තථා සමාදානෙ ආචිණ්ණං, දළ්හතරං සමාදානඤ්ච දස්සෙතුං වුත්තං, සරණං පන තෙසං සාමං සමාදින්නම්පි සමාදින්නමෙව හොතී’’ති වදන්ති. සඞ්ඝස්ස වා ගණස්ස වා සන්තිකෙති යොජනා. **තත්ථාති** යථාගහිතෙ සරණෙ, **“තස්සා”**තිපි පාඨො, යථාගහිතසරණස්සාති අත්ථො. **නත්ථි පුනප්පුනං කත්තබ්බතාති** විඤ්ඤූජාතිකෙ සන්ධාය වුත්තං. විඤ්ඤූජාතිකානමෙව හි සරණාදිඅත්ථකොසල්ලානං සුවණ්ණඝටෙ සීහවසා විය අකුප්පං සරණගමනං තිට්ඨති. **“ජීවිතපරිච්චාගමයං පුඤ්ඤ”**න්ති ච ඉදං ‘‘සචෙ ත්වං යථාගහිතං සරණං න භින්දිස්සති, එවාහං තං මාරෙමී’’ති කාමං කොචි තිණ්හෙන සත්ථෙන ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, තථාපි ‘‘නෙවාහං බුද්ධං ‘න බුද්ධො’ති, ධම්මං ‘න ධම්මො’ති, සඞ්ඝං ‘න සඞ්ඝො’ති වදාමී’’ති දළ්හතරං කත්වා ගහිතසරණස්ස වසෙන වුත්තං. **“සග්ගසම්පත්තිං දෙතී”**ති නිදස්සනමත්තමෙතං. ඵලානිසංසානි පනස්ස සරණගමනවණ්ණනායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.250 සරණගමනකථා) වුත්තානෙව.

352. වක්ඛමානනයෙන වෙරහෙතුතාය **වෙරං** වුච්චති පාණාතිපාතාදිපාපධම්මො, තං මණති ‘‘මයි ඉධ ඨිතාය කථමාගච්ඡසී’’ති තජ්ජෙන්තී විය නිවාරෙතීති **වෙරමණී,** තතො වා පාපධම්මතො විරමති එතායාති ‘‘විරමණී’’ති වත්තබ්බෙ නිරුත්තිනයෙන ඉ-කාරස්ස එ-කාරං කත්වා **“වෙරමණී”**ති වුත්තං. **ඛුද්දකපාඨට්ඨකථායං** පනාහ ‘‘වෙරමණිසික්ඛාපදං, විරමණිසික්ඛාපදන්ති ද්විධාසජ්ඣායං කරොන්තී’’ති (ඛු. පා. අට්ඨ. සාධාරණවිභාවනා) කුසලචිත්තසම්පයුත්තාවෙත්ථ විරති අධිප්පෙතා, න ඵලසම්පයුත්තා යඤ්ඤාධිකරණතො. අසමාදින්නසීලස්ස සම්පත්තතො යථූපට්ඨිතවීතික්කමිතබ්බවත්ථුතො විරති **සම්පත්තවිරති.** සමාදානවසෙන උප්පන්නා විරති **සමාදානවිරති. සෙතු** වුච්චති අරියමග්ගො, තප්පරියාපන්නා හුත්වා පාපධම්මානං සමුච්ඡෙදවසෙන ඝාතනප්පවත්තා

විරති **සෙතුඝාතවිරති.** අඤ්ඤත්‍ර ‘‘සමුච්ඡෙදවිරතී’’තිපි වුත්තා. ඉදානි තා සරූපතො දස්සෙතුං **‘‘තත්ථා’’**තිආදි වුත්තං. **ජාති…පෙ…. දීනීති** අපදිසිතබ්බජාතිගොත්තකුලාදීනි. **ආදිසද්දෙන** වයබාහුසච්චාදීනං සඞ්ගහො . **පරිහරතීති** අවීතික්කමවසෙන පරිවජ්ජෙති, සීහළදීපෙ චක්කනඋපාසකස්ස විය සම්පත්තවිරති වෙදිතබ්බා.

‘‘පාණං න හනාමී’’තිආදීසු ආදයත්ථෙන **ඉති**-සද්දෙන, විකප්පත්ථෙන වා-සද්දෙන වා ‘‘අදින්නං නාදියාමි, අදින්නාදානා විරමාමි, වෙරමණිං සමාදියාමී’’ති එවමාදීනං පච්චෙකමත්ථානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. එවඤ්ච කත්වා ‘‘සික්ඛාපද’’ මිච්චෙව අවත්වා ‘‘සික්ඛාපදානී’’ති වුත්තං. පාණාතිපාතා වෙරමණින්ති සම්බන්ධො. **සමාදියාමීති** සම්මා ආදියාමි, අවීතික්කමාධිප්පායෙන, අඛණ්ඩා’ ඡිද්දා’ කම්මාසා’ සබලකාරිතාය ච ගණ්හාමීති වුත්තං හොති. උත්තරවඩ්ඪමානපබ්බතවාසිඋපාසකස්ස (ම. නි. අට්ඨ. 1.89 කුසලකම්මපථවණ්ණනා; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.109-111; ධ. ස. අට්ඨ. කුසලකම්මපථවණ්ණනා) විය සමාදානවිරති වෙදිතබ්බා.

මග්ගසම්පයුත්තාති සම්මාදිට්ඨියාදිමග්ගසම්පයුත්තා. ඉදානි තත්ථා තත්ථාගතෙසු ධම්මතො, කොට්ඨාසතො, ආරම්මණතො, වෙදනාතො, මූලතො, ආදානතො, භෙදතොතිආදිනා අනෙකධා විනිච්ඡයෙසු සඞ්ඛෙපෙනෙව ආරම්මණතො විනිච්ඡයං දස්සෙතුං **‘‘තත්ථා’’**තිආදි වුත්තං. **පුරිමා ද්වෙති** සම්පත්තසමාදානවිරතියො. **‘‘ජීවිතින්ද්‍රියාදිවත්ථු’’**ති පරමත්ථතො පාණො වුත්තො, පඤ්ඤත්තිතො පන ‘‘සත්තාදිවත්ථු’’ති වත්තබ්බං, එවඤ්හි ‘‘සත්තෙයෙව ආරභිත්වා පාණාතිපාතා, අබ්‍රහ්මචරියා ච විරමතී’’ති (ඛු. පා. අට්ඨ. එකතානානතාදිවිනිච්ඡය) **ඛුද්දකාගමට්ඨකථාවචනෙන** සංසන්දති සමෙතීති. **ආදිසද්දෙන** චෙත්ථ සත්තසඞ්ඛාරවසෙන අදින්නවත්ථු, තථා ඵොට්ඨබ්බවත්ථු, විතථවත්ථු, සඞ්ඛාරවසෙනෙව සුරාමෙරයවත්ථූති එතෙසං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **තං ආරම්මණං කත්වා පවත්තන්තීති** යථාවුත්තං වීතික්කමවත්ථුං ආලම්බිත්වා වීතික්කමනචෙතනාසඞ්ඛාතවිරමිතබ්බවත්ථුතො විරමණවසෙන පවත්තන්ති. **පච්ඡිමාති** සෙතුඝාතවිරති. **නිබ්බානාරම්මණාව** තථාපි කිච්චසාධනතො. ඉමිනා පන තත්ථෙව ආගතෙසු තීසු ආචරියවාදෙසු ද්වෙ පටිබාහිත්වා එකස්සෙවානුජානනං වෙදිතබ්බං.

‘‘සම්පත්තවිරති, හි සමාදානවිරති ච යදෙව පජහති, තං අත්තනො පාණාතිපාතාදිඅකුසලමෙවාරම්මණං කත්වා පවත්තතී’’ති කෙචි වදන්ති. ‘‘සමාදානවිරති යතො විරමති, තං අත්තනො වා පරෙසං වා පාණාතිපාතාදිඅකුසලමෙවාලම්බණං කත්වා පවත්තති. සම්පත්තවිරති පන යතො විරමති, තෙසං පාණාතිපාතාදීනං ආලම්බණානෙව ආරම්මණං කත්වා පවත්තතී’’ති අපරෙ. ‘‘ද්වයම්පි චෙතං යතො පාණාතිපාතාදිඅකුසලතො විරමති, තෙසමාරම්මණභූතං වීතික්කමිතබ්බවත්ථුමෙවාලම්බණං කත්වා පවත්තති. පුරිමපුරිමපදත්ථඤ්හි වීතික්කමවත්ථුමාලම්බණං කත්වා පච්ඡිමපච්ඡිමපදත්ථතො විරමිතබ්බවත්ථුතො විරමතී’’ති අඤ්ඤෙ. පඨමවාදො චෙත්ථ අයුත්තොයෙව. කස්මා? තස්ස අත්තනො පාණාතිපාතාදිඅකුසලස්ස පච්චුප්පන්නාභාවතො, අබහිද්ධාභාවතො ච. සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ හි පඤ්චන්නං සික්ඛාපදානං පච්චුප්පන්නාරම්මණතා, බහිද්ධාරම්මණතා ච වුත්තා. තථා දුතියවාදොපි අයුත්තොයෙව. කස්මා? පුරිමවාදෙන සම්මිස්සත්තා, පරෙසං පාණාතිපාතාදිඅකුසලාරම්මණභාවෙ ච අනෙකන්ති කත්තා, ද්වින්නං ආලම්බණප්පභෙදවචනතො ච. තතියවාදො පන යුත්තො සබ්බභාණකානමභිමතො, තස්මා තදෙව අනුජානාතීති දට්ඨබ්බං. තෙන වුත්තං ‘‘තීසු ආචරියවාදෙසු ද්වෙ පටිබාහිත්වා එකස්සෙවානුජානනං වෙදිතබ්බ’’න්ති.

එත්ථාහ – යජ්ජෙතං විරතිද්වයං ජීවිතින්ද්‍රියාදිවීතික්කමිතබ්බවත්ථුමෙවාලම්බණං කත්වා පවත්තෙය්‍ය, එවං සති අඤ්ඤං චින්තෙන්තො අඤ්ඤං කරෙය්‍ය, යඤ්ච පජහති, තං න ජානෙය්‍යාති අය’මනධිප්පෙතො අත්ථො ආපජ්ජතීති? වුච්චතෙ – න හි කිච්චසාධනවසෙන පවත්තෙන්තො ‘‘අඤ්ඤං චින්තෙන්තො අඤ්ඤං කරොතී’’ති වා ‘‘යඤ්ච පජහති, තං න ජානාතී’’ති වා වුච්චති. යථා පන අරියමග්ගො නිබ්බානාරම්මණොව කිලෙසෙ පජහති, එවං ජීවිතින්ද්‍රියාදිවත්ථාරම්මණම්පෙතං විරතිද්වයං පාණාතිපාතාදීනි දුස්සීල්‍යානි පජහති. තෙනාහු පොරාණා –

> ‘‘ආරභිත්වාන අමතං, ජහන්තො සබ්බපාපකෙ;
> නිදස්සනඤ්චෙත්ථ භවෙ, මග්ගට්ඨොරියපුග්ගලො’’ති. (ඛු. පා. අට්ඨ. එකතානානතාවිනිච්ඡය);

ඉදානි සඞ්ඛෙපෙනෙව ආදානතො, භෙදතො වා විනිච්ඡයං දස්සෙතුං **‘‘එත්ථා’’**තිආදි වුත්තං. ‘‘පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතං සීලං සමාදියාමී’’තිආදිනා **එකතො** එකජ්ඣං ගණ්හාති. එවම්පි හි කිච්චවසෙන එතාසං පඤ්චවිධතා විඤ්ඤායති. **සබ්බානිපි භින්නානි හොන්ති** එකජ්ඣං සමාදින්නත්තා. න හි තදා පඤ්චඞ්ගිකත්තං සීලස්ස සම්පජ්ජති. යං තු වීතික්කන්තං, තෙනෙව කම්මබද්ධො. ‘‘පාණාතිපාතා වෙරමණිසික්ඛාපදං සමාදියාමී’’තිආදිනා **එකෙකං** විසුං විසුං ගණ්හාති. **‘‘වෙරමණිසික්ඛාපද’’**න්ති ච ඉදං සමාසභාවෙන **ඛුද්දකපාඨට්ඨකථායං** (ඛු. පා. අට්ඨ. සාධාරණවිභාවනා) වුත්තං, පාළිපොත්ථකෙසු පන ‘‘වෙරමණි’’න්ති නිග්ගහිතන්තමෙව බ්‍යාසභාවෙන දිස්සති. ගහට්ඨවසෙන චෙතං වුත්තං. සාමණෙරානං පන යථා තථා වා සමාදානෙ එකස්මිං භින්නෙ සබ්බානිපි භින්නානි හොන්ති පාරාජිකාපත්තිතො. ඉති එකජ්ඣං, පච්චෙකඤ්ච සමාදානෙ විසෙසො ඉධ වුත්තො, **ඛුද්දකාගමට්ඨකථායං** පන ‘‘එකජ්ඣං සමාදියතො එකායෙව විරති එකාව චෙතනා හොති, කිච්චවසෙන පනෙතාසං පඤ්චවිධත්තං විඤ්ඤායති. පච්චෙකං සමාදියතො පන පඤ්චෙව විරතියො, පඤ්ච ච චෙතනා හොන්තී’’ති (ඛු. පා. අට්ඨ. එකතානානතාදිවිනිච්ඡය) අයං විසෙසො වුත්තො. භෙදෙපි ‘‘යථා තථා වා සමාදියන්තු, සාමණෙරානං එකස්මිං භින්නෙ සබ්බානිපි භින්නානි හොන්ති. පාරාජිකට්ඨානියානි හි තානි තෙසං. යං තු වීතික්කන්තං හොති, තෙනෙව

කම්මබද්ධො. ගහට්ඨානං පන එකස්මිං භින්නෙ එකමෙව භින්නං හොති, යතො තෙසං තංසමාදානෙනෙව පුන පඤ්චඞ්ගිකත්තං සීලස්ස සම්පජ්ජතී''ති වුත්තං. යථාවුත්තොපි දීඝභාණකානං වාදො අපරෙවාදො නාම තත්ථ කතො.

සෙතුඝාතවිරතියා පන භෙදො නාම නත්ථී පටිපක්ඛසමුච්ඡින්දනෙන අකුප්පසභාවත්තා. තදෙවත්ථං දස්සෙන්තෙන **''භවන්තරෙපී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **''භවන්තරෙපී''**ති ඉමිනා අත්තනො අරියභාවං අජානන්තොපීති අත්ථං විඤ්ඤාපෙති. **ජීවිතහෙතුපි,** පගෙව අඤ්ඤහෙතු. **''නෙව පාණං හනති, න සුරං පිවතී''**ති ඉදං මජ්ඣෙපෙය්‍යාලනිද්දිට්ඨං, මිගපදවළඤ්ජනනයෙන වා වුත්තං . **සුරන්ති** ච නිදස්සනමත්තං. සබ්බම්පි හි සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානානුයොගං න කරොති. ''මජ්ජන්ති තදෙව උභයං, යං වා පනඤ්ඤම්පි සුරාසවවිනිමුත්තං මදනීය''න්ති (සං. නි. අට්ඨ. 3.5.1134) **සංයුත්තමහාවග්ගට්ඨකථායං** වුත්තං. **ඛුද්දකපාඨට්ඨකථායඤ්ච** ''තදුභයමෙව මදනීයට්ඨෙන මජ්ජං, යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චි අත්ථි මදනීයං, යෙන පීතෙන මත්තො හොති පමත්තො, ඉදං වුච්චති මජ්ජ''න්ති (ඛු. පා. අට්ඨ. පුරිමපඤ්චසික්ඛාපදවණ්ණනා) **''සචෙ පිස්සා''**තිආදිනා තත්ථෙව විසෙසදස්සනං, අජානන්තස්සපි **ඛීරමෙව මුඛං පවිසති, න සුරා,** පගෙව ජානන්තස්ස. **කොඤ්චසකුණානන්ති** කුන්තසකුණානං. සචෙපි මුඛෙ ඛීරමිස්සකෙ උදකෙ පක්ඛිපන්තීති යොජෙතබ්බං. ''න චෙත්ථ උපමොපමෙය්‍යානං සම්බද්ධතා සියා කොඤ්චසකුණානං යොනිසිද්ධත්තා''ති කොචි වදෙය්‍යාති ආහ **''ඉද''**න්තිආදි. **යොනිසිද්ධන්ති** මනුස්සතිරච්ඡානානං උද්ධං තිරියමෙව දීඝතා විය, බකානං මෙඝසද්දෙන, කුක්කුටීනං වාතෙන ගබ්භග්ගහණං විය ච **ජාතිසිද්ධං,** ඉති කොචි වදෙය්‍ය චෙති අත්ථො. ''චෙවා''තිපි පාඨං වත්වා සමුච්චයත්ථම්ච්ඡන්ති කෙචි. **ධම්මතාසිද්ධන්ති** බොධිසත්තෙ කුච්ඡිගතෙ බොධිසත්තමාතු සීලං විය, විජාතෙ තස්සා දිවඞ්ගමනං විය ච සභාවෙන සිද්ධං, මග්ගධම්මතාය වා අරියමග්ගානුභාවෙන සිද්ධන්ති වෙදිතබ්බන්ති විස්සජ්ජෙය්‍යාති අත්ථො.

දිට්ඨිජුකරණං නාම භාරියං දුක්කරං, තස්මා සරණගමනං සික්ඛාපදසමාදානතො මහට්ඨතරමෙව, න අප්පට්ඨතරන්ති අධිප්පායො. **එතන්ති** සික්ඛාපදං. **යථා වා තථා වා ගණ්හන්තස්සාපීති** ආදරං ගාරවමකත්වා සමාදියන්තස්සාපි. **සාධුකං ගණ්හන්තස්සාපීති** සක්කච්චං සීලානි සමාදියන්තස්සාපි **අප්පට්ඨතරමෙව, අප්පසමාරම්භතරඤ්ච,** න දිගුණං උස්සාහො කරණීයොති වුත්තං හොති. සීලං ඉධ අභයදානතාය **දානං,** අනවසෙසං වා සත්තනිකායං දයති රක්ඛතීති **දානං.** අයමෙත්ථ අට්ඨකථාමුත්තකනයො – සරණං උපගතෙන කායවාචාචිත්තෙහි සක්කච්චං වත්ථුත්තයපූජා කාතබ්බා, තත්ථ ච සංකිලෙසො සාධුකං පරිහරිතබ්බො, සික්ඛාපදානි පන සමාදානමත්තං, සම්පත්තවත්ථුතො විරමණමත්තඤ්චාති සරණගමනතො සීලස්ස අප්පට්ඨතරතා, අප්පසමාරම්භතරතා ච වෙදිතබ්බා. සබ්බෙසං සත්තානං ජීවිතදානාදිනා දණ්ඩනිධානතො, සකලලොකියලොකුත්තර ගුණාධිට්ඨානතො චස්ස **මහප්ඵලතරතා, මහානිසංසතරතා** ච දට්ඨබ්බාති.

තමත්ථං පාළියා සාධෙන්තො **''වුත්තඤ්හෙත''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ ''අග්ගානී''ති ඤාතත්තා **අග්ගඤ්ඤානි.** චිරරත්තතාය ඤාතත්තා **රත්තඤ්ඤානි.** ''අරියානං සාධූනං වංසානී''ති ඤාතත්තා **වංසඤ්ඤානි. පුරිමකානං** ආදිපුරිසානං එතානීති **පොරාණානි.** සබ්බසො කෙනචිපි පකාරෙන සාධූහි න කිණ්ණානි න ඡඩ්ඩිතානීති **අසංකිණ්ණානි.** අයඤ්ච නයො නෙසං යථා අතීතෙ, එවං එතරහි, අනාගතෙ චාති ආහ **''අසංකිණ්ණපුබ්බානී''**තිආදි. අතීතෙ හි කාලෙ අසංකිණ්ණභාවස්ස ''අසංකිණ්ණපුබ්බානී''ති නිදස්සනං, පච්චුප්පන්නෙ ''න සඞ්කියන්තී''ති, අනාගතෙ ''න සඞ්කියිස්සන්තී''ති. අතොයෙව **අප්පටිකුට්ඨානි** න පටික්ඛිත්තානි. න හි කදාචිපි විඤ්ඤූ සමණබ්‍රාහ්මණා හිංසාදිපාපධම්මං අනුජානන්ති. **අපරිමාණානං සත්තානං අභයං දෙතීති** සබ්බෙසු භූතෙසු නිහිතදණ්ඩත්තා සකලස්සපි සත්තනිකායස්ස භයාභාවං දෙති. න හි අරියසාවකතො කස්සචි භයං හොති. **අවෙරන්ති** වෙරාභාවං. **අබ්‍යාපජ්ඣන්ති** නිද්දුක්ඛතං. **''අපරිමාණානං සත්තානං අභයං දත්වා''**තිආදි ආනිසංසදස්සනං, හෙතුම්පි චෙත්ථ **ත්වා-**සද්දො යථා ''මාතරං සරිත්වා රොදතී''ති.

යං කිඤ්චි වජනලක්ඛණං, සබ්බං තං යඤ්ඤොති ආහ **''ඉදඤ්ච පනා''**තිආදි. න නු ච පඤ්චසීලං සබ්බකාලිකං. අබුද්ධුප්පාදකාලෙපි හි විඤ්ඤූ තං සමාදියන්ති, න ච එකන්තතො විමුත්තායතනං බාහිරකානම්පි සමාදින්නත්තා. සරණගමනං පන බුද්ධුප්පාදහෙතුකං, එකන්තතො ච විමුත්තායතනං, කථං තත්ථ සරණගමනතො පඤ්චසීලස්ස මහප්ඵලතාති ආහ **''කිඤ්චාපී''**තිආදි. **ජෙට්ඨකන්ති** මහප්ඵලභාවෙන උත්තමං. **''සරණගමනෙයෙව පතිට්ඨායා''**ති ඉමිනා තස්ස සීලස්ස සරණගමනෙන අභිසඞ්ඛතත්තා තතො මහප්ඵලතං, තථා අනභිසඞ්ඛතස්ස ච සීලස්ස අප්පඵලතං දස්සෙති.

353. විදිසමෙවාති එවං සංකිලෙසපටිපක්ඛමෙව හුත්වා. නනු ච පඨමජ්ඣානාදියඤ්ඤායෙව දෙසෙතබ්බා, කස්මා බුද්ධුප්පාදතො පට්ඨාය දෙසනමාරභතීති අනුයොගං පරිහරිතුං **''තිවිධ...පෙ.... දස්සෙතුකාමො''**ති වුත්තං. තිවිධසීලපාරිපූරියං ඨිතස්ස හි නෙසං යඤ්ඤානං අප්පට්ඨතරතා, මහප්ඵලතරතා ච හොති, තස්මා තං දස්සෙතුකාමත්තා බුද්ධුප්පාදතො පට්ඨාය දෙසනං ආරභතීති වුත්තං හොති. තෙනාහ **''තත්ථා''**තිආදි. **හෙට්ඨා වුත්තෙහි ගුණෙහීති** එත්ථ ''සො තං ධම්මං සුත්වා තථාගතෙ සද්ධං පටිලභතී''තිආදිනා (දී. නි. 1.191) හෙට්ඨා වුත්තා සරණගමනං, සීලසම්පදා, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතාති එවමාදයො ගුණා වෙදිතබ්බා. පඨමං ඣානං නිබ්බත්තෙන්තො න කිලමතීති යොජනා. **තානීති** පඨමජ්ඣානාදීනි. **''පඨමං ඣාන''**න්තිආදිනා පාළියං පණීතානමෙව ඣානානං උක්කට්ඨනිද්දෙසො කතොති මන්තවා **''එකං කප්පං, අට්ඨ කප්පෙ''**තිආදි වුත්තං, මහාකප්පවසෙන චෙත්ථ අත්ථො. හීනං පන පඨමං ඣානං අසඞ්ඛෙය්‍යකප්පස්ස තතියභාගං ආයුං දෙති. මජ්ඣිමං උපඩ්ඪකප්පං. හීනං දුතියං ඣානං ද්වෙ කප්පානි, මජ්ඣිමං

චත්තාරීතිආදිනා අත්ථො නෙතබ්බො. අපිච යස්මා පණීතානියෙවෙත්ථ ඣානානි අධිප්පෙතානි මහප්ඵලතරභාවදස්සනපරත්තා දෙසනාය, තස්මා ''පඨමං ඣානං එකං කප්ප''න්තිආදිනා පණීතානෙව ඣානානි නිද්දිට්ඨානීති දට්ඨබ්බං.

තදෙවාති චතුත්ථජ්ඣානමෙව. චතුක්කනයෙන හි දෙසනා ආගතා. යදි එවං කථං ආරුප්පතාති ආහ **''ආකාසානඤ්චායතනාදිසමාපත්තිවසෙන භාවිත''**න්ති, තථා භාවිතත්තා චතුත්ථජ්ඣානමෙව ආරුප්පං හුත්වා වීසතිකප්පසහස්සාදීනි ආයුං දෙතීති අධිප්පායො. අයං ආචරියස්ස මති. අථ වා **තදෙවාති** ආරුප්පසඞ්ඛාතං චතුත්ථජ්ඣානමෙව, තං පන කස්මා වීසතිකප්පසහස්සාදීනි ආයුං දෙතීති වුත්තං **''ආකාසානඤ්චායතනාදිසමාපත්තිවසෙන භාවිත''**න්ති, තථා භාවිතත්තා එවං දෙතීති අධිප්පායො. අපරො නයො **''තදෙවා''**ති වුත්තෙ රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානමෙවාති අත්ථො ආපජ්ජෙය්‍යාති තං නිවත්තෙතුං **''ආකාසානඤ්චායතනාදිසමාපත්තිවසෙන භාවිත''**න්ති ආහ, තථා භාවිතං අඞ්ගසමතාය චතුත්ථජ්ඣානසඞ්ඛාතං ආරුප්පජ්ඣානමෙවාධිප්පෙතන්ති වුත්තං හොති.

සම්මදෙව නිච්චසඤ්ඤාදිපටිපක්ඛවිධමනවසෙන පවත්තමානා පුබ්බභාගියෙ එව බොධිපක්ඛියධම්මෙ සමානෙන්තී විපස්සනා විපස්සකපුග්ගලස්ස අනප්පකං පීතිසොමනස්සං සමාවහතීති වුත්තං **''විපස්සනාසුඛසදිසස්ස පන සුඛස්ස අභාවා මහප්ඵල''**න්ති. යථාහ ධම්මරාජා **ධම්මපදෙ** –

> ''යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
> ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානත''න්ති. (ධ. ප. 374);

යස්මා පනායං දෙසනා ඉමිනා අනුක්කමෙන ඉමානි ඤාණානි නිබ්බත්තෙන්තස්ස වසෙන පවත්තිතා, තස්මා **''විපස්සනාඤාණෙ පතිට්ඨායා''**තිආදිනා හෙට්ඨිමං හෙට්ඨිමං උපරිමස්ස උපරිමස්ස පතිට්ඨාභූතං කත්වා වුත්තං. සමානරූපනිම්මානං නාම මනොමයිද්ධියා අඤ්ඤෙහි අසාධාරණකිච්චන්ති ආහ **''අත්තනො…පෙ…. මහප්ඵලා''**ති. හත්ථිඅස්සාදිවිවිධරූපකරණං **විකුබ්බනං,** තස්ස දස්සනසමත්ථතාය. **ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානං** නාම පුරිමජාතීසු ඉච්ඡිතිච්ඡිතො ඛන්ධපදෙසො. අරහත්තමග්ගෙනෙව මග්ගසුඛං නිට්ඨිතන්ති වුත්තං **''අති…පෙ…. මහප්ඵල''**න්ති. **සමාපෙන්තොති** පරියොසාපෙන්තො.

කූටදන්තඋපාසකත්තපටිවෙදනාදිකථාවණ්ණනා

354-8. **''අභික්කන්තං භො ගොතමා''**තිආදි දෙසනාය පසාදවචනං, **''එසාහං භවන්ත''**න්තිආදි පන සරණගමනවචනන්ති තදුභයසම්බන්ධං දස්සෙන්තො **''දෙසනාය''**තිආදිමාහ. **තනූති** මන්දො කායිකචෙතසිකසුඛසමුපබ්‍යූහතො. **සබ්බෙ තෙ පාණයොති** ''සත්ත ච උසභසතානී''තිආදිනා වුත්තෙ සබ්බෙ තෙ පාණිනො. **තං පවත්තින්ති** තෙසං පාණීනං මොචනාකාරං. **ආකුලභාවොති** භගවතො සන්තිකෙ ධම්මස්ස සුතත්තා පාණීසු අනුද්දයං උපට්ඨපෙත්වා ඨිතස්ස ''කථඤ්හි නාම මයා තාව බහූ පාණිනො මාරණත්ථාය බන්ධාපිතා''ති චිත්තෙ පරිබ්‍යාකුලභාවො, යස්මා අත්ථි, තස්මා න දෙසෙතීති යොජනා, **''උදපාදී''**තිපි පාඨො. **සුත්වාති** ''මුත්තා භො තෙ පාණයො''ති ආරොචිතවචනං සුත්වා. **චිත්තචාරොති** චිත්තප්පවත්ති. ''කල්ලචිත්තං මුදුචිත්තං විනීවරණචිත්තං උදග්ගචිත්තං පසන්නචිත්ත''න්ති ඉදං පදපඤ්චකං සන්ධාය''**කල්ලචිත්තන්තිආදී''**ති වුත්තං. තත්ථ ''දානකථං සීලකථ''න්තිආදිනා වුත්තාය අනුපුබ්බිකථාය ආනුභාවෙන. කාමච්ඡන්දවිගමෙන **කල්ලචිත්තතා** අරොගචිත්තතා, බ්‍යාපාදවිගමෙන මෙත්තාවසෙන **මුදුචිත්තතා** අකථිනචිත්තතා, උද්ධච්චකුක්කුච්චවිගමෙන වික්ඛෙපාභාවතො **විනීවරණචිත්තතා** තෙහි අමලීනචිත්තතා, ථිනමිද්ධවිගමෙන සම්පග්ගහණවසෙන **උදග්ගචිත්තතා** අමලීනචිත්තතා, විචිකිච්ඡාවිගමෙන සම්මාපටිපත්තියා අධිමුත්තතාය **පසන්නචිත්තතා** අනාවිලචිත්තතා ච හොතීති ආහ **''අනුපුබ්බිකථානුභාවෙන වික්ඛම්භිතනීවරණතං සන්ධාය වුත්ත''**න්ති. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය පරමසුඛුමගම්භීරදුරනුබොධත්ථපරිදීපනාය සුවිමලවිපුලපඤ්ඤාවෙය්‍යාත්තියජනනාය සාධුවිලාසිනියා නාම ලීනත්ථපකාසනියා කූටදන්තසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථපකාසනා.

කූටදන්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. මහාලිසුත්තවණ්ණනා

බ්‍රාහ්මණදූතවත්ථුවණ්ණනා

359. එවං කූටදන්තසුත්තං සංවණ්ණෙත්වා ඉදානි මහාලිසුත්තං සංවණ්ණෙන්තො යථානුපුබ්බං සංවණ්ණනොකාසස්ස පත්තභාවං විභාවෙතුං, කූටදන්තසුත්තස්සානන්තරං සඞ්ගීතස්ස සුත්තස්ස මහාලිසුත්තභාවං වා පකාසෙතුං **“එවං මෙ සුතං…පෙ…. වෙසාලියන්ති මහාලිසුත්ත”**න්ති ආහ. **පුනප්පුනං විසාලභාවූපගමනතොති** එත්ථායං සඞ්ඛෙපො – බාරාණසිරඤ්ඤො කිර අග්ගමහෙසියා මංසපෙසිගබ්භෙන ද්වෙ දාරකා නිබ්බත්තා ධීතා ච පුත්තො ච, තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාහෙන සොළසක්ඛත්තුං පුත්තධීතුවසෙන ද්වෙ ද්වෙ දාරකා විජාතා. තතො තෙසං දාරකානං යථාක්කමං වඩ්ඪෙන්තානං පච්චෙකං සපරිවාරානං ආරාමුය්‍යානනිවාසට්ඨානපරිවාරසම්පත්තිං ගහෙතුං අප්පහොනකතාය නගරං තික්ඛත්තුං ගාවුතන්තරෙන ගාවුතන්තරෙන පරික්ඛිපිංසු, එවං තස්ස පුනප්පුනං තිපාකාරපරික්ඛෙපෙන විසාලභාවමුපගතත්තා **“වෙසාලී”**ත්වෙව නාමං ජාතං. තෙන වුත්තං **“පුනප්පුනං විසාලභාවූපගමනතො වෙසාලීති ලද්ධනාමකෙ නගරෙ”**ති. විත්ථාරකථා චෙත්ථ මහාසීහනාදසුත්තවණ්ණනාය, (ම. නි. අට්ඨ. 1.146) රතනසුත්තවණ්ණනාය (ඛු. පා. අට්ඨ. වෙසාලිවත්ථු; සු. නි. අට්ඨ. 1.රතනසුත්තවණ්ණනා) ච ගහෙතබ්බා. **බහිනගරෙති** නගරතො බහි, න අම්බපාලිවනං විය අන්තොනගරස්මිං. **සයංජාතන්ති** සයමෙව ජාතං අරොපිමං. **මහන්තභාවෙනාති** රුක්ඛගච්ඡානං, ඨිතොකාසස්ස ච මහන්තභාවෙන. තෙනෙවාහ **“හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධං හුත්වා”**ති. යං පන වෙනයිකානං මතෙන **විනයට්ඨකථායං** වුත්තං –

> “තත්ථ මහාවනං නාම සයංජාතං අරොපිමං සපරිච්ඡෙදං මහන්තං වනං. කපිලවත්ථුසාමන්තා පන මහාවනං හිමවන්තෙන සහ එකාබද්ධං අපරිච්ඡෙදං හුත්වා මහාසමුද්දං ආහච්ච ඨිතං, ඉදං තාදිසං න හොතී”ති (පාරා. අට්ඨ. 2.162).

තං මජ්ඣිමභාණකසංයුත්තභාණකානම්පි සමානකථා. **මජ්ඣිමට්ඨකථායඤ්හි** (ම. නි. අට්ඨ. 2.352) **සංයුත්තට්ඨකථායඤ්ච** (සං. නි. අට්ඨ. 1.37) තථෙව වුත්තං. ඉධ පන දීඝභාණකානං මතෙන එවං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. යදි ච **“අහුත්වා”**ති කත්ථචි පාඨො දිස්සති, එවං සති සබ්බෙසම්පි සමානවාදො සියාති. **කූටාගාරසාලාසඞ්ඛෙපෙනාති** හංසමණ්ඩලාකාරසඞ්ඛාතහංසවට්ටකච්ඡන්නෙන කූටාගාරසාලානියාමෙන, තථා කතත්තා පාසාදොයෙව “කූටාගාරසාලා”ති වුත්තො, තබ්බොහාරෙන පන සකලොපි සඞ්ඝාරාමොති වුත්තං හොති. **විනයට්ඨකථායං** (පාරා. අට්ඨ. 2.162) තු එවං වුත්තං –

> “කූටාගාරසාලා පන මහාවනං නිස්සාය කතෙ ආරාමෙ කූටාගාරං අන්තොකත්වා හංසවට්ටකච්ඡදනෙන කතා සබ්බාකාරසම්පන්නා බුද්ධස්ස භගවතො ගන්ධකුටි වෙදිතබ්බා”ති.

කොසලෙසු ජාතා, භවා, තෙ වා නිවාසො එතෙසන්ති **කොසලකා.** එවං **මාගධකා.** ජනපදවාචිනො හි පායතො පුල්ලිඞ්ගපුථුවචනා. යස්ස අකරණෙ පුග්ගලො මහාජානියො හොති, තං කරණං අරහතීති **කරණීයන්ති** වුච්චති. තෙනාහ **“අවස්සං කත්තබ්බකම්මෙනා”**ති. **අකාතුම්පි වට්ටති** අසති සමවායෙ, තස්මා සමවායෙ සති කත්තබ්බතො **තං කිච්චන්ති වුච්චතීති** අධිප්පායො.

360. යා බුද්ධානං උප්පජ්ජනාරහා නානත්තසඤ්ඤා, තාසං වසෙන **“නානාරම්මණචාරතො”**ති වුත්තං, නානාරම්මණප්පවත්තිතොති අත්ථො. සම්භවන්තස්සෙව හි පටිසෙධො, න අසම්භවන්තස්ස. **පටික්කම්මාති** නිවත්තෙත්වා තථා චිත්තං අනුප්පාදෙත්වා. **සල්ලීනොති** ඣානසමාපත්තියා එකත්තාරම්මණං අල්ලීනො. **නිලීනොති** තස්සෙව වෙවචනං. තෙන වුත්තං **“එකීභාව”**න්තිආදි. සපරිවාරත්තා අනෙකොපි තදා එකො විය භවතීති එකීභාවො, තං **එකීභාවං.** යෙනායස්මා නාගිතො, තං සන්ධාය **“තස්මා ඨානා”**ති වුත්තං.

ඔට්ඨද්ධලිච්ඡවිවත්ථුවණ්ණනා

361. **අද්ධොට්ඨතායාති** උපඩ්ඪොට්ඨතාය. තස්ස කිර උත්තරොට්ඨස්ස අප්පකතාය තිරියං ඵාලෙත්වා අද්ධමපනීතං විය ඛායති චත්තාරො දන්තෙ, ද්වෙ ච දාඨා න ඡාදෙති, තෙන නං **“ඔට්ඨද්ධො”**ති වොහරති. කෙචි පන “අධො-සද්දෙන පාඨං පරිකප්පෙත්වා හෙට්ඨා ඔට්ඨස්ස ඔලම්බකතාය **“ඔට්ඨාධො”**ති අත්ථං වදන්ති, තදයුත්තමෙව තථා පාඨස්ස අදිස්සනතො, ආචරියෙන (දී. නි. ටී. 1.361) ච අවණ්ණිතත්තා. අයං කිර උපොසථිකො දායකො දානපති සද්ධො පසන්නො බුද්ධමාමකො ධම්මසඞ්ඝමාමකො. තෙනාහ **“පුරෙභත්ත”**න්තිආදි. ඛන්ධකෙ, (මහාව. 289) මහාපරිනිබ්බානසුත්තෙ (දී. නි. 2.161) ච ආගතනයෙන **“නීලපීතාදි…පෙ…. තාවතිංසපරිසසප්පටිභාගායා”**ති වුත්තං. අයං පන වෙසාලී භගවතො කාලෙ ඉද්ධා චෙව වෙපුල්ලප්පත්තා ච අහොසි. තත්ථ හි රාජූනමෙව සත්ත සහස්සානි, සත්ත සතානි, සත්ත ච රාජානො අහෙසුං, තථා යුවරාජසෙනාපතිභණ්ඩාගාරිකපභුතීනම්පි, පාසාදකූටාගාරආරාමපොක්ඛරණිආදයොපි තප්පරිමාණායෙව, බහුජනා, ආකිණ්ණමනුස්සා, සුභික්ඛා ච. තෙන වුත්තං **“මහතියා ලිච්ඡවිපරිසායා”**ති. තස්ස පන කුලස්ස ආදිභූතානං යථාවුත්තානං මංසපෙසියා නිබ්බත්තදාරකානං

තාපසෙන පායිතං යං ඛීරං උදරං පවිසති, සබ්බං තං මණිභාජනගතං විය දිස්සති, චරිමකභවෙ බොධිසත්තෙ කුච්ඡිගතෙ බොධිසත්තමාතු විය උදරච්ඡවියා අතිවිප්පසන්නතාය තෙ නිච්ඡවී අහෙසුං. අපරෙ පනාහු ''සිබ්බෙත්වා ඨපිතා විය නෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං ලීනා ඡවි අහොසී''ති. එවං තෙ නිච්ඡවිතාය වා ලීනච්ඡවිතාය වා **ලිච්ඡවීති** පඤ්ඤායිංසු, නිරුත්තිනයෙන චෙත්ථ පදසිද්ධි, තබ්බංසෙ උප්පන්නා සබ්බෙපි ලිච්ඡවයො නාම ජාතා. තෙනාහ ''ලිච්ඡවිපරිසායා''ති, ලිච්ඡවිරාජූනං, ලිච්ඡවිවංසභූතාය වා පරිසායාති අත්ථො. මහන්තං යසං ලාති ගණ්හාතීති **මහාලි** යථා ''භද්දාලී''ති. **මූලනාමන්ති** මාතාපිතූහි කතනාමං.

362. **සාසනෙ යුත්තපයුත්තොති** භාවනමනුයුත්තො. සබ්බත්ථ සීහසමානවුත්තිනොපි භගවතො පරිසාය මහත්තෙ සති තදජ්ඣාසයානුරූපං පවත්තියමානාය ධම්මදෙසනාය විසෙසො හොතීති ආහ **''මහන්තෙන උස්සාහෙන ධම්මං දෙසෙස්සතී''**ති.

''විස්සාසිකො''ති වත්වා තමස්ස විස්සාසිකභාවං විභාවෙතුං **''අයඤ්හී''**තිආදි වුත්තං. **ථූලසරීරොති** වඨරසරීරො. ථෙරස්ස ඛීණාසවභාවතො ''ආලසියභාවො අප්පහීනො''ති න වත්තබ්බො, වාසනාලෙසං පන උපාදාය **''ඊසකං අප්පහීනො විය හොතී''**ති වුත්තං. න හි සාවකානං බුද්ධානම්ව සවාසනා කිලෙසා පහීයන්ති. යථාවුත්තං පාසාදමෙව සන්ධාය **''කූටාගාරමහාගෙහා''**ති වුත්තං. **පාචීනමුඛාති** පාචීනපමුඛා.

363. විනෙය්‍යජනානුපරොධෙන බුද්ධානං භගවන්තානං පටිහාරියවිජම්භනං හොතීති ආහ **''අථ ඛො''**තිආදි. ගන්ධකුටිතො නික්ඛමනවෙලායඤ්හි ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො ආවෙළාවෙළා යමලා යමලා හුත්වා සවිසෙසං පභස්සරා විනිච්ඡරිංසු. තාහි ''භගවා නික්ඛමතී''ති සමාරොචිතම්ව නික්ඛමනං සඤ්ජානිංසු. තෙන වුත්තං **''සංසූචිතනික්ඛමනො''**ති.

364. ''අජ්ජා''ති වුත්තදිවසතො අතීතමනන්තරං **හියොඇදිවසං පුරිමං නාම,** තථා ''හියො''ති වුත්තදිවසතො පරං **පුරිමතරං** අතිසයෙන පුරිමත්තා. ඉති ඉමෙසු ද්වීසු දිවසෙසු වචත්ථීතො යථාක්කමං පුරිමපුරිමතරභාවො. එවං සන්තෙපි යදෙත්ථ ''පුරිමතර''න්ති වුත්තං, තතො පභුති යං යං ඔරං, තං තං පුරිමං. යං යං පරං, තං තං පුරිමතරන්ති දස්සෙන්තො **''තතො පට්ඨායා''**තිආදිමාහ. ඔරපාරභාවස්ස විය, හි දිසාවිදිසාභාවස්ස විය ච පුරිමපුරිමතරභාවස්ස අපෙක්ඛාසිද්ධි. **මූලදිවසතොතිආදිදිවසතො. අග්ගෙති** උපයොගත්ථෙ භුම්මවචනං, උපයොගවචනස්ස වා එ-කාරාදෙසොති දස්සෙති **''අග්ග''**න්ති ඉමිනා, පඨමන්ති අත්ථො. තං පනෙත්ථ පරා අතීතා කොටියෙවාති ආහ **''පරකොටිං කත්වා''**ති. යං-සද්දො පරිච්ඡෙදෙ නිපාතො, තප්පයොගෙන චායං ''විහරාමී''ති වත්තමානපයොගො, අත්ථො පන අතීතවසෙන වෙදිතබ්බොති දස්සෙතුං **''යාව විහාසි''**න්ති වුත්තං. **තස්සාති** දිවසස්ස. පඨමවිකප්පෙ ''විහරාමී''ති ඉමස්ස ''යදග්ගෙ''ති ඉමිනා උජුකං තාව සම්බන්ධිත්වා පච්ඡා ''නචිරං තීණි වස්සානී''ති පමාණවචනං යොජෙතබ්බං. දුතියවිකප්පෙ පන ''නචිරං තීණි වස්සානී''ති ඉමෙහිපි කුටිලං සම්බන්ධො කත්තබ්බො. **නචිරන්ති** චෙතං භාවනපුංසකං, අච්චන්තසඤ්ඤොගං වා. තඤ්හි පමාණතො විසෙසෙතුං **''තීණි වස්සානී''**ති වදති. තෙනාහ **''නචිරං විහාසිං තීණියෙව වස්සානී''**ති.

අයන්ති සුනක්ඛත්තො. **පියජාතිකානීති** ඉට්ඨසභාවානි. **සාතජාතිකානීති** මධුරසභාවානි. මධුරසදිසතාය හි **''මධුර''**න්ති මනොරමං වුච්චති. ආරම්මණං කරොන්තෙන කාමෙන උපසංහිතානීති **කාමූපසංහිතානි,** කාමනීයානි. තෙනාහ **''කාමස්සාදයුත්තානී''**ති, ආරම්මණිකෙන කාමසඞ්ඛාතෙන අස්සාදෙන සඤ්ඤුත්තානි, කාමසඞ්ඛාතස්ස වා අස්සාදස්ස යොග්‍යානීති අත්ථො. **සරීරසණ්ඨානෙති** සරීරබිම්බෙ, ආධාරෙ චෙතං භුම්මං. තස්මා **සද්දෙනාති** තං නිස්සාය තතො උප්පන්නෙන සද්දෙනාති අත්ථො. අපිච විනා පාඨසෙසං **භවිතබ්බ**පදෙනෙව සම්බන්ධිතබ්බං. **මධුරෙනාති** ඉට්ඨෙන සාතෙන. **කණ්ණසක්ඛලියන්ති** කණ්ණපට්ටිකායං.

එත්තාවතාති දිබ්බසොතඤාණපරිකම්මස්ස අකථනමත්තෙන. ''අත්තනා ඤාතම්පි න කථෙති, කිං ඉමස්ස සාසනෙ අධිට්ඨානෙනා''ති කුජ්ඣන්තො **භගවති ආඝාතං බන්ධිත්වා,** සහ කුජ්ඣනෙනෙව චෙස ඣානාභිඤ්ඤා පරිහායි. **චින්තෙසීති** ''කස්මා නු ඛො සො මය්හං තං පරිකම්මං න කථෙසී''ති පරිවිචාරෙන්තො අයොනිසො උම්මුජ්ජනවසෙන චින්තෙසි. **අනුක්කමෙනාති** පාථිකසුත්තෙ, (දී. නි. 3.3 ආදයො) මහාසීහනාදසුත්තෙ (දී. නි. 1.381) ච ආගතනයෙන තං තං අයුත්තමෙව චින්තෙන්තො, භාසන්තො, කරොන්තො ච අනුක්කමෙන භගවති බද්ධාඝාතතාය සාසනෙ පතිට්ඨං අලභන්තො **ගිහිභාවං පත්වා තමත්ථං** කථෙති.

එකංසභාවිතසමාධිවණ්ණනා

366-371. **එකංසායාති** තදත්ථෙ චතුත්ථීවචනං, එකංසත්ථන්ති අත්ථො. **අංස**සද්දො චෙත්ථ කොට්ඨාසපරියායො, සො ච අධිකාරතො දිබ්බරූපදස්සනදිබ්බසද්දසවනවසෙන වෙදිතබ්බොති ආහ **''එකකොට්ඨාසායා''**තිආදි. වා-සද්දො චෙත්ථ විකප්පනෙ එකංසස්සෙවාධිප්පෙතත්තා. **අනුදිසායාති** පුරත්ථිමදක්ඛිණාදිභෙදාය චතුබ්බිධාය අනුදිසාය. **උභයකොට්ඨාසායාති** දිබ්බරූපදස්සනත්ථං, දිබ්බසද්දසවනත්ථඤ්ච. **භාවිතොති** යථා දිබ්බචක්ඛුඤාණං, දිබ්බසොතඤාණඤ්ච සමධිගතං හොති, එවං භාවිතො. තයිදං විසුං විසුං පරිකම්මකරණෙන ඉජ්ඣන්තීසු වත්තබ්බං

නත්ථි, එකජ්ඣං ඉජ්ඣන්තීසුපි කමෙනෙව කිච්චසිද්ධි හවති එකජ්ඣං කිච්චසිද්ධියා අසම්භවතො. පාළියම්පි හි ''දිබ්බානඤ්ච රූපානං දස්සනාය, දිබ්බානඤ්ච සද්දානං සවනායා''ති ඉදං එකස්ස උභයසමත්ථතාසන්දස්සනමෙව, න එකජ්ඣං කිච්චසිද්ධිසම්භවසන්දස්සනං. **''එකංසභාවිතො සමාධි හෙතූ''**ති ඉමිනා සුනක්ඛත්තො දිබ්බචක්ඛුඤාණාය **එව** පරිකම්මස්ස කතත්තා විජ්ජමානම්පි දිබ්බසද්දං නාස්සොසීති දස්සෙති.

372. දිබ්බචක්ඛුඤාණතො දිබ්බසොතඤාණමෙව සෙට්ඨන්ති මඤ්ඤමානො මහාලි එතමත්ථං පුච්ඡතීති ආහ **''ඉදං දිබ්බසොතෙන…පෙ…. මඤ්ඤෙ''**ති. **අපණ්ණකන්ති** අවිරජ්ඣනකං, අනවජ්ජං වා. **සමාධියෙව** භාවෙතබ්බට්ඨෙන **සමාධිභාවනා** . ''දිබ්බසොතඤාණං සෙට්ඨ''න්ති මඤ්ඤමානෙන ච තෙන දිබ්බචක්ඛුඤාණම්පි දිබ්බසොතෙනෙව සහ ගහෙත්වා ''එතාසං නූන හන්තෙ''තිආදිනා පුටුවචනෙන පුච්ඡිතන්ති දස්සෙතුං **''උභයංසභාවිතානං සමාධීන''**න්ති වුත්තං. **බාහිරා එතා සමාධිභාවනා** අනියානිකත්තා. තා හි ඉතො බාහිරකානම්පි ඉජ්ඣන්ති. **න අජ්ඣත්තිකා** හගවතා සාමුක්කංසිකභාවෙන අප්පවෙදිතත්තා. න හි තෙ සච්චානි විය සාමුක්කංසිකා. **යදත්ථන්ති** යෙසං අත්ථාය, අභෙදෙපි භෙදවචනමෙතං, යස්ස වා විසෙසනභූතස්ස අත්ථාය. **තෙති** අරියඵලධම්මෙ. ''ත''න්තිපි අධුනා පාඨො. තෙ හි සච්ඡිකාතබ්බා, ''අත්ථි ඛො මහාලි අඤ්ඤෙව ධම්මා…පෙ…. යෙසං සච්ඡිකිරියාහෙතු භික්ඛූ මයි බ්‍රහ්මචරියං චරන්තී''ති සච්ඡිකාතබ්බධම්මා ච ඉධ වුත්තා.

චතුඅරියඵලවණ්ණනා

373. **සංයොජෙන්තීති** බන්ධෙන්ති. **තස්මාති** යස්මා වට්ටදුක්ඛභයෙ සංයොජනතො තත්ථ සත්තෙ සංයොජෙන්ති නාම, තස්මා. කත්ථචි ''වට්ටදුක්ඛමයෙ රථෙ''ති පාඨො, න පොරාණො තථා ආචරියෙන අවණ්ණිතත්තා. **මග්ගසොතං ආපන්නො,** න පසාදාදිසොතං. ''සොතොති භික්ඛවෙ අරියමග්ගස්සෙතං අධිවචන''න්ති හි වුත්තං. **ආපන්නොති** ච ආදිතො පත්තොති අත්ථො ආ-උපසග්ගස්ස ආදිකම්මනි පවත්තනතො, ඉදං පන ඵලට්ඨවසෙන වදති. අතීතකාලවචනඤ්හෙතං, මග්ගක්ඛණෙ පන මග්ගසොතං ආපජ්ජති නාම. තෙනෙවාහ **දක්ඛිණවිභඞ්ගෙ** ''සොතාපන්නෙ දානං දෙති, සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නෙ දානං දෙතී''ති (ම. නි. 3.379) **අපතනධම්මොති** අනුපපජ්ජනසභාවො. **ධම්මනියාමෙනාති** උපරිමග්ගධම්මනියාමෙන. හෙට්ඨිමන්තෙන සත්තමභවතො උපරි අනුපපජ්ජනධම්මතාය වා නියතොති අට්ඨකථාමුත්තකනයො. **පරං අයනං** පරාගති **අස්ස** අත්ථීති අත්ථො. **අනෙනාති** පුන තතියසමාසවචනං, වා-සද්දො චෙත්ථ ලුත්තනිද්දිට්ඨො.

තනුත්තං නාම පවත්තියා මන්දතා, විරළතා චාති වුත්තං **''තනුත්තා''**තිආදි. **කරහචීති** නිපාතමත්තං, පරියායවචනං වා. ''ඔරෙන චෙ මාසො සෙසො ගිම්හානන්ති වස්සිකසාටිකචීවරං පරියෙසෙය්‍යා''තිආදීසු (පාරා. 627) විය **ඔර**-සද්දො න අතිරෙකත්ථොති ආහ **''හෙට්ඨාභාගියාන''**න්ති, හෙට්ඨාභාගස්ස කාමභවස්ස පච්චයභාවෙන හිතානන්ති අත්ථො. **''සුද්ධාවාසභූමිය''**න්ති තෙසං උපපත්තිට්ඨානදස්සනං. **ඔපපාතිකොති** උපපාතිකො උපපාතනෙ සාධුකාරී. තෙනාහ **''සෙසයොනිපටික්ඛෙපවචනමෙත''**න්ති **පරිනිබ්බානධම්මොති** අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බානසභාවො. විමුච්චතීති **විමුත්ති,** චිත්තමෙව විමුත්ති **චෙතොවිමුත්තීති** වුත්තං **''චිත්තවිසුද්ධි''**න්තිආදි. චිත්තසීසෙන චෙත්ථ සමාධි ගහිතො ''සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො, චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවය''න්තිආදීසු (සං. නි. 1.23, 192; පෙටකො. 22; මි. ප. 1.1.9) විය. **පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. තෙනාහ **''අරහත්තඵලපඤ්ඤාව පඤ්ඤාවිමුත්තී''**ති. **සාමන්ති** අත්තනාව, අපරප්පච්චයෙනාති අත්ථො. **''අභිජානිත්වා''**ති ඉමිනා ත්වාදිපච්චයකාරියස්ස ය-කාරස්ස ලොපො දස්සිතො. **''අභිඤ්ඤායා''**ති ඉමිනා පන නා-වචනකාරියස්සාති දට්ඨබ්බං. **සච්ඡීති** පච්චක්ඛත්ථෙ නෙපාතිකං. **පච්චක්ඛකරණං** නාම අනුස්සවාකාරපරිවිතක්කාදිකෙ මුඤ්චිත්වා සරූපතො ආරම්මණකරණං.

අරියඅට්ඨඞ්ගිකමග්ගවණ්ණනා

374-5. **උප්පතිත්වාති** ආකාසමග්ගෙන ඨෙත්වා. පටිපජ්ජති අරියසාවකො නිබ්බානං, අරියඵලඤ්ච එතායාති **පටිපදා,** සා ච තස්ස පුබ්බභාගො එවාති අරියමග්ගො පුබ්බභාගපටිපදානාමෙන ඉධ වුත්තො. ආතතවිතතාදිවසෙන **පඤ්චඞ්ගිකං. දිසාවිදිසානිවිට්ඨපදෙසෙන අට්ඨඞ්ගිකො.** අට්ඨඞ්ගතො මුත්තො අඤ්ඤො කොචි අට්ඨඞ්ගිකො නාම මග්ගො නත්ථීති ආහ **''අට්ඨඞ්ගමත්තොයෙවා''**තිආදිනා. න හි අවයවවිනිමුත්තො සමුදායො නාම කොචි අත්ථීති. තස්මා ''අට්ඨ අඞ්ගානි අස්සාති අඤ්ඤපදත්ථසමාසං අකත්වා 'අට්ඨ අඞ්ගානි අට්ඨඞ්ගානි, තානි අස්ස සන්තීති **අට්ඨඞ්ගිකො**'ති සමාසගබ්භතද්ධිතවසෙන පදසිද්ධි කාතබ්බා''ති (දී. නි. ටී. 1.374, 375) ආචරියෙන වුත්තං, අධිප්පායො චෙත්ථ චින්තෙතබ්බො. අඤ්ඤපදත්ථසමාසෙ හි කතෙ න සක්කා අට්ඨඞ්ගඅට්ඨඞ්ගිකානං භෙදො අඤ්ඤමඤ්ඤං විපරියායං කත්වාපි නියමෙතුං බ්‍යාසෙ උභයපදත්ථපරභාවෙන සභෙව සඞ්ඛ්‍යාපරිච්ඡෙදෙන අත්ථාපත්තිතො. සමාසගබ්භෙ පන තද්ධිතෙ කතෙ සක්කා එව තෙසං භෙදො අඤ්ඤමඤ්ඤං විපරියායං කත්වා නියමෙතුං සමාසෙ උත්තරපදත්ථපරභාවෙන විනාව සඞ්ඛ්‍යාපරිච්ඡෙදෙන අත්ථාපත්තිතො. එකත්ථීභාවලක්ඛණො හි සමාසොති. **ධම්මදායාදසුත්තන්තටීකායං** පන ආචරියෙනෙව එවං වුත්තං ''යස්මා මග්ගඞ්ගසමුදායෙ මග්ගවොහාරො හොති, සමුදායො ච සමුදායීහි සමන්නාගතො, තස්මා අත්තනො අවයවභූතානි අට්ඨ අඞ්ගානි එතස්ස සන්තීති අට්ඨඞ්ගිකො''ති. පඨමනයෙ චෙත්ථ අඞ්ගිනා අඞ්ගස්ස අට්ඨඞ්ගිකභාවො වුත්තො, දුතියනයෙ පන අඞ්ගෙන අඞ්ගිනොති අයමෙතෙසං විසෙසො.

ඉදානි අට්ඨඞ්ගිකමග්ගෙ ලක්ඛණතො, කිච්චඛණාරම්මණභෙදකමතො ච විනිච්ඡයං දස්සෙන්තො **"තත්ථා"**තිආදිමාහ. **සම්මාදස්සනලක්ඛණාති** අවිපරීතං යාථාවතො චතුන්නමරියසච්චානං පච්චක්ඛමෙව දස්සනසභාවා. **සම්මා අභිනිරොපනලක්ඛණොති** නිබ්බානාරම්මණෙ චිත්තස්ස අවිපරීතමභිනිරොපනසභාවො. **සම්මා පරිග්ගහණලක්ඛණාති** චතුරඞ්ගසමන්නාගතා වාචා ජනෙ සඞ්ගණ්හාතීති තබ්බිපක්ඛතො විරතිසභාවා සම්මාවාචා භෙදකරමිච්ඡාවාචප්පහානෙන ජනෙ, සම්පයුත්තධම්මෙ ච පරිග්ගණ්හනකිච්චවතී හොති, එවං අවිපරීතං පරිග්ගහණසභාවා. **සම්මා සමුට්ඨාපනලක්ඛණොති** යථා චීවරකම්මාදිකො කම්මන්තො එකං කාතබ්බං සමුට්ඨාපෙති, තංතංකිරියානිප්ඵාදකො වා චෙතනාසඞ්ඛාතො කම්මන්තො හත්ථපාදචලනාදිකං කිරියං සමුට්ඨාපෙති, එවං සාවජ්ජකත්තබ්බකිරියාසමුට්ඨාපකමිච්ඡාකම්මන්තප්පහානෙන සම්මාකම්මන්තො නිරවජ්ජසමුට්ඨාපනකිච්චවා හොති, සම්පයුත්තෙ ච සමුට්ඨාපෙන්තො එව පවත්තතීති අවිපරීතං සමුට්ඨාපනසභාවො. **සම්මා වොදාපනලක්ඛණොති** කායවාචානං, ඛන්ධසන්තානස්ස ච සංකිලෙසභූතමිච්ඡාජීවප්පහානෙන අවිපරීතං වොදාපනසභාවො. **සම්මා පග්ගහලක්ඛණොති** සසම්පයුත්තධම්මස්ස චිත්තස්ස සංකිලෙසපක්ඛෙ පතිතුමදත්වා අවිපරීතං පග්ගහණසභාවො. **සම්මා උපට්ඨානලක්ඛණාති** තාදිභාවලක්ඛණෙන අවිපරීතං තත්ථ උපට්ඨානසභාවො. **සම්මා සමාධානලක්ඛණොති** වික්ඛෙපවිද්ධංසනෙන අවිපරීතං චිත්තස්ස සමාදහනසභාවො.

සහජෙකට්ඨතාය දිට්ඨෙකට්ඨා අවිජ්ජාදයො මිච්ඡාදිට්ඨියාතො අඤ්ඤෙ **අත්තනො පච්චනීකකිලෙසා** නාම. **පස්සතීති** පකාසෙති කිච්චපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති. තෙනාහ **"තප්පටි…පෙ…. අසම්මොහතො"**ති. ඉදඤ්හි තස්සා පස්සනාකාරදස්සනං. තෙනෙව හි සම්මාදිට්ඨිසඞ්ඛාතෙන අඞ්ගෙන තත්ථ පච්චවෙක්ඛණා පවත්තති. පුරිමානි ද්වෙ කිච්චානි සබ්බෙසමෙව සාධාරණානීති ආහ **"සම්මාසඞ්කප්පාදයොපි"**තිආදි. **"තථෙවා"**ති ඉමිනා ''අත්තනො පච්චනීකකිලෙසෙහි සද්ධි''න්ති ඉදමනුකඩ්ඪති.

පුබ්බභාගෙති උපචාරක්ඛණෙ. උපචාරභාවනාවසෙන අනෙකවාරං පවත්තචිත්තක්ඛණිකත්තා **නානක්ඛණා.** අනිච්චාදිලක්ඛණවිසයත්තා **නානාරම්මණා.** මග්ගස්ස එකචිත්තක්ඛණිකත්තා **එකක්ඛණා.** නිබ්බානාරම්මණත්තා **එකාරම්මණා. කිච්චතොති** පුබ්බභාගෙ දුක්ඛාදිඤාණෙහි කත්තබ්බෙන ඉධ සාතිසයං නිබ්බත්තෙන කිච්චෙන, ඉමස්සෙව වා ඤාණස්ස දුක්ඛාදිප්පකාසනකිච්චෙන. **චත්තාරි නාමානි ලභති** චතූසු සච්චෙසු කාතබ්බකිච්ච නිබ්බත්තිතො.**තීණි නාමානි ලභති** කාමසඞ්කප්පාදිප්පහානනිබ්බත්තිතො. **සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ** ''විරතිචෙතනා, සබ්බෙ සම්පයුත්තධම්මා ච සික්ඛාපදානී''ති (විභ. 704) වුච්චන්ති. තත්ථ පන පධානානං විරතිචෙතනානං වසෙන **"විරතියොපි හොන්ති චෙතනායොපී"**ති වුත්තං, මුසාවාදාදීහි විරමණකාලෙ වා විරතියො, සුභාසිතාදිවාචාභාසනාදිකාලෙ චෙතනායො හොන්තීති යොජෙතබ්බා. චෙතනානං අමග්ගඞ්ගත්තා **"මග්ගක්ඛණෙ පන විරතියොවා"**ති ආහ. එකස්සෙව ඤාණස්ස දුක්ඛාදිඤාණතා විය, එකායෙව විරතියා මුසාවාදාදිවිරතිභාවො විය ච එකාය එව චෙතනාය සම්මාවාචාදිකිච්චත්තයසාධනාසම්භවෙන සම්මාවාචාදිභාවාසිද්ධිතො, තංසිද්ධියඤ්ච අඞ්ගත්තයත්තාසිද්ධිතො ච එවං වුත්තන්තිපි දට්ඨබ්බං. ඉමිනා චෙතාසං දුවිධතං, අභෙදතඤ්ච දස්සෙති. **සම්මප්පධානසතිපට්ඨානවසෙනාති** චතුසම්මප්පධානචතුසතිපට්ඨානභාවවසෙන.

යදිපි සමාධිඋපකාරකානං අභිනිරොපනා නුමජ්ජනසම්පියායනු පබ්‍රූහනසන්තානං විතක්කවිචාරපීතිසුඛොපෙක්ඛානං වසෙන චතූහි ඣානෙහි සම්මාසමාධි විභත්තො, තථාපි වායාමො විය අනුප්පන්නාකුසලානුප්පාදනාදිචතුවායාමකිච්චං, සති විය ච අසුභාසුඛානිච්චානත්තභූතෙසු කායාදීසු සුභාදිසඤ්ඤාපහානචතුසතිකිච්චං එකොව සමාධි චතුක්කජ්ඣානසමාධිකිච්චං න සාධෙති. තස්මා පුබ්බභාගෙපි පඨමජ්ඣානසමාධි පඨමජ්ඣානසමාධි එව. තථා මග්ගක්ඛණෙපි පුබ්බභාගෙපි දුතියජ්ඣානසමාධි දුතියජ්ඣානසමාධි එව. තථා මග්ගක්ඛණෙපි පුබ්බභාගෙපි තතියජ්ඣානසමාධි තතියජ්ඣානසමාධි එව. තථා මග්ගක්ඛණෙපි පුබ්බභාගෙපි චතුත්ථජ්ඣානසමාධි චතුත්ථජ්ඣානසමාධි එව. තථා මග්ගක්ඛණෙපීති ආහ **"පුබ්බභාගෙපි මග්ගක්ඛණෙපි සම්මාසමාධියෙවා"**ති.

තස්මාති පඤ්ඤාපජ්ජොතත්තා **අවිජ්ජාන්ධකාරං විධමිත්වා** පඤ්ඤාසත්ථත්තා **කිලෙසචොරෙ ඝාතෙන්තොති** යථාරහං යොජෙතබ්බං. යස්මා පන අනාදිමති සංසාරෙ ඉමිනා යොගිනා කදාචිපි අසමුග්ඝාටිතපුබ්බො කිලෙසගණො , තස්ස සමුග්ඝාටකො ච අරියමග්ගො. අයඤ්චෙත්ථ සම්මාදිට්ඨි පරිඤ්ඤාභිසමයාදිවසෙන පවත්තියා පුබ්බඞ්ගමා හොති බහූපකාරා, තස්මා. තදෙව බහූපකාරතං කාරණභාවෙන දස්සෙතුං **"යොගිනො බහූපකාරත්තා"**ති වුත්තං.

තස්සාති සම්මාදිට්ඨියා. ''බහූපකාරො''ති වත්වා තං බහූපකාරතං උපමාය විභාවෙන්තො **"යථා හී"**තිආදිමාහ. අයං තම්බකංසාදිමයත්තා **කූටො.** තංපරිහරණතො මහාසාරතාය **ඡෙකො. එවන්ති** යථා හෙරඤ්ඤිකස්ස චක්ඛුනා දිස්වා කහාපණවිභාගජානනෙ කිරියාසාධකතමභාවෙන කරණන්තරං බහුකාරං යදිදං හත්ථො, එවං යොගිනො පඤ්ඤාය ඔලොකෙත්වා ධම්මවිභාගජානනෙ පුබ්බචාරීභාවෙන ධම්මන්තරං බහුකාරං යදිදං විතක්කො විතක්කෙත්වාව පඤ්ඤාය තදවබොධතො. තස්මා සම්මාසඞ්කප්පො සම්මාදිට්ඨියා බහුකාරොති අධිප්පායො. දුතියඋපමායං **එවන්ති** යථා තච්ඡකො පරෙන පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා දින්නං දබ්බසම්භාරං වාසියා තච්ඡෙත්වා ගෙහාදිකරණකම්මෙ උපනෙති, එවං යොගී විතක්කෙන ලක්ඛණාදිතො විතක්කෙත්වා දින්නධම්මෙ යාථාවතො පරිච්ඡින්දිත්වා පරිඤ්ඤාභිසමයාදිකම්මෙ උපනෙතීති යොජනා. වචීභෙදස්ස උපකාරකො විතක්කො සාවජ්ජානවජ්ජවචීභෙදෙ නිවත්තනපවත්තනකරාය සම්මාවාචායපි උපකාරකොවාති ආහ **"ස්වාය"**න්තිආදි.

‘‘යථාහා’’තිආදිනා ධම්මදින්නාය භික්ඛුනියා විසාඛස්ස නාම ගහපතිනො වුත්තං **චූළවෙදල්ලසුත්තපදං** (ම. නි. 1.464) සාධකභාවෙන දස්සෙති. **භින්දතීති** නිච්ඡාරෙති.

වචීභෙදනියාමිකා වාචා කායිකකිරියානියාමකස්ස කම්මන්තස්ස උපකාරිකාති තදත්ථං ලොකතො පාකටං කාතුං **‘‘යස්මා පනා’’**තිආදි වුත්තං. **උභයං සුචරිතන්ති** කායසුචරිතං, වචීසුචරිතඤ්ච. ආජීවට්ඨමකසීලං නාම චතුබ්බිධවචීසුචරිතතිවිධකායසුචරිතෙහි සද්ධිං සම්මාආජීවං අට්ඨමං කත්වා වුත්තං ආදිබ්‍රහ්මචරියකසීලං. යඤ්හි සන්ධාය වුත්තං ‘‘පුබ්බෙව ඛො පනස්ස කායකම්මං වචීකම්මං ආජීවො සුපරිසුද්ධො හොතී’’ති. **තදුභයානන්තරන්ති** දුච්චරිතද්වයප්පහායකස්ස සුචරිතද්වයපාරිපූරිහෙතුභූතස්ස සම්මාවාචාසම්මාකම්මන්තද්වයස්ස අනන්තරං. **සුත්තපමත්තෙනාති** අප්පොස්සුක්කං සුත්තෙන, පමත්තෙන ච. **ඉදං වීරියන්ති** චතුබ්බිධං සම්මප්පධානවීරියං. **කායාදීසූති** කායවෙදනාචිත්තධම්මෙසු. ඉන්ද්‍රියසමතාදයො සමාධිස්ස උපකාරකා. තබ්බිධුරා ධම්මා අනුපකාරකා. **ගතියොති** නිප්ඵත්තියො, කිච්චාදිසභාවෙ වා. **සමන්වෙසිත්වාති** උපධාරෙත්වා, හෙතුම්හි වායං ත්වාපච්චයො.

ද්වෙපබ්බජිතවත්ථුවණ්ණනා

376-7. කස්මා ආරද්ධන්ති අනුසන්ධිකාරණං පුච්ඡිත්වා තං විස්සජ්ජෙතුං **‘‘අයං කිරා’’**තිආදි වුත්තං තෙන අජ්ඣාසයානුසන්ධිවසෙනායං උපරි දෙසනා පවත්තාති දස්සෙති. **තෙනාති** තථාලද්ධිකත්තා. **අස්සාති** ලිච්ඡවිරඤ්ඤො. **දෙසනායන්ති** සණ්හසුඛුමාය සුඤ්ඤතපටිසඤ්ඤුත්තාය යථාදෙසිතදෙසනාය. **නාධිමුච්චතීති** න සද්දහති න පසීදති. **තන්තිධම්මං නාම කථෙන්තොති** යෙසං අත්ථාය ධම්මො කථීයති, තත්ථ තෙසං අසතිපි මග්ගපටිවෙධෙ කෙවලං සාසනෙ පවෙණිභූතං, පරියත්තිභූතං වා තන්තිධම්මං කත්වා කථෙන්තො, තෙන තදා තෙසං මග්ගපටිවෙධාභාවං දස්සෙති. **එවරූපස්සාති** සම්මාසම්බුද්ධත්තා අවිපරීතදෙසනතාය එවංපාකටධම්මකායස්ස සත්ථුනො. **අස්සාති** පඨමජ්ඣානාදිසමධිගමෙන සමාහිතචිත්තස්ස කුලපුත්තස්ස එතං ‘‘තං ජීව’’න්තිආදිනා උච්ඡෙදාදිගහණං අපි නු යුත්තන්ති පුච්ඡති, ලද්ධියා පන ඣානාධිගමමත්තෙන න තාව විවෙචිතත්තා ‘‘යුත්තමස්සෙත’’න්ති තෙහි වුත්තෙ ඣානලාභිනොපෙතං ගහණං අයුත්තමෙවාති තං උච්ඡෙදවාදං, සස්සතවාදං වා ‘‘අහං ඛො…පෙ…. න වදාමී’’තිආදිනා පටික්ඛිපිත්වාති සාධිප්පායත්ථො. **එතන්ති** පඨමජ්ඣානාදිකං. **එවන්ති** යථාවුත්තනයෙන. **අථ ච පනාති** එවං ජානනතො, පස්සනතො ච. කාමං විපස්සකාදිදස්සනම්පි පාළියං කතං, අරහත්තකූටෙන පන දෙසනා නිට්ඨාපිතාති දස්සෙතුං **‘‘උත්තරි ඛීණාසවං දස්සෙත්වා’’**ති වුත්තං. තෙ හි ද්වෙ පබ්බජිතා විපස්සකතො පට්ඨාය ‘‘න කල්ලං තස්සෙතං වචනායා’’ති අවොචුං. **ඉමස්සාති** ඛීණාසවස්ස. කිඤ්චාපි ‘‘අත්තමනා අහෙසු’’න්ති පාළියං න වුත්තං, ‘‘න කල්ල’’න්තිආදිනා පන විස්සජ්ජනාවචනෙනෙව තෙසං අත්තමනතා වෙදිතබ්බාති ආහ **‘‘තෙ මමා’’**තිආදි. තත්ථ යස්මා ඛීණාසවො විගතසම්මොහො තිණ්ණවිචිකිච්ඡො, තස්මා තස්ස තථා වත්තුමයුත්තන්ති උප්පන්නනිච්ඡයතාය තං මම වචනං සුත්වා අත්තමනා අහෙසුන්ති අත්ථො. සොපි ඛො ලිච්ඡවි රාජා තෙ විය තථාසඤ්ජාතනිච්ඡයත්තා අත්තමනො අහොසි. තෙනාහ **‘‘එවං වුත්තෙ සොපි අත්තමනො අහොසී’’**ති. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය පරමසුඛුමගම්භීරදුරනුබොධත්ථපරිදීපනාය සුවිමලවිපුලපඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියජනනාය සාධුවිලාසිනියා නාම ලීනත්ථපකාසනියා මහාලිසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථපකාසනා.

මහාලිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ජාලියසුත්තවණ්ණනා

ද්වෙපබ්බජිතවත්ථුවණ්ණනා

378. එවං මහාලිසුත්තං සංවණ්ණෙත්වා ඉදානි ජාලියසුත්තං සංවණ්ණෙන්තො යථානුපුබ්බං සංවණ්ණනොකාසස්ස පත්තභාවං විභාවෙතුං, මහාලිසුත්තස්සානන්තරං සඞ්ගීතස්ස සුත්තස්ස ජාලියසුත්තභාවං වා පකාසෙතුං **"එවං මෙ සුතං…පෙ…. කොසම්බියන්ති ජාලියසුත්ත"**න්ති ආහ. **"ඝොසිතෙනා"**තිආදිනා මජ්ඣෙලොපසමාසං දස්සෙති, ඝොසිතස්ස ආරාමොතිපි වත්තබ්බං. එවම්පි හි ''අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ''තිආදීසු (පාරා. 234) විය දායකකිත්තනං හොති, එවං පන කිත්තෙන්තො ආයස්මා ආනන්දො අඤ්ඤෙපි තස්ස දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනෙ නියොජෙතීති අඤ්ඤත්ථ වුත්තං. තත්ථ කොයං ඝොසිතසෙට්ඨී නාම, කථඤ්චානෙන ආරාමො කාරිතො, කථං පන තත්ථ භගවා විහාසීති පුච්ඡාය සබ්බං තං විස්සජ්ජනං සමුදාගමතො පට්ඨාය සඞ්ඛෙපතොව දස්සෙන්තො **"පුබ්බෙ කිරා"**තිආදිමාහ. **අල්ලකප්පරට්ඨ**න්ති බහූසු පොත්ථකෙසු දිස්සති, කත්ථචි පන **"අද්දිලරට්ඨ"**න්ති ච **"දමිළරට්ඨ"**න්ති ච ලිඛිතං. **තතොති** අල්ලකප්පරට්ඨතො. **"පුත්තං…පෙ…. අගමාසී"**ති ඉදම්පි ''තස්සෙතං කම්ම''න්ති ඤාපෙතුං වුත්තං. **තදාති** තෙසං ගාමං පවිට්ඨදිවසෙ. **බලවපායාසන්ති** ගරුතරං බහුපායාසං. **ජීරාපෙතුන්ති** සමවෙපාකිනියා ගහණියා පක්කාපෙතුං. **අසන්නිහිතෙති** ගෙහතො බහි අඤ්ඤං ගතෙ. **භුස්සතීති** නදති, ''භුභූ''ඉති සුනඛසද්දං කරොතීති අත්ථො. ඉදම්පිස්ස එකං කම්මං. පච්චෙකබුද්ධෙ පන චීවරකම්මත්ථාය අඤ්ඤං ඨානං ගතෙ සුනඛස්ස හදයං ඵාලිතං. තිරච්ඡානා නාමෙතෙ උජුජාතිකා හොන්ති අකුටිලා, මනුස්සා පන අඤ්ඤං හදයෙන චින්තෙති, අඤ්ඤං මුඛෙන කථෙන්ති. තෙනෙවාහ ''ගහනඤ්හෙතං භන්තෙ යදිදං මනුස්සා, උත්තානකඤ්හෙතං භන්තෙ යදිදං පසවො''ති (ම. නි. 2.3).

ඉති සො තාය පච්චෙකබුද්ධෙ සිනෙහවසෙන උජුදිට්ඨිතාය අකුටිලතාය කාලඞ්කත්වා තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්තො. තං සන්ධායාහ **"සො…පෙ…. නිබ්බත්තී"**ති. තස්ස පන කණ්ණමූලෙ කථෙන්තස්ස සද්දො සොළසයොජනට්ඨානං ඵරති, පකතිකථාසද්දො පන සකලං දසයොජනසහස්සං දෙවනගරං, එවං සරඝොසසම්පත්තියා **"ඝොසකදෙවපුත්තො" ත්වෙව නාමං අහොසි.** අයමස්ස පච්චෙකබුද්ධෙ සිනෙහෙන භුක්කරණස්ස නිස්සන්දො. **චවිත්වාති** ආහාරක්ඛයෙන චවිත්වා. දෙවලොකතො හි දෙවපුත්තා ආයුක්ඛයෙන, පුඤ්ඤක්ඛයෙන, ආහාරක්ඛයෙන, කොපෙනාති චතූහි කාරණෙහි චවන්ති. ඉමස්ස පන කාමගුණෙ පරිභුඤ්ජතො මුට්ඨස්සතිස්ස ආහාරක්ඛයෙන චවනං හොති. සො කොසම්බියං නගරසොභිනියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. නගරසොභිනියො කිර ධීතරං පටිජග්ගන්ති, න පුත්තං. ධීතරො හි තාසං පවෙණිං ඝටයන්ති, තස්මා සාපි තං සඞ්කාරකූටෙ ඡඩ්ඩාපෙති. අයමස්ස පුබ්බෙ පුත්තඡඩ්ඩනකම්මස්ස නිස්සන්දො. පාපකම්මඤ්හි නාමෙතං ''අප්පක''න්ති නාවමඤ්ඤිතබ්බං. තමෙකො මනුස්සො කාකසුනඛපරිවාරිතං දිස්වා ''පුත්තො මෙ ලද්ධො''ති ගෙහං නෙසි, තස්ස පන හත්ථතො කොසම්බකසෙට්ඨී කහාපණසහස්සං දත්වා අග්ගහෙසි, තමත්ථං සන්ධාය **"කොසම්බියං එකස්ස කුලස්ස ඝරෙ නිබ්බත්තී"**තිආදි වුත්තං. සත්තක්ඛත්තුං ඝාතාපනත්ථං උපක්කමකරණම්පි පුත්තඡඩ්ඩනකම්මස්සෙව නිස්සන්දො. **සෙට්ඨිධීතායාති** ජනපදසෙට්ඨිනො ධීතාය. **වෙයාත්තියෙනාති** පඤ්ඤාවෙයාත්තියෙන. සා හි තස්ස පිතරා පෙසිතං මාරාපනපණ්ණං ඵාලෙත්වා විවාහපණ්ණං බන්ධිත්වා ජීවිතලාභං කරොති. තායෙව සරසම්පත්තියා **ඝොසිතසෙට්ඨී නාම ජාතො.**

සරීරසන්තප්පනත්ථන්ති හිමවන්තෙව මූලඵලාහාරතාය කිලන්තසරීරස්ස ලොණම්බිලසෙවනෙන පීනනත්ථං. **තසිතාති** පිපාසිතා. **කිලන්තාති** පරිස්සන්තකායා. **වටරුක්ඛ**න්ති මහානිග්‍රොධරුක්ඛං. තෙ කිර තං පත්වා තස්ස මූලෙ නිසීදිංසු. අථ ජෙට්ඨකතාපසො නිග්‍රොධරුක්ඛස්ස සොභාසම්පත්තිං පස්සිත්වා ''මහානුභාවො මඤ්ඤෙ එත්ථ අධිවුත්ථා දෙවතා. සාධු වතායං දෙවතා ඉසිගණස්ස පානීයාදිදානෙන අද්ධානපරිස්සමං විනොදෙය්‍යා''ති චින්තෙසි. දෙවතාපි තථා චින්තිතං ඤත්වා ඉසිගණස්ස පානීයන්හානකභොජනානි අදාසි. තෙනාහ **"තත්ථා"**තිආදි. ජෙට්ඨකතාපසස්ස පන තථා චින්තනං අවිසෙසතො සබ්බත්ථ ආරොපෙත්වා **"සඞ්ගහං පච්චාසීසන්තා"**ති වුත්තං. **"හත්ථං පසාරෙත්වා"**ති ඉමිනා හත්ථප්පසාරණමත්තෙන තස්සා යථිච්ඡිතනිප්ඵත්තිං දස්සෙති. **දෙවතා ආහාති** සා අත්තනො පුඤ්ඤස්ස පරිත්තකත්තා ලජ්ජාය කථෙතුං අවිසහන්තීපි පුනප්පුනං නිප්පීළියමානා එවමාහ. **සොති** අනාථපිණ්ඩිකො ගහපති. **භතකානන්ති** භතියා වෙය්‍යාවච්චං කරොන්තානං දාසපෙසකම්මකරානං. **පකතිභත්තවෙතනමෙවාති** පකතියා දාතබ්බභත්තවෙතනමෙව. තදා උපොසථිකත්තා කම්මං අකරොන්තානම්පි කම්මකරණදිවසෙ දාතබ්බභත්තවෙතනමෙව, න තතො ඌනන්ති අත්ථො. **ධම්මපදට්ඨකථායං** ඛුද්දකභාණකානං මතෙන ''සායමාසත්ථාය ආගතො''ති (ධ. ප. අට්ඨ. 1.2.සාමාවතීවත්ථු) වුත්තං, ඉධ පන දීඝභාණකානං මතෙන **"මජ්ඣන්හිකෙ පාතරාසත්ථාය ආගතො"**ති. **කඤ්චීති** කඤ්චිපි භතකං, කිඤ්චිපි භතකකම්මන්ති වා සම්බන්ධො. මජ්ඣන්හිකකාලත්තා **"උපඩ්ඪදිවසො ගතො"**ති ආහ, තෙන උපඩ්ඪදිවසමෙව සමාදින්නත්තා ''උපඩ්ඪුපොසථො''ති තං වොහරන්තීති දස්සෙති. **ධම්මපදට්ඨකථායං** (ධ. ප. අට්ඨ. 1.2 සාමාවතීවත්ථු) රත්තිභාගෙන උපඩ්ඪුපොසථො වුත්තො, ඉධ පන මජ්ඣන්හිකතො පට්ඨාය දිවසභාගෙනෙව, තදවසෙසදිවසරත්තිභාගෙන වා. අසමෙපි හි භාගෙ උපඩ්ඪසද්දො පවත්තති. **තදහෙවාති** අරුණුග්ගමනකාලං සන්ධාය වුත්තං.

''ඝොසොපි ඛො දුල්ලභො ලොකස්මිං යදිදං බුද්ධො''ති **සඤ්ජාතපීතිපාමොජ්ජො. තදහෙවාති** කොසම්බිං පත්තදිවසතො දුතියදිවසෙයෙව. **තුරිතාත්ථාති** තුරිතා අත්ථ, සීඝයායිනො භවථාති අත්ථො. එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජං

සන්ධාය **''පබ්බජිත්වා''**ති වුත්තං. **අරහත්තන්ති** චතුපටිසම්භිදාසමලඞ්කතං අරහන්තභාවං. **තෙපි සෙට්ඨිනො** සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය අඩ්ඪමාසමත්තං දානානි දත්වා **පච්චාගම්ම තයො විහාරෙ කාරෙසුං.** භගවා පන දෙවසිකං එකෙකස්මිං විහාරෙ වසති. යස්ස ච විහාරෙ වුත්ථො, තස්සෙව ඝරෙ පිණ්ඩාය චරති, තදා පන ඝොසිතස්ස විහාරෙ විහරති. තෙන වුත්තං ''කොසම්බියං විහරති ඝොසිතාරාමෙ''ති.

බාහිරසමයමත්තෙන **උපජ්ඣායො,** න සාසනෙ විය උපජ්ඣායලක්ඛණෙන. උපෙච්ච පරස්ස වාචාය ආරම්භනං බාධනං **උපාරම්භො,** දොසදස්සනවසෙන ඝට්ටනන්ති අත්ථො. තෙනාහ **''වාදං ආරොපෙතුකාමා හුත්වා''**ති. වදන්ති නින්දාවසෙන කථෙන්ති එතෙනාති හි **වාදො,** දොසො, තමාරොපෙතුකාමා උපරි පතිට්ඨපෙතුකාමා හුත්වාති අත්ථො. කථමාරොපෙතුකාමාති ආහ **''ඉති කිරා''**තිආදි. **තං ජීවං තං සරීරන්ති** යං වත්ථු ජීවසඞ්ඛාතං, තදෙව සරීරසඞ්ඛාතං. ඉදඤ්හි ''රූපං අත්තතො සමනුපස්සතී''ති වුත්තවාදං ගහෙත්වා වදන්ති. රූපඤ්ච අත්තානඤ්ච අද්වයං එකීභාවං කත්වා සමනුපස්සනවසෙන, ''සත්තො''ති වා බාහිරකපරිකප්පිතං අත්තානං සන්ධාය වදන්ති. තථා හි වුත්තං **''ඉධෙව සත්තො භිජ්ජතී''**ති. **අස්සාති** සමණස්ස ගොතමස්ස. **භිජ්ජතීති** නිරුදයවිනාසවසෙන විනස්සති. **තෙන** ජීවිතසරීරානං අනඤ්ඤත්තානුජානනතො, සරීරස්ස ච භෙදදස්සනතො. න හෙත්ථ යථා දිට්ඨභෙදවතා සරීරතො අනඤ්ඤත්තා අදිට්ඨොපි ජීවස්ස භෙදො වුත්තො, එවං අදිට්ඨභෙදවතා ජීවතො අනඤ්ඤත්තා සරීරස්සාපි අභෙදොති සක්කා වත්තුං තස්ස භෙදස්ස පච්චක්ඛසිද්ධත්තා, භූතුපාදායරූපවිනිමුත්තස්ස ච සරීරස්ස අභාවතොති ඉමිනා අධිප්පායෙනාහ **''උච්ඡෙදවාදො හොතී''**ති.

අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති අඤ්ඤදෙව වත්ථු ජීවසඞ්ඛාතං, අඤ්ඤං සරීරසඞ්ඛාතං. ඉදඤ්හි ''රූපවන්තං අත්තානං සමනුපස්සතී''තිආදිනයප්පවත්තවාදං ගහෙත්වා වදන්ති. රූපභෙදස්සෙව දිට්ඨත්තා , අත්තනි ච තදභාවතො ''අත්තා නිච්චො''ති අයමත්ථො ආපන්නො වාති ඉමිනා අධිප්පායෙනාහ **''සත්තො සස්සතො ආපජ්ජතී''**ති.

379-380. තයිදං නෙසං වඤ්ඣාපුත්තස්ස දීඝරස්සතාදිපරිකප්පනසදිසං, තස්මායං පඤ්හො ඨපනීයො. න හෙස අත්ථනිස්සිතො, න ධම්මනිස්සිතො, නාදිබ්‍රහ්මචරියකො, න නිබ්බිදාදිඅත්ථාය සංවත්තති. **පොට්ඨපාදසුත්තඤ්චෙත්ථ** නිදස්සනං. තං තත්ථ රාජනිමීලනං කත්වා ''තෙන හාවුසොසුණාථා''තිආදිනා සත්ථා නෙසං උපරි ධම්මදෙසනමාරභීති ආහ **''අථ භගවා''**තිආදි. සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියො **ද්වෙ අන්තා.** අරියමග්ගො **මජ්ඣිමා පටිපදා. තස්සායෙව පටිපදායාති** මිච්ඡාපටිපදාය එව.

සද්ධාපබ්බජිතස්සාති සද්ධාය පබ්බජිතස්ස ''එවමහං ඉතො වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරිස්සාමී''ති පබ්බජ්ජමුපගතස්ස, තදනුරූපඤ්ච සීලං පූරෙත්වා පඨමජ්ඣානෙන සමාහිතචිත්තස්ස. **එතන්ති** කිලෙසවට්ටපරිවුද්ධිදීපනං ''තං ජීවං තං සරීර''න්තිආදිකං දිට්ඨිසංකිලෙසනිස්සිතවචනං. **නිබ්බිචිකිච්ඡො න හොතීති** ධම්මෙසු තිණ්ණවිචිකිච්ඡො න හොති, තත්ථ තත්ථ ආසප්පනපරිසප්පනවසෙන පවත්තතීති අත්ථො.

එතමෙවං ජානාමීති යෙන සො භික්ඛු පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, එතං සසම්පයුත්තං ධම්මං ''මහග්ගතචිත්ත''න්ති එවං ජානාමි. තථා හි වුත්තං ''මහග්ගතචිත්තමෙතන්ති සඤ්ඤං ඨපෙසි''න්ති. **නො ච එවං වදාමීති** යථා දිට්ඨිගතිකා තං ධම්මජාතං සනිස්සයං අභෙදතො ගණ්හන්තා ''තං ජීවං තං සරීර''න්ති, තදුභයං වා භෙදතො ගණ්හන්තා ''අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤ සරීර''න්ති අත්තනො මිච්ඡාගාහං පවෙදෙන්ති, එවමහං න වදාමි තස්ස ධම්මස්ස සුපරිඤ්ඤාතත්තා. තෙනාහ **''අථ ඛො''**තිආදි. බාහිරකා යෙභුය්‍යෙන කසිණජ්ඣානානි එව නිබ්බත්තෙන්තීති වුත්තං **''කසිණපරිකම්මං භාවෙන්තස්සා''**ති. යස්මා භාවනානුභාවෙන ඣානාධිගමො, භාවනා ච පථවීකසිණාදිසඤ්ජානනමුඛෙන හොතීති කත්වා සඤ්ඤාසීසෙන නිද්දිසීයති, තස්මා **''සඤ්ඤාබලෙන උප්පන්න''**න්ති ආහ. තෙන වුත්තං ''පථවීකසිණමෙකො සඤ්ජානාතී''තිආදි. යස්මා පන භගවතා තත්ථ තත්ථ වාරෙ ''අථ ච පනාහං න වදාමී''ති වුත්තං, තස්මා භගවතො වචනමුපදෙසං කත්වා න වත්තබ්බං කිරෙතං කෙවලිනා උත්තමපුරිසෙනාති අධිප්පායෙන **''න කල්ලං තස්සෙත''**න්ති ආහංසු, න සයං පටිභානෙනාති දස්සෙතුං **''මඤ්ඤමානා වදන්තී''**ති වුත්තං. සෙසං අනන්තරසුත්තෙ වුත්තනයත්තා, පාකටත්තා ච සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය පරමසුඛුමගම්භීරදුරනුබොධත්ථපරිදීපනාය සුවිමලවිපුලපඤ්ඤාවෙය්‍යාත්තියජනනාය සාධුවිලාසිනියා නාම ලීනත්ථපකාසනියා ජාලියසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථපකාසනා.

ජාලියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. මහාසීහනාදසුත්තවණ්ණනා

අචෙලකස්සපවත්ථුවණ්ණනා

381. එවං ජාලියසුත්තං සංවණ්ණෙත්වා ඉදානි මහාසීහනාදසුත්තං සංවණ්ණෙන්තො යථානුපුබ්බං සංවණ්ණනොකාසස්ස පත්තභාවං විභාවෙතුං, ජාලියසුත්තස්සානන්තරං සඞ්ගීතස්ස සුත්තස්ස මහාසීහනාදසුත්තභාවං වා පකාසෙතුං **''එවං මෙ සුතං…පෙ…. උරුඤ්ඤායං විහරතීති මහාසීහනාදසුත්ත''**න්ති ආහ. **එතදෙව නාමන්ති** යස්මිං රට්ඨෙ තං නගරං, තස්ස රට්ඨස්සපි යස්මිං නගරෙ භගවා විහාසි, තස්ස නගරස්සපි ''උරුඤ්ඤා''ත්වෙව නාමං, තස්මා **උරුඤ්ඤායන්ති** උරුඤ්ඤානාමජනපදෙ උරුඤ්ඤානාමනගරෙති ආවුත්තිආදිනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉමිනා ඉමමත්ථං දස්සෙති – න සබ්බත්ථ නියතපුල්ලිඞ්ගපුථුවචනාව ජනපදවාචී සද්දා, කත්ථචි අනියතපුල්ලිඞ්ගපුථුවචනාපි යථා ''ආළවියං විහරතී''ති (පාචි. 84, 89) කෙචි ජනපදමෙවත්ථං වදන්ති, තං අපනෙතුං **''භගවා හී''**තිආදි වුත්තං. **රමණීයොති** මනොහරභූමිභාගතාය, ඡායූදකසම්පත්තියා, ජනවිවිත්තතාය ච මනොරමො. මිගානං අභයං දෙති එත්ථාති **මිගදායො.** තෙනාහ **''සො''**තිආදි. **චෙලං** වත්ථං, තං නත්ථි අස්සාති **අචෙලොති** වුත්තං **''නග්ගපරිබ්බාජකො''**ති. **නාමන්ති** ගොත්තනාමං. තපනං සන්තපනං කායස්ස ඛෙදනං **තපො,** සො එතස්ස අත්ථීති **තපස්සී.** යස්මා තථාභූතො තපං නිස්සිතො, තපො ච තං නිස්සිතො හොති, තස්මා **''තපනිස්සිතක''**න්ති ආහ. **මුත්තාචාරාදීති** එත්ථ **ආදිසද්දෙන** පරතො **පාළිය** (දී. නි. 1.397) මාගතා හත්ථාපලෙඛනාදයො සඞ්ගහිතා. ලූඛං ඵරුසං සාධුසම්මතාචාරවිරහතො අපසාදනීයං ආජීවති වත්තතීති **ලූඛාජීවීති** අට්ඨකථාමුත්තකනයො. **උප්පණ්ඩෙතීති** උහසනවසෙන පරිභාසති. **උපවදතීති** අවඤ්ඤාපුබ්බකං අපවදති. තෙන වුත්තං **''හීළෙති වම්භෙතී''**ති. ''හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා''තිආදීසු විය **ධම්මසද්දො** හෙතුපරියායොති ආහ **''කාරණස්ස අනුකාරණ''**න්ති. තථාවුත්තසද්දත්ථොයෙවෙත්ථ කාරණසද්දස්ස හෙතුභාවතො. අත්ථවසා පයුත්තො හි සද්දපයොගො. සොයෙව ච සද්දත්ථො පරෙහි වුච්චමානො අනුකාරණං තදනුරූපං තස්සදිසං වා තතො පච්ඡා වා වුත්තකාරණභාවතො. **පරෙහීති** යෙසං තුම්හෙහි ඉදං වුත්තං, තෙහි පරෙහි. **වුත්තකාරණෙනාති** යථා තෙහි වුත්තං, තථා චෙ තුම්හෙහි න වුත්තං, එවං සති තෙහි වුත්තකාරණෙන සකාරණො හුත්වා තුම්හාකං වාදො වා තතො පරං තස්ස අනුවාදො වා කොචි අප්පමත්තකොපි විඤ්ඤූහි ගරහිතබ්බං කාරණං ඨානං නාගච්ඡෙය්‍ය, කිමෙවං නාගච්ඡතීති යොජනා. **''ඉදං වුත්තං හොතී''**තිආදිනා තදෙවත්ථං සඞ්ඛෙපතො දස්සෙති.

382. ඉදානි යං විභජ්ජවාදං සන්ධාය භගවතා ''න මෙතෙ වුත්තවාදිනො''ති සඞ්ඛෙපෙන වත්වා තං විභජිත්වා දස්සෙතුං ''ඉධාහං කස්සපා''තිආදි වුත්තං, තං විභාගෙන දස්සෙන්තො **''ඉධෙකච්චො''**තිආදිමාහ. භගවා හි නිරත්ථකං අනුපසමසංවත්තනිකං කායකිලමථං ''අත්තකිලමථානුයොගො දුක්ඛො අනරියො අනත්ථසංහිතො''තිආදිනා (සං. නි. 5.1081; මහාව. 13). ගරහති, සාත්ථකං පන උපසමසංවත්තනිකං කායකිලමථං ''ආරඤ්ඤිකො හොති, පංසුකූලිකො හොතී''තිආදිනා (අ. නි. 5.181, 182; පරි. 325) වණ්ණෙති. **අප්පපුඤ්ඤතායාති** අපුඤ්ඤතාය. අප්පසද්දො චෙත්ථ ''ද්වත්තිඡදනස්ස පරියායං අප්පහරිතෙ ඨිතෙන අධිට්ඨාතබ්බ''න්තිආදීසු (පාචි. 135) විය අභාවත්ථො. මිච්ඡාදිට්ඨිභාවතො කම්මඵලං පටික්ඛිපන්තෙන ''නත්ථි දින්න''න්තිආදිනා (දී. නි. 1.171; ම. නි. 1.445; 2.94, 225; 3.91, 116, 136; සං. නි. 3.210; අ. නි. 3.118; 10.176; ධ. ස. 1221; විභ. 907) මිච්ඡාදිට්ඨිං පුරක්ඛත්වා ජීවිතවුත්තිහෙතු තථා තථා දුච්චරිතපූරණං සන්ධාය **''තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා''**ති වුත්තං.

භියොසොමත්තායාති මත්තතො අතිරෙකං. **''භියොසො''**ති හි ඉදං භියොසද්දෙන සමානත්ථං නෙපාතිකං. **අනෙසනවසෙනාති** කොහඤ්ඤෙ ඨත්වා අසන්තගුණසම්භාවනිච්ඡාය යථා තථා තපං කත්වා අනෙසිතබ්බමෙසනාවසෙන මිච්ඡාජීවෙනාති අත්ථො. යථාවුත්තනයෙන ජීවිතවුත්තිහෙතු **තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා. ඉමෙ ද්වෙති** ''අප්පපුඤ්ඤො, පුඤ්ඤවා''ති ච වුත්තෙ දුච්චරිතකාරිනො ද්වෙ පුග්ගලෙ.

දුතියනයෙ **ඉමෙ ද්වෙති** ''අප්පපුඤ්ඤො, පුඤ්ඤවා''ති ච වුත්තෙ සුචරිතකාරිනො ද්වෙ පුග්ගලෙ.

පඨමදුතියනයෙසු වුත්තනයෙනෙව තතියචතුත්ථනයෙසුපි යථාක්කමං අත්ථො වෙදිතබ්බො. පඨමතතියනයෙසු චෙත්ථ අහෙතුකඅකිරියවාදිනො. දුතියචතුත්ථනයෙසු පන කම්මකිරියවාදිනොති දට්ඨබ්බං. **අප්පදුක්ඛවිහාරීති** අප්පකං දුක්ඛෙන විහාරී. **බාහිරකාචාරයුත්තොති** සාසනාචාරතො බාහිරකෙන තිත්ථියාචාරෙන යුත්තො. **අත්තානං සුඛෙත්වාති** අධම්මිකෙන අනෙසනාය ලද්ධපච්චයනිමිත්තෙන සුඛෙන අත්තානං සුඛෙත්වා සුඛං කත්වා, **''සුඛෙ ඨපෙත්වා''**ති අධුනා පාඨො.

''න දානි මයා සදිසො අත්ථී''තිආදිනා තණ්හාමානදිට්ඨිසඞ්ඛාතානං තිස්සන්නං මඤ්ඤනානං වසෙන දුච්චරිතපූරණමාහ. ලාභසක්කාරං වා උප්පාදෙන්තො තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වාති සම්බන්ධො. **මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙනාති** ''නත්ථි කාමෙසු දොසො''ති එවං පවත්තමිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන. **පරිබ්බාජිකායාති** බාහිරපබ්බජ්ජමුපගතාය තාපසදාරිකාය, ඡන්නපරිබ්බාජිකාය ච. ''අපරො''ති එත්ථාපි හි ''තාපසො වා ඡන්නපරිබ්බාජකො වා''ති අධිකාරො. **දහරායාති** තරුණාය. **මුදුකායාති** සුඛුමාලාය. **ලොමසායාති** තනුතම්බලොමතාය අප්පලොමවතියා. ලොමං එතිස්සා අත්ථීති

ලොමසා. ලිඞ්ගත්තයෙපි හි ස-පච්චයෙන පදසිද්ධිමිච්ඡන්ති සද්දවිදූ. **කාමෙසූති** වත්ථුකාමෙසු. **පාතබ්බතන්ති** පරිභුඤ්ජිතබ්බං. පරිභොගත්ථො හෙත්ථ **පා**-සද්දො, තබ්බසද්දො ච භාවසාධනො. තා-සද්දො පන සකත්ථෙ යථා ''දෙවතා''ති, **පාතබ්බතන්ති** වා පරිභුඤ්ජනකතං, කත්තුසාධනො චෙත්ථ තබ්බසද්දො යථා උපරිපණ්ණාසකෙ **පඤ්චත්තයසුත්තෙ** ''යෙ හි කෙචි භික්ඛවෙ සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බසඞ්ඛාරමත්තෙන එතස්ස ආයතනස්ස උපසම්පදං පඤ්ඤපෙන්ති''ති (ම. නි. 3.24) තථා හි **තදට්ඨකථායං** වුත්තං ''විජානාතීති **විඤ්ඤාතබ්බං,** දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතමත්තෙන පඤ්චද්වාරිකසඤ්ඤාපවත්තිමත්තෙනාති අයඤ්හි එත්ථ අත්ථො''ති, (ම. නි. අට්ඨ. 3.24) **තට්ටීකායඤ්ච** ''යථා නියානීති නියානිකාති බහුලං වචනතො කත්තුසාධනො නියානිකසද්දො, එවං ඉධ විඤ්ඤාතබ්බසද්දොති ආහ 'විජානාතීති විඤ්ඤාතබ්බ'න්ති,'' තා-සද්දො පන භාවෙ. අස්සාදියමානපක්ඛෙ ඨිතො කිලෙසකාමොපි වත්ථුකාමපරියාපන්නොයෙව, තස්මා තෙසු යථාරුචි පරිභුඤ්ජන්තොති අත්ථො.

ඉදන්ති නයචතුක්කවසෙන වුත්තං අත්ථප්පභෙදවිභජනං. **''තිත්ථියවසෙන ආගතං** අට්ඨකථායං තථා විභත්තත්තා''ති (දී. නි. ටී. 1.382) ආචරියෙන වුත්තං, තථායෙව පන පාළියම්පි විභත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **සාසනෙපීති** ඉමස්මිං සාසනෙපි.

කථං ලබ්භතීති ආහ **''එකච්චො හී''**තිආදි. යස්මා න ලභති, තස්මා අනෙසනං කත්වාතිආදිනා යොජෙතබ්බං. **අරහත්තං වා** අත්තනි අසන්තං ''අත්ථි මෙ''ති යථාරුතං **පටිජානිත්වා.** සාමන්තජප්පනපච්චයපටිසෙවනඉරියාපථසන්නිස්සිතසඞ්ඛාතානි **තීණි වා කුහනවත්ථූනි පටිසෙවිත්වා.**

තාදිසොවාති ධුතඞ්ග (විසුද්ධි. 1.22; ථෙරගා. අට්ඨ. 2.844 ආදයො) සමාදානවසෙන ලූඛාජීවී එව. **අනෙසනවසෙනාති** නිදස්සනමත්තං. ''අරහත්තපටිජානනෙනා''තිආදිපි හි වත්තබ්බං.

දුල්ලභසුඛො භවිස්සාමි දුග්ගතීසු උපපත්තියාති අධිප්පායො. **අසක්කොන්තොති** එත්ථ අන්තසද්දො භාවලක්ඛණෙ, අසක්කුණමානෙ සතීති අත්ථො.

383. **අසුකට්ඨානතොති** අසුකභවතො. **ආගතාති** උපපත්තිවසෙන ඉධාගතා. **ඉදානි ගන්තබ්බට්ඨානඤ්චාති** උපපත්තිවසෙනෙව ආයතිං ගමිතබ්බභවඤ්ච. **තතොති** අතීතභවතො. **පුන උපපත්තින්ති** ආයතිං අනන්තරභවෙ පුන උපපත්තිං, තතො අනන්තරභවෙපි පුන උපපත්තින්ති පුනප්පුනං නිබ්බත්තිං. **කෙන කාරණෙන ගරහිස්සාමීති** එත්ථ යථාභූතමජානන්තො ඉච්ඡාදොසවසෙන යං කිඤ්චි ගරහෙය්‍ය, න තථා වාහං, අහං පන යථාභූතං ජානන්තො සබ්බම්පෙතං කෙන කාරණෙන ගරහිස්සාමි, සබ්බස්සපෙතස්ස තපස්ස ගරහාය කාරණං නත්ථීති ඉමමධිප්පායං දස්සෙන්තො **''ගරහිතබ්බමෙවා''**තිආදිමාහ. **භණ්ඩිකන්ති** පුටභණ්ඩිකං. උපමාපක්ඛෙ පරිසුද්ධතාය ධොතං, තථා අධොතඤ්ච, උපමෙය්‍යපක්ඛෙ පන පසංසිතබ්බගුණතාය ධොතං පරිසුද්ධං, තථා අධොතඤ්චාති අත්ථො. **තමත්ථන්ති** ගරහිතබ්බස්ස චෙව ගරහණං, පසංසිතබ්බස්ස ච පසංසනං.

384. දිට්ඨධම්මිකස්ස, සම්පරායිකස්ස ච අත්ථස්ස සාධනවසෙන පවත්තියා ගරුකත්තා **න කොචි න සාධූති වදති**. **පඤ්චවිධං වෙරන්ති** පාණාතිපාතාදිපඤ්චවිධවෙරං. තඤ්හි පඤ්චවිධස්ස සීලස්ස පටිපක්ඛභාවතො, සත්තානං වෙරහෙතුතාය ච **''වෙර''**න්ති වුච්චති, තතො එව ච තං **න කොචි ''සාධූ''ති වදති** තථා දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථානමසාධනතො, සත්තානං සාධුභාවස්ස දූසනතො ච. **න නිරුන්ධිතබ්බන්ති** රූපග්ගහණෙ න නිවාරෙතබ්බං. දස්සනීයදස්සනත්ථො හි චක්ඛුපටිලාභොති තෙසමධිප්පායො. අයමෙව නයො සොතාදීසුපි. යදග්ගෙන තෙසං පඤ්චද්වාරෙ අසංවරො සාධු, තදග්ගෙන තත්ථ සංවරො න සාධූති අධිප්පායො හොතීති ආහ **''පුන…පෙ…. අසංවර''**න්ති.

අයමෙත්ථ අට්ඨකථාතො අපරො නයො – **යං තෙ එකච්චං වදන්ති ''සාධූ''ති** තෙ ''එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා''ති වුත්තා තිත්ථියා යං අත්තකිලමථානුයොගාදිං ''සාධූ''ති වදන්ති, තං මයං න ''සාධූ''ති වදාම. **යං තෙ…පෙ…. ''න සාධූ''ති** යං පන තෙ අනවජ්ජපච්චයපරිභොගං, සුනිවත්ථසුපාරුතාදිසම්මාපටිපත්තිඤ්ච ''න සාධූ''ති වදන්ති, තං මයං ''සාධූ''ති වදාමාති.

ඉති යං පරවාදමූලකං චතුක්කං දස්සිතං, තදෙව පුන සකවාදමූලකං චතුක්කං කත්වා දස්සිතන්ති විඤ්ඤාපෙතුං **''එව''**න්තිආදි වුත්තං. යඤ්හි කිඤ්චි කෙනචි සමානං, තෙනපි තං සමානමෙව. යඤ්ච කිඤ්චි කෙනචි අසමානං, තෙනපි තං අසමානමෙවාති ආහ **''සමානාසමානත''**න්ති. එත්ථ ච **සමානතන්ති** සමානතාමත්තං. අනවසෙසතො හි පහාතබ්බධම්මානං පහානං, උපසම්පාදෙතබ්බධම්මානං උපසම්පාදනඤ්ච සකවාදෙව දිස්සති, න පරවාදෙ. තෙන වුත්තං ''ත්‍යාහං උපසඞ්කමිත්වා එවං වදාමී''තිආදි. සකවාදපරවාදානුරූපං වුත්තනයෙන **පඤ්චසීලාදිවසෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.**

සමනුයුඤ්ජාපනකථාවණ්ණනා

385. **අන්තමිති** ආණත්තියං පඤ්චමීඅත්තනොපදං. **ලද්ධිං පුච්ඡන්තොති** ''කිං සමණො ගොතමො සංකිලෙසධම්මෙ අනවසෙසං පහාය වත්තති, උදාහු පරෙ ගණාචරියා, එත්ථ තාව අත්තනො ලද්ධිං වදෙහී''ති එවං පටිඤ්ඤාතං සිද්ධන්තං පුච්ඡන්තො. **කාරණං පුච්ඡන්තොති** ''සමණොව ගොතමො සංකිලෙසධම්මෙ අනවසෙසං පහාය වත්තතී''ති වුත්තෙ ''කාරණෙනපි එතමත්ථං ගාහයා''ති එවං හෙතුං පුච්ඡන්තො. **උභයං පුච්ඡන්තොති** ''ඉදං නාමෙත්ථ කාරණ''න්ති කාරණං වත්වා පටිඤ්ඤාතෙ අත්ථෙ සාධියමානෙ අන්වයතො, බ්‍යතිරෙකතො ච කාරණං සමත්ථෙතුං සදිසාසදිසප්පභෙදං උපමොදාහරණද්වයං පුච්ඡන්තො. අපිච හෙතුපමොදාහරණවසෙන තිලක්ඛණසම්පත්තියා යථාපටිඤ්ඤාතෙ අත්ථෙ සාධිතෙ සම්මදෙව අනු පච්ඡා භාසන්තො නිගමෙන්තොපි **සමනුභාසති නාමාති** වෙදිතබ්බං. **''උපසංහරිත්වා''**ති පාඨසෙසො. **''කිං තෙ''**තිආදි උපසංහරණාකාරදස්සනං . **දුතියපදෙපීති** ''සඞ්ඝෙන වා සඞ්ඝ''න්ති පදෙපි. වචනසෙසං, උපසංහරණාකාරඤ්ච සන්ධාය **''එසෙව නයො''**ති වුත්තං.

තමත්ථන්ති තං පහාතබ්බධම්මානං අනවසෙසං පහාය වත්තනසඞ්ඛාතං, සමාදාතබ්බධම්මානං අනවසෙසං සමාදාය වත්තනසඞ්ඛාතඤ්ච අත්ථං. **යොජෙත්වාති** අකුසලාදිපදෙහි යොජෙත්වා. අකොසල්ලසම්භූතාදිඅත්ථෙන **අකුසලා චෙව** තතොයෙව **අකුසලාති ච සඞ්ඛාතා, සඞ්ඛාත**සද්දො චෙත්ථ ඤාතත්ථො, කොට්ඨාසත්ථො ච යුජ්ජතීති ආහ **''ඤාතා, කොට්ඨාසං වා කත්වා ඨපිතා''**ති, පුරිමෙන චෙත්ථ පදෙන එකන්තාකුසලෙ වදති, පච්ඡිමෙන තං සහගතෙ, තප්පටිපක්ඛියෙ ච. එවඤ්හි කොට්ඨාසකරණෙන ඨපනං උපපන්නං හොති. අකුසලපක්ඛිකභාවෙන හි වවත්ථාපනං කොට්ඨාසකරණං. **අවජ්ජ**සද්දො දොසත්ථො ගාරය්හපරියායත්තා, අ-සද්දස්ස ච තබ්භාවවුත්තිතොති ආහ **''සදොසා''**ති. **අරියා** නාම නිද්දොසා. ඉමෙ පන අකුසලා කථඤ්චිපි නිද්දොසා න හොන්තීති **නිද්දොසට්ඨෙන අරියා භවිතුං නාලං අසමත්ථා.**

386-392. **''ය''**න්ති එතං කාරණෙ පච්චත්තවචනන්ති දස්සෙති **''යෙනා''**ති ඉමිනා. **යං වා පනාති** අසම්භාවනාවචනමෙතං, යං වා පන කිඤ්චීති අත්ථො. **පහාය වත්තන්තීති** ච අත්ථවසා පුථුවචනවිපරිණාමොති වුත්තං **''යං වා තං වා අප්පමත්තකං පහාය වත්තන්තී''**ති. **ගණාචරියා** චෙත්ථ පූරණමක්ඛලිආදයො. සත්ථුපභවත්තා සඞ්ඝස්ස සඞ්ඝසම්පත්තියාපි සත්ථුසම්පත්ති විභාවීයතීති ආහ **''සඞ්ඝ…පෙ…. සිද්ධිතො''**ති, සා පන පසංසා පසාදහෙතුකාති පසාදමුඛෙන තං දස්සෙතුං **''පසීදමානාපී''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ සම්පිණ්ඩනත්ථෙන **පි**-සද්දෙන අප්පසීදමානාපි එවමෙව න පසීදන්තීති සම්පිණ්ඩෙති. යථා හි අන්වයතො සත්ථුසම්පත්තියා සාවකෙසු, සාවකසම්පත්තියා ච සත්ථරි පසාදො සමුච්චීයති, එවං බ්‍යතිරෙකතො සත්ථුවිපත්තියා සාවකෙසු, සාවකවිපත්තියා ච සත්ථරිඅප්පසාදොති දට්ඨබ්බං. **''තථා හී''**තිආදි තබ්බිවරණං. **සරීරසම්පත්තින්ති** රූපසම්පත්තිං, රූපකායපාරිපූරින්ති අත්ථො. රූපප්පමාණෙ සත්තෙ සන්ධාය ඉදං වුත්තං, **''ධම්මදෙසනං වා සුත්වා''**ති ඉදන්තු ඝොසප්පමාණෙ, ධම්මප්පමාණෙ ච, **''භික්ඛූනං පනාචාරගොචර''**න්තිආදිං පන ධම්මප්පමාණෙ, ලූඛප්පමාණෙ ච. ආචාරගොචරාදීහි ධම්මො, සම්මාපටිපත්තියා ලූඛො ච හොති . තස්මා ''භවන්ති වත්තාරො''ති පඨමපදෙ රූපප්පමාණා, ඝොසප්පමාණා, ධම්මප්පමාණා ච, දුතියපදෙ ධම්මප්පමාණාව යොජෙතබ්බා. **කීවරූපොති** කිත්තකජාතිකො. යා සඞ්ඝස්ස පසංසාති ආනෙත්වා සම්බන්ධො, අයමෙව වා පාඨො.

තත්ථ යා බුද්ධානං, බුද්ධසාවකානමෙව ච පාසංසතා, අඤ්ඤෙසඤ්ච තදභාවො ජොතිතො, තං විරතිප්පහානසංවරුද්දෙසවසෙන නීහරිත්වා දස්සෙන්තො **''අයමධිප්පායො''**තිආදිමාහ. තත්ථ සෙතුඝාතවිරතියා අරියමග්ගසම්පයුත්තත්තා **''සබ්බෙන සබ්බං නත්ථී''**ති වුත්තං. අට්ඨසමාපත්තිවසෙන වික්ඛම්භනප්පහානමත්තං, විපස්සනාමත්තවසෙන තදඞ්ගප්පහානමත්තන්ති යථාලාභං යොජෙතබ්බං. **විපස්සනාමත්තවසෙනාති** ච ''අනිච්ච''න්ති වා ''දුක්ඛ''න්ති වා විවිධං දස්සනමත්තවසෙන, න පන නාමරූපවවත්ථානපච්චයපරිග්ගණ්හනපුබ්බකං ලක්ඛණත්තයං ආරොපෙත්වා සඞ්ඛාරානං සම්මසනවසෙන. නාමරූපපරිච්ඡෙදො, හි අනත්තානුපස්සනා ච බාහිරකානං නත්ථි. **ඉතරානි** සමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණප්පහානානි **තීණි සබ්බෙන සබ්බං නත්ථි** මග්ගඵලනිබ්බානත්තා. ලොකියපඤ්චසීලතො අඤ්ඤො සබ්බොපි **සීලසංවරො,** ''ඛමො හොති සීතස්ස උණ්හස්සා''තිආදිනා (ම. නි. 1.24; 3.159; අ. නි. 4.114) වුත්තො සුපරිසුද්ධො **ඛන්තිසංවරො,** ''පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ''තිආදිනා (සු. නි. 1041; චූළනි. 60) වුත්තො කිලෙසානං සමුච්ඡෙදකො මග්ගඤාණසඞ්ඛාතො **ඤාණසංවරො,** මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං පිදහනවසෙන පවත්තො සුපරිසුද්ධො **ඉන්ද්‍රියසංවරො,** ''අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදායා''තිආදිනා (දී. නි. 2.403; ම. නි. 1.135; සං. නි. 5.8; විභ. 205) වුත්තො සම්මප්පධානසඞ්ඛාතො **වීරියසංවරොති** ඉමං සංවරපඤ්චකං සන්ධාය **''සෙසං සබ්බෙන සබ්බං නත්ථී''**ති වුත්තං.

''පඤ්ච ඛො පනිමෙ පාතිමොක්ඛුද්දෙසා''තිආදිනා යථාවුත්තසීලස්සෙව පුන ගහණං සාසනෙ සීලස්ස බහුභාවං දස්සෙත්වා තදෙකදෙසෙ එව පරෙසං අවට්ඨානදස්සනත්ථං. **''උපොසථුද්දෙසා''**ති අධුනා පාඨො. **පඤ්ඤායතීති** පතිට්ඨිතභාවෙන පාකටො හොති, තස්මා මයා හි…පෙ…. නත්ථීති යොජෙතබ්බං. **සීහනාදන්ති** සෙට්ඨනාදං, අභීතනාදං කෙනචි අප්පටිවත්තියවාදං. යං පන වදන්ති –

> ''උත්තරස්මිං පදෙ බ්‍යග්ඝ-පුඞ්ගවොසභකුඤ්ජර;
> සීහසද්දූලනාගාද්‍යා, පුමෙ සෙට්ඨත්ථගොචරා''ති.

තං යෙභුය්‍යවසෙනාති දට්ඨබ්බං.

අරියඅට්ඨඞ්ගිකමග්ගවණ්ණනා

393. ‘‘අයං පන යථාවුත්තො මම වාදො අවිපරීතොව, තස්සෙවං අවිපරීතභාවො ඉමං මග්ගං පටිපජ්ජිත්වා අපරප්පච්චයතො ජානිතබ්බො’’ති එවං **අවිපරීතභාවාවබොධනත්ථං.** පාළියං **‘‘අත්ථි කස්සපා’’**තිආදීසු අයං යොජනා – යං මග්ගං පටිපන්නො සාමංයෙව අත්තපච්චක්ඛතො එවං ඤස්සති දක්ඛති ‘‘සමණො ගොතමො වදන්තො යුත්තපත්තකාලෙ තථභාවතො භූතං, එකංසෙන හිතාවහභාවතො අත්ථං, ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මං, විනයයොගතො, පරෙසඤ්ච විනයනතො විනයං වදතී’’ති, සො මයා සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදිතො සකලවට්ටදුක්ඛනිස්සරණභූතො අත්ථි කස්සප මග්ගො, තස්ස ච අධිගමූපායභූතා පුබ්බභාගපටිපදාති, තෙන ‘‘සමණො ගොතමො ඉමෙ ධම්මෙ අනවසෙසං පහාය වත්තතී’’තිආදි නයප්පවත්තො වාදො කෙනචි අසම්පකම්පියො යථාභූත සීහනාදොති දස්සෙති. **දක්ඛතීති** චෙත්ථ ස්සති-සද්දෙන පදසිද්ධි ‘‘යත්‍ර හි නාම සාවකො එවරූපං ඤස්සති වා දක්ඛති වා සක්ඛිං කරිස්සතී’’තිආදීසු විය.

‘‘එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතී’’තිආදි සුත්තපදෙසු (අ. නි. 3.134) විය ච **මග්ගඤ්ච පටිපදඤ්ච එකතො කත්වා දස්සෙන්තො. ‘‘අයමෙවා’’**ති සාවධාරණවචනං මග්ගස්ස පුථුභාවපටික්ඛෙපත්ථං, සබ්බඅරියසාධාරණභාවදස්සනත්ථං, සාසනෙ පාකටභාවදස්සනත්ථඤ්ච. තෙනාහ ‘‘එකායනො අයං භික්ඛවෙ මග්ගො සත්තානං විසුද්ධියා’’ති (දී. නි. 2.373; ම. නි. 1.106; සං. නි. 5.367, 384).

‘‘එසෙව මග්ගො නත්ථඤ්ඤො, දස්සනස්ස විසුද්ධියා’’ති, (ධ. ප. 274) –

> ‘‘එකායනං ජාතිඛයන්තදස්සී,
> මග්ගං පජානාති හිතානුකම්පී;
> එතෙන මග්ගෙන අතරිංසු පුබ්බෙ,
> තරිස්සන්ති යෙ ච තරන්ති ඔඝ’’න්ති. (සං. නි. 5.384, 409; චූළනි. 107, 211; නෙත්ති. 170) ච –

සබ්බෙසු චෙව සුත්තපදෙසෙසු, අභිධම්මපදෙසෙසු (විභ. 355) ච එකොවායං මග්ගො පාකටොති.

තපොපක්කමකථාවණ්ණනා

394. තපොයෙව උපක්කමිතබ්බතො, ආරභිතබ්බතො **තපොපක්කමා**ති ආහ **‘‘තපාරම්භා’’**ති, ආරම්භනඤ්චෙත්ථ තපකරණමෙවාති දස්සෙති **‘‘තපොකම්මානී’’**ති ඉමිනා. **සමණකම්මසඞ්ඛාතා**ති සමණෙහි කත්තබ්බකම්මසඤ්ඤිතා. **බ්‍රාහ්මණකම්මසඞ්ඛාතා**ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **නිච්චොලොති** නිස්සට්ඨචොලො සබ්බෙන සබ්බං පටික්ඛිත්තචොලො. චෙලං, චොලොති ච පරියායවචනං. කොචි ඡින්නභින්නපටපිලොතිකධරොපි දසන්තයුත්තස්ස වත්ථස්ස අභාවතො ‘‘නිච්චොලො’’ති වත්තබ්බතං ලභෙය්‍යාති තං නිවත්තෙතුං **‘‘නග්ගො’’**ති වුත්තං, නග්ගියවතසමාදානෙන සබ්බථා නග්ගොති අත්ථො. ලොකියකුලපුත්තාචාරවිරහිතතාව විස්සට්ඨාචාරතාති දස්සෙති **‘‘උච්චාරකම්මාදීසු’’**තිආදිනා. කථං විරහිතොති ආහ **‘‘ඨිතකොවා’’**තිආදි, ඉදඤ්ච නිදස්සනමත්තං වමිත්වා මුඛවික්ඛාලනාදිආචාරස්සපි තෙන විස්සට්ඨත්තා. **අපලිඛතීති** උදකෙන අධොවනතො අපලිඛති. සො කිර දණ්ඩකං ‘‘සත්තො’’ති පඤ්ඤපෙති, තස්මා තං පටිපදං පූරෙන්තො එවං කරොතීති වුත්තං **‘‘උච්චාරං වා’’**තිආදි. තත්ථ **අපලිඛතීති** අපකසති.

‘‘එහි භදන්තො’’ති වුත්තෙ උපගමනසඞ්ඛාතො විධි **එහිභද්දන්තො,** තං චරතීති **එහිභද්දන්තිකො** , රුළ්හිසද්දෙන චෙත්ථ තද්ධිතසිද්ධි යථා ‘‘එහිපස්සිකො’’ති, (ම. නි. 1.74) තප්පටික්ඛෙපෙන **නඑහිභද්දන්තිකො,** තදෙවත්ථං දස්සෙති **‘‘භික්ඛාගහණත්ථ’’**න්තිආදිනා. **න එතීති** න ආගච්ඡති. එවං **නතිට්ඨභද්දන්තිකොති** එත්ථාපි. සමණෙන නාම සයංවචනකරෙනෙව භවිතබ්බං, න පරවචනකරෙනාති අධිප්පායෙන **තදුභයම්පි…පෙ…. න කරොති. පුරෙතරන්ති** තං ඨානං අත්තනා උපගමනතො පඨමතරං, තං කිර සො ‘‘භික්ඛුනා නාම යාදිච්ඡකී එව භික්ඛා ගහෙතබ්බා’’ති අධිප්පායෙන න ගණ්හාති. **උද්දිස්සකතං** පන ‘‘මම නිමිත්තභාවෙන බහූ ඛුද්දකා පාණා සඞ්ඝාටමාපාදිතා’’ති අධිප්පායෙන නාධිවාසෙති. **නිමන්තනම්පි** ‘‘එවං තෙසං වචනං කතං භවිස්සතී’’ති අධිප්පායෙන න සාදියති. **කුම්භීති** පක්කභික්ඛාපක්ඛිත්තකුම්භො. **උක්ඛලීති** භික්ඛාපචනකුම්භො. **පච්ඡීති** භික්ඛාපක්ඛිත්තපිටකං. **තතොපීති** කුම්භීකළොපිතොපි. **කුම්භීආදීසුපි** සො සත්තසඤ්ඤීති ආහ **‘‘කුම්භීකළොපියො’’**තිආදි. **‘‘අයං ම’’**න්තිආදීසුපි එසෙව නයො. **අන්තරන්ති** උභින්නමන්තරාළං.

කබළන්තරායොති ආලොපස්ස අන්තරායො. එත්ථාපි සො සත්තසඤ්ඤී. **පුරිසන්තරගතායාති** පුරිසසමීපගතාය. **රතිඅන්තරායොති** කාමරතියා අන්තරායො. ගාමසභාගාදිවසෙන සඞ්ගම්ම කිත්තෙන්ති එතිස්සාති **සංකිත්ති.** තථා සංහටතණ්ඩුලාදිසඤ්චයො තෙන කතභත්තම්ධාධිප්පෙතන්ති වුත්තං **‘‘සංකිත්තෙත්වා කතභත්තෙසූ’’**ති. මජ්ඣිමනිකායෙ **මහාසීහනාදසුත්තන්තටීකායං** පන ආචරියෙනෙව එවං වුත්තං ‘‘සංකිත්තයන්ති එතායාති **සංකිත්ති,**

ගාමවාසීහි සමුදායවසෙන කිරියමානකිරියා, එත්ථ පන හත්තසංකිත්ති අධිප්පෙතාති ආහ 'සංකිත්තෙත්වා කතභත්තෙසූ'ති''. ඉදං පන තස්ස උක්කට්ඨපටිපදාති දස්සෙති **''උක්කට්ඨො''**තිආදිනා. යථා චෙත්ථ, එවං ''නළගිභද්දන්තිකො''තිආදීසුපි උක්කට්ඨපටිපදාදස්සනං වෙදිතබ්බං. **සාසද්දො** සුනඛපරියායො. **තස්සාති** සුනඛස්ස. **තත්ථාති** තස්මිං ඨානෙ. **සමූහසමූහචාරිනීති** සඞ්ඝසඞ්ඝචාරිනී. **මනුස්සාති** වෙයාවච්චකරමනුස්සා.

සොවීරකන්ති කඤ්ජිකං. ''ලොණසොවීරක''න්ති කෙචි, තදයුත්තමෙව, ''සබ්බසස්සසම්භාරෙහි කත''න්ති වුත්තත්තා. ලොණසොවීරකඤ්හි සබ්බමච්ඡමංසපුප්ඵඵලාදිසම්භාරකතං. **සුරාපානමෙවාති** මජ්ජලක්ඛණප්පත්තාය සුරාය පානමෙව. මෙරයම්පෙත්ථ සඞ්ගහිතං ලක්ඛණහාරෙන, එකසෙසනයෙන වා. **සබ්බෙසුපීති** සාවජ්ජානවජ්ජෙසුපි කඤ්ජිකසුරාදීසු. එකාගාරමෙව භික්ඛාචරියාය උපගච්ඡතීති **එකාගාරිකො. නිවත්තතීති** පච්චාගච්ඡති, සති භික්ඛාලාභෙ තදුත්තරි න ගච්ඡතීති වුත්තං හොති. එකාලොපෙනෙව වත්තතීති **එකාලොපිකො.** දීයති එතායාති **දත්ති,** ද්වත්තිආලොපමත්තග්ගාහි ඛුද්දකං භික්ඛාදානභාජනං. තෙනාහ **''ඛුද්දකපාතී''**ති. **අග්ගභික්ඛන්ති** අනාමට්ඨභික්ඛං , සමාහිසඞ්ඛතතාය වා උත්තමභික්ඛං. අභුඤ්ජනවසෙන එකො හො එතස්සාති **එකාහිකො,** ආහාරො, තං ආහාරං ආහාරෙතීති අත්ථො. සො පන අත්ථතො එකදිවසලඞ්ඝකොති වුත්තං **''එකදිවසන්තරික''**න්ති. එස නයො **''ද්වාහික''**න්තිආදීසුපි. අපිච එකාහං අභුඤ්ජිත්වා එකාහං භුඤ්ජනං, එකාහවාරො වා **එකාහිකං.** ද්වීහං අභුඤ්ජිත්වා ද්වීහං භුඤ්ජනං, ද්වීහවාරො වා **ද්වාහිකං.** සෙසද්වයෙපි අයං නයො. උක්කට්ඨො හි පරියායභත්තභොජනිකො ද්වීහං අභුඤ්ජිත්වා එකාහමෙව භුඤ්ජති. එවං සෙසද්වයෙපි. **මජ්ඣිමාගමටීකායං** පන ''එකාහං අන්තරභූතං එතස්ස අත්ථීති එකාහිකං. සෙසපදෙසුපි එස නයො''ති වුත්තං. ''ථෙරා භික්ඛූ භික්ඛුනියො ඔවදන්ති පරියායෙනා''තිආදීසු විය වාරත්ථො **පරියාය** සද්දො. **එකාහවාරෙනාති** එකාහිකවාරෙන. ''එකාහික''න්තිආදිනා වුත්තවිධිමෙව පටිපාටියා පවත්තභාවෙන දස්සෙතුං පාළියං ''ඉති එවරූප''න්තිආදි වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

395. **සාමාකො** නාම ගොධුමො. **සයංජාතා වීහිජාතීති** අරොපිමවීහිජාති. යදෙව ''වීහී''ති වදන්ති. **ලිඛිත්වාති** කසිත්වා. **සිලෙසොපීති** කණිකාරාදිරුක්ඛනියාසොපි. **කුණ්ඩකන්ති** තනුතරං තණ්ඩුලසකලං, තණ්ඩුලඛණ්ඩකන්ති අත්ථො. ඔදනෙන කතං කඤ්ජියං **ඔදනකඤ්ජියං.** ''වාසිතකෙන පිඤ්ඤාකෙන නහායෙය්‍යා''තිආදීසු (පාචි. 1203) විය **පිඤ්ඤාක** සද්දො තිලපිට්ඨපරියායො. යථාහ ''පිඤ්ඤාකං නාම තිලපිට්ඨං වුච්චතී''ති. ''තරුණකදලික්ඛන්ධමෙව පිඤ්ඤාක''න්ති කෙචි, න ගහෙතබ්බමෙතං කත්ථචිපි තථා අවචනතො.

396. සණෙහි සණවාකෙහි නිබ්බත්තිතානි **සාණානි,** අඤ්ඤෙහි මිස්සකානි සාණානි එව **මසාණානි** නිරුත්තිනයෙන, න ජීවරපරියාපන්නානි භඞ්ගානි. කෙචි පන ''මසාණානි නාම චොළවිසෙසානීති පරිකප්පෙත්වා මස්සකචොළානී''ති පඨන්ති, තදයුත්තමෙව පොරාණෙහි තථා අවුත්තත්තා. **එරකතිණාදීනීති** එත්ථ **ආදිසද්දෙන** අක්කමකචිකදලිවාකාදීනං සඞ්ගහො, එරකාදීහි කතානි හි ඡවානි ලාමකානි දුස්සානීති වත්තබ්බතං ලභන්ති. **ඡවසද්දො** හෙත්ථ හීනවාචකො, පුරිමවිකප්පෙ පන මතසරීරවාචකො. **ඡඩ්ඩිතනන්තකානීති** ඡඩ්ඩිතපිලොතිකානි. අජිනස්සෙදන්ති **අජිනං,** පකතිඅජිනමිගචම්මං, තදෙව මජ්ඣෙ ඵාලිතකඤ්චෙ, අජිනස්ස ඛිපං ඵාලිතමුපඞ්ඪන්ති **අජිනක්ඛිපං** . ''සඛුරකන්තිපි වදන්තී''ති (ම. නි. අට්ඨ. 1.155) **පපඤ්චසූදනියං** වුත්තං, ද්වින්නං තිණ්ණං වා සමුදිතඤ්චෙ, අජිනක්ඛිපන්ති තෙසමධිප්පායො. **විනයසංවණ්ණනාසු** පන ''අජිනමෙව අභෙදතො **අජිනක්ඛිප''**න්ති වුත්තං. **කන්දිත්වාති** උප්පවුප්පවෙන කන්දිත්වා. **''ගන්ථෙත්වා''**තිපි පාඨො, වට්ටෙත්වා බන්ධිත්වාති අත්ථො. එවඤ්හි ඵලකචීරෙ නිදස්සනං උපපන්නං හොති. **යං සන්ධාය වුත්තන්ති** අජිතවාදස්ස පටිකිට්ඨතරභාවෙ උපමාදස්සනත්ථං යදෙව කෙසකම්බලං සන්ධාය **අඞ්ගුත්තරාගමෙ** (අ. නි. 3.138) වුත්තං.

තන්තාවුතානීති තන්තං පසාරෙත්වා වීතානි. **පටිකිට්ඨොති** හීනො. කස්මාති වුත්තං **''කෙසකම්බලො''**තිආදි. පාළියං **උබ්භට්ඨකො''**ති එතස්ස ''උද්ධං ඨිතකො''ති අත්ථො **මජ්ඣිමාගමට්ඨකථායං මහාසීහනාදසුත්තවණ්ණනායං** (ම. නි. අට්ඨ. 1.215) වුත්තො. **උබ්භසද්දො** හි උපරිඅත්ථෙ නෙපාතිකො යථා ''උබ්භජාණුමණ්ඩල''න්ති. අනෙකපරිමාණා, හි නිපාතා, අනෙකත්ථා ච.

මිච්ඡාවායාමවසෙනෙව උක්කුටිකවතානුයොගොති ආහ **''උක්කුටිකවීරියං අනුයුත්තො''**ති. න කෙවලං නිසින්නොයෙව උක්කුටිකො, අථ ඛො **ගච්ඡන්තොපි…පෙ…. ගච්ඡති. අයකණ්ටකෙති** අයොමයකණ්ටකෙ. **පකතිකණ්ටකෙති** සලාකකණ්ටකෙ. උච්චභූමියං **ථණ්ඩිලසද්දොති** වුත්තං **''උච්චෙ භූමිට්ඨානෙ''**ති. අයං අට්ඨකථාතො අපරො නයො – **ථණ්ඩිලන්ති** සමාපකතිභූමි වුච්චති ''පත්ථණ්ඩිලෙ පාතුරහොසී''තිආදීසු විය. අමරකොසෙපි හි **නිඝණ්ටුසත්ථෙ** වුත්තං ''වෙදී පරික්ඛතා භූමි, සමෙ ථණ්ඩිලං චාතුරෙ''ති (සත්තරසමවග්ගෙ 18 ගාථායං) තස්මා ථණ්ඩිලෙ අනන්තරහිතාය පකතිභූමියං සෙය්‍යම්පි කප්පෙතීති අත්ථො. යං සන්ධාය තත්ථෙව **නිඝණ්ටුසත්ථෙ** වුත්තං ''යො ථණ්ඩිලෙ වත වසා, සෙතෙ ථණ්ඩිලසායි සො''ති (සත්තරසමවග්ගෙ 44 ගාථායං) රජො එව ජල්ලං මලිනං **රජොජල්ලං.** තෙන වුත්තං **''සරීර''**න්තිආදි. **ලද්ධං ආසනන්ති** නිසීදිතුං යථාලද්ධමාසනං. **අකොපෙත්වාති** අඤ්ඤත්ථ අනුපගන්ත්වා. තථා චාහ **''තත්ථෙව නිසීදනසීලො''**ති. එවං නිසීදන්තො හි තං අකොපෙන්තො නාම හොති. චතූසු මහාවිකටෙසු ගූථමෙවිධාධිප්පෙතන්ති වුත්තං **''ගූථං වුච්චතී''**ති. තඤ්හි ආසයවසෙන විරූපං කටත්තා **''විකට''**න්ති වුච්චති. **සායං තතියන්ති** සායන්හසමයසඞ්ඛාතං තතියසමයං. **අස්සාති**

උදකොරොහනානුයොගස්ස. පාතොපදම්ව සායංපදං නෙපාතිකං . අනුසාරලොපෙන පන **"සායතතියක"**න්තිපි පාඨො දිස්සති.

එත්ථ ච ''අචෙලකො හොති''තිආදීනි යාව ''ථුසොදකං පිවති''ති එතානි වතපදානි එකවාරානි, ''එකාගාරිකො වා හොති''තිආදීනි පන නානාවාරානි, නානාකාලිකානි වා. තථා ''සාකභක්ඛො වා හොති''තිආදීනි, ''සාණානිපි ධාරෙති, මසාණානිපි ධාරෙති''තිආදීනි ච. තථා හෙත්ථ වා-සද්දග්ගහණං, පි-සද්දග්ගහණඤ්ච කතං. පි-සද්දොපි ඉධ විකප්පත්ථො එව දට්ඨබ්බො. පුරිමෙසු පන වතපදෙසු තදුභයම්පි න කතං, එවඤ්ච කත්වා ''අචෙලකො හොති''ති වත්වා ''සාණානිපි ධාරෙති''තිආදිවචනස්ස, ''රජොජල්ලධරොපි හොති''ති වත්වා ''උදකොරොහනානුයොගමනුයුත්තො විහරති''ති වචනස්ස ච අවිරොධො සිද්ධො හොති. අථ වා කිමෙත්ථ අවිරොධචින්තාය. උම්මත්තකපච්ඡිසදිසො හි තිත්ථියවාදො. අපිච ''අචෙලකො හොති''ති ආරභිත්වා තප්පසඞ්ගෙන සබ්බම්පි අඤ්ඤමඤ්ඤවිරොධමෙව අත්තකිලමථානුයොගං දස්සෙන්තෙන තෙන අචෙලකස්සපෙන ''සාණානිපි ධාරෙති''තිආදි වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

තපොපක්කමනිරත්ථකතාවණ්ණනා

397. **සීලසම්පදාදීහීති** සීලසම්පදා, සමාධිසම්පදා, පඤ්ඤාසම්පදාති ඉමාහි ලොකුත්තරාහි සම්පදාහි. **විනාති** විරහිතත්තා, විනා වා තාහි න කදාචිපි සාමඤ්ඤං වා බ්‍රහ්මඤ්ඤං වා සම්භවති, තස්මා තෙසං තපොපක්කමානං නිරත්ථකතං දස්සෙන්තොති සපාඨසෙසයොජනා. **දොසවෙරවිරහිතන්ති** දොසසඞ්ඛාතවෙරතො විරහිතං. ඉදඤ්හි දොසස්ස මෙත්තාය උජුපටිපක්ඛතො වුත්තං. යං පන ආචරියෙන වුත්තං ''දොසග්ගහණෙන වා සබ්බෙපි ඣානපටිපක්ඛා සංකිලෙසධම්මා ගහිතා. වෙරග්ගහණෙන පච්චත්ථිකභූතා සත්තා. යදග්ගෙන හි දොසරහිතං, තදග්ගෙන වෙරරහිත''න්ති (දී. නි. ටී. 1.397), තදෙතං පාළියං වෙරසද්දස්සෙව විජ්ජමානත්තා, අට්ඨකථායඤ්ච තදත්ථමෙව දස්සෙතුං දොසසද්දස්ස වුත්තත්තා විචාරෙතබ්බං.

398. **එත්තකමත්තන්ති** නග්ගචරියාදිමත්තං. පාකටභාවෙන කායති අත්ථං ගමෙතීති **පකති,** ලොකසිද්ධවාදො. තෙනාහ **"පකතිකථා එසා"**ති. ''මත්තා සුඛපරිච්චාගා''තිආදීසු (ධ. ප. 290) විය මත්තාසද්දො අප්පත්තං අන්තොනීතං කත්වා පමාණවාචකොති ආහ **"ඉමිනා"**තිආදි. තෙන පන පමාණෙන පහාතබ්බො එව පටිපත්තික්කමො පකරණප්පත්තො. ඉමිනා ''තපොපක්කමෙනා''ති සද්දන්තරෙන වා අධිගතොති දස්සෙති **"පටිපත්තික්කමෙනා"**ති ඉමිනා. **තතොති** තස්මා සාමඤ්ඤබ්‍රහ්මඤ්ඤස්ස අප්පමත්තකෙනෙව පටිපත්තික්කමෙන සුදුක්කරභාවතො. ඉමං හෙතුසම්බන්ධං සන්ධාය **"පදසම්බන්ධෙන සද්ධි"**න්ති වුත්තං. **සබ්බත්ථාති** සබ්බවාරෙසු.

399. **අඤ්ඤථාති** යදි අචෙලකභාවාදිනා සාමඤ්ඤං වා බ්‍රහ්මඤ්ඤං වා අභවිස්ස, එවං සති සුවිජානොව සමණො, සුවිජානො බ්‍රාහ්මණො. යස්මා පන තුම්හෙ ඉතො අඤ්ඤථාව සාමඤ්ඤං, අඤ්ඤථා බ්‍රහ්මඤ්ඤං වදථ, තස්මා දුජ්ජානොව සමණො දුජ්ජානො බ්‍රාහ්මණොති අත්ථො. තෙනාහ **"ඉදං සන්ධායාහා"**ති. **තං පකතිවාදං පටික්ඛිපිත්වාති** යං පුබ්බෙ පාකතිකං සාමඤ්ඤං, බ්‍රහ්මඤ්ඤඤ්ච හදයෙ ඨපෙත්වා තෙන අචෙලකස්සපෙන ''දුක්කරං සුදුක්කර''න්ති වුත්තං, භගවතා ච තමෙව සන්ධාය ''පකති ඛො එසා''තිආදි භාසිතං, තමෙව ඉධ පාකතිකසාමඤ්ඤබ්‍රහ්මඤ්ඤවිසයං කථං පටිසංහරිත්වා. **සභාවතොව** පරමත්ථතො එව සමණස්ස, බ්‍රාහ්මණස්ස ච **දුජ්ජානභාවං ආවිකරොන්තො පුනපි "පකති ඛො"තිආදිමාහ. තත්‍රාපීති** සමණබ්‍රාහ්මණවාදෙපි. **පදසම්බන්ධන්ති** හෙතුපදෙන සද්ධිං පුබ්බාපරවාක්‍යසම්බන්ධං.

සීලසමාධිපඤ්ඤාසම්පදාවණ්ණනා

400-1. **පණ්ඩිතොති** හෙතුසම්පත්තිසිද්ධෙන පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො. **කථං උග්ගහෙසීති** පරිපක්කඤාණත්තා ඝටෙ පදීපෙන විය අබ්භන්තරෙ සමුජ්ජලන්තෙන පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියෙන තත්ථ තත්ථ භගවතා දෙසිතමත්ථං පරිග්ගණ්හන්තො තං දෙසනං උපධාරෙසි. යස්මා උග්ගහෙසි, තස්මා...පෙ.... විදිත්වාති සම්බන්ධො. **තස්ස චාති** යො අචෙලකො හොති, යාව උදකොරොහනානුයොගමනුයුත්තො විහරති, තස්ස ච. තස්ස චෙති වා පදච්ඡෙදො, අභාවිතා අසච්ඡිකතා හොති චෙති යොජනා. **තා සම්පත්තියො පුච්ඡාමි,** යාහි සමණො ච බ්‍රාහ්මණො ච හොතීති අධිප්පායො. **සීලසම්පදාදිවිජානනත්ථන්ති** සීලසම්පදාදිවිජානනහෙතු. ''කස්මා පුච්ඡති''ති හි වුත්තං. **අථ-** සද්දො චෙත්ථ කාරණෙ. එවමීදිසෙසු. **සීලසම්පදායාති** එත්ථ **ඉති**සද්දො ආදිඅත්ථො, උපලක්ඛණනිද්දෙසො වායං, තෙන ''චිත්තසම්පදාය, පඤ්ඤාසම්පදායා''ති පදද්වයං සඞ්ගණ්හාති. තෙනාහ ''සීලචිත්තපඤ්ඤාසම්පදාහි අඤ්ඤා''ති. ඉමෙහි ච අසෙක්ඛසීලාදික්ඛන්ධත්තයං සඞ්ගහිතන්ති වුත්තං **"අරහත්තඵලමෙවා"**ති. තත්ථ කාරණං දස්සෙති **"අරහත්තඵලපරියොසානා"**න්තිආදිනා. ඉදඤ්හි කාකොලොකනමිව උභයාපෙක්ඛවචනං.

සීහනාදකථාවණ්ණනා

402. **අනුත්තරන්ති** අනඤ්ඤසාධාරණතාය, අනඤ්ඤසාධාරණත්ථවිසයතාය ච අනුත්තරං. **මහාසීහනාදන්ති** මහන්තං බුද්ධසීහනාදං. අතිවිය අච්චන්තවිසුද්ධතාය **පරමවිසුද්ධං. "පරමන්ති** උක්කට්ඨං. තෙනාහ 'උත්තම'න්ති''

ආචරියෙන වුත්තං, උක්කට්ඨපරියායො ච **පරම**සද්දො අත්ථීති තස්සාධිප්පායො. **සීලමෙවාති** ලොකියසීලමත්තත්තා සීලසාමඤ්ඤමෙව. යථා අනඤ්ඤසාධාරණං භගවතො ලොකුත්තරසීලං සවාසනපටිපක්ඛධම්මවිද්ධංසනතො, එවං ලොකියසීලම්පි අනඤ්ඤසාධාරණමෙව තදනුච්ඡවිකභාවෙන පවත්තත්තා. එවඤ්හි ''නාහං තත්ථා''ති පාළිවචනං උපපන්නං හොති. ''යාවතා කස්සප අරියං පරමං සීල''න්ති ඉදං ''සීලස්ස වණ්ණං භාසන්තී''ති එත්ථ ආකාරදස්සනං. ''යදිදං අධිසීල''න්ති ඉදං පන ''තත්ථා''ති පදද්වයෙ අනියමවචනං . **''යදිදං අධිසීල''**න්ති ච ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුවිධම්පි බුද්ධසීලං එකජ්ඣං කත්වා වුත්තං, තස්මා ත-සද්දෙනපි උභයස්සෙව පරාමසනන්ති දස්සෙතුං **''තත්ථ සීලෙපි පරමසීලෙපී''**තිආදිමාහ. **සමසමන්ති** සමෙන විසෙසනභූතෙන සීලෙන සමන්ති අත්ථං විඤ්ඤාපෙතුං **''මම සීලසමෙන සීලෙන මයා සම''**න්ති වුත්තං. **තස්මිං සීලෙති** දුවිධෙපි සීලෙ. **ඉති ඉමන්ති** එවං ඉමං සීලවිසයං. **පඨමන්ති** උප්පත්තික්කමතො පඨමං පවත්තත්තා පඨමභූතං.

තපතීති කිලෙසෙ සන්තප්පති, විධමතීති අත්ථො. **''තදෙවා''**ති ඉමිනා තුල්‍යාධිකරණසමාසමාහ. **ජිගුච්ඡතීති** හීළෙති ලාමකතො ඨපෙති. ආරකා කිලෙසෙහීති කත්වා **නිද්දොසත්තා අරියා. ආරම්භවත්ථුවසෙනාති** අට්ඨාරම්භවත්ථුවසෙන. **විපස්සනාවීරියසඞ්ඛාතාති** විපස්සනාසම්පයුත්තවීරියසඞ්ඛාතා. ලොකියමත්තත්තා **තපොජිගුච්ඡාව.** මග්ගඵලසම්පයුත්තා වීරියසඞ්ඛාතා තපොජිගුච්ඡාති අධිකාරවසෙන සම්බන්ධො. සබ්බුක්කට්ඨභාවතො **පරමා නාම.** යථා යුවිනො භාවො යොබ්බනං, එවං ජිගුච්ඡිනො භාවො **ජෙගුච්ඡං. යදිදං අධිජෙගුච්ඡන්ති** සීලෙ විය ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුවිධම්පි බුද්ධජෙගුච්ඡං. **තත්ථාති** ජෙගුච්ඡෙපි අධිජෙගුච්ඡෙපි. **කම්මස්සකතාපඤ්ඤාති** ''අත්ථි දින්නං, අත්ථි යිට්ඨ''න්තිආදි (ම. නි. 1.441; විභ. 793) නයප්පවත්තං ඤාණං. යථාහ **විභඞ්ගෙ** –

> ''තත්ථ කතරං කම්මස්සකතාඤාණං, අත්ථි දින්නං, අත්ථි යිට්ඨං, අත්ථි හුතං, අත්ථි සුකටදුක්කටානං කම්මානං ඵලං විපාකො…පෙ.… ඨපෙත්වා සච්චානුලොමිකං ඤාණං සබ්බාපි සාසවා කුසලා පඤ්ඤා කම්මස්සකතාඤාණ''න්ති (විභ. 793).

සබ්බම්පි හි අකුසලං අත්තනො වා හොතු, පරස්ස වා, න සකං නාම. කස්මා? අත්ථභඤ්ජනතො, අනත්ථජනනතො ච. තථා සබ්බම්පි කුසලං සකං නාම. කස්මා? අනත්ථභඤ්ජනතො, අත්ථජනනතො ච. එවං කම්මස්සකභාවෙ පවත්තා පඤ්ඤා කම්මස්සකතාපඤ්ඤා නාම. **විපස්සනාපඤ්ඤාති** මග්ගසච්චස්ස, පරමත්ථසච්චස්ස ච අනුලොමනතො සච්චානුලොමිකසඤ්ඤිතා විපස්සනාපඤ්ඤා, ලොකියමත්තතො පඤ්ඤාව. ඉත්ථිලිඞ්ගස්ස නපුංසකලිඞ්ගවිපරියායො ඉධ **ලිඞ්ගවිපල්ලාසො. යායං අධිපඤ්ඤාති** සීලෙ විය ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුවිධාපි බුද්ධපඤ්ඤා. **තත්ථාති** පඤ්ඤායපි අධිපඤ්ඤායපි. යථාරහං පරිත්තමහග්ගතභාවතො **විමුත්තියෙව නාම.** මග්ගඵලවසෙන කිලෙසානං සමුච්ඡින්දනපටිප්පස්සම්භනානි **සමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තියො.** අථ වා සම්මාවාචාදිවිරතීනං අධිසීලග්ගහණෙන, සම්මාවායාමස්ස අධිජෙගුච්ඡග්ගහණෙන, සම්මාදිට්ඨියා අධිපඤ්ඤාග්ගහණෙන ගහිතත්තා අග්ගහිතග්ගහණෙන සම්මාසඞ්කප්පසතිසමාධයො මග්ගඵලපරියාපන්නා **සමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තියො** දට්ඨබ්බා. **නිස්සරණවිමුත්ති** පන නිබ්බානමෙව. **යා අයං අධිවිමුත්තීති** සීලෙ වුත්තනයෙන දුවිධාපි අධිවිමුත්ති. **තත්ථාති** විමුත්තියාපි අධිවිමුත්තියාපි.

403. යං කිඤ්චි ජනවිවිත්තට්ඨානං **සුඤ්ඤාගාර**මිධාධිප්පෙතං. තත්ථ නදන්තෙන විනා අඤ්ඤො ජනො නත්ථීති දස්සෙතුං **''එකකොවා''**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨසු පරිසාසූති** ඛත්තියපරිසා, බ්‍රාහ්මණගහපතිසමණචාතුමහාරාජිකතාවතිංසමාරබ්‍රහ්මපරිසාති ඉමාසු අට්ඨසු පරිසාසු.

තදත්ථං **මජ්ඣිමාගමවරෙ මහාසීහනාදසුත්තපදෙන** (ම. නි. 1.150) සාධෙන්තො **''චත්තාරිමානී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **වෙසාරජ්ජානීති** විසාරදභාවා, ඤාණප්පහානඅන්තරායිකනිය්‍යානිකධම්මදෙසනානිමිත්තං කුතොචිපි අසන්තස්සනභාවා නිබ්භයභාවාති අත්ථො. ''වෙසාරජ්ජ''න්ති හි චතූසු ඨානෙසු සාරජ්ජාභාවං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උප්පන්නසොමනස්සමයඤාණස්සෙතං නාමං. අඤ්ඤෙහි පන අසාධාරණතං දස්සෙතුං **''තථාගතස්ස තථාගතවෙසාරජ්ජානී''**ති වුත්තං. ''යථා වා පුබ්බබුද්ධානං වෙසාරජ්ජානි පුඤ්ඤුස්සයසම්පත්තියා ආගතානි, තථා ආගතවෙසාරජ්ජානී''ති වා දුතියස්ස තථාගතසද්දස්ස තුල්‍යාධිකරණත්තා එවං වුත්තං. අයං අට්ඨකථානයො. නෙරුත්තිකා පන වදන්ති ''සමාසෙ සිද්ධෙ සාමඤ්ඤත්තා, සඤ්ඤාසද්දත්තා ච තථා වුත්ත''න්ති. **ආසභං ඨානන්ති** සෙට්ඨට්ඨානං උත්තමට්ඨානං. සබ්බඤ්ඤුතං පටිජානනවසෙන අභිමුඛං ගච්ඡන්ති, අට්ඨපරිසං උපසඞ්කමන්තීති වා **ආසභා,** බුද්ධා, තෙසං ඨානන්තිපි අත්ථො.

අපිච තයො පුඞ්ගවා – ගවසතජෙට්ඨකො **උසභො,** ගවසහස්සජෙට්ඨකො **වසභො.** වජසතජෙට්ඨකො වා **උසභො,** වජසහස්සජෙට්ඨකො **වසභො.** එකගාමඛෙත්තෙ වා ජෙට්ඨො **උසභො,** ද්වීසු ගාමඛෙත්තෙසු ජෙට්ඨො **වසභො,** සබ්බගවසෙට්ඨො සබ්බත්ථ ජෙට්ඨො සබ්බපරිස්සයසහො සෙතො පාසාදිකො මහාභාරවහො අසනිසතසද්දෙහිපි අකම්පනීයො **නිසභොති.** නිසභොව ඉධ ''උසභො''ති අධිප්පෙතො. ඉදම්පි හි තස්ස පරියායවචනං. උසභස්ස ඉදන්ති **ආසභං,** ඉදං පන ආසභං වියාති **ආසභං.** යථෙව හි නිසභසඞ්ඛාතො උසභො උසභබලෙන සමන්නාගතො චතූහි පාදෙහි පථවිං උප්පීළෙත්වා අචලට්ඨානෙන තිට්ඨති, එවං තථාගතොපි දසතථාගතබලෙන සමන්නාගතො චතූහි වෙසාරජ්ජපාදෙහි අට්ඨපරිසාපථවිං උප්පීළෙත්වා සදෙවකෙ ලොකෙ කෙනචි පච්චත්ථිකෙන

පච්චාමිත්තෙන අකම්පියො අචලට්ඨානෙන තිට්ඨති. එවං තිට්ඨමානොව තං ආසභං ඨානං පටිවිජානාති උපගච්ඡති න පච්චක්ඛාති අත්තනි ආරොපෙති. තෙන වුත්තං ‘‘ආසභං ඨානං පටිජානාතී’’ති.

සීහනාදං නදතීති ‘‘සෙට්ඨනාදං අභීතනාදං නදතී’’ති වුත්තොවායමත්ථො. අථ වා සීහනාදසදිසං නාදං නදති. අයමත්ථො ඛන්ධවග්ගසංයුත්තෙ ආගතෙන **සීහනාදසුත්තෙන** (සං. නි. 3.78) දීපෙතබ්බො. යථා වා සීහො මිගරාජා පරිස්සයානං සහනතො, ගොණමහිංසමත්තවාරණාදීනං හනනතො ච ‘‘සීහො’’ති වුච්චති, එවං තථාගතො මුනිරාජා ලොකධම්මානං සහනතො, පරප්පවාදානං හනනතො ච ‘‘සීහො’’ති වුච්චති. එවං වුත්තස්ස සීහස්ස නාදං නදති. තත්ථ යථා මිගසීහො සීහබලෙන සමන්නාගතො සබ්බත්ථ විසාරදො විගතලොමහංසො සීහනාදං නදති, එවං තථාගතසීහො දසතථාගතබලෙන සමන්නාගතො අට්ඨසු පරිසාසු විසාරදො විගතලොමහංසො ‘‘ඉති රූප’’න්තිආදිනා (සං. නි. 3.78; අ. නි. 8.2) නයෙන නානාවිධදෙසනාවිලාසසම්පන්නං සීහනාදං නදති. තෙන වුත්තං ‘‘පරිසාසු සීහනාදං නදතී’’ති.

පඤ්හං අභිසඞ්ඛරිත්වාති ඤාතුමිච්ඡිතං අත්ථං අත්තනො ඤාණබලානුරූපං අභිසඞ්ඛරිත්වා. **තඞ්ඛණඤ්ඤෙවාති** පුච්ඡිතක්ඛණෙයෙව ඨානුප්පත්තිකපටිභානෙන **විස්සජ්ජෙති.** අජ්ඣාසයානුරූපං, අත්ථධම්මානුරූපඤ්ච විස්සජ්ජනතො **චිත්තං පරිතොසෙතියෙව. අස්සාති** සමණස්ස ගොතමස්ස. **සොතබ්බං මඤ්ඤන්තීති** අට්ඨක්ඛණවජ්ජිතෙන නවමෙන ඛණෙන ලබ්භමානත්තා ‘‘යං නො සත්ථා සාසති, තං මයං සොස්සාමා’’ති ආදරභාවජාතා **මහන්තෙනෙව උස්සාහෙන** සොතබ්බං සම්පටිච්ඡිතබ්බං මඤ්ඤති. **කල්ලචිත්තා මුදුචිත්තාති** පසාදාභිවුද්ධියා විගතුපක්කිලෙසතාය කල්ලචිත්තා මුදුචිත්තා හොන්ති. **මුද්ධප්පසන්නාති** තුච්ඡප්පසන්නා නිරත්ථකප්පසන්නා. **පසන්නාකාරො** නාම පසන්නෙහි කාතබ්බසක්කාරො, සො දුවිධො ධම්මාමිසපූජාවසෙන, තත්ථ ආමිසපූජං දස්සෙන්තො **‘‘පණීතානී’’**තිආදිමාහ. ධම්මපූජා පන පාළියමෙව ‘‘තථත්තාය පටිපජ්ජන්තී’’ති ඉමිනා දස්සිතා. **තථාභාවායාති** යථාභාවාය යස්ස වට්ටදුක්ඛනිස්සරණස්ස අත්ථාය ධම්මො දෙසිතො, තථාභාවාය. තදෙවත්ථං දස්සෙතුං **‘‘ධම්මානුධම්මපටිපත්තිපූරණත්ථායා’’**ති වුත්තං. ධම්මානුධම්මපටිපත්ති හි වට්ටදුක්ඛනිස්සරණපරියොසානා, සා ච ධම්මානුධම්මපටිපත්ති යාය අනුපුබ්බියා පටිපජ්ජිතබ්බා, පටිපජ්ජන්තානඤ්ච සති අජ්ඣත්තිකඞ්ගසමවායෙ එකංසිකා තස්සා පාරිපූරීති තං අනුපුබ්බිං දස්සෙන්තො **‘‘කෙචි සරණෙසු’’**තිආදිමාහ. යථා පූරෙන්තා පූරෙතුං සක්කොන්ති නාම, තථා පූරණං දස්සෙතුං **‘‘සබ්බාකාරෙන පන පූරෙන්තී’’**ති වුත්තං.

ඉමස්මිං පනොකාසෙති ‘‘පටිපන්නා ච ආරාධෙන්තී’’ති සීහනාදකිච්චපාරිපූරිට්ඨපනෙ පාළිපදෙසෙ. **සමොධානෙතබ්බාති** සඞ්කලයිතබ්බා. **එකච්චං…පෙ…. පස්සාමීති භගවතො එකො සීහනාදො** අසාධාරණො අඤ්ඤෙහි අප්පටිවත්තියො සෙට්ඨනාදො අභීතනාදොති කත්වා. එස නයො සෙසෙසුපි. අපරං තපස්සින්ති අධිකාරො. **පුරිමානං දසන්නන්ති** ‘‘එකච්චං තපස්සිං නිරයෙ නිබ්බත්තං පස්සාමී’’ති වුත්තසීහනාදතො පට්ඨාය යාව ‘‘විමුත්තියා මය්හං සදිසො නත්ථී’’ති වුත්තසීහනාදා පුරිමකානං දසන්නං සීහනාදානං, නිද්ධාරණෙ චෙතං සාමිවචනං. තෙනාහ **‘‘එකෙකස්සා’’**ති. **‘‘පරිසාසු ච නදතී’’ති ආදයො** ‘‘පටිපන්නා ච මං ආරාධෙන්තී’’ති පරියොසානා **දස දස** සීහනාදා **පරිවාරා.** ‘‘එකච්චං තපස්සිං නිරයෙ නිබ්බත්තං පස්සාමී’’ති හි සීහනාදං නදන්තො භගවා පරිසාසු නදති විසාරදො හුත්වා නදති, තත්ථ ච පඤ්හං පුච්ඡන්ති, පඤ්හං විස්සජ්ජෙති, විස්සජ්ජනෙන පරස්ස චිත්තං ආරාධෙති, සුත්වා සොතබ්බං මඤ්ඤන්ති, සුත්වා ච භගවතො පසීදන්ති, පසන්නා ච පසන්නාකාරං කරොන්ති, යං පටිපත්තිං දෙසෙති, තථත්තාය පටිපජ්ජන්ති, පටිපන්නා ච මං ආරාධෙන්තීති එවං පරිවාරෙත්වා අත්ථයොජනා සම්භවති. අයමෙව නයො සෙසෙසුපි නවසු.

‘‘එව’’න්තිආදිනා යථාවුත්තානං සීහනාදානං සඞ්කලයිත්වා දස්සනං. **තෙ දසාති** ‘‘පරිසාසු ච නදතී’’ති ආදයො දස සීහනාදා. **පුරිමානං දසන්නන්ති** යථාවුත්තානං මූලභූතානං පුරිමකානං දසසීහනාදානං. **පරිවාරවසෙනාති** මූලිං කත්වා පච්චෙකං පරිවාරවසෙන යොජියමානා **සතං** සීහනාදා. **පුරිමා ච දසාති** මූලමූලියො කත්වා පරිවාරවසෙන අයොජියමානා පුරිමකා ච දසාති එවං **දසාධිකං සීහනාදසතං හොති. අඤ්ඤස්මිං පන සුත්තෙති මජ්ඣිමාගමචූළසීහනාදසුත්තාදිම්හි** (ම. නි. 1.193) **තෙනාති** සඞ්ඛ්‍යාමහත්තෙන. මහාසීහනාදත්තා **ඉදං සුත්තං ‘‘මහාසීහනාද’’න්ති වුච්චති,** න පන **මජ්ඣිමනිකායෙ** මහාසීහනාදසුත්තමිව චූළසීහනාදසුත්තමුපාදායාති අධිප්පායො.

තිත්ථියපරිවාසකථාවණ්ණනා

404. **පටිසෙධෙත්වාති** තථා භාවාභාවදස්සනෙන පටික්ඛිපිත්වා. යං භගවා පාථිකවග්ගෙ **උදුම්බරිකසුත්තෙ** (දී. නි. 3.57) ‘‘ඉධ නිග්‍රොධ තපස්සී’’තිආදිනා උපක්කිලෙසවිභාගං, පාරිසුද්ධිවිභාගඤ්ච දස්සෙන්තො සපරිසස්ස නිග්‍රොධපරිබ්බාජකස්ස පුරතො සීහනාදං නදති, තං දස්සෙතුං **‘‘ඉදානී’’**තිආදි වුත්තං. **නදිතපුබ්බන්ති** උදුම්බරිකසුත්තෙ ආගතනයෙන පුබ්බෙ නිග්‍රොධපරිබ්බාජකස්ස නදිතං . **තපබ්‍රහ්මචාරීති** උත්තමතපචාරී, තපෙන වා වීරියෙන බ්‍රහ්මචාරී. **ඉදන්ති** ‘‘රාජගහෙ…පෙ…. පඤ්හං අපුච්ඡී’’ති පාළියං ආගතවචනං. ආචරියෙන (දී. නි. ටී. 1.403) පන යථාවුත්තං අට්ඨකථාවචනමෙව පච්චාමට්ඨං. එත්ථ ච කාමං යදා නිග්‍රොධො පඤ්හමපුච්ඡි, භගවා චස්ස විස්සජ්ජෙසි, න තදා භගවා ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ විහරති, රාජගහසමීපෙයෙව උදුම්බරිකාය දෙවියා උය්‍යානෙ විහරති තත්ථෙව තථා පුච්ඡිතත්තා, විස්සජ්ජිතත්තා ච, තථාපි ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ භගවතො විහාරො න තාව විච්ඡින්නො, තස්මා පාළියං ‘‘තත්‍ර ම’’න්තිආදිවචනං, අට්ඨකථායඤ්ච ‘‘තත්‍ර රාජගහෙ ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ විහරන්තං ම’’න්තිආදිවචනං වුත්තන්ති ඉමමත්ථම්පි **‘‘යං තං භගවා’’**තිආදිනා විඤ්ඤාපෙතීති දට්ඨබ්බං. ‘‘ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ’’ති ඉදං තත්ථ කතවිහාරං

සන්ධාය වුත්තන්ති දස්සෙති **"ගිජ්ඣකූටෙ මහාවිහාරෙ"**ති ඉමිනා. **උදුම්බරිකායාති** තන්නාමිකාය. **උයානෙති** තත්ථ කතපරිබ්බාජකාරාමං සන්ධාය වදති. **නිග්‍රොධො** නාම ඡන්නපරිබ්බාජකො. **සන්ධානො** නාම පඤ්චඋපාසකසතපරිවාරො අනාගාමිඋපාසකො. **කථාසල්ලාපන්ති** "යග්ඝෙ ගහපති ජානෙය්‍යාසි, කෙන සමණො ගොතමො සද්ධිං සල්ලපතී"තිආදිනා (දී. නි. 3.53) සල්ලාපකථං. **පරන්ති** අතිසයත්ථෙ නිපාතො. **වියාති** පදපූරණමත්තෙ යථා තං "අතිවියා"ති. **අන්ධබාලන්ති** පඤ්ඤාචක්ඛුනා අන්ධං බාලජනං. **යොගෙති** නයෙ, දුක්ඛනිස්සරණූපායෙති අත්ථො.

405. අනෙනාති භගවතා. **ඛන්ධකෙති** මහාවග්ගෙ පබ්බජ්ජඛන්ධකෙ (මහාව. 96) යං පරිවාසං පරිවසතීති යොජනා. "පුබ්බෙ අඤ්ඤතිත්ථියො භූතොති **අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො**"ති (සාරත්ථ. ටී. 76) **ආචරියසාරිපුත්තත්ථෙරෙන** වුත්තං. පඨමං පබ්බජ්ජං ගහෙත්වාව පරිවසතීති ආහ **"සාමණෙරභූමියං ඨිතො"**ති. **තන්ති** ද්වීහි ආකාරෙහි වුත්තං පරිවාසං. **පබ්බජ්ජන්ති** "ආකඞ්ඛති පබ්බජ්ජං, ආකඞ්ඛති උපසම්පද"න්ති එත්ථ වුත්තං පබ්බජ්ජගහණං. "උත්තරිදිරත්තතිරත්තං සහසෙය්‍යං කප්පෙය්‍යා"ති (පාචි. 51) එත්ථ දිරත්තගහණං විය **වචනසිලිට්ඨතාවසෙනෙව වුත්තං.** යස්මා පන සාමණෙරභූමියං ඨිතෙනෙව පරිවසිතබ්බං, න ගිහිභූතෙන, තස්මා **අපරිවසිත්වායෙව පබ්බජ්ජං ලභති. න ගාමප්පවෙසනාදීනීති** එත්ථ **ආදි**සද්දෙන නවෙසියාවිධවාථුල්ලකුමාරිකපණ්ඩකභික්ඛුනිගොචරතා, සබ්‍රහ්මචාරීනං කිං කරණීයෙසු දක්ඛානලසාදිතා, උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීසු තිබ්බච්ඡන්දතා, යස්ස තිත්ථායතනතො ඉධාගතො, තස්ස අවණ්ණභණනෙ අත්තමනතා, බුද්ධාදීනං අවණ්ණභණනෙ අනත්තමනතා, යස්ස තිත්ථායතනතො ඉධාගතො, තස්ස වණ්ණභණනෙ අනත්තමනතා, බුද්ධාදීනං වණ්ණභණනෙ අත්තමනතාති ඉමෙසං සත්තවත්තානං සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. **පූරෙන්තෙන පරිවසිතබ්බන්ති** යදා පරිවසති, තදා පූරමානෙන පරිවසිතබ්බං. **අට්ඨවත්තපූරණෙනාති** යථාවුත්තානං අට්ඨන්නං වත්තානං පූරණෙන. **එත්ථාති** පරිවාසෙ, උපසම්පදාය වා. **සංසිත්වා කොට්ටෙත්වාති** අජ්ඣාසයවීමංසනවසෙන සුවණ්ණං විය සංසිත්වා කොට්ටෙත්වා. **පබ්බජ්ජායාති** නිදස්සනමත්තං. උපසම්පදාපි හි තෙන සඞ්ගය්හති.

"ගණමජ්ඣෙ නිසීදිත්වාති උපසම්පදාකම්මස්ස ගණප්පහොනකානං භික්ඛූනං මජ්ඣෙ සඞ්ඝත්ථෙරො විය තස්ස අනුග්ගහත්ථං නිසීදිත්වා"ති (දී. නි. ටී. 1.405) ආචරියෙන වුත්තං, ඉදානි පන බහූසුපි පොත්ථකෙසු **"තං නිසීදාපෙත්වා"**ති කාරිතවසෙන පාඨො දිස්සති. අචිරමුපසම්පන්නස්ස අස්සාති **අචිරූපසම්පන්නො,** අත්ථමත්තං පන දස්සෙතුං **"උපසම්පන්නො හුත්වා නචිරමෙවා"**ති ආහ. කායචිත්තවිවෙකාව ඉධාධිප්පෙතා උපධිවිවෙකත්ථං පටිපජ්ජනාධිකාරත්තාති වුත්තං **"කායෙන චෙව චිත්තෙන වා"**ති. **වූපකට්ඨොති** විවිත්තො. තාදිසස්ස සීලවිසොධනෙ අප්පමාදො අවුත්තසිද්ධොති කම්මට්ඨානෙ අප්පමාදමෙව දස්සෙති. **පෙසිතචිත්තොති** නිබ්බානං පති පෙසිතචිත්තො, තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරොති වුත්තං හොති, එවංභූතො ච තථා අනපෙක්ඛතාය විස්සජ්ජිතකායො නාමාති අධිප්පායමාවිකාතුං **"විස්සට්ඨඅත්තභාවො"**ති වුත්තං. **අත්තාති** චෙත්ථ චිත්තං වුච්චති රූපකායස්ස අවිසයත්තා. **යස්සාති** අරහත්තඵලස්ස. ජාතිකුලපුත්තාපි ආචාරසම්පන්නා එව අරහත්තාධිගමාය පබ්බජ්ජාපෙක්ඛා හොන්තීති තෙපි ජාතිකුලපුත්තෙ තෙහෙව ආචාරකුලපුත්තෙහි එකසඞ්ගහෙ කරොන්තො **"ආචාරකුලපුත්තා"**ති ආහ. ඉමිනා හි ආචාරසම්පන්නා ජාතිකුලපුත්තාපි සඞ්ගහිතා හොන්ති. ආචාරසම්පන්නානමෙවාධිප්පෙතභාවො ච "සම්මදෙවා"ති සද්දන්තරෙන විඤ්ඤායති. "ඔතිණ්ණොම්හි ජාතියා"තිආදිනා නයෙන හි සංවෙගපුබ්බිකං යථානුසිට්ඨං පබ්බජ්ජං සන්ධාය "සම්මදෙවා"ති වුත්තං. තෙනාහ **"හෙතුනාව කාරණෙනෙවා"**ති. තත්ථ **හෙතුනාති** නයෙන උපායෙන. **කාරණෙනෙවාති** තබ්බිවරණවචනං . **තන්ති** අරහත්තඵලං. තදෙව හි "අනුත්තරං බ්‍රහ්මචරියපරියොසාන"න්ති වත්තුමරහති අඤ්ඤෙසං තථා අභාවතො. "යංතංසද්දා නිච්චසම්බන්ධා"ති සද්දනයෙනපි තදත්ථං දස්සෙති **"තස්ස හී"**තිආදිනා. "යස්සත්ථාය...පෙ.... පබ්බජන්තී"ති පුබ්බෙ වුත්තස්ස **තස්ස** අරහත්තඵලස්ස **අත්ථාය කුලපුත්තා පබ්බජන්ති,** තස්මා අරහත්තඵලමිධාධිප්පෙතන්ති විඤ්ඤායතීති අධිප්පායො. නත්ථි පරො ජනො තථා සච්ඡිකරණෙ පච්චයො යස්සාති **අපරප්පච්චයො,** තං. උප-සද්දො විය **සං**-සද්දොපි ධාතුසද්දානුවත්තකොති වුත්තං **"පාපුණිත්වා"**ති, පත්වා අධිගන්ත්වාති අත්ථො. **උප**-සද්දො වා ධාතුසද්දානුවත්තකො, **සං**-සද්දො පන ධාතුවිසෙසකොති ආහ **"සම්පාදෙත්වා"**ති, අසෙක්ඛා සීලසමාධිපඤ්ඤායො නිප්ඵාදෙත්වා, පරිපූරෙත්වාවාති අත්ථො.

නිට්ඨාපෙතුන්ති නිගමනවසෙන පරියොසාපෙතුං. "බ්‍රහ්මචරියපරියොසානං...පෙ.... විහාසී"ති ඉමිනා එව හි අරහත්තනිකූටෙන දෙසනා පරියොසාපිතා, තං පන නිගමෙතුං **"අඤ්ඤතරො...පෙ.... අහොසී"**ති ධම්මසඞ්ගාහකෙහි **වුත්තං.** එකතොව ඉධ **අඤ්ඤතරො,** න පන නාමගොත්තාදීහි අපාකටතො. **අරහන්තානන්ති** උබ්බාහනෙ චෙතං සාමිවචනං. තථා උබ්බාහිතත්තා ච තෙසමබ්භන්තරොති අත්ථො ආපන්නොති අධිප්පායං දස්සෙන්තො **"භගවතො"**තිආදිමාහ. කෙචි පන එවං වදන්ති – **අරහන්තානන්ති** චෙතං සම්බන්ධෙයෙව සාමිවචනං, අතො චෙත්ථ සහ පාඨසෙසෙන අධිප්පායමත්ථං දස්සෙතුං **"භගවතො"**තිආදි වුත්තන්ති. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය පරමසුඛුමගම්භීරදුරනුබොධත්ථපරිදීපනාය සුවිමලවිපුලපඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියජනනාය සාධුවිලාසිනියා නාම ලීනත්ථප්පකාසනියා මහාසීහනාදසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථපකාසනා.

මහාසීහනාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පොට්ඨපාදසුත්තවණ්ණනා

පොට්ඨපාදපරිබ්බාජකවත්ථුවණ්ණනා

406. එවං මහාසීහනාදසුත්තං සංවණ්ණෙත්වා ඉදානි පොට්ඨපාදසුත්තං සංවණ්ණෙන්තො යථානුපුබ්බං සංවණ්ණනොකාසස්ස පත්තභාවං විභාවෙතුං, මහාසීහනාදසුත්තස්සානන්තරං සඞ්ගීතස්ස සුත්තස්ස පොට්ඨපාදසුත්තභාවං වා පකාසෙතුං **''එවං මෙ සුතං…පෙ…. සාවත්ථියන්ති පොට්ඨපාදසුත්ත''**න්ති ආහ. ''සාවත්ථිය''න්ති ඉදං සමීපත්ථෙ භුම්මන්ති දස්සෙතුං **''සාවත්ථිං උපනිස්සාය''**ති වුත්තං, චීවරාදිපච්චයපටිබද්ධතාය උපනිස්සයං කත්වාති අත්ථො. **ජෙතො** නාම රාජකුමාරො, තෙන රොපිතත්තා සංවඩ්ඪිතත්තා පරිපාලිතත්තා ජෙතස්ස වනං උපවනන්ති අත්ථමාහ **''ජෙතස්ස කුමාරස්ස වනෙ''**ති. සුදත්තො නාම ගහපති අනාථානං පිණ්ඩස්ස දායකත්තා **අනාථපිණ්ඩිකො.** තෙන ජෙතස්ස හත්ථතො අට්ඨාරසහිරඤ්ඤකොටිසන්ථරණෙන තං කිණිත්වා අට්ඨාරසහිරඤ්ඤකොටීහෙව සෙනාසනං කාරාපෙත්වා අට්ඨාරසහිරඤ්ඤකොටීහෙව විහාරමහං නිට්ඨාපෙත්වා එවං චතුපඤ්ඤාසහිරඤ්ඤකොටිපරිච්චාගෙන සො ආරාමො බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නියාතිතො. තෙනාහ **''අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා ආරාමො කාරිතො''**ති. පුප්ඵඵලපල්ලවාදිගුණසම්පත්තියා, පාණිනො නිවාසඵාසුතාදිනා වා විසෙසෙන පබ්බජිතා තතො තතො ආගම්ම රමන්ති අනුක්කණ්ඨිතා හුත්වා නිවසන්ති එත්ථාති **ආරාමො.** අථ වා යථාවුත්තගුණසම්පත්තියා තත්ථ තත්ථ ගතෙපි අත්තනො අබ්භන්තරෙ ආනෙත්වා රමෙතීති **ආරාමො.**

ඵොට්ඨො යස්ස පාදෙසු ජාතොති **පොට්ඨපාදො.** ඵොට්ඨො පොට්ඨොති හි පරියායො. පරිබ්බාජකො දුවිධො ඡන්නපරිබ්බාජකො, අච්ඡන්නපරිබ්බාජකො ච. තත්ථ අච්ඡන්නපරිබ්බාජකොපි අචෙලකො ආජීවකොති දුවිධො. තෙසු අචෙලකො සබ්බෙන සබ්බං නග්ගො, ආජීවකො පන උපරි එකමෙව වත්ථං උපකච්ඡකන්තරෙ පවෙසෙත්වා පරිහරති, හෙට්ඨා නග්ගො. අයං පන දුවිධොපෙස න හොතීති වුත්තං **''ඡන්නපරිබ්බාජකො''**ති, වත්ථච්ඡායාඡාදනපබ්බජ්ජූපගතත්තා ඡන්නපරිබ්බාජකසඞ්ඛ්‍යං ගතොති අත්ථො . **බ්‍රාහ්මණමහාසාලොති** මහාවිභවතාය මහාසාරතං පත්තො බ්‍රාහ්මණො. **ගණාචරියොති** සාපෙක්ඛතාය සමාසො. **සමයන්ති** සාමඤ්ඤනිද්දෙසො, එකසෙසනිද්දෙසො වා, තං තං සමයන්ති අත්ථො. **පවදන්තීති** පකාරතො වදන්ති, අත්තනා අත්තනා උග්ගහිතනියාමෙන යථා තථා සමයං වදන්තීති අත්ථො. **තාරුක්ඛොති** තස්ස නාමං. **පභුති** සද්දෙන තොදෙය්‍යජාණුසොණිසොණදණ්ඩකූටදන්තාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති, **ආදිසද්දෙන** පන ඡන්නපරිබ්බාජකාදිකෙ. **තින්දුකො** නාම කාළක්ඛන්ධරුක්ඛො. **චීරන්ති** පන්ති. තින්දුකා චීරං එත්ථ සන්තීති **තින්දුකචීරො.** තථා එකා සාලා එත්ථාති **එකසාලකො.** භූතපුබ්බගතියා තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙන්තො **''යස්මා''**තිආදිමාහ. **ඉති කත්වාති** ඉමිනා කාරණෙන. **''තස්මි''**න්තිආදිනා යථාපාඨං විභත්‍යන්තදස්සනං.

අනෙකාකාරානවසෙසඤෙය්‍යත්ථවිභාගතො, අපරාපරුප්පත්තිතො ච භගවතො ඤාණං ලොකෙ පත්ථටම්ව හොතීති වුත්තං **''සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පත්ථරිත්වා''**ති, යතො තස්ස ඤාණජාලතා වුච්චති. වෙනෙය්‍යානං තදන්තොගධභාවො හෙට්ඨා වුත්තොව. වෙනෙය්‍යසත්තපරිග්ගණ්හනත්ථං සමන්නාහාරෙ කතෙ පඨමං නෙසං වෙනෙය්‍යභාවෙනෙව උපට්ඨානං හොති, අථ සරණගමනාදිවසෙන කිච්චනිප්ඵත්ති වීමංසීයතීති ආහ **''කින්නු ඛො භවිස්සතීති උපපරික්ඛන්තො''**ති. **නිරොධන්ති** සඤ්ඤානිරොධං. **නිරොධා වුට්ඨානන්ති** තතො නිරොධතො වුට්ඨානං සඤ්ඤුප්පත්තිං. **සබ්බබුද්ධානං ඤාණෙන සංසන්දිත්වාති** යථා තෙ නිරොධං, නිරොධතො වුට්ඨානඤ්ච බ්‍යාකරිංසු, බ්‍යාකරිස්සන්ති ච, තථා බ්‍යාකරණවසෙන සංසන්දිත්වා. **කතිපාහච්චයෙනාති** ද්වීහතීහච්චයෙන. පාළියමෙව හි ඉමමත්ථං වක්ඛති. **සරණං ගමිස්සතීති** ''සරණ''මිති ගමිස්සති. **''හත්ථිසාරිපුත්තොති** හත්ථිසාරිනො පුත්තො''ති (දී. නි. ටී. 1.406) ආචරියෙන වුත්තං. අධුනා පන **''චිත්තො හත්ථිසාරිපුත්තො''** ත්වෙව පාඨො දිස්සති, චිත්තො නාම හත්ථාචරියස්ස පුත්තොති අත්ථො.

සුරත්තදුපට්ටන්ති රජනෙන සම්මා රත්තං දිගුණං අන්තරවාසකං පරිවත්තනවසෙන **නිවාසෙත්වා. ''යුගන්ධරපබ්බතං පරික්ඛිපිත්වා''**ති ඉදං පරිකප්පවචනං ''තාදිසො අත්ථි චෙ, තං විය''ති. **මෙඝවණ්ණන්ති** රත්තමෙඝවණ්ණං, සඤ්ඣාපභානුරඤ්ජිතමෙඝසඞ්කාසන්ති අත්ථො. පඨමෙන චෙත්ථ සණ්ඨානසම්පත්තිං දස්සෙති, දුතියෙන වණ්ණසම්පත්තිං. **එකංසවරගතන්ති** වාමංසවරප්පවත්තං. තථා හි **සුත්තනිපාතට්ඨකථායං වඞ්ගීසසුත්තවණ්ණනායං** වුත්තං ''එකංසන්ති ච වාමංසං පාරුපිත්වා ඨිතස්සෙතං අධිවචනං. යතො යථා වාමංසං පාරුපිත්වා ඨිතං හොති, තථා චීවරං කත්වාති එවමස්සත්ථො වෙදිතබ්බො''ති [සු. නි. අට්ඨ. නිග්‍රොධකප්පසුත්ත (වඞ්ගීසසුත්ත) වණ්ණනා] තත්ථ **එතන්ති** ''එකංසං චීවරං කත්වා''ති වචනං. **යතොති** යථාවුත්තවචනස්ස පාරුපිත්වා ඨිතස්සෙව අධිවචනත්තා එවමස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො. **පච්චග්ඝන්ති** එකං කත්වා අනධිට්ඨිතකාලෙ පාටෙක්කං මහග්ඝං, **පච්චග්ඝං** වා අභිනවං, අබ්භුණ්හෙ තඞ්ඛණෙ නිබ්බත්තන්ති අත්ථො. පුරිමඤ්චෙත්ථ අත්ථවිකප්පං කෙචි න ඉච්ඡන්ති. තථා හි ආචරියෙනෙව **උදානට්ඨකථායං** වුත්තං ''පච්චග්ඝෙති අභිනවෙ, පච්චෙකං මහග්ඝතාය පච්චග්ඝෙති කෙචි, තං න සුන්දරං. න හි බුද්ධා භගවන්තො මහග්ඝං පටිග්ගණ්හන්ති, පරිභුඤ්ජන්ති වා''ති, ඉධාපි තෙන පච්ඡිමොයෙව අත්ථවිකප්පො ගහිතො. අභිනවතාය ''පච්චග්ඝ''න්ති ච ඉදං ආදිතො තථා

ලද්ධවොහාරෙන, අනඤ්ඤපරිභොගතාය ච වුත්තං, තථා වා සත්ථු අධිට්ඨානෙන තං පත්තං සබ්බකාලං ‘‘පච්චග්ඝ’’න්ත්වෙව වුච්චති. **සෙලමයපත්තන්ති** මුග්ගවණ්ණසිලාමයං චතුමහාරාජදත්තියං පත්තං. අයමෙව හි භගවතා නිච්චපරිභුත්තො පත්තො **සමචිත්තසුත්තවණ්ණනාදීසුපි** (අ. නි. අට්ඨ. 2.2.37) තථා වුත්තත්තා.

407. **අත්තනො රුචිවසෙන** අජ්ඣාසයවසෙන, න පරෙහි උස්සාහිතොති අධිප්පායො. **‘‘අතිප්පගභාවමෙව දිස්වා’’**ති ච ඉදං භූතකථනං න තාව භික්ඛාචරණවෙලා සම්පත්තාති දස්සනත්ථං. භගවා හි තදා කාලස්සෙව විහාරතො නික්ඛන්තො ‘‘වාසනාභාගියාය ධම්මදෙසනාය පොට්ඨපාදං අනුග්ගණ්හිස්සාමී’’ති. පාළියං **අතිප්පගො ඛොති** එත්ථ **‘‘පගො’’**ති ඉදං **කච්චායනමතෙන** ප-ඉච්චුපසග්ගතො ඔ-කාරග-කාරාගමනෙ සිද්ධං. ප-සද්දොයෙව පාතොඅත්ථං වදති. අඤ්ඤෙසං පන සද්දවිදූනං මතෙන පාතොපදමිව නෙපාතිකං. තෙනෙව තත්ථ තත්ථ **අට්ඨකථාසු** (දී. නි. අට්ඨ. 3.1) වුත්තං ‘‘අතිප්පගො ඛොති අතිවිය පාතො’’ති. අපිච පඨමං ගච්ඡති දිවසභාවෙන පවත්තතීති **පගොති** නිබ්බචනං ඉමිනා දස්සිතං. දුවිධො බලුසද්දො විය හි පගොති සද්දො නාමනිපාතොපසග්ගවසෙන තිවිධො. එවඤ්හි ඉධ ‘‘අතිප්පගභාවමෙව දිස්වා’’ති වචනං උපපන්නං හොති.

යංනූනාති එස නිපාතො අඤ්ඤත්ථ සංසයපරිදීපනො, ඉධ පන සංසයපතිරූපකපරිදීපනොව. කස්මා ‘‘සංසයපරිදීපනෙ’’ති වුත්තං, නනු බුද්ධානං සංසයො නත්ථීති ආහ **‘‘බුද්ධානඤ්චා’’**තිආදි. **සංසයො නාම නත්ථී** බොධිමූලෙ එව තස්ස සමුග්ඝාටිතත්තා. **පරිවිතක්කපුබ්බභාගොති** අධිප්පෙතකිච්චස්ස පුබ්බභාගෙ පවත්තපරිවිතක්කො. **එසාති** ‘‘කරිස්සාම, න කරිස්සාමා’’තිආදිකො එස චිත්තාචාරො **සබ්බබුද්ධානං ලබ්භති** සම්භවති විචාරණවසෙනෙව පවත්තනතො, න පන සංසයවසෙන. **තෙනාහාති** යෙනෙස සබ්බබුද්ධානං ලබ්භති, තෙන භගවා එවමාහාති ඉමමෙව පාළිං ඉමස්ස අත්ථස්ස සාධකං කරොති. අයං **අට්ඨකථාතො** අපරො නයො – **යංනූනාති** පරිකප්පනෙ නිපාතො. ‘‘උපසඞ්කමෙය්‍යා’’න්ති කිරියාපදෙන වුච්චමානොයෙව හි අත්ථො අනෙන ජොතීයති. තස්මා අහං යංනූන යදි පන උපසඞ්කමෙය්‍යං සාධු වතාති යොජනා. ‘‘යදි පනා’’ති ඉදම්පි තෙන සමානත්ථන්ති වුත්තං **‘‘යදි පනාහන්ති අත්ථො’’**ති.

408. **අස්සාති** පරිබ්බාජකපරිසාය. **උද්ධංගමනවසෙනාති** උන්නතබහුලතාය උග්ගන්ත්වා උග්ගන්ත්වා පවත්තනවසෙන. **දිසාසු පත්ථටවසෙනාති** විපුලභාවෙන භූතපරම්පරාය සබ්බදිසාසු පත්ථරණවසෙන. එත්ථ ච පාළියං යථා උන්නතපායො සද්දො උන්නාදො, එවං විපුලභාවෙන උපරූපරි පවත්තොපි උන්නාදොයෙවාති තදුභයං එකජ්ඣං කත්වා **‘‘උන්නාදිනියා’’**ති වුත්තං, පුන තදුභයමෙව විභාගං කත්වා **‘‘උච්චාසද්දමහාසද්දාය’’**ති. අතො පාළිනයානුරූපමෙව අත්ථං විවරතීති දට්ඨබ්බං. ඉදානි පරිබ්බාජකපරිසාය උච්චාසද්දමහාසද්දතාකාරණං, තස්ස ච පවත්තිආකාරං දස්සෙන්තො **‘‘තෙසඤ්හී’’**තිආදිමාහ. **බාලාතපෙති** අභිනවුග්ගතසූරියාතපෙ. **කාමස්සාදො** නාම කාමගුණස්සාදො. **භවස්සාදො** නාම කාමරාගාදිසහගතො භවෙසු අස්සාදො.

සූරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනමිව නිප්පභතං සන්ධාය වුත්තං **‘‘ඛජ්ජොපනකූපමා ජාතා’’**ති. **ලාභසක්කාරොපි නො පරිහීනොති** අත්ථො **බාවෙරුජාතකෙන** (ජා. 1.4.154) දීපෙතබ්බො. **පරිසදොසොති** පරිසාය පවත්තදොසො.

409. **සණ්ඨපෙසීති** සඤ්ඤමනවසෙන සම්මදෙව ඨපෙසි. සණ්ඨපනඤ්චෙත්ථ තිරච්ඡානකථාය අඤ්ඤමඤ්ඤස්මිං අගාරවස්ස වජ්ජනවසෙන ආචාරසික්ඛාපනං , යථාවුත්තදොසස්ස නිගූහනඤ්ච හොතීති ආහ **‘‘සික්ඛාපෙසී’’**තිආදි. **නන්ති** පරිසං. **අප්පසද්දන්ති** නිස්සද්දං උච්චාසද්දමහාසද්දාභාවං. **‘‘එකො නිසීදතී’’**තිආදි අත්ථාපත්තිදස්සනං. **වුද්ධින්ති** ලාභගුණවුද්ධිං. **පත්ථයමානොති** පත්ථයනහෙතු. මානන්තෙ හි ලක්ඛණෙ, හෙතුම්හි ච ඉච්ඡන්ති සද්දවිදූ. ඉදානි තමත්ථං විත්ථාරෙතුං **‘‘පරිබ්බාජකා කිරා’’**තිආදි ආරද්ධං. **අපරද්ධන්ති** අපරජ්ඣිතං. **නප්පමජ්ජන්තීති** පමාදං න ආපජ්ජන්ති, න අගාරවං කරොන්තීති වුත්තං හොති.

410. **නො ආගතෙ ආනන්දොති** අම්හාකං භගවති ආගතෙ ආනන්දො පීති හොති. ‘‘චිරස්සං ඛො භන්තෙ භගවා ඉමං පරියායමකාසී’’ති වචනං පුබ්බෙපි තත්ථ ආගතපුබ්බත්තා වුත්තවචනමිව හොතීති චොදනං සමුට්ඨාපෙත්වා පරිහරන්තො **‘‘කස්මා ආහා’’**තිආදිමාහ. **පියසමුදාචාරාති** පියාලාපා. **තස්මාති** තථා පියසමුදාචාරස්ස පවත්තනතො. න කෙවලං අයමෙව, අථ ඛො අඤ්ඤෙපි පබ්බජිතා යෙභුය්‍යෙන භගවතො අපචිතිං කරොන්තෙවාති තදඤ්ඤෙසම්පි බාහුල්ලකම්මෙන තදත්ථං සාධෙතුං **‘‘භගවන්තඤ්හී’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ කාරණමාහ **‘‘උච්චාකුලීනතාය’’**ති , මහාසම්මතරාජතො පට්ඨාය අසම්භින්නඛත්තියකුලතායාති අත්ථො. තථා හි සොණදණ්ඩෙන වුත්තං ‘‘සමණො ඛලු භො ගොතමො උච්චාකුලා පබ්බජිතො අසම්භින්නඛත්තියකුලා’’ති, (දී. නි. 1.304) තෙන සාසනෙ අප්පසන්නානම්පි කුලගාරවෙන භගවති අපචිතිං දස්සෙති. **එතස්මිං අන්තරෙ කා නාම කථාති** යථාවුත්තපරිච්ඡෙදබ්භන්තරෙ කීදිසා නාම කථා. **විප්පකතාති** ආරද්ධා හුත්වා අපරියොසිතා. ‘‘කා කථා විප්පකතා’’ති පන වදන්තො අත්ථතො තස්සා පරියොසාපනං පටිජානාති නාම. කා කථාති ච අවිසෙසචොදනා, තස්මා යස්සා තස්සා සබ්බස්සාපි කථාය පරියොසාපනං පටිඤ්ඤාතං හොති, තඤ්ච පටිජානනං පදෙසඤ්ඤුනො අවිසංයන්ති ආහ **‘‘යාව…පෙ…. සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසී’’**ති. **එසාති** පරිබ්බාජකපරිසාය කථිතා රාජකථාදිකා. **නිස්සාරාති** නිරත්ථකභාවෙන සාරරහිතා.

අභිසඞ්ඛාරනිරොධකථාවණ්ණනා

411. ''තිට්ඨතෙසා''ති එතස්ස ආපන්නමත්ථං දස්සෙන්තො **''සචෙ''**තිආදිමාහ. **සුකාරණන්ති** සුන්දරං අත්ථාවහං හිතාවහං කාරණං. **යත්ථාති** අඤ්ඤතරිස්සං සාලායං. නානාතිත්ථසඞ්ඛාතාසු ලද්ධීසු නියුත්තාති **නානාතිත්ථියාණියසද්දෙන.** ණිකසද්දෙන වා ක-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා යථා ''අන්තියො''ති. ''අයං කිං වදති අයං කිං වදතී''ති කුතූහලං කොලාහලමෙත්ථ අත්ථීති **කොතූහලා,** සා එව සාලා **කොතූහලසාලාති** ආහ **''කොතූහලුප්පත්තිට්ඨානතො''**ති. **උපසග්ගමත්තං** ධාත්වත්ථානුවත්තනතො. සඤ්ඤාසීසෙනායං දෙසනා, තස්මා සඤ්ඤාසහගතා සබ්බෙපි ධම්මා ගය්හන්ති, තත්ථ පන චිත්තං පධානන්ති වුත්තං **''චිත්තනිරොධෙ''**ති. පහානවසෙන පන අච්චන්තනිරොධස්ස තෙහි අනධිප්පෙතත්තා, අවිසයත්තා ච **''ඛණිකනිරොධෙ''**ති ආහ. කාමං සොපි තෙසං අවිසයොව, අත්ථතො පන නිරොධකථා වුච්චමානා තත්ථෙව තිට්ඨති, තස්මා අත්ථාපත්තිමත්තං පති තථා වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **තස්සාති** අභිසඤ්ඤානිරොධකථාය. **''කිත්තිසොසො''**ති 'අහො බුද්ධානුභාවො, භවන්තරපටිච්ඡන්නම්පි කාරණං එවං හත්ථාමලකං විය පච්චක්ඛතො දස්සෙති, සාවකෙ ච එදිසෙ සංවරසමාදානෙ පතිට්ඨාපෙතී'ති ථුතිඝොසො යාව භවග්ගා **පත්ථරතීති.** ආචරියෙන වුත්තං. ඉදානි පන ''සකලජම්බුදීපෙ භගවතො කථාකිත්තිසොසො පත්ථරතී''ති පාඨො දිස්සති. **පටිභාගකිරියන්ති** පළාසවසෙන පටිභාගභූතං පයොගං. **භවන්තරසමයන්ති** තත්‍ර තත්‍ර වුට්ඨානසමයං අභූතපරිකප්පිතං කිඤ්චි උස්සාරියවත්ථුං අත්තනො සමයං කත්වා කථෙන්ති. **කිඤ්චිදෙව සික්ඛාපදන්ති** ''එකමූලකෙන භවිතබ්බං, එත්තකං වෙලං එකස්මිංයෙව ඨානෙ නිසීදිතබ්බ''න්ති එවමාදිකං කිඤ්චිදෙව කාරණං සික්ඛාකොට්ඨාසං කත්වා **පඤ්ඤපෙන්ති. නිරොධකථන්ති** නිරොධසමාපත්තිකථං.

තෙසූති කොතූහලසාලායං සන්නිපතිතෙසු නානාතිත්ථියසමණබ්‍රාහ්මණෙසු. **එකච්චෙති** එකෙ. **පුරිමොති** ''අහෙතූ අප්පච්චයා පුරිසස්ස සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්තිපි නිරුජ්ඣන්තිපී''තිආදිනා වුත්තවාදී. **එත්ථාති** චතූසු වාදීසු. ය්වායං ඉධ උප්පජ්ජතීති සම්බන්ධො. **සමාපත්තින්ති** අසඤ්ඤීභවාවහං වායොකසිණපරිකම්මං, ආකාසකසිණපරිකම්මං වා රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානසමාපත්තිං, පඤ්චමජ්ඣානසමාපත්තිං වා. **නිරොධෙති** හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සඤ්ඤානිරොධෙ. **හෙතුං අපස්සන්තොති** යෙන හෙතුනා අසඤ්ඤීභවෙ සඤ්ඤාය නිරොධො සබ්බසො අනුප්පාදො, යෙන ච තතො චුතස්ස ඉධ පඤ්චවොකාරභවෙ සඤ්ඤාය උප්පාදො, තදුභයම්පි හෙතුං අවිසයතාය අපස්සන්තො.

දුතියොති ''සඤ්ඤා හි භො පුරිසස්ස අත්තා''තිආදිනා වුත්තවාදී. **නන්ති** පඨමවාදිං. **නිසෙධෙත්වාති** ''න ඛො පන මෙතං භො එවං භවිස්සතී''ති එවං පටික්ඛිපිත්වා. **මිගසිඞ්ගතාපසස්සාති** එවංනාමකතාපසස්ස. තස්ස කිර මත්ථකෙ මිගසිඞ්ගාකාරෙන ද්වෙ චූළා උට්ඨහිංසු, ''ඉසිසිඞ්ගො''තිපි තස්ස නාමං. **අසඤ්ඤකභාවන්ති** මුච්ඡාපත්තියා කිරියාමයසඤ්ඤාවසෙන විගතසඤ්ඤීභාවං. වක්ඛති හි ''විසඤ්ඤී හුත්වා''ති. චත්තාලීසනිපාතෙ ආගතනයෙන **මිගසිඞ්ගතාපසවත්ථුං** සඞ්ඛෙපතො දස්සෙතුං **''මිගසිඞ්ගතාපසො කිරා''**තිආදි වුත්තං. වික්ඛම්භනවසෙන කිලෙසානං සන්තාපනතො **අත්තන්තපො.** දුක්කරතපතාය **සොරතපො** තිබ්බතපො. නිබ්බිසෙවනභාවාපාදනෙන සබ්බසො මිලාපිතචක්ඛාදිතික්ඛින්ද්‍රියතාය **පරමධිතින්ද්‍රියො. සක්කවිමානන්ති** පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං සන්ධායාහ. තඤ්හි තථාරූපපච්චයා කදාචි උණ්හං, කදාචි ථද්ධං, කදාචි චලිතං හොති. **''සක්ක...පෙ.... පත්ථෙතී''**ති අයොනිසො චින්තෙත්වා **පෙසෙසි. භග්ගොති** භඤ්ජිතකුසලජ්ඣානසයො, අධුනා පන ''ලග්ගො''ති පාඨං ලිඛන්ති. **තෙන දිබ්බඵස්සෙනාති** හත්ථග්ගහණමත්තදිබ්බඵස්සෙන. **තන්ති** තථා සඤ්ඤාපටිලාභං. **එවමාහාති** එවං ''සඤ්ඤා හි භො පුරිසස්ස අත්තා''තිආදිනා ආකාරෙන සඤ්ඤානිරොධමාහ. ඉමිනාව නයෙන ඉතො පරෙසුපි ද්වීසු ඨානෙසු පාළිමාහරිත්වා යොජනා වෙදිතබ්බා.

තතියොති ''සන්ති හි භො සමණබ්‍රාහ්මණා''තිආදිනා වුත්තවාදී. **ආථබ්බණපයොගන්ති** ආථබ්බණවෙදවිහිතං ආථබ්බණිකානං විසඤ්ඤිභාවාපාදනප්පයොගං. **උපකඩ්ඪනං** ආහරණං. **අපකඩ්ඪනං** අපහරණං . **ආථබ්බණං පයොජෙත්වාති** ආථබ්බණවෙදෙ ආගතං අග්ගිජුහනපුබ්බකං මන්තපදං පයොජෙත්වා සීසච්ඡින්නතාදිදස්සනෙන සඤ්ඤානිරොධමාහ. **තස්සාති** යස්ස සීසච්ඡින්නතාදි දස්සිතං, තස්ස.

චතුත්ථොති ''සන්ති හි භො දෙවතා මහිද්ධිකා''තිආදිනා වුත්තවාදී. **යක්ඛදාසීනන්ති** දෙවදාසීනං, යා ''යොගවතියො''තිපි වුච්චන්ති, යොගිනියොතිපි පාකටා. **මදනිද්දන්ති** සුරාමදනිමිත්තකං සුපනං. **දෙවතූපහාරන්ති** නච්චනගායනාදිනා දෙවතානං පූජං. **සුරාපාතින්ති** පාතිපුණ්ණං සුරං. **දිවාති** අතිදිවා, උස්සූරෙති අත්ථො. **තන්ති** තථා සුපිත්වා වුට්ඨහනං. **සුත්තකාලෙ** දෙවතානං සඤ්ඤාපකඩ්ඪනවසෙන **නිරොධං සමාපන්නා, පබුද්ධකාලෙ** සඤ්ඤූපකඩ්ඪනවසෙන **නිරොධා වුට්ඨිතාති මඤ්ඤමානොති** අධිප්පායො.

එළමූගකථා වියාති ඉමෙසං පණ්ඩිතමානීනං කථා අන්ධබාලකථාසදිසී. **චත්තාරො නිරොධෙති** අඤ්ඤමඤ්ඤවිධුරෙ චත්තාරොපි නිරොධෙ. **එකෙන භවිතබ්බන්ති** එකසභාවෙනෙව භවිතබ්බං. **න බහුනාති** න ච අඤ්ඤමඤ්ඤවිරුද්ධෙන බහුවිධෙන නානාසභාවෙන භවිතබ්බං. **තෙනාපි එකෙනාති** එකසභාවභූතෙන තෙනාපි නිරොධෙන. **අඤ්ඤෙනෙවාති** තෙහි වුත්තාකාරතො අඤ්ඤාකාරෙනෙව **භවිතබ්බං. සොති** එකසභාවභූතො නිරොධො. **අඤ්ඤත්‍ර සබ්බඤ්ඤුනාති** සබ්බඤ්ඤුබුද්ධං ඨපෙත්වා. **ඉධාති** කොතූහලසාලායං. **අයං නිරොධො අයං නිරොධොති** ද්වික්ඛත්තුං බ්‍යාපනිච්ඡාවචනං සත්ථා අත්තනො දෙසනාවිලාසෙන අනෙකාකාරවොකාරං නිරොධං විභාවෙස්සතීති

දස්සනත්ථං කතං. **අහො නූනාති** එත්ථ **අහොති** අච්ඡරියෙ නිපාතො, **නූනාති** අනුස්සරණෙ. තස්මා **අහො නූන භගවාති** අනඤ්ඤසාධාරණදෙසනත්තා භගවා නිරොධම්පි අහො අච්ඡරියං කත්වා ආරාධෙය්‍ය මඤ්ඤෙති අධිප්පායො. **අහො නූන සුගතොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. අච්ඡරියවිභාවනතො එව චෙත්ථ ද්වික්ඛත්තුං ආමෙඩිතවචනං. අච්ඡරියත්ථොපි හෙස **අහොසද්දො** අනුස්සරණමුඛෙනෙව පොට්ඨපාදෙන ගහිතො. තස්මා වුත්තං **"අනුස්සරණත්ථෙ නිපාතද්වය"**න්ති. **තෙනාති** අනුස්සරණත්ථමුඛෙන පවත්තනතො. ''අහො...පෙ.... සුගතො''ති වචනෙන එතදහොසීති යොජනා. ''යංතංසද්දා නිච්චසම්බන්ධා''ති සාධිප්පායං යොජනං දස්සෙතුං **"යො එතෙස"**න්තිආදිමාහ.
කාලදෙසපුග්ගලාදිවිභාගෙන බහුභෙදත්තා **ඉමෙසං නිරොධධම්මානන්ති** බහුත්තෙ සාමිවචනං, කුසලසද්දයොගෙ වෙතං භුම්මත්ථෙ දට්ඨබ්බං. **කුසලො නිපුණො ඡෙකොති** පරියායවචනමෙතං. **අහො නූන කථෙය්‍යාති** අච්ඡරියං කත්වා කථෙය්‍ය මඤ්ඤෙ. සො සුගතොති සම්බන්ධො. **චිණ්ණවසිතායාති** නිරොධසමාපත්තියං චිණ්ණවසීභාවත්තා. **සභාවං ජානාතීති** නිරොධසභාවං යාථාවතො ජානාති.

අහෙතුකසඤ්ඤුප්පාදනිරොධකථාවණ්ණනා

412. **සරමජ්ඣෙයෙව පක්ඛලිතාති** යථා සරතො බහි ගන්තුකාමා පුරිසා මග්ගං අනොතරිත්වා සරවිවරෙ සමතලෙ විවටඞ්ගණෙ එව පක්ඛලනං පත්තා, එවංසම්පදමිදන්ති අත්ථො. අසාධාරණො **හෙතු,** සාධාරණො **පච්චයොති** එවමාදිවිභාගො අඤ්ඤත්‍ර වුත්තො, ඉධ පන තෙන විභාගෙන පයොජනං නත්ථි සඤ්ඤාය අකාරණභාවපටික්ඛෙපපරත්තා චොදනායාති වුත්තං **"කාරණස්සෙව නාම"**න්ති. යං පන පාළියං වුත්තං ''සහෙතූ හි පොට්ඨපාද සප්පච්චයා පුරිසස්ස සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්තිපි නිරුජ්ඣන්තිපී''ති, තත්ථ සහෙතූ සප්පච්චයා උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා පන නිරුජ්ඣන්තියෙව, න තිට්ඨන්තීති දස්සනත්ථං ''නිරුජ්ඣන්තිපී''ති වචනං, න තු නිරොධස්ස සහෙතුසපච්චයතාදස්සනත්ථං. උප්පාදොයෙව හි සහෙතුකො, න නිරොධො. යදි හි නිරොධොපි සහෙතුකො සියා, තස්සපි පුන නිරොධෙන භවිතබ්බං අඞ්කුරාදීනං පුන අඞ්කුරාදිනා විය, න ච තස්ස පුන නිරොධො අත්ථි, තස්මා වුත්තනයෙනෙව පාළියා අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයඤ්ච නයො ඛණනිරොධවසෙන වුත්තො. යො පන යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙන සබ්බසො අනුප්පාදනිරොධො, සො ''සහෙතුකො''ති වෙදිතබ්බො තථාරූපාය පටිපත්තියා විනා අභාවතො. තෙනාහ භගවා ''සික්ඛා එකා සඤ්ඤා උප්පජ්ජති, සික්ඛා එකා සඤ්ඤා නිරුජ්ඣතී''ති (දී. නි. 1.412) තතො එව ච **අට්ඨකථායම්පි** (දී. නි. අට්ඨ. 1.413) වුත්තං ''සඤ්ඤාය සහෙතුකං උප්පාදනිරොධං දීපෙතු''න්ති. එතඤ්හි පාළිවචනං, අට්ඨකථාවචනඤ්ච අනුප්පාදනිරොධං සන්ධාය වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. **සික්ඛාති** හෙත්වත්ථෙ පච්චත්තවචනං, ය-කාරලොපො වා ''සඞ්ඛායාපි තම්හා වනපත්ථා පක්කමිතබ්බ''න්තිආදීසු (ම. නි. 1.192) විය. හෙතුභාවො චස්සා උපරි ආවි භවිස්සති. **එකසද්දො** ච අඤ්ඤපරියායො, න සඞ්ඛ්‍යාවාචී ''ඉත්ථෙකෙ සතො සත්තස්සා''තිආදීසු (දී. නි. 1.85-91, 94-98; ම. නි. 3.21) වියාති ආහ **"සික්ඛාය එකච්චා සඤ්ඤා ජායන්තී"**ති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

413. **විත්ථාරෙතුකම්‍යතාති** විත්ථාරෙතුකාමතාය. **පුච්ඡාවසෙනාති** කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාවසෙන, **විත්ථාරෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාවසෙනාති** වා සමාසො. ''පොට්ඨපාදස්සෙවායං පුච්ඡා''ති ආසඞ්කාය ''භගවා අවොචා''ති පාළියං වුත්තං. සඤ්ඤාය...පෙ.... දීපෙතුං තා දස්සෙන්තොති යොජෙතබ්බං . **තත්ථාති** තස්සං උපරි වක්ඛමානාය දෙසනාය. **තතියාති** අධිපඤ්ඤාසික්ඛා ආගතාති සම්බන්ධො. **"අයං...පෙ.... දෙසිතොති එත්ථ සම්මාදිට්ඨිසම්මාසඞ්කප්පවසෙන ආගතා.** කස්මාති චෙ? **පරියාපන්නත්තා,** සභාවතො, උපකාරතො ච යථාරහං පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ අවරොධත්තා සඞ්ගහිතත්තාති අධිප්පායො. තථා හි **චූළවෙදල්ලසුත්තෙ** වුත්තං ''යා චාවුසො විසාඛ සම්මාදිට්ඨි, යො ච සම්මාසඞ්කප්පො , ඉමෙ ධම්මා පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ සඞ්ගහිතා''ති (ම. නි. 1.462) කාමඤ්චෙත්ථ වුත්තනයෙන තිස්සොපි සික්ඛා ආගතා, තථාපි අධිචිත්තසික්ඛාය එව අභිසඤ්ඤානිරොධො දස්සිතො. ඉතරා පන තස්සා සම්භාරභාවෙන ආනීතාති අයමත්ථො පාළිවසෙන වෙදිතබ්බො.

පඤ්චකාමගුණිකරාගොති පඤ්ච කාමකොට්ඨාසෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජනකරාගො. **අසමුප්පන්නකාමචාරොති** වත්තමානුප්පන්නතාවසෙන නසමුප්පන්නො යො කොචි කාමචාරො, යා කාචි ලොභුප්පත්ති. අධුනා පන ''අසමුප්පන්නකාමරාගො''ති පාඨො, සො අයුත්තොව අත්ථතො විරුද්ධත්තා. කාමරාගො චෙත්ථ විසයවසෙන නියමිතත්තා කාමගුණාරම්මණොව ලොභො දට්ඨබ්බො, කාමචාරො පන ඣානනිකන්තිභවරාගාදිප්පභෙදො සබ්බොපි ලොභචාරො. කාමනට්ඨෙන, කාමෙසු පවත්තනට්ඨෙන ච **කාමචාරො.** සබ්බෙපි හි තෙභූමකධම්මා කාමනීයට්ඨෙන කාමා. යස්මා උභයෙසම්පි සහවරණඤායෙන කාමසඤ්ඤාභාවො හොති, තස්මා ''කාමසඤ්ඤා''ති පදුද්ධාරං කත්වා තදුභයමෙව නිද්දිට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං. **"තත්ථ"**තිආදි අසමුප්පන්නකාමචාරතො පඤ්චකාමගුණිකරාගස්ස විසෙසදස්සනං, අසමුප්පන්නකාමචාරස්සෙව වා ඉධාධිප්පෙතභාවදස්සනං. කාමං පඤ්චකාමගුණිකරාගොපි අසමුප්පන්නො එව අනාගාමිමග්ගෙන සමුග්ඝාටීයති, තස්මිං පන සමුග්ඝාටිතෙපි න සබ්බො රාගො සමුග්ඝාටං ගච්ඡති තස්ස අග්ගමග්ගෙන සමුග්ඝාටිතත්තා. තස්මා පඤ්චකාමගුණිකරාගග්ගහණෙන ඉතරස්ස සබ්බස්ස ගහණං න හොතීති උභයත්ථසාධාරණෙන පරියායෙන උභයමෙව සඞ්ගහෙත්වා පාළියං කාමසඤ්ඤාග්ගහණං කතං, අතො තදුභයං සරූපතො, විසෙසතො ච දස්සෙත්වා සබ්බසඞ්ගාහිකභාවතො **"අසමුප්පන්නකාමචාරො පන ඉමස්මිං ඨානෙ වට්ටතී"**ති වුත්තං. **තස්මාති** අසමුප්පන්නකාමචාරස්සෙව ඉධ වට්ටනතො අයමත්ථො වෙදිතබ්බොති යොජනා. **තස්සාති** පඨමජ්ඣානසමඞ්ගිනො පුග්ගලස්ස. **සදිසත්තාති** කාමසඤ්ඤාදිභාවෙන සමානත්තා, එතෙන පාළියං

‘‘පුරිමා’’ති ඉදං සදිසකප්පනාවසෙන වුත්තන්ති දස්සෙති. අනාගතා හි ඉධ ‘‘නිරුජ්ඣති’’ති වුත්තා අනුප්පාදස්ස අධිප්පෙතත්තා. තස්මා අනාගතමෙව දස්සෙතුං **‘‘අනුප්පන්නාව නුප්පජ්ජති’’**ති වුත්තං.

විවෙකජපීතිසුඛසඞ්ඛාතාති විවෙකජපීතිසුඛෙහි සහ අක්ඛාතා, න විවෙකජපීතිසුඛානීති අක්ඛාතා. තංසම්පයුත්තා හි සඤ්ඤායෙව ඉධාධිප්පෙතා, න විවෙකජපීතිසුඛානි. අථ වා විවෙකජපීතිසුඛකොට්ඨාසිකාති අත්ථො. **සඞ්ඛාත**සද්දො හෙත්ථ කොට්ඨාසත්ථො ‘‘අදින්නං ථෙය්‍යසඞ්ඛාතං ආදියෙය්‍යා’’තිආදීසු (පාරා. 89, 91) විය. කාමච්ඡන්දාදිඔළාරිකඞ්ගප්පහානවසෙන නානත්ථසඤ්ඤාපටිසඤ්ඤාහි නිපුණතාය **සුඛුමා.** භූතතාය **සච්චා.** තදෙවත්ථං දස්සෙති **‘‘භූතා’’**ති ඉමිනා. සුඛුමභාවෙන, පරමත්ථභාවෙන ච අවිපරීතසභාවාති අත්ථො. එවං බ්‍යාසවසෙන යථාපාඨමත්ථං දස්සෙත්වා සමාසවසෙනපි යථාපාඨමෙව දස්සෙන්තො **‘‘අථ වා’’**තිආදිමාහ. සමාසබ්‍යාසවසෙන හි ද්විධා පාඨො දිස්සති. **‘‘කාමච්ඡන්දාදිඔළාරිකඞ්ගප්පහානවසෙනා’’**ති ඉමිනා සම්පයුත්තධම්මානං භාවනානුභාවසිද්ධා, සඤ්ඤාය සණ්හසුඛුමතා නීවරණවික්ඛම්භනවසෙන විඤ්ඤායතීති දස්සෙති. **භූතතායා**ති සුඛුමභාවෙන, පරමත්ථභාවෙන ච අවිපරීතතාය, විජ්ජමානතාය වා. **විවෙකජෙහී**ති නීවරණවිවෙකතො ජාතෙහි. ඉදානි ඣානසමඞ්ගීවසෙන වුත්තස්ස දුතියපදස්ස අත්ථං දස්සෙතුං **‘‘සා අස්සා’’**තිආදි වුත්තං. **සබ්බත්ථා**ති සබ්බවාරෙසු.

සමාපජ්ජනාධිට්ඨානං විය වුට්ඨානම්පි ඣානෙ පරියාපන්නං හොති යථා තං ධම්මානං භඞ්ගක්ඛණො ධම්මෙසු, ආවජ්ජනපච්චවෙක්ඛණානි පන න ඣානපරියාපන්නානි, තස්මා ඣානපරියාපන්නමෙව වසීකරණං ගහෙත්වා **‘‘සමාපජ්ජන්තො, අධිට්ඨහන්තො, වුට්ඨහන්තො ච සික්ඛති’’**ති වුත්තං. **තන්ති** පඨමජ්ඣානං. **තෙන…පෙ…. ඣානෙනා**ති ඉදම්පි ‘‘සික්ඛා’’ති එතස්ස සංවණ්ණනාපදං. **තෙනා**ති ච හෙතුම්හි කරණවචනං, පඨමජ්ඣානෙන හෙතුනාති අත්ථො. හෙතුභාවො චෙත්ථ ඣානස්ස විවෙකජපීතිසුඛසුඛුමසච්චසඤ්ඤාය උප්පත්තියා සහජාතාදිපච්චයභාවො. කාමසඤ්ඤාය පන නිරොධස්ස උපනිස්සයපච්චයභාවොව. සො ච ඛො සුත්තන්තපරියායෙන. තථා චෙව හෙට්ඨා සංවණ්ණිතං ‘‘තථාරූපාය පටිපත්තියා විනා අභාවතො’’ති **එතෙනුපායෙනා**ති ය්වායං පඨමජ්ඣානතප්පටිපක්ඛසඤ්ඤාවසෙන ‘‘සික්ඛා එකා සඤ්ඤා උප්පජ්ජති, සික්ඛා එකා සඤ්ඤා නිරුජ්ඣති’’ති එත්ථ නයො වුත්තො, එතෙන නයෙන. **සබ්බත්ථා**ති සබ්බවාරෙසු.

414. ඉදානි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනපරමාය එව සඤ්ඤාය දස්සනෙ කාරණං විභාවෙන්තො **‘‘යස්මා පනා’’**තිආදිමාහ. යස්මා ඉදඤ්ච…පෙ…. උද්ධටන්ති සම්බන්ධො. කෙසං පනිදං අඞ්ගතො සම්මසනන්ති වුත්තං **‘‘අට්ඨසමාපත්තියා’’**තිආදි. **අඞ්ගතො**ති ඣානඞ්ගතො. ඉදඤ්හි අනුපදධම්මවිපස්සනාය ලක්ඛණවචනං. අනුපදධම්මවිපස්සනඤ්හි කරොන්තො සමාපත්තිං පත්වා අඞ්ගතොව සම්මසනං කරොති, න ච සඤ්ඤා සමාපත්තියා කිඤ්චි අඞ්ගං හොති. අථ ච පනෙතං වුත්තං **‘‘ඉදඤ්ච සඤ්ඤා සඤ්ඤාති එවං අඞ්ගතො සම්මසනං උද්ධට’’**න්ති, තස්මා ලක්ඛණවචනමෙතං. **අඞ්ගතො**ති වා අවයවතොති අත්ථො, අනුපදධම්මතොති වුත්තං හොති. **කලාපතො**ති සමූහතො. යස්මා පනෙත්ථ සමාපත්තිවසෙන තංතංසඤ්ඤානං උප්පාදනිරොධෙ වුච්චමානෙ අඞ්ගවසෙන සො වුත්තො හොති, තස්මා ‘‘ඉදඤ්චා’’තිආදිනා අඞ්ගතොව සම්මසනං දස්සෙතීති වෙදිතබ්බං. **තස්මා**ති සඤ්ඤාවසෙනෙව අඞ්ගතො සම්මසනස්ස උද්ධටත්තා. **තදෙවා**ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනමෙව, න නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං තත්ථ පටුසඤ්ඤාභාවතො.

‘‘යො’’ති වත්තබ්බෙ ‘‘යතො’’ති වුත්තන්ති ආහ **‘‘යො නාමා’’**ති යථා ‘‘ආදිම්හී’’ති වත්තබ්බෙ ‘‘ආදිතො’’ති වුච්චති අත්ථෙ පරිග්ගය්හමානෙ යථායුත්තවිභත්තියාව තො-සද්දස්ස ලබ්භනතො. **නාම**-සද්දො චෙත්ථ ඛො-සද්දො විය වාචාසිලිට්ඨතාමත්තං. සස්සෙදන්ති **සකං,** අත්තනා අධිගතඣානං, තස්මිං සඤ්ඤා **සකසඤ්ඤා,** සා එතස්සත්ථීති **සකසඤ්ඤී**ති වුත්තං **‘‘අත්තනො පඨමජ්ඣානසඤ්ඤාය සඤ්ඤවා’’**ති. ඊකාරො චෙත්ථ උපරි වුච්චමානනිරොධපාදකතාය සාතිසයාය ඣානසඤ්ඤාය අත්ථිභාවජොතකො දට්ඨබ්බො. තෙනෙවාහ **‘‘අනුපුබ්බෙන සඤ්ඤග්ගං ඵුසතී’’**තිආදි. තස්මා තත්ථ තත්ථ සකසඤ්ඤිතාග්ගහණෙන තස්මිං තස්මිං ඣානෙ සබ්බසො සුචිණ්ණවසීභාවො දීපිතොති වෙදිතබ්බං.

ලොකියානන්ති නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං, සාමිඅත්ථෙ එව වා. යදග්ගෙන හි තං තෙසු සෙට්ඨං, තදග්ගෙන තෙසම්පි සෙට්ඨන්ති. විභත්තාවධිඅත්ථෙ වා සාමිවචනං . එත්ථ පන ‘‘ලොකියාන’’න්ති විසෙසනං ලොකුත්තරසමාපත්තීහි තස්ස අසෙට්ඨභාවතො කතං. සෙසං **‘‘කිච්චකාරකසමාපත්තීන’’**න්ති පන විසෙසනං අකිච්චකාරකසමාපත්තිතො තස්ස අසෙට්ඨභාවතොති දට්ඨබ්බං. අකිච්චකාරකතා චස්සා ‘‘යථෙව හි තත්ථ සඤ්ඤා, එවං ඵස්සාදයොපී’’ති, ‘‘යදග්ගෙන හි තත්ථ ධම්මා සඞ්ඛාරාවසෙසසභාවප්පත්තියා පකතිවිපස්සකානං සම්මසිතුං අසක්කුණෙය්‍යරූපෙන ඨිතා, තදග්ගෙන හෙට්ඨිමසමාපත්තිධම්මා විය පටුකිච්චකරණසමත්ථාපි න හොන්තී’’ති ච **අට්ඨකථාසු** (විසුද්ධි. 1.287) පටුසඤ්ඤාකිච්චාභාවවචනතො විඤ්ඤායති. ස්වායමත්ථො **පරමත්ථමඤ්ජූසාය** නාම **විසුද්ධිමග්ගටීකාය** ආරුප්පකථායං (විසුද්ධි. ටී. 1.286) ආචරියෙන සවිසෙසං වුත්තො, තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. කෙචි පන ‘‘යථා හෙට්ඨිමා හෙට්ඨිමා සමාපත්තියො උපරිමානං උපරිමානං සමාපත්තීනං අධිට්ඨානකිච්චං සාධෙන්ති, න එවං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති කස්සචිපි අධිට්ඨානං සාධෙති, තස්මා සා අකිච්චකාරිකා ඉතරා කිච්චකාරිකා’’ති වදන්ති, තදයුත්තං තස්සාපි විපස්සනාචිත්තපරිදමනාදීනං අධිට්ඨානකිච්චසාධනතො, තස්මා පුරිමොයෙව අත්ථො යුත්තො. කස්මා චෙතං තෙසමග්ගන්ති ආහ

"ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිය"න්තිආදි. ''ඉතී''ති වත්වා **"ලොකියානං...පෙ.... අග්ගත්තා"**ති තස්සත්ථො වුත්තො, ''අග්ගත්තා''ති එත්ථ වා නිදස්සනමෙතං.

පකප්පෙතීති සංවිදහති. ඣානං සමාපජ්ජන්තො හි ඣානසුඛං අත්තනි සංවිදහති නාම. **අභිසඞ්ඛරොතීති** ආයූහති සම්පිණ්ඩෙති. සම්පිණ්ඩනත්ථො හි සමුදායත්ථො. යස්මා පන නිකන්තිවසෙන චෙතනාකිච්චස්ස මත්ථකප්පත්ති, තස්මා ඵලූපචාරෙන කාරණං දස්සෙන්තො **"නිකන්තිං...පෙ.... නාමා"**ති වුත්තං. **ඉමා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤාති** ඉදානි ලබ්භමානා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤා . තංසමතික්කමෙනෙව උපරිඣානත්ථාය චෙතනාභිසඞ්ඛරණසම්භවතො **නිරුජ්ඣෙය්‍යුං. අඤ්ඤාති** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤාහි අඤ්ඤා. **ඔළාරිකාති** තතො ථූලතරා. කා පන තාති ආහ **"භවඞ්ගසඤ්ඤා"**ති. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනතො වුට්ඨාය එව හි උපරිඣානත්ථාය චෙතනාභිසඞ්ඛරණානි භවෙය්‍යුං, එවඤ්ච ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤා නිරුජ්ඣෙය්‍යුං, වුට්ඨානඤ්ච භවඞ්ගවසෙන හොති, තතො පරම්පි යාව උපරිඣානසමාපජ්ජනං, තාව අන්තරන්තරා භවඞ්ගසඤ්ඤා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තා ච ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤාහි ඔළාරිකාති අධිප්පායො.

චෙතෙන්තොවාති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනජ්ඣානං එකං ද්වෙ චිත්තවාරෙපි සමාපජ්ජනවසෙන පකප්පෙන්තො එව. **න චෙතෙතීති** තථා හෙට්ඨිමඣානෙසු විය වා පුබ්බාභොගාභාවතො න පකප්පෙති නාම. පුබ්බාභොගවසෙන හි ඣානං පකප්පෙන්තො ඉධ ''චෙතෙතී''ති වුත්තො. **අභිසඞ්ඛරොන්තොවාති** තත්ථ අප්පහීනනිකන්තිකතාවසෙන ආයූහන්තො එව. **නාභිසඞ්ඛරොතීති** තථා හෙට්ඨිමඣානෙසු විය වා පුබ්බාභොගාභාවතො නායූහති නාම. ''අහමෙතං ඣානං නිබ්බත්තෙමි උපසම්පාදෙමි සමාපජ්ජාමී''ති හි එවං අභිසඞ්ඛරණං තත්ථ සාලයස්සෙව හොති, න අනාලයස්ස, තස්මා එකද්විචිත්තක්ඛණිකම්පි ඣානං පවත්තෙන්තො තත්ථ අප්පහීනනිකන්තිකතාය ''අභිසඞ්ඛරොන්තො එවා''ති වුත්තො. යස්මා පනස්ස තථා හෙට්ඨිමඣානෙසු විය වා තත්ථ පුබ්බාභොගො නත්ථි, තස්මා ''න අභිසඞ්ඛරොති''ති වුත්තං. **"ඉමස්ස භික්ඛුනො"**තිආදි වුත්තස්සෙවත්ථස්ස විවරණං. තත්ථ යස්මා ඉමස්ස...පෙ.... අත්ථි, තස්මා ''න චෙතෙති, නාභිසඞ්ඛරොතී''ති ච වුත්තන්ති අධිප්පායො. **ආභොගසමන්නාහාරොති** ආභොගසඞ්ඛාතො, ආභොගවසෙන වා චිත්තස්ස ආරම්මණාභිමුඛං, ආරම්මණස්ස වා චිත්තාභිමුඛං අන්වාහාරො. **"ස්වායමත්ථො"**තිආදිනා තදෙවත්ථං උපමාය පටිපාදෙති. **පුත්තඝරාචික්ඛණෙනාති** පුත්තඝරස්ස ආරොචනනයෙන.

ගන්ත්වා ආදාය ආගතන්ති සම්බන්ධො. **පච්ඡාභාගෙති** ආසනසාලාය පච්ඡිමදිසායං ඨිතස්ස පිතුඝරස්ස පච්ඡාභාගෙ. **තතොති** පුත්තඝරතො. **ලද්ධඝරමෙවාති** යතොනෙන භික්ඛා ලද්ධා, තමෙව ඝරං පුත්තගෙහමෙව. **ආසනසාලා විය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති** තතො පිතුඝරපුත්තඝරට්ඨානියානං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනනිරොධසමාපත්තීනං උපගන්තබ්බතො. **පිතුගෙහං විය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති** අමනසිකාතබ්බතො, මජ්ඣෙ ඨිතත්තා ච. **පුත්තගෙහං විය නිරොධසමාපත්ති** මනසිකාතබ්බතො, පරියන්තෙ ඨිතත්තා ච. **පිතුඝරං අමනසිකරිත්වාති** පවිසිත්වා සමතික්කන්තම්පි පිතුඝරං අමනසිකරිත්වා. පුත්තඝරස්සෙව ආචික්ඛණං විය එකං ද්වෙ චිත්තවාරෙ සමාපජ්ජිතබ්බම්පි නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං අමනසිකරිත්වා පරතො නිරොධසමාපත්තත්ථාය එව මනසිකාරො දට්ඨබ්බො. එවං අමනසිකාරසාමඤ්ඤෙන, මනසිකාරසාමඤ්ඤෙන ච උපමොපමෙය්‍යතා වුත්තා ආචික්ඛණෙනපි මනසිකාරස්සෙව ජොතනතො. න හි මනසිකාරෙන විනා ආචික්ඛණං සම්භවති.

තා ඣානසඤ්ඤාති එකං ද්වෙ චිත්තවාරෙ පවත්තා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනඣානසඤ්ඤා. නිරොධසමාපත්තියඤ්හි යථාරහං චතුත්ථාරුප්පකුසලකිරියජවනං ද්වික්ඛත්තුමෙව ජවති, න තදුත්තරි. **නිරුජ්ඣන්තීති** සරසවසෙනෙව නිරුජ්ඣන්ති, පුබ්බාභිසඞ්ඛාරබලෙන පන උපරි අනුප්පාදො. යථා ච ඣානසඤ්ඤානං, එවං ඉතරසඤ්ඤානම්පීති ආහ **"අඤ්ඤා චා"**තිආදි. **නුප්පජ්ජන්ති** යථාපරිච්ඡින්නකාලන්ති අධිප්පායො. **සො එවං පටිපන්නො භික්ඛූති** යථාවුත්තෙ සඤ්ඤග්ගෙ ඨිතභාවෙන පටිපන්නො භික්ඛු, සො ච ඛො අනාගාමී වා අරහා වා ද්වීහි ඵලෙහි සමන්නාගමො, තිණ්ණං සඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධි, සොළසවිධා ඤාණචරියා, නවවිධා සමාධිචරියාති ඉමෙසං වසෙන නිරොධපටිපාදනපටිපත්තිං පටිපන්නොති අත්ථො. අනුපුබ්බනිරොධවසෙන චිත්තචෙතසිකානං අප්පවත්තියෙව සඤ්ඤාවෙදනාසීසෙන **"සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධ"**න්ති වුත්තා. **ඵුසතීති** එත්ථ ඵුසනං නාම වින්දනං පටිලද්ධීති දස්සෙති **"වින්දති පටිලභති"**ති ඉමිනා. අත්ථතො පන වුත්තනයෙන යථාපරිච්ඡින්නකාලං චිත්තචෙතසිකානං සබ්බසො අප්පවත්තියෙව.

නිරත්ථකතාය **උපසග්ගමත්තං,** තස්මා සඤ්ඤා ඉච්චෙව අත්ථො. නිරොධපදෙන අනන්තරිකං කත්වා සමාපත්තිපදෙ වත්තබ්බෙ තෙසං ද්වින්නමන්තරෙ සම්පජානපදං ඨපිතන්ති ආහ **"නිරොධපදෙන අන්තරිකං කත්වා වුත්ත"**න්ති. තෙන වුත්තං **"අනු...පෙ.... අත්ථො"**ති, තෙන අයුත්තසමාසොයං යථාරුතපාඨොති දස්සෙති. **තත්‍රාපීති** තස්මිං යථාපදමනුපුබ්බියපනෙපි අයං විසෙසත්ථොති යොජනා. **සම්පජානන්තස්සාති** තං තං සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය තත්ථ තත්ථ සඞ්ඛාරානං සම්මසනවසෙන පජානන්තස්ස පුග්ගලස්ස. **අන්තෙති** යථාවුත්තාය නිරොධපටිපාදනපටිපත්තියා පරියොසානෙ. දුතියවිකප්පෙ **සම්පජානන්තස්සාති** සම්පජානකාරිනො, ඉමිනා නිරොධසමාපත්තිසමාපජ්ජනකස්ස භික්ඛුනො ආදිතො පට්ඨාය සබ්බපාටිහාරිකපඤ්ඤාය සද්ධිං අත්ථසාධිකා පඤ්ඤා

කිච්චතො දස්සිතා හොති. තෙනාහ **“පණ්ඩිතස්ස භික්ඛුනො”**ති. වචනසෙසාපෙක්ඛා’ නපෙක්ඛතා ද්වින්නං විකප්පානං විසෙසො.

සංවණ්ණනොකාසානුප්පත්තිතො **නිරොධසමාපත්තිකථා කථෙතබ්බා. සබ්බාකාරෙනාති** නිරොධසමාපත්තියා සරූපවිසෙසො, සමාපජ්ජනකො, සමාපජ්ජනට්ඨානං, සමාපජ්ජනකාරණං, සමාපජ්ජනාකාරොති එවමාදිනා සබ්බප්පකාරෙන . **තත්ථාති** විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.307) **කථිතතොවාති** කථිතට්ඨානතො එව, තෙවීසතිමපරිච්ඡෙදතොති අත්ථො, න ඉධ තං වදාම පුනරුත්තිභාවතො, ගන්ථගරුකභාවතො වාති අධිප්පායො.

පාළියං **එවං ඛො අහන්ති** එත්ථ ආකාරත්ථො **එවං**-සද්දො උග්ගහිතාකාරදස්සනන්ති කත්වා. **එවං පොට්ඨපාදාති** එත්ථ පන සම්පටිච්ඡනත්ථො තථෙව අනුජානනන්ති කත්වා. තෙනාහ **“සුඋග්ගහිතං තයා’ති අනුජානන්තො”**ති.

415. සඤ්ඤා අග්ගා එත්ථාති **සඤ්ඤග්ගං,** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං. **අවසෙසසමාපත්තීසුපි සඤ්ඤග්ගං අත්ථීති** එත්ථ පන සඤ්ඤග්ගභාවො ‘‘සඤ්ඤග්ග’’න්ති වුත්තො, සඤ්ඤායෙව අග්ගන්ති තුල්‍යාධිකරණසමාසො වා. **“පුථූ”**ති අයං ලිඞ්ගවිපල්ලාසො, නිකාරලොපො වාති වුත්තං **“බහූනී”**ති. **‘‘යථා’’**ති ඉමිනා කරණප්පකාරසඞ්ඛාතො පකාරවිසෙසො ගහිතො, න පකාරසාමඤ්ඤන්ති දස්සෙති **“පථවීකසිණාදීසූ”**තිආදිනා. **“ඉදං වුත්තං හොති”**තිආදි තබ්බිවරණං. ඣානානං තාව යුත්තො කරණභාවො සඤ්ඤානිරොධඵුසනස්ස සාධකතමභාවතො, කසිණානං පන කථන්ති? තෙසම්පි සො යුත්තො එව. යදග්ගෙන හි ඣානානං නිරොධඵුසනස්ස සාධකතමභාවො, තදග්ගෙන කසිණානම්පි තදවිනාභාවතො. අනෙකකරණාපි ච කිරියා හොතියෙව යථා ‘‘අඤ්ඤෙන මග්ගෙන යානෙන දීපිකාය ගච්ඡතී’’ති.

එකවාරන්ති සකිං. **පුරිමසඤ්ඤානිරොධන්ති** කාමසඤ්ඤානිරොධං, න පන නිරොධසමාපත්තිසඤ්ඤිතං සඤ්ඤානිරොධං. **එකං සඤ්ඤග්ගන්ති** එකං සඤ්ඤාභූතං අග්ගං, එකො සඤ්ඤග්ගභාවො වා හෙට්ඨිමාය සඤ්ඤාය උක්කට්ඨභාවතො. සඤ්ඤා ච සා අග්ගඤ්චාති හි **සඤ්ඤග්ගං,** න සඤ්ඤාසු අග්ගන්ති. යථා පන සඤ්ඤා අග්ගො එත්ථාති **සඤ්ඤග්ගං,** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං, එවං සෙසඣානම්පි. යෙන ච නිමිත්තෙන ඣානං ‘‘සඤ්ඤග්ග’’න්ති වුත්තං, තදෙව සඤ්ඤාසඞ්ඛාතං නිමිත්තං භාවලොපෙන, භාවප්පධානෙන වා ඉධාධිප්පෙතං. **ද්වෙ වාරෙති** ද්වික්ඛත්තුං. **සතසහස්සං සඤ්ඤග්ගානීති** මිගපදවළඤ්ජනනිද්දෙසො. **සෙසකසිණෙසූති** කසිණානමෙව ගහණං නිරොධකථාය අධිකතත්තා, තතො එව චෙත්ථ ඣානග්ගහණෙනපි කසිණජ්ඣානානි එව ගහිතානීති වෙදිතබ්බං. යථා ‘‘පථවීකසිණෙන කරණභූතෙනා’’ති තදාරම්මණිකං ඣානං අනාමසිත්වා වුත්තං, එවං **“පඨමජ්ඣානෙන කරණභූතෙනා”**ති තදාරම්මණං අනාමසිත්වා වදති. **‘‘ඉතී’’**තිආදිනා තදෙවත්ථං සඞ්ගහෙත්වා නිගමනං කරොති. **සබ්බම්පීති** එකවාරං සමාපන්නජ්ඣානසඤ්ඤම්පි. **සඞ්ගහෙත්වාති** සඤ්ජානනලක්ඛණෙන තංසභාවානතිවත්තනතො සඞ්ගහං කත්වා, සමාපජ්ජනවසෙන, සඤ්ජානනලක්ඛණෙන ච එකතාති වුත්තං හොති. **අපරාපරන්ති** පුනප්පුනං. **බහූනි** සඤ්ඤග්ගානි හොන්ති.

416. පඨමනයෙ ඣානපදට්ඨානං විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තස්ස පුග්ගලස්ස වසෙන සඤ්ඤාඤාණානි දස්සිතානි. දුතියනයෙ පන යස්මා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා මග්ගෙන ඝටෙන්තස්ස මග්ගඤාණං උප්පජ්ජති, තස්මා විපස්සනාමග්ගවසෙන සඤ්ඤාඤාණානි දස්සිතානි. තතියනයෙ ච යස්මා පඨමනයො ඔළාරිකො, දුතියනයොපි මිස්සකොති තදුභයං අසම්භාවෙත්වා අච්චන්තසුඛුමගම්භීරං නිබ්බත්තිතලොකුත්තරමෙව දස්සෙතුං මග්ගඵලවසෙන සඤ්ඤාඤාණානි දස්සිතානි. තයොපෙතෙ නයා මග්ගසොධනවසෙන දස්සිතා.

‘‘අයං පනෙත්ථ සාරො’’ති විභාවෙතුං තිපිටකමහාසිවත්ථෙරවාදො ආභතො. තථා හි ‘‘අරහත්තඵලසඤ්ඤාය උප්පාදා’’තිආදිනා (දී. නි. අට්ඨ. 1.416) ථෙරවාදානුකූලමෙව උපරි අත්ථො සංවණ්ණිතොති. **ඉමෙ භික්ඛූති** පුරිමවාදිනො භික්ඛූ. තදා **දීඝනිකායතන්තිං** පරිවත්තන්තෙ ඉමං ඨානං පත්වා යථාවුත්තපටිපාටියා තයො නයෙ කථෙන්තෙ භික්ඛූ සන්ධාය එවං ථෙරො වදති. නිරොධං ඵුසිත්වා තස්මිං කථිතෙ තදනන්තරං සඤ්ඤාඤාණුප්පත්තිං පුච්ඡන්තො අත්ථතො නිරොධා වුට්ඨානං පුච්ඡති නාම. නිරොධතො ච වුට්ඨානං අරහත්තඵලුප්පත්තියා වා සියා, අනාගාමිඵලුප්පත්තියා වා, තත්ථ සඤ්ඤා පධානා, තදනන්තරඤ්ච පච්චවෙක්ඛණඤාණන්ති තදුභයං නිද්ධාරෙන්තො ථෙරො **“පොට්ඨපාදො හෙට්ඨා”**තිආදිමාහ. තත්ථ **භගවාති** ආලපනවචනං.

යථා මග්ගවීථියං මග්ගඵලඤාණෙසු උප්පන්නෙසු නියමතො මග්ගඵලපච්චවෙක්ඛණඤාණානි හොන්ති, එවං ඵලසමාපත්තිවීථියං ඵලපච්චවෙක්ඛණඤාණන්ති වුත්තං **“පච්ඡා පච්චවෙක්ඛණඤාණ”**න්ති. **“ඉදං අරහත්තඵල”**න්ති පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනං. අයමෙව පච්චයො **ඉදප්පච්චයො** ම-කාරස්ස ද-කාරං කත්වා. ද-කාරෙනපි පකතිපදමිච්ඡන්ති කෙචි සද්දවිදූ. සො පන ථෙරවාදෙ න ඵලසමාධිසඤ්ඤා එවාති ආහ **“ඵලසමාධිසඤ්ඤාපච්චයා”**ති, අරහත්තඵලසමාධිසහගතසඤ්ඤාපච්චයාති අත්ථො. **කිරාති** අනුස්සරණත්ථෙ නිපාතො. යථාධිගතධම්මානුස්සරණපක්ඛියා හි පච්චවෙක්ඛණා. සමාධිසීසෙන චෙත්ථ සබ්බං අරහත්තඵලං ගහිතං සහචරණඤායෙන, තස්මිං අසති පච්චවෙක්ඛණාය අසම්භවොති පාළියං ‘‘ඉදප්පච්චයා’’ති වුත්තං. එවමිධ දීඝභාණකානං මතෙන ඵලපච්චවෙක්ඛණාය එකන්තිකතා දස්සිතා. **චූළදුක්ඛක්ඛන්ධසුත්තට්ඨකථායං** පන එවං වුත්තං ‘‘සා පන න සබ්බෙසං පරිපුණ්ණා හොති. එකො හි පහීනකිලෙසමෙව පච්චවෙක්ඛති, එකො අවසිට්ඨකිලෙසමෙව,

එකො මග්ගමෙව, එකො ඵලමෙව, එකො නිබ්බානමෙව. ඉමාසු පන පඤ්චසු පච්චවෙක්ඛණාසු එකං වා ද්වෙ වා නො ලද්ධුං න වට්ටන්තී''ති (ම. නි. අට්ඨ. 1.175), තදෙතං **මජ්ඣිමභාණකානං** මතෙන වුත්තං. **ආභිධම්මිකා** පන වදන්ති –

> ''මග්ගං ඵලඤ්ච නිබ්බානං, පච්චවෙක්ඛති පණ්ඩිතො;
> හීනෙ කිලෙසෙ සෙසෙ ච, පච්චවෙක්ඛති වා න වා''ති. (අභිධම්මත්ථසඞ්ගහට්ඨකථායං කම්මට්ඨානසඞ්ගහවිභාගෙ විසුද්ධිභෙදෙ);

සඤ්ඤාඅත්තකථාවණ්ණනා

417. **''ගාමසූකරො''**ති ඉමිනා වනසූකරමපනෙති. එවඤ්හි උපමාවචනං සුපපන්නං හොතීති. දෙසනාය සණ්හභාවෙන සාරම්භමක්ඛඉස්සාදිමලවිසොධනතො සුතමයඤාණං න්හාපිතං විය, සුඛුමභාවෙන අනුවිලිත්තං විය, තිලක්ඛණබ්භාහතතාය කුණ්ඩලාද්‍යාලඞ්කාරවිභූසිතං විය ච හොති. තදනුපවිසතො ඤාණස්ස, තථාභාවා තංසමඞ්ගිනො ච පුග්ගලස්ස තථාභාවාපත්ති, නිරොධකථාය නිවෙදනඤ්චස්ස සිරිසයනෙ පවෙසනසදිසන්ති ආහ **''සණ්හසුඛුම...පෙ.... ආරාපිතොපී''**ති. **තත්ථා**ති තිස්සං නිරොධකථායං. මන්දබුද්ධිතාය **සුඛං න වින්දන්තො** අලභන්තො, අජානන්තො වා. මලවිදූසිතතාය **ගූථට්ඨානසදිසං. අත්තනො ලද්ධි**න්ති අත්තදිට්ඨිං. **අනුමතිං ගහෙත්වා**ති අනුඤ්ඤං ගහෙත්වා ''එදිසො මෙ අත්තා''ති අනුජානාපෙත්වා, අත්තනො ලද්ධියං පතිට්ඨාපෙත්වාති වුත්තං හොති.

පාළියං **කං පනා**ති ඔළාරිකො, මනොමයො, අරූපීති තිණ්ණං අත්තවාදානං වසෙන තිවිධෙසු අත්තානෙසු කතරං අත්තානං පච්චෙසීති අත්ථො. **''දෙසනාය සුකුසලො''**ති ඉමිනා ''අවස්සං මෙ භගවා ලද්ධිං විද්ධංසෙස්සතී''ති තස්ස මනසිකාරං දස්සෙති. **පරිහරන්තො**ති විද්ධංසනතො අපනෙන්තො, අරූපී අත්තාති අත්තනො ලද්ධිං නිගූහන්තොති අධිප්පායො. පාළියං ''ඔළාරිකං ඛො''තිආදිම්හි පරිබ්බාජකවචනෙ අයමධිප්පායො – යස්මා චතුසන්තතිරූපප්පබන්ධං එකත්තවසෙන ගහෙත්වා රූපීභාවතො ''ඔළාරිකො අත්තා''ති පච්චෙති අත්තවාදී, අන්නපානොපට්ඨානතඤ්චස්ස පරිකප්පෙත්වා ''සස්සතො''ති මඤ්ඤති, රූපීභාවතො එව ච සඤ්ඤාය අඤ්ඤත්තං ඤායාගතමෙව, යං වෙදවාදිනො ''අන්නමයො, පානමයො''ති ච ද්විධා වොහරන්ති, තස්මා පරිබ්බාජකො තං අත්තවාදිමතං අත්තානං සන්ධාය ''ඔළාරිකං ඛො''තිආදිමාහාති.

''ඔළාරිකො ච හි තෙ පොට්ඨපාද අත්තා අභවිස්සා''තිආදිම්හි භගවතො වචනෙ වායමධිප්පායො – යදි අත්තා රූපී භවෙය්‍ය, එවං සති රූපං අත්තා සියා, න ච සඤ්ඤී සඤ්ඤාය අරූපභාවතො, රූපධම්මානඤ්ච අසඤ්ජානනසභාවත්තා. රූපී ච සමානො යදි තව මතෙන නිච්චො, සඤ්ඤා ච අපරාපරං පවත්තනතො තත්ථ තත්ථ භිජ්ජතීති භෙදසබ්භාවතො අනිච්චා , එවම්පි ''අඤ්ඤා සඤ්ඤා, අඤ්ඤො අත්තා''ති සඤ්ඤාය අභාවතො අචෙතනොව අත්තා හොති, තස්මා එස අත්තා න කම්මස්ස කාරකො, න ච ඵලස්ස උපභුඤ්ජනකොති ආපන්නමෙවාති ඉමං දොසං දස්සෙන්තො භගවා ''ඔළාරිකො වා''තිආදිමාහාති. **තත්ථා**ති ''රූපී අත්තා''ති වාදෙ. **පච්චාගච්ඡතො**ති සෙසකිරියාපෙක්ඛාය කම්මත්ථෙයෙව උපයොගවචනං, **පච්චාගච්ඡතො**ති ච පච්චාගච්ඡන්තස්ස, ජානන්තස්ස, පටිච්ච වාදෙන පවත්තස්සාති වා අත්ථො. ''අඤ්ඤා ච සඤ්ඤා උප්පජ්ජති, අඤ්ඤා ච සඤ්ඤා නිරුජ්ඣන්තී''ති කස්මා වුත්තං, නනු උප්පාදපුබ්බකො නිරොධො, න ච උප්පන්නං අනිරුජ්ඣනකං නාම අත්ථීති චොදනං සොධෙතුං **''චතුන්නං ඛන්ධාන''**න්තිආදි වුත්තං. සතිපි නෙසං එකාලම්බණවත්ථුකභාවෙ උප්පාදනිරොධාධිකාරත්තා එකුප්පාදනිරොධභාවොව වුත්තො. **අපරාපර**න්ති පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං.

418-420. පාළියං **මනොමය**න්ති ඣානමනසො වසෙන මනොමයං. යො හි බාහිරපච්චයනිරපෙක්ඛො, සො මනසාව නිබ්බත්තොති මනොමයො. රූපලොකෙ නිබ්බත්තසරීරං සන්ධාය වදති. යං **වෙදවාදිනො** ''ආනන්දමයො , විඤ්ඤාණමයො''ති ච ද්විධා වොහරන්ති. **තත්‍රාපී**ති ''මනොමයො අත්තා''ති වාදෙපි. **දොසෙ දින්නෙ**ති ''අඤ්ඤාව සඤ්ඤා භවිස්සතී''තිආදිනා දොසෙ දින්නෙ අත්තනො ලද්ධිංයෙව වදන්තො ''අරූපිං ඛො''තිආදිමාහාති සම්බන්ධො. ඉධාපි පුරිමවාදෙ වුත්තනයෙන ''යදි අත්තා මනොමයො සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගී අහීනින්ද්‍රියො භවෙය්‍ය, එවං සති රූපං අත්තා සියා, න ච සඤ්ඤී සඤ්ඤාය අරූපභාවතො''තිආදි සබ්බං දොසදස්සනං වෙදිතබ්බං. තමත්ථඤ්හි දස්සෙන්තො භගවා ''මනොමයො ච හි තෙ පොට්ඨපාදා''තිආදිමවොච. කස්මා පනායං පරිබ්බාජකො පඨමං ඔළාරිකං අත්තානං පටිජානිත්වා තං ලද්ධිං විස්සජ්ජෙත්වා පුන මනොමයං අත්තානං පටිජානාති? තම්පි විස්සජ්ජෙත්වා පුන අරූපිං අත්තානං පටිජානාතීති? කාමඤ්චෙත්ථ කාරණං ''තතො සො අරූපී අත්තාති එවංලද්ධිකො සමානොපි...පෙ.... ආදිමාහා''ති හෙට්ඨා වුත්තමෙව, තථාපි ඉමෙ තිත්ථියා නාම අනවට්ඨිතචිත්තා ථුසරාසිම්හි නිඛාතඛාණුකො විය චඤ්චලාති කාරණන්තරම්පි දස්සෙතුං **''යථා නාමා''**තිආදි වුත්තං. **සඤ්ඤා නප්පතිට්ඨාතී**ති ආරම්මණෙ සඤ්ජානනවසෙන සඤ්ඤා න පතිට්ඨාති, ආරම්මණෙ සඤ්ඤං න කරොතීති වුත්තං හොති. **සඤ්ඤාපතිට්ඨානකාලෙ**ති එත්ථාපි අයං නයො.

තත්‍රාපීති ''අරූපී අත්තා''ති වාදෙපි. **සඤ්ඤායා**ති පකතිසඤ්ඤාය, එවං **භදන්තධම්මපාලත්ථෙරෙන** (දී. නි. ටී. 1.418-420) වුත්තං. අඤ්ඤස්මිං තිත්ථායතනෙ උප්පාදනිරොධන්ති හි සම්බන්ධො. තෙන **වෙදිකානං** මතෙන නානක්ඛණෙ උප්පන්නාය නානාරම්මණාය සඤ්ඤාය උප්පාදනිරොධමිච්ඡතීති දස්සෙති. කෙචි පන ''ආචරියසඤ්ඤාය''ති පඨන්ති, තදයුත්තං අත්ථස්ස විරුද්ධත්තා, ථෙරෙන ච අනුද්ධටත්තා. අපරාපරං පවත්තාය

සඤ්ඤාය උප්පාදවයදස්සනතො **උප්පාදනිරොධං ඉච්ඡති.** තථාපි ‘‘සඤ්ඤා සඤ්ඤා’’ති පවත්තසමඤ්ඤං ‘‘අත්තා’’ති ගහෙත්වා තස්ස අවිච්ඡෙදං පරිකප්පෙන්තො සස්සතං මඤ්ඤති. තෙනාහ **‘‘අත්තානං පන සස්සතං මඤ්ඤතී’’**ති. **තස්මා**ති අපරාපරං පවත්තසඤ්ඤාය නාමමත්තෙන සස්සතං මඤ්ඤනතො. සඤ්ඤාය උප්පාදනිරොධමත්තෙ අට්ඨත්වා තදුත්තරි සස්සතග්ගාහස්ස ගහණතො දොසං දස්සෙතීති අධිප්පායො. **තථෙවා**ති යථා ‘‘රූපී අත්තා, මනොමයො අත්තා’’ති ච වාදද්වයෙ අත්තනො අසඤ්ඤතා, එවඤ්චස්ස ‘‘අචෙතනතා’’තිආදිදොසප්පසඞ්ගො දුන්නිවාරො , තථෙව ඉමස්මිං වාදෙපීති අත්ථො. **මිච්ඡාදස්සනෙනා**ති අත්තදිට්ඨිසඞ්ඛාතෙන මිච්ඡාභිනිවෙසෙන. **අභිභූතත්තා**ති අනාදිකාලභාවිතභාවෙන අජ්ඣොත්ථටත්තා, නිවාරිතඤාණචාරත්තාති වුත්තං හොති. යෙන සන්තතිඝනෙන, සමූහඝනෙන ච වඤ්චිතො බාලො පබන්ධවසෙන පවත්තමානං ධම්මසමූහං මිච්ඡාගාහවසෙන ‘‘අත්තා’’ති ච ‘‘නිච්චො’’ති ච අභිනිවිස්ස වොහරති, තං එකත්තසඤ්ඤිතං සන්තතිඝනං, සමූහඝනඤ්ච විනිභුජ්ජ යාථාවතො ජානනං ඝනවිනිබ්භොගො, සො ච සබ්බෙන සබ්බං තිත්ථියානං නත්ථි. තස්මා අයම්පි පරිබ්බාජකො තාදිසස්ස ඤාණපරිපාකස්ස අභාවතො වුච්චමානම්පි නානත්තං නාඤ්ඤාසීති ආහ **‘‘තං නානත්තං අජානන්තො’’**ති. සඤ්ඤා නාමායං නානාරම්මණා නානාක්ඛණෙ උප්පජ්ජති, වෙති චාති වෙදිකානං මතං. **සඤ්ඤාය උප්පාදනිරොධං පස්සන්තොපි සඤ්ඤාමයං** සඤ්ඤාභූතං **අත්තානං** පරිකප්පෙත්වා යථාවුත්තඝනවිනිබ්භොගාභාවතො **නිච්චමෙව** කත්වා දිට්ඨිමඤ්ඤනාය **මඤ්ඤති.** තථාභූතස්ස ච තස්ස සණ්හසුඛුමපරමගම්භීරධම්මතා න ඤායතෙවාති ඉදං කාරණං පස්සන්තෙන භගවතා **‘‘දුජ්ජානං ඛො’’**තිආදි වුත්තන්ති දස්සෙන්තො **‘‘අථස්ස භගවා’’**තිආදිමාහ.

දිට්ඨිආදීසු ‘‘එවමෙත’’න්ති දස්සනං අභිනිවිසනං **දිට්ඨි.** තස්සා එව පුබ්බභාගභූතං ‘‘එවමෙත’’න්ති නිජ්ඣානවසෙන ඛමනං **ඛන්ති.** තථා රොචනං **රුචි. ‘‘අඤ්ඤථායෙවා’’**තිආදි තෙසං දිට්ඨිආදීනං විභජ්ජ දස්සනං. තත්ථ **අඤ්ඤථායෙවා**ති යථා අරියවිනයෙ අන්තද්වයං අනුපගම්ම මජ්ඣිමපටිපදාවසෙන දස්සනං හොති, තතො අඤ්ඤථායෙව. **අඤ්ඤදෙවා**ති යං පරමත්ථතො විජ්ජති ඛන්ධායතනාදි, තස්ස චාපි අනිච්චතාදි, තතො අඤ්ඤදෙව පරමත්ථතො අවිජ්ජමානං අත්තසස්සතාදිකං තයා ඛමතෙ චෙව රුච්චතෙ චාති අත්ථො. ආභුසො යුඤ්ජනං **ආයොගො.** තෙන වුත්තං **‘‘යුත්තපයුත්තතා’’**ති. **පටිපත්තියා**ති පරමත්තචින්තනාදිපරිබ්බාජකපටිපත්තියා. ආචරියස්ස භාවො **ආචරියකං,** යථා තථා ඔවාදානුසාසනං, තදස්සත්ථීති **ආචරියකො** යථා ‘‘සද්ධො’’ති ආහ **‘‘අඤ්ඤත්ථා’’**තිආදි. අඤ්ඤස්මිං තිත්ථායතනෙ තව ආචරියභාවො අත්ථීති යොජනා. **‘‘තෙනා’’**තිආදි සහ යොජනාය යථාවාක්‍යං දස්සනං. ‘‘අයං පරමත්ථො, අයං සම්මුතී’’ති ඉමස්ස විභාගස්ස දුබ්බිභාගත්තා **දුජ්ජානං එතං** නානත්තං. ‘‘යජ්ජෙතං දුජ්ජානං තාව තිට්ඨතු, අඤ්ඤං පනත්ථං භගවන්තං පුච්ඡාමී’’ති චින්තෙත්වා තථා පටිපන්නතං දස්සෙතුං **‘‘අථ පරිබ්බාජකො’’**තිආදි වුත්තං. **අඤ්ඤො වා සඤ්ඤාතො**ති සඤ්ඤාසභාවතො අඤ්ඤසභාවො වා අත්තා හොතූති අත්ථො. අධුනා පන **‘‘අඤ්ඤා වා සඤ්ඤා’’**ති පාඨො දිස්සති. **අස්සා**ති අත්තනො.

ලොකීයති දිස්සති, පතිට්ඨහති වා එත්ථ පුඤ්ඤපාපං, තබ්බිපාකො චාති **ලොකො,** අත්තා. සො හිස්ස කාරකො, වෙදකො චාති ඉච්ඡිතො. **දිට්ඨිගත**න්ති ‘‘සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා’’තිආදි (දී. නි. 1.31; උදා. 55) නයපවත්තං දිට්ඨිගතං. න හෙස දිට්ඨාභිනිවෙසො දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථනිස්සිතො තදසංවත්තනතො. යො හි තං සංවත්තනකො, සො ‘‘තං නිස්සිතො’’ති වත්තබ්බතං ලභෙය්‍ය යථා තං පුඤ්ඤඤාණසම්භාරො. එතෙනෙව නයෙන න ධම්මනිස්සිතතාපි සංවණ්ණෙතබ්බා. බ්‍රහ්මචරියස්ස ආදි **ආදිබ්‍රහ්මචරියං,** තදෙව **ආදිබ්‍රහ්මචරියකං** යථා ‘‘විනයො එව වෙනයිකො’’ති (පාරා. අට්ඨ. 8). තෙනාහ **‘‘සික්ඛත්තයසඞ්ඛාතස්සා’’**තිආදි. සබ්බම්පි වාක්‍යං අන්තොගධාවධාරණං තස්ස අවධාරණඵලත්තාති වුත්තං **‘‘ආදිමත්ත’’**න්ති. තදිධ අධිසීලසික්ඛාව. සා හි සික්ඛත්තයසඞ්ගහිතෙ සාසනබ්‍රහ්මචරියෙ ආදිභූතා, න අඤ්ඤත්ථ විය ආජීවට්ඨමකාදි ආදිබ්‍රහ්මචරියකන්ති දස්සෙති **‘‘අධිසීලසික්ඛාමත්ත’’**න්ති ඉමිනා. **නිබ්බින්දනත්ථායා**ති උක්කණ්ඨිතභාවාය. **‘‘අභිජානනායා**ති ඤාතපරිඤ්ඤාවසෙන අභිජානනත්ථාය. **සම්බුජ්ඣනත්ථායා**ති තීරණපහානපරිඤ්ඤාවසෙන සම්බොධනත්ථායා’’ති වදන්ති. අපිච **අභිජානනායා**ති අභිඤ්ඤාපඤ්ඤාවසෙන ජානනාය. තං පන වට්ටස්ස පච්චක්ඛකරණමෙව හොතීති ආහ **‘‘පච්චක්ඛකිරියායා’’**ති. **සම්බුජ්ඣනත්ථායා**ති පරිඤ්ඤාභිසමයවසෙන පටිවෙධත්ථාය. දිට්ඨාභිනිවෙසස්ස සංසාරවට්ටෙ නිබ්බිදාවිරාගනිරොධුපසමාසංවත්තනං වට්ටන්තොගධත්තා, තස්ස වට්ටසම්බන්ධනතො ච. තථා අභිඤ්ඤාසම්බොධනිබ්බානාසංවත්තනඤ්ච දට්ඨබ්බං.

කාමං තණ්හාපි දුක්ඛසභාවා එව, තස්සා පන සමුදයභාවෙන විසුං ගහිතත්තා **‘‘තණ්හං ඨපෙත්වා’’**ති වුත්තං. **පභාවනතො**ති උප්පාදනතො. දුක්ඛං පභාවෙන්තීපි තණ්හා අවිජ්ජාදිපච්චයන්තරසහිතා එව පභාවෙති, න කෙවලාති ආහ **‘‘සප්පච්චයා’’**ති. **අප්පවත්තී**ති අප්පවත්තිනිමිත්තං. න පවත්තන්ති එත්ථ දුක්ඛසමුදයා, එතස්මිං වා අධිගතෙති හි **අප්පවත්ති.** දුක්ඛනිරොධං නිබ්බානං ගච්ඡති, තදත්ථඤ්ච සා පටිපජ්ජිතබ්බාති **දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදා. මග්ගපාතුභාවො**ති මග්ගසමුප්පාදො. **ඵලසච්ඡිකිරියා**ති ඵලස්සාධිගමවසෙන පච්චක්ඛකරණං. **තං ආකාර**න්ති තං තුණ්හීභාවසඞ්ඛාතං ගමනලිඞ්ග **ආරොචෙන්තො විය,** න පන අභිමුඛං ආරොචෙති.

421. සමන්තතො නිග්ගණ්හනවසෙන තොදනං විජ්ඣනං **සන්නිතොදකං.** මනොගණාදීනං විසෙසනස්ස නපුංසකලිඞ්ගෙන නිද්දිට්ඨත්තා **‘‘වාචාය සන්නිතොදකෙනා’’**ති වුත්තං. තෙනාහ **‘‘වචනපතොදකෙනා’’**ති. අථ වා **‘‘වාචායා’’**ති ඉදං **‘‘සන්නිතොදකෙනා’’**ති එත්ථ කරණවචනං දට්ඨබ්බං. **‘‘වචනපතොදකෙනා’’**ති හි වචනෙන පතොදකෙනාති අත්ථො, ‘‘වාචායා’’ති වා සම්බන්ධෙ සාමිවචනං. වාචාය සන්නිතොදනකිරියාය සජ්ඣබ්භරිතමකංසූති

යොජෙතබ්බං. **“සජ්ඣබ්භරිත”**න්ති එතස්ස ‘‘සං අධි අභි අරිහ’’න්ති පදච්ඡෙදො, සමන්තතො භුසං අරිතන්ති අත්ථො, සතමත්තෙහි තුත්තකෙහි විය විවිධෙහි පරිබ්බාජකවාචාතොදනෙහි තුදිං සූති වුත්තං හොති. තථා හි වුත්තං **“උපරි විජ්ඣිංසූ”**ති. **සභාවතො විජ්ජමානන්ති** පරමත්ථසභාවතො උපලබ්භමානං, න පකතිආදි විය අනුපලබ්භමානං. **තච්ඡන්ති** සච්චං. **තථන්ති** අවිපරීතං. අත්ථතො වෙවචනමෙව තං පදත්තයං. **නවලොකුත්තරධම්මෙසූති** විසයෙ භුම්මං, තෙ ධම්මෙ විසයං කත්වා. **ඨිතසභාවන්ති** අවට්ඨිතසභාවං, තදුප්පාදකන්ති අත්ථො. **ලොකුත්තරධම්මනියාමනියතන්ති** ලොකුත්තරධම්මසම්පාපනනියාමෙන නියතං. ඉදානි පන **“ලොකුත්තරධම්මනියාමත”**න්ති පාඨො, සො න පොරාණො ආචරියෙන අනුද්ධටත්තා. කස්මා පනෙසා පටිපදා ධම්මට්ඨිතතා ධම්මනියාමතාති ආහ **“බුද්ධානඤ්හී”**තිආදි. **සාති** පටිපදා. **එදිසාති** ‘‘ධම්මට්ඨිතත’’න්තිආදිනා වුත්තප්පකාරා.

චිත්තහත්ථිසාරිපුත්තපොට්ඨපාදවත්ථුවණ්ණනා

422. හත්ථිං සාරෙති දමෙතීති **හත්ථිසාරී,** හත්ථාචරියො. **සුඛුමෙසු අත්ථන්තරෙසූති** ඛන්ධායතනාදීසු සුඛුමඤාණගොචරෙසු ධම්මෙසු. අභිධම්මිකො කිරෙස. **කුසලොති** පුබ්බෙපි බුද්ධසාසනෙ කතපරිචයතාය ඡෙකො. **තාදිසෙ චිත්තෙති** ගිහිභාවචිත්තෙ. ඉතරො පන තං සුත්වාව න විබ්භමි, **පබ්බජ්ජායමෙව අභිරමීති** අධිප්පායො. **ගිහිභාවෙ ආනිසංසකථාය කථිතත්තාති** එත්ථ සීලවන්තස්ස භික්ඛුනො තථා කථනෙන විබ්භමනෙ නියොජිතත්තා ඉදානි සයම්පි සීලවා එව හුත්වා ඡ වාරෙ විබ්භමීති අධිප්පායො ගහෙතබ්බො. කම්මසරික්ඛකෙන හි කම්මඵලෙන භවිතබ්බං. **කථෙන්තානන්ති** අනාදරෙ සාමිවචනං. **මහාසාවකස්ස කථිතෙති** මහාසාවකභූතෙන මහාකොට්ඨිකත්ථෙරෙන අපසාදනවසෙන කථිතෙ, කථනනිමිත්තං පතිට්ඨං ලද්ධුං අසක්කොන්තොති අත්ථො. **“විබ්භමිත්වා ගිහී ජාතො”**ති ඉදං සත්තමවාරම්ව වුත්තං. **ධම්මපදට්ඨකථායං** (ධ. ප. අට්ඨ. 1.3 චිත්තහත්ථත්ථෙරවත්ථු) පන **කුදාලපණ්ඩිතජාතකෙ** (ජා. අට්ඨ. 1.1.7 කුද්දාලජාතකවණ්ණනා) ච ඡක්ඛත්තුමෙව විබ්භමනවාරො වුත්තො. **ගිහිසහායකොති** ගිහිකාලෙ සහායකො. **අපසක්කන්තොපි නාමාති** අපි නාම අපසක්කන්තො, ගාරය්හවචනමෙතං. **පබ්බජිතුං වට්ටතීති** පබ්බජ්ජා වට්ටති.

423. **පඤ්ඤාචක්ඛුනො නත්ථිතායාති** සුවුත්තදුරුත්තසමවිසමදස්සනසමත්ථස්ස පඤ්ඤාචක්ඛුනො අභාවෙන. යාදිසෙන චක්ඛුනා සො ‘‘චක්ඛුමා’’ති වුත්තො, තං දස්සෙතුං **“සුභාසිතා”**තිආදි වුත්තං. අයං අට්ඨකථාතො අපරො නයො – **එකංසිකාති** එකන්තිකා, නිබ්බානාවහභාවෙන නිච්ඡිතාති වුත්තං හොති. **පඤ්ඤත්තාති** වවත්ථපිතා. **න එකංසිකාති** න එකන්තිකා නිබ්බානාවහභාවෙන නිච්ඡිතා වට්ටන්තොගධභාවතොති අධිප්පායො. අයමත්ථො හි ‘‘කස්මා චෙතෙ පොට්ඨපාද මයා එකංසිකා ධම්මා දෙසිතා පඤ්ඤත්තා, එතෙ පොට්ඨපාද අත්ථසංහිතා…පෙ…. නිබ්බානාය සංවත්තන්තී’’තිආදිසුත්තපදෙහි සංසන්දති සමෙතීති.

එකංසිකධම්මවණ්ණනා

425. **“කස්මා ආරභී”**ති කාරණං පුච්ඡිත්වා **“අනියානිකභාවදස්සනත්ථ”**න්ති පයොජනං විස්සජ්ජිතං. ඵලෙ හි සිද්ධෙ හෙතුපි සිද්ධො හොතීති, අයං ආචරියමති (දී. නි. ටී. 1.425) අපරෙ පන ‘‘එදිසෙසු අත්ථසද්දො කාරණෙ වත්තති, හෙත්වත්ථෙ ච පච්චත්තවචනං, තස්මා **අනියානිකභාවදස්සනන්ති** එත්ථ අනියානිකභාවදස්සනකාරණා’’ති අත්ථම්ච්ඡන්ති. **පඤ්ඤාපිතනිට්ඨායාති** පවෙදිතවිමුත්තිමග්ගස්ස. වට්ටදුක්ඛපරියොසානං ගච්ඡති එතායාති **නිට්ඨාති** හි විමුත්ති වුත්තා ‘‘ගොට්ඨා පට්ඨිතගාවො’’ති (ම. නි. 1.156) **මහාසීහනාදසුත්තපදෙ** විය ඨා-සද්දස්ස ගතිඅත්ථෙ පවත්තනතො. නිට්ඨාමග්ගො ච ඉධ උත්තරපදලොපෙන ‘‘නිට්ඨා’’ති අධිප්පෙතො. තස්සෙව හි නියානිකතා, අනියානිකතා ච වුච්චති, න නිට්ඨාය. නියාතීති **නියානිකා** ය-කාරස්ස ක-කාරං කත්වා. අනීයසද්දො හි බහුලං කත්තුත්ථාභිධායකො, න නියානිකා **අනියානිකා,** තස්සා භාවො තථා. **නියානං** වා නිග්ගමනං නිස්සරණං, වට්ටදුක්ඛස්ස වූපසමොති අත්ථො, නියානමෙව **නියානිකං,** න නියානිකං **අනියානිකං,** සො එව භාවො සභාවො **අනියානිකභාවො,** තස්ස දස්සනත්ථන්ති යොජෙතබ්බං.

“සබ්බෙ හී”තිආදි තදත්ථවිවරණං. අමතං නිබ්බානං නිට්ඨම්ති පඤ්ඤපෙති යථාති සම්බන්ධො. **ලොකථූපිකාදිවසෙන නිට්ඨං පඤ්ඤපෙන්තීති** ‘‘නිබ්බානං නිබ්බාන’’න්ති වචනසාමඤ්ඤමත්තං ගහෙත්වා තථා පඤ්ඤපෙන්ති. **ලොකථූපිකා** නාම බ්‍රහ්මභූමි වුච්චති ලොකස්ස ථූපිකසදිසතාපරිකප්පනෙන. කෙචි පන ‘‘නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනභූමිං ලොකථූපිකා’’ති වදන්ති, තදයුත්තං **අට්ඨකථාසු** තථා අවචනතො. **ආදිසද්දෙන** චෙත්ථ ‘‘අඤ්ඤො පුරිසො, අඤ්ඤා පකතී’’ති පකතිපුරිසන්තරාවබොධො මොක්ඛො, බුද්ධිආදිගුණවිනිමුත්තස්ස අත්තනො අසකත්තනි අවට්ඨානං මොක්ඛො, කායවිපත්තිකති ජාතිබන්ධානං අපවජ්ජනවසෙන අප්පවත්තො මොක්ඛො, පරෙන පුරිසෙන පලොකතා මොක්ඛො, තංසමීපතා මොක්ඛො, තංසමායොගො මොක්ඛොති එවමාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. තස්මිං තස්මිඤ්හි සමයෙ නිට්ඨං අපඤ්ඤපෙන්තො නාම නත්ථි. බ්‍රාහ්මණානං පඨමජ්ඣානබ්‍රහ්මලොකො නිට්ඨා. තත්ථ හි නෙසං නිච්චාභිනිවෙසො යථා තං බකස්ස බ්‍රහ්මුනො, (ම. නි. 1.501) වෙඛනසාදිතාපසානං ආභස්සරා, සඤ්චයාදිපරිබ්බාජකානං සුභකිණ්හා, ආජීවකානං ‘‘අනන්තමානසො’’ති පරිකප්පිතො අසඤ්ඤීභවො. ඉමස්මිං පන සාසනෙ අරහත්තං නිට්ඨා, සබ්බෙපි චෙතෙ දිට්ඨිවසෙන බ්‍රහ්මලොකාදීනි අරහත්තමඤ්ඤනාය ‘‘නිබ්බානං නිබ්බාන’’න්ති වචනසාමඤ්ඤමත්තං ගහෙත්වා තථා පඤ්ඤපෙන්ති, න පන

පරමත්ථතො නෙසංසමයෙ නිබ්බානපඤ්ඤාපනස්ස ලබ්භනතොති ආහ **“සා ච න නියානිකා”**තිආදි. **යථාපඤ්ඤත්තාති** යෙන යෙන පකාරෙන පඤ්ඤත්තා, පඤ්ඤත්තප්පකාරා හුත්වාති අත්ථො. **න නියාතීති** ‘‘යෙනාකාරෙන නිට්ඨං පාපුණියතී’’ති තෙහි පවෙදිතා, තෙනාකාරෙන තස්සා අපත්තබ්බතාය න නියාති. **පණ්ඩිතෙහි පටික්ඛිත්තාති** ‘‘නායං නිට්ඨා පටිපදා වට්ටස්ස අනතික්කමනතො’’ති බුද්ධාදීහි පණ්ඩිතෙහි පටික්ඛිත්තා. **නිවත්තතීති** පටික්ඛෙපකාරණවචනං, යස්මා තෙහි පඤ්ඤත්තා නිට්ඨා පටිපදා න නියාති න ගච්ඡති, අඤ්ඤදත්ථු තංසමඞ්ගිනං පුග්ගලං සංසාරෙ එව පරිබ්භමාපෙන්තී නිවත්තති, තස්මා පණ්ඩිතෙහි පටික්ඛිත්තාති අත්ථො. **තන්ති** අනියානිකභාවං.

ජානං, පස්සන්ති ච පුථුවචනවිපරියායොති ආහ **“ජානන්තා පස්සන්තා”**ති. ගච්ඡන්තාදිසද්දානඤ්හි ‘‘යා පන භික්ඛුනී ජානං සභික්ඛුකං ආරාමං අනාපුච්ඡා පවිසෙය්‍යා’’තිආදීසු (පාචි. 1024) ලිඞ්ගවසෙන විපරියායො, ජානන්තීති අත්ථො. ‘‘යාවං අදදමප්පියො’’තිආදීසු (පාරා. 346; ජා. 1.7.55) විභත්තිවසෙන, යාවන්තස්සාති අත්ථො. ඉධ පන පුථුවචනවසෙනාති වෙදිතබ්බං. පධානං ජානනං නාම පච්චක්ඛතො ජානනං තස්ස ජෙට්ඨභාවතො, දස්සනමප්පධානං තස්ස සංසයානුබන්ධත්තාති අයං කමො වුත්තො **“ජානං පස්ස”**න්ති. තෙනෙත්ථ ජානනෙන දස්සනං විසෙසෙති. එවඤ්හි **දිට්ඨපුබ්බානි ඛො තස්මිං ලොකෙ මනුස්සානං සරීරසණ්ඨානාදීනීති** එකතො අධිප්පායදස්සනං සුපපන්නං හොති. අයඤ්හෙත්ථාධිප්පායො ‘‘කිං තුම්හාකං එකන්තසුඛෙ ලොකෙ පච්චක්ඛතො ඤාණදස්සනං අත්ථී’’ති. **ජානන්**ති වා තස්ස ලොකස්ස අනුමානවිසයතං වුච්චති, **පස්සන්**ති පච්චක්ඛතො විසයතං. ඉදං වුත්තං හොති ‘‘අපි තුම්හාකං ලොකො පච්චක්ඛතො ඤාතො, උදාහු අනුමානතො’’ති.

යස්මා පන ලොකෙ පච්චක්ඛභූතො අත්ථො ඉන්ද්‍රියගොචරභාවෙන පාකටො, තස්මා පාකටෙන අත්ථෙන අධිප්පායං දස්සෙතුං **“දිට්ඨපුබ්බානී”**තිආදි වුත්තං. දිට්ඨපදෙන වා දස්සනං, තදනුගතඤ්ච ජානනං ගහෙත්වා තදුභයෙනෙව අත්ථෙන අධිප්පායං විභාවෙතුං එවං වුත්තන්තිපි දට්ඨබ්බං. **දිට්ඨපුබ්බානී**ති හි දස්සනෙන, තදනුගතෙන ච ඤාණෙන ගහිතපුබ්බානීති අත්ථො. එවඤ්ච කත්වා **“සරීරසණ්ඨානාදීනී”**ති සමරියාදවචනං සමත්ථිතං හොති. **“අප්පාටිහීරකත”**න්ති අයං අනුනාසිකලොපනිද්දෙසොති ආහ **“අප්පාටිහීරකං ත”**න්ති. තං වචනං අප්පාටිහීරකං සම්පජ්ජතීති සම්බන්ධො. අප්පාටිහීරපදෙ අනුනාසිකලොපො, ‘‘කත’’න්ති ච එකං පදන්ති කෙචි, තදයුත්තං සමාසසම්භවතො, අනුනාසිකලොපස්ස ච අවත්තබ්බත්තා. එවමෙත්ථ වණ්ණයන්ති – පටිපක්ඛහරණතො පටිහාරියං, තදෙව **පාටිහාරියං.** අත්තනා උත්තරවිරහිතවචනං. පාටිහාරියමෙවෙත්ථ **“පාටිහීරක”**න්ති වුත්තං පරෙහි වුච්චමානඋත්තරෙහි සඋත්තරත්තා, න පාටිහීරකන්ති **අප්පාටිහීරකං.** විරහත්ථො චෙත්ථ අ-සද්දො. තෙනාහ **“පටිහරණවිරහිත”**න්ති. සඋත්තරඤ්හි වචනං තෙන උත්තරවචනෙන පටිහරීයති විපරිවත්තීයති, තස්මා උත්තරවචනං පටිහරණං නාම, තතො විරහිතන්ති අත්ථො. තස්මා එව නියානස්ස පටිහරණමග්ගස්ස අභාවතො ‘‘අනියානික’’න්ති වත්තබ්බතං ලභති. තෙන වුත්තං **“අනියානික”**න්ති.

426. **විලාසො** ඉත්ථිලීළා, යො ‘‘සිඞ්ගාරභාවජා කිරියා’’තිපි වුච්චති. **ආකප්පො** කෙසබන්ධවත්ථග්ගහණාදිආකාරවිසෙසො, වෙසසංවිධානං වා. **ආදිසද්දෙන** භාවාදීනං සඞ්ගහො. **භාවාති** හි චාතුරියං වුච්චති.

තයොඅත්තපටිලාභවණ්ණනා

428. ආහිතො අහංමානො එත්ථාති **අත්තා,** අත්තභාවොති ආහ **“අත්තභාවපටිලාභො”**ති. කථං දස්සෙතීති වුත්තං **“ඔළාරිකත්තභාවපටිලාභෙනා”**තිආදි. **කාමභවං දස්සෙති** ඉතරභවද්වයත්තභාවතො ඔළාරිකත්තා. **රූපභවං දස්සෙති** ඣානමනෙන නිබ්බත්තං හුත්වා රූපීභාවෙන උපලබ්භනතො. **අරූපභවං දස්සෙති** අරූපීභාවෙන උපලබ්භනතො. **සංකිලෙසිකා ධම්මා නාම ද්වාදස අකුසලචිත්තුප්පාදා** තදභාවෙ කස්සචි සංකිලෙසස්ස අසම්භවතො. **වොදානියා ධම්මා නාම සමථවිපස්සනා** තාසං වසෙන සබ්බසො චිත්තවොදානස්ස සිජ්ඣනතො.

429. පටිපක්ඛධම්මානං අසමුච්ඡෙදෙ සති න කදාචිපි අනවජ්ජධම්මානං වා පාරිපූරී, වෙපුල්ලං වා සම්භවති, සමුච්ඡෙදෙ පන සති සම්භවතීති මග්ගඵලපඤ්ඤානමෙව ගහණං දට්ඨබ්බං, තා හි සකිං පරිපුණ්ණාපි අපරිහීනධම්මත්තා පරිපුණ්ණා එව භවන්ති. **තරුණපීතීති** උප්පන්නමත්තා අලද්ධාසෙවනා දුබ්බලපීති. **බලවතුට්ඨීති** පුනප්පුනං උප්පත්තියා ලද්ධාසෙවනා උපරිවිසෙසාධිගමස්ස පච්චයභූතා ථිරතරා පීති. ඉදානි සඞ්ඛෙපතො පිණ්ඩත්ථං දස්සෙන්තො **“කිං වුත්ත”**න්තිආදිමාහ . තත්ථ යං විහාරං සයං…පෙ…. විහරිස්සතීති අවොචුම්හාති සම්බන්ධො. ඉදං වුත්තං හොති – යං විහාරං ‘‘සංකිලෙසිකවොදානියධම්මානං පහානාභිවුද්ධිනිට්ඨං පඤ්ඤාය පාරිපූරිවෙපුල්ලභූතං ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ අපරප්පච්චයෙන ඤාණෙන පච්චක්ඛතො සම්පාදෙත්වා විහරිස්සතී’’ති කථයිම්හාති. **තත්ථාති** තස්මිං විහාරෙ. **තස්සාති** ඔවාදකරස්ස භික්ඛුනො. **එවං විහරතොති** වුත්තප්පකාරෙන විහරණහෙතු, විහරන්තස්ස වා. තන්නිමිත්තං **පාමොජ්ජං,** පමොදප්පභවා **පීති,** තප්පච්චයභූතං **පස්සද්ධිද්වයං,** තථා සුපට්ඨිතා **සති,** උක්කංසගතතාය **උත්තමඤාණං. සුඛො ච විහාරො** භවිස්සතීති යොජනා. කායචිත්තපස්සද්ධී හි ‘‘පස්සද්ධී’’ති වුත්තා, අයමෙව වා පාඨො. ‘‘නාමකායපස්සද්ධී’’තිපි පඨන්ති, තදයුත්තමෙව පස්සද්ධිද්වයස්ස අවිනාභාවතො. කස්මා පනෙස සුඛො විහාරොති ආහ **“සබ්බවිහාරෙසූ”**තිආදි, සබ්බෙසුපි ඉරියාපථවිහාරාදීසු සන්තපණීතතාය ඉමස්සෙව සුඛත්තා ‘‘සුඛො විහාරො’’ති වත්තබ්බතං අරහතීති වුත්තං හොති. කථං සුඛොති වුත්තං **“උපසන්තො පරමමධුරො”**ති.

පඨමජ්ඣානෙ පටිලද්ධමත්තෙ හීනභාවතො පීති දුබ්බලා පාමොජ්ජපක්ඛිකා, සුභාවිතෙ පන තස්මිං පගුණෙ සා පණීතා බලවභාවතො පරිපුණ්ණකිච්චා පීතීති වුත්තං **"පඨමජ්ඣානෙ පාමොජ්ජාදයො ඡපි ධම්මා ලබ්භන්තී"**ති. **පාමොජ්ජං නිවත්තතීති** දුබ්බලපීතිසඞ්ඛාතං පාමොජ්ජං ඡසු ධම්මෙසු නිවත්තති හායති. විතක්කවිචාරක්ඛොභවිරහිතෙන හි චතුක්කනයවිභත්තෙ දුතියජ්ඣානෙ සබ්බදා පීති බලවතී එව හොති, න පඨමජ්ඣානෙ විය කදාචි දුබ්බලාති එවං වුත්තං. **පීති නිවත්තති** තප්පහානෙනෙව තතියජ්ඣානස්ස ලබ්භනතො. ''සුඛො විහාරො''ති ඉමිනා සමාධි ගහිතොති ආහ **"තථා චතුත්ථෙ"**ති. යෙ පන ''සුඛො විහාරො'ති එතෙන සුඛං ගහිත''න්ති වදන්ති, තෙසං මතෙන සන්තවුත්තිතාය උපෙක්ඛාපි චතුත්ථජ්ඣානෙ ''සුඛ''මිච්චෙව භාසිතාති (විභ. අට්ඨ. 232; විසුද්ධි. 2.644; මහානි. අට්ඨ. 27; පටි. ම. අට්ඨ. 105) කත්වා තථා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. ඉමස්මිංයෙව **දීඝනිකායෙ** (දී. නි. 1.432; 3.166, 358) ආගතං අනෙකධා දෙසනානයමුද්ධරිත්වා ඉධ දෙසිතනයං නියමෙතුං **"ඉමෙසු"**තිආදි වුත්තං. **සුද්ධ...පෙ.... කථිතන්ති** උපරිමග්ගං අකථෙත්වා කෙවලං විපස්සනාපාදකමෙව ඣානං කථිතං. **චතූහි...පෙ.... කථිතාති** විපස්සනාපාදකභාවෙන ඣානානි කථෙත්වා තතො පරං විපස්සනාපුබ්බකා චත්තාරොපි මග්ගා කථිතා. **චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්ති කථිතාති** පඨමජ්ඣානිකාදිකා ඵලසමාපත්තියො අකථෙත්වා චතුත්ථජ්ඣානිකා එව ඵලසමාපත්ති කථිතා. **පීතිවෙවචනමෙව කත්වාති** ද්වින්නං පීතීනං එකස්මිං චිත්තුප්පාදෙ අනුප්පජ්ජනතො පාමොජ්ජං පීතිවෙවචනමෙව කත්වා, තදුභයං අභෙදතො කත්වාති වුත්තං හොති. පීතිසුඛානං අපරිච්චත්තත්තා, ''සුඛො විහාරො''ති ච සාතිසයස්ස සුඛවිහාරස්ස ගහිතත්තා **"දුතියජ්ඣානිකඵලසමාපත්ති නාම කථිතා"**ති වුත්තං. කාමං පඨමජ්ඣානෙපි පීතිසුඛානි ලබ්භන්ති, තානි පන විතක්කවිචාරපරික්ඛොභෙන න තත්ථ සන්තපණීතානි, ඉධ ච සන්තපණීතානෙව අධිප්පෙතානි, තස්මා දුතියජ්ඣානිකා එව ඵලසමාපත්ති ගහිතා, න පඨමජ්ඣානිකාති දට්ඨබ්බං.

432-437. **විභාවනත්ථොති** පකාසනත්ථො සරූපතො නිරූපනත්ථො ''න සමණො ගොතමො බ්‍රාහ්මණෙ ජිණ්ණෙ ...පෙ.... අභිවාදෙති වා පච්චුට්ඨෙති වා ආසනෙන වා නිමන්තෙතී''තිආදීසු (අ. නි. 8.11; පාරා. 2) විය. තෙනාහ **"අයං සො"**තිආදි. ''අයං අත්තපටිලාභො සො එවා''ති එවං සරූපතො විභාවෙත්වා පකාසෙත්වා. **අයන්ති** හි භගවතා පුබ්බෙ වුත්තං අත්තපටිලාභං ආසන්නපච්චක්ඛභාවෙන පච්චාමසති, **සොති** පන පරෙහි පුච්ඡියමානං පරම්මුඛභාවෙන. **න නං එවං වදාමාති** එත්ථ නන්ති ඔළාරිකමත්තපටිලාභං. **සප්පාටිහීරකතන්ති** එත්ථ පුබ්බෙ වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. පරෙහි චොදිතවචනපටිහාරකං සඋත්තරවචනං සප්පාටිහීරකන්ති හි අයමෙව විසෙසො. **තුච්ඡොති** මුසා අභූතො. **සොති** මනොමයො, අරූපො වා අත්තපටිලාභො. **ස්වෙවාති** සො එව ඔළාරිකො අත්තපටිලාභො. **තස්මිං සමයෙ සච්චො හොතීති** තස්මිං පච්චුප්පන්නසමයෙ විජ්ජමානො හොති. **අත්තපටිලාභොත්වෙව නියාතෙසීති** අත්තපටිලාභසද්දෙන තථා එව පරියොසාපෙසි, න පන නං ''අත්තපටිලාභො''ති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡතීති පඤ්ඤත්තිං සරූපතො නීහරිත්වා දස්සෙසීති අධිප්පායො. **රූපාදයො චෙත්ථ ධම්මාති** රූපවෙදනාදයො එව එත්ථ ලොකෙ සභාවධම්මා. **නාමමත්තමෙතන්ති** රූපාදිකෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ උපාදාය නාමපඤ්ඤත්තිමත්තමෙතං **"අත්තපටිලාභො"**ති. **එවරූපා වොහාරාති** ''ඔළාරිකො අත්තපටිලාභො''තිආදිවොහාරා. **නාමපඤ්ඤත්තිවසෙනාති** නාමභූතපඤ්ඤත්තිමත්තවසෙන. ''අත්තපටිලාභො'ති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡතී''ති **නියාතනත්ථං.**

438. **එවඤ්ච පන වත්වාති** රූපාදිකෙ උපාදාය පඤ්ඤත්තිමත්තමෙතං අත්තපටිලාභොති ඉමමත්ථං ''යස්මිං චිත්ත සමයෙ''තිආදිනා වත්වා. **පටිපුච්ඡිත්වාති** යථා පරෙ පුච්ඡෙය්‍යුං, තථා කාලවිභාගතො පටිපදානි පුච්ඡිත්වා. **විනයනත්ථන්ති** යථාපුච්ඡිතස්ස අත්ථස්ස ඤාපනවසෙන විනයනත්ථාය. **යෙ තෙ අතීතා ධම්මාති** අතීතසමයෙ අතීතත්තපටිලාභස්ස උපාදානභූතා රූපාදයො ධම්මා. **තෙ එතරහි නත්ථී** නිරුද්ධත්තා. තතො එව **"අහෙසු"න්ති සඞ්ඛ්‍යං ගතා. තස්මාති** උපාදානස්ස අතීතස්මිංයෙව සමයෙ ලබ්භනතො. **සොපීති** තදුපාදානො **මෙ අත්තපටිලාභොපි. තස්මිංයෙව සමයෙති** අතීතෙ එව සමයෙ. **සච්චො අහොසීති** භූතො විජ්ජමානො විය අහොසි. **අනාගතපච්චුප්පන්නානන්ති** අනාගතානඤ්චෙවපච්චුප්පන්නානඤ්ච රූපාදිධම්මානං උපාදානභූතානං. **තදා අභාවාති** තස්මිං අතීතසමයෙ අභාවා අවිජ්ජමානත්තා. තදුපාදානභූතො **අනාගතො, පච්චුප්පන්නො** ච අත්තපටිලාභො **තස්මිං අතීත** සමයෙ **මොඝො** තුච්ඡො මුසා නත්ථීති අත්ථො. **අත්ථතොති** පඤ්ඤත්තිඅත්ථතො. **නාමමත්තමෙවාති** සමඤ්ඤාමත්තමෙව. පරමත්ථතො අනුපලබ්භමානත්තා **අත්තපටිලාභං පටිජානාති.**

"එසෙව නයො"ති ඉමිනා යෙ තෙ අනාගතා ධම්මා, තෙ එතරහි නත්ථි, ''භවිස්සන්ති''ති පන සඞ්ඛ්‍යං ගතා, තස්මා සොපි මෙ අත්තපටිලාභො තස්මිංයෙව සමයෙ සච්චො භවිස්සති. අතීතපච්චුප්පන්නානං පන ධම්මානං තදා අභාවා තස්මිං සමයෙ ''මොඝො අතීතො, මොඝො පච්චුප්පන්නො''ති එවං අත්ථතො නාමමත්තමෙව අත්තපටිලාභං පටිජානාති. යෙ ඉමෙ පච්චුප්පන්නා ධම්මා, තෙ එතරහි ''අත්ථී''ති සඞ්ඛ්‍යං ගතා, තස්මා ය්වායං මෙ අත්තපටිලාභො, සො ඉදානි සච්චො හොති. අතීතානාගතානං පන ධම්මානං අධුනා අභාවා එතරහි ''මොඝො අතීතො, මොඝො අනාගතො''ති එවං අත්ථතො නාමමත්තමෙව අත්තපටිලාභං පටිජානාතීති ඉමමත්ථං අතිදිසති.

439-443. **සංසන්දිතුන්ති** සමානෙතුං. **ගවාති** ගාවිතො. **තත්ථාති** ඛීරාදීසු පඤ්චගොරසෙසු. **යස්මිං සමයෙ ඛීරං හොතීති** යස්මිං කාලෙ භූතුපාදායසඤ්ඤිතං උපාදානවිසෙසං උපාදාය ඛීරපඤ්ඤත්ති හොති. **න තස්මිං...පෙ.... ගච්ඡති** ඛීරපඤ්ඤත්තිඋපාදානස්ස භූතුපාදායරූපස්ස දධිආදිපඤ්ඤත්තියා අනුපාදානතො. පටිනියතවත්ථුකා හි එතා ලොකසමඤ්ඤා. තෙනාහ **"යෙ ධම්මෙ උපාදායා"**තිආදි. සඞ්ඛායති කථීයති එතායාති **සඞ්ඛා.** අත්ථං නීහරිත්වා

උච්චන්ති වදන්ති එතායාති **නිරුත්ති.** තං තදත්ථං නමන්ති සත්තා එතෙනාති **නාමං,** තථා වොහරන්ති එතෙනාති **වොහාරො,** පඤ්ඤත්තියෙව. ''යස්මිං සමයෙ''තිආදිනා ඛීරෙ වුත්තනයං දධිආදීසුපි **''එස නයො සබ්බත්ථා''**ති අතිදිසති.

සමනුජානනමත්තකානීති ''ඉදං ඛීරං, ඉදං දධි''තිආදිනා තාදිසෙසු භූතුපාදායරූපවිසෙසෙසු ලොකෙ පරම්පරාගතං පඤ්ඤත්තිං අප්පටික්ඛිපිත්වා සමනුජානනං විය පච්චයවිසෙසවිසිට්ඨං රූපාදිඛන්ධසමූහං උපාදාය ''ඔළාරිකො අත්තපටිලාභො''ති ච ''මනොමයො අත්තපටිලාභො''ති ච ''අරූපො අත්තපටිලාභො''ති ච තථා තථා සමනුජානනමත්තකානි, න ච තබ්බිනිමුත්තො උපාදානතො අඤ්ඤො කොචි පරමත්ථතො අත්ථීති වුත්තං හොති. **නිරුත්තිමත්තකානී**ති සද්දනිරුත්තියා ගහණූපායමත්තකානි. ''සත්තො ඵස්සො''තිආදිනා හි සද්දග්ගහණුත්තරකාලං තදනුවිද්ධපණ්ණත්තිග්ගහණමුඛෙනෙව තදත්ථාවබොධො. තථා චාහු –

> ''පඨමං සද්දං සොතෙන, තීතං දුතියචෙතසා;
> නාමං තතියචිත්තෙන, අත්ථං චතුත්ථචෙතසා''ති. (මණිසාරමඤ්ජූසාටීකායං පච්චයසඞ්ගහවිභාගෙපි);

වචනපථමත්තකානීති තස්සෙව වෙවචනං. නිරුත්තියෙව හි අඤ්ඤෙසම්පි දිට්ඨානුගතිමාපජ්ජන්තානං කාරණට්ඨෙන **වචනපථො. වොහාරමත්තකානී**ති තථා තථා වොහාරමත්තකානි. **නාමපණ්ණත්තිමත්තකානී**ති තස්සෙව පරියායො, තංතංනාමපඤ්ඤාපනමත්තකානීති අත්ථො. **සබ්බමෙතන්**ති ''අත්තපටිලාභො''ති වා ''සත්තො''ති වා ''පොසො''ති වා සබ්බමෙතං **වොහාරමත්තකං.** කස්මාති චෙ, පරමත්ථතො අනුපලබ්භනතොති දස්සෙතුං **''යස්මා''**තිආදි වුත්තං. **සුඤ්ඤො**ති පරමත්ථතො විවිත්තො.

යජ්ජෙවං කස්මා වෙසා බුද්ධෙහිපි වුච්චතීති චොදනං සොධෙන්තො **''බුද්ධානං පනා''**තිආදිමාහ. සම්මුතියා වොහාරස්ස කථනං **සම්මුතිකථා.** පරමත්ථස්ස සභාවධම්මස්ස කථනං **පරමත්ථකථා.** පරමත්ථසන්නිස්සිතකථාභාවතො අනිච්චාදිකථාපි **''පරමත්ථකථා''**ති වුත්තා. පරමත්ථධම්මොයෙව හි ''අනිච්චො, දුක්ඛො''ති ච වුච්චති, න සම්මුතිධම්මො.

> ''අනිච්චා සබ්බෙ සඞ්ඛාරා, දුක්ඛානත්තා ච සඞ්ඛතා;
> නිබ්බානඤ්චෙව පඤ්ඤත්ති, අනත්තා ඉති නිච්ඡයා'' ති. (පරි. 257) –

වචනතො පනෙස ''අනත්තා''ති වුච්චති, ඛන්ධාදිපඤ්ඤත්ති පන තජ්ජාපඤ්ඤත්ති විය පරමත්ථසන්නිස්සයා, ආසන්නතරා ච, පුග්ගලපඤ්ඤත්තිආදයො විය න දූරෙ , තස්මා ඛන්ධාදිකථාපි **''පරමත්ථකථා''**ති වුත්තා, ඛන්ධාදිසීසෙන වා තදුපාදානසභාවධම්මා එව ගහිතාති දට්ඨබ්බං. නනු ච සභාවධම්මාපි සම්මුතිමුඛෙනෙව දෙසනමාරොහන්ති, න පරමත්ථමුඛෙන, තස්මා සබ්බාපි දෙසනා සම්මුතිකථාව සියාති? නයිදමෙවං කථෙතබ්බධම්මවිභාගෙන කථාවිභාගස්ස අධිප්පෙතත්තා, න ච සද්දො කෙනචි පවත්තිනිමිත්තෙන විනා අත්ථං පකාසෙතීති.

කස්මා චෙවං දුබ්බිධා බුද්ධානං කථා පවත්තතීති අනුයොගං කාරණවිභාවනෙන පරිහරිතුං **''තත්ථ යො''**තිආදි වුත්තං. අත්ථං **විජානිතුං** චතුසච්චං **පටිවිජ්ඣිතුං** වට්ටතො **නියාතුං අරහත්තසඞ්ඛාතං ජයග්ගාහං ගහෙතුං සක්කොති.** යස්මා පරමත්ථකථාය එව සච්චසම්පටිවෙධො, අරියසච්චකථා ච සිඛාප්පත්තා දෙසනා, තස්මා විනෙය්‍යපුග්ගලවසෙන ආදිතො සම්මුතිකථං කථෙන්තොපි භගවා පරතො පරමත්ථකථංයෙව කථෙතීති ආහ **''තස්සා''**තිආදි. ''ආදිතොව සම්මුතිකථං කථෙති''ති හි වදන්තො පරතො පරමත්ථකථම්පි කථෙතීති දීපෙති, ඉතරත්ථ පන ''ආදිතොව කථෙතී''ති අවදන්තො සබ්බත්ථපීති. **''තථා''**තිආදිනා කථාද්වයකථනෙ පරියායන්තරං විභාවෙති. **බොධෙත්වා**ති වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං තථා තථා දෙසෙතබ්බමත්ථං ජානාපෙත්වා, ඉමිනා පන ඉමමත්ථං දස්සෙති – කත්ථචි සම්මුතිකථාපුබ්බිකා පරමත්ථකථා හොති පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන, කත්ථචි පරමත්ථකථාපුබ්බිකා සම්මුතිකථා, ඉති විනෙය්‍යදම්මකුසලස්ස සත්ථු වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙන තථා තථා දෙසනා පවත්තතීති. සබ්බත්ථ පන භගවා ධම්මතං අවිජහන්තො එව සම්මුතිමනුවත්තති, සම්මුතිං අපරිච්චජන්තොයෙව ධම්මතං විභාවෙති, නං තත්ථ අභිනිවෙසාතිධාවනානි. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා ''ජනපදනිරුත්තිං නාභිනිවිසෙය්‍ය, සමඤ්ඤං නාතිධාවෙය්‍යා''ති (දී. නි. ටී. 1.439-443).

පඨමං සම්මුතිකථාකථනං පන වෙනෙය්‍යවසෙන යෙභුය්‍යෙන බුද්ධානමාචිණ්ණන්ති තං කාරණෙන සද්ධිං දස්සෙන්තො **''පකතියා පනා''**තිආදිමාහ. **ලූඛාකාරා**ති වෙනෙය්‍යානමනභිසම්බුජ්ඣනවසෙන ලූඛසදිසා. නනු ච සම්මුති නාම පරමත්ථතො අවිජ්ජමානත්තා අභූතා, තං කථං බුද්ධා කථෙන්තීති වුත්තං **''සම්මුතිකථං කථෙන්තාපී''**තිආදි. **සච්චමෙවා**ති තථමෙව . **සභාවමෙවා**ති සම්මුතිභාවෙන තංසභාවමෙව. තෙනාහ **''අමුසාවා''**ති. පරමත්ථස්ස පන සච්චාදිභාවෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි.

කො පනිමෙසං සම්මුතිපරමත්ථධම්මානං විසෙසොති? යස්මිං භින්නෙ, බුද්ධියා වා අවයවවිනිබ්භොගෙ කතෙ න තංසඤ්ඤා, සො ඝටපටාදිප්පභෙදො සම්මුති, තබ්බිපරියායතො පරමත්ථො. න හි කක්ඛළඵුසනාදිසභාවෙ අයං නයො

ලබ්භති. එවං සන්තෙපි වුත්තනයෙන සම්මුති ච සච්චසභාවා එවාති ආහ **''දුවෙ සච්චානි අක්ඛාසී''**තිආදි. තත්ථ **දුවෙ සච්චානි අක්ඛාසීති** නානාදෙසභාසාකුසලො තිණ්ණං වෙදානමත්ථසංවණ්ණනකො ආචරියො විය නානාවිධසම්මුතිපරමත්ථකුසලො භගවා වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං දුවෙයෙව සච්චානි අක්ඛාසීති අත්ථො. තං සරූපතො, පරිමාණතො ච දස්සෙති **''සම්මුතිං පරමත්ථඤ්ච, තතියං නුපලබ්භතී''**ති ඉමිනා. **වදතං වරොති** සබ්බෙසං වදන්තානං වරො. ලොකසඞ්කෙතමත්තසිද්ධා **සම්මුති.** පරමො උත්තමො අවිපරීතො යථාභූතසභාවො **පරමත්ථො.**

ඉදානි නෙසං සච්චසභාවං සහ කාරණෙන දස්සෙතුං **''සඞ්කෙතවචන''**න්ති ගාථා වුත්තා. යස්මා ලොකසම්මුතිකාරණං, තස්මා සඞ්කෙතවචනං සච්චං, යස්මා ච ධම්මානං භූතලක්ඛණං, තස්මා පරමත්ථවචනං සච්චන්ති යොජනා. **ලොකසම්මුතිකාරණන්ති** හි සඞ්කෙතවචනස්ස සච්චභාවෙ කාරණදස්සනං, ලොකසිද්ධා සම්මුති සඞ්කෙතවචනස්ස අවිසංවාදනතාය කාරණන්ති අත්ථො, විසංවාදනාභාවතො සඞ්කෙතවචනං සච්චන්ති වුත්තං හොති. **ධම්මානං භූතලක්ඛණන්ති** ච පරමත්ථවචනස්ස සච්චභාවෙ කාරණදස්සනං. සභාවධම්මානං යො භූතො අවිපරීතො සභාවො, තස්ස ලක්ඛණං අඞ්ගනං ඤාපනන්ති අත්ථො, යාථාවතො අවිසංවාදනවසෙන පවත්තනතො පරමත්ථවචනං සච්චන්ති අධිප්පායො. **අනඞ්ගණසුත්තටීකායං** පන ආචරියෙනෙව නිස්සක්කවචනෙන පදමුල්ලිඞ්ගෙත්වා **''ලොකසම්මුතිකාරණාති** ලොකසමඤ්ඤං නිස්සාය පවත්තනතො. **ධම්මානන්ති** සභාවධම්මානං. **භූතකාරණාති** යථාභූතසභාවං නිස්සාය පවත්තනතො''ති වුත්තං.

අඤ්ඤත්ථ පන –

> ''තස්මා වොහරකුසලස්ස, ලොකනාථස්ස සත්ථුනො;
> සම්මුතිං වොහරන්තස්ස, මුසාවාදො න ජායතී''ති. (ම. නි. අට්ඨ. 1.57; අ. නි. අට්ඨ. 1.170; ඉතිවු. අට්ඨ. 24)
> –

අයම්පි ගුණපරිදීපනී ගාථා දිස්සති. තත්ථ **තස්මාති** සච්චස්ස දුවිධත්තා, සඞ්කෙතවචනස්ස වා සච්චභාවතො. **සම්මුතිං වොහරන්තස්සාති** ''පුග්ගලො සත්තො''තිආදිනා ලොකසමඤ්ඤං කථෙන්තස්ස **මුසාවාදො** නාම **න ජායතීති** අත්ථො. අපිච ''අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා පුග්ගල කථං කථෙති හිරොත්තප්පදීපනත්ථං, කම්මස්සකතාදීපනත්ථං, පච්චත්තපුරිසකාරදීපනත්ථං, ආනන්තරියදීපනත්ථං, බ්‍රහ්මවිහාරදීපනත්ථං, පුබ්බෙනිවාසදීපනත්ථං, දක්ඛිණාවිසුද්ධිදීපනත්ථං, ලොකසම්මුතියා අප්පහානත්ථඤ්චා''තිආදිනා (ම. නි. අට්ඨ. 1.57; අ. නි. අට්ඨ. 1.170; ඉතිවු. අට්ඨ. 24; කථා. අනුටී. 1) තත්ථ තත්ථ වුත්තකාරණම්පි ආහරිත්වා ඉධ වත්තබ්බං.

යදි තථාගතො පරමත්ථසච්චං සම්මදෙව අභිසම්බුජ්ඣිත්වා ඨිතොපි ලොකසමඤ්ඤාභූතං සම්මුතිසච්චං ගහෙත්වාව වදති, එවඤ්චෙත්ථ කො ලොකියමහාජනෙහි විසෙසොති වුත්තං **''යාහී''**තිආදි, අයං පාළියං සම්බන්ධො. ඉදං වුත්තං හොති – ලොකියමහාජනො අප්පහීනපරාමාසත්තා ''එතං මමා''තිආදිනා පරාමසන්තො වොහරති. තථාගතො පන සබ්බසො පහීනපරාමාසත්තා අපරාමසන්තොව යස්මා ලොකසමඤ්ඤාහි විනා ලොකියො අත්ථො ලොකෙන දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යො, තස්මා තාහි තං වොහරති. තථා වොහරන්තො ච අත්තනො දෙසනාවිලාසෙන වෙනෙය්‍යසත්තෙ පරමත්ථසච්චෙ පතිට්ඨාපෙතීති. **දෙසනං විනිවට්ටෙත්වාති** හෙට්ඨා වුත්තාය දිට්ඨාභිනිවෙසපටිසඤ්ඤුත්තාය වට්ටකථාය විනිවත්තෙත්වා විවෙචෙත්වා. **අරහත්තනිකූටෙන නිට්ඨාපෙසීති** ''අපරාමස''න්ති ඉමිනා පදෙන තණ්හාමානපරාමාසප්පහානකිත්තනෙන තප්පහායකඅරහත්තසඞ්ඛාතනිකූටෙන දෙසනං පරියොසාපෙසි. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය පරමසුඛුමගම්භීරදුරනුබොධත්ථපරිදීපනාය සුවිමලවිපුලපඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියජනනාය සාධුවිලාසිනියා නාම ලීනත්ථපකාසනියා පොට්ඨපාදසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථපකාසනා.

පොට්ඨපාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සුභසුත්තවණ්ණනා

සුභමාණවකවත්ථුවණ්ණනා

444. එවං පොට්ඨපාදසුත්තං සංවණ්ණෙත්වා ඉදානි සුභසුත්තං සංවණ්ණෙන්තො යථානුපුබ්බං සංවණ්ණනොකාසස්ස පත්තභාවං විභාවෙතුං, පොට්ඨපාදසුත්තස්සානන්තරං සඞ්ගීතස්ස සුත්තස්ස සුභසුත්තභාවං වා පකාසෙතුං **''එවං මෙ සුතං…පෙ…. සාවත්ථියන්ති සුභසුත්ත''**න්ති ආහ. අනුනාසිකලොපෙන ''අචිර පරිනිබ්බුතෙ''ති වුත්තන්ති දස්සෙති **''අචිරං පරිනිබ්බුතෙ''**ති ඉමිනා යථා පොට්ඨපාදසුත්තෙ ''අප්පාටිහීරක තං භාසිතං සම්පජ්ජතී''ති, අචිරං පරිනිබ්බුතස්ස අස්සාති වා **අචිරපරිනිබ්බුතො** යථා ''අචිරපක්කන්තො, මාසජාතො''ති. අත්ථමත්තං පන දස්සෙතුං එවං වුත්තං. **අචිරපරිනිබ්බුතෙති** ච සත්ථු පරිනිබ්බුතභාවස්ස චිරකාලතාපටික්ඛෙපෙන ආසන්නතාමත්තං දස්සිතං, කාලපරිච්ඡෙදො පන න දස්සිතොති තං දස්සෙන්තො **''පරිනිබ්බානතො''**තිආදිමාහ. විසාඛපුණ්ණමිතො උද්ධං යාව ජෙට්ඨපුණ්ණමී, තාව කාලං සන්ධාය **''මාසමත්තෙ''**ති වුත්තං. **මත්ත**සද්දෙන පන තස්ස කාලස්ස කිඤ්චි අසම්පුණ්ණතං ජොතෙති. තුදිසඤ්ඤිතො ගාමො නිවාසො එතස්සාති **තොදෙය්‍යො.** තං පනෙස යස්මා සොණදණ්ඩො (දී. නි. 1.300) විය චම්පං, කූටදන්තො (දී. නි. 1.323) විය ච ඛාණුමතං අජ්ඣාවසති, තස්මා වුත්තං **''තස්ස අධිපතිත්තා''**ති, ඉස්සරභාවතොති අත්ථො. අයම්පි හි රඤ්ඤො පසෙනදිකොසලස්ස පුරොහිතබ්‍රාහ්මණො. **පුත්තම්පි ආහාති** සුභං මාණවම්පි ඔවදන්තො ආහ.

අඤ්ජනානන්ති අක්ඛිඅඤ්ජනත්ථාය සංසිතඅඤ්ජනානං. **වම්මිකානන්ති** කිමිසමාහටවම්මිකානං සඤ්චයං දිස්වාති සම්බන්ධො. **මධූනන්ති** මක්ඛිකමධූනං. **සමාහාරන්ති** මකරන්දසන්නිචයං. **පණ්ඩිතො සරමාවසෙති** යස්මා අප්පතරප්පතරෙපි ගය්හමානෙ භොගා ඛීයන්ති, අප්පතරප්පතරෙපි ච සඤ්චියමානෙ වඩ්ඪන්ති, තස්මා යථාවුත්තමුපමත්තයං පඤ්ඤාය දිස්වා විඤ්ඤූජාතිකො කිඤ්චිපි වයමකත්වා ආයමෙව උප්පාදෙන්තො ඝරෙවසෙ ඝරාවාසමනුතිට්ඨෙය්‍යාති ලොභාදෙසිතපටිපත්තිං උපදිසති.

අදානමෙව **සික්ඛාපෙත්වා** සික්ඛාපනහෙතු ලොභාභිභූතතාය **තස්මිංයෙව ඝරෙ සුනඛො හුත්වා** නිබ්බත්ති. ලොභවසිකස්ස හි දුග්ගති පාටිකඞ්ඛා , ''ජනවසභො නාම යක්ඛො හුත්වා නිබ්බත්තී''ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.150) එත්ථ වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. පුබ්බපරිචයෙන **අතිවිය පියායති.** වුත්තඤ්හි ''පුබ්බෙව සන්නිවාසෙනා''තිආදි (ජා. 1.2.174). **නික්ඛන්තෙති** කෙනචිදෙව කරණීයෙන බහි නිග්ගතෙ. සුභං මාණවං අනුග්ගණ්හිතුකාමො එකකොව **භගවා පිණ්ඩාය පාවිසි. භුක්කාරන්ති** ''භු භූ''ති සුනඛසද්දකරණං. **''භො භො''**ති බ්‍රාහ්මණසමුදාචාරෙන **පරිභවිත්වා** පරිභවනහෙතු. ''භොවාදි නාම සො හොති, සචෙ හොති සකිඤ්චනො''ති (ධ. ප. 396; සු. නි. 625) හි වුත්තං. නනු ච හෙට්ඨා ''අදානමෙව සික්ඛාපෙත්වා සුනඛො හුත්වා නිබ්බත්තො''ති ආහ, කස්මා පනෙත්ථ ''පුබ්බෙපි මං 'භො භො'ති පරිභවිත්වා සුනඛො ජාතො''ති වදතීති? තථා නිබ්බත්තියා තදුභයසාධාරණඵලත්තා. ආනිසංසඵලඤ්හි සාධාරණකම්මෙනපි ජාතං, න විපාකඵලං විය එකකම්මෙනෙවාති දට්ඨබ්බං. **අවීචිං ගමිස්සසි** කතොකාසස්ස කම්මස්ස පටිබාහිතුමසක්කුණෙය්‍යභාවතො. ''ජානාති මං සමණො ගොතමො''ති **විප්පටිසාරී හුත්වා. උද්ධනන්තරෙති** චුල්ලිකන්තරෙ. **නන්ති** සුනඛං.

තං පවත්තින්ති භගවතා යථාවුත්තකාරණං. බ්‍රාහ්මණචාරිත්තස්ස අපරිහාපිතතං සන්ධාය, තථා පිතරං උක්කංසෙන්තො **''බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො''**ති ආහ. **මුඛාරුළ්හන්ති** සයංපටිභානවසෙන මුඛමාරුළ්හං. **තං පවත්තිං පුච්ඡීති** ''සුතමෙතං භො ගොතම මය්හං පිතා සුනඛො හුත්වා නිබ්බත්තො''ති තුම්හෙහි වුත්තං, ''කිමිදං සච්චං වා අසච්චං වා''ති පුච්ඡි. **තථෙව වත්වාති** යථා පුබ්බෙ සුනඛස්ස වුත්තං, තථෙව වත්වා. **අවිසංවාදනත්ථන්ති** සච්චාපනත්ථං, ''තොදෙය්‍යබ්‍රාහ්මණො සුනඛො හුත්වා නිබ්බත්තො''ති වචනස්ස අවිසංවාදනෙන අත්තනො අවිසංවාදිභාවදස්සනත්ථන්ති වුත්තං හොති. **අප්පොදකන්ති** අප්පකෙන උදකෙන සම්පාදිතං. **මධුපායාසන්ති** සාදුරසං, මධුයොජිතං වා පායාසං. **තථා අකාසි,** යථා භගවතා වුත්තං. **''සබ්බං දස්සෙසීති** බුද්ධානුභාවෙන සො සුනඛො තං සබ්බං නෙත්වා දස්සෙසි, න ජාතිස්සරතාය. භගවන්තං දිස්වා භුක්කරණං පන පුරිමජාතිසිද්ධවාසනාවසෙනා''ති (දී. නි. ටී. 1.444) එවං ආචරියෙන වුත්තං. උපරිපණ්ණාසකෙ පන **චූළකම්මවිභඞ්ගසුත්තට්ඨකථායං** ''සුනඛො 'ඤාතොම්හි ඉමිනා'ති රොදිත්වා 'හුං හු'න්ති කරොන්තො ධනනිධානට්ඨානං ගන්ත්වා පාදෙන පථවිං ඛණිත්වා සඤ්ඤං අදාසී''ති (ම. නි. අට්ඨ. 3.289) ජාතිස්සරාකාරමාහ, වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

''භවපටිච්ඡන්නං නාම එවරූපං සුනඛපටිසන්ධිඅන්තරං පාකටං සමණස්ස ගොතමස්ස, අද්ධා එස සබ්බඤ්ඤූ''ති **භගවති පසන්නචිත්තො.** අඞ්ගවිජ්ජාපාඨකො කිරෙස. තෙනස්ස එතදහොසි ''ඉමං ධම්මපණ්ණාකාරං කත්වා සමණං ගොතමං පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමී''ති, තතො සො චුද්දස පඤ්හෙ අභිසඞ්ඛරිත්වා භගවන්තං පුච්ඡි. තෙන වුත්තං **''චුද්දස පඤ්හෙ පුච්ඡිත්වා''**ති. තත්ථ **චුද්දස පඤ්හෙති** ''දිස්සන්ති හි භො ගොතම මනුස්සා අප්පායුකා, දිස්සන්ති දීඝායුකා. දිස්සන්ති බව්හාබාධා, අප්පාබාධා. දුබ්බණ්ණා, වණ්ණවන්තො. අප්පෙසක්ඛා, මහෙසක්ඛා. අප්පභොගා, මහාභොගා. නීචකුලීනා, උච්චාකුලීනා. දිස්සන්ති දුප්පඤ්ඤා, දිස්සන්ති පඤ්ඤවන්තො. කො නු ඛො භො ගොතම හෙතු කො පච්චයො, යෙන මනුස්සානංයෙව සතං මනුස්සභූතානං දිස්සන්ති හීනපණීතතා''ති (ම. නි. 3.289) ඉමෙ **චූළකම්මවිභඞ්ගසුත්තෙ** ආගතෙ චුද්දස පඤ්හෙ. ''කම්මස්සකා මාණව සත්තා කම්මදායාදා''තිආදිනා (ම. නි. 3.289)

සඞ්ඛෙපතො, විත්ථාරතො ච **විස්සජ්ජනපරියොසානෙ භගවන්තං සරණං ගතො**. අඞ්ගසුභතාය **"සුභො"** තිස්ස නාමං. **මාණවොති** පන මහල්ලකකාලෙපි තරුණවොහාරෙන නං වොහරති. **අත්තනො භොගගාමතොති** තුදිගාමතො **ආගන්ත්වා** තඞ්ඛණිකං **වසති**. තෙනෙව පාළියං ''කෙනචිදෙව කරණීයෙනා''ති වුත්තං.

445. **"එකා ච මෙ කඞ්ඛා අත්ථී"**ති ඉමිනා උපරි පුච්ඡියමානස්ස පඤ්හස්ස පගෙව තෙන අභිසඞ්ඛතභාවං දස්සෙති. **මාණවකන්ති** ඛුද්දකමාණවං ''එකපුත්තකො, (ම. නි. 2.296, 353; පාරා. 26) පියපුත්තකො''තිආදීසු විය ක-සද්දස්ස ඛුද්දකත්ථෙ පවත්තනතො. **විසභාගවෙදනාති** දුක්ඛවෙදනා. සා හි කුසලකම්මනිබ්බත්තෙ අත්තභාවෙ උප්පජ්ජනකසුඛවෙදනාපටිපක්ඛභාවතො ''විසභාගවෙදනා''ති ච කායං ගාළ්හා හුත්වා බාධනතො පීළනතො ''ආබාධො''ති ච වුච්චති. කීදිසා පන සාති ආහ **"යා එකදෙසෙ"**තිආදි. **එකදෙසෙ උප්පජ්ජිත්වාති** සරීරෙකදෙසෙ උට්ඨහිත්වාපි අපරිවත්තිභාවකරණතො **අයපට්ටෙන ආබන්ධිත්වා විය ගණ්හාති,** ඉමිනා බලවරොගො **ආබාධො** නාමාති දස්සෙති. **කිච්ඡජීවිතකරොති** අසුඛජීවිතාවහො, ඉමිනා දුබ්බලො අප්පමත්තකො රොගො **ආතඞ්කො** නාමාති දස්සෙති. **උට්ඨානන්ති** සයනනිසජ්ජාදිතො උට්ඨහනං, තෙන යථා තථා අපරාපරං සරීරස්ස පරිවත්තනං වදති. **ගරුකන්ති** භාරියං අකිච්චසිද්ධිකං. ගිලානස්සෙව කායෙ බලං න හොතීති සම්බන්ධො. ලහුට්ඨානෙන චෙත්ථ ගෙලඤ්ඤාභාවො පුච්ඡිතො. හෙට්ඨා චතූහි පදෙහි අඵාසුවිහාරාභාවං පුච්ඡිත්වාපි ඉදානි පුන ඵාසුවිහාරභාවං පුච්ඡති, තෙන සවිසෙසො එත්ථ ඵාසුවිහාරො පුච්ඡිතොති විඤ්ඤායති. අසතිපි හි අතිසයත්ථජොතනෙ සද්දෙ අත්ථාපත්තිතො අතිසයත්ථො ලබ්භතෙව යථා ''අභිරූපස්ස කඤ්ඤා දාතබ්බා''ති. තෙනාහ **"ගමනට්ඨානා"**තිආදි. පුරිමං ආණාපනවචනං, ඉදං පන පුච්ඡිතබ්බාකාරදස්සනන්ති අයමිමෙසං විසෙසොති දස්සෙති **"අථස්සා"**තිආදිනා.

447. **කාලො** නාම උපසඞ්කමනස්ස යුත්තපත්තකාලො, **සමයො** නාම තස්සෙව පච්චයසාමග්ගී, අත්ථතො පනෙස තජ්ජං සරීරබලඤ්චෙව තප්පච්චයපරිස්සයාභාවො ච. **උපාදානං** නාම ඤාණෙන තෙසං ගහණං සල්ලක්ඛණන්ති ආහ **"පඤ්ඤාය"**තිආදි. **"ස්වෙ ගමනකාලො භවිස්සතී"**ති ඉමිනා කාලං, **"කායෙ"**තිආදිනා සමයඤ්ච සරූපතො දස්සෙති. **ඵරිස්සතීති** ඵරණවසෙන ඨස්සති.

448. **චෙතියරට්ඨෙති** චෙතිරට්ඨෙ. ය-කාරෙන හි පදං වඩ්ඪෙත්වා එවං වුත්තං. ''චෙතිරට්ඨතො අඤ්ඤං විසුංයෙවෙකං රට්ඨ''න්තිපි වදන්ති. ''යස්මා මරණං නාම තාදිසානං දසබලානං රොගවසෙනෙව හොති, තස්මා යෙන රොගෙන තං ජාතං, තස්ස සරූපපුච්ඡා, කාරණපුච්ඡා, මරණහෙතුකචිත්තසන්තාපපුච්ඡා, තස්ස ච සන්තාපස්ස සබ්බලොකසාධාරණතා, තථා මරණස්ස ච අප්පටිකරණතා''ති එවමාදිනා මරණපටිසඤ්ඤුත්තං සම්මොදනීයං කථං කථෙසීති දස්සෙතුං **"භො ආනන්දා"**තිආදි වුත්තං. **"කො නාමා"**තිආදිනා හි රොගං පුච්ඡති, **"කිං භගවා පරිභුඤ්ජී"**ති ඉමිනා කාරණං, **"අපිචා"**තිආදිනා චිත්තසන්තාපං, **"සත්ථා නාමා"**තිආදිනා තස්ස සබ්බලොකසාධාරණතං, **"එකා දානී"**තිආදිනා මරණස්ස අප්පටිකරණතං දස්සෙතීති දට්ඨබ්බං. **මහාජානීති** මහාහානි. **යත්‍රාති** යෙන කාරණෙන පරිනිබ්බුතො, තෙන කො දානි අඤ්ඤො මරණා මුච්චිස්සතීතිආදිනා යොජෙතබ්බං. **ඉදානීති** ච අත්තනො මනසිකාරං පති වොහාරමත්තෙන වුත්තං. **ලජ්ජිස්සතීති** ලජ්ජා විය භවිස්සති, විජ්ජිස්සතීති අත්ථො . පීතභෙසජ්ජානුරූපං ආහාරභොජනං පොරාණාචිණ්ණන්ති ආහ **"පීත…පෙ…. දත්වා"**ති.

හුත්වාති පායසෙසො සන්තිකාවචරභාවස්ස විසෙසනතො. මාරො පාපිමා විය **න රන්ධගවෙසී,** උත්තරමාණවො විය ච **න වීමංසනාධිප්පායො,** අපි තු බලු **උපට්ඨාකො හුත්වා සන්තිකාවචරොති** හි විසෙසෙති. **න රන්ධගවෙසීති** න ඡිද්දගවෙසී. **යෙසු ධම්මෙසූති** විමොක්ඛුපායෙසු නියානිකධම්මෙසු. **ධරන්තීති** අධුනා තිට්ඨන්ති, පවත්තන්තීති අත්ථො.

449. අත්ථතො පයුත්තතාය සද්දපයොගස්ස සද්දපබන්ධලක්ඛණානි තීණි පිටකානි තදත්ථභූතෙහි සීලාදීහි තීහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි සඞ්ගය්හන්තීති වුත්තං **"තීණි පිටකානි තීහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහෙත්වා"**ති. **සඞ්ඛිත්තෙන කථිතන්ති** ''තිණ්ණං ඛො මාණව ඛන්ධාන''න්ති එවං ගණනතො, සාමඤ්ඤතො ච සඞ්ඛෙපෙනෙව කථිතං. **"කතමෙසං තිණ්ණ"**න්ති අයං අදිට්ඨජොතනාපුච්ඡායෙව, න කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා. මාණවස්සෙව හි අයං පුච්ඡා, න ථෙරස්සාති ආහ **"මාණවො"**තිආදි. අඤ්ඤත්ථ පන ඊදිසෙසු ඨානෙසු කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡායෙව දිස්සති, න අදිට්ඨජොතනාපුච්ඡා. ඉධ පන **අට්ඨකථායං** එවං වුත්තං, තදෙතං අට්ඨකථාපමාණතො පච්චෙතබ්බං. තදා පවත්තමානඤ්හි පච්චක්ඛං කත්වා අට්ඨකථම්පි සඞ්ගහමාරොපිංසු. කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාභාවෙ පනස්ස ථෙරස්සෙව වචනතා සියා.

සීලක්ඛන්ධවණ්ණනා

450-453. **සීලක්ඛන්ධස්සාති** එත්ථ පදත්ථවිපල්ලාසකාරී ඉතිසද්දො ලුත්තො, අත්ථනිද්දෙසො විය සද්දනිද්දෙසො වා, යථාරුතො ච ඉතිසද්දො ආද්‍යත්ථො, පකාරත්ථො වා, තෙන ''අරියස්ස සමාධික්ඛන්ධස්ස…පෙ. … පතිට්ඨපෙසී''ති අයං පාඨො ගහිතොති දට්ඨබ්බං. තෙන වුත්තං **"තෙසු දස්සිතෙසූ"**ති, තෙසු තීසු ඛන්ධෙසු උද්දෙසවසෙන දස්සිතෙසූති අත්ථො. **භගවතා වුත්තනයෙනෙවාති** සාමඤ්ඤඵලාදීසු (දී. නි. 1.194) දෙසිතනයෙනෙව, තෙන ඉමස්ස සුත්තස්ස බුද්ධභාසිතභාවං දස්සෙතීති වෙදිතබ්බං. **සාසනෙ න සීලමෙව සාරොති** අරියමග්ගසාරෙ භගවතො සාසනෙ යථාදස්සිතං සීලං සාරො එව න හොති සාරවතො මහතො රුක්ඛස්ස පපටිකට්ඨානිකත්තා .

අට්ඨානපයුත්තො හි එවසද්දො යථාඨානෙ න යොජෙතබ්බො. යජ්ජෙවං කස්මා තම්ධ ගහිතන්ති ආහ **“කෙවල”**න්තිආදි. ඣානාදිඋත්තරිමනුස්සධම්මෙ අධිගන්තුකාමස්ස අධිට්ඨානමත්තං තත්ථ අප්පතිට්ඨිතස්ස තෙසමසම්භවතො. වුත්තඤ්හි ‘‘සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො’’තිආදි (සං. නි. 1.23, 192; පෙටකො. 22) අථ වා **සාසනෙ න සීලමෙව සාරොති** කාමඤ්චෙත්ථ සාසනෙ මග්ගඵලසීලසඞ්ඛාතං ලොකුත්තරසීලම්පි සාරමෙව, තථාපි න සීලක්ඛන්ධො එව සාරො හොති, අථ ඛො සමාධික්ඛන්ධොපි පඤ්ඤාක්ඛන්ධොපි සාරො එවාති එවම්පෙත්ථ යථාපයුත්තෙන එවසද්දෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො, පුරිමොයෙව පනත්ථො යුත්තතරො. තථා හි වුත්තං **“ඉතො උත්තරි”**තිආදි. **අඤ්ඤම්පි කත්තබ්බ**න්ති සෙසබන්ධද්වයං.

සමාධික්ඛන්ධවණ්ණනා

454. කස්මා පනෙත්ථ ථෙරො සමාධික්ඛන්ධං පුට්ඨොපි ඉන්ද්‍රියසංවරාදිකෙ විස්සජ්ජෙසි, නනු එවං සන්තෙ අඤ්ඤං පුට්ඨො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො අම්බං පුට්ඨො ලබුජං බ්‍යාකරොන්තො විය හොතීති ඊදිසී චොදනා ඉධ අනොකාසාති දස්සෙන්තො **“කථඤ්ච…පෙ…. ආරභි”**ති ආහ, තෙනෙත්ථ ඉන්ද්‍රියසංවරාදයොපි සමාධිඋපකාරකතං උපාදාය සමාධික්ඛන්ධපක්ඛිකභාවෙන උද්දිට්ඨාති දස්සෙති. යෙ තෙ ඉන්ද්‍රියසංවරාදයොති සම්බන්ධො. රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානදෙසනානන්තරං අභිඤ්ඤාදෙසනාය අවසරොති කත්වා **රූපජ්ඣානානෙව ආගතානි, න අරූපජ්ඣානානි.** රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානපාදිකා හි සපරිභණ්ඩා ඡපි අභිඤ්ඤායො. යස්මා පන ලොකියාභිඤ්ඤායො ඉජ්ඣමානා අට්ඨසු සමාපත්තීසු චුද්දසවිධෙන චිත්තපරිදමනෙන විනා න ඉජ්ඣන්ති, තස්මා අභිඤ්ඤාසු දෙසියමානාසු අරූපජ්ඣානානිපි දෙසිතානෙව හොන්ති නානන්තරිකභාවතො. තෙනාහ **“ආනෙත්වා පන දීපෙතබ්බානී”**ති, වුත්තනයෙන දෙසිතානෙව කත්වා සංවණ්ණකෙහි පකාසෙතබ්බානීති අත්ථො. **අට්ඨකථායං** පන ‘‘චතුත්ථජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී’’ති ඉමිනාව අරූපජ්ඣානම්පි සඞ්ගහිතන්ති දස්සෙතුං **“චතුත්ථජ්ඣානෙන හී”**තිආදි වුත්තං. චතුත්ථජ්ඣානමෙව හි රූපවිරාගභාවනාවසෙන පවත්තං ‘‘අරූපජ්ඣාන’’න්ති වුච්චති.

471-480. **න චිත්තෙකග්ගතාමත්තකෙනෙවාති** එත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙන ඨානාඨානපයුත්තස්ස එවසද්දස්සානුරූපමත්ථො වෙදිතබ්බො. ලොකියසමාධික්ඛන්ධස්ස පන අධිප්පෙතත්තා **“න චිත්තෙකග්ගතා…පෙ…. අත්ථී”**ති වුත්තං. **අරියො සමාධික්ඛන්ධොති** එත්ථ හි අරියසද්දො සුද්ධමත්තපරියායොව, න ලොකුත්තරපරියායො. යථා චෙත්ථ, තථා **අරියො සීලක්ඛන්ධොති** එත්ථාපි. **ඉතොති** පඤ්ඤාක්ඛන්ධතො, සො ච උක්කට්ඨතො අරහත්තඵලපරියාපන්නො එවාති ආහ **“අරහත්තපරියොසාන”**න්තිආදි. ලොකියාභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාහි විනාපි හි අරහත්තෙ අධිගතෙ ‘‘නත්ථෙව උත්තරිකරණීය’’න්ති සක්කා වත්තුං යදත්ථං භගවති බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති, තස්ස සිද්ධත්තා. ඉධ පන ලොකියාභිඤ්ඤායොපි ආගතායෙව. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යං.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය පරමසුඛුමගම්භීරදුරනුබොධත්ථපරිදීපනාය සුවිමලවිපුලපඤ්ඤාවෙය්‍යාත්තියජනනාය සාධුවිලාසිනියා නාම ලීනත්ථපකාසනියා සුභසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථපකාසනා.

සුභසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. කෙවට්ටසුත්තවණ්ණනා

කෙවට්ටගහපතිපුත්තවත්ථුවණ්ණනා

481. එවං සුභසුත්තං සංවණ්ණෙත්වා ඉදානි කෙවට්ටසුත්තං සංවණ්ණෙන්තො යථානුපුබ්බං සංවණ්ණනොකාසස්ස පත්තභාවං විභාවෙතුං, සුභසුත්තස්සානන්තරං සඞ්ගීතස්ස සුත්තස්ස කෙවට්ටසුත්තභාවං වා පකාසෙතුං **“එවං මෙ සුතං…පෙ…. නාළන්දායන්ති කෙවට්ටසුත්ත”**න්ති ආහ. **පාවාරිකස්සාති** එවංනාමකස්ස සෙට්ඨිනො. **අම්බවනෙති** අම්බරුක්ඛබහුලෙ උපවනෙ. තං කිර සො සෙට්ඨි භගවතො අනුච්ඡවිකං ගන්ධකුටිං, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානකුටිමණ්ඩපාදීනි සම්පාදෙත්වා පාකාරපරික්ඛිත්තං ද්වාරකොට්ඨකසම්පන්නං කත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස නිය්‍යාතෙසි, පුරිමවොහාරෙන පනෙස විහාරො ‘‘පාවාරිකම්බවන’’න්ත්වෙව වුච්චති. **“කෙවට්ටො” තිදං** නාමමත්තං. ‘‘කෙවට්ටෙහි සංරක්ඛිතත්තා, තෙසං වා සන්තිකෙ සම්බුද්ධත්තා’’ති කෙචි. **ගහපතිපුත්තස්සාති** එත්ථ කාමඤ්චෙස තදා ගහපතිට්ඨානෙ ඨිතො, පිතු පනස්ස අචිරකාලකතතාය පුරිමසමඤ්ඤාය ‘‘ගහපතිපුත්තො’’ත්වෙව වොහරීයති. තෙනාහ **“ගහපතිමහාසාලො”**ති, මහාවිභවතාය මහාසාරො ගහපතීති අත්ථො, ර-කාරස්ස පන ල-කාරං කත්වා **“මහාසාලො”**ති වුත්තං යථා ‘‘පලිබුද්ධො’’ති (චූළනි. 15; මි. ප. 6.3.7; ජා. අට්ඨ. 2.3.102) **සද්ධො පසන්නොති** පොථුජ්ජනිකසද්ධාවසෙන රතනත්තයසද්ධාය සමන්නාගතො, තතොයෙව රතනත්තයප්පසන්නො. කම්මකම්මඵලසද්ධාය වා **සද්ධො,** රතනත්තයප්පසාදබහුලතාය **පසන්නො. සද්ධාධිකත්තායෙවාති** තථාචින්තාය හෙතුවචනං, සද්ධාධිකො හි උම්මාදප්පත්තො විය හොති.

සමිද්ධාති සම්මදෙව ඉද්ධා, විභවසම්පත්තියා වෙපුල්ලප්පත්තා සම්පුණ්ණා, ආකිණ්ණා බහූ මනුස්සා එත්ථාති අත්ථං සන්ධාය **“අංසකූටෙනා”**තිආදි වුත්තං. ‘‘එහි ත්වං භික්ඛු අන්වද්ධමාසං, අනුමාසං, අනුසංවච්ඡරං වා මනුස්සානං පසාදාය ඉද්ධිපාටිහාරියං කරොහී’’ති එකස්ස භික්ඛුනො ආණාපනමෙව සමාදිසනං, තං පන තස්මිං ඨානෙ ඨපනං නාමාති ආහ **“ඨානන්තරෙ ඨපෙතූ”**ති . **උත්තරිමනුස්සානන්ති** පකතිමනුස්සෙහි උත්තරිතරානං උත්තමපුරිසානං බුද්ධාදීනං ඣායීනං, අරියානඤ්ච. **ධම්මතොති** අධිගමධම්මතො, ඣානාභිඤ්ඤාමග්ගඵලධම්මතොති අත්ථො, නිද්ධාරණෙ චෙතං නිස්සක්කවචනං. තතො හි ඉද්ධිපාටිහාරියං නිද්ධාරෙති. එවං උත්තරිසද්දං මනුස්සසද්දෙන එකපදං කත්වා ඉදානි පාටිහාරියසද්දෙන සම්බජ්ඣිතබ්බං විසුමෙව පදං කරොන්තො **“දසකුසලසඞ්ඛාතතො වා”**තිආදිමාහ. **මනුස්සධම්මතොති** පකතිමනුස්සධම්මතො. **පජ්ජලිතපදීපොති** පජ්ජලන්තපදීපො. **තෙලස්නෙහන්ති** තෙලසෙචනං. **රාජගහසෙට්ඨිවත්ථුස්මින්ති** රාජගහසෙට්ඨිනො චන්දනපත්තදානවත්ථුම්හි (චූළව. 252). **සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසීති** ‘‘න භික්ඛවෙ ගිහීනං උත්තරිමනුස්සධම්මං ඉද්ධිපාටිහාරියං දස්සෙතබ්බං. යො දස්සෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති (චූළව. 252) විකුබ්බනිද්ධිපටික්ඛෙපකං ඉදං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසි.

482. ගුණසම්පත්තිතො අවාවනං සන්ධාය එතං වුත්තන්ති දස්සෙති **“න ගුණවිනාසනෙනා”**ති ඉමිනා. තෙනාහ **“සීලභෙද”**න්තිආදි. **විසහන්තො නාම නත්ථීති** නිවාරිතට්ඨානෙ උස්සහන්තො නාම නත්ථි. එවම්පි ඉමිනා කාරණන්තරෙනායං උස්සහන්තොති දස්සෙතුං **“අයං පනා”**තිආදි වුත්තං. යස්මා විස්සාසිකො, තස්මා විස්සාසං වඩ්ඪෙත්වාති යොජනා. **වඩ්ඪෙත්වාති** ච බ්‍රූහෙත්වා, විභූතං පාකටං කත්වාති අත්ථො.

ඉද්ධිපාටිහාරියවණ්ණනා

483-4. **ආදීනවන්ති** දොසං. කථං තෙන කතා, කත්ථ වා උප්පන්නාති ආහ **“තත්ථ කිරා”**තිආදි. **එකෙනාති** ගන්ධාරෙන නාම ඉසිනාව. එවඤ්හි පුබ්බෙනාපරං සංසන්දතීති. ගන්ධාරී නාමෙසා විජ්ජා චූළගන්ධාරී, මහාගන්ධාරීති දුවිධා හොති. තත්ථ **චූළගන්ධාරී** නාම තිවස්සතො ඔරං මතසත්තානං උපපන්නට්ඨානජානනා විජ්ජා. වඞ්ගීසවත්ථු (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.220; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.212) චෙත්ථ සාධකං. **මහාගන්ධාරී** නාම තස්ස චෙව ජානනා, තදුත්තරි ච ඉද්ධිවිධඤාණකම්මස්ස සාධිකා විජ්ජා. යෙභුය්‍යෙන හෙසා ඉද්ධිවිධඤාණකිච්චං සාධෙති. තස්සා කිර විජ්ජාය සාධකො පුග්ගලො තාදිසෙ දෙසෙ, කාලෙ ච මන්තං පරිජප්පෙත්වා බහුධාපි අත්තානං දස්සෙති, හත්ථිආදීනිපි දස්සෙති, අදස්සනීයොපි හොති, අග්ගිථම්භම්පි කරොති, ජලථම්භම්පි කරොති, ආකාසෙපි අත්තානං දස්සෙති, සබ්බං ඉන්දජාලසදිසං දට්ඨබ්බං. **අට්ටොති** දුක්ඛිතො බාධිතො. තෙනාහ **“පීළිතො”**ති.

ආදෙසනාපාටිහාරියවණ්ණනා

485. කාමං **“චෙතසික”**න්ති ඉදං යෙ චෙතසි නියුත්තා චිත්තෙන සම්පයුත්තා, තෙසං සාධාරණවචනං, සාධාරණෙ පන ගහිතෙ චිත්තවිසෙසො දස්සිතො නාම හොති. සාමඤ්ඤජොතනා ච විසෙසෙ අවතිට්ඨති, තස්මා චෙතසිකපදස්ස යථාධිප්පෙතමත්ථං දස්සෙන්තො **“සොමනස්සදොමනස්සං අධිප්පෙත”**න්ති ආහ. **සොමනස්ස**ග්ගහණෙන චෙත්ථ තදෙකට්ඨා රාගාදයො, සද්ධාදයො ච ධම්මා දස්සිතා හොන්ති, **දොමනස්ස**ග්ගහණෙන දොසාදයො. විතක්කවිචාරා පන සරූපෙනෙව දස්සිතා. පි-සද්දස්ස වත්තබ්බසම්පිණ්ඩනත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොති ආහ **“එවං තව මනො”**ති, ඉමිනා පකාරෙන තව මනො පවත්තොති අත්ථො. කෙන පකාරෙනාති වුත්තං **“සොමනස්සිතො වා”**තිආදි. **“එවම්පි තෙ**

මනො''ති ඉදං සොමනස්සිතතාදිමත්තදස්සනං, න පන යෙන සොමනස්සිතො වා දොමනස්සිතො වා, තං දස්සනන්ති තං චිත්තං දස්සෙතුං පාළියං **''ඉතිපි තෙ චිත්ත''**න්ති වුත්තං. ඉතිසද්දො චෙත්ථ නිදස්සනත්ථො ''අත්ථීති ඛො කච්චාන අයමෙකො අන්තො''තිආදීසු (සං. නි. 2.15; 3.90) විය. තෙනාහ **''ඉදඤ්චිදඤ්ච අත්ථ''**න්ති. **පි**-සද්දො ඉධාපි වුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථො. පරස්ස චින්තං මනති ජානාති එතායාති **චින්තාමණී** න-කාරස්ස ණ-කාරං කත්වා, සා එව පුබ්බපදමන්තරෙන **මණිකා.** චින්තා නාම න චිත්තෙන විනා හවතීති ආහ **''පරෙසං චිත්තං ජානාතී''**ති. ''තස්සා කිර විජ්ජාය සාධකො පුග්ගලො තාදිසෙ දෙසෙ, කාලෙ ච මන්තං පරිජප්පිත්වා යස්ස චිත්තං ජානිතුකාමො, තස්ස දිට්ඨසුතාදිවිසෙසසඤ්ජානනමුඛෙන චිත්තාචාරං අනුමිනන්තො කථෙතී''ති කෙචි. ''වාචං නිච්ඡරාපෙත්වා තත්ථ අක්ඛරසල්ලක්ඛණවසෙන කථෙතී''ති අපරෙ. සා පන විජ්ජා පදකුසලජාතකෙන (ජා. 1.9.49 ආදයො) දීපෙතබ්බා.

අනුසාසනීපාටිහාරියවණ්ණනා

486. **පවත්තෙන්තාති** පවත්තනකා හුත්වා, පවත්තනවසෙන විතක්කෙථාති වුත්තං හොති. **එවන්ති** හි යථානුසිට්ඨාය අනුසාසනියා විධිවසෙන, පටිසෙධවසෙන ච පවත්තිආකාරපරාමසනං, සා ච අනුසාසනී සම්මාවිතක්කානං, මිච්ඡාවිතක්කානඤ්ච පවත්තිආකාරදස්සනවසෙන තත්ථ ආනිසංසස්ස, ආදීනවස්ස ච විභාවනත්ථං පවත්තති. **අනිච්චසඤ්ඤමෙව,** න නිච්චසඤ්ඤං. පටියොගීනිවත්තනත්ථඤ්හි එව-කාරග්ගහණං. ඉධාපි **එවං**-සද්දස්ස අත්ථො, පයොජනඤ්ච වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **ඉදං**-ගහණෙපි එසෙව නයො. **පඤ්චකාමගුණිකරාග**න්ති නිදස්සනමත්තං තදඤ්ඤරාගස්ස චෙව දොසාදීනඤ්ච පහානස්ස ඉච්ඡිතත්තා, තප්පහානස්ස ච තදඤ්ඤරාගාදිඛෙපනස්ස උපායභාවතො දුට්ඨලොහිතවිමොචනස්ස පුබ්බදූට්ඨමංසඛෙපනූපායතා විය. **ලොකුත්තරධම්මමෙවාති** අවධාරණං පටිපක්ඛභාවතො සාවජ්ජධම්මනිවත්තනපරං දට්ඨබ්බං තස්සාධිගමූපායානිසංසභූතානං තදඤ්ඤෙසං අනවජ්ජධම්මානං නානන්තරිකභාවතො. **ඉද්ධිවිධං ඉද්ධිපාටිහාරියන්ති දස්සෙති** ඉද්ධියෙව පාටිහාරියන්ති කත්වා. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො.

පාටිහාරියපදස්ස පන වචනත්ථං (උදා. අට්ඨ. පඨමබොධිසුත්තවණ්ණනා; ඉතිවු. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) ''පටිපක්ඛහරණතො, රාගාදිකිලෙසාපනයනතො පාටිහාරිය''න්ති වදන්ති, භගවතො පන පටිපක්ඛා රාගාදයො න සන්ති යෙ හරිතබ්බා. පුථුජ්ජනානම්පි විගතූපක්කිලෙසෙ අට්ඨඞ්ගගුණසමන්නාගතෙ චිත්තෙ හතපටිපක්ඛෙ ඉද්ධිවිධං පවත්තති, තස්මා තත්ථ පවත්තවොහාරෙන ච න සක්කා ඉධ ''පාටිහාරිය''න්ති වත්තුං. සචෙ පන මහාකාරුණිකස්ස භගවතො වෙනෙය්‍යගතා ච කිලෙසා පටිපක්ඛා, තෙසං හරණතො **''පාටිහාරිය''**න්ති වුත්තං, එවං සති යුත්තමෙතං. අථ වා භගවතො චෙව සාසනස්ස ච පටිපක්ඛා තිත්ථියා, තෙසං හරණතො **පාටිහාරියං.** තෙ හි දිට්ඨිහරණවසෙන, දිට්ඨිප්පකාසනෙ අසමත්ථභාවෙන ච ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීහි හරිතා අපනීතා හොන්තීති. **''පටී''**ති වා අයං සද්දො ''පච්ඡා''ති එතස්ස අත්ථං බොධෙති ''තස්මිං පටිපවිට්ඨම්හි, අඤ්ඤො ආගඤ්ඡි බ්‍රාහ්මණො''ති (සු. නි. 985; චූළනි. 4) **පාරායනසුත්ත**පදෙ විය, තස්මා සමාහිතෙ චිත්තෙ විගතූපක්කිලෙසෙ ච කතකිච්චෙන පච්ඡා හරිතබ්බං පවත්තෙතබ්බන්ති පටිහාරියං, අත්තනො වා උපක්කිලෙසෙසු චතුත්ථජ්ඣානමග්ගෙහි හරිතෙසු පච්ඡා හරණං පටිහාරියං, ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනියො ච විගතූපක්කිලෙසෙන කතකිච්චෙන ච සත්තහිතත්ථං පුන පවත්තෙතබ්බා, හරිතෙසු ච අත්තනො උපක්කිලෙසෙසු පරසත්තානං උපක්කිලෙසහරණානි හොන්තීති පටිහාරියානි නාම භවන්ති, පටිහාරියමෙව **පාටිහාරියං.** පටිහාරියෙ වා ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනිසමුදායෙ භවං එකෙකං **''පාටිහාරිය''**න්ති වුච්චති. පටිහාරියං වා චතුත්ථජ්ඣානං, මග්ගො ච පටිපක්ඛහරණතො, තත්ථ ජාතං, තස්මිං වා නිමිත්තභූතෙ, තතො වා ආගතන්ති **පාටිහාරියං** , ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීහි වා පරසන්තානෙ පසාදාදීනං පටිපක්ඛස්ස කිලෙසස්ස හරණතො වුත්තනයෙන **පාටිහාරියං. සතතං ධම්මදෙසනාති** සබ්බකාලං දෙසෙතබ්බධම්මදෙසනා.

ඉද්ධිපාටිහාරියෙනාති සහාදියොගෙ කරණවචනං, තෙන සද්ධිං ආචිණ්ණන්ති අත්ථො. ඉතරත්ථාපි එස නයො. ධම්මසෙනාපතිස්ස ආචිණ්ණන්ති යොජෙතබ්බං. තමත්ථං ඛන්ධකවත්ථුනා සාධෙන්තො **''දෙවදත්තෙ''**තිආදිමාහ. **ගයාසීසෙති** ගයාගාමස්ස අවිදූරෙ ගයාසීසනාමකො හත්ථිකුම්භසදිසො පිට්ඨිපාසාණො අත්ථි, යත්ථ භික්ඛුසහස්සස්සපි ඔකාසො හොති, තස්මිං පිට්ඨිපාසාණෙ. **''චිත්තාචාරං ඤත්වා''**ති ඉමිනා ආදෙසනාපාටිහාරියං දස්සෙති, **''ධම්මං දෙසෙසී''**ති ඉමිනා අනුසාසනීපාටිහාරියං, **''විකුබ්බනං දස්සෙත්වා''**ති ඉමිනා ඉද්ධිපාටිහාරියං. **මහානාගාති** මහාඛීණාසවා අරහන්තො. ''නාගො''ති හි අරහතො අධිවචනං නත්ථි ආගු පාපමෙතස්සාති කත්වා. යථාහ **සභියසුත්තෙ** –

> ''ආගුං න කරොති කිඤ්චි ලොකෙ,
> සබ්බසංයොගෙ විසජ්ජ බන්ධනානි;
> සබ්බත්ථ න සජ්ජතී විමුත්තො,
> නාගො තාදි පවුච්චතෙ තථත්තා''ති. (සු. නි. 527; මහානි. 80; චූළනි. 27, 139);

අට්ඨකථායං පනෙත්ථ ''ධම්මසෙනාපතිස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා පඤ්චසතා භික්ඛූ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. මහාමොග්ගල්ලානස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා අරහත්තඵලෙ''ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.486) වුත්තං. **සඞ්ඝභෙදකක්ඛන්ධකපාළියං** පන ''අථ ඛො තෙසං භික්ඛූනං ආයස්මතා සාරිපුත්තෙන ආදෙසනාපාටිහාරියානුසාසනියා, ආයස්මතා ච මහාමොග්ගල්ලානෙන ඉද්ධිපාටිහාරියානුසාසනියා ඔවදියමානානං

අනුසාසියමානානං විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි ‘යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්ම’න්ති’’ (චූළව. 345) උභින්නම්පි ථෙරානං ධම්මදෙසනාය තෙසං ධම්මචක්ඛුපටිලාභොව දස්සිතො, තයිදං විසදිසවචනං දීඝභාණකානං, ඛන්ධකභාණකානඤ්ච මතිභෙදෙනාති දට්ඨබ්බං. සඞ්ගාහකභාසිතා හි අයං පාළි, අට්ඨකථා ච තෙහෙව සඞ්ගහමාරොපිතා, අපිච පාළියං උපරිමග්ගඵලම්පි සඞ්ගහෙත්වා ‘‘ධම්මචක්ඛුං උදපාදී’’ති වුත්තං යථා තං බ්‍රහ්මායුසුත්තෙ, (ම. නි. 2.343) චූළරාහුලොවාදසුත්තෙ (ම. නි. 3.416) චාති වෙදිතබ්බං.

‘‘**අනුසාසනීපාටිහාරියං පන බුද්ධානං සතතං ධම්මදෙසනා**’’ති සාතිසයතාය වුත්තං. **සඋපාරම්භානි** යථාවුත්තෙන පතිරූපකෙන උපාරම්භිතබ්බතො. **සදොසානි** පරාරොපිතදොසසමුච්ඡින්දනස්ස අනුපායභාවතො. සදොසත්තා එව **අද්ධානං න තිට්ඨන්ති** චිරකාලට්ඨායීනි න හොන්ති. **අද්ධානං අතිට්ඨනතො න නිය්‍යන්තීති** ඵලෙන හෙතුනො අනුමානං. අනිය්‍යානිකතාය හි තානි අනද්ධනියානි. **අනුසාසනීපාටිහාරියං අනුපාරම්භං** විසුද්ධිප්පභවතො, විසුද්ධිනිස්සයතො ච. තතොයෙව **නිද්දොසං.** න හි තත්ථ පුබ්බාපරවිරොධාදිදොසසම්භවො අත්ථි. නිද්දොසත්තා එව **අද්ධානං තිට්ඨති** පරප්පවාදවාතෙහි, කිලෙසවාතෙහි ච අනුපහන්තබ්බතො. **අද්ධානං තිට්ඨනතො නිය්‍යාතීති** ඉධාපි ඵලෙන හෙතුනො අනුමානං. නිය්‍යානිකතාය හි තං අද්ධනියං. **තස්මාති** යථාවුත්තකාරණතො, තෙන ච උපාරම්භාදිං, අනුපාරම්භාදිඤ්චාති උභයං යථාක්කමං උභයත්ථ ගාරය්හපාසංසභාවානං හෙතුභාවෙන පච්චාමසති.

භූතනිරොධෙසකවත්ථුවණ්ණනා

487. **අනිය්‍යානිකභාවදස්සනත්ථන්ති** යස්මා මහාභූතපරියෙසකො භික්ඛු පුරිමෙසු ද්වීසු පාටිහාරියෙසු වසිප්පත්තො සුකුසලොපි සමානො මහාභූතානං අපරිසෙසනිරොධසඞ්ඛාතං නිබ්බානං නාවබුජ්ඣි, තස්මා තදුභයානි නිය්‍යානාවහත්තාභාවතො අනිය්‍යානිකානීති තෙසං අනිය්‍යානිකභාවදස්සනත්ථං. **නිය්‍යානිකභාවදස්සනත්ථන්ති** අනුසාසනීපාටිහාරියං තක්කරස්ස එකන්තතො නිය්‍යානාවහන්ති තස්සෙව නිය්‍යානිකභාවදස්සනත්ථං.

එවං එතිස්සා දෙසනාය මුඛ්‍යපයොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි අනුසඞ්ගිකපයොජනං දස්සෙතුං **‘‘අපිචා’’**තිආදි ආරද්ධං. නිය්‍යානමෙව හි එතිස්සා දෙසනාය මුඛ්‍යපයොජනං තස්ස තදත්ථභාවතො. **බුද්ධානං** පන **මහන්තභාවො** අනුසඞ්ගිකපයොජනං අත්ථාපත්තියාව ගන්තබ්බතො. කීදිසො නාමෙස භික්ඛූති ආහ **‘‘යො මහාභූතෙ’’**තිආදි. **පරියෙසන්තොති** අපරියෙසං නිරුජ්ඣනවසෙන මහාභූතෙ ගවෙසන්තො, තෙසං අනවසෙසනිරොධං වීමංසන්තොති වුත්තං හොති. **විචරිත්වාති** ධම්මතාය චොදියමානො පරිචරිත්වා. ධම්මතාසිද්ධං කිරෙතං, යදිදං තස්ස භික්ඛුනො තථා විචරණං යථා අභිජාතියං මහාපථවිකම්පාදි. **විස්සජ්ජොකාසන්ති** විස්සජ්ජට්ඨානං, **‘‘විස්සජ්ජකර’’**න්තිපි පාඨො, විස්සජ්ජකන්ති අත්ථො. **තස්මාති** බුද්ධමෙව පුච්ඡිත්වා නික්කඞ්ඛත්තා, තස්සෙව විස්සජ්ජිතුං සමත්ථතායාති වුත්තං හොති. **මහන්තභාවප්පකාසනත්ථන්ති** සදෙවකෙ ලොකෙ අනඤ්ඤසාධාරණස්ස බුද්ධානං මහන්තභාවස්ස මහානුභාවතාය දීපනත්ථං. **ඉදඤ්ච කාරණ**න්ති ‘‘සබ්බෙසම්පි බුද්ධානං සාසනෙ එදිසො එකො භික්ඛු තදානුභාවප්පකාසකො හොතී’’ති ඉමම්පි කාරණං.

කත්ථාති නිමිත්තෙ භුම්මං, කස්මිං ඨානෙ කාරණභූතෙති අත්ථං දස්සෙතුං **‘‘කිං ආගම්මා’’**ති වුත්තං, කිං ආරම්මණං පච්චයභූතං අධිගන්ත්වා අධිගමනහෙතූති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘කිං පත්තස්සා’’**ති. කිමාරම්මණං පත්තස්ස පුග්ගලස්ස නිරුජ්ඣන්තීති සම්බන්ධො, හෙතුගබ්භවිසෙසනමෙතං. **තෙති** මහාභූතා. **අප්පවත්තිවසෙනාති** පුන අනුප්පජ්ජනවසෙන. **සබ්බාකාරෙනාති** වචනත්ථලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨාන-
සමුට්ඨානකලාපචුණ්ණනානත්තෙකත්තවිනිබ්භොගා- විනිබ්භොගසභාග-
විසභාගඅජ්ඣත්තිකබාහිරසඞ්ගහපච්චයසමන්නාහාරපච්චයවිභාගාකාරතො ,
සසම්භාරසඞ්ඛෙපසසම්භාරවිභත්තිසලක්ඛණසඞ්ඛෙපසලක්ඛණවිභත්තිආකාරතො චාති සබ්බෙන ආකාරෙන.

488. දිබ්බන්ති එත්ථ පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමඞ්ගීභූතා හුත්වා විචරන්ති, කීළන්ති, ජොතෙන්ති චාති **දෙවා,** දෙවලොකා. තෙ යන්ති උපගච්ඡන්ති එතෙනාති **දෙවයානියො** යථා ‘‘නිය්‍යානිකා’’ති (ධ. ස. දුකමාතිකා 97) එත්ථ අනීයසද්දො කත්වත්ථෙ, තථා ඉධ කරණත්ථෙති දට්ඨබ්බං. තථා හි වුත්තං **‘‘තෙන හෙසා’’**තිආදි. **වසං වත්තෙන්තොති** එත්ථ **වසවත්තනං** නාම යථිච්ඡිතට්ඨානගමනං. **තන්ති** ඉද්ධිවිධඤාණං. චත්තාරො මහාරාජානො එතෙසං ඉස්සරාති **චාතුමහාරාජිකා.** කස්මා පනෙස සමීපෙ ඨිතං සදෙවකලොකපජ්ජොතං භගවන්තං අපුච්ඡිත්වා දූරෙ දෙවෙ උපසඞ්කමීති චොදනමපනෙති **‘‘සමීපෙ ඨිත’’**න්තිආදිනා. ‘‘යෙ දෙවා මග්ගඵලලාභිනො, තෙපි තමත්ථං එකදෙසෙන ජානෙය්‍යුං, බුද්ධවිසයො පනායං පඤ්හො පුච්ඡිතො’’ති චින්තෙත්වා ‘‘න ජානාමා’’ති ආහංසු. තෙනාහ **‘‘බුද්ධවිසයෙ’’**තිආදි. **න ලබ්භාති** න සක්කා, අජ්ඣොත්ථරණං නාමෙත්ථ පුච්ඡාය නිබ්බාධනන්ති වුත්තං **‘‘පුනප්පුනං පුච්ඡතී’’**ති. **‘‘හත්ථතො මොචෙස්සාමා’’**ති වොහාරවසෙන වුත්තං, හන්ද නං දූරමපනෙස්සාමාති වුත්තං හොති. **අභික්කන්තතරාති** එත්ථ **අභිසද්දො** අතිසද්දත්ථොති ආහ **‘‘අතික්කන්තතරා’’**ති, රූපසම්පත්තියා චෙව පඤ්ඤාපටිභානාදිගුණෙහි ච අම්හෙ අභිභුය්‍ය පරෙසං කාමනීයතරාති අත්ථො. **පණීතතරාති** උළාරතරා. තෙන වුත්තං **‘‘උත්තමතරා’’**ති.

491-493. සහස්සක්ඛො පන සක්කො අභිසමෙතාවී ආගතඵලො විඤ්ඤාතසාසනො, සො කස්මා තං භික්ඛුං උපායෙන නියොජෙසීති අනුයොගමපනෙති **‘‘අයං පන විසෙසො’’**තිආදිනා.

ඛජ්ජොපනකන්ති රත්තිං ජලන්තං ඛුද්දකකිමිං. **ධමන්තො වියාති** මුඛවාතං දෙන්තො විය. **අත්ථි චෙවාති** එදිසො මහාභූතපරියෙසකො **පුග්ගලො නාම** විජ්ජමානො එව භවෙය්‍ය, මයා අපෙසිතොයෙව පච්ඡා ජානිස්සතීති අධිප්පායො. **තතොති** තථා චින්තනතො පරං. ඉද්ධිවිධඤාණස්සෙව අධිප්පෙතත්තා **දෙවයානියසදිසොව. "දෙවයානියමග්ගොති වා…පෙ…. අභිඤ්ඤාඤාණන්ති වා සබ්බමෙතං ඉද්ධිවිධඤාණස්සෙව නාම"**න්ති ඉදං පාළියං, අට්ඨකථාසු ච තත්ථ තත්ථ ආගතරුළ්හිනාමවසෙන වුත්තං. සබ්බාසුපි හි අභිඤ්ඤාසු දෙවයානියමග්ගාදිඑකචිත්තක්ඛණිකඅප්පනාදිනාමං යථාරහං සම්භවති.

494. **ආගමනපුබ්බභාගෙ නිමිත්තන්ති** බ්‍රහ්මුනො ආගමනස්ස පුබ්බභාගෙ උප්පජ්ජනකනිමිත්තං. උදයතො පුබ්බභාගෙති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **ඉමෙති** බ්‍රහ්මකායිකා. **වෙය්‍යාකරණෙනාති** බ්‍යාකරණෙන. **අනාරද්ධචිත්තොති** අනාරාධිතචිත්තො අතුට්ඨචිත්තො. **වාදන්ති** දොසං. **වික්ඛෙපන්ති** වාචාය විවිධා ඛෙපනං.

495. **කුහකත්තාති** වුත්තනයෙන අභූතතො අඤ්ඤෙසං විම්හාපෙතුකාමත්තා. **"ගුහකත්තා"**ති පඨිත්වා ගුය්හිතුකාමත්තාති අත්ථම්පි වදන්ති කෙචි.

තීරදස්සීසකුණූපමාවණ්ණනා

497. **පදෙසෙනාති** එකදෙසෙන, උපාදින්නකෙන සත්තසන්තානපරියාපන්නෙනාති අත්ථො. **අනුපාදින්නකෙපීති** අනින්ද්‍රියබද්ධෙපි. **නිප්පදෙසතොති** අනවසෙසතො. **තස්මාති** තථා පුච්ඡිතත්තා, පුච්ඡාය අයුත්තභාවතොති අධිප්පායො. **පුච්ඡාමූළ්හස්සාති** පුච්ඡිතුමජානනතො පුච්ඡාය සම්මූළ්හස්ස. විතථපඤ්හො හි ''පුච්ඡාමූළ්හො''ති වුච්චති යථා ''මග්ගමූළ්හො''ති. **පුච්ඡාය දොසං දස්සෙත්වාති** තෙන කතපුච්ඡාය පුච්ඡිතාකාරෙ දොසං විභාවෙත්වා. **පුච්ඡාවිස්සජ්ජනන්ති** තථා සික්ඛාපිතාය අවිතථපුච්ඡාය විස්සජ්ජනං. යස්මා විස්සජ්ජනං නාම පුච්ඡානුරූපං, පුච්ඡාසභාගෙන විස්සජ්ජෙතබ්බතො, න ච තථාගතා විරජ්ඣිත්වා කතපුච්ඡානුරූපං විරජ්ඣිත්වාව විස්සජ්ජෙන්ති, අත්ථසභාගතාය ච විස්සජ්ජනස්ස පුච්ඡකා තදත්ථං අනවබුජ්ඣන්තා සම්මුය්හන්ති, තස්මා පුච්ඡං සික්ඛාපෙත්වා අවිතථපුච්ඡාය විස්සජ්ජනං බුද්ධානමාචිණ්ණන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනාහ **"කස්මා"**තිආදි. **දුවිඤ්ඤාපයොති** යථාවුත්තකාරණෙන දුවිඤ්ඤාපෙතබ්බො.

498. **න පතිට්ඨාතීති** පච්චයං කත්වා න පතිට්ඨහති. ''කත්ථා''ති ඉදං නිමිත්තෙ භුම්මන්ති ආහ **"කිං ආගම්මා"**ති. **අප්පතිට්ඨාති** අප්පච්චයා, සබ්බෙන සබ්බං සමුච්ඡින්නකාරණාති අත්ථො. **උපාදින්නංයෙවාති** ඉන්ද්‍රියබද්ධමෙව. යස්මා එකදිසාභිමුඛං සන්තානවසෙන බහුධා සණ්ඨිතෙ රූපප්පබන්ධෙ දීඝසඤ්ඤා, තමුපාදාය තතො අප්පකෙ සණ්ඨිතෙ රස්සසඤ්ඤා, තදුභයඤ්ච විසෙසතො රූපග්ගහණමුඛෙන ගය්හති, තස්මා **"සණ්ඨානවසෙනා"**තිආදි වුත්තං. අප්පපරිමාණෙ රූපසඞ්ඝාතෙ අණුසඤ්ඤා, තදුපාදාය තතො මහති ථූලසඤ්ඤා, ඉදම්පි ද්වයං විසෙසතො රූපග්ගහණමුඛෙන ගය්හතීති ආහ **"ඉමිනාපී"**තිආදි. **"පි-**සද්දෙන චෙත්ථ 'සණ්ඨානවසෙන උපාදාරූපං වුත්ත''න්ති එත්ථාපි වණ්ණමත්තමෙව කථිතන්ති ඉමමත්ථං සමුච්චිනාති''ති වදන්ති. වණ්ණසද්දො හෙත්ථ රූපායතනපරියායොව. **සුභන්ති** සුන්දරං, ඉට්ඨන්ති අත්ථො . **අසුභන්ති** අසුන්දරං, අනිට්ඨන්ති අත්ථො. තෙනාහ **"ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණං පනෙවං කථිත"**න්ති. දීඝං රස්සං අණුං ථූලං සුභාසුභන්ති තීසුපි ඨානෙසු රූපායතනමුඛෙන උපාදාරූපස්සෙව ගහණං භූතරූපානං විසුං ගහිතත්තාති දට්ඨබ්බං. ''කත්ථ ආපො ච පථවී, තෙජො වායො න ගාධතී''ති හි භූතරූපානි විසුං ගය්හන්ති. **නාමන්ති** වෙදනාදික්ඛන්ධචතුක්කං. තඤ්හි ආරම්මණාභිමුඛං නමනතො, නාමකරණතො ච ''නාම''න්ති වුච්චති. හෙට්ඨා ''දීඝං රස්ස''න්තිආදිනා වුත්තමෙව ඉධ රුප්පනට්ඨෙන රූපසඤ්ඤාය ගහිතන්ති දස්සෙති **"දීඝාදිභෙද"**න්ති ඉමිනා. **ආදි**සද්දෙන ආපාදීනඤ්ච සඞ්ගහො. යස්මා වා දීඝාදිසමඤ්ඤා න රූපායතනවත්ථුකාව, අථ ඛො භූතරූපවත්ථුකාපි. තථා හි සණ්ඨානං ඵුසනමුඛෙනපි ගය්හති, තස්මා දීඝරස්සාදිග්ගහණෙන භූතරූපම්පි ගය්හතෙවාති ඉමමත්ථං විඤ්ඤාපෙතුං ''දීඝාදිභෙදං රූප'' මිච්චෙව වුත්තං. **කිං ආගම්මාති** කිං අධිගන්ත්වා කිස්ස අධිගමනහෙතු. ''උපරුජ්ඣතී''ති ඉදං අනුප්පාදනිරොධං සන්ධාය වුත්තං, න ඛණනිරොධන්ති ආහ **"අසෙසමෙතං නප්පවත්තතී"**ති.

499. **තත්‍ර වෙය්‍යාකරණං භවතීති** අනුසන්ධිවචනමත්තං වුණ්ණියපාඨං **වත්වා** වෙය්‍යාකරණවචනභූතං **විඤ්ඤාණන්තිආදිං** සිලොකමාහාති අධිප්පායො. **විඤ්ඤාතබ්බන්ති** විසිට්ඨෙන ඤාණෙන ඤාතබ්බං, සබ්බඤාණුත්තමෙන අරියමග්ගඤාණෙන පච්චක්ඛතො ජානිතබ්බන්ති අත්ථො. තෙනාහ **"නිබ්බානස්සෙතං නාම"**න්ති. නිදස්සියතෙති **නිදස්සනං,** චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං, න නිදස්සනං **අනිදස්සනං,** අචක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති අත්ථං වදන්ති. **නිදස්සනං** වා උපමා, තදෙතස්ස නත්ථීති **අනිදස්සනං.** න හි නිබ්බානස්ස නිච්චස්ස එකභූතස්ස අච්චන්තපණීතසභාවස්ස සදිසං නිදස්සනං කුතොචි ලබ්භතීති. යං අහුත්වා සම්භොති, හුත්වා පටිවෙති, තං සඞ්ඛතං උදයවයන්තෙහි සඅන්තං, අසඞ්ඛතස්ස පන නිබ්බානස්ස නිච්චස්ස තෙ උභොපි අන්තා න සන්ති, තතො එව නවභාවාපගමසඞ්ඛාතා ජරතාපි තස්ස නත්ථීති වුත්තං **"උප්පාදන්තො වා"**තිආදි. තත්ථ **උප්පාදන්තොති** උප්පාදාවත්ථා. **වයන්තොති** භඞ්ගාවත්ථා. **ඨිතස්ස අඤ්ඤථත්තන්තොති** ජරතා වුත්තා. අවසෙසග්ගහණෙන ඨිතාවත්ථා අනුඤ්ඤාතා හොති. **තිත්ථස්සාති** පානතිත්ථස්ස. තත්ථ නිබ්බචනං දස්සෙති **"තඤ්හී"**තිආදිනා. **පපන්තීති** පකාරෙන පිවන්ති. තථා හි ආචරියෙන වුත්තං ''පපන්ති එත්ථාති පපන්ති වුත්තං. එත්ථ හි පපන්ති පානතිත්ථ''න්ති (දී. නි. ටී.

1.499) නිරුත්තිනයෙන, යථාරුතලක්ඛණෙන වා **ප-කාරස්ස භ-කාරො කතො. සබ්බතොති** සබ්බකම්මට්ඨානමුඛතො. තෙනාහ **"අට්ඨතිංසාය කම්මට්ඨානෙසු යෙන යෙන මුඛෙනා"**ති. අයං අට්ඨකථාතො අපරො නයො – පකාරෙන භාසනං ජොතනං **පභා,** සබ්බතො පභා අස්සාති **සබ්බතොපභං,** කෙනචි අනුපක්කිලිට්ඨතාය සමන්තතො පභස්සරං විසුද්ධන්ති අත්ථො. **එත්ථ නිබ්බානෙති** නිමිත්තෙ භුම්මං දස්සෙති **"ඉදං නිබ්බානං ආගම්මා"**ති ඉමිනා. යෙන නිබ්බානමධිගතං, තං සන්තතිපරියාපන්නානංයෙව ඉධ අනුප්පාදනිරොධො අධිප්පෙතොති වුත්තං **"උපාදින්නකධම්මජාතං නිරුජ්ඣති, අප්පවත්තං හොතී"**ති.

තත්ථාති යදෙතං ''විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙනා''ති පදං වුත්තං, තස්මිං. විඤ්ඤාණං උද්ධරති තස්ස විභජ්ජිතබ්බත්තා. **චරිමකවිඤ්ඤාණ**න්ති අරහතො චුතිචිත්තසඞ්ඛාතං පරිනිබ්බානචිත්තං. **අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණ**න්ති පුඤ්ඤාදිඅභිසඞ්ඛාරචිත්තං. **එත්ථෙතං උපරුජ්ඣතී**ති එතස්මිං නිබ්බානෙ එතං නාමරූපං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා නිරුජ්ඣති. තෙනාහ **"විජ්ඣාත...පෙ.... භාවං යාතී"**ති. **විජ්ඣාතදීපසිඛා වියා**ති නිබ්බුතදීපසිඛා විය. **"අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්සාපී"**තිආදිනා සඋපාදිසෙසනිබ්බානධාතුමුඛෙන අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුමෙව වදති නාමරූපස්ස අනවසෙසතො උපරුජ්ඣනස්ස අධිප්පෙතත්තා. තෙන වුත්තං **"අනුප්පාදවසෙන උපරුජ්ඣතී"**ති. **සොතාපත්තිමග්ගඤාණෙනාති** කත්තරි, කරණෙ වා කරණවචනං, **නිරොධෙනාති** පන හෙතුම්හි. **එත්ථාති** නිබ්බානෙ. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය පරමසුඛුමගම්භීරදුරනුබොධත්ථපරිදීපනාය සුවිමලවිපුලපඤ්ඤාවෙය්‍යාත්තියජනනාය සාධුවිලාසිනියා නාම ලීනත්ථපකාසනියා කෙවට්ටසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථපකාසනා.

කෙවට්ටසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. ලොහිච්චසුත්තවණ්ණනා

ලොහිච්චබ්‍රාහ්මණවත්ථුවණ්ණනා

501. එවං කෙවට්ටසුත්තං සංවණ්ණෙත්වා ඉදානි ලොහිච්චසුත්තං සංවණ්ණෙන්තො යථානුපුබ්බං සංවණ්ණනොකාසස්ස පත්තභාවං විභාවෙතුං, කෙවට්ටසුත්තස්සානන්තරං සඞ්ගීතස්ස සුත්තස්ස ලොහිච්චසුත්තභාවං වා පකාසෙතුං **''එවං මෙ සුතං...පෙ.... කොසලෙසූති ලොහිච්චසුත්ත''**න්ති ආහ. **සාලවතිකාති** කාරණමන්තරෙන ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන **තස්ස ගාමස්ස නාමං.** ගාමණිකාභාවෙනාති කෙචි. **වතියාති** කණ්ටකසාඛාදිවතියා. **ලොහිතො** නාම තස්ස කුලෙ පුබ්බපුරිසො, තබ්බංසවසෙන ලොහිතස්ස අපච්චං **ලොහිච්චොති** බ්‍රාහ්මණස්ස ගොත්තතො ආගතනාමං.

502. ''කිඤ්හි පරො පරස්ස කරිස්සතී''ති **පරානුකම්පා විරහිතත්තා ලාමකං.** න තු උච්ඡෙදසස්සතානං අඤ්ඤතරස්සාති ආහ **''න පනා''**තිආදි. දිට්ඨිගතන්ති හි ලද්ධිමත්තං අධිප්පෙතං, අඤ්ඤථා උච්ඡෙදසස්සතග්ගාහවිනිමුත්තො කොචි දිට්ඨිග්ගාහො නාම නත්ථීති තෙසමඤ්ඤතරං සියා. ''උප්පන්නං හොතී''ති ඉදං මනසි, වචසි ච උප්පන්නතාසාධාරණවචනන්ති දස්සෙති **''න කෙවලඤ්චා''**තිආදිනා. **සො කිර...පෙ.... භාසතියෙවාති** ච තස්සා ලද්ධියා ලොකෙ පාකටභාවං වදති. යස්මා පන අත්තතො අඤ්ඤො පරො හොති, තස්මා යථා අනුසාසකතො අනුසාසිතබ්බො පරො, එවං අනුසාසිතබ්බතොපි අනුසාසකොති දස්සෙතුං **''පරො''**තිආදි වුත්තං. **කිං-**සද්දාපෙක්ඛාය චෙත්ථ **''කරිස්සතී''**ති අනාගතකාලවචනං, අනාගතෙපි වා තෙන තස්ස කාතබ්බං නත්ථීති දස්සනත්ථං. **කුසලං ධම්මන්ති** අනවජ්ජධම්මං නික්කිලෙසධම්මං, විමොක්ඛධම්මන්ති අත්ථො. ''පරෙසං ධම්මං කථෙස්සාමී''ති තෙහි අත්තානං පරිවාරාපෙත්වා විචරණං කිමත්ථියං, ආසයවුද්ධිස්සපි අනුරොධෙන විනා තං න හොති, තස්මා **අත්තනා...පෙ.... විහාතබ්බන්ති වදති.** තෙනාහ ''එවංසම්පදමිදං පාපකං ලොභධම්මං වදාමී''ති.

504. **''ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙනා''**ති ඉමිනා පුල්ලිඞ්ගිකස්සපි අත්ථස්ස ඉත්ථිලිඞ්ගසමඤ්ඤාති දස්සෙති. **සොති** ලොහිච්චබ්‍රාහ්මණො. **භාරොති** භගවතො පරිසබාහුල්ලත්තා, අත්තනො ච බහුකිච්චකරණීයත්තා ගරු දුක්කරං.

508. **කථාඵාසුකත්ථන්ති** කථාසුඛත්ථං, සුඛෙන කථං කථෙතුඤ්චෙව සොතුඤ්චාති අත්ථො. **අයං උපාසකොති** රොසිකන්හාපිතං ආහ. **අප්පෙව නාම සියාති** එත්ථ පීතිවසෙන ආමෙඩිතං දට්ඨබ්බං. තථා හි තං ''බුද්ධගජ්ජිත''න්ති වුච්චති. භගවා හි ඊදිසෙසු ඨානෙසු විසෙසතො පීතිසොමනස්සජාතො හොති, තස්මා පීතිවසෙන පඨමං ගජ්ජති, දුතියම්පි අනුගජ්ජති. කිං විසෙසං ගජ්ජනමනුගජ්ජනන්ති වුත්තං **''අය''**න්තිආදි. ආදො භාසනං **අල්ලාපො,** සඤ්ඤොගෙ පරෙ රස්සො. තදුත්තරි සහ භාසනං **සල්ලාපො.**

ලොහිච්චබ්‍රාහ්මණානුයොගවණ්ණනා

509. **සමුදයසඤ්ජාතීති** ආයුප්පාදොති ආහ **''භොගුප්පාදො''**ති. **තතොති** සාලවතිකාය. **ලාභන්තරායකරොති** ධනධඤ්ඤලාභස්ස අන්තරායකරො. අනුපුබ්බො කපි-සද්දො ආකඞ්ඛනත්ථොති දස්සෙති **''ඉච්ඡතී''**ති ඉමිනා. අයං අට්ඨකථාතො අපරො නයො – සාතිසයෙන හිතෙන අනුකම්පකො අනුග්ගණ්හනකො **හිතානුකම්පීති. සම්පජ්ජතීති** ආසෙවනලාභෙන නිප්පජ්ජති, බලවතී හොති අවග්ගහාති අත්ථො. තෙන වුත්තං **''නියතා හොතී''**ති.

510-511. **දුතියං උපපත්තින්ති** ''නනු රාජා පසෙනදිකොසලො''තිආදිනා වුත්තං දුතියං උපපත්තිං ඨානං යුත්තිං. කාරණඤ්හි භගවා උපමාමුඛෙන දස්සෙති, ඉමාය ච උපපත්තියා තුම්හෙ චෙව අඤ්ඤෙ චාති ලොහිච්චම්පි අන්තොකත්වා සංවෙජනං කතං හොති. යෙ ච ඉමෙ කුලපුත්තා දිබ්බා ගබ්භා පරිපාචෙන්තීති යොජනා. උපනිස්සයසම්පත්තියා, ඤාණපරිපාකස්ස වා අභාවෙන **අසක්කොන්තා.** කම්මපදෙන අතුලාධිකරණත්තා පරිපාචෙන්ති කිරියාය විභත්තිවිපල්ලාසෙන **උපයොගත්ථෙ පච්චත්තවචනං.** යෙ පන ''පරිපච්චන්තී''ති කම්මරූපෙන පඨන්ති, තෙසං මතෙ විභත්තිවිපල්ලාසෙන පයොජනං නත්ථි කම්මකත්තුභාවතො, අත්ථො පනස්ස දුතියවිකප්පෙ වුත්තනයෙන දානාදිපුඤ්ඤවිසෙසො වෙදිතබ්බො. අභිතානුකම්පාදිතා ච තස්ස තංසමඞ්ගීසත්තවසෙන හොති. දිවි භවාති **දිබ්බා.** ගබ්භෙන්ති පරිපච්චනවසෙන අත්තනි පබන්ධෙන්තීති **ගබ්භා,** දෙවලොකා. **''ඡන්නං දෙවලොකාන''**න්ති නිදස්සනවචනමෙතං. බ්‍රහ්මලොකස්සාපි හි දිබ්බගබ්භභාවො ලබ්භතෙව දිබ්බවිහාරහෙතුකත්තා. එවඤ්ච කත්වා ''භාවනං භාවයමානා''ති ඉදම්පි වචනං සමත්ථිතං හොති . ''දෙවලොකගාමිනිං පටිපදං පූරයමානා''ති වත්වා තං පටිපදං සරූපතො දස්සෙතුං **''දානං දදමානා''**තිආදි වුත්තං. භවන්ති එත්ථ යථාරුචි සුඛසමප්පිතාති **භවා,** විමානානි. දෙවභාවාවහත්තා **දිබ්බා.** වුත්තනයෙනෙව **ගබ්භා. දානාදයො** දෙවලොකසංවත්තනික **පුඤ්ඤවිසෙසා. දිබ්බා භවාති** ඉධ දෙවලොකපරියාපන්නා උපපත්තිභවා අධිප්පෙතා. තදාවහො හි කම්මභවො පුබ්බෙ ගහිතොති ආහ **''දෙවලොකෙ විපාකක්ඛන්ධා''**ති.

තයොචොදනාරහවණ්ණනා

513. **අනියාමිතෙනෙවාති** අනියමිතෙනෙව, ‘‘ත්වං එවං දිට්ඨිකො, එවං සත්තානං අනත්ථස්ස කාරකො’’ති එවං අනුද්දෙසිකෙනෙව. සබ්බලොකපත්ථටාය ලද්ධියා සමුප්පජ්ජනතො **යාව භවග්ගා උග්ගතං**. **මානන්ති** ‘‘අහමෙතං ජානාමි, අහමෙතං පස්සාමී’’ති එවං පවත්තං පණ්ඩිතමානං. **භින්දිත්වාති** විධමෙත්වා, ජහාපෙත්වාති අත්ථො. **තයො සත්ථාරෙති** අසම්පාදිතඅත්තහිතො අනොවාදකරසාවකො ච අසම්පාදිතඅත්තහිතො ඔවාදකරසාවකො ච සම්පාදිතඅත්තහිතො අනොවාදකරසාවකො චෙති ඉමෙ තයො සත්ථාරෙ. චතුත්ථො පන සම්මාසම්බුද්ධො න චොදනාරහො, තස්මා ‘‘තං තෙන පුච්ඡිතො එව කථෙස්සාමී’’ති චොදනාරහෙව තයො සත්ථාරෙ පඨමං දස්සෙති, පච්ඡා චතුත්ථං සත්ථාරං. කාමඤ්චෙත්ථ චතුත්ථො සත්ථා එකො අදුතියො අනඤ්ඤසාධාරණො, තථාපි සො යෙසං උත්තරිමනුස්සධම්මානං වසෙන ‘‘ධම්මමයො කායො’’ති වුච්චති, තෙසං සමුදායභූතොපි තෙ ගුණාවයවෙ සත්තුට්ඨානියෙ කත්වා දස්සෙන්තො භගවා ‘‘අයම්පි ඛො ලොහිච්ච සත්ථා’’ති අභාසි.

අඤ්ඤාති ය-කාරලොපනිද්දෙසො ‘‘සයං අභිඤ්ඤා’’තිආදීසු (දී. නි. 1.28, 37; ම. නි. 1.154, 444) විය, තදත්ථෙ චෙතං සම්පදානවචනන්ති දස්සෙති **‘‘අඤ්ඤායා’’**තිආදිනා. සාවකත්තං පටිජානිත්වා ඨිතත්තා එකදෙසෙනස්ස සාසනං කරොන්තීති ආහ **‘‘නිරන්තරං තස්ස සාසනං අකත්වා’’**ති. **උක්කමිත්වා උක්කමිත්වාති** කදාචි තථා කරණං, කදාචි තථා අකරණඤ්ච සන්ධාය විච්ඡාවචනං, යදිච්ඡිතං කරොන්තීති අධිප්පායො . **පටික්කමන්තියාති** අනභිරතියා අගාරවෙන අපගච්ඡන්තියා. තෙන වුත්තං **‘‘අනිච්ඡන්තියා’’**තිආදි. **එකායාති** අදුතියාය ඉත්ථියා, **සම්පයොගන්ති** මෙථුනධම්මසමායොගං. **එකො ඉච්ඡෙය්‍යාති** අදුතියො පුරිසො සම්පයොගං ඉච්ඡෙය්‍යාති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. ඔසක්කනාදිමුඛෙන ඉත්ථිපුරිසසම්බන්ධනිදස්සනං ගෙහස්සිතාගෙහස්සිතඅපෙක්ඛවසෙන තස්ස සත්ථුනො සාවකෙසු පටිපත්තිදස්සනත්ථං. අතිවිරත්තභාවතො **දට්ඨුම්පි අනිච්ඡමානං පරම්මුඛිං ඨිතං** ඉත්ථිං. **ලොභෙනාති** පරිවාරං නිස්සාය උප්පජ්ජනකලාභසක්කාරලොභෙන. **ඊදිසොති** එවංසභාවො සත්ථා. **යෙනාති** ලොභධම්මෙන. **තත්ථ සම්පාදෙහීති** තස්මිං පටිපත්තිධම්මෙ පතිට්ඨිතං කත්වා සම්පාදෙහි. කායවඞ්කාදිවිගමෙන **උජුං කරොහි.**

514. **සස්සරූපකානි තිණානීති** සස්සසදිසානි නීවාරාදිතිණානි.

515. **එවං චොදනං අරහතීති** වුත්තනයෙන සාවකෙසු අප්පොස්සුක්කභාවාපාදනෙ නියොජනවසෙන චොදනං අරහති, න පඨමො විය ‘‘එවරූපො තව ලොභධම්මො’’තිආදිනා, න ච දුතියො විය ‘‘අත්තානමෙව තාව තත්ථ සම්පාදෙහී’’තිආදිනා. කස්මා? සම්පාදිතඅත්තහිතතාය තතියස්ස.

නචොදනාරහසත්ථුවණ්ණනා

516. **න චොදනාරහොති** එත්ථ යස්මා චොදනාරහතා නාම සත්ථුවිප්පටිපත්තියා වා සාවකවිප්පටිපත්තියා වා උභයවිප්පටිපත්තියා වා හොති, තයිදං සබ්බම්පි ඉමස්මිං සත්ථරි නත්ථි, තස්මා න චොදනාරහොති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **‘‘අයඤ්හී’’**තිආදි වුත්තං. **අස්සවාති** පටිස්සවා.

517. **මයා ගහිතාය දිට්ඨියාති** සබ්බසො අනවජ්ජෙ අනුපවජ්ජෙ සම්මාපටිපන්නෙ, පරෙසඤ්ච සම්මදෙව සම්මාපටිපත්තිං දස්සෙන්තෙ සත්ථරි අභූතදොසාරොපනවසෙන මිච්ඡාගහිතාය නිරයගාමිනියා පාපදිට්ඨියා. **නරකපපාතන්ති** නරකසඞ්ඛාතං මහාපපාතං. පපතන්ති එත්ථාති හි **පපාතො. ධම්මදෙසනාහත්ථෙනාති** ධම්මදෙසනාසඞ්ඛාතෙන හත්ථෙන. **සග්ගමග්ගථලෙති** සග්ගගාමිමග්ගභූතෙ පුඤ්ඤධම්මථලෙ, චාතුමහාරාජිකාදිසග්ගසොතාපත්තිආදිමග්ගසඞ්ඛාතෙ වා ථලෙ. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය පරමසුඛුමගම්භීරදුරනුබොධත්ථපරිදීපනාය සුවිමලවිපුලපඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියජනනාය සාධුවිලාසිනියා නාම ලීනත්ථපකාසනියා ලොහිච්චසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථපකාසනා.

ලොහිච්චසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. තෙවිජ්ජසුත්තවණ්ණනා

518. එවං ලොහිච්චසුත්තං සංවණ්ණෙත්වා ඉදානි තෙවිජ්ජසුත්තං සංවණ්ණෙන්තො යථානුපුබ්බං සංවණ්ණනොකාසස්ස පත්තභාවං විභාවෙතුං, ලොහිච්චසුත්තස්සානන්තරං සඞ්ගීතස්ස සුත්තස්ස තෙවිජ්ජසුත්තභාවං වා පකාසෙතුං **''එවං මෙ සුතං...පෙ.... කොසලෙසූති තෙවිජ්ජසුත්ත''**න්ති ආහ. **නාමන්ති** නාමමත්තං. දිසාවාචීසද්දතො පයුජ්ජමානො **එන**සද්දො අදූරත්ථෙ ඉච්ඡිතො, තප්පයොගෙන ච පඤ්චමියත්ථෙ සාමිවචනං, තස්මා ''උත්තරෙනා''ති පදෙන අදූරත්ථජොතනං, පඤ්චමියත්ථෙ ච සාමිවචනං දස්සෙතුං **''මනසාකටතො අවිදූරෙ උත්තරපස්සෙ''**ති වුත්තං. ''දිසාවාචීසද්දතො පඤ්චමීවචනස්ස අදූරත්ථජොතනතො අදූරත්ථං දස්සෙතුං එනසද්දෙන එවං වුත්ත''න්ති කෙචි, සත්තමියත්ථෙ චෙතං තතියාවචනං ''පුබ්බෙන ගාමං රමණීය''න්තිආදීසු විය. ''අක්ඛරචින්තකා පන එන-සද්දයොගෙ අවධිවාචිනි පදෙ උපයොගවචනං ඉච්ඡන්ති, අත්ථො පන සාමිවසෙනෙව ඉච්ඡිතො, තස්මා ඉධ සාමිවචනවසෙනෙව වුත්ත''න්ති (දී. නි. ටී. 1.518) අයං ආචරියමති. **තරුණඅම්බරුක්ඛසණ්ඩෙති** තරුණම්බරුක්ඛසමූහෙ. රුක්ඛසමුදායස්ස හි වනසමඤ්ඤා.

519. **කුලචාරිත්තාදිසම්පත්තියාති** එත්ථ ආදිසද්දෙන මන්තජ්ඣෙනාභිරූපතාදිසම්පත්තිං සඞ්ගණ්හාති. **තත්ථ තත්ථාති** තස්මිං තස්මිං දෙසෙ, කුලෙ වා. තෙ නිවාසට්ඨානෙන විසෙසෙන්තො **''තත්ථා''**තිආදිමාහ. **මන්තසජ්ඣායකරණත්ථන්ති** ආථබ්බණමන්තානං සජ්ඣායකරණත්ථං. තෙන වුත්තං ''අඤ්ඤෙසං බහූනං පවෙසනං නිවාරෙත්වා''ති. **නදීතීරෙති** අචිරවතියා නදියා තීරෙ.

මග්ගාමග්ගකථාවණ්ණනා

520. **ජඞ්ඝවිහාරන්ති** චඞ්කමෙන, ඉතො චිතො ච විචරණං. සො හි ජඞ්ඝාසු කිලමථවිනොදනත්ථං චරණතො ''ජඞ්ඝවිහාරො, ජඞ්ඝචාරො''ති ච වුත්තො. තෙනාහ පාළියං ''අනුචඞ්කමන්තානං අනුවිචරන්තාන''න්ති. චුණ්ණමත්තිකාදි **න්හානීයසම්භාරො. තෙන වුත්තන්ති** උභොසුපි අනුචඞ්කමනානුවිචරණානං ලබ්භනතො එවං වුත්තං. මග්ගො චෙත්ථ බ්‍රහ්මලොකගමනූපායපටිපදාභූතො උජුමග්ගො. ඉච්ඡිතට්ඨානං උජුකං මග්ගති උපගච්ඡති එතෙනාති හි **මග්ගො,** තදඤ්ඤො **අමග්ගො,** අ-සද්දො වා වුද්ධිඅත්ථො දට්ඨබ්බො. තථා හි **''කතමං නු ඛො''**තිආදිනා මග්ගමෙව දස්සෙති. **පටිපදන්ති** බ්‍රහ්මලොකගාමිමග්ගස්ස පුබ්බභාගපටිපදං.

අඤ්ජසායනොති උජුමග්ගස්ස වෙවචනං පරියායද්වයස්ස අතිරෙකත්ථදීපනතො යථා ''පදට්ඨාන''න්ති. දුතියවිකප්පෙ අඤ්ජසසද්දො උජුකපරියායො. නියාතීති නියානියො, සො එව **නියානිකොති** දස්සෙති **''නියායන්තො''**ති ඉමිනා. **නියානිකො නියාතීති** ච එකන්තනියානං වුත්තං, **ගච්ඡන්තො** හුත්වා **ගච්ඡතීති අත්ථො.** කස්මා මග්ගො ''නියාතී''ති වුත්තො, නන්වෙස ගමනෙ අබ්‍යාපාරොති? සච්චං. යස්මා පනස්ස නියාතු-පුග්ගලවසෙන නියානභාවො ලබ්භති, තස්මා නියායන්තපුග්ගලස්ස යොනිසො පටිපජ්ජනවසෙන **නියායන්තො** මග්ගො **''නියාතී''**ති වුත්තො. **කරොතීති** අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදෙති. තථා උප්පාදෙන්තොයෙව හි තං පටිපජ්ජති නාම. සහ බ්‍යොති වත්තතීති **සහබ්‍යො,** සහවත්තනකො, තස්ස භාවො **සහබ්‍යතාති** වුත්තං **''සහභාවායා''**ති. **සහභාවොති** ච සලොකතා, සමීපතා වා වෙදිතබ්බා. තථා චාහ **''එකට්ඨානෙ පාතුභාවායා''**ති. **සකමෙවාති** අත්තනො ආචරියෙන පොක්ඛරසාතිනා කථිතමෙව. **ථොමෙත්වාති** ''අයමෙව උජුමග්ගො අයමඤ්ජසායනො''තිආදිනා පසංසිත්වා. තථා **පග්ගණ්හිත්වා.** භාරද්වාජොපි සකමෙව අත්තනො ආචරියෙන තාරුක්ඛෙන කථිතමෙව ආචරියවාදං ථොමෙත්වා පග්ගණ්හිත්වා විචරතීති යොජනා. **තෙන වුත්තන්ති** යථා තථා වා අභිනිවිට්ඨභාවෙන පාළියං වුත්තං.

521-522. **අනියානිකාවාති** අප්පාටිහාරිකාව, අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස වාදෙ දොසං දස්සෙත්වා අවිපරීතත්ථදස්සනත්ථං උත්තරරහිතා එවාති අත්ථො. **තුලන්ති** මානපත්ථතුලං. අඤ්ඤමඤ්ඤවාදස්ස ආදිතොව විරුද්ධග්ගහණං **විග්ගහො,**ස්වෙව විවදනවසෙන අපරාපරං උප්පන්නො **විවාදොති** ආහ **''පුබ්බුප්පත්තිකො''**තිආදි. **දුවිධොපි එසොති** විග්ගහො, විවාදොති ද්විධා වුත්තොපි එසො විරොධො. **නානාආචරියානං වාදතොති** නානාරුචිකානං ආචරියානං වාදභාවතො. **නානාවාදො** නානාවිධො වාදොති කත්වා, අධුනා පන ''නානාආචරියානං වාදො නානාවාදො''ති පාඨො.

523. **එකස්සාපීති** තුම්හෙසු ද්වීසු එකස්සාපි. **එකස්මින්ති** සකවාදපරවාදෙසු එකස්මිම්පි. **සංසයො නත්ථීති** ''මග්ගො නු ඛො, න මග්ගො''ති විචිකිච්ඡා නත්ථි, අඤ්ජසානඤ්ජසාභාවෙ පන සංසයො. තෙන වුත්තං ''එස කිරා''තිආදි **එවං සතීති** යදි සබ්බත්ථ මග්ගසඤ්ඤිනො, එවං සති **''කිස්මිං වො විග්ගහො''**ති භගවා **පුච්ඡති.** ඉතිසද්දෙන චෙත්ථ ආද්‍යත්ථෙන විවාදො, නානාවාදො ච සඞ්ගහිතො.

524. ''ඉච්ඡිතට්ඨානං උජුකං මග්ගති උපගච්ඡති එතෙනාති මග්ගො, උජුමග්ගො. තදඤ්ඤො අමග්ගො, අ-සද්දො වා වුද්ධිඅත්ථො දට්ඨබ්බො''ති හෙට්ඨා වුත්තොවායමත්ථො. **අනුජුමග්ගෙති** එත්ථාපි අ-සද්දො වුද්ධිඅත්ථො ච යුජ්ජති. **තමෙව වත්ථුන්ති** සබ්බෙසම්පි බ්‍රාහ්මණානං මග්ගස්ස මග්ගභාවසඞ්ඛාතං, සකමග්ගස්ස උජුමග්ගභාවසඞ්ඛාතඤ්ච වත්ථුං. **සබ්බෙ තෙති** සබ්බෙ තෙ නානාආචරියෙහි වුත්තමග්ගා, යෙ පාළියං ''අද්ධරියා

බ්‍රාහ්මණා''තිආදිනා වුත්තා. අයමෙත්ථ පාළිඅත්ථො – **අද්ධරො** නාම යඤ්ඤවිසෙසො, තදුපයොගිභාවතො **අද්ධරියානි** වුච්චන්ති යජූනි, තානි සජ්ඣායන්තීති **අද්ධරියා,** යජුවෙදිනො. තිත්තිරිනා නාම ඉසිනා කතා මන්තාති **තිත්තිරා,** තෙ සජ්ඣායන්තීති **තිත්තිරියා,** යජුවෙදිනො එව. යජුවෙදසාඛා හෙසා, යදිදං තිත්තිරන්ති. **ඡන්දො** වුච්චති විසෙසතො සාමවෙදො, තං සරෙන කායන්තීති **ඡන්දොකා,** සාමවෙදිනො. **"ඡන්දොගා"**තිපි තතියක්ඛරෙන පඨන්ති, සො එවත්ථො. බහවො ඉරියො ඵොමනා එත්ථාති **බව්හාරි,** ඉරුවෙදො, තං අධියන්තීති **බව්හාරිජ්ඣා.**

බහූනීති එත්ථායං උපමාසංසන්දනා – යථා තෙ නානාමග්ගා එකංසතො තස්ස ගාමස්ස වා නිගමස්ස වා පවෙසාය හොන්ති, එවං බ්‍රාහ්මණෙහි පඤ්ඤාපියමානාපි නානාමග්ගා එකංසතො බ්‍රහ්මලොකූපගමනාය බ්‍රහ්මුනා සහබ්‍යතාය හොන්තීති.

525. **පටිජානිත්වා පච්ඡා නිග්ගය්හමානා අවජානන්තීති** පුබ්බෙ නිද්දොසතං සල්ලක්ඛමානා පටිජානිත්වා පච්ඡා සදොසභාවෙන නිග්ගය්හමානා ''නෙතං මම වචන''න්ති අවජානන්ති, න පටිජානන්තීති අත්ථො.

527-529. **තෙ තෙවිජ්ජාති** තෙවිජ්ජකා තෙ බ්‍රාහ්මණා. එවසද්දෙන ඤාපිතො අත්ථො ඉධ නත්ථීති ච-කාරො ගහිතො, සො ච අනත්ථකොවාති දස්සෙති **"ආගමසන්ධිමත්ත"**න්ති ඉමිනා, වණ්ණාගමෙන පදන්තරසන්ධිමත්තං කතන්ති අත්ථො. **අන්ධපවෙණීති** අන්ධපන්ති. **"පණ්ණාසසට්ඨි අන්ධා"**ති ඉදං තස්සා අන්ධපවෙණියා මහතො ගච්ඡගුම්බස්ස අනුපරිගමනයොග්‍යතාදස්සනං. එවඤ්හි තෙ ''සුචිරං වෙලං මයං මග්ගං ගච්ඡාමා''ති සඤ්ඤිනො හොන්ති. අන්ධානං පරම්පරසංසත්තවචනෙන යට්ඨිගාහකවිරහතා දස්සිතාති වුත්තං **"යට්ඨිගාහකෙනා"**තිආදි. තදුදාහරණං දස්සෙන්තෙන **"එකො කිරා"**තිආදි ආරද්ධං. **අනුපරිගන්ත්වාති** කඤ්චි කාලං අනුක්කමෙන සමන්තතො ගන්ත්වා. **කච්ඡන්ති** කච්ඡබන්ධදුස්සකණ්ණං. ''කච්ඡං බන්ධන්තී''තිආදීසු (චූළව. අට්ඨ. 280; වි. සඞ්ග. අට්ඨ. 34.42) විය හි කච්ඡසද්දො නිබ්බසනවිසෙසපරියායො. අපිච **කච්ඡන්ති** උපකච්ඡකට්ඨානං. ''සම්බාධො නාම උභො උපකච්ඡකා මුත්තකරණ''න්තිආදීසු (පාචි. 800) විය හි කායෙකදෙසවාචකො කච්ඡසද්දො. **චක්ඛුමාති** යට්ඨිගාහකං වදති. **"පුරිමො"**තිආදි යථාවුත්තක්කමෙන වෙදිතබ්බො. **නාමකඤ්ඤෙවාති** අත්ථාභාවතො නාමමත්තමෙව, තං පන භාසිතං තෙහි සාරසඤ්ඤිතම්පි නාමමත්තතාය අසාරභාවතො නිහීනමෙවාති අත්ථමත්තං දස්සෙති **"ලාමකංයෙවා"**ති ඉමිනා.

530. **යොති** බ්‍රහ්මලොකො. **යතොති** භුම්මත්ථෙ නිස්සක්කවචනං. සාමඤ්ඤජොතනාය විසෙසෙ අවතිට්ඨනතො විසෙසපරාමසනං දස්සෙතුං **"යස්මිං කාලෙ"**ති වුත්තං. **"උග්ගමනකාලෙ"**තිආදිනා පකරණාධිගතමාහ. **ආයාචන්තීති** උග්ගමනං පත්ථෙන්ති. කස්මා? ලොකස්ස බහුකාරභාවතො. තථා ථොමනාදීසු. **සොම්මොති** සීතලො. අයං කිර බ්‍රාහ්මණානං ලද්ධි ''පුබ්බෙබ්‍රාහ්මණානමායාචනාය චන්දිමසූරියා'ගන්ත්වා ලොකෙ ඔභාසං කරොන්තී''ති.

532. **ඉධ පන කිං වත්තබ්බන්ති** ඉමස්මිං පන අප්පච්චක්ඛභූතස්ස බ්‍රහ්මුනො සහබ්‍යතාය මග්ගදෙසනෙ තෙවිජ්ජානං බ්‍රාහ්මණානං කිං වත්තබ්බං අත්ථි, යෙ පච්චක්ඛභූතානම්පි චන්දිමසූරියානං සහබ්‍යතාය මග්ගං දෙසෙතුං න සක්කොන්තීති අධිප්පායො. **"යත්ථා"**ති ඉමිනා ''ඉධා''ති වුත්තමෙවත්ථං පච්චාමසති.

අචිරවතීනදීඋපමාකථාවණ්ණනා

542. **සමහරිතාති** සම්පුණ්ණා. තතො එව **කාකපෙය්‍යා. පාරාති** පාරිමතීරං, ආලපනමෙතන්ති දස්සෙතුං **"අම්භො"**ති වුත්තං. **අපාරන්ති** ඔරිමතීරං. **එහීති** ආගච්ඡාහි. **වතාති** එකංසෙන. අථ ගමිස්සසි, එවං සති එහීති යොජනා. **"අත්ථීමෙ"**තිආදි අච්හානකාරණං.

544. **පඤ්චසීල...පෙ.... වෙදිතබ්බා** යමනියමාදිබ්‍රාහ්මණධම්මානං තදන්තොගධභාවතො. **තබ්බිපරීතාති** පඤ්චසීලාදිවිපරීතා පඤ්චවෙරාදයො. **ඉන්දන්ති** ඉන්දනාමකං දෙවපුත්තං, සක්කං වා. **"අචිරවතියා තීරෙ නිසින්නො"**ති ඉමිනා යස්සා තීරෙ නිසින්නො, තදෙව උපමං කත්වා ආහරති ධම්මරාජා ධම්මධාතුයා සුප්පටිවිද්ධත්තාති දස්සෙති. ''පුනපී''ති වත්වා **"අපරම්පී"**ති වචනං ඉතරායපි නදීඋපමාය සඞ්ගණ්හනත්ථං.

546. **කාමයිතබ්බට්ඨෙනාති** කාමනීයභාවෙන. **බන්ධනට්ඨෙනාති** කාමයිතබ්බතො සත්තානං චිත්තස්ස ආබන්ධනභාවෙන. කාමඤ්චායං ගුණසද්දො අත්ථන්තරෙසුපි දිට්ඨපයොගො, තෙසං පනෙත්ථ අසම්භවතො පාරිසෙසඤායෙන බන්ධනට්ඨොයෙව යුත්තොති දස්සෙතුං අයමත්ථුද්ධාරො ආරද්ධො. **අහතානන්ති** අධොතානං අභිනවානං. **එත්ථාති** ඛන්ධකපාළිපදෙ **පටලට්ඨොති** පටලසද්දස්ස, පටලසඞ්ඛාතො වා අත්ථො. **ගුණට්ඨොති** ගුණසද්දස්ස අත්ථො නාම. එස නයො සෙසෙසුපි. **අච්චෙන්තීති** අතික්කම්ම පවත්තන්ති. **එත්ථාති** සොමනස්සජාතකපාළිපදෙ. **දක්ඛිණාති** තිරච්ඡානගතෙ දානචෙතනා. **එත්ථාති** දක්ඛිණාවිභඞ්ගසුත්තපදෙ (ම. නි. 3.379) **මාලාගුණෙති** මාලාදාමෙ. **එත්ථාති** සතිපට්ඨාන- (දී. නි. 2.378; ම. නි. 1.109) **ධම්මපදපාළිපදෙසු,** (ධ. ප. 53) නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං කොට්ඨාසාපධානසීලාදිසුක්කාදිසම්පදාපීයාසුපි පවත්තනතො. හොති චෙත්ථ –

‘‘ගුණො පටලරාසානිසංසෙ කොට්ඨාසබන්ධනෙ;
සීලසුක්කාද්‍යපධානෙ, සම්පදාය ජීයාය වා’’ති.

එසෙවාති බන්ධනට්ඨො එව. න හි රූපාදීනං කාමෙතබ්බභාවෙ වුච්චමානෙ පටලට්ඨො යුජ්ජති තථා කාමෙතබ්බතාය අනධිප්පෙතත්තා. රාසට්ඨාදීසුපි එසෙව නයො. පාරිසෙසතො පන බන්ධනට්ඨොව යුජ්ජති. යදග්ගෙන හි නෙසං කාමෙතබ්බතා, තදග්ගෙන බන්ධනභාවොති.

කොට්ඨාසට්ඨොපි වෙත්ථ යුජ්ජතෙව චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යාදිකොට්ඨාසභාවෙන නෙසං කාමෙතබ්බතො. කොට්ඨාසෙ ච ගුණසද්දො දිස්සති ‘‘දිගුණං වඩ්ඪෙතබ්බ’’න්තිආදීසු විය.

‘‘අසඞ්ඛෙය්‍යානි නාමානි, සගුණෙන මහෙසිනො;
ගුණෙන නාමමුද්ධෙය්‍යං, අපි නාමසහස්සතො’’ති. (ධ. ස. අට්ඨ. 1313; උදා. අට්ඨ. 53; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.76) –

ආදීසු පන සම්පදාට්ඨො ගුණසද්දො, සොපි ඉධ න යුජ්ජතීති අනුද්ධටො.

දස්සනමෙව ඉධ විජානනන්ති ආහ **‘‘පස්සිතබ්බා’’**ති. ‘‘සොතවිඤ්ඤාණෙන සොතබ්බා’’තිආදිඅත්ථං **‘‘එතෙනුපායෙනා’’**ති අතිදිසති. ගවෙසිතාපි **‘‘ඉට්ඨා’’**ති වුච්චන්ති, තෙ ඉධ නාධිප්පෙතාති දස්සෙතුං **‘‘පරියිට්ඨා වා හොන්තු මා වා’’**ති වුත්තං. ඉච්ඡිතා එව හි ඉධ **ඉට්ඨා,** තෙනාහ **‘‘ඉට්ඨාරම්මණභූතා’’**ති, සුඛාරම්මණභූතාති අත්ථො. **කාමනීයා**ති කාමෙතබ්බා. ඉට්ඨභාවෙන මනං අප්පයන්ති වඩ්ඪෙන්තීති **මනාපා. පියජාතිකා**ති පියසභාවා. **ආරම්මණං කත්වා**ති අත්තානමාරම්මණං කත්වා. කම්මභූතෙ ආරම්මණෙ සති රාගො උප්පජ්ජතීති තං කාරණභාවෙන නිදස්සෙන්තො **‘‘රාගුප්පත්තිකාරණභූතා’’**ති ආහ.

ගෙධෙනාති ලොභෙන. අභිභූතා හුත්වා පඤ්ච කාමගුණෙ පරිභුඤ්ජන්තීති යොජනා. **මුච්ඡාකාර**න්ති මොහනාකාරං. **අධිඔසන්නා**ති අධිගය්හ අජ්ඣොසාය අවසන්නා. තෙන වුත්තං **‘‘ඔගාළ්හා’’**ති. **සාන**න්ති අවසානං. **පරිනිට්ඨානප්පත්තා**ති ගිලිත්වා පරිනිට්ඨාපනවසෙන පරිනිට්ඨානං උපයාතා. **ආදීනව**න්ති කාමපරිභොගෙ සම්පති, ආයතිඤ්ච දොසං **අපස්සන්තා.** සාසච්ඡාදනාදිසම්භොගනිමිත්තසංකිලෙසතො නිස්සරන්ති අපගච්ඡන්ති එතෙනාති **නිස්සරණං,** යොනිසො පච්චවෙක්ඛිත්වා තෙසං පරිභොගපඤ්ඤා. තදභාවතො **අනිස්සරණපඤ්ඤා**ති අත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘ඉදමෙත්ථා’’**තිආදිමාහ. **පච්චවෙක්ඛණපරිභොගවිරහිතා**ති යථාවුත්තපච්චවෙක්ඛණඤාණෙන පරිභොගතො විරහිතා.

548-9. **ආවරන්තී**ති කුසලධම්මුප්පත්තිං ආදිතො වාරෙන්ති. **නිවාරෙන්තී**ති නිරවසෙසතො වාරයන්ති. **ඔනන්ධන්තී**ති ඔගාහන්තා විය ඡාදෙන්ති. **පරියොනන්ධන්තී**ති සබ්බසො ඡාදෙන්ති. **ආවරණාදීනං වසෙනා**ති යථාවුත්තානං ආවරණාදිඅත්ථානං වසෙන. තෙ හි ආසෙවනබලවතාය පුරිමපුරිමෙහි පච්ඡිමපච්ඡිමා දළ්හතරතමාදිභාවප්පත්තා.

සංසන්දනකථාවණ්ණනා

550. ඉත්ථිපරිග්ගහෙ සති පුරිසස්ස පඤ්චකාමගුණපරිග්ගහො පරිපුණ්ණො එව හොතීති වුත්තං **‘‘ඉත්ථිපරිග්ගහෙන සපරිග්ගහො’’**ති. **‘‘ඉත්ථිපරිග්ගහෙන අපරිග්ගහො’’**ති ච ඉදං තෙවිජ්ජබ්‍රාහ්මණෙසු දිස්සමානපරිග්ගහානං දුට්ඨුල්ලතමපරිග්ගහාභාවදස්සනං. එවං භූතානං තෙවිජ්ජානං බ්‍රාහ්මණානං කා බ්‍රහ්මුනා සංසන්දනා, බ්‍රහ්මා පන සබ්බෙන සබ්බං අපරිග්ගහොති. **වෙරචිත්තෙන අවෙරො,** කුතො එතස්ස වෙරපයොගොති අධිප්පායො. **චිත්තගෙලඤ්ඤසඞ්ඛාතෙනා**ති චිත්තුප්පාදගෙලඤ්ඤසඤ්ඤිතෙන, ඉමිනා තස්ස රූපකායගෙලඤ්ඤාභාවො වුත්තො හොති. **බ්‍යාපජ්ඣෙනා**ති දුක්ඛෙන. **උද්ධච්චකුක්කුච්චාදීහී**ති එත්ථ **ආදි**සද්දෙන තදෙකට්ඨා සංකිලෙසධම්මා සඞ්ගය්හන්ති. අතොයෙවෙත්ථ **‘‘උද්ධච්චකුක්කුච්චාභාවතො’’**ති තදුභයාභාවමත්තහෙතුවචනං සමත්ථිතං හොති. අප්පටිපත්තිහෙතුභූතාය විචිකිච්ඡාය සති න කදාචි චිත්තං පුරිසස්ස වසෙ වත්තති, පහීනාය පන තාය සියා චිත්තස්ස පුරිසවසෙ වත්තනන්ති ආහ **‘‘විචිකිච්ඡාය’’**තිආදි. **චිත්තගතිකා**ති චිත්තවසිකා. තෙන වුත්තං **‘‘චිත්තස්ස වසෙ වත්තන්තී’’**ති. **න තාදිසො**ති බ්‍රාහ්මණා විය න චිත්තවසිකො හොති, අථ ඛො වසීභූතඣානාභිඤ්ඤතාය චිත්තං අත්තනො වසෙ වත්තෙතීති **වසවත්තී.**

552. **බ්‍රහ්මලොකමග්ගෙ**ති බ්‍රහ්මලොකගාමිමග්ගෙ පටිපජ්ජිතබ්බෙ, පඤ්ඤාපෙතබ්බෙ වා, තං පඤ්ඤපෙන්තාති අධිප්පායො. **උපගන්ත්වා**ති මිච්ඡාපටිපත්තියා උපසඞ්කමිත්වා, පටිජානිත්වා වා. **සමතලන්ති සඤ්ඤාය**ාති මත්ථකෙ එකඞ්ගුලං වා උපඩ්ඪඞ්ගුලං වා සුක්ඛතාය සමතලන්ති සඤ්ඤාය. **පඞ්කං ඔතිණ්ණා විය**ාති අනෙකපොරිසං මහාපඞ්කං ඔතිණ්ණා විය. **අනුප්පවිසන්තී**ති අපායමග්ගං බ්‍රහ්මලොකමග්ගසඤ්ඤාය ඔගාහන්ති. තතො එව **සංසීදිත්වා විසාදං පාපුණන්ති.** එවන්ති ‘‘සමතල’’න්තිආදිනා වුත්තනයෙන. **සංසීදිත්වා**ති නිමුජ්ජිත්වා . **මරීචිකාය**ාති මිගතණ්හිකාය

කත්තුභූතාය. **වඤ්චෙත්වාති** නදීසදිසං පකාසනෙන වඤ්චෙත්වා. **වායමානාති** වායමමානා, අයමෙව වා පාඨො. **සුක්ඛතරණං මඤ්ඤෙ තරන්තීති** සුක්ඛනදීතරණං තරන්ති මඤ්ඤෙ. අභින්නෙපි භෙදවචනමෙතං. **තස්මාති** යස්මා තෙවිජ්ජා අමග්ගමෙව ''මග්ගො''ති උපගන්ත්වා සංසීදන්ති, තස්මා. **යථා තෙති** තෙ ''සමතල''න්ති සඤ්ඤාය පඩිකං ඔතිණ්ණා සත්තා **හත්ථපාදාදීනං සංභඤ්ජනං පරිභඤ්ජනං** පාපුණන්ති යථා. **ඉධෙව වාති** ඉමස්මිඤ්ඤෙව අත්තභාවෙ. **සුඛං වා සාතං වා න ලභන්තීති** ඣානසුඛං වා විපස්සනාසාතං වා න ලභන්ති, කුතො මග්ගසුඛං වා නිබ්බානසාතං වාති අධිප්පායො. **මග්ගදීපකන්ති** ''මග්ගදීපක'' මිච්චෙව තෙහි අභිමතං. **තෙවිජ්ජකන්ති** තෙවිජ්ජත්ථඤාපකං. **පාවචනන්ති** පකට්ඨවචනසම්මතං පාඨං. **තෙවිජ්ජානං බ්‍රාහ්මණානන්ති** සම්බන්ධෙ සාමිවචනං. **ඉරිණන්ති** අරඤ්ඤානියා ඉදං අධිවචනන්ති ආහ **''අගාමකං මහාරඤ්ඤ''**න්ති. **අනුපභොගරුක්ඛෙහීති** මිගරුරුආදීනම්පි අනුපභොගාරහෙහි කිංපක්කාදිවිසරුක්ඛෙහි. **යත්ථාති** යස්මිං වනෙ. **පරිවත්තිතුම්පි න සක්කා හොන්ති** මහාකණ්ටකගච්ඡගහනතාය. ඤාතීනං බ්‍යසනං විනාසො **ඤාතිබ්‍යසනං.** එවං **භොගසීලබ්‍යසනෙසුපි.** රොගො එව බ්‍යසති විබාධතීති **රොගබ්‍යසනං.** එවං **දිට්ඨිබ්‍යසනෙපි.**

554. නනු ජාතසද්දෙනෙව අයමත්ථො සිද්ධොති චොදනමපනෙති **''යො හී''**තිආදිනා. ජාතො හුත්වා සංවඩ්ඪිතො **ජාතසංවඩ්ඪොති** ආචරියෙන (දී. නි. ටී. 1.554) වුත්තං, ජාතො ච සො සංවඩ්ඪො චාති **ජාතසංවඩ්ඪොති** පන යුජ්ජති විසෙසනපරනිපාතත්තා. **න සබ්බසො පච්චක්ඛා හොන්ති** පරිචයාභාවතො. **චිරනික්ඛන්තොති** නික්ඛන්තො හුත්වා චිරකාලො. චිරං නික්ඛන්තස්ස අස්සාති හි **චිරනික්ඛන්තො.** ''ජාතසංවඩ්ඪො''ති පදද්වයෙන අත්ථස්ස පරිපුණ්ණාභාවතො ''තමෙන''න්ති කම්මපදං **''තාවදෙව අවසට''**න්ති පුන විසෙසෙතීති වුත්තං හොති. **දන්ධායිතත්තන්ති** විස්සජ්ජනෙ මන්දත්තං සණිකවුත්ති, තං පන සංසයවසෙන චිරායනං නාම හොතීති ආහ **''කඞ්ඛාවසෙන චිරායිතත්ත''**න්ති. **විත්ථායිතත්තන්ති** සාරජ්ජිතත්තං. අට්ඨකථායං පන විත්ථායිතත්තං නාම ථම්භිතත්තන්ති අධිප්පායෙන **''ථද්ධභාවග්ගහණ''**න්ති වුත්තං. **අප්පටිහතභාවං දස්සෙති** තස්සෙව අනාවරණඤාණභාවතො. නන්වෙතම්පි අන්තරායපටිහතං සියාති ආසඞ්කං පරිහරති **''තස්ස හී''**තිආදිනා. **මාරාවට්ටනාදිවසෙනාති** එත්ථ චක්ඛුමොහමුච්ඡාකාලාදි සඞ්ගය්හති. **න සක්කා තස්ස කෙනචි අන්තරායො කාතුං** චතුසු අනන්තරායිකධම්මෙසු පරියාපන්නභාවතො.

555. උඉච්චුපසග්ගයොගෙ ලුම්පසද්දො, ලුපිසද්දො වා උද්ධරණත්ථො හොතීති වුත්තං **''උද්ධරතූ''**ති. උපසග්ගවිසෙසෙන හි ධාතුසද්දා අත්ථවිසෙසවුත්තිනො හොන්ති යථා ''ආදාන''න්ති. පජාසද්දො පකරණාධිගතත්තා දාරකවිසයොති ආහ **''බ්‍රාහ්මණදාරක''**න්ති.

බ්‍රහ්මලොකමග්ගදෙසනාවණ්ණනා

556-7. **''අපුබ්බන්ති** ඉමිනා සංවණ්ණෙතබ්බතාකාරණං දීපෙති. යස්ස අතිසයෙන බලං අත්ථි, සො **බලවාති** වුත්තං **''බලසම්පන්නො''**ති. සඞ්ඛං ධමෙතීති **සඞ්ඛධමකො,** සඞ්ඛං ධමයිත්වා තතො සද්දපවත්තකො. ''බලවා''තිආදිවිසෙසනං කිමත්ථියන්ති ආහ **''දුබ්බලො හී''**තිආදි. බලවතො පන සඞ්ඛසද්දොති සම්බන්ධො. **අප්පනාව වට්ටති** පටිපක්ඛතො සම්මදෙව චෙතසො විමුත්තිභාවතො, තස්මා එවං වුත්තන්ති අධිප්පායො.

පමාණකතං කම්මං නාම කාමාවචරං වුච්චති පමාණකරානං සංකිලෙසධම්මානං අවික්ඛම්භනතො. තථා හි තං බ්‍රහ්මවිහාරපුබ්බභාගභූතං පමාණං අතික්කමිත්වා ඔදිස්සකානොදිස්සකදිසාඵරණවසෙන වඩ්ඪෙතුං න සක්කා. වුත්තවිපරියායතො පන **රූපාරූපාවචරං අප්පමාණකතං කම්මං නාම.** තෙනාහ **''තඤ්හී''**තිආදි. තත්ථ අරූපාවචරෙ ඔදිස්සකානොදිස්සකවසෙන ඵරණං න ලබ්භති, තථා දිසාඵරණඤ්ච. කෙචි පන ''තං ආගමනවසෙන ලබ්භති''ති වදන්ති, තදයුත්තං. න හි බ්‍රහ්මවිහාරනිස්සන්දො ආරුප්පං, අථ ඛො කසිණනිස්සන්දො, තස්මා යං සුභාවිතං වසීභාවං පාපිතං ආරුප්පං, තං **අප්පමාණකතන්ති** දට්ඨබ්බං. ''යං වා සාතිසයං බ්‍රහ්මවිහාරභාවනාය අභිසඞ්ඛතෙන සන්තානෙන නිබ්බත්තිතං, යඤ්ච බ්‍රහ්මවිහාරසමාපත්තිතො වුට්ඨාය සමාපන්නං අරූපාවචරජ්ඣානං, තං ඉමිනා පරියායෙන ඵරණපමාණවසෙන **අප්පමාණකත''**න්ති අපරෙ. වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

රූපාවචරාරූපාවචරකම්මෙති රූපාවචරකම්මෙ ච අරූපාවචරකම්මෙ ච සති. **න ඔහීයති න තිට්ඨතීති** කතූපචිතම්පි කාමාවචරකම්මං යථාධිගතෙ මහග්ගතජ්ඣානෙ අපරිහීනෙ තං අභිභවිත්වා පටිබාහිත්වා සයං ඔහීයකං හුත්වා පටිසන්ධිං දාතුං සමත්ථභාවෙ න තිට්ඨති. ''න අවසිස්සතී''ති එතස්ස හි අත්ථවචනං ''න ඔහීයතී''ති, තදෙතං ''න අවතිට්ඨතී''ති එතස්ස විසෙසවචනං, පරියායවචනං වා. තෙනාහ **''කිං වුත්තං හොතී''**තිආදි. **ලග්ගිතුන්ති** ආවරිතුං නිසෙධෙතුං. **ඨාතුන්ති** පටිබලං හුත්වා පතිට්ඨාතුං. **ඵරිත්වාති** පටිප්ඵරිත්වා. **පරියාදියිත්වාති** තස්ස සාමත්ථියං ඛෙපෙත්වා. **ඔකාසං ගහෙත්වාති** විපාකදානොකාසං ගහෙත්වා, ඉමිනා ''ලග්ගිතුං වා ඨාතුං වා''ති වචනමෙව විත්ථාරෙතීති දට්ඨබ්බං. **''අථ ඛො''**තිආදි අත්ථාපත්තිදස්සනං. කම්මස්ස පරියාදියනං නාම තස්ස විපාකුප්පාදනං නිසෙධෙත්වා අත්තනො විපාකුප්පාදනමෙවාති ආහ **''තස්සා''**තිආදි. **තස්සාති** කාමාවචරකම්මස්ස **විපාකං පටිබාහිත්වා. සයමෙවාති** රූපාරූපාවචරකම්මමෙව. **බ්‍රහ්මසහබ්‍යතං උපනෙති** අසති තාදිසානං චෙතොපණිධිවිසෙසෙති අධිප්පායො. තිස්සබ්‍රහ්මාදීනං විය හි මහාපුඤ්ඤානං චෙතොපණිධිවිසෙසෙන මහග්ගතකම්මං පරිත්තකම්මස්ස විපාකං න පටිබාහතීති දට්ඨබ්බං.

අථ මහග්ගතස්ස ගරුකකම්මස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා පරිත්තං ලහුකකම්මං කථමත්තනො විපාකස්ස ඔකාසං කරොතීති? තීසුපි කිර **විනයගණ්ඨිපදෙසු** එවං වුත්තං ''නිකන්තිබලෙනෙව ඣානං පරිහායති, තතො පරිහීනඣානත්තා පරිත්තකම්මං ලද්ධොකාස''න්ති. කෙචි පන වදන්ති ''අනිවරණාවත්ථාය නිකන්තියා ඣානස්ස පරිහානි වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බා''ති. ඉදමෙත්ථ යුත්තතරකාරණං – අසතිපි මහග්ගතකම්මුනො විපාකපටිබාහනසමත්ථෙ පරිත්තකම්මෙ ''**ඉජ්ඣති භික්ඛවෙ සීලවතො චෙතොපණිධි විසුද්ධත්තා සීලස්සා**''ති (දී. නි. 1.504; සං. නි. 4.352; අ. නි. 8.35) වචනතො කාමභවෙ චෙතොපණිධි මහග්ගතකම්මස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා පරිත්තකම්මුනො විපාකොකාසං කරොතීති. **එවං මෙත්තාදිවිහාරී**ති වුත්තනයෙන අප්පනාපත්තානං මෙත්තාදීනං බ්‍රහ්මවිහාරානං වසෙන විහාරී.

559. පඨමමුපනිධාය දුතියං, කිමෙතං, යමුපනිධීයතීති වුත්තං **''පඨමමෙවා''**තිආදි. **මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ** සඞ්ගීතන්ති අජ්ඣාහරිත්වා සම්බන්ධො. පුනප්පුනං සරණගමනං දළ්හතරං, මහප්ඵලතරඤ්ච, තස්මා දුතියම්පි සරණගමනං කතන්ති වෙදිතබ්බං. **කතිපාහච්චයෙනා**ති ද්වීහතීහච්චයෙන . **පබ්බජිත්වා**ති සාමණෙරපබ්බජ්ජං ගහෙත්වා. **අග්ගඤ්ඤසුත්ත**ම්පි (දී. නි. 3.112) අමුංයෙව වාසෙට්ඨමාරබ්භ කථෙසි, නාඤ්ඤන්ති ඤාපෙතුං **''අග්ගඤ්ඤසුත්තෙ''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ආගතනයෙන **උපසම්පදඤ්චෙව අරහත්තඤ්ච අලත්ථු**ං පටිලභිංසූති අත්ථො. යමෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං, තදෙතං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය පරමසුඛුමගම්භීරදුරනුබොධත්ථපරිදීපනාය සුවිමලවිපුලපඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියජනනාය අජ්ජවමද්දවසොරච්චසද්ධාසතිධිතිබුද්ධිඛන්තිවීරියාදිධම්මසමඞ්ගිනා සාට්ඨකථෙ පිටකත්තයෙ අසඞ්ගාසංහීරවිසාරදඤාණචාරිනා අනෙකප්පභෙදසකසමයසමයන්තරගහනජ්ඣොගාහිනා මහාගණිනා මහාවෙය්‍යාකරණෙන ඤාණාභිවංසධම්මසෙනාපතිනාමථෙරෙන මහාධම්මරාජාධිරාජගරුනා කතාය සාධුවිලාසිනියා නාම ලීනත්ථපකාසනියා තෙවිජ්ජසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථපකාසනා.

තෙවිජ්ජසුත්තසංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තත්‍රිදං සාධුවිලාසිනියා සාධුවිලාසිනිත්තස්මිං හොති –

බ්‍යඤ්ජනඤ්චෙව අත්ථො ච, විනිච්ඡයො ච සබ්බථා;
සාධකෙන විනා වුත්තො, නත්ථි චෙත්ථ යතො තතො.

සම්පස්සතං සුධීමතං, සාධූනං චිත්තතොසනං;
කරොති විවිධං සායං, තෙන **සාධුවිලාසිනී**ති.

නිගමනකථා

එත්තාවතා ච –

සද්ධම්මෙ පාටවත්ථාය, සාසනස්ස ච වුද්ධියා;
වණ්ණනා යා සමාරද්ධා, සීලක්ඛන්ධකථාය සා.

සාධුවිලාසිනී නාම, සබ්බසො පරිනිට්ඨිතා;
පණ්ණාසාය සාධිකාය, භාණවාරප්පමාණතො.

අනෙකසෙතිභින්දො යො, අනන්තබලවාහනො;
සිරීපවරාදිනාමො, රාජා නානාරට්ඨිස්සරො.

ජම්බුදීපතලෙ රම්මෙ, මරම්මවිසයෙ අකා;
තම්බදීපරට්ඨෙ පුරං, **අමරපුරනාමකං**.

මණ්ඩලාචලසාමන්තං, එරාවතීනදිස්සිතං;
නානාජනානමාවාසං, හෙමපාසාදලඞ්කතං.

තත්‍රාභිසෙකපත්තො සො, රජ්ජං කාරෙසි ධම්මතො;
රාජාගාරමහාථූපං, අකාසි සම්පසාදනං.

උද්ධම්මං උබ්බිනයඤ්ච, පහාය ජිනසාසනං;
විසොධෙසි යථාභූතං, සතතං දළ්හමානසො.

තෙනෙව කාරිතෙ රම්මෙ, ඡායූදකසමප්පිතෙ;
ද්විපාකාරපරික්ඛිත්තෙ, භාවනාභිරතාරහෙ.

මහාමුනිසමඤ්ඤා යා, සම්බුද්ධසම්මුඛා කතා;
පටිමා තංපාසාදම්හා, උජුආසන්නදක්ඛිණෙ.

අසොකාරාමආරාමෙ , පඤ්චභූම්මහාලයෙ;
රතනභූමිකිත්ති විහයෙ, ධම්මපාසාදලඞ්කතෙ.

තථා දක්ඛිණදෙවියා, නගරසමීපෙ කතෙ;
පුබ්බුත්තරෙ **ජයභූමි-කිත්ති**තාභිධානකෙපි ච.

තථෙවුත්තරදෙවියා , නගරබ්භන්තරෙ කතෙ;
සොණ්ණගුහපූපන්තිකෙ, **පරිමාණක**නාමකෙ.

තථා ච උපරාජෙන, කතෙ නගරපච්ඡිමෙ;
මහාගුහපූපන්තිකෙ, **මඞ්ගලාවාස**නාමකෙ.

ඉති සොණ්ණවිහාරෙසු, වසංනෙකෙසු වාරතො;
සක්කතො සබ්බරාජූනං, තික්ඛත්තුං ලද්ධලඤ්ඡනො.

ඤාණාභිවංසධම්මසෙනාපතීති සුවිඛ්‍යාතො;
ද්වෙවිභඞ්ගාදිධාරණා, උපජ්ඣාචරියතං පත්තො.

ලඞ්කාදීපාගතානම්පි, පරදීපනිවාසිනං;
භික්ඛූනං වාචකො ධම්මං, පටිපත්තිං නියොජකො.

යං නිස්සාය විසොධෙසි, සාසනං එස භූපති;
අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං, සො’කාසි වණ්ණනං ඉමං.

සම්බුද්ධපරිනිබ්බානා, පඤ්චතාලීසකෙ’ද්ධකෙ;
තිසතෙ ද්විසහස්සෙ ච, සම්පත්තෙ සා සුනිට්ඨිතා.

පෙටකාලඞ්කාරවිහයං, නෙත්තිසංවණ්ණනං සුභං;
ඉමඤ්ච සඞ්ඛරොන්තෙන, යං පුඤ්ඤං පසුතං මයා.

අඤ්ඤම්පි තෙන පුඤ්ඤෙන, පත්වාන බොධිමුත්තමං;
තාරයිත්වා බහූ සත්තෙ, මොචෙය්‍යං භවබන්ධනා.

සදා රක්ඛන්තු රාජානො, ධම්මෙනෙව පජං ඉමං;
නිරතා පුඤ්ඤකම්මෙසු, ජොතෙන්තු ජිනසාසනං.

ඉමෙ ච පාණිනො සබ්බෙ, සබ්බදා නිරුපද්දවා;
නිච්චං කල්‍යාණසඞ්කප්පා, පප්පොන්තු අමතං පදන්ති.

ඉති දීඝනිකායට්ඨකථාය සීලක්ඛන්ධවග්ගසංවණ්ණනාය

සාධුවිලාසිනී නාම අභිනවටීකා සමත්තා.

සීලක්ඛන්ධවග්ගඅභිනවටීකා නිට්ඨිතා.